

ชุดความรู้

61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจ และทุนชุมชนจัดการตนเอง

ภาพรวม

สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ชุดความรู้ 61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนจัดการตนเอง

พิมพ์ครั้งแรก	มีนาคม พ.ศ.2558
จำนวนพิมพ์	1,000 ชุด
ที่ปรึกษา	สิน สีสวน, สมชาติ ภาரசสุวรรณ, รัชรา เอียดศิริพันธ์ ศุภนิมิตร ศิลา
บรรณาธิการ	เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย, อภินันท์ ยอดมณี
ผู้เรียบเรียง	พัลลภา ฉัตรทอง
คณะผู้เขียน	กรรณิการ์ แพแก้ว, รุสนา อาเปาะอาลี, สุพิศ วงษ์ปลั่ง สันตติ เศษสุวรรณ, สุรมิตร ศรีสุรักษ์, ยุพิน คำแก้ว อาศิริระอนันต์ อินทร์ปาง, นันทกานต์ อุบลภาพ สุทธิลักษณ์ โตกทอง, ธีรภัทร เทพพันธ์, ลลิตา รั้งสรรค์วิวัฒน์ เสกสัน ไชยวุฒิ, อัมภรณ์ บุญชิต, มนัสนันท์ ผลานิสงค์
พิสูจน์อักษร	เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย
ออกแบบรูปเล่ม	คำประกอบ ศิลป์ศรี
ประสานการผลิต	ชัชฎาพร อำนวยสุวรรณ

เจ้าของ และผู้จัดพิมพ์

สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
912 ซอยนวมินทร์ 47 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ : 0 2378 8300-9 โทรสาร : 0 2378 8386
Home page : <http://www.codi.or.th> E-mail : codi@codi.or.th

การพัฒนา และสนับสนุนขบวนเศรษฐกิจ และทุนชุมชน

สถานการณ์ของเศรษฐกิจและทุนชุมชนฐานล่าง

การพัฒนากระแสหลัก ที่รัฐบาลเกือบทุกประเทศทั่วโลกได้ถืออัตราการเติบโตของจีดีพี หรือผลรวมสุดท้ายทั้งหมดของสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ (Gross Domestic Product) เป็นเป้าหมายการบริหารแผ่นดินและตัวชี้วัดความมั่งคั่งอย่างยั่งยืนของประเทศในเศรษฐกิจแบบระบบตลาดนั้น ทำให้ทิศทาง การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาของไทย นับตั้งแต่เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อปี 2504 เป็นต้นมา มุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกและพัฒนาภาคอุตสาหกรรมมากกว่า ภาคเกษตรกรรม เน้นการพัฒนาเมืองมากกว่าชนบท โดยใช้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฟุ่มเฟือย ผลกระทบจากการพัฒนาดังกล่าว มีส่วนทำให้ประเทศเกิดปัญหาช่องว่างทางชนชั้น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมาจนถึงปัจจุบัน ระบบเศรษฐกิจกระแสหลักและทุนขนาดใหญ่ ทำลายระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นไม่มีความสามารถปกป้องตนเอง และภาครัฐไม่มีบทบาท ในการปกป้องระบบเศรษฐกิจชุมชน ช้ำชุมชนยังถูกส่ำทับด้วยปัญหาหนี้นอกระบบ สภาพการณ์ที่เป็นอยู่เหล่านี้ ยังคงบั่นทอนความเข้มแข็งของสังคมไทยในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับสังคมในวงกว้าง

“ระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน” จึงเกิดเป็นอีกกระแสหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจในการฟื้นฟู พัฒนา ต่อยอด และขยายผล เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ให้เกิดขึ้นในระดับชุมชนท้องถิ่น โดยใช้ทุนเงินตราเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการทำงานพัฒนาทุกประเด็น การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น จากฐานราก นำไปสู่การพัฒนาทุนทางสังคม ทุนทรัพยากร ทุนเศรษฐกิจ และ ที่สำคัญคือการสร้างทุนคนในชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะการพัฒนา ตามแนวทางการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง โดยชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน เพื่อเป็นฐานทุน ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน คือ การแก้ปัญหาหนี้สินโดยองค์กร การเงินชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้สามารถแก้ปัญหาของ ชุมชนท้องถิ่น ด้วยการสนับสนุนการพัฒนาระบบทุนชุมชนให้เกิดการเชื่อมโยง ทุนชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งจัดการตนเองได้ รวมถึงพัฒนาระบบ การบริหารที่ดี ขององค์กรการเงินและทุนชุมชนให้เกิดขึ้น

ดังนั้น “องค์กรการเงินชุมชน” จึงเป็นชื่อเรียกโดยรวม ขององค์กร ชุมชนที่มีการบริหารจัดการการเงินที่จัดตั้งขึ้นทั้งที่เป็นนิติบุคคล และไม่เป็น นิติบุคคล โดยมีลักษณะร่วม คือ ดำเนินการร่วมกันในลักษณะกลุ่ม มีสมาชิก และคณะกรรมการ มีการสมทบเงิน ลงทุนจากสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ และ มีการนำเงินดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ โดยเฉพาะการให้สมาชิก กู้ไปลงทุน หรือแก้ปัญหาเศรษฐกิจ โดยมีเป้าหมายให้คนในชุมชนมีคุณภาพ ชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถพึ่งพาตนเองได้ ปัจจุบันองค์กรการเงินที่จัดตั้งขึ้น ตามความสนใจ และความสามารถของชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มเครดิตยูเนียน ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ธนาคารชุมชน และกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง เป็นต้น

จากองค์กรการเงินชุมชน สู่อการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

องค์กรการเงินชุมชนในประเทศไทย มีพัฒนาการมายาวนานกว่า 40 ปี สามารถประมวลพัฒนาการโดยภาพรวมได้ ดังนี้

ปี พ.ศ. 2501 หรือประมาณ 50 ปีผ่านมาแล้ว “องค์กรการเงินชุมชน” ในประเทศไทยเริ่มขึ้นจากองค์กรศาสนาคริสต์ ได้นำเอาแนวคิดเรื่องสหกรณ์ จากประเทศเยอรมันตะวันตก เข้ามาเผยแพร่เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิด การรวมคน รวมเงิน รวมความคิด ในการแก้ไขปัญหาความยากจน และเพื่อ ให้เกิดการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียน ศูนย์กลางเทวา ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2508 ถือเป็นต้นแบบขององค์กรการเงิน ชุมชนแห่งแรกในประเทศไทย

ปี พ.ศ. 2517-2522 กรมการพัฒนาชุมชนได้ประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่อง สหกรณ์กับการใช้สินเชื่อเพื่อการเกษตร ทำให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อ การผลิตขึ้น ภายใต้โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชนบทตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 พ.ศ. 2521 เกิดกลุ่มเครดิตยูเนียนจดทะเบียน เป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ และ พ.ศ.2522 เกิดการจัดตั้งชุมชนสหกรณ์เครดิต ยูเนียนแห่งประเทศไทย

ปี พ.ศ. 2525-2526 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้ถูกพัฒนารูปแบบ ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิต และสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทำให้เกิดกลุ่ม สัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต ริเริ่มโดยครูชบ ยอดแก้ว ได้จัด ตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำขาว อ.จะนะ จ.สงขลา โดยเริ่มจากเด็กในโรงเรียน ขยายสู่ชุมชน เป็นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เน้นการจัดสวัสดิการช่วยเหลือ สมาชิก มากกว่าการแบ่งปันกำไรกัน

ปี พ.ศ. 2527-2531 เกิดธนาคารชีวิตออมวันละบาท โดยพระอาจารย์ทอง เตชะบุญญา จัดตั้งธนาคารชีวิตที่วัดอู่ตะเภา อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ให้สมาชิกออมวันละบาท หรือเดือนละ 30 บาท ใช้หลักศาสนาพุทธเป็นแนวทางการดำเนินงาน และในปี พ.ศ. 2531 เกิดสมาคมกลุ่มออมทรัพย์ มีการจัดตั้ง “สมาคมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต” และชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด โดยการส่งเสริมของกรมการพัฒนาชุมชน

ปี พ.ศ. 2532 ได้มีการพัฒนารูปแบบขององค์กรการเงินชุมชนอีกประเภทหนึ่งเรียกว่าธนาคารหมู่บ้าน เผยแพร่โดย อาจารย์จำนง สมประสงค์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้นำหลักการของสหกรณ์ และรูปแบบองค์กรการเงินของ Grameen Bank จากประเทศบังคลาเทศ มาทดลองในโครงการอีสานเขียว ธนาคารหมู่บ้านจึงได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการ และถูกนำมาขยายผลผ่านหน่วยงานราชการ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กรมการปกครอง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ส่วนใหญ่เป็นการขยายผลขององค์กรการเงินในพื้นที่ชนบท

ปี พ.ศ. 2533 พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ได้นำองค์ความรู้เรื่อง การตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มาประยุกต์ใช้กับหลักพระพุทธศาสนา เพื่อขยายการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์จากกลุ่มคนที่เข้ามาทำบุญที่วัดในจังหวัดตราด ทำให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไปทั่วประเทศ โดยการเผยแพร่ของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา ปัจจุบันมีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ระดับประเทศ

ปี พ.ศ. 2534 การขยายตัวขององค์กรการเงินในภาคเมืองเริ่มก่อตัวขึ้น มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในเขตเมือง ส่วนใหญ่อยู่ในเขตชุมชนแออัด เนื่องจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และองค์กรนานาชาติ ร่วมกันพัฒนาส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นอย่างหลากหลาย

ปี พ.ศ. 2535 มีการก่อตั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) เพื่อให้เป็นหน่วยงานสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในเขตเมือง และการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดควบคู่กันไปด้วย ทำให้เกิดการขยายตัวของกลุ่มออมทรัพย์ในเขตเมือง และเทศบาลอย่างกว้างขวาง และมีการส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบ และการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย อย่างต่อเนื่อง

ปี พ.ศ. 2536-2540 รัฐบาลมีนโยบายกระจายรายได้ และความเจริญสู่ภูมิภาค ได้มีการทำโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยตั้งกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน (กขคจ.) ดำเนินการโดยกรมการพัฒนาชุมชน มีการจัดสรรเงินหมุนเวียนลงสู่หมู่บ้าน ๆ ละ 280,000 บาท จำนวน 39,646 หมู่บ้าน เพื่อเป็นกองทุนหมุนเวียนในชุมชนให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ และเกิดสำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund : SIF) หรือ ซีพี ขึ้น ถือเป็นกลไกที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการฟื้นฟูองค์กรชุมชนประเภทต่าง ๆ ทั้งในเมืองและชนบท และเงื่อนไขของการสนับสนุนของซีพี ทำให้เกิดการฟื้นฟูกลุ่ม /องค์กร ต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน และเกิดเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนทั้งในเมืองและชนบทกระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ

ปี พ.ศ. 2542 ชุมชนเริ่มได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจ “พองสบูแตก” รัฐบาลจึงกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก ด้วยการสนับสนุนเงินทุนมีयाชาวาให้กับกลุ่มกิจกรรมในระดับหมู่บ้านนำไปหมุนเวียนเพื่อการผลิต หมู่บ้านละ 100,000 บาท

ปี พ.ศ. 2543 สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ได้ยุบรวมกับกองทุนพัฒนาชนบท ในโครงการสินเชื่อเพื่อการพัฒนาชนบท (สพข.) และเปลี่ยนสถานะมาเป็นสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือพอช.ขยายการทำงานครอบคลุมพื้นที่ทั้งชนบทและเมือง โดยเชื่อมต่อกับ

ฐานงานองค์กรการเงินชุมชน และงานพัฒนาประเด็นอื่นๆ เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และได้ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีพัฒนาท้องถิ่น เข้ามาร่วมพลังหนุนเสริมชุมชน มีการสนับสนุนให้เครือข่ายองค์กรชุมชน และมีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับภาค และการกำหนดประเด็นการทำงานเพื่อให้บรรลุยุทธศาสตร์ และประเด็นองค์กรการเงินเป็นหนึ่งในกระบวนการเคลื่อนไหวงานในพื้นที่ จึงเกิดการรวมตัวกันขององค์กรการเงิน โดย พอช. สนับสนุนให้เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนจัดตั้งเป็น “สถาบันพัฒนาองค์กรการเงิน และสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ (พอชช.)”

ปี พ.ศ. 2544 รัฐบาลได้มีนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สนับสนุนการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง หมู่บ้าน/ชุมชนละ 1 ล้านบาททั่วประเทศ เพื่อให้เป็นแหล่งทุนหมุนเวียนสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในหมู่บ้าน รวม 77,829 หมู่บ้าน มีเงินออมจากสมาชิกกองทุนหมู่บ้านจำนวน 6,430.3 ล้านบาท มีสมาชิกทั้งหมด 11.6 ล้านคน

ปี พ.ศ. 2544-2545 เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรการเงินทุกระดับ เพื่อร่วมกันพัฒนาด้านการบริหารจัดการ และการเชื่อมโยงกองทุนเพื่อหนุนเสริมซึ่งกันและกัน มีการจัดเวทีสร้างความเข้าใจทั้งในระดับจังหวัด และระดับประเทศ และร่วมกันกำหนดแนวทางในการพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน และการจัดสวัสดิการช่วยเหลือแกนนำและสมาชิก ด้วยการจัดเวทีระดับจังหวัด ระดับภาค เพื่อประชาสัมพันธ์ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนากลุ่มองค์กรการเงินเพื่อให้เกิดสวัสดิการชุมชน โดยนำบทเรียนของ พอชช. เกี่ยวกับวิธีการทำงานที่ทำงานในเชิงกว้าง ทำให้แกนนำหลายคนห่างจากพื้นที่ คณะทำงานจึงหันกลับทำงานเชิงลึกลงสู่พื้นที่เพื่อสร้างรูปธรรม ซึ่งนำไปสู่การขยายผลการออมวันละบาทเพื่อจัดสวัสดิการ ซึ่งเป็น

รากฐานของงานประเด็นสวัสดิการชุมชนที่ขยายผลอยู่ทั่วประเทศประมาณ 2,508 กองทุน มีเงินกองทุนประมาณ 544,922,461 บาท มีสมาชิกรวม 855,702 คน (ศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศ พอช., มิถุนายน 2552)

ปี พ.ศ. 2546 ขบวนการองค์กรชุมชนทั่วประเทศ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้จัดงานวิถีสู่ชุมชนพึ่งตนเอง มหกรรมสัมมนาชุมชนเข้มแข็ง ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 21- 23 มกราคม 2546 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร มีเวทีเสวนาและการถอดบทเรียนของขบวนการองค์กรการเงินโดยมีตัวแทนจากกลุ่มองค์กรการเงินทั่วประเทศ ได้ร่วมกันเสนอทิศทางการพัฒนาขบวนการองค์กรการเงินที่สำคัญ คือ การเชื่อมโยงกองทุนต่าง ๆ ภายในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อพัฒนาไปสู่การบูรณาการกองทุนชุมชนกลายเป็นธนาคารชุมชน เน้นให้เกิดกระบวนการออมทรัพย์ การพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการของกลุ่ม การจัดระบบการตรวจสอบร่วมกันภายในเครือข่าย การพัฒนาองค์กรการเงินมุ่งให้เกิดการจัดสวัสดิการโดยชุมชน เป็นธนาคารชุมชนที่สามารถเป็นที่พึ่งของคนในชุมชนได้ ลดการพึ่งพิงแหล่งทุนภายนอก และในเชิงนโยบายจะต้องมีการเสนอกฎหมายองค์กรการเงินภาคประชาชน

ปี พ.ศ. 2546-2548 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้มีการพัฒนานวัตกรรมการพัฒนาองค์กรการเงิน เรื่องของการแก้หนี้ภาคประชาชน “การแก้หนี้โดยขบวนการชุมชน” โดยการเชื่อมโยงกองทุนต่าง ๆ ในชุมชน การโยงความสัมพันธ์ คน ทุน สินเชื่อ สวัสดิการเข้าด้วยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน โดยมีพื้นที่นำร่อง คือ ชุมชนเกาะราชสามัคคี จังหวัดนครราชสีมา ชุมชนไดนาโม ชุมชนสว่างแสงสี ชุมชนธรรมสาร จังหวัดขอนแก่น ชุมชนฉลองกรุง กรุงเทพมหานคร ตำบลลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเน้นให้สมาชิกตระหนักและเห็นแก่นของปัญหาหนี้สิน กระตุ้นให้คนในชุมชนพัฒนาระบบการออมที่สม่ำเสมอ

การประสานแหล่งทุนเพื่อลดหนี้คนในชุมชนให้เป็นหนี้ทางเดียว เช่น ธกส. ธนาคารออมสิน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน การสร้างกิจกรรมที่เป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้คนในชุมชนมีรายได้เสริม เป็นต้น จากการจัดกระบวนการเพื่อแก้หนี้ภาคประชาชน ทำให้ขบวนการชุมชนขยายพื้นที่ดำเนินการ และสามารถเชื่อมโยงสู่ประเด็นงานด้านอื่น ๆ ได้ เช่น สวัสดิการชุมชน การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย เป็นต้น โดยสนับสนุนให้องค์กรชุมชนจัดกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินโดยการสำรวจหนี้สิน การจัดทำบัญชีครัวเรือน การจัดการกองทุน เป็นต้น มีครัวเรือนเข้าร่วมกว่า 5,300 ครัวเรือน 126 หมู่บ้าน/ชุมชน

ปี พ.ศ. 2548 รัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2548 ว่า จะพัฒนาระบบการเงินที่สนับสนุนเศรษฐกิจฐานราก จากกองทุนหมู่บ้านที่มีความพร้อมสู่ธนาคารหมู่บ้าน ที่ให้โอกาสประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนอย่างยั่งยืน เพื่อให้บริการทางการเงินที่สามารถตอบสนองความต้องการแก่ประชาชนในชุมชนซึ่งขาดโอกาสในการเข้าถึง และใช้บริการทางการเงินของสถาบันการเงินทั่วไป

ปี พ.ศ. 2549 – 2550 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้จัดเวทีสัมมนาขบวนการองค์กรชุมชนระดับชาติ เพื่อหาแนวทางการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรการเงินฐานราก วางแผนและหาแนวทางการขับเคลื่อนงานองค์กรการเงิน และการบูรณาการองค์กรการเงินในระดับภาค และผลักดันเข้าสู่ระดับนโยบาย โดยมีเป้าหมายการพัฒนา คือ **“การบูรณาการกองทุนชุมชน”** โดยเสนอพื้นที่เป้าหมายจำนวน 200 ตำบล จากภาคต่าง ๆ เพื่อสร้างรูปธรรมเรื่องการบูรณาการกองทุนชุมชน

ปี พ.ศ. 2550-2553 เชื่อมโยงขบวนการองค์กรการเงิน เพื่อให้เกิดการบูรณาการสถาบันการเงินตำบล สร้างกองทุนเมือง กองทุนกลาง ของขบวนการองค์กรชุมชนที่ทำงานเรื่องแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และมีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน

ปี พ.ศ. 2554-2556 การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ด้วยกระบวนการค้นหาพื้นที่รูปธรรม ที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการทำงานที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของพื้นที่ และสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมทางเศรษฐกิจและทุนชุมชน ซึ่งถือเป็นการพัฒนาต่อยอด และการจัดการความรู้เพื่อการขยายผลการดำเนินงาน ภายใต้ยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง โดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

พอช. กับการพัฒนา และการสนับสนุนขบวนการเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน เป็นภารกิจหนึ่งของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543 ตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งองค์กร มาตรา 7 (1) สนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนทั้งในเมืองและชนบท โดยที่ผ่านมา พอช. ได้สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ผ่านประเด็นงานต่าง ๆ เช่น การพัฒนาที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการบ้านมั่นคง การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยในชนบท การจัดสวัสดิการชุมชน การเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชน และการฟื้นฟูชุมชนที่ประสบภัยพิบัติ

ทั้งนี้ พอช. ได้ยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวม หรือบูรณาการ โดยให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการพัฒนาตนเอง ซึ่งการสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนนั้น พอช. ได้ให้การสนับสนุนตามความเหมาะสมของบริบทพื้นที่ และความต้องการของขบวนการองค์กรชุมชน เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง

ปัจจุบัน พอช. มีแนวทางการสนับสนุนกองทุนนวัตกรรมเพื่อการค้นคว้า และยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของพื้นที่/ตำบลในรูปแบบใหม่ ในลักษณะที่เป็นการบริหารจัดการทางการเงินแนวใหม่ เพื่อการพัฒนา แก้ไขปัญหา หรือบริหารจัดการความเสี่ยงด้านเศรษฐกิจและทุนในชุมชน โดยมีเป้าหมาย หลักการ ขั้นตอนการดำเนินงานสนับสนุน และลักษณะของชุมชน ที่มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ดังนี้

แผนภาพ : ภารกิจของ พอช. ในการพัฒนา และการสนับสนุนขบวนการเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน คือ การสร้างสังคมเข้มแข็งประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข โดยเริ่มจากระบบการวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจของพื้นที่ และนำไปสู่การจัดตั้งกลไกที่มีองค์ประกอบขององค์กรชุมชนร่วมกับท้องถิ่น ท้องที่ โดยมีสภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกทำงานหลัก มีการจัดทำแผนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน ควบคู่ไปกับการจัดทำแผนพัฒนาด้านอื่นๆ เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่มั่นคง สามารถนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองได้

7 หลักการสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

1. มุ่งการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ และโครงสร้างของเศรษฐกิจและทุนชุมชนท้องถิ่น ไม่ใช่ทำกิจกรรม โครงการ
2. การทำงานตั้งอยู่บนพื้นฐานข้อมูลและข้อเท็จจริง อาศัยความรู้ ไม่ใช่ความรู้สึก
3. วิธีการและกิจกรรมปรับให้เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่ ไม่มีสูตรสำเร็จ
4. ชุมชนท้องถิ่นเป็นแกนหลัก และสร้างความร่วมมือกับภาคีทุกภาคส่วน
5. การขับเคลื่อนงานต้องสร้างอุดมการณ์ ขบวนการ กระบวนการ การจัดการ การจัดการความรู้เพื่อเดินทางไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น
6. การมีส่วนร่วม และสำนึกการเป็นเจ้าของการเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชนท้องถิ่น เป็นเงื่อนไขของความสำเร็จที่สำคัญ
7. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในทุกกระบวนการการทำงาน

7 ขั้นตอนการดำเนินงานพัฒนา และสนับสนุนขบวนการเศรษฐกิจและทุนชุมชน

1. เชื่อมโยงผู้นำผู้ก่อการดี
2. รวบรวม สํารวจข้อมูลที่ควรจะมีในพื้นที่/ตำบล
3. วิเคราะห์ข้อมูล และจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน
4. ปฏิบัติการตามแผน
5. ประเมินผลความสำเร็จตามเป้าหมาย และแผนงาน
6. ขยายผล และให้ความรู้แก่พื้นที่อื่นๆ
7. ยกระดับจากปฏิบัติการในพื้นที่รูปธรรมสู่การผลักดัน/พัฒนา นโยบาย

TRICK : การจัดทำแผนและกิจกรรม การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ และทุนชุมชน

1. ใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์เป็นเครื่องมือในการจัดทำแผน
2. สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากกลุ่มองค์กรเจ้าของปัญหา
3. ให้ความสำคัญสภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีกลางในการจัดทำแผน
4. มีเป้าหมาย และตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลง
5. มีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนและสัมพันธ์กับเป้าหมายและตัวชี้วัด
6. ต่อยอดกิจกรรมเดิมที่มีศักยภาพให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
7. สร้างกิจกรรมใหม่ๆที่วิเคราะห์แล้วว่ามีโอกาสประสบความสำเร็จได้
8. เน้นกิจกรรมที่จะสร้างระบบฐานเศรษฐกิจที่ยั่งยืนในระยะยาว
9. มีกระบวนการจัดการความรู้ ควบคู่กับการปฏิบัติการ

ลักษณะของชุมชนท้องถิ่นที่มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนดูได้จาก

1. มีกระบวนการสำรวจข้อมูลและวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจของพื้นที่
2. มีการตั้งเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน และตัวชี้วัดความสำเร็จ
3. มีการจัดกลไกรับผิดชอบการขับเคลื่อน เช่น สภาองค์กรชุมชน องค์กรการเงิน กองทุนและกลุ่มกิจการต่างๆ
4. มีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง
5. มีการดำเนินการตามแผน เชื่อมโยงกับการพัฒนาด้านอื่นๆ
6. มีเวทีเรียนรู้ สรุบทบทเรียนจัดการความรู้
7. มีผลการเปลี่ยนแปลงจากการทำงานตามแผนอย่างเป็นรูปธรรม
8. มีการยกระดับ ขยายผล เชิงพื้นที่และนโยบาย

ผลการดำเนินงานการพัฒนา และสนับสนุนขบวนการเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ในปีงบประมาณ 2556 พอช. ได้สนับสนุนพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนจำนวน 61 พื้นที่ โดยส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตามบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ แบ่งเป็นกลุ่มองค์กรการเงิน 27 พื้นที่ กลุ่มอาชีพ-เกษตรยั่งยืน 14 พื้นที่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน – ธุรกิจชุมชน 12 พื้นที่ ฐานทรัพยากร 8 พื้นที่ และในปีงบประมาณ 2557 ได้กำหนดเป้าหมายขยายผลการดำเนินการเพิ่มขึ้นจำนวน 152 พื้นที่ กระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดทั่วประเทศ

ปัจจุบัน พอช. ได้จัดทำแผนสนับสนุนการสร้างเศรษฐกิจและทุนชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ระยะ 3 ปี พ.ศ. 2557-2559 และสนับสนุนให้ขบวนการองค์กรชุมชนที่มีความพร้อม และมีการดำเนินกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและ

ทุนชุมชน จัดทำแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนตามความแตกต่างระหว่างชุมชนเมือง และชุมชนชนบท ประกอบกับผลการประชุมคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ครั้งที่ 1/2557 ได้มีมติให้พอช. ดำเนินการจัดทำแผนที่ศักยภาพ (Mapping) จัดระดับความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรชุมชนที่ทำงานด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนในพื้นที่ดำเนินงาน พร้อมกับสรุปบทเรียนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่ พอช. ให้การสนับสนุนในช่วงปีที่ผ่านมา เพื่อให้สามารถเห็นพัฒนาการ ความสำเร็จ และเงื่อนไขสำคัญที่เป็นจุดอ่อนของระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ตารางแสดง พื้นที่รูปธรรมพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ปี 2556 – 2557

ภาค	พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชน ปี 2556 (ตำบล)	ข้อมูลพื้นที่เศรษฐกิจและทุนชุมชนปี 2557 (ตำบล)
1) ภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑล	6	13
2) ภาคตะวันออก	5	12
3) ภาคกลาง	5	12
4) ภาคตะวันตก	5	11
5) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน	5	13
6) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนกลาง	5	16
7) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนใต้	8	14
8) ภาคเหนือบน	5	12
9) ภาคเหนือล่าง	5	23
10) ภาคใต้บน	7	14
11) ภาคใต้ล่าง	5	12
รวม	61	152

โดยในปี 2557 พอช. ได้ดำเนินการถอดบทเรียนการดำเนินงานของพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชน จำนวน 61 พื้นที่ และได้จัดเวทีสรุปบทเรียนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน เมื่อวันที่ 27-28 สิงหาคม 2557 ณ ห้องประชุมไพบูลย์ วัฒนธรรม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ซึ่งได้บทเรียน และข้อสรุปที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ดังนี้

สถานการณ์งานเศรษฐกิจและทุนชุมชนในปัจจุบัน

ภาพรวมการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชนยังไม่เข้มแข็ง ไม่สามารถรองรับให้คนอยู่ในชุมชนท้องถิ่นได้ และเป็นระบบเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาหรือได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจกระแสหลักที่เน้น GDP เป็นหลัก ทำให้เศรษฐกิจชุมชนอ่อนแอ

ปัจจัยภายในชุมชน

- 1) ระบบเศรษฐกิจครัวเรือน ทำให้มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนสูง ทั้งค่าใช้จ่ายเพื่อการผลิต การบริโภค การศึกษา ค่านิยมการบริโภคที่ไม่พึ่งตนเอง มีหนี้สินมาก
- 2) ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนราคาถูกลงได้ เป็นหนี้นอกระบบ ที่ดินทำกินที่มีอยู่หลุดมือ
- 3) ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ถูกทำลาย และเสื่อมโทรม รวมถึงภัยพิบัติทางธรรมชาติทำให้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติสูญหายไป
- 4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/ราชการส่วนภูมิภาค ไม่ให้ความสำคัญหรือขาดความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนอย่างแท้จริง
- 5) องค์กรชุมชนไม่เข้าใจโครงสร้างระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นของตน ขาดความรู้ ความสามารถในการจัดการด้านเศรษฐกิจ/ธุรกิจชุมชน

ปัจจัยภายนอกชุมชน

- 1) รัฐไม่มีทิศทางนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับโครงสร้างที่นำไปสู่ความยั่งยืน ที่มีอยู่เป็นระดับกิจกรรมไม่ครบวงจร ขาดความต่อเนื่อง
- 2) นโยบายประชานิยมของรัฐ สร้างระบบคิด ให้ประชาชนพึ่งพาภายนอก และทำลายระบบเศรษฐกิจชุมชนในระยะยาว
- 3) ระบบเศรษฐกิจกระแสหลักและทุนขนาดใหญ่ ทำลายระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นไม่มีความสามารถ หรือเครื่องมือที่จะปกป้องตนเอง รวมถึงรัฐไม่มีบทบาทในการปกป้องระบบเศรษฐกิจชุมชน
- 4) ภาคธุรกิจเอกชนยังให้ความสนใจ และมีบทบาทน้อย หรือไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
- 5) ระบบการศึกษาของรัฐ ทำให้นักเรียนดูถูกรากเหง้าของตนเอง และทิ้งถิ่นฐาน เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจกระแสหลัก ไม่กลับไปพัฒนาหรือทำงานที่ชุมชนท้องถิ่นของตนเอง
- 6) การเมืองท้องถิ่นที่มีการผูกขาดการมีอำนาจทางการเมือง กับอำนาจเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน
- 7) การแปรรวม หรือนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนไม่ถูกต้อง คนส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็นเรื่องของคนยากจน เกษตรกร ไม่เข้าใจว่าสามารถนำไปใช้การแก้ไขปัญหา และการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงโครงสร้างได้ในทุกระดับ

- 8) หน่วยงานส่งเสริมจากภาครัฐ ไม่มีความเข้าใจที่ลึกซึ้ง เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ วิถีวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ ทำให้การส่งเสริมเป็นแนวเดียวกันทั่วประเทศ ไม่สอดคล้องกับบริบทแต่ละพื้นที่
- 9) ในอนาคต AEC จะส่งผลกระทบ ต่อระบบเศรษฐกิจชุมชนอย่างมาก ทั้งเรื่องการแย่งทรัพยากร การเคลื่อนย้ายทุน แรงงาน ราคาผลผลิต และวัฒนธรรม
- 10) การสนับสนุนจากภายนอกนั้น พบว่าหน่วยงานและสถาบันการเงิน มีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการกองทุนและการสร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์ให้เกิดการยอมรับองค์กร ระบบการจัดการตลาดของภาคธุรกิจไม่สอดคล้องกับระบบการตลาดของชุมชน เช่น ระบบการเงิน ชุมชนที่มีมหาวิทยาลัย สนับสนุนการศึกษาวิจัย ทำให้พัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนดำเนินการอย่างมีรูปธรรม
- 11) ผลกระทบนโยบายจากภาครัฐที่เน้นเรื่องการเงินมากกว่าความยั่งยืน ทำให้ชุมชนอ่อนแอ เช่น โครงการรับจำนำข้าว การสนับสนุนปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นต้น รวมถึง ด้านกฎหมาย กฎระเบียบ ที่สร้างระบบผูกขาด ทำให้ชุมชนไม่สามารถใช้ประโยชน์ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการสร้างเศรษฐกิจชุมชน ระบบสหกรณ์ที่เน้นการส่งเสริมธุรกิจ เน้นการเติบโตทางธุรกิจ และการจัดการมากกว่าการพึ่งตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิก ทำให้สหกรณ์ไม่สามารถเป็นเครื่องมือที่ดีของชุมชนได้ จึงควรมีนโยบายการส่งเสริมหรือการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจชุมชน ที่เป็นแบบแผนเดียวกันไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของชุมชน

เป้าหมายของยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- 1) องค์กรชุมชนมีระบบ และความสามารถในการวิเคราะห์โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การกำหนดเป้าหมายการพัฒนา และบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจชุมชน ได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ ทำให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันได้
- 2) ชุมชนท้องถิ่น มีระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง สามารถรองรับประชาชนในพื้นที่ให้อยู่ในชุมชนไม่ย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองใหญ่
- 3) ภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศเติบโตจากฐานราก กระจายการเติบโตและกระจายความเสี่ยง มีความมั่นคง ต่อรองกับต่างประเทศได้
- 4) ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนเมือง – ชุมชนชนบทและคนจน กับคนรวย ส่งผลต่อความมั่นคงทางสังคม และการเมืองของประเทศโดยรวม

แนวทางการขับเคลื่อนเพื่อบรรลุเป้าหมายและยุทธศาสตร์

รัฐบาลต้องประกาศนโยบายและยุทธศาสตร์ 5 ปี “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีสาระสำคัญของนโยบายประกอบด้วย

1. เป้าหมายสำคัญ

“ทุกชุมชนท้องถิ่นมีระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง เพียงพอที่จะทำให้ประชาชนในพื้นที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันได้ ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองกับชนบท และคนจนกับคนรวยลดลง”

2. หลักการสำคัญ

- การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งจากชุมชนฐานรากตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียง ลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และคุณค่าความเป็นมนุษย์ นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนในระยะยาว

- การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแต่ละแห่งให้เป็นไปตามความพร้อม สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน และปัญหาความต้องการของคนในชุมชน
- ให้องค์กรชุมชน และประชาชน มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ/ดำเนินการ/รับประโยชน์ร่วมกัน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทสนับสนุนที่เหมาะสม
- การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน อยู่บนฐานของความรับผิดชอบต่อสังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม
- ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์โครงสร้างระบบเศรษฐกิจของพื้นที่ และการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนทั้งระยะสั้นและระยะยาว
- เน้นการพัฒนาคนทั้งให้มีความรู้ด้านการบริหารจัดการเศรษฐกิจ และทุนชุมชนและคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักการศึกษา
- เชื่อมโยงและขยายให้เป็นเครือข่ายเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่กว้างขวางทั้งในระดับพื้นที่และระดับประเทศ
- สร้างระบบข้อมูลเศรษฐกิจชุมชน ทั้งระดับพื้นที่และภาพรวม
- สร้างศูนย์เรียนรู้ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน
- เชื่อมโยงระบบตลาดสินค้าของชุมชนด้วยตนเองทั้งในภูมิภาค และต่างภูมิภาค
- พัฒนาระบบมาตรฐานผลิตภัณฑ์และบริการของชุมชน สร้างจุดขายของสินค้าและบริการ เพื่อดึงดูดผู้บริโภคเข้ามาสู่ชุมชน และขบวนการองค์กรชุมชนร่วมกันสร้างระบบปกป้องสิทธิชุมชนด้านเศรษฐกิจ

3. ขั้นตอนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- การเปลี่ยนความคิด และสร้างความเชื่อมั่นของภาคประชาชน ให้ตระหนักในการพัฒนาที่เน้นการพึ่งตนเอง และชุมชน เป็นแกนหลัก
- รัฐสนับสนุนการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ระดับตำบล / เทศบาล โดยมีภาคประชาชนเป็นองค์ประกอบหลัก
- จัดสำรวจข้อมูลโครงสร้าง ระบบเศรษฐกิจของแต่ละตำบล / เทศบาล
- จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ระดับตำบล / เทศบาล ระยะเร่งด่วน 1 ปี ระยะยาว 5 ปี
- จัดเวทีระดมความคิดเห็น และเห็นชอบแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน ของคนในพื้นที่
- จัดทำแผนปฏิบัติการรายปี
- ให้องค์กรส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของภาครัฐ รับแผนของชุมชนท้องถิ่น ไปจัดทำแผนการสนับสนุน
- ชุมชนดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ
- จัดกลไก และระบบการติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนา ยกกระดับให้ดีขึ้น
- จัดการเชื่อมโยงคณะกรรมการ ให้เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ และทำงานประสานกัน
- จัดโครงการสร้างความสามารถของคณะกรรมการในการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน

4. สาระของเศรษฐกิจชุมชนที่ต้องพัฒนา

- การปรับเปลี่ยนทัศนคติของประชาชน จากพึ่งรัฐเป็นพึ่งตนเอง จากการมุ่งเงิน เป็นมุ่งความสุข จากการขยายตัวเป็นสมดุล และยั่งยืน โดยการใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สิ่งสำคัญต้องสร้างเศรษฐกิจครัวเรือนด้วย ได้แก่ การปลูกฝังนิสัย การออม การประหยัด ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต ด้วยการลดต้นทุนการผลิต และลดการใช้สารเคมี การจัดทำข้อมูลบัญชีครัวเรือน ทำให้เกิดการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การแก้ไขปัญหาหนี้สินต้องใช้กองทุนของชุมชนเข้ามาแก้ไขปัญหา รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ต้องสามารถทำให้คนอยู่ในพื้นที่ สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน ไม่ให้แรงงานไปทำงานนอกพื้นที่ ชุมชนต้องมีความเป็นเจ้าของ รู้คุณค่า ภูมิใจ ผลิตภัณธ์ของชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนให้ได้ผลที่กว้างขวางต้องเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย สร้างอำนาจการต่อรอง
- การพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน เรื่องอาชีพ รายได้ รายจ่าย การออม หนี้สิน
- การพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน ที่สำคัญ เช่น
 - พัฒนาด้านการผลิต/ลดต้นทุนการผลิต
 - พัฒนาด้านการตลาด
 - พัฒนามูลค่าเพิ่มของสินค้า/บริการ
 - สร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจ ระหว่างชุมชน - ภูมิภาค - ระหว่างประเทศ
 - ระบบการจัดการการส่งสินค้า (Logistic)
 - การพัฒนาระบบประกันความเสี่ยง รูปแบบต่างๆ
 - การบูรณาการกองทุนต่างๆ ในชุมชน ระหว่างกองทุนภาครัฐ และชุมชนเมือง เพื่อ สนับสนุนกิจกรรมตามแผน

5. การจัดกลไก เพื่อการขับเคลื่อนนโยบาย และยุทธศาสตร์ แบ่งเป็น อย่างน้อย 3 ระดับ คือ

- คณะกรรมการนโยบาย พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มีนายกรัฐมนตรี หรือรองนายกรัฐมนตรี ได้รับมอบหมายเป็นประธาน มีกรรมการ ประกอบด้วย ฝ่ายการเมือง องค์กรภาครัฐ ตัวแทนภาคชุมชน ท้องถิ่น ตัวแทนภาคธุรกิจ ผู้ทรงคุณวุฒิ ทำหน้าที่กำหนดทิศทาง นโยบาย ออกกฎเกณฑ์กติกา กำกับการดำเนินการ ติดตามประเมินผล
- คณะกรรมการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ระดับจังหวัด ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนภาคชุมชน ไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนภาคธุรกิจ ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันการศึกษา (ประธาน ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด หรือผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ) มีหน้าที่ แปรนโยบายสู่การปฏิบัติ สนับสนุนคณะกรรมการของภาคประชาชน ระดับตำบล/เทศบาล กำกับดูแลคุณภาพการดำเนินงานฯ
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตำบล/เทศบาล คัดเลือกจากตัวแทนองค์กรชุมชนในพื้นที่ และอาจให้มีกรรมการที่ปรึกษาเท่าที่จำเป็นได้ ทำหน้าที่จัดทำแผน และดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

6. มาตรการทางนโยบาย เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ และ ทุนชุมชน

รัฐต้องมีมาตรการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หรือขอจัดเงื่อนไขที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ได้แก่

- มาตรการทางการเงิน และงบประมาณ โดยการสนับสนุนงบประมาณจัดตั้งกองทุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน เพื่อใช้ในการสร้างกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของคณะ

กรรมการระดับตำบล และสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน รวมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการงบประมาณให้รัฐสามารถสนับสนุนงบประมาณตรงให้ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในทุกระดับ

- มาตรการทางกฎหมาย ต้องมีกฎหมายที่คุ้มครองปกป้อง อิทธิพลของทุนข้ามชาติ หรือ ทุนชาติ ที่จะทำลายความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน หรือต้องมีเกณฑ์ในการแบ่งผลประโยชน์กันอย่างเป็นธรรมให้กับชุมชน มีกฎหมายรองรับสถาบันการเงินชุมชน เศรษฐกิจและทุนชุมชนให้มีสถานะและบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
- มาตรการทางภาษี โดยการจัดระบบการจัดเก็บภาษี จากท้องถิ่น ให้มีสัดส่วนสนับสนุนการสร้างเศรษฐกิจและทุนชุมชน มากขึ้น การใช้มาตรการทางภาษี เป็นเครื่องมือในการจูงใจให้ภาคธุรกิจจากส่วนกลาง และท้องถิ่นมาลงทุนในเศรษฐกิจชุมชนมากขึ้น
- มาตรการทางการเมือง คือ สร้างระบบการเมืองที่ป้องกันไม่ให้ผู้มีอำนาจการเมืองในท้องถิ่นผูกขาดอำนาจทางเศรษฐกิจ ที่นำไปสู่การขีดขวางหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

7. การบูรณาการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง

บูรณาการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองในระดับชุมชน ท้องถิ่น ให้เชื่อมโยงกันทั้งในระดับนโยบาย เป้าหมาย การปฏิบัติ และงบประมาณให้ไปในทิศทางเดียวกัน มุ่งสร้างความเชื่อมั่น และความสามารถของประชาชน และองค์กรชุมชน ให้สามารถจัดการตนเองในเรื่องต่างๆ ได้ จึงจะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม และประชาธิปไตยของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

ชุดความรู้

61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจ และชุมชนชนจัดการตนเอง

◆ ภาคกรุงเทพฯ-ปริมณฑล และภาคตะวันออก

สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ชุดความรู้ 61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนจัดการตนเอง

พิมพ์ครั้งแรก	มีนาคม พ.ศ.2558
จำนวนพิมพ์	1,000 ชุด
ที่ปรึกษา	สิน สีสวน, สมชาติ ภาரசสุวรรณ, รัชรา เอียดศิริพันธ์ ศุภนิมิตร ศิลา
บรรณาธิการ	เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย, อภินันท์ ยอดมณี
ผู้เรียบเรียง	พัลลภา ฉัตรทอง
คณะผู้เขียน	กรรณิการ์ แพแก้ว, รุสนา อาเปาะอาลี, สุพิศ วงษ์ปลั่ง สันตติ เศษสุวรรณ, สุรมิตร ศรีสุรักษ์, ยุพิน คำแก้ว อาศิริระอนันต์ อินทร์ปาง, นันทกานต์ อุบลภาพ สุทธิลักษณ์ โตกทอง, ธีรภัทร เทพพันธ์, ลลิตา รั้งสรรควิวัฒน์ เสกสัน ไชยวุฒิ, อัมภรณ์ บุญชิต, มนัสนันท์ ผลานิสงค์
พิสูจน์อักษร	เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย
ออกแบบรูปเล่ม	คำประกอบ ศิลป์ศรี
รูปประกอบ	สำนักสื่อสารการพัฒนา, เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย
ประสานการผลิต	ชัชฎาพร อำนวยสุวรรณ

เจ้าของ และผู้จัดพิมพ์

สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
912 ซอยนวมินทร์ 47 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ : 0 2378 8300-9 โทรสาร : 0 2378 8386
Home page : <http://www.codi.or.th> E-mail : codi@codi.or.th

บทบรรณาธิการ

ปลายปีงบประมาณ 2555 ต่อเนื่องปีงบประมาณ 2556 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนจำนวน 61 พื้นที่ โดยส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนระดับตำบล ที่สอดคล้องตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ซึ่งจากการดำเนินงานนั้น พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ หากแต่เกิดมาจากฐานงานพัฒนาที่พื้นที่ได้ดำเนินการมาก่อนหน้าแล้ว โดยแบ่งเป็นฐานงาน 4 ฐาน คือ

- 1) ฐานที่มาจากกลุ่มองค์กรการเงิน 27 พื้นที่
- 2) ฐานที่มาจากกลุ่มอาชีพ-เกษตรยั่งยืน 14 พื้นที่
- 3) ฐานที่มาจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน – ธุรกิจชุมชน 12 พื้นที่
- 4) ฐานที่มาจากงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8 พื้นที่

และนอกจากนั้น ยังเห็นผลลัพธ์ความสำเร็จที่นอกจากการเติบโตของจำนวนเงินกองทุนที่เพิ่มมากขึ้น จากหลักพันเป็นหลักล้าน จากจำนวนสมาชิกจากหลักสิบเป็นหลักพันแล้ว ยังเห็นผลลัพธ์ในเชิงคุณภาพที่ถือเป็นคุณค่าของการทำงานพัฒนา คือ เกิดระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในพื้นที่ การขยายฐานงาน และเชื่อมโยงการทำงานจากเรื่องหนึ่งไปสู่อีกเรื่องหนึ่งที่เป็นมิติของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ ตลอดจนเห็นการต่อยอดการทำงาน จากวิธีการทำงานแบบชาวบ้านๆ ยกกระตือรือร้นการทำงานควบคู่ไปกับองค์กรหน่วยงานภาคีในท้องถิ่นท้องที่ ซึ่งถือเป็นการจัดความสัมพันธ์แนวใหม่ระหว่างชาวบ้าน หรือชุมชน ที่เดิมเป็นเพียงผู้รับการพัฒนา กลายมาเป็นผู้กำหนดการพัฒนา และเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาร่วมกับหน่วยงานภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ นั่นถือว่าเป็นรูปแบบของการจัดการตนเองได้ของคนในพื้นที่

หนังสือชุดความรู้ 61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนจัดการตนเอง จำนวน 6 เล่มนี้ จึงเป็นการถอดบทเรียน และประสบการณ์การทำงาน ของชุมชนที่ได้ดำเนินการมาในระยะเวลาหนึ่งปีเศษ เพื่อต้องการที่จะนำ องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานนั้นเผยแพร่สู่สาธารณะ และในขณะ เดียวกันยังเป็นการถ่ายทอดกระบวนการทำงานของคนในชุมชนจากรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอีกด้วย

ดังนั้น จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือชุดความรู้ 61 พื้นที่ฯ ชุดนี้จะเป็น ประโยชน์อย่างยิ่งในการทำงานแก่ทุกท่าน หากมีข้อผิดพลาดประการใด ที่เกิดขึ้นจากการจัดทำในครั้งนี้ ผู้จัดทำขอภัยและขออน้อมรับคำติชม จากทุกท่านด้วยความยินดี

โอกาสนี้ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งสำหรับ เจ้าของพื้นที่รูปธรรม ทั้ง 61 พื้นที่ ที่ได้เปิดโอกาสให้ได้ลงพื้นที่ร่วมเรียนรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์ การทำงาน เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า และผู้ปฏิบัติงาน พอช. สำนักงานภาค ทั้ง 11 ภาค ที่เอื้ออำนวย สนับสนุนข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี และบุคคล ท่านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่ไม่สามารถกล่าวนามในที่นี้ได้ทั้งหมด ที่ทำให้หนังสือ ชุดความรู้นี้สำเร็จได้ด้วยดี

เพราะเชื่อว่า การทำงานพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนจากฐานราก มิใช่เป็นเพียงการกำหนดการพัฒนาจากคนภายนอก หากแต่เป็นการพัฒนา ที่ต้องเกิดมาจากฐานความรู้ความเข้าใจ และสำนึกร่วมของคนในชุมชน ที่มีความต้องการลุกขึ้นมาจัดการการพัฒนาด้วยตนเอง เพื่อให้เศรษฐกิจและ ทุนชุมชนเป็นฐานของความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

บรรณาธิการ' กุมภาพันธ์ 2558

สารบัญ

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน เขตคั่นยาว กรุงเทพมหานคร	5
การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร	9
การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลคลองห้า จังหวัดปทุมธานี	13
การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี	20
การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลบางพลีน้อย จังหวัดสมุทรปราการ	24
การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลราษฎร์นิยม จังหวัดนนทบุรี	31
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเห็ด และผักปลอดสารพิษบ้านหนองหว่า ตำบลบ้านช่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา	36
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด	43
ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริบ้านคลองป่าไม้ ตำบลกระแสน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง	51
องค์กรการเงินตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา	61
สถาบันการเงินชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี	67

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน เขตคันทายาว กรุงเทพมหานคร

เขียนโดย ลลิตา รังสรรค์วิวัฒน์

การพัฒนาพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชน มุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันการเงินภายในชุมชน อาศัยการเชื่อมโยงสถาบันการเงินของเขตคันทายาว มาจากเครือข่ายต่างๆ (สวัสดิการชุมชน วิทยุชุมชน กองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ) โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาสถาบันการเงินชุมชนอยู่ที่ความต้องการให้ประชาชนในเขตคันทายาวมีส่วนร่วม ในการเป็นเจ้าของสถาบันการเงินชุมชนร่วมกัน สามารถจัดการการเงินของตนเองได้ เป็นพื้นที่ต้นแบบของชุมชนอย่างแท้จริงในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันเขตคันทายาว มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยเขตคันทายาวมีกองทุนหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐแล้ว 11 กองทุน คิดเป็นจำนวนเงินรวมกันประมาณ 14 ล้านบาท กลุ่มองค์กรการเงินและสวัสดิการ 18 กลุ่มองค์กร จำนวนเงินรวมกันประมาณ 4 ล้านบาทมาบริหารจัดการร่วมกันโดยจัดตั้งเป็นกองทุนชุมชน เขตคันทายาวจะมีกองทุนรวมกันเป็นเงินจำนวนประมาณ 18 ล้านบาทเศษ ด้วยมูลค่าของจำนวนเงินกองทุนดังกล่าว จึงมีความพยายามที่จะกำหนดแนวทางการดำเนินการพัฒนาให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้เป็นกองทุนที่โตขึ้นได้ ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกกองทุนสามารถลดการพึ่งพาสถาบันการเงินพาณิชย์ และยังเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีของประชาชนในพื้นที่ได้อีกทางหนึ่งด้วย

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของเขตคันทายาวนั้น ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย คือการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมั่นคง จึงได้มีการกำหนดให้ชาวชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ

สถาบันการเงินชุมชนสามารถจัดการเงินของตนเองให้พึ่งพาได้ในทุกมิติ ภายใต้งบประมาณ กฏระเบียบที่สถาบันการเงินของเขตคันทายาว จะทำงานอย่างเชื่อมโยงกับสถาบันอื่นๆ ในชุมชน นอกจากนี้ยังรวมไปถึงเป้าหมายทางด้านสังคมในการเป็นพื้นที่พึ่งพาตนเอง ทั้งในด้านสวัสดิการ อาหาร การประกอบอาชีพ สิ่งแวดล้อมจนนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมั่นคงของประชาชนในเขตคันทายาวนั่นเอง

แนวทาง และวิธีการ กลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

แนวทางและวิธีการ กลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงานนั้น มุ่งเน้นไปที่การจัดตั้ง สถาบันการเงินชุมชนระดับเขต ภายในปี 57 ซึ่งปัจจุบันมีการดำเนินการไปแล้วบางส่วนแต่ยังไม่เต็มรูปแบบ แผนพัฒนาการนำทุนภายในพื้นที่ ซึ่งมีอยู่ประมาณ 18 ล้านบาท มาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาหนี้สิน สร้างความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยการณรงค์ให้ประชาชนรวมกลุ่ม ใช้พื้นที่ว่างในชุมชนปลูกพืชผักปลอดสารพิษรับประทานเอง มีเหลือนำมาขายแลกเปลี่ยนชุมชนใกล้เคียง เป็นการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม สร้างความสัมพันธ์คน 3 วัย ลดปัญหาอบายมุข ลดรายจ่ายครัวเรือน

การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อน คณะทำงานมาจากผู้แทนกลุ่มองค์กรสมาชิกที่เป็นสมาชิกเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนเขตคันทายาว เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนทุกมิติ โดยขอความเห็นชอบในที่ประชุม รวบรวมข้อมูลของทุกกลุ่มองค์กรการเงิน และข้อมูลสมาชิก เพื่อนำมาวิเคราะห์จนนำไปสู่การรับทราบสถานการณ์ที่แท้จริงรวมถึงปัญหาของชุมชนที่ต้องการได้รับการแก้ไข โดยในขั้นตอนนี้ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาบางแห่ง เข้ามาร่วมสำรวจ และศึกษาปัญหาชุมชนร่วมกัน จนนำไปสู่การกำหนดแนวทาง การจัดการได้อย่างเหมาะสม เชิญหน่วยงานภาคี เช่น ธนาคารออมสิน องค์กรปกครองท้องถิ่นเป็นคณะทำงานร่วม เพื่อเป็นการบูรณาการ การทำงานร่วมกันของหน่วยงานในท้องถิ่น ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินงานตามแนวทางของพื้นที่รูปธรรม

มีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ สมาชิกกลุ่มองค์กรการเงินในทุกชุมชน ภายหลังจากการกำหนดโครงสร้างองค์กร ระเบียบข้อบังคับ กรอบการดำเนินงานแล้วเสร็จ เพื่อให้สมาชิกของกลุ่มองค์กรเกิดความเข้าใจในทิศทางของการพัฒนากองทุนของชุมชนเขตคันนายาว ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนพื้นที่เขตคันนายาวอย่างทั่วถึง รวมทั้งจัดอบรมให้ความรู้ แนะนำแนวทางวิธีการปฏิบัติงานให้คณะทำงาน รวมไปถึงศึกษาดูงานองค์กรการเงิน สถาบันการเงินที่ประสบความสำเร็จ

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนเขตคันนายาว คือ การรวมตัวของแต่ละกลุ่มองค์กร ร่วมกันขับเคลื่อนงานพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน จนสามารถกำหนดกติการ่วมในการทำงานพัฒนาได้ รวมไปถึงการมีแผนงานขับเคลื่อนชัดเจน ได้แก่ แผนพัฒนาผู้นำ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนในพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยด้านความเข้มแข็งของสถาบันกองทุนชุมชนเขตคันนายาว โดยเขตคันนายาวมีทุนภายนอกสนับสนุนถึง 14 ล้าน และทุนภายในที่เกิดจากการรวมกลุ่มการออมจนพัฒนาเป็นสถาบันการเงินของชุมชนกว่า 4 ล้าน ซึ่งปัจจุบันมีกองทุนทั้งสิ้น 15,164,296 บาท สมาชิก 2,315 คน ทำให้เขตคันนายาวสามารถวางแผนการจัดการแนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างค่อนข้างเป็นอิสระ

ข้อคิดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

ข้อคิดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน ในการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชน ได้แก่ อุปสรรคในเรื่องของกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน จนนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองภายในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้กลไกของสภาองค์กรชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ เนื่องจากสภาองค์กรชุมชนถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของคนบางกลุ่ม ทำให้ไม่สามารถผลักดันวาระในการพัฒนาพื้นที่ได้ เกิดการ

ไม่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้ ภายหลังจากโครงการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ก็ไม่โปร่งใส เนื่องจากการไม่เปิดเผยข้อมูลบางประการ ส่งผลให้องค์กรอื่น ไม่ยอมรับ รวมไปถึงการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนา ก็ได้รับการบิดเบือน อันเนื่องมาจากอิทธิพลของการเมือง ภายใต้อาณาจักรชุมชน ได้ส่งผลต่อการพัฒนาตามพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนนั่นเอง

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน คือ การเรียนรู้ที่จะทำงาน ท่ามกลางวิกฤตทางด้านความขัดแย้งทางการเมืองของชุมชน ซึ่งคณะทำงานต้องมีความรู้และความอดทน ในการหาแนวทางเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญกับความขัดแย้ง โดยมุ่งผลักดันการขับเคลื่อนการพัฒนาในนามองค์กรชุมชนแทน นอกจากนี้ ยังต้องมีความอดทนในระหว่างการพัฒนา เนื่องจากการทำความเข้าใจกับคนทำงานต้องใช้เวลา ต้องพูดคุยอย่างนอบน้อม สื่อสารด้วยเหตุและผล ตลอดจนการเรียนรู้ที่จะใช้ระยะเวลาเพื่ออธิบายเป้าหมายของการพัฒนาพื้นที่ซ้ำๆ หลายครั้ง ให้ทุกคนได้เข้าใจอย่างอดทน และไม่ใช้อำนาจ

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การพัฒนาสถาบันการเงินชุมชน ให้เข้าสู่ระบบสถาบันการเงินระดับเขตอย่างเต็มรูปแบบต่อไป และพัฒนาต่อเนื่องในด้านสิ่งอื่น ๆ ทั้งการขยายสมาชิกเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนให้ครอบคลุม 46 ชุมชนในเขตคันทายาว การสร้างคลังอาหารชุมชนให้มากเพียงพอต่อการบริโภคในพื้นที่ ทำให้สมาชิก และประชาชนในเขตคันทายาวเริ่มได้รับรู้เข้าใจ มีความเชื่อมั่น ให้ความร่วมมือ ในกิจกรรมโครงการที่ดำเนินการมากขึ้น รวมไปถึงการขยายผลพื้นที่ใกล้เคียงในโซนศรีนครินทร์ 4 เขต ได้แก่คลองสามวา ลาดกระบัง หนองจอก ประเวศ จนกลายเป็นพื้นที่ต้นแบบชุมชนเมืองของกรุงเทพมหานครได้ภายในปี 2559

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

เขียนโดย ลลิตา รังสรรค์วิวัฒน์

พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนของเขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เกิดขึ้นจากการรวมตัวกัน ของสมาชิกชุมชนคลองบางพราน ซอยเอกมัย 46 จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัยเมื่อปี 2547 และดำเนินการจัดตั้งเป็น สหกรณ์เคหสถานชุมชนคลองพราน เพื่อดำเนินการจัดทำบ้านมั่นคงให้ สมาชิกจำนวน 103 หลัง เมื่อสร้างบ้านเรียบร้อยแล้ว จึงมีแนวคิดเรื่องอาชีพเพื่อให้สมาชิกมีรายได้ในการชำระค่าง่อสร้างบ้าน รวมทั้งจัดตั้งกลุ่มออม วันละบาทเพื่อจัดสวัสดิการควบคู่กันไป หลังจากนั้นได้มีการเชื่อมโยง สวัสดิการระดับเขต และใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนทุกประเด็น งานในเขตบางบอน

ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชน ของเขตบางบอน มุ่งสร้างความเปลี่ยนแปลงของคนในเขตชุมชนบางบอน ทุกคนทั่วไปในชุมชน สมาชิกเดิมที่สังกัดในกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน หรือแม้กระทั่งกลุ่มเยาวชนในชุมชน ให้มีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ผ่านการบูรณาการเข้ากับทุนชุมชนที่มีอยู่ อาทิเช่น การพัฒนา กลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับอาชีพดั้งเดิม อย่างของเล่นพื้นบ้านซึ่งกลายเป็น สินค้า OTOP ชุมชนอีกด้วย

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน พื้นที่รูปธรรม ของเขตบางบอน กรุงเทพมหานคร คือ การมีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ อาทิ การมีอาชีพที่สามารถหาเลี้ยงตัวเองได้ ภายใต้การใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชน มาสร้างเป็นอาชีพ รวมถึงการมีสถาบันทางการเงินที่หนุนเสริมความมั่นคง

ทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน ในส่วนของเป้าหมายทางด้านสังคม อยู่ที่มีการมีเครือข่ายสวัสดิการร่วมกัน ซึ่งทั้งหมดจะนำไปสู่การเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและอยู่ภายใต้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านการส่งเสริมอาชีพ และการเป็นสมาชิกกองทุนของชุมชน

แนวทาง และวิธีการกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

การสร้างความมั่นคงให้สถาบันการเงินของเขตบางบอน โดยในปัจจุบันชุมชนต่างๆ ที่อยู่ในเขตบางบอน มีการจัดตั้งกองทุนอยู่เดิมแล้วกว่า 10 กลุ่ม ซึ่งในการสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันการเงินของเขต ได้กำหนดกติการ่วมในการผนวกเงินกองทุนของแต่ละกลุ่ม จำนวน 30% เข้ามาสู่สถาบันการเงินของเขต เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและจัดสวัสดิการได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ในส่วนของการขยายฐานสมาชิกไปยังกลุ่มผู้ที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิก ผ่านการส่งเสริมความรู้ด้านการบริหารการเงิน เช่น เปลี่ยนพฤติกรรมการใช้เงินและรู้จักใช้รู้จักออม การสร้างและฟื้นฟูอาชีพทั้งกลุ่มเก่าและกลุ่มใหม่ อาทิ การสร้างอาชีพคัดแยกขยะสร้างรายได้ การส่งเสริมกลุ่มอาชีพเดิมในการพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ และตราสัญลักษณ์สินค้าของผลิตภัณฑ์ให้กับสมาชิกในชุมชน การอบรมการเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องอาชีพ การเพาะเห็ด การแปรรูปเห็ด การทำขนมไทย การทำของเล่นพื้นบ้าน โดยที่การส่งเสริมอาชีพนั้น ได้กำหนดให้สถาบันการเงินของเขต หรือกองทุนของชุมชน เป็นแหล่งสนับสนุนทางการเงิน โดยที่ไม่ต้องพึ่งพิงการกู้เงินนอกระบบ

การพัฒนาสวัสดิการที่สอดคล้องกับความต้องการ และทุนที่มีภายในชุมชน ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนของเขตบางบอน อาทิ ชุมชนคลองบางพราน เป็นชุมชนพื้นที่บ้านมั่นคง มีการออมสวัสดิการวันละบาท มุ่งเน้นการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกตั้งแต่ การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย ทุนการศึกษา และได้ขยายมาสู่การพัฒนาอาชีพ กลุ่มของเล่นพื้นบ้าน กลุ่มปลูกเห็ด กลุ่มแปรรูปเห็ด กลุ่มทำเทียน กลุ่มหยอดโดมิโน่ กลุ่มเย็บผ้า ทำน้ำพริกเห็ด กลุ่มทำรองเท้าสุขภาพบุรุษ เป็นต้น ชุมชนริมคลองพระยาราชนนตรี มุ่งเน้น

การจัดสวัสดิการออมวันละบาท ไปที่การส่งเสริมกลุ่มอาชีพทำอาหารไทย ให้มีความมั่นคง เป็นต้น ซึ่งผลผลิตที่เกิดจากการส่งเสริมทั้งหมด จะถูกนำมาพัฒนาเพื่อเป็นสินค้าโอท็อป

นอกจากนี้ เขตบางบอนยังได้มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้โอท็อประดับเขต เพื่อให้พื้นที่ใกล้เคียงได้ศึกษาเรียนรู้อีกด้วย โดยในปัจจุบันกองทุนสวัสดิการชุมชนเขตบางบอน มีสมาชิกทั้งสิ้น 851 คน มีเงินกองทุนถึง 901,182 บาท

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ปัจจัยความสำเร็จ ที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เขตบางบอนมีหลายประการ ได้แก่ การไม่ผูกขาดการตัดสินใจอยู่ที่สมาชิกเดิม แต่มุ่งไปที่การเปิดรับสมาชิกใหม่ ให้เข้ามารวมกลุ่มการออม หรือกลุ่มอาชีพ แม้กระทั่งการเปิดให้สมาชิกใหม่ได้เข้ามามีบทบาทในคณะทำงาน ซึ่งสามารถช่วยลดความไม่เข้าใจ หรือการเกิดความขัดแย้งขึ้นได้ นอกจากนี้ยังส่งผลให้สมาชิกทั้งเก่าและใหม่ เกิดการยอมรับและมั่นใจในความโปร่งใสของการดำเนินงานพัฒนาอีกด้วย

อีกปัจจัยหนึ่งของความสำเร็จในการสร้างการเปลี่ยนแปลง คือ การกำหนดกลไกการมีส่วนร่วม หรือการแสดงความคิดเห็นผ่านการประชุมเวที ประชาคมสัญจร เดือนละหนึ่งครั้ง ทำให้สมาชิกทุกคนได้ร่วมกันติดตามการดำเนินงาน รวมถึงการติดตามผลการดำเนินงานอย่างไม่มีอคติของความเป็นชุมชนใดชุมชนหนึ่งนั่นเอง

ข้อคิดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

ข้อคิดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรค ต่อการดำเนินงานของการดำเนินการพัฒนานั้น มาจากความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนบางชุมชน อาทิ ชุมชนรางโพธิ์ ชุมชนดอกกรัก ซึ่งเป็นชุมชนที่แม้ว่าจะมีการทำความเข้าใจในเรื่องของประโยชน์การออม การจัดตั้งกองทุนแล้วก็ตาม แต่ชุมชนยังมีอุปสรรคด้านความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และไม่มีผู้นำที่เข้มแข็งพอในการทำงาน ผลที่เกิดขึ้นคือ ชุมชนดังกล่าวไม่สามารถทำการออมได้อย่างต่อ

เนื่อง ทำให้ไม่สามารถดำเนินการตามโครงการบ้านมั่นคง เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยได้ รวมถึงยังเป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมเป็นกองทุนของเขตบางบอนอีกด้วย

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของเขตบางบอน ได้แก่

- การยึดมั่นในการสื่อสารให้สมาชิกทั้งเก่าและใหม่ รวมถึงผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกได้รับทราบข้อมูลข่าวสารต่างๆอยู่เสมอ เพื่อลดความไม่เข้าใจ จนอาจนำไปสู่การเกิดความขัดแย้งในชุมชนได้โดยกำหนดให้มีการประชุมประชาคมสัญจรทุกเดือน ซึ่งในบางครั้งอาจไม่เพียงพอเนื่องจากสมาชิกไม่สามารถมาประชุมได้ จำเป็นต้องหาแนวทางการสื่อสารทางอื่นเพิ่มเติม อาทิ เสี่ยงตามสายของชุมชน หรือการชี้แจงข้อมูลสอดแทรกไปในเวทีการประชุมอื่นๆของชุมชน เป็นต้น
- ความจำเป็นในการกำหนดกติการ่วมให้เป็นแนวปฏิบัติ เนื่องจากชุมชนต่างๆ ในเขตบางบอนมีความหลากหลายแตกต่างกัน ซึ่งประโยชน์ของการกำหนดกติการ่วมนี้ จะกลายเป็นแนวทางปฏิบัติที่ทุกคนยอมรับ ส่งผลให้การพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมากยิ่งขึ้น

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนของเขตบางบอน คือ การที่ชุมชนมีกองทุน ที่เข้มแข็ง สามารถช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน แก้ไขหนี้ในระบบให้ครอบคลุม รวมถึงการพัฒนาอาชีพในชุมชนให้หลากหลาย และสามารถแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยได้ นอกจากนี้ ยังกำหนดทิศทางของการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ ของชุมชนให้กลายเป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่มีความเข้มแข็งในระบบตลาด เพื่อสนับสนุนความมั่นคงทางอาชีพ และเศรษฐกิจของผู้อยู่อาศัย

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลคลองห้า จังหวัดปทุมธานี

เขียนโดย ลลิตา รังสรรค์วิวัฒน์

ตำบลคลองห้า ตั้งอยู่บนพื้นที่ตามแนวคลองระบายน้ำที่ 5 อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีทั้งสิ้น 16 หมู่ ในอดีตนั้นพื้นที่ตำบลคลองห้า มีสภาพของความเป็นเรือกสวนไร่นาของชาวบ้าน ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลคลองห้า ถูกใช้เกี่ยวกับการทำการเกษตรกรรม ต่อมาได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของเมืองทำให้สภาพพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นชุมชนเมืองกึ่งชนบท

ในด้านการพัฒนาพื้นที่ตามกรอบของการพัฒนาชุมชนนั้น เริ่มจากกระบวนการจัดทำแผนชุมชน ตั้งแต่ปี 2549 โดยมีการวิเคราะห์พื้นที่ที่ทำให้ชุมชนได้รับทราบสภาพปัญหา อันได้แก่ ปัญหาต้นทุน ในการทำการเกษตรเพิ่มสูงขึ้น เกษตรกรแต่เดิมไม่มีทักษะการประกอบอาชีพด้านอื่น ผลจากปัญหาดังกล่าว ทำให้รายจ่ายมีมากกว่ารายได้จากการประกอบอาชีพ รวมไปถึงการประสบกับปัญหาการติดหนี้นอกระบบอีกด้วย ดังนั้น จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ เพื่อให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีรายได้ รวมถึงมีการจัดตั้ง**กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลขึ้น** เพื่อดูแลและเป็นหลักประกันให้กับคนในชุมชน ซึ่งต่อมาได้ขยายไปสู่การจัดตั้ง**กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต** มีการจัดการทุนภายในตำบล และได้รวมเป็น “**สถาบันการเงินตำบลคลองห้า จังหวัดปทุมธานี**” ในที่สุด ปัจจุบันมีเงินกองทุนทั้งสิ้น 2,200,000 บาท มีสมาชิกรวม 248 คน

ปัจจุบัน ตำบลคลองห้า ยังคงประสบกับปัญหาหนี้นอกระบบ ดังนั้น ในการกำหนดแผนการพัฒนาตำบล จึงยังคงมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาให้สถาบันการเงินของตำบลมีความมั่นคงในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน และที่ดินทำกิน ช่วยให้

เกษตรกรสามารถปลดหนี้ได้ รวมถึงการส่งเสริมสร้างการออม พื้นวิถีชีวิตเดิมตลอดจนเป็นที่พึ่งของคนในตำบล

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของตำบลคลองห้า จังหวัดปทุมธานีนั้น ได้มุ่งไปที่ การพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยฐานทุนทรัพยากรในพื้นที่ โดยประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ อยู่ดีมีสุข รวมไปถึงสามารถแก้ไขปัญหาความยากจน ทำให้คนในชุมชนมีภาระหนี้ลดลง โดยเฉพาะหนี้นอกระบบของเกษตรกร มีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน อันเนื่องมาจาก ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม สวัสดิการที่ชุมชนร่วมกันจัดสรรผ่านกลไกการจัดการทุนที่มีของชุมชน จนสามารถจัดสวัสดิการที่ครอบคลุมการดูแลตั้งแต่การเกิด แก่ เจ็บ ตาย รวมไปถึงทุนการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชนได้

ทั้งนี้ระหว่างการพัฒนา ประชาชนต้องสามารถเรียนรู้ และมีบทบาท ร่วมกันในการจัดการทรัพยากรระหว่างรัฐกับชุมชนได้อย่างเหมาะสมภายใต้ระบอบประชาธิปไตย จนนำไปสู่การเรียนรู้ที่จะจัดการตนเอง จนนำไปสู่การพัฒนาเป็นองค์ความรู้ชุดต่างๆ ของชุมชน อาทิ ชุดความรู้การพัฒนาอาชีพ ชุดความรู้ทางการเงิน เป็นต้น

แนวทาง และวิธีการกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

การดำเนินการฟื้นฟูบูรณะเศรษฐกิจและทุนชุมชนตำบลคลองห้า จังหวัดปทุมธานีนั้น ได้กำหนดให้ หมู่ 11 เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนงานสำคัญ และเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ทั้งสถาบันการเงินและ กลุ่มอาชีพต่างๆ ภายใต้การจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองของตำบลคลองห้า จังหวัดปทุมธานี โดยเริ่มตั้งแต่

การผลักดันให้เกิดกลไกการทำงานเชื่อมโยงระหว่างองค์กรในพื้นที่ระดับตำบล ในประเด็นงานที่สอดคล้องกับปัญหา และทุนที่มีของชุมชน รวมไปถึงการส่งเสริมความเข้าใจ ให้กับสมาชิกของชุมชน ผ่านเวทีการให้ความรู้ และเปิดโอกาสให้กลุ่มองค์กรและสมาชิกในชุมชน มีส่วนร่วมในการร่วมกันร่างระเบียบข้อบังคับ รวมกลุ่ม ตั้งคณะทำงาน เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของตนได้ ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดต้องผ่านการหารือกันเป็นประจำทุกเดือน ในเวทีประชาคมของชุมชน เพื่อเชื่อมโยงกันเป็นภาคีคณะทำงาน และขบวนขับเคลื่อนพัฒนาชุมชน

มุ่งเน้นไปที่การส่งเสริม เสริมสร้าง และต่อยอดอาชีพให้เกิดขึ้นในชุมชน ได้แก่ การสร้างและส่งเสริมกลุ่มอาชีพพวงหรีด กลุ่มอาชีพต้นไม้มงคล กลุ่มทำน้ายาล้างจานและยาสระผม กลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มทำน้ำดื่มชุมชน กลุ่มทำสวนผสมในแปลงนา เป็นต้น การพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพเกษตรกรที่มีทุนทางด้านผลผลิตทางการเกษตร ให้เกิดการต่อยอดของผลิตภัณฑ์ นำผลผลิตที่มีอยู่แปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม อันได้แก่ กลุ่มอาชีพแปรรูปข้าวและกล้วย

ซึ่งสมาชิกทั้งหมด นอกจากจะได้รับการสนับสนุนในการสร้างรายได้แล้ว ยังมีกลไกการส่งเสริมเพื่อลดรายจ่าย เพื่อการออม อาทิ การส่งเสริมการหมักปุ๋ย เพื่อใช้การเกษตรทดแทนการซื้อจากภายนอก สามารถลดรายจ่ายบางส่วน และนำเงินที่ได้เข้าสู่กลไกการออมของกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งจะนำไปสู่การดำเนินการให้กองทุนสามารถจัดสรรสวัสดิการด้านต่างๆ ให้แก่ชุมชน รวมไปถึงการเป็นองค์กรการเงินของตำบล ที่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ทั้งการเป็นแหล่งเงินทุน เพื่อพัฒนาอาชีพ การเป็นแหล่งเงินทุน เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้้นอกระบบและการเป็นแหล่งเงินทุน เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สมาชิกได้

ด้านสังคมนั้น ในการดำเนินการเพื่อพัฒนาตามกรอบพื้นที่รูปธรรมนั้น ได้ดำเนินการตามแนวทางของ การส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยในกระบวนการทำงาน การส่งเสริมความมั่นคงผ่านทางสวัสดิการชุมชนในกลุ่มต่างๆ

การส่งเสริมกิจกรรมที่สอดคล้องกับประเพณี และภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิม และ การส่งเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้ ในการจัดการปัญหาของตนเอง

ในการส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยในกระบวนการทำงานนั้น เป็นการ ดำเนินการตั้งแต่การเปิดโอกาสให้มีการกำหนดกติกา แสดงความคิดเห็น และตัดสินใจร่วมกันจากหลายๆ ฝ่าย อาทิ การเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชน ได้ร่วมกันกำหนดกติกาการจัดสรรเงินสวัสดิการชุมชนร่วมกัน ซึ่งผลจากการ ดำเนินการตามแนวทางดังกล่าว ทำให้เกิดการร่วมมือที่เกิดขึ้น ได้รับการยอมรับ จากสมาชิกของชุมชน โดยการส่งเสริมความมั่นคงผ่านทางสวัสดิการชุมชนใน กลุ่มต่างๆ นั้น ได้ส่งเสริมโดยยึดที่กลุ่มต่างๆ ดังนี้ กลุ่มสมาชิก กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนทำงาน และกลุ่มเยาวชน ทำให้สวัสดิการชุมชนมีความหลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มต่างๆ การส่งเสริมกิจกรรมที่สอดคล้อง กับประเพณีและภูมิปัญญาที่มีอยู่ อาทิ การฟื้นฟูเกษตรชุมชนท้องถิ่น ที่เป็น เกษตรดั้งเดิมของตำบลคลองห้า ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสอดคล้องกับ ทุนที่มีอยู่เดิมของชุมชน และการส่งเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้ในการจัดการ ปัญหาของตนเอง มุ่งให้ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดกลไกในการแก้ไขปัญหา อัน ได้แก่ การบูรณาการการทำงานร่วมกันจากหลายๆ ฝ่ายเป็นคณะกรรมการ กำหนดแนวทางการตัดสินใจแก้ไขปัญหาของชุมชน ผ่านการเรียนรู้ปัญหา รวมไปถึงการวางแผนงานร่วมกันระดับตำบล เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนได้

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

1. การพัฒนาโดยการยึดพื้นที่ชุมชนเป็นตัวตั้งในการทำงาน และผสาน ความร่วมมือจากกลุ่ม องค์กรในพื้นที่ ถือได้ว่าเป็นปัจจัยด้านการใช้ ทุนองค์กรที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ ได้แก่ หน่วยราชการ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น วัด โรงเรียน และสภาองค์กรชุมชน ให้ทุกฝ่ายได้มีส่วน ร่วม โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาพื้นที่รูปธรรม จนกลายเป็นแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองชุมชนตำบลคลองห้า จังหวัด ปทุมธานี ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ

กลุ่ม องค์กรในพื้นที่ จึงทำให้แนวทางการดำเนินงาน และผลการดำเนินงานที่ผ่านมา สามารถใช้ทุนทรัพยากรชุดเดียวกันในการขับเคลื่อนงานของชุมชนได้

2. การพัฒนาระบบการบริหารส่วนกลางให้ดี โดยการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนตำบลคลองห้า จังหวัดปทุมธานีนั้น ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้า ในการสนับสนุนบุคลากรในการบริหารจัดการด้านต่างๆ อาทิ การประสานงาน การจัดทำเอกสาร การเผยแพร่ข้อมูล การใช้พื้นที่ส่วนกลางของชุมชน เป็นต้น
3. การใช้กลไกประชาธิปไตยในการดำเนินงาน โดยเริ่มตั้งแต่การใช้กลไกประชาธิปไตยในการประชุมร่วมกัน การกำหนดวาระพัฒนา รวมถึงไปถึงการแก้ไขปัญหาของชุมชน
4. การได้รับการสนับสนุนในด้านองค์ความรู้จากองค์กรต่างๆ อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบล สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดปทุมธานี เป็นต้น ซึ่งปัจจัยด้านองค์ความรู้ ถือเป็นปัจจัยสำคัญ ที่จะขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและประสิทธิภาพ โดยใช้ความรู้ทางด้านวิชาการ และการปฏิบัติการ ซึ่งเป็นความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ในหน่วยงานเฉพาะด้าน จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชุมชนในการพัฒนาพื้นที่รูปธรรม เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานอย่างเป็นระบบ เสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็ง และศักยภาพการทำงานให้เท่าทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้

ข้อคิดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

ข้อคิดเห็นสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานนั้น เป็นอุปสรรคที่เกิดจากความไม่เข้าใจของกลุ่มบุคคลบางกลุ่มในชุมชน ที่ไม่เข้าใจเป้าหมาย

ของการพัฒนา รวมถึงวิธีการในการพัฒนาตามกรอบพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจ และทุนชุมชน จนนำไปสู่การแสดงออกในทางลบ ส่งผลให้การดำเนินงาน ต้องติดขัด และหยุดชะงัก เมื่อมาทำการชี้แจงให้เกิดความเข้าใจ โดยเฉพาะ ประเด็นทางด้านการเงิน ที่ต้องอาศัยการชี้แจงทางบัญชี และการยินยอมให้ มีการตรวจสอบ รวมไปถึงการปรับปรุงระบบบางส่วน ให้มีความโปร่งใสสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกได้

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน นั้น ได้แก่ การเห็นถึงความสำคัญจำเป็นของการมีผู้นำในการพัฒนา ที่กล้า ทำสิ่งใหม่ๆ กล้าที่จะทำให้อิทธิพลที่เกิดขึ้นมีความน่าสนใจ สามารถสร้าง การมีส่วนร่วมจากชาวบ้านได้ การเปิดกว้างในการเรียนรู้เพื่อใช้ในการพัฒนา ซึ่งจะทำให้สมาชิกและชุมชนเกิดการยอมรับ ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานพัฒนาต่างๆ การมีความอ่อนน้อม สร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ลักษณะ ดังกล่าว จะก่อให้เกิดความรัก ความศรัทธาในตัวผู้นำ รวมไปถึงการเน้น การทำงานเป็นทีม สร้างเครือข่ายการทำงาน

ความจำเป็นต่อการทำความเข้าใจในความหลากหลายของผู้คน โดย ต้องคำนึงว่า ในการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องกำหนดแนวทางการพัฒนา โดย คำนึงถึงความสอดคล้องตามศักยภาพ และความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ไม่ควรมีการบีบบังคับในกิจกรรมที่ขัดต่อความต้องการของคน อาทิ การพัฒนากลุ่มอาชีพ ที่ต้องคำนึงถึงทุนความสามารถที่มีอยู่เดิม และ ความต้องการของกลุ่มคนในการส่งเสริมอาชีพ จนนำไปสู่การส่งเสริมกลุ่มสัจจะ ออมทรัพย์ กลุ่มน้ำดื่มอยู่ดีมีสุข กลุ่มอาชีพไม้มงคล กลุ่มอาชีพนำเต้าหู้นมสด กลุ่มอาชีพแปรรูปกล้วย- ข้าว ซึ่งทั้งหมดจะนำไปสู่ความสามารถในการ จัดการตนเองทางด้านอาชีพได้อย่างยั่งยืนมากกว่า

การดำเนินงานที่เปิดเผย เป็นบทเรียนสำคัญที่จะต้องคำนึงในการทำงานส่วนรวม โดยเฉพาะ การทำงานเพื่อขับเคลื่อนทางด้านเศรษฐกิจชุมชน จำเป็นที่จะต้องดำเนินงานอย่างโปร่งใส และสื่อสาร การดำเนินงานนั้นให้ชุมชนได้รับทราบ เช่น การใช้กระดานข่าวประจำเดือน การจัดทำสถานีวิทยุชุมชน เป็นต้น สิ่งนี้ถือเป็นหัวใจหลักในการพัฒนา เพราะการสื่อสารที่ดีจะสร้างความเข้าใจ และก่อให้เกิดการยอมรับการทำงานที่เกิดขึ้น ไม่ทำให้เกิดปัญหา หรือข้อขัดแย้งตามมาภายหลัง

บทเรียนสุดท้าย ที่ได้รับจากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน คือ การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ถือเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนงานพื้นที่รูปธรรมมากที่สุด การเปิดพื้นที่ให้ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน เน้นการทำงานเป็นทีม ไม่ยึดติดตัวบุคคล ขับเคลื่อนด้วยกระบวนการกลุ่ม ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้การทำงาน ปฏิบัติงานแทนกันได้อย่างเท่าเทียม รวมไปถึงการได้รับการยอมรับและการถือเป็นภารกิจสำคัญของตนในการพัฒนาชุมชนให้มั่นคง

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ทิศทางในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนของชุมชนตำบลคลองห้า จังหวัดปทุมธานีนั้น มุ่งเน้น ไปที่การพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาตามกลไกประชาธิปไตย สามารถอยู่ดีมีสุข ปลอดภัย สิ้นสุดความขัดแย้งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยฐานทุนทรัพยากรในพื้นที่ตำบลคลองห้า จนนำไปสู่การมีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ผ่านการส่งเสริมอาชีพ และการจัดการกองทุนเงินออม มีความมั่นคงทางสังคมในการจัดสวัสดิการที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน จนกลายเป็นชุดความรู้สำคัญของการบูรณาการทุนของชุมชนทั้ง 16 หมู่บ้าน และสามารถใช้ชุดความรู้ดังกล่าว ขยายพื้นที่ไปตำบลข้างเคียง 5 พื้นที่ ได้แก่ ตำบลนพรรัตน์ ตำบลบ้านกลาง ตำบลธัญบุรี ตำบลคลองหก และตำบลหน้าไม้

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

เขียนโดย ลลิตา รังสรรค์วิวัฒน์

ตำบลบางบัวทอง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี มีทั้งสิ้น 14 หมู่บ้าน แต่เดิมเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม คือ ทำสวน ทำนา ต่อมาเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป การเดินทางคมนาคมมีความสะดวกรวดเร็วขึ้น จากพื้นที่ทำนา ทำสวน จึงถูกเปลี่ยนให้กลายมาเป็นที่อยู่อาศัย ร้านค้า อาคารพาณิชย์ สถานประกอบการ ชุมชนชาวบ้านเดิมที่เคยเป็นเกษตรกร ก็เปลี่ยนอาชีพไปทำงานรับจ้าง

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหาของสังคม บางประการตามมา โดยปัญหาอย่างหนึ่ง ที่สำคัญ คือ เงินทุนนอกระบบที่ผู้กู้จะต้องเสียดอกเบี้ยสูงมาก ผู้กู้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบได้ จากปัญหาดังกล่าว ทำให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้เข้ามาส่งเสริมเรื่องเศรษฐกิจและทุนชุมชน ให้กับตำบลบางบัวทอง เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาระบบทุนชุมชน และการจัดการทุนชุมชนอย่างเป็นขบวนการในการแก้ปัญหาหนี้สิน

จากการดำเนินงานการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งชุมชนเป็นแกนหลัก ทำให้ตำบลบางบัวทองเกิดกลุ่ม เครือข่าย องค์กรต่างๆ กว่า 10 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีบทบาทแตกต่างกันไป อาทิ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (กองทุนเงินออม 2,857,450 บาท) กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ (เงินกองทุน 14,271,353 บาท) กองทุนหมู่บ้าน (กองทุน 12,503,332 บาท) สถาบันการเงินชุมชน (กองทุน 1,152,382 บาท) กองทุนสวัสดิการชุมชน (กองทุน 1,696,527 บาท) และกลุ่มออมทรัพย์พัฒนาอาชีพ เป็นต้น

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนตำบล บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี คือ การที่ชุมชนสามารถสร้างเสริมขีดความสามารถของขบวนการองค์กรการเงินและทุนชุมชน ในการจัดระบบการเงิน และการแก้ปัญหาหนี้สินในตำบลบางบัวทองได้ ภายใต้เงื่อนไขของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่มองค์กรต่างๆ ในตำบล การ บูรณาการเชื่อมโยงข้อมูลกลุ่มองค์กรการเงิน และกองทุนชุมชน ทุกระดับในตำบล จนนำไปสู่การเกิดแผนพัฒนาองค์กรการเงินตำบล นำไปสู่การบรรจุเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นได้

แนวทาง และวิธีการกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

1. การสร้างเสริมขีดความสามารถของชุมชน ต่อการสร้างสถาบันการเงินชุมชน โดยยึดหลักในการพัฒนาตามรูปแบบของทุนที่มีอยู่เดิมของชุมชน อันได้แก่ การส่งเสริมการออม การอบรมฝึกอาชีพต่างๆ ที่สอดคล้องกับทุนชุมชน อย่างการผลิตสบู่ไหมทอง สบู่ล้างมือ และสบู่สมุนไพร
2. การเสริมสร้างขีดความสามารถของการเป็นสถาบันการเงินชุมชน สார்วจข้อมูลทุนชุมชน หนี้สินครัวเรือน และวิเคราะห์ปัญหา จัดเวทีทำแผนพัฒนาตำบล และบูรณาการทุนชุมชนระดับตำบล พัฒนาแกนนำ คณะกรรมการองค์กรการเงินตำบล การส่งเสริมให้คณะทำงานมีการพัฒนาด้านการบริหารจัดการที่ดี รวมไปถึงการจัดเวทีทำความเข้าใจการจัดตั้งสถาบันการเงินระดับตำบล
3. การจัดสวัสดิการด้านต่างๆ ให้กับชุมชน รวมถึงกลไกทางด้านสวัสดิการที่มาจากสถาบันการเงินของชุมชน อาทิ การจัดสวัสดิการเพื่อการดูแลผู้สูงอายุ ให้มีรถหน่วยรักษาพยาบาลฉุกเฉินแก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ตลอด 24 ชม. จัดให้มีการสงเคราะห์เครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ โดยในส่วนของสวัสดิการ สมาชิกจะประกอบไปด้วย การดูแลด้านการเจ็บป่วย เงินช่วยค่ารักษาพยาบาล เงินฌาปนกิจสงเคราะห์ เงินอุปสมบท เงินสวัสดิการบำนาญผู้สูงอายุ เป็นต้น

4. การส่งเสริมพัฒนาทางด้านอื่นๆ ของชุมชน อันได้แก่ การส่งเสริมพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม ศาสนาของชุมชน ด้วยการสนับสนุนการเรียน การสอนดนตรีไทยและดนตรีสากล การจัดโครงการซัมเมอร์แคมป์เพื่อการเรียนรู้ การอุดหนุนงบประมาณเพื่อส่งเสริมการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและนันทนาการ และการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา และการฟื้นฟูประเพณีพื้นบ้าน การส่งเสริมทางด้านการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (แหล่งน้ำ การใช้ประโยชน์ที่ดิน) ด้วยการสนับสนุนให้ชาวบ้านริมน้ำ ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมที่ดี การนำร่องเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมทั้งตำบล การพัฒนาโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียแบบธรรมชาติ ทุกคลองภายในตำบลบางบัวทอง

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

การเมืองค์กรที่ทำหน้าที่ในการจัดการด้านต่างๆ ที่เอื้อต่อการปฏิบัติตามแนวทางการพัฒนา ซึ่งหมายถึงการเมืองค์กรการเงินตำบลบางบัวทอง และสภาองค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก ในการขับเคลื่อนการพัฒนา โดยมีโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน เป็นกลไกหน่วยย่อยระดับตำบล ทำหน้าที่เชื่อมโยงภาคีหน่วยงานต่างๆ และเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงภายในตำบลโดยใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยน และร่วมกันแก้ปัญหาในตำบล

ข้อคิดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

อุปสรรคในการดำเนินงานที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุน ทางด้านการฝึกอาชีพ แม้ว่าในปัจจุบันองค์กรจะมีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการให้มีการฝึกอาชีพได้ แต่ทั้งนี้ การขยายฐานสมาชิก การส่งเสริมอาชีพให้แก่สมาชิกกลุ่มใหม่ ถือได้ว่ายังคงเป็นสิ่งจำเป็นทั้งนี้ในอดีต ท้องถิ่นได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาอาชีพ ปีละ 100,000 บาท สนับสนุนมาแล้ว 7 ปี แต่ต่อมามีการยกเลิกไป ซึ่งหากการอบรมได้รับการสนับสนุน ก็จะสามารถขยายสมาชิก ส่งเสริมการฝึกอาชีพ

เพื่อให้สมาชิกมีศักยภาพในการออม และเข้าสู่การเป็นสมาชิกของสถาบันการเงินตำบลได้มากกว่าเดิม

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การได้เรียนรู้ถึงความสำคัญว่าคณะทำงานด้านชุมชน โดยเฉพาะคณะกรรมการด้านการเงิน ที่จะต้องทำงานด้วยความโปร่งใส เนื่องจากการพัฒนาต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องที่มีเงินมาเกี่ยวข้อง จำเป็นต้องได้รับความเชื่อมั่นจากสมาชิก ดังนั้น จึงต้องทำงานด้วยความซื่อสัตย์ เสียสละ รับผิดชอบ มีความไว้วางใจ เห็นอกเห็นใจกัน รวมไปถึงจะต้องบริหารการเงินอย่างโปร่งใส ยุติธรรม มีเงินอยู่ครบ มีระบบการทำงานดี และมีธรรมาภิบาล

ในด้านของการปฏิบัติ จำเป็นต้องมีการประชุมทุกเดือน มีการประชุมสมาชิก ปีละ 1 ครั้ง มีบอร์ดแสดงข้อมูลทางการเงิน มีกฎระเบียบข้อบังคับในการเปิดเผยข้อมูลต่อสมาชิกให้ชัดเจนมากที่สุด เมื่อนั้นคณะกรรมการและสถาบันการเงิน ก็จะได้รับเชื่อถือ จนนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนร่วมกัน

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การกำหนดทิศทางเพื่อมุ่งไปสู่ความสามารถในการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจและทุนชุมชน และทรัพยากรในพื้นที่ตำบลบางบัวทอง ให้คนในตำบลมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หลุดพ้นจากเงินกู้ยืมในระบบ สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง (จัดการตนเองได้) มีสุขภาพแข็งแรง ปลอดภัยจากยาเสพติด ทั้งนี้ แนวทางทั้งหมดจะต้องสามารถนำไปบูรณาการการทำงานร่วมกันในระดับจังหวัดได้ รวมถึงการที่สามารถใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างแกนนำรุ่นใหม่ สานต่องานพัฒนาของชุมชน และสามารถใช้บทเรียนจากการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนตำบลบางบัวทอง ขยายไปยังพื้นที่ข้างเคียงอย่าง ตำบลบางรักใหญ่ ตำบลพิมลราช ตำบลบางรักพัฒนา ตำบลท่าทราย ตำบลบางเขน

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลบางพลีน้อย จังหวัดสมุทรปราการ

เขียนโดย ลลิตา รังสรรค์วิวัฒน์

การพัฒนาพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนของตำบลบางพลีน้อย จังหวัดสมุทรปราการนั้น มีที่มาจากกรณีที่ชุมชนต้องประสบกับปัญหาภัยแล้ง และปัญหาหนี้สิน ทำให้ชุมชนร่วมกันจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งต่อมาภายหลังได้มีการพัฒนาจนกลายเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ในการส่งเสริมการประกอบอาชีพ และสวัสดิการชุมชน

ปัจจุบัน ตำบลบางพลีน้อย จังหวัดสมุทรปราการ ได้พัฒนากลุ่มออมทรัพย์ให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เพื่อให้กลุ่มออมทรัพย์เป็นกลไกหลักในการพัฒนาชุมชน ตามแนวทางการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตลอดจนการพัฒนาให้กลุ่มออมทรัพย์ เป็นสถาบันการเงินของตำบลที่เข้มแข็ง เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น อาทิ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การที่รายจ่ายครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น การตกอยู่ในภาวะหนี้ในระบบ การขาดแหล่งเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพ ปัญหาทางด้านสังคม อันได้แก่ ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การจัดสวัสดิการชุมชนที่ยังไม่ครอบคลุมคนส่วนใหญ่ของพื้นที่ การประสพภัยพิบัติของชุมชน และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม (จากรายงานความคืบหน้าการพัฒนาตำบลบางพลีน้อย จังหวัดสมุทรปราการ 2556)

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การมีสถาบันการเงินชุมชนของตนเอง หมายถึง การที่กองทุนเงินออมของชุมชนบางพลีน้อย มีโครงสร้าง ที่มั่นคง และมีสมาชิกที่เข้มแข็ง ทั้งนี้คนในชุมชนจะสามารถกำหนดโครงสร้าง ระเบียบ หรือแม้กระทั่งแนวทาง

ปฏิบัติที่สอดคล้องกับความต้องการ และสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อันได้แก่ ปัญหาหนี้นอกระบบ ปัญหาที่ดินทำกิน รวมไปถึงการที่สถาบันการเงินของชุมชน สามารถเป็นองค์กรที่ยึดโยงความสัมพันธ์ทางด้านสังคมของคนในชุมชนไว้ได้ ผ่านกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสถาบันการเงินชุมชน

แนวทาง และวิธีการกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

1. การพัฒนาเพื่อฟื้นฟู ปรับปรุง ส่งเสริม และบูรณาการองค์กรการเงินชุมชนสู่การเป็นสถาบันการเงินชุมชน เริ่มตั้งแต่การให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชาวบ้าน ในเรื่องของการสร้างรายได้ ลดรายจ่าย ลดปัญหาหนี้สินนอกระบบ ส่งเสริมการออม ตลอดจนชี้แจงให้เห็นภาพรวมของประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้น ภายใต้การจัดการทางด้านเงินทุนของชุมชนเอง โดยมุ่งการพัฒนา ไปที่การฟื้นฟูกลุ่มต่างๆ ที่เคยมีในชุมชน รวมไปถึงการสร้างและขยายเครือข่ายใหม่ให้เกิดขึ้น จนนำไปสู่ความสามารถในการจัดตั้งกลุ่ม หรือเครือข่ายการเงินของตำบลที่หลากหลายในชุมชน อาทิ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อชุมชน หมู่ 1 กลุ่มออมทรัพย์บ้านหอมศีล หมู่ 3 เป็นต้น โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์บ้านหอมศีล หมู่ 3 มีเงินกองทุนรวม 13,417,281 บาท สมาชิก 1,208 คน และมีการพัฒนาจนได้ขึ้นทะเบียนเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชนแล้ว เมื่อปี 2553 ทั้งนี้ในระดับตำบล ได้มีการบูรณาการเงินทุนของชุมชนที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเป็นสถาบันการเงินหรือธนาคารของชุมชน โดยให้กลุ่มออมทรัพย์ หรือกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ร่วมปรึกษาหารือกันเป็นแกนหลักในการดำเนินการพัฒนาตำบลบางพลีน้อยร่วมกัน
2. การสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืน เริ่มตั้งแต่การส่งเสริมให้เกิดคณะทำงานด้านสวัสดิการชุมชน เพื่อมาทำหน้าที่ในการประสานงานกับท้องที่ ท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชนต่างๆ ในการ

จัดตั้งสวัสดิการ อาทิ การประสานขอรับการสนับสนุนด้านสาธารณสุขชุมชนจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่ ทั้งนี้ ในช่วงแรกของการทำงานนั้นมีเพียงตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านที่เป็นสมาชิกของสภาเท่านั้นที่เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นแก่ชาวบ้านในชุมชน ซึ่งผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นทำให้คณะทำงานด้านสวัสดิการได้รับการยอมรับ และสามารถพัฒนาสวัสดิการชุมชนตำบลบางพลีน้อย ให้เป็นหลักประกันความมั่นคงของชีวิตแก่ชาวบ้านในชุมชนได้ ด้วยเงินกองทุนสวัสดิการรวม 1,466,057 บาท ครอบคลุมสมาชิก 1,312 คน

3. การพัฒนากลุ่มอาชีพ มุ่งไปที่การพัฒนา เพื่อให้เกิดเป็นกลุ่มเศรษฐกิจวิสาหกิจชุมชน โดยการส่งเสริมกลุ่มอาชีพตามศักยภาพของแต่ละชุมชน อาทิ การส่งเสริมการแปรรูปวัตถุดิบผลผลิตทางการเกษตรที่มีในชุมชน การส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่ม การส่งเสริมชุมชนให้เป็นศูนย์กลางจำหน่ายสินค้า แบบมีหุ้นส่วน อาทิ ศูนย์กลางการจำหน่ายดอกไม้ประดิษฐ์ ผลของการดำเนินการที่เน้นการพัฒนาตามศักยภาพของแต่ละชุมชน ทำให้เกิดกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย อาทิ กลุ่มน้ายาเอนกประสงค์ กลุ่มแม่บ้าน บ้านหอมศีล หมู่ 3 กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น ทั้งนี้ สินค้าและผลผลิตของชุมชนทั้งหมดจะจำหน่ายผ่านร้านค้าสวัสดิการชุมชน ที่ดำเนินการแบบระบบสมาชิกลงหุ้นร่วมกัน จนทำให้ร้านค้าสวัสดิการชุมชนมีเงินทุนหมุนเวียนรวม 629,307 บาท สมาชิก 123 คน
4. การเกษตรธรรมชาติ มุ่งการพัฒนาไปที่การลดการใช้สารเคมี ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์และการอนุรักษ์วิถีอาชีพชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม รักษาสิ่งแวดล้อม อาทิ การฟื้นฟูเกษตรดั้งเดิม ที่ไม่ใช้สารเคมี เพื่อสร้างสุขภาพที่ดีทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค
5. การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยชุมชน เริ่มตั้งแต่การสำรวจพื้นที่ รวบรวมกลุ่มผู้เดือดร้อนจากปัญหาที่ดิน อาทิ การไม่มี

ที่ดินของตนเอง การบุกรุกที่ดิน เพื่อทำการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของผู้เดือดร้อนจากปัญหาดังกล่าว และจัดตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยชุมชน จัดทำแผนที่ทำมือและแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้เดือดร้อน จนนำไปสู่การตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ปัญหาเรื่องที่ดิน โดยเฉพาะที่ดินของตำบลบางพลีน้อย

6. การสื่อสารชุมชน มุ่งไปที่การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ อบรมให้ความรู้ความเข้าใจแก่แกนนำ คณะทำงาน และชาวบ้านในชุมชนผ่านสื่อต่างๆ อาทิ เอกสาร คู่มือ สื่อโฆษณา ป้ายประชาสัมพันธ์ การเปิดเวทีประชุมสมาชิก การเปิดเวทีสัญจรชาวบ้านทุกชุมชน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การขยายฐานการมีส่วนร่วมในการดำเนินการพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนได้มากขึ้น
7. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ จากสภาเด็กหรือเยาวชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เพื่อร่วมกันให้ความรู้ความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกที่จะรักชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และภูมิทัศน์ชุมชน
8. การป้องกันภัยพิบัติชุมชน โดยการจัดตั้งคณะทำงานป้องกันภัยพิบัติชุมชน เพื่อทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงภาคี ภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการสำรวจพื้นที่ สำรวจข้อมูล จัดทำแผนที่ การประเมินความเสี่ยงด้านภัยพิบัติในชุมชน รวมไปถึงการมีบทบาทในการจัดระบบการป้องกันภัยที่ชัดเจน ฝึกอบรมการกู้ภัย และการจัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือที่จำเป็นขั้นพื้นฐานในการป้องกันภัยให้แก่ชุมชน

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- 1) การมีสภาองค์กรชุมชนบางพลีน้อย ในการเป็นแกนนำหลัก เพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนา และความสามารถในการบูรณาการทุนภายใน เพื่อแก้ไข

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนได้ โดยในปัจจุบันด้านการมีสภาองค์กรชุมชน นั้น ถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เนื่องจาก สภาองค์กรชุมชนเป็นพื้นที่สำคัญที่ใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เป็นเวทีปรึกษาหารือพูดคุยปัญหา และแนวความคิดของชาวบ้านในพื้นที่ ที่ดำเนินการโดยชาวบ้าน สามารถดำเนินการในการเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแนวทางในการแก้ไขปัญหา รวมไปถึงความเป็นองค์กรที่ชัดเจนตามกฎหมาย ว่าด้วยพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนตำบล พ.ศ. 2551 ทำให้ง่ายต่อการขอรับการสนับสนุนทั้งทางด้านการความรู้ งบประมาณ และความช่วยเหลือต่างๆ

2) ปัจจัยด้านการบูรณาการทุนภายใน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน ถือเป็นปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง ในการดำเนินการพื้นที่รูปธรรมจนประสบความสำเร็จ ตัวอย่างที่สำคัญได้แก่ ความสามารถในการบูรณาการทุนศักยภาพบุคคลในการสร้างกลุ่มอาชีพตามความถนัด ทำให้เกิดกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย และเป็นกลุ่มอาชีพ ที่สอดคล้องกับบริบทจริงของชุมชนได้

ข้อคิดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

1. การดำเนินการพัฒนายังขาดแกนนำที่มีจิตอาสา และมีประสบการณ์ในการทำงาน มาร่วมการขับเคลื่อนขบวนการขององค์กรชุมชน โดยเฉพาะที่เป็นแกนนำรุ่นใหม่ ๆ ที่มักจะขาดความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านต่างๆ อันเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินงาน และสานงานต่อจากคณะกรรมการรุ่นเดิม
2. งานด้านการจัดการข้อมูลเอกสารรายงานมีมากเกินไป ข้อมูลมีความซ้ำซ้อน และต้องการ การเปลี่ยนแปลงแก้ไขบ่อย ซึ่งไม่สอดคล้องกับคณะกรรมการในชุมชนที่เป็นชาวบ้าน ไม่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการงานเอกสารข้อมูล จึงทำให้ไม่สามารถกระจายงานเฉพาะด้านได้มากเท่าที่ควร

3. ในพื้นที่ตำบลบางพลีน้อย ประสบปัญหาการแบ่งฝ่ายการเมืองท้องถิ่น โดยในการแบ่งฝ่ายนั้น ใช้รูปแบบการขับเคลื่อนขบวนของตนเอง โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือ ผลทำให้กลายเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนา เพราะต้องระมัดระวังหลีกเลี่ยงไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการหาประโยชน์ แม้กระทั่งในบางครั้ง เวทีการเจรจาพูดคุยของชาวบ้านก็ไม่สามารถดำเนินได้อย่างอิสระ เพราะต้องระวังการครอบงำ หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากความขัดแย้งทางการเมือง
4. เนื่องจากมีกลุ่มชาวบ้าน เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มกันเองตาม การส่งเสริมให้เป็นไปได้ เช่น กลุ่มที่อยู่อาศัย กลุ่มการเงินชุมชน กลุ่มสวัสดิการชุมชน กลุ่มเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มแผนพัฒนาชุมชน กลุ่มสิ่งแวดล้อมชุมชน กลุ่มป้องกันภัยพิบัติ โดยที่แต่ละกลุ่มตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน และทำงานไปตามศักยภาพ ที่มีอยู่ เมื่อคณะกรรมการส่วนกลางมีความประสงค์จะลงมาช่วยแก้ไขปัญหาหรือเสริมสร้างพัฒนาต่างๆ กลุ่ม ให้ทั่วถึงจึงเป็นไปได้ยาก เนื่องจากความหลากหลาย และจำนวนกลุ่มที่มีอยู่มาก ซึ่งในปัจจุบันได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยอาศัยกลไกของ ขบวนการองค์กรชุมชน เพื่อที่จะรวบรวมกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ให้มีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นระบบ ในลักษณะของการสรรหา ผู้แทนของกลุ่มขึ้นมา เพื่อประสานงานติดต่อกับส่วนกลางหรือหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อน การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน คือ การเรียนรู้ที่จะส่งเสริมให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของเขาเอง และมีความเชื่อมั่นในองค์กร ในที่นี้รวมไปถึงกลุ่ม ขนาด

ย่อยต่างๆ อย่างกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มออมทรัพย์ด้วยว่า เป็นสิ่งที่สำคัญจำเป็นต่อการเสริมความเชื่อมั่น เพื่อให้ทุกคนได้รู้สึกถึงการร่วมมือกัน ในการพัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคง

บทเรียนสำคัญด้านการสนับสนุนส่งเสริม การประสานงานการมีส่วนร่วม ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงาน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินการพัฒนา โดยถือว่าเป็นทั้งปัจจัยหนุนเสริมที่สำคัญ ในการทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น อาทิ การสนับสนุนให้ความรู้ความเข้าใจในการทำงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะภาครัฐ การสนับสนุนงบประมาณจากภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. ท้องถิ่น คณะกรรมการสนับสนุนการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชน จังหวัด สภาพัฒนาการเมือง (สพม.) เทศบาลตำบลบางพลีน้อย

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การเป็นสถาบันการเงินของชุมชนที่ได้รับการยอมรับ ในปี 2558 ว่าเป็นสถาบันที่มีกลไกหนุนเสริม ความเข้มแข็งขององค์กรการเงินของชุมชน ทำหน้าที่เป็นทางเลือกหลัก ในการทดแทนระบบหนี้อกระบบ รวมไปถึงการเป็นองค์กรสำคัญของชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งทางรายได้ หรือการประกอบอาชีพของคน ในชุมชน ภายใต้การจัดการตนเองของคนในชุมชน จนนำไปสู่การเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน ถือเป็นทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนของตำบลบางพลีน้อย จังหวัดสมุทรปราการ นอกจากนี้ยังรวมถึงการพัฒนาชุมชนของตนเอง ให้สามารถเป็นต้นแบบในการขยายฐานสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไปอย่างพื้นที่ข้างเคียง ตลอดจนสามารถส่งเสริมพัฒนากลุ่มอาชีพ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน(AEC) ได้อีกด้วย

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลราษฎร์นิยม จังหวัดนนทบุรี

เขียนโดย ลลิตา รังสรรค์วิวัฒน์

ความเป็นมาของการพัฒนาพื้นที่รูปธรรม เศรษฐกิจและทุนชุมชนตำบลราษฎร์นิยม จังหวัดนนทบุรี เริ่มต้นจากเมื่อปี พ.ศ. 2544 ได้มีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองขึ้น ทำให้แต่ละหมู่บ้านมีทุนตั้งต้นในการดำเนินกิจกรรมหมู่บ้านละหนึ่งล้านบาท ชุมชนหมู่ 3 ตำบลราษฎร์นิยม จึงได้ทำการประชาคมเพื่อกำหนดแนวทาง การพัฒนาจากเงินทุนดังกล่าว จนนำไปสู่การให้สมาชิกชุมชนผลักดันกันหมุนเวียนเงินจากกองทุนไปใช้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านในขณะนั้น คือ การทำการเกษตร และ ค้าขาย เป็นต้น

ทั้งนี้ ผลจากการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้าน ชุมชนหมู่ 3 พบว่าสมาชิกชุมชนแม้ได้รับเงินทุนดังกล่าวเป็นเงินทุนตั้งต้น แต่ก็ยังประสบกับปัญหารายได้น้อยกว่ารายจ่าย มีภาระหนี้สินนอกระบบ อันเนื่องมาจากกรณีต้นทุนในการทำการเกษตรค่อนข้างสูง ในด้านของการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าของชุมชน พบว่า ไม่มีความเชื่อมโยงกับตลาด ทำให้ไม่สามารถขายได้จริงในด้านคุณภาพชีวิต พบว่า มีค่านิยมในการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมพบว่า ประชาชนไม่มีความรู้ ประกอบกับความจำเป็นที่จะต้องประกอบอาชีพ ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติบางส่วน of ชุมชน มีสภาพเสื่อมโทรม ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้สมาชิกชุมชนเกิดความเห็นร่วมกันในการพัฒนา และต่อยอดเงินทุนดังกล่าวให้มีความยั่งยืนมากขึ้น มีความต้องการให้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง รวมไปถึงการตั้งเป้าหมายก่อตั้งสถาบันการเงินของชุมชนให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นแหล่งทุนที่ยั่งยืนของชุมชน

องค์กรการเงินและทุนชุมชนตำบลราชวรินทร์นิคม ตั้งอยู่เลขที่ 22/3 หมู่ที่ 3 ตำบลราชวรินทร์นิคม อำเภอ ไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี จึงได้ถูกจัดตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในตำบล ในด้านการเงิน การประกอบอาชีพ และสวัสดิการชุมชน รวมถึงการแก้ไขปัญหาหนี้สิน เพื่อให้มีกองทุนภายในตำบล ที่สามารถช่วยเหลือพี่น้องในตำบลไม่ต้องกู้เงินนอกระบบ และนำผลกำไร มาจัดสรรสวัสดิการให้คนทั้งตำบล รวมไปถึงมีความพยายามในการผลักดัน ให้เกิดกองทุนการออมในหมู่ต่างๆ ของตำบลราชวรินทร์นิคม เพื่อให้แต่ละหมู่ มีทุนเพียงพอ เพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของตำบลราชวรินทร์นิคม คือ การฟื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิมช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน สร้างวินัยการออมให้กับเด็ก มีเงินทุน มีเงินออม มีเงินเก็บ แก้ไขปัญหาหนี้สินในครัวเรือน ชุมชนมีแหล่งเงินทุน ในการส่งเสริมการประกอบอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้ สร้างขบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน มีเวทีสภาองค์กรชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งทั้งหมดจะถูกดำเนินการผ่านกลุ่ม เครือข่าย องค์กรต่างๆ ในชุมชน อาทิ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนสวัสดิการ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยเฉพาะผ่านกลไกการส่งเสริมจาก **สถาบันการเงินชุมชนตำบลราชวรินทร์นิคม จังหวัดนนทบุรี** (ปัจจุบันมีเงินกองทุนรวม 16,081,234 บาท)

แนวทาง และวิธีการกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

- ทางด้านเศรษฐกิจ มุ่งไปที่เชื่อมโยงการทำงานจากกลุ่มองค์กรที่มีอยู่ทั้ง 10 กลุ่ม ในชุมชน อาทิ กองทุนหมู่บ้าน (เงินกองทุนรวม 11,174,069 บาท สมาชิก 1,366 คน) กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต (เงินกองทุนรวม 2,580,600 บาท) กลุ่มกองทุนสวัสดิการ

ประชาชน (เงินกองทุนรวม 614,365 บาท) กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ (1,712,200 บาท) เป็นต้น ให้สามารถดำเนินงานร่วมกันได้ โดยการกำหนดคณะกรรมการร่วมขึ้นมา มีบทบาทในการขับเคลื่อนสถาบันการเงินของตำบลราษฎร์นิยม ซึ่งการทำงานของสถาบันการเงินของตำบลราษฎร์นิยมจะดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจที่มีอยู่ของตำบล อาทิ ปัญหาหนี้ในระบบ ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาการประกอบอาชีพ เป็นต้น การดำเนินการส่งเสริมปัจจัยในการสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจ อาทิ การสร้างวินัยการออมให้กับเด็กมีเงินทุน มีเงินออม มีเงินเก็บ การจัดทำบัญชีครัวเรือนและบัญชีของกลุ่มอาชีพ เป็นต้น การส่งเสริมอาชีพต่างๆ ในชุมชน อาทิ การทำสมุนไพรและการปลูกผักปลอดสารพิษ การอบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรอย่างกล้วยฉาบ ฝัอกฉาบ การสานตะกร้า เป็นต้น รวมไปถึงการดำเนินการเพื่อผลักดันให้สถาบันการเงินของชุมชนได้รับการยอมรับ และเป็นแหล่งทุนของชุมชนในการพัฒนาและการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน

- ทางด้านสังคม มุ่งเน้นไปที่การจัดสรรสวัสดิการให้สอดคล้องกับชุมชน อันได้แก่ สวัสดิการที่มาจาก การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่จะทำหน้าที่ดูแลตั้งแต่การจ่ายเบี้ยผู้สูงอายุ ให้ทุนการศึกษา จ่ายเงินดูแลเมื่อเจ็บป่วย เป็นต้น การส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัย โดยประชาชนในชุมชนได้รับการดูแลสุขภาพ ในกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน และกลุ่มบุคคลทั่วไป ผ่านองค์ความรู้หลัก ด้านการรับประทานอาหารปลอดภัย การรณรงค์ 3 อ. ได้แก่ อาหาร อากาศ อารมณ์ โดยอาศัยความร่วมมือกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล รวมไปถึงการผลักดันให้เกิดเป็นตำบลสุขภาพ โดยเฉพาะการเป็นชุมชนที่ปลอดยาเสพติด มีการส่งเสริมทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ตั้งแต่ทางด้านสื่อ เทคโนโลยี จนนำไปสู่การลดอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนได้

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

การจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนต้นแบบ ที่มีการดำเนินการโดยบูรณาการระหว่างการเงินและทุนของชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน ดำเนินการในการแก้ไขปัญหาทางหนี้ในระบบ ส่งเสริมการออม และเป็นแหล่งเงินทุนสำคัญให้กับชุมชนอื่นๆ

นอกจากนี้ปัจจัยด้านการสร้างความเชื่อมโยงในการทำงาน โดยเฉพาะทางด้านการเงินของสถาบันการเงินชุมชนเข้ากับองค์กรท้องถิ่น องค์กร และหน่วยงานภาคีทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรการบริหารส่วนตำบล ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สร้างความรู้สึกเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นในกลุ่มสมาชิก และผู้อยู่อาศัยในชุมชน ให้เข้ามาร่วมกันผลักดันสถาบันการเงินของตำบลได้อีกด้วย

ข้อคิดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

ข้อคิดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงานมีสองประการ อันได้แก่ การต้องรับภาระจากความสับสนเสี่ยงอันเกิดจากการมียาเสพติดระบาดในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดความไม่มั่นคงทางด้านจิตใจและการใช้ชีวิต รวมถึงความไม่มั่นใจในการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมส่วนกลางของชุมชน

ปัญหาจากการที่เกษตรกรดั้งเดิมในชุมชน ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ทำให้จำนวนผู้ทำการเกษตรลดลง เกษตรกรเก่าบางส่วนได้ทำการโยกย้ายออกจากชุมชน ทำให้พื้นที่กลายสภาพความเป็นเมืองมากยิ่งขึ้น นำไปสู่การสร้างความผูกพันของสมาชิกชุมชน และการต้องกำหนดนโยบายบางส่วน เพื่อจัดการกับประชากรแฝงที่เข้ามาอยู่อาศัยในชุมชน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การมีส่วนร่วมของแกนนำ หรือคณะกรรมการ โดยแกนนำหรือคณะกรรมการต้องมี 2 สิ่ง คือ ความสามารถ และจิตอาสา ในด้าน

ความสามารถนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความอดทนในการทำงาน โดยเฉพาะต้องมีความรู้และเข้าใจในการบูรณาการทุนชุมชนมาใช้ในการพัฒนาได้

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน คือ การพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน ตามแนวทางของการพัฒนาในหลักเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยฐานของทุนทรัพยากรที่มีอยู่เดิมในชุมชนราษฎร์นิยม รวมไปถึงการขับเคลื่อนงานด้วยการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ผ่านกลไกของระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนการผลักดันนโยบายทางด้านสังคมในการจัดปัญหาเสพติดให้หมดไปอย่างถาวร ในส่วนของการเป็นสถาบันการเงินตำบลนั้น ต้องเป็นสถาบันที่มีความมั่นคง มีชุดความรู้ชุมชนของตนเอง จนสามารถนำชุดความรู้ที่มีไปพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายต่อหน่วยงานของรัฐ ทั้งระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมในแผนพัฒนาระดับจังหวัดนนทบุรีได้

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเห็ด และผักปลอดสารพิษบ้านหนองหว้า ตำบลบ้านช่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

เขียนโดย อาศิระอนันต์ อินทร์ปาง

*“ผลผลิตดี มีคุณภาพ รายได้ดี ชีวิตมีสุขกลุ่มเข้มแข็ง เป็นที่ยอมรับ
ใส่ใจสิ่งแวดล้อม”*

“กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะเห็ดและผักปลอดสารพิษ” เริ่มต้นจากการรวมตัวกันของสมาชิก 12 ราย ในปี พ.ศ.2548 เป็น “กลุ่มผู้ปลูกผักบ้านหนองหว้า” ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. จำนวน 50,000 บาท และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านช่องอีก 50,000 บาท เป็นทุนดำเนินการโดยใช้ที่ดินของธนาคารออมสิน กว่า 20 ไร่ ให้กลุ่มเช่าในราคาถูก เพื่อใช้เพาะปลูกผัก จนกระทั่งผลผลิตผักของกลุ่มได้รับใบรับรองมาตรฐาน GAP ด้านพืช

ต่อมาในปี พ.ศ.2549 ที่ดินที่ธนาคารออมสินให้เช่านั้น ธนาคารได้บอกขายไป ทำให้สมาชิกเกิดปัญหาไม่มีที่ดินทำกิน สมาชิกจึงรวมตัวกัน เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ก็ได้รับคำตอบที่ว่า “ใช้พื้นที่ที่มีอยู่จำกัดแต่ได้ผลตอบแทนสูง” คือ ใช้ประโยชน์จากเล้าหมูที่เลิกกิจการไปแล้ว อีกทั้งมีการมอบหมายให้สมาชิกบางส่วนของกลุ่มศึกษาเรื่อง ‘เห็ดฟางโรงเรือน’ และมีการออกไปทัศนศึกษาดูงาน ค้นคว้าข้อมูล เกี่ยวกับการเพาะเห็ด ในพื้นที่ต่างๆ ที่มีการเพาะเห็ดเป็นอาชีพ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาพัฒนากลุ่ม

ต่อมาปี พ.ศ.2550 สมาชิกกลุ่มได้เริ่มทดลองเพาะเห็ด แบบลองผิดลองถูกมาหลายต่อหลายครั้ง เริ่มต้นใช้ทะลายปาล์มเป็นวัสดุหลัก และใช้

หม้อหนึ่งลูกทุ่งชนิดถัง 200 ลิตรเป็นถังอบไอน้ำ เมื่อการผลิตเห็ดฟางได้ผลดี สมาชิกของกลุ่มเพิ่มขึ้นเป็น 30 ราย 40 โรงเรือน ต่อมาปี พ.ศ.2551 ได้ริเริ่ม คิดค้นทดลองใช้ถังอบไอน้ำประสิทธิภาพสูง ชนิดเหล็กแผ่นน้ำวนมาใช้แทน หม้อหนึ่งลูกทุ่งชนิดถัง 200 ลิตรที่มีอยู่ ทดลองใช้กากของมันสำปะหลังเป็น วัสดุุดิบหลัก แทนที่ทะเลายปาล์ม ซึ่งได้รับความผลสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ คือ ลดระยะเวลาในการผลิตลง ผลผลิตก็ยังมีคุณภาพที่ดีขึ้น ต่อมาได้มีการ กำหนดแปลนมาตรฐานของโรงเรือนเพาะเห็ดให้เหมาะแก่การผลิต และได้รับ งบประมาณจากโครงการ ‘อยู่ดีมีสุข’ เป็นจำนวนเงิน 50,000 บาท มาสมทบ ต่อเนื่อง

พ.ศ. 2552 ทางกลุ่มมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่อง ได้รับองค์ ความรู้ต่างๆ มากมาย จนเป็นที่มาให้เกิดการจดทะเบียนเป็น **“กลุ่มวิสาหกิจ เห็ดและผักปลอดสารพิษบ้านหนองหว้า”** ขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยมีการรวบรวมเห็ดและผักปลอดสารพิษที่กลุ่ม และเป็นตัวแทนจำหน่าย ให้แก่สมาชิกกลุ่ม ซึ่งการทำงานทั้งหมดนี้ภายใต้แนวคิดที่ว่า **“ร่วมกันผลิต ร่วมกันขาย”**

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลบ้านช่อง คือ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกและชุมชน ให้กินดีอยู่ดี และยกระดับฐานะ ทางการเงินของคนในชุมชนให้ดีขึ้น

สร้างจุดยืน และความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นที่ว่า **“ดอกใหญ่ เนื้อแน่น น้ำหนักดี สีได้”** อีกทั้งกลุ่มมี **“โรงงานคัดแยกผลิตภัณฑ์”** และ **“โรงงานบรรจุภัณฑ์”** จะเป็นผลให้กลุ่มพัฒนาผลผลิตของชุมชนจาก **“กลุ่มวิสาหกิจ”** ไปสู่ **“ธุรกิจ SME”** เพื่อให้การตลาดของกลุ่มมีศักยภาพในการ ผลิตมากขึ้น และสามารถเป็นสินค้าส่งออกสู่ต่างประเทศได้ โดยผลผลิตที่ไป สู่ตลาดสากลได้นั้น ต้องมีคุณภาพมาตรฐาน สะอาด และปลอดภัย ก่อนถึง มือผู้บริโภค

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

- นำระบบของธนาคารของตนเองมาใช้ หรือที่เรียกกันง่ายๆ ตามประชาชนบ้านว่า “การบริหารเงินด้วยตนเอง” คือ เก็บเอง จ่ายเอง ออมเอง ซึ่งทางกลุ่มจะเป็นศูนย์กลางให้ข้อมูลความรู้ แนวทางการผลิต และการทำบัญชีรายได้ของแต่ละเครือข่าย เมื่อเกษตรกรสามารถขายผลผลิตของตนเองได้แล้ว จะต้องแบ่งเป็นเงินออมส่วนตัว เพื่อการลงทุนเพื่อการผลิตครั้งต่อไป โดยเก็บเงินออมจากรายได้เห็ด กิโลกรัมละ 3 บาท และต้องช่วยสมทบทุนให้แก่กลุ่มของตนเองจากการขายผลผลิต ร้อยละ 1 บาทของรายได้ทั้งหมดที่สามารถขายได้ เพื่อกลุ่มเองจะได้มีเงินทุน ที่สามารถต่อยอดโครงการ และต่อยอดการผลิตของตนได้ต่อไป โดยไม่ขัดสนในการลงทุน
- ได้วิจัย และศึกษาค้นคว้าสร้างมาตรฐาน เมล็ดพันธุ์ให้มีมาตรฐานเดียวกัน เพื่อผลผลิตจะได้มีมาตรฐานเท่าเทียมกันทุกๆ หมู่บ้าน และทุกๆ เครือข่ายที่เข้าร่วมกลุ่ม

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- **แกนนำ** หรือคณะกรรมการ ผู้อาสารับหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งจะต้องผ่านการตรวจสอบ และพิจารณาถึงความเหมาะสมในทุกๆ ด้าน รวมถึงต้องไม่เคยมีประวัติเสียหายเกี่ยวกับการเงิน มีความซื่อสัตย์ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และคนหมู่มากได้
- **ชุมชน** เนื่องจากกลุ่มมีแกนนำที่เข้มแข็ง ทำงานอย่างเสียสละ จึงทำให้กลุ่มมีผลงาน และเกิดผลลัพธ์ที่ดี เป็นผลให้คนในชุมชนเกิดความไว้วางใจ นำเชื่อถือในรากฐานของกลุ่ม จึงมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเห็นตัวอย่างจากสมาชิกเก่าที่มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นจริง ฐานะทางการเงินมั่นคงขึ้น อีกทั้งยังมีเงินออมของครอบครัวอีกด้วย “การบอกปากต่อปาก” ทำให้คนในชุมชนเข้ามาเป็นสมาชิก

และเข้าร่วมลงทุน โดยนำเอาผลผลิตทั้งหมด และพืชผักปลอดสารพิษ ของตนมาร่วมกับเครือข่าย

- **การประชาสัมพันธ์** คณะกรรมการกลุ่มได้นำความสำเร็จ และความรู้เชิงวิชาการมาถ่ายทอดแก่ผู้สนใจงานด้านเกษตรกรรม รวมถึงการอธิบายถึงบทบาทของกลุ่มที่มีผลต่อฐานะหน้าที่ทางการงาน การเงิน และความเป็นอยู่ต่อคนในชุมชน ทำให้ปัจจุบันกลุ่มสามารถขยายเครือข่ายไปสู่ 2 จังหวัด 3 อำเภอ 14 พื้นที่
- **หน่วยงานต่างๆ** มีบทบาทสำคัญ ที่เป็นปัจจัยให้กลุ่มมีการเดินหน้าสู่เป้าหมายสูงสุดได้ ซึ่งต้องถือว่าได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนจากหลายหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นในด้านของการสนับสนุนงบประมาณ คำปรึกษา สถานที่ อุปกรณ์ที่เป็นประโยชน์ใช้สอยในด้านต่างๆ รวมไปถึงสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งแต่ละหน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนในด้านต่างๆ ดังนี้
 - **สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) หรือ พอช.** ให้ความช่วยเหลือในด้านงบประมาณสนับสนุนโครงการ พัฒนาต่อยอดเครือข่าย และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเตรียมการด้านเอกสารที่จะขยายเครือข่ายจากวิสาหกิจไปสู่ ธุรกิจ SME
 - **เทศบาลตำบลบ้านช่อง** ให้ความช่วยเหลืออุปกรณ์ในด้านการประชาสัมพันธ์ รวมไปถึงงบประมาณสนับสนุนการจัดการประชุม สถานที่จัดการประชุมสมาชิกเครือข่าย
 - **การเกษตรอำเภอ และจังหวัด** ให้ความช่วยเหลือในด้านของคำปรึกษาในการผลิตวัตถุดิบหลักเพื่อการเพาะเห็ด และเมล็ดพันธุ์พืชผักสวนครัวต่างๆ ให้แก่กลุ่มนำไปกระจายสู่สมาชิกเครือข่าย
 - **กรมส่งเสริมการเกษตร** ให้ความช่วยเหลือในด้านของงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริม ประชาสัมพันธ์ ความรู้เกี่ยวกับการเกษตร และการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการเกษตร

- องค์การบริหารส่วนจังหวัดฉะเชิงเทรา ให้ความช่วยเหลือด้านงบประมาณสนับสนุนการขยายเครือข่าย รวมไปถึงสถานที่ในการจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่คนในชุมชน

ความล้มเหลว หรือข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

- **บุคลากร** การใช้อารมณ์เป็นที่ตั้งในการทำงาน ซึ่งปัญหานี้ยังคงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นบ้างบางครั้งคราว และยังไม่สามารถหาแนวทางแก้ไข ปัญหาได้อย่างถาวร ได้แค่เพียงให้ทุกฝ่ายได้พูดคุยกันมากขึ้น โดยใช้หลักการ และเหตุผลในการตัดสินใจมากกว่าการใช้อารมณ์
- **การมองเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มากกว่าประโยชน์ส่วนรวม** ที่เกิดจากรายได้ และส่วนแบ่งจากการขายผลผลิต ปัญหานี้ยังเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน และยังไม่สามารถหาหนทางแก้ไขได้สำเร็จ
- **การบริหารจัดการ** ในกลุ่มชาตการจดบันทึกรายละเอียดต่างๆ ทำให้ไม่มีเอกสารอ้างอิงเป็นหลักฐานเก็บไว้ เนื่องจากยังไม่เข้าใจถึงการทำงานที่เป็นระบบ แขนงนำได้พยายามหาวิธีแก้ไขปัญหาในขณะนี้ คือ การเรียกประชุมสมาชิกเครือข่าย และเพิ่มกฎระเบียบในการทำงานขึ้น หนึ่งในนั้นคือการจดบันทึกข้อมูลผลผลิต และการขายของตน โดยจะต้องมีพยานรู้เห็นด้วย
- **คุณภาพของเมล็ดพันธุ์ และวัตถุดิบ** ไม่เท่าเทียมกันทุกเครือข่าย ซึ่งทำให้ผลผลิตออกมาคุณภาพต่างกัน เนื่องจากวัตถุดิบหลักนั้นเกษตรกรของเครือข่ายจะเป็นผู้จัดหา จัดซื้อมาด้วยตนเอง จึงทำให้การควบคุมผลผลิตให้เหมือนกันเป็นไปได้ยาก
- **คุณภาพผลผลิต** หลังจากการเก็บเกี่ยว เห็นมีน้ำหนักร้อยไม่คงที่ ซึ่งมีน้ำหนักที่ลดลงหลังจากการเก็บเกี่ยวไม่นาน 1-2 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งปัญหานี้ยังคงเกิดขึ้นอยู่ ควบคู่กับปัญหาที่ไม่สามารถเก็บเกี่ยวได้ในระยะเวลาที่ยาวนานได้ เพราะฉะนั้น ปัญหานี้ยังคงอยู่ระหว่าง

การรอเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเหลือ และอยู่ระหว่างการคิดค้นการเก็บเกี่ยวผลผลิตให้ถูกวิธี ก็จะสามารถทำให้เห็ดเก็บได้ยาวนานขึ้น และมีน้ำหนักคงที่หลังการเก็บเกี่ยว

- **ราคาของผลผลิต** ท้องตลาดมีราคาที่ต่ำกว่าต้นทุนของการผลิต ซึ่งต่ำกว่าที่กลุ่มตั้งเป้าหมายไว้ ระหว่างการผลิตมีต้นทุนที่ค่อนข้างสูง และผลผลิตออกมาค่อนข้างดี และมาตรฐานสูง แต่ราคาที่ได้รับนั้นไม่ดีเท่าที่ควร คณะทำงานและสมาชิกได้ประชุม ปรึกษาหารือกัน ได้ข้อสรุปของวิธีการแก้ไขปัญหา คือ การแปรรูปผลผลิต ให้มีราคาสูงมากขึ้น และมีความหลากหลายในการบริโภค
- **ผลประกอบการ** เกิดการขาดทุน เนื่องจากข้อผิดพลาดต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้การตลาดในบางช่วงเกิดปัญหา ผลผลิตขายออกสู่ตลาดไม่ทันบ้าง เน่าเสียก่อนการส่งออกสู่ตลาด ทำให้ต้นทุนของการผลิตเท่าเดิม แต่ได้รับรายได้ต่ำกว่าเดิม ปัญหาการขาดทุนจึงยังคงเกิดขึ้นกับกลุ่ม และเครือข่ายเกษตรกร การแก้ไขปัญหา คือ การส่งผลผลิตออกสู่ตลาดทั่วประเทศ ทำให้ภาวะของการขาดทุนค่อยๆ ลดลงตามลำดับ

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การเกิดปัญหานั้น ย่อมนำมาซึ่งบทเรียนที่สำคัญต่อกลุ่ม และเป็นหนทางสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา ให้เข้าสู่สถานะที่คงที่มีผลที่ดีต่อแกนนำสมาชิกเครือข่ายและผู้บริโภค สิ่งต่างๆ เหล่านี้ เป็นเรื่องสำคัญต่อทุกๆ ด้านของเครือข่าย ซึ่งในแต่ละด้านก็ได้รับบทเรียนที่สำคัญ ดังนี้

- **ด้านบุคลากร** ก่อนรับสมาชิกเข้าร่วมทำงานเกี่ยวกับความมั่นคงทุกๆ ด้านของกลุ่มนั้น ต้องมีการตรวจสอบ และผ่านการพิจารณาไตร่ตรอง เกี่ยวพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ โดยคณะทำงานอย่างละเอียด

- **การพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย** โดยจัดการประชุมเพื่อยกระดับความรู้ของเครือข่าย และบุคลากรให้มากขึ้น โดยการทำให้เครือข่ายและสมาชิก เปิดใจยอมรับเทคโนโลยีและสื่อต่างๆ ในการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ และคุณภาพของผลผลิต มีความทันสมัยในการพัฒนาตนเอง มีความรู้ที่ดียิ่งต้องควบคู่ไปกับความสามารถในการบริหารการผลิต
- **ด้านการบริหารจัดการ** พัฒนาสมาชิกเครือข่ายให้เห็นความสำคัญของการจดบันทึกข้อมูลต่างๆ เช่น ชื่อขายวัตถุดิบ และผลิตผลของตน แกนนำและคณะทำงานจะต้องเป็นผู้นำให้แก่สมาชิก ยกระดับมาตรฐานระบบการทำงานของกลุ่ม ลดข้อผิดพลาดต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น และต้องสามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ ไม่ว่าจะป็นในด้านการทำงาน รายได้ รวมถึงตัวคณะกรรมการ สมาชิกเอง และมีการประชุมหารือกันอย่างสม่ำเสมอ
- **ด้านการพัฒนาคุณภาพสินค้า** พยายามหาแนวทาง วิเคราะห์ วิจัย และปรับปรุงเกี่ยวกับวัตถุดิบ และเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพเหมือนกัน และมาจากแหล่งเดียวกัน

จากการทำงานที่ผ่านมา กลุ่มต้องการยกระดับพื้นที่ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ที่รวบรวมเอาสาระความรู้ระหว่างการปฏิบัติงานของกลุ่ม รวมถึงข้อปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมเป็นรูปเล่ม เพื่อสะดวกแก่การค้นคว้า ศึกษาเรียนรู้ข้อมูลของต่างเครือข่ายที่ต้องการผลิตเห็นดี และผักปลอดสารพิษที่ดีในแนวเดียวกันกับ *กลุ่มวิสาหกิจเห็นดีและผักปลอดสารพิษบ้านหนองหว้า* และต้องการให้ชุมชนยกระดับจากพื้นที่เกษตรกรรม เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชน ตำบลบ้านช่อง หากนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวจะได้ซื้อผลิตผลของกลุ่มที่ดี และมีคุณภาพที่ดีอีกด้วย

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด

เขียนโดย อาศิระอนันต์ อินทร์ปาง

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลอ่าวใหญ่ได้ก่อตั้งเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2536 มีสมาชิก 119 คน กรรมการ 12 คน ได้รับการสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชน เริ่มการดำเนินธุรกิจครั้งแรก จากการระดมทุนถือหุ้น เป็นการออมรูปแบบสัจจะ ซึ่งเงินร่วมหุ้นในวันก่อตั้ง 63,000 บาท ทุนที่ได้ก็นำมาดำเนินธุรกิจร้านค้า “ศูนย์สวัสดิการตลาด” ซึ่งธุรกิจที่ว่านี้ ดำเนินมาได้เพียง 1 ปี แต่ผลที่ได้รับ คือ ไม่ดีเท่าที่ควร แต่ก็ยังคงดำเนินงานต่อจนกระทั่งไม่สามารถปิดบัญชีได้ในปีที่ 3 เกิดภาวะขาดทุนอย่างหนัก และอาจจะต้องปิดตัวลงได้ ส่งผลให้สมาชิกและคณะกรรมการบางคนต่างลาออก และถอนหุ้นคืน สมาชิกบางคนทุจริตการซื้อสินค้า ทำให้กลุ่มได้รับความเสียหายยิ่งกว่าเดิม

ต่อมาในปี 2540 คณะกรรมการที่เหลือได้ประชุมปรึกษากันว่า จะดำเนินการธุรกิจต่อ หรือจะยกเลิกกิจการทั้งหมด ตามมติที่ประชุมครั้งนั้น คณะกรรมการที่เหลือ 6 คน มีความเห็นตรงกันให้ดำเนินการต่อ แต่เปลี่ยนรูปแบบจากการค้า เข้ามาสู่สินเชื่อให้เงินกู้เพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ และได้เริ่มปล่อยเงินให้กู้ ในปี 2540 และได้รู้ว่าผลของการเริ่มธุรกิจในรูปแบบใหม่นั้น ทำให้กลุ่มมีสภาพการเงินที่ดีขึ้น มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเนื่องจาก มีความมั่นใจในตัวของคุณะกรรมการ และกลุ่มเองไม่ได้มีระเบียบกฎหมายที่ทำให้เข้าถึงยากมากนัก นอกจากนั้นทุกคนมีใจที่จะทำงานร่วมกัน

ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิก 811 คน มีเงินสมาชิกถือหุ้นรวม 7,834,905 บาท เงินในส่วนอื่นๆ อีก 314,789 บาท ณ เวลานี้มีเงินทุนหมุนเวียนกว่า 8,149,694 บาท มีคณะกรรมการ 15 คน ซึ่งทางกลุ่มไม่ได้เปิดธุรกิจเงินกู้

ของชุมชนเพียงเพื่อให้กู้เพื่อประกอบอาชีพเท่านั้น แต่ยังคงช่วยเหลือผู้เดือดร้อนเกี่ยวกับการผลิต เช่น เกษตรกร พ่อค้าแม่ค้า ชาวสวนชาวไร่ เป็นต้น รวมทั้งสมาชิกที่มีปัญหาเรื่องที่ดิน ที่อยู่อาศัย หนี้สินนอกระบบ พาหนะ เป็นต้น

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของตำบล เป็น “องค์กรการเงิน” ที่สามารถให้ความช่วยเหลือกับทุกๆ คนในชุมชนได้ และยังสามารถเป็นทุนให้กับทุกคนในชุมชน ได้นำไปใช้ประโยชน์ เพื่อการประกอบอาชีพที่ยั่งยืน มีที่พักอาศัย เป็นของตนเอง และมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีองค์กรที่ช่วยเหลือทางการเงินให้แก่ตำบลกว่า 17 แห่งแล้วก็ตาม ก็ยังไม่สามารถครอบคลุมความต้องการแก่ทุกคนในชุมชนได้ เพราะเหตุนี้ กลุ่มจึงต้องการที่จะตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ หากมองย้อนกลับไปสู่อดีตที่เคยพลาดพลั้งแล้วนั้น ก็สามารถตอบได้อย่างภาคภูมิใจได้ว่า “กลุ่มอยู่ได้ เพราะความเข้มแข็งและอดทนของแกนนำที่พร้อมใจกันทำเพื่อคนในชุมชนของตน”

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

- **การเลือกคณะกรรมการ** คณะกรรมการแต่ละชุดจะผ่านการเลือกจากสมาชิก 827 คน จนเหลือ 15 คน หลังจากได้คณะทำงานที่ผ่านการเลือกตั้งมาแล้ว จะต้องนำรายชื่อของบุคคลที่ถูกเลือกเข้าสู่อำนาจพิจารณาแต่งตั้งในที่ประชุมใหญ่ คณะกรรมการจะมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียน เพื่อเข้ามาร่วมบริหารในระยะเวลาทุกๆ 2 ปี ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงปีละ 7-8 คน อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาการทำงานจะขึ้นอยู่กับความสามารถและความซื่อสัตย์ของผู้ถูกเลือกตั้ง
- **มีการบูรณาการกองทุน** โดยเชื่อมโยงกับกลุ่มองค์กรการเงินในชุมชนทั้ง 17 องค์กร รวมทั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตด้วยเช่นกัน จัดการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์

พร้อมทั้งเสนอ แนวคิดใหม่ๆ ให้แก่กัน เพื่อประโยชน์ และความมั่นคงของแต่ละกลุ่มในชุมชนของตน เพื่อให้ระบบการทำงานมีความมั่นคง และมีระบบจัดการที่มีมาตรฐานเป็นไปในทางเดียวกัน

- **มีหลักเกณฑ์การกู้ยืมเงิน** การกู้ยืมเงินต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการ และประธานกรรมการของกลุ่ม จะสามารถอนุมัติเงินกู้ได้ทันทีในวงเงินไม่ถึง 100,000 บาท แต่จะต้องมีคณะกรรมการท่านอื่นๆอยู่ด้วย ในวันที่มีการทำสัญญากู้ยืมกว่า 2 ท่านขึ้นไป และในกรณีที่วงเงินกู้มากกว่า 100,000 บาท ขึ้นไปนั้น จะต้องผ่านการประชุมจากคณะกรรมการ และผู้เป็นประธานของกลุ่ม โดยจำนวนกรรมการมากกว่า กึ่งหนึ่งของ 15 ท่านก่อนที่จะสามารถเซ็นอนุมัติเงินกู้ได้

หลักการกู้ยืม ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก และ 2 ประเภทย่อยๆ ดังนี้

1) ประเภทหลัก

1.1) ประเภทหลักแบบที่ 1 คือ ผู้ที่กู้ยืมเป็นสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งได้รับการตรวจสอบ และผ่านการสมัครสมาชิกเรียบร้อยแล้วนั้น สามารถทำการกู้ยืมเงินได้ โดยที่ไม่ต้องมีหลักทรัพย์ใดๆ มาค้ำประกัน แต่ต้องมีผู้ค้ำประกัน 2 คน โดยที่วงเงินนั้นจะต้องไม่เกิน 50,000 บาท แต่หากวงเงินกู้ยืมนั้นสูงกว่า 50,000 บาท จะต้องมีความเสี่ยง อาทิเช่น เงินฝากในบัญชีธนาคาร โฉนดที่ดิน หรืออื่นๆ เป็นต้น มาค้ำประกัน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น จะต้องผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการท่านอื่นๆ เช่นกันว่า มีความเดือนร้อน และเงินสามารถนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ได้จริงๆ

1.2) ประเภทหลักแบบที่ 2 คือ ผู้ที่กู้ยืมนั้นมีได้เป็นสมาชิก แต่เป็นชาวบ้านในตำบลอ่าวใหญ่เท่านั้น ไม่ว่าจะจำนวนวงเงินที่ขอกู้ยืมนั้นจะมากน้อยเพียงใดก็ตามแต่ จะต้องมีความเสี่ยงค้ำประกันตามที่กล่าวในประเภทหลักที่ 1 เท่านั้น จึงจะสามารถยื่นเรื่องขอกู้ยืมได้

2) ประเภทย่อย

2.1) ประเภทย่อยแบบที่ 1 คือ ผู้ที่กู้ยืมนั้นมิได้เป็นสมาชิก และไม่มีหลักทรัพย์เพื่อค้ำประกัน แต่มีความเดือดร้อนอย่างมากที่ต้องการกู้เงินเพื่อไปบรรเทาทุกข์ ซึ่งสามารถทำการกู้ยืมได้ แต่จะต้องเป็นบุคคลในพื้นที่ที่ไม่เคยมีประวัติเสียหายเกี่ยวกับการเงินในสถาบันใดสถาบันหนึ่งมาก่อน และจะต้องผ่านการพิจารณาอย่างเคร่งครัดจากคณะกรรมการเกินกว่ากึ่งหนึ่งจาก 15 ท่าน ว่าเงินที่กู้ยืมนั้น มีวงเงินที่ไม่สูงจนเกินไป และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง มิใช่นำไปใช้ในทางที่ไม่สมควร

2.2) ประเภทย่อยที่ 2 ผู้ที่กู้ยืมนั้นมิได้เป็นสมาชิก และไม่มีหลักทรัพย์เพื่อค้ำประกัน โดยที่ต้องการได้สิทธิประโยชน์เหมือนกับผู้ที่ป็นสมาชิกนั้น ก็ต้องทำตามกฎระเบียบที่ทางกลุ่มตั้งขึ้น นั่นก็คือ “ต้องสมัครเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม” ซึ่งมีการเปิดรับสมัครสมาชิกเป็นประจำทุกปี ในระหว่างเดือนมกราคม ถึง กุมภาพันธ์ และจะเปิดรับในวาระการประชุมคณะกรรมการและสมาชิกใหญ่สามัญประจำปีเท่านั้น โดยทางกลุ่มจะมีการประกาศให้กับชาวบ้านได้ทราบทั่วกันก่อนจะมีการประชุมทุกครั้ง วิธีการสมัครดังนี้

- แจ้งความจำนงในการเป็นสมาชิกต่อในที่ประชุม พร้อมแสดงบัตรประจำตัวประชาชนตัวจริง และสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนรับรองสำเนาถูกต้อง

- เขียนใบสมัครด้วยลายมือตนเอง ด้วยความสัตย์จริงทุกประการ ซึ่งคณะกรรมการจะมีการตรวจสอบประวัติส่วนตัว และประวัติทางการเงินของผู้ที่แจ้งความจำนงขอเป็นสมาชิกอย่างละเอียด ถ้าในกรณีที่มีประวัติเสียหายมานั้น จะถือว่าไม่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่ม ในกรณีที่ไม่เคยมีประวัติเสียหายมาก่อนนั้น ก็ถือว่ามีความสามารถเป็นสมาชิกของทางกลุ่มได้ มีค่าสมัคร 20 บาทต่อคน

- สมาชิกจะต้องมีการลงหุ้นของกลุ่ม เป็นเงิน 1,000 บาท

- หลังจากเป็นสมาชิกแล้วนั้น ผู้เป็นสมาชิกจะต้องสร้างนิสัยการออม โดยต้องนำเงินส่วนตัวของตนเข้าร่วมออมกับทางกลุ่มทุกๆ เดือน เดือนละ ไม่ต่ำกว่า 100 บาท และไม่เกินกว่า 500 บาทต่อเดือน

ทั้งนี้ ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม จะได้รับสิทธิประโยชน์พร้อมทั้งสวัสดิการ จากทางกลุ่ม ดังนี้

- หากสมาชิกเจ็บป่วย ต้องพักรักษาตัวที่โรงพยาบาล ทางกลุ่มจะมอบเงิน เพื่อชดเชยรายได้ให้เป็นเงิน 150 บาทต่อคืน และจะจ่ายไม่เกิน 15 คืนต่อปี (ไม่จำกัดจำนวนครั้งในการเข้ารับรักษา)

- หากสมาชิกเสียชีวิต (ไม่ว่าจะเสียชีวิตกรณีใดก็ตาม) ทางกลุ่มจะมีการช่วยเหลือค่าฌาปนกิจศพ และคืนเงินในส่วนที่สมาชิกออมเอาไว้ทั้งสิ้น (หากสมาชิกมีการกู้ยืมกับทางกลุ่มเอาไว้ เงินในส่วนนี้จะทำการหักลบหนี้สิน เสียก่อน) พร้อมเงินอีก 10,000 บาท หรือแม้แต่ญาติของสมาชิกเสียชีวิตเอง ก็ตาม ทางกลุ่มก็จะช่วยเหลือค่าฌาปนกิจศพเช่นเดียวกัน

- เมื่อสมาชิกลาออก ทางกลุ่มจะทำการคืนเงินในส่วนของที่สมาชิกได้มีการออมเอาไว้ทั้งสิ้น (หากสมาชิกมีการกู้ยืมกับทางกลุ่มเอาไว้ เงินในส่วนนี้จะทำการหักลบหนี้สินเสียก่อน) และจ่ายเงินให้สมาชิกเพิ่มอีก 10,000 บาท เป็นเงินขวัญถุงให้เพื่อประโยชน์ส่วนตน

- ทางกลุ่มมีการเรียกเก็บดอกเบี้ยกับทางสมาชิก และผู้ที่เข้ามาขอกู้ยืม ในอัตราดอกเบี้ยต่อปีที่ 7-15 เปอร์เซ็นต์ต่อปี ทั้งนี้อัตราดอกเบี้ยอาจมีการปรับลดหรือเพิ่ม ขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการชำระหนี้ของแต่ละบุคคล และความรับผิดชอบของแต่ละคนเช่นกัน ว่าทำตามข้อตกลงที่ให้ไว้กับกลุ่มที่ให้ความช่วยเหลืออย่างเคร่งครัดหรือไม่

- รูปแบบในการชำระหนี้คืนกับทางกลุ่มก็มีรูปแบบหลักๆ 3 รูปแบบด้วยกัน คือ ชำระรายวัน ชำระรายเดือน และชำระรายปี ซึ่งแต่ละรูปแบบทางกลุ่มจะมีการพิจารณาจากความเหมาะสมของรายได้ของผู้กู้ยืมว่าประกอบสัมมาอาชีพอะไร และมีกำลังชำระหนี้คืนในรูปแบบใด

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- **แกนนำ** หรือคณะทำงาน คุณสมบัติที่สำคัญของคณะกรรมการและสมาชิกนั้น จะต้องโปร่งใสในประวัติส่วนตัวสามารถตรวจสอบได้ในทุกๆ กรณี และที่สำคัญไม่แพ้กัน คือคุณสมบัติของการทำงาน จะต้องมีความซื่อสัตย์เป็นหนึ่งใน ไม่เห็นผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม และต้องไม่คิดทุจริตต่อกลุ่มและสมาชิกท่านอื่นเด็ดขาด โดยยึดถือตามหลักลักษณะ 10 ประการของผู้นำ คือ 1) ต้องมีความซื่อสัตย์ 2) ต้องมีความรู้ และสติปัญญา 3) ต้องมีความคิดริเริ่ม 4) ต้องมีความยุติธรรม 5) ต้องมีความกล้าหาญ อดทน 6) ต้องมีความกระตือรือร้น 7) ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 8) ต้องมีความรับผิดชอบ 9) ต้องมีความสุขุมรอบคอบ และ 10) ต้องมีความเป็นประชาธิปไตย โดยอาศัยการทำงานตามหลักคุณธรรม 5 ข้อ คือ 1) มีความซื่อสัตย์ต่อกัน 2) มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม 3) มีความรับผิดชอบร่วมกัน 4) มีความเห็นอกเห็นใจกัน และ 5) มีความไว้วางใจกัน ซึ่งปัจจัยของผู้นำหรือกลุ่มแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการของกลุ่ม ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานเกี่ยวกับการเงิน ที่ส่งผลให้สมาชิกเกิดความมั่นใจ
- **ชุมชน** ให้ความร่วมมือกับกลุ่มเป็นอย่างดี โดยดูจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของคนในชุมชน โดยที่กลุ่มไม่มีการประชาสัมพันธ์กลุ่มแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ปัจจัยของการร่วมมือจากคนในชุมชนนั้นยังถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนกลุ่ม ให้มีการเคลื่อนไหวของระบบการเงินอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้กลุ่มมีความมั่นคงจากดอกเบี้ยเงินกู้ของสมาชิก และเงินออมของสมาชิกทุกคน ซึ่งสมาชิกต้องมีคุณลักษณะ 4 ข้อดังต่อไปนี้คือ 1) ต้องมีความร่วมมืออย่างจริงจัง 2) ต้องมีความเคารพกฎเกณฑ์ กติกา ข้อบังคับ 3) ต้องไม่แสดงกิริยาก้าวร้าว จับผิด ชัดแย้ง เยาะเย้ย โจมตี ขูดค้ำย ฆ่าข่ม หรือบังคับ และ

- 4) ต้องมีเหตุผลในการรับรู้
- **หน่วยงาน** กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จากหลายๆ หน่วยงาน ได้แก่
 - **สำนักงานพัฒนาชุมชน** สนับสนุนในงบประมาณการจัดตั้งกลุ่มครั้งแรก
 - **ธนาคารออมสิน** สนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ติดตั้งโปรแกรมการบัญชี ลงเครื่องคอมพิวเตอร์ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับวิธีการใช้งานโปรแกรมการทำบัญชีของระบบการเงิน รวมไปถึงการจะระเบียบการทำงานเกี่ยวกับระบบการจัดการงบประมาณ เงินกู้ รายรับ และรายจ่าย
 - **สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช.** ให้การสนับสนุนในด้านของงบประมาณการต่อยอดโครงการเพื่อเศรษฐกิจและทุนของชุมชน อีกทั้งยังให้คำปรึกษาในการดำเนินงาน การวางระบบงาน ให้สะดวก และเข้าใจง่ายแก่การทำงาน

ความล้มเหลว หรือข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

“บุคลากร” ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการ หรือสมาชิกนั้น มักจะเกิดปัญหาประปรายขึ้นได้ระหว่างการทำงาน โดยปัญหาเหล่านั้นมักจะเกิดเพียงชั่วระยะเวลาสั้นๆ และไม่ต้องมีการแก้ไขแต่อย่างใด นั่นก็คือปัญหาที่เกิดขึ้นจากสภาพจิตใจ ความคิดเห็น และอารมณ์ แต่สามารถทำความเข้าใจได้ และเรื่องระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ องค์ความรู้ในรูปแบบเก่าๆ ปัญหานี้คงต้องยอมรับว่า ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน แต่คณะกรรมการก็ได้คิดหาวิธีแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ด้วยการจัดการประชุมสมาชิกให้บ่อยขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจ

“การทำผิดข้อสัญญาการกู้ยืม และการชำระหนี้คืน” บางกรณีมีการผิดสัญญาขั้นรุนแรง ถึงขั้นหนีการชำระหนี้ ซึ่งในบางครั้งทางกลุ่มก็ต้องพิจารณากรณีที่เกิดขึ้นด้วยหลักการและความเข้าใจ โดยการพูดคุยปรึกษาอย่างประนีประนอม สอบถามถึงสาเหตุต่างๆ เพื่อการได้ทราบถึงสาเหตุ และนำไปสู่การวางแผน ปรับเปลี่ยนวิธีการชำระหนี้คืนได้ โดยที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อตัวผู้กู้ และผู้ค้าประกัน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- **ด้านบุคลากร** ได้เรียนรู้การแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ไปเป็นได้ด้วยดี สร้างความรัก ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทำให้การดำเนินงานนั้น ดำเนินไปอย่างราบรื่น ปลูกจิตสำนึกให้เกิดการประนีประนอมต่อกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน
- **ด้านการบริหารจัดการ** ต้องมีหลักเกณฑ์ที่เป็นระเบียบบังคับใช้กับสมาชิกอย่างเคร่งครัด แต่ในบางกรณีกลุ่มต้องมีมาตรการที่สามารถยืดหยุ่นให้กับชาวบ้านที่มีความจำเป็นด้วยแล้วแต่กรณี และคณะกรรมการได้เรียนรู้วิธีการสร้างความเข้าใจให้แก่ชาวบ้าน เพื่อง่ายต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการด้วย
- **ด้านหน่วยงาน** จากการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้พูดคุยและรับคำปรึกษาที่ดีจากองค์กร หน่วยงานต่างๆ นั้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างหน่วยงาน และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต รวมทั้งได้เกิดการพัฒนาแนวทางการทำงานในทางที่ดีขึ้น การได้รับการสนับสนุนเรื่องต่างๆ ทั้งงบประมาณและองค์ความรู้

ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ บ้านคลองป่าไม้ ตำบลกระเสบน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

เขียนโดย อาศิระอนันต์ อินทร์ปาง

“องค์กรการเงิน หรือ ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริบ้านคลองป่าไม้” จากตำบลที่ทุรกันดาร ชุกชุมเต็มไปด้วยโจรผู้ร้าย และไข้ป่า ชาวบ้านมีฐานะยากจน ต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน แต่เมื่อเริ่มมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้ง ธนาคารตามแนวพระราชดำริขึ้นมา เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.2541 เริ่มต้นด้วยคนเพียง 17 คน มีเงินรวมกันไม่ถึง 5,000 บาท เวลาผ่านไปเพียง 10 ปีให้หลัง ธนาคารหมู่บ้านก็เติบโตขยายไปสู่ธุรกิจชุมชนต่างๆ ครอบคลุมทั้งตำบล ทั้งร้านค้าชุมชน ร้านเกษตร ศูนย์รับซื้อน้ำยาง ธุรกิจสวนยางพารา ฯลฯ มีเงินทุนหมุนเวียนรวมกันไม่ต่ำกว่า 20 ล้านบาท และยังมีสวัสดิการดูแลสมาชิกทุกคน จนกลายเป็นตำบลต้นแบบของจังหวัดระยองถึงแม้ว่า ณ ปัจจุบันนี้ การช่วยเหลือเป็นไปเพียง 30% ที่ทางธนาคารฯ สามารถช่วยเหลือได้ เนื่องจากได้กระจายความช่วยเหลือ ไปสู่หลายปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

“ส่งเสริมการออม พร้อมเป็นแหล่งเงินทุน เกื้อหนุนสวัสดิการ ขยายงานเศรษฐกิจชุมชน” เป้าหมายของการร่วมตัวจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านฯ ขึ้นมานั้น นอกจากการแก้ไขปัญหาทางการประกอบอาชีพ เงินทุน หนี้สิน และปัญหาที่ดิน การสร้างจิตสำนึกรักการออม จากคณะกรรมการเพียง 5 คนที่มีความมุ่งมั่น ประชาสัมพันธ์ โดยวิธีการ “ปากต่อปาก” จากการรวมกลุ่มที่มีสมาชิกทั้งสิ้นเพียง 17 คน มีเงินทุนเพียง 5,000 บาทนั้น เวลาผ่านไปเพียง 10 ปี ณ ปัจจุบัน มียอดสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีเงินทุนต่อวันกว่า 20 ล้านบาท

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

- กำหนดให้สมาชิกถือหุ้นอย่างต่ำคนละ 1 หุ้นๆ ละ 10 บาท สูงสุดไม่เกิน 1,000 หุ้น กำหนดดอมเดือนละ 1 ครั้ง สิ้นปีก็จะนำผลกำไรมาปันผลให้สมาชิกร้อยละ 6 บาท ส่วนสมาชิกที่กู้เงินจะเสียดอกเบี้ยร้อยละ 12 บาทต่อปี
- ธนาคารหมู่บ้านฯ จะเปิดทำการทุกวันทั้ง 2 ของเดือน ให้สมาชิกกู้ยืมเงินได้หลายประเภท เช่น กู้ฉุกเฉินไม่เกิน 9,000 บาท กู้สามัญไม่เกินร้อยละ 90 ของทุนเรือนหุ้น กู้ระยะกลาง ไม่เกิน 3 เท่าของทุนเรือนหุ้น แต่ไม่เกิน 84,000 บาท กู้ระยะยาว ไม่เกิน 5 เท่าของทุนเรือนหุ้น แต่ไม่เกิน 150,000 บาท ชำระคืนภายใน 42 เดือน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 บาทต่อปี
- ดอกผล ปันให้สมาชิก และนำไปลงทุน และจัดสรรเป็นเงินกองทุนสวัสดิการสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันมีประมาณ 347,266 บาท กองทุนนั้นธนาคารสำหรับฝึกอบรมและดูงานจำนวน 290,399 บาท และจัดสรรเป็นค่าของขวัญให้สมาชิกจำนวน 50,000 บาท
- กองทุนสวัสดิการนักเรียนจำนวน 10,000 บาท ซึ่งกองทุนสวัสดิการนักเรียนนี้ ธนาคารฯ เริ่มสมทบตั้งแต่ปี 2551 เพื่อช่วยเหลือนักเรียนบ้านคลองป่าไม้ที่เจ็บป่วย เช่น นอนโรงพยาบาลช่วยเหลือคืนละ 200 บาท ปัจจุบันมีเงินกองทุนประมาณ 43,308 บาท
- จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์สมาชิกขึ้นมาในเดือนนั้น กำหนดให้สมาชิกที่กู้ยืมเงินต้องจ่ายเงินเข้ากองทุนฯ รายละ 200 บาท เมื่อมีสมาชิกรายใดเสียชีวิต กองทุนฯ ก็จะจ่ายเงินทดแทนให้ (ปัจจุบันมีสมาชิกกองทุนฯ 166 ราย มีเงินกองทุน 41,168 บาท)
- นำผลกำไรจากการดำเนินกิจการ มาจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการให้แก่สมาชิก โดยในปีแรกนั้นมีเงินกองทุนประมาณ 40,000 บาท ช่วยเหลือสมาชิก เช่น คลอดบุตรรายละ 1,000 บาท ช่วยค่ารักษาพยาบาลสมาชิกที่เจ็บป่วยนอนโรงพยาบาลคืนละ 200 บาท เสียชีวิตรายละ 3,000 บาท เป็นต้น

นอกเหนือการทำงานในรูปแบบของธนาคารหมู่บ้านแล้วนั้น คณะกรรมการยังได้ขยายฐานความสุขให้ครอบคลุมถึงการประกอบอาชีพของตำบลในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านการช่วยเหลือเกษตรกรสวนยาง เพื่อมิให้เกิดเหตุการณ์ การโกงราคาน้ำยางจากเกษตรกร ระหว่างการซื้อขายนั้น ทางธนาคารจึงจัดตั้ง **“ศูนย์รับซื้อน้ำยาง”** นอกจากเป็นศูนย์กลางของการยึดเหนี่ยวจิตใจของเกษตรกร ป้องกันการโกงราคาน้ำยางพาราแล้ว ยังนำผลกำไรของการขายน้ำยางพาราคืนสู่เกษตรกรผู้นำน้ำยางพารามาขายให้แก่ศูนย์รับซื้อน้ำยางพาราอีกด้วย

- ในเดือนเมษายน 2544 ธนาคารฯ ได้ร่วมลงทุนเป็นเงินประมาณ 20,000 บาท เพื่อนำไปซื้ออุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ จากนั้นจึงเปิดรับซื้อน้ำยางพาราจากชาวบ้าน โดยเปิดรับซื้อทุกวัน ตั้งแต่ 6 โมง ถึง 11 โมงเช้า แล้วรวบรวมน้ำยางส่งไปจำหน่ายให้แก่บริษัทที่รับซื้อ บริษัทจะให้ค่าจัดการเพิ่มขึ้น กิโลกรัมละ 9 บาทจากราคาน้ำยางที่รับซื้อ ซึ่งค่าจัดการที่ได้รับนี้ ศูนย์ฯ จะแบ่งให้ชาวบ้าน กิโลกรัมละ 3 บาท ส่วนที่เหลือ 6 บาทจะใช้เป็นค่าบริหารจัดการและนำไปปันผล เช่น ให้ค่าแรงชาวบ้านที่มาช่วยทำงาน กิโลกรัมละ 50 สตางค์ ค่ารถบรรทุกน้ำยางไปส่งโรงงาน กิโลกรัมละ 2 บาท ปันผลให้สมาชิก กิโลกรัมละ 40 สตางค์
- นำผลกำไรที่ได้จากการขายน้ำยางพารากับตัวแทนบริษัทฯ ต่างๆ ที่ต้องการน้ำยางพารา เพื่อการผลิตเข้ากลุ่มเพื่อเป็นทุนสำรอง และยังมีสวัสดิการให้แก่สมาชิกของ “ศูนย์รับซื้อน้ำยางพารา” ด้วย เช่น เจ็บป่วยนอนโรงพยาบาลช่วยคืนละ 200 บาท เสียชีวิตช่วยรายละ 4,000 บาท

เนื่องจากปัจจุบันสมาชิกของศูนย์ฯ ลดลงเหลือเพียง 14 ราย เนื่องจากมีโรงงานบางแห่งเปิดรับซื้อขี้นยางจากชาวบ้านแล้วให้ราคาดีกว่า เพราะตลาดต่างประเทศมีความต้องการสูง จากเดิมชาวบ้านจะนำน้ำยางพารามาขายให้แก่ศูนย์ฯ แล้วศูนย์ฯ จะรวบรวมเพื่อนำไปส่งให้บริษัท แต่เดี๋ยวนี้ชาวบ้านจะนำน้ำยางมากวนด้วยน้ำกรด ทิ้งเอาไว้ให้แข็งตัวก็จะได้ “ขี้นยาง” นำไปขายให้แก่

โรงงานส่งออกตลาดต่างประเทศ เพื่อนำไปทำผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันศูนย์รับซื้อน้ำยางมีรายได้จากการขายน้ำยางประมาณปีละ 7 ล้านบาทเศษ มีทุนสำรองหมุนเวียนประมาณ 400,000 บาท

ร้านค้าชุมชน คุณอำไพ พันชนะนะ ผู้จัดการร้านค้าชุมชน กล่าวว่า ร้านค้าชุมชนก่อตั้งขึ้นมาในปี 2545 โดยใช้ทุนในการดำเนินการจากธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 80,000 บาท เพื่อซื้อสินค้ามาจำหน่ายให้แก่สมาชิก ในราคาที่ไม่คาดหวังผลกำไรสูงจนเกินไป และเป็นศูนย์กลางร้านค้าสะดวกซื้อใกล้บ้าน ให้แก่คนในชุมชนเข้ามาเพื่อเลือกซื้อ เลือกบริโภคสินค้าที่ครอบคลุมความต้องการใช้งานของทุกคนในชุมชน ทุกเพศ ทุกวัย เปิดขายตั้งแต่เวลา 05.30-20.00 น. ทุกวัน

- เปิดรับสมาชิกร้านค้าชุมชนโดยไม่ต้องเสียค่าสมัคร เมื่อถึงสิ้นปีจะนำผลกำไรจำนวน 20-25% มาปันผลให้แก่สมาชิก (ปีใดมีผลกำไรมากก็จะจัดสรรให้ 25 %) หากสมาชิกรายใดซื้อสินค้าจากร้านค้าชุมชนมากก็จะได้รับเงินปันผลมาก โดยซึ่งจะมีการลงบันทึกไว้ เมื่อถึงสิ้นปีก็จะมีการคำนวณยอดซื้อของสมาชิกแต่ละราย
- ผลกำไรจำนวน 50% จะแบ่งให้แก่ผู้จัดการร้านค้า และส่วนที่เหลือ 25 % จะนำมาเป็นทุนสำรองหมุนเวียน
- นอกจากนี้ส่วนผลกำไรที่เหลือ ยังจัดสรรนำมาเป็นกองทุนสวัสดิการร้านค้าสำหรับสมาชิกด้วย เช่น ช่วยรักษาพยาบาลสมาชิกที่เข้าโรงพยาบาลคั่นละ 200 บาท เสียชีวิตรายละ 2,000 - 4,000 บาท (ตามจำนวนอายุการเป็นสมาชิก)

ร้านค้าการเกษตร คุณวิทยา ลำลี ผู้จัดการร้านค้าการเกษตร ได้กล่าวถึงการจัดตั้งร้านค้าการเกษตรว่า ได้ใช้งบประมาณสนับสนุนจาก ธนาคารฯ จำนวน 160,000 บาท จัดซื้ออุปกรณ์ทางการเกษตรอย่างครบวงจร ตามความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรนั้น ซึ่งแต่เดิมเกษตรกรในชุมชนจะต้องไปซื้ออุปกรณ์ทางการเกษตรต่างๆ รวมทั้งปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ฯลฯ จากร้านค้าภายนอก ปีหนึ่งๆ เป็นเงินรวมกัน

นับล้านบาท ดังนั้นในปี 2547 จึงได้เปิดร้านค้าเกษตรขึ้นมา

สวัสดิการของร้านค้าการเกษตรนั้น จะมีรูปแบบที่เหมือนกับสวัสดิการจากร้านค้าชุมชน สิ้นปีก็จะนำผลกำไรจำนวน 25% มาปันผลให้สมาชิก นอกจากนี้ส่วนผลกำไรที่เหลือ ยังจัดสรรนำมาเป็นกองทุนสวัสดิการร้านค้าสำหรับสมาชิกด้วย เช่น ช่วยรักษาพยาบาลสมาชิกที่เข้าโรงพยาบาล คินละ 200 บาท เสียชีวิตรายละ 2,000-4,000 บาท (ตามจำนวนอายุการเป็นสมาชิก) เช่นเดียวกัน

ศูนย์ประมุลยางพาราแผ่น การประมุลยางแผ่น แต่เดิมชาวบ้านจะรวบรวมยางแผ่นไปขายที่โรงงานในลักษณะต่างคนต่างขาย และไม่ได้คัดแยกเกรดให้ละเอียด ทำให้ทางโรงงานรับซื้อภายในราคาต่ำ ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ทางสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง หรือ สกย. ได้เข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันปรับปรุงคุณภาพยางแผ่นขึ้นมา แล้วคัดเกรดยางแผ่นออกตามคุณภาพ ไม่ใช่ขายคละเกรดแบบเดิม ทำให้ขายได้ราคาสูงขึ้น จากนั้นเมื่อมีการจัดตั้งธนาคารฯ ขึ้นมาในปีพ.ศ. 2541 แล้วชาวบ้านจึงร่วมกันจัดตั้งเป็นศูนย์ประมุลยางแผ่นที่บ้านคลองหวาย หมู่ที่ 12 เพื่อรับซื้อยางแผ่นจากชาวบ้าน แล้วขายให้บริษัทยางด้วยการประมุลผ่านทาง สกย. โดยชาวบ้านที่นำยางมาขายผ่านศูนย์ฯ จะถูกหักเงินร้อยละ 1 บาทเพื่อนำมาเป็นค่าบริหารจัดการ

คณะกรรมการและชาวบ้าน มีแผนที่จะสร้างโรงงานผลิตยางแผ่น และแปรรูปยางพาราขึ้นมา เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่ม เพราะสามารถทำรายได้สูงกว่าการขายน้ำยาง หรือขายยางแผ่นเพียงอย่างเดียว เช่น หากขายน้ำยางหรือยางดิบจะได้เงินสูงสุดก็โลกรัมละไม่เกิน 200 บาท แต่หากนำไปผลิตเป็นถุงมือยาง ก็จะสามารถขายได้ไม่ต่ำกว่ากิโลกรัมละ 800 บาท หรือสร้างมูลค่าเพิ่มได้ถึง 4 เท่าตัว

อย่างไรก็ตาม การผลิตและการแปรรูปยางพารา มีรายละเอียดและขั้นตอนต่างๆ ในการบริหารงาน ซึ่งชาวบ้านยังขาดความรู้ และประสบการณ์ในด้านนี้ แต่หากมีความพร้อมเมื่อไรก็จะสามารถลงมือทำตามแผนงาน

ได้ทันที และเนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร ทางคณะกรรมการ และสมาชิกจึงได้ร่วมมรณงค์ในการลดต้นทุนด้วยการเปลี่ยนการใช้ปุ๋ยสารเคมีต่างๆ ที่มีส่วนประกอบของสารเคมี ซึ่งทำให้ผลผลิตเติบโตไว แต่คุณภาพทางโภชนาการค่อนข้างต่ำนั้น มาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และสารอาหารที่มาจากธรรมชาติ หรือผ่านกระบวนการทางธรรมชาติแทน ผลผลิตที่ได้อาจจะเติบโตช้ากว่าการใช้สารเคมี แต่คุณค่าทางโภชนาการดีกว่า ที่สำคัญ ช่วยลดต้นทุนทางการผลิตได้อีกด้วย

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- **แกนนำ** ต้องถือได้ว่าในระยะเริ่มต้นขององค์กรการเงินฯ นั้น คณะแกนนำผู้จัดตั้งต้องใช้ทั้งความเสียสละเวลา รายได้ ความเป็นส่วนตัวอดทน ต่อการทำงานมาก เนื่องจากผลตอบแทนน้อยมาก ในบางปีไม่มีผลตอบแทนค่าเหนื่อยให้แก่คณะทำงานซึ่งในระยะหลังนั้น จึงได้ตระหนักว่า ปัจจัยของคณะกรรมการผู้เข้ามาร่วมบริหารงานนั้น มีความสำคัญเป็นลำดับต้นๆ เพราะฉะนั้นเมื่อทางธนาคารฯ มีรายได้มากขึ้น ก็ได้มีการแบ่งปันส่วนผลกำไรให้แก่คณะกรรมการ

ซึ่งคณะกรรมการที่จะเข้ามาร่วมทำงานกับธนาคารฯ นั้น จะได้มาจากการเลือกตั้งจากสมาชิกทุกท่านในทุกๆ 2 ปี หรือถูกคัดเลือกมาจากประธานกรรมการ ซึ่งประธานกรรมการก็ต้องผ่านการเลือกตั้งมาจากสมาชิกเช่นเดียวกัน ซึ่งในทุกๆ 2 ปีนั้น ก่อนการเลือกคณะกรรมการเข้ามาสู่ระบบการทำงานนั้น จะมีการกำหนดวาระการประชุมสมาชิกทุกท่าน เพื่อแสดงความคิดเห็นที่ตรงกันว่า ต้องการที่จะเลือกตั้งคณะกรรมการทั้งหมดด้วยตัวของสมาชิกเอง หรือต้องการเลือกเพียงประธานคณะกรรมการเท่านั้น โดยที่ประธานคณะกรรมการสามารถเลือกทีมงานคณะกรรมการเข้ามาทำงานโดยมีสิทธิ์ขาดในการเลือกนั่นเอง ซึ่งการเลือกตั้งนั้นถือเอาความคิดเห็นส่วนใหญ่ของสมาชิกในการตัดสินใจ

- **ชุมชน** การทำงานต่างๆ ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน โดยสำรวจจากการที่ชาวบ้านนั้น เข้ามาแสดงเจตนาสมัครเพื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิก ซึ่งทางธนาคารฯ ไม่มีนโยบายในการประกาศรับสมัครสมาชิกอย่างเป็นทางการ หรือบังคับให้คนในชุมชนต้องเข้าเป็นสมาชิก อย่างไรก็ตาม เมื่อสมาชิกที่เข้าร่วมกับทางธนาคารฯ นั้น เห็นประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว จึงเกิดการประชาสัมพันธ์ตามหลักวิถีชาวบ้าน คือ “ปากต่อปาก” ทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจ ที่จะฝากความหวังของการบรรเทาทุกข์ในด้านต่างๆ ไว้กับธนาคารฯ แห่งนี้ สมาชิกจึงปัจจัยสำคัญแห่งการเติบโตขององค์กร
- **หน่วยงาน** องค์กรการเงินชุมชนที่มีศักยภาพในการดูแลสมาชิกในชุมชน หากใช้งบประมาณที่เกิดจากสมาชิกอย่างเดียว ประกอบกับระบบของการปฏิบัติงาน ที่มีมาตรฐานไม่สูงเท่าเทียมกับสถาบันการเงินใหญ่แล้ว คงจะเป็นเรื่องยากที่จะมีความเป็นไปได้อย่างแน่นอน ถ้าหากไม่ได้รับการสนับสนุน ช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ และด้วยความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงาน เช่น

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้สนับสนุนเรื่องงบประมาณการต่อยอดธุรกิจ สนับสนุนด้านความรู้ในการบริหารจัดการความรู้ด้านสื่อเทคโนโลยี รวมไปถึงการนำเทคโนโลยีเข้ามาประกอบการทำงานบัญชี และยังสนับสนุนงบประมาณการฝึกอบรม พัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการและสมาชิกอีกด้วย ซึ่ง พอช. เป็นหน่วยงานหลักในการให้ความสนับสนุนในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของงบประมาณ ความรู้ข่าวสาร และการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ

องค์การบริหารส่วนตำบลกระแสบน สนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างอาคารสำนักงาน เพื่อรองรับการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรการเงิน และสนับสนุนให้ยืมเครื่องคอมพิวเตอร์ในการทำรายการบัญชี

สำนักงานเกษตรอำเภอแกลง กรมส่งเสริมการเกษตร ให้การสนับสนุนในด้านขององค์ความรู้ประกอบการเป็นเกษตรกร วิธีการที่ถูกต้อง และได้ผลผลิตที่ดี

ความล้มเหลว หรือข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาต่ออุปสรรคต่อการทำงาน

- **บุคลากร** ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากคณะกรรมการผู้ร่วมกันบริหารธนาคารฯ และกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในความดูแลของธนาคารฯ นั้น คงจะมีเพียงแค่การแสดงความคิดเห็น ที่บางครั้งในระหว่างการประชุม หรือการปฏิบัติหน้าที่ คณะทำงานมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งปัญหานี้ทุกฝ่ายมีมาตรการการยุติความขัดแย้งด้านความคิดคือ การถ้อยเสียงข้างมาก ในการตัดสินใจปัญหาต่างๆ และถือว่าได้รับการยินยอม และเป็นแนวทางปฏิบัติตัวอย่างพร้อมเพียง
- **การประกอบอาชีพ** เนื่องจากคนในชุมชนส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกร โดยเฉพาะ สวนยางพารา ซึ่งปัญหาของการประกอบอาชีพส่วนใหญ่เกิดจากสวนยางพารา การค้าขาย หรือแม้กระทั่งพื้นที่ทำกิน ด้วยเนื่องจากการปลูกยางพารา หรือประกอบอาชีพเกี่ยวกับสวนยางพารานั้น มีมากขึ้น และเป็นที่ยอมรับอย่างมากขึ้น ราคาน้ำยางที่ผันผวนไปตามจำนวนการค้าขายที่เพิ่มขึ้น ทำให้ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพนี้ ตั้งตัวไม่ทันที่จะตั้งรับในการขาดทุน โดยเฉพาะเมื่อมีผลผลิตจากยางพาราออกมาโรงงาน หรือนายหน้ามารับซื้อน้ำยางพารา และซึ่ยางพารา ได้ถือโอกาสในการเอาเปรียบด้วยการกดราคาให้ต่ำลง
- **หนี้สินชุมชน** เมื่อการดิ้นรนหาทุนเพื่อนำมาประกอบอาชีพของตน ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่มีฐานะยากจน จำเป็นต้องพึ่งสถาบันการเงินในระบบ เพื่อกู้หนี้ยืมสินมา แต่เมื่อความยากจนเป็นอุปสรรค

ต่อการหาหลักฐานในการประกอบการกู้ยืมนั้น มีไม่มากพอ ไม่มี ความหวังจากสถาบันการเงินที่ถูกกฎหมาย ดังนั้นการหันมาพึ่ง นายทุนนอกระบบ ที่คิดอัตราค่าดอกเบี้ยที่สูงลิบลัว คงเป็นสถานที่ แห่งเดียวที่สามารถเป็นที่พึ่งพิงของคนยากจนได้ แต่หารู้ไม่ว่ากำลัง นำภาระอันใหญ่หลวงเข้ามาสู่ชีวิต

- **ที่ดินทำกิน** ครอบครัวที่ขยายออกไป ทำให้ที่ดินในตำบลไม่เพียงพอในการประกอบอาชีพ ผลจากการสำรวจข้อมูลทำให้ทราบว่า ชาวบ้านในตำบลไม่มีที่ดินทำกิน โดยต้องเช่าที่ดินทำกินจำนวน 519 ครอบครัวยุ และขาดแคลนที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของตนเอง จำนวน 216 ราย ดังนั้นคณะกรรมการแต่ละหมู่บ้านจึงได้ร่วมกัน แก้ไขปัญหาโดยการจัดตั้งกองทุนที่ดินขึ้นมา เพื่อให้ชาวบ้านที่จะ เข้าร่วมโครงการสมทบเงินเข้ากองทุนที่ดินรายละ 100 บาทต่อเดือน ซึ่ง ณ ปัจจุบันนี้นั้นได้แก้ไขปัญหาเบื้องต้นในด้านปัญหาการ ขาดแคลนที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยกว่าจำนวน 216 ราย
- **ชีวิต** ในการดำเนินการเพื่อบรรเทาทุกข์ในด้านต่างๆ นั้น เนื่องจาก ได้พุ่งประเด็นเรื่องของหนี้สิน และการประกอบอาชีพมากจนเกินไป เพื่อที่จะปลดหนี้สิน บรรเทาความบอบซ้ำของการเสียดอกเบี้ยสูงๆ ให้แก่ชุมชน แต่ได้มองข้ามคุณภาพชีวิต และสวัสดิการในการบรรเทาทุกข์ในการครองชีพของคนในชุมชน ทำให้คนที่มีฐานะยากจน หรือ ฐานะไม่มั่นคงพอที่จะดำรงชีวิตได้ราบรื่น ดังนั้น เมื่อมีการเกิด แก่ เจ็บ หรือเสียชีวิตขึ้นคนในชุมชนกลุ่มนี้ จะไม่มีเงินทุนในการจัดการ เรื่องราวเหล่านี้ได้

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- **ด้านบุคลากร** การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และเรียนรู้คนอื่น ทำให้เกิด ความเข้าใจซึ่งกันและกัน เข้าใจคนอื่นมากขึ้น ความรักใน

ที่ทำงาน ความรักในชุมชน มากขึ้นไปเรื่อยๆ ผลลัพธ์ที่ได้คือ ทำงาน เป็นสุข สนุกในการแก้ไข เข้าใจปัญหา มีปัญญาเรียนรู้ และสานต่อ

- **ชุมชน** ไม่ว่าจะในด้านใดด้านหนึ่งของชุมชน ทั้งด้านดี และร้าย ธนาคารได้เรียนรู้ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน มักจะใหญ่โตเสมอ ในสายตา และความคิดของชาวบ้าน ที่ไม่เข้าใจซึ่งโลกของเทคโนโลยี และตามไม่ทันนักธุรกิจที่คอยแต่เอารัดเอาเปรียบเสมอ แต่เมื่อใด ก็ตามที่มีผู้เอื้อมือเข้าไปช่วยเหลือ บรรเทาทุกข์ให้ ก็จะได้ทราบว่า พวกเขาจะมีกำลังใจในการทำงาน ประกอบอาชีพ ครองชีพต่อไป ถึงแม้ปัญหาเหล่านั้นยังไม่สามารถจัดให้หมดไปได้ แต่อย่างน้อย ก็ยังอบอุ่นใจที่มีคนคิดทำเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน เพื่อ ยกระดับคุณภาพชีวิตพวกเขาเหล่านั้นให้ดีขึ้น ความสุขก็จะเกิดขึ้นได้ อย่างไม่มีเงื่อนไขใดๆ
- **หน่วยงานต่างๆ** การเรียนรู้ที่จะเข้าใจหน่วยงาน ที่มีความเกี่ยวข้อง ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้น ไม่ใช่เรื่องที่ยาก และไม่ใช่ว่าเรื่อง ที่ง่าย เพียงแค่ตั้งใจ มุ่งมั่น อดทน ที่จะสร้างผลงานให้ได้รับความ ยกย่อง และความไว้วางใจให้แก่ชุมชน หน่วยงานต่างๆ จะเข้ามา ช่วยเหลือ สนับสนุนอย่างเต็มที่ ซึ่งแน่นอนว่า หากชุมชนมีแต่รอ ความช่วยเหลือจากที่ใดที่หนึ่งอย่างเดียว ไม่พัฒนาตนเอง ไม่ทำอะไร เพื่อสังคมเลยนั้น คงเป็นไปได้ยากที่จะได้รับโอกาสต่างๆ ที่ดีเหล่านั้น

องค์กรการเงินตำบลดงน้อย อำเภอรสาธิต จังหวัดฉะเชิงเทรา

เขียนโดย อาศิริอนันต์ อินทร์ปาง

“องค์กรการเงิน” ของชุมชนตำบลดงน้อย อำเภอรสาธิต จังหวัดฉะเชิงเทรา เริ่มก่อตั้งเมื่อขึ้นเมื่อปี 2553 โดยการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมีสมาชิก 130 คน ที่เห็นปัญหาเรื่องการเงินของคนในชุมชน ทั้งหนี้สินนอกและในระบบที่มีมากมายเกินความสามารถในการชำระหนี้ จึงเกิดความร่วมมือ ร่วมใจของสมาชิกผู้ก่อตั้งกลุ่ม ร่วมกันออกกฎระเบียบในกลุ่มออมทรัพย์ว่า สมาชิกทุกคนจะต้องทำการออมเงินกับทางกลุ่ม เดือนละ 50 บาท หรือปีละ 600 บาท และเงินทุนก้อนแรกของกลุ่มที่ได้มาจากการออมของสมาชิก คือ 3,150 บาท จุดเริ่มต้นกับการช่วยเหลือคนในชุมชนด้วยเงินก้อนแรกนี้ โดยคนในชุมชนที่มีปัญหาด้านการเงิน ในรูปแบบต่างๆที่ให้ความเชื่อถือและไว้วางใจแก่กลุ่ม ก็ต่างพากันเข้ามาขอรับความช่วยเหลือ มีการลงชื่อเพื่อขอกู้ตามลำดับ และทางกลุ่มก็ได้ให้ความช่วยเหลือตามลำดับก่อนหลังของคนที่ยื่นเข้ามาขอรับความช่วยเหลือ จากเงินก้อนเล็กๆ เพียง 3,150 บาท ณ เวลานี้จากกลุ่มออมทรัพย์ ก้าวสู่ “องค์กรการเงิน” ของบ้านดงน้อยเต็มตัว มีเงินหมุนเวียนในกลุ่มกว่า 1,121,450 บาท และมีสมาชิกกลุ่มกว่า 233 คน และจากการช่วยเหลือด้วยความมุ่งมั่นของสมาชิกผู้ก่อตั้งนั้น เป็นผลให้ปัจจุบันนี้ ทางกลุ่มสามารถช่วยเหลือคนในชุมชน และสมาชิกได้กว่า 60% ของผู้ที่ประสบปัญหาทางการเงินทั้งหมดในชุมชน

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

“สถาบันการเงินใกล้บ้าน ที่ชุมชนเป็นเจ้าของ” เป้าหมายขององค์กรที่มีต่อคนในชุมชนตำบลดงน้อยนั้น คือ การแก้ไขปัญหาหนี้สินทั้งใน

และนอกระบบ มีเงินหมุนเวียนมากพอที่จะสามารถทำให้ ประชากร ในชุมชนทั้ง 1,854 ครัวเรือนนั้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ลดการเกิดหนี้สิน ทั้งนอกและในระบบ

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

การให้ชาวบ้านเข้ามาลงทุนกับองค์กรการเงิน โดยการที่เข้ามาขอกู้ยืม เงินจากองค์กรและผ่อนชำระคืนให้กับองค์กรด้วยวิธีง่ายๆ ที่ชาวบ้านสามารถ เลือกเองได้ 2 วิธี

1. ผ่อนชำระงวดละ 500 บาท ซึ่งการชำระครั้งนี้จะแยกออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรก 300 บาทเป็นเงินผ่อนชำระเงินที่กู้ไป (เงินต้น) ส่วนที่สอง 100 บาท เป็นค่าดอกเบี้ยของเงินกู้ และส่วนสุดท้าย 100 บาทเป็นการเก็บเงิน ออมให้กับผู้กู้ยืมไปในตัว

2. ผ่อนชำระงวดละ 1,000 บาท ซึ่งการชำระครั้งนี้จะแยกออกเป็น 3 ส่วนเช่นเดียวกันกับการชำระแบบที่ 1 คือ ส่วนแรก 800 บาทเป็นเงินผ่อน ชำระเงินที่กู้ไป (เงินต้น) ส่วนที่สอง 100 บาท เป็นค่าดอกเบี้ยของเงินกู้ และ ส่วนสุดท้าย 100 บาทเป็นการเก็บเงินออมให้กับผู้กู้ยืมไปในตัว

ในช่วงเวลาปลายปีของทุกปี จะนำผลกำไรที่ได้มาจากดอกเบี้ย ที่เรียกเก็บกับสมาชิกองค์กรการเงินมาทำการจัดสรรปันส่วนไปยังส่วนต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ต่อทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแบ่ง 50% ของผลกำไร รวมทั้งหมด มาคืนให้แก่สมาชิกในรูปแบบของเงินปันผล จะแบ่งสรรไป ตามยอดเงินที่มาร่วมลงทุนกับองค์กร 20% เป็นผลตอบแทนของบุคลากร ผู้ดำเนินงาน และผู้จัดทำเอกสารการบัญชีขององค์กรการเงิน 30% เป็นส่วนของรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆ เช่น กองทุนเพื่อการประกัน หากเกิดเหตุสุดวิสัย กองทุนเพื่อสมาชิกที่มีญาติเสียชีวิตต้องการเงิน ไปช่วยเหลือการจัดงานฌาปนกิจ เป็นต้น

นโยบายสำคัญขององค์กรการเงินตำบลดงน้อย คือ การกู้ยืมเงินโดยที่ ไม่ต้องมีหลักค้ำประกันใดๆ ในการยื่นเรื่องขอการกู้เงิน หรือร่วมลงทุนกับ

องค์กรแต่อย่างใด ซึ่งข้อนี้เป็นนโยบายหลักที่ ชาวบ้านต่างไว้วางใจและหันมาใช้บริการ แทนที่จะเลือกใช้บริการเงินด่วนของเงินกู้นอกระบบ

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- **แกนนำ** คณะทำงานขององค์กรการเงินตำบลลงน้อย มีหลักของการทำงาน 3 ข้อ เป็นลักษณะสำคัญ และเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนองค์กรเป็นอย่างมาก เพื่อให้องค์กรมีความมั่นคง และเชื่อถือได้นั้น คือ ตรงเวลา ซื่อสัตย์ ละเอียดรอบคอบ หากขาดข้อใดข้อหนึ่งไปใน 3 ข้อนี้ ก็ถือว่า บุคคลนั้นไม่มีคุณสมบัติพอที่สมาชิกจะไว้วางใจให้ทำงานองค์กรการเงิน ที่สมาชิกและคนในชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน
- **ชุมชน** ซึ่งปัจจัยที่ดี ที่ได้รับจากชุมชนนั้น คือการให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎระเบียบเงื่อนไข และรวมทั้งมีความไว้วางใจให้องค์กรการเงิน เข้ามาบรรเทาทุกข์ทางการเงินของตน และที่สำคัญคือการตอบรับในทางที่ดีจากคนในชุมชนที่ทยอยเข้ามาเป็นสมาชิกกับองค์กรการเงินอย่างต่อเนื่องเกิดจากความมั่นใจจริงประชาสัมพันธ์ และแพร่กระจายข่าวสารขององค์กร ด้วยการบอกต่อกันด้วย “ปากต่อปาก”
- **หน่วยงาน** สนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่างๆ ได้แก่
 - **องค์กรกองทุนระดับอำเภอ** สนับสนุนงบประมาณ และสถานที่เพื่อจัดกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่ายการเงินให้องค์กรการเงินของตำบลลงน้อยอยู่ในสถานะที่เสถียรพอที่จะช่วยเหลือประชากรในชุมชนได้
 - **องค์กรพัฒนาชุมชนของอำเภอ** สนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ และสถานที่ของการจัดอบรม เพื่อพัฒนาองค์ความรู้สู่สมาชิกและคนในชุมชน

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. สนับสนุนงบประมาณการพัฒนาศักยภาพขององค์กร ช่วยเหลือให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการระบบการทำงาน การวิเคราะห์ปัญหา และการแก้ไข
- การศึกษานอกระบบ (กศน.) ตำบลดงน้อย สนับสนุนช่วยในด้านโปรแกรมการทำบัญชีทางคอมพิวเตอร์ เพื่อสะดวกแก่การทำบัญชีในการจัดการการเงินขององค์กร
- องค์การบริการส่วนตำบลดงน้อย สนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อการจัดกิจกรรมการเชื่อมโยงเครือข่าย
- การพัฒนาตนเอง หลังจากที่ทางกลุ่มได้ช่วยเหลือคนในชุมชนออกไปนั้น ผลกำไรก็มีมากขึ้น จึงได้นำไปจัดซื้ออุปกรณ์ในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นโต๊ะทำงาน เก้าอี้ อุปกรณ์เครื่องเขียน รวมไปถึงอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ซึ่งก่อนที่จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณนั้น กลุ่มถือว่าได้วางรากฐานในการทำงานไว้ในระดับหนึ่งแล้ว และมีการพัฒนาการทำงาน และศักยภาพในการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ มากมาย และปัจจัยของการช่วยเหลือ พี่พาดตนเองก่อนการเรียกร้องหาความช่วยเหลือ การสนับสนุนจากผู้อื่นนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงความแข็งแกร่ง และความมั่นคงขององค์กร ที่มีต่อสมาชิก และชุมชนเป็นอย่างดี

ความล้มเหลว หรือข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

- บุคลากร ข้อติดขัดด้านคนส่วนใหญ่เกิดจากความแตกแยกทางความคิดเห็น ของคณะทำงาน ซึ่งแก้ไขปัญหาด้วยการฟังเสียงข้างมาก ในการตัดสินใจ หรือปัญหาด้านความรู้ของคณะทำงานในการใช้งานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เนื่องจากขาดการขำนาญในการใช้งาน

ทำให้การดำเนินงานล่าช้า ณ เวลานี้อยู่ระหว่างการแก้ไขปัญหา โดยการให้ผู้ที่ชำนาญการแบ่งเวลาในการสอนคณะทำงานท่านอื่น ด้วยการสาธิตการใช้งาน ในระบบในคอมพิวเตอร์ด้วยระบบการทำงานจริง ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลากว่าที่คณะกรรมการทุกคนจะเข้าใจ และสามารถใช้งานได้อย่างคล่องแคล่ว

อีกปัญหาคือการชำระหนี้สินของผู้กู้ยืมนั้น ไม่ตรงต่อเวลา หรือล่าช้าในการชำระหนี้ซึ่งปัญหาเหล่านี้ยังคงเกิดขึ้นเป็นระยะๆ แต่ทางองค์กรก็มีมาตรการเป็นบทลงโทษต่อผู้กู้ยืมที่ทำผิดสัญญา คือให้มีการจ่าย ค่าปรับหากชำระหนี้ล่าช้าไม่เป็นไปตามระเบียบ โดยคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ตามระยะเวลาการชำระคืนล่าช้า

- **การบริหารจัดการข้อมูล** เนื่องจากระยะแรกๆของการจัดตั้งองค์กรนั้น ไม่มีการจดบันทึกเกี่ยวกับลำดับก่อนหลังของผู้ยื่นคำร้องขอกู้ยืมเงิน ทำให้เกิดปัญหาการตกลงของลำดับก่อนหลัง การอนุมัติเงินกู้ผิดพลาด ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ถูกแก้ไขเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ด้วยวิธีการ จดบันทึกและออกบัตรคิวให้แก่ผู้ยืมเงินโดยจะต้องผ่านการพิจารณา และอนุมัติจากคณะทำงาน และผู้มีสิทธิในการตัดสินใจได้เสียก่อน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- **ด้านบุคลากร** คนในชุมชน มีความคิดที่เริ่มอ้อม แม้เพียงเล็กน้อยก็สามารถแก้ไขปัญหาที่ใหญ่ๆได้ เพียงแต่ต้องใช้เวลา ในการเก็บอ้อม เพียงเท่านั้นก็สามารถบรรเทาทุกข์ของการเป็นหนี้ ช่วยเหลือให้ตนเองและครอบครัวมีชีวิตที่ดีขึ้น ความรอบคอบ และการประเมินความสามารถขององค์กรในการช่วยเหลือชาวบ้านนั้น ต้องคำนึงถึงความปลอดภัย ความน่าเชื่อถือและมั่นคงขององค์กรการเงิน และสมาชิกส่วนมากเป็นหลัก หากทางองค์กรการเงินช่วยเหลือทุก

ความเดือดร้อนองค์กรก็อาจจะไม่สามารถเป็นที่พึ่งของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อเกิดการร่วมมือ ร่วมใจ ของสมาชิก ชุมชน ก็จะได้เห็นถึงความรักที่มีต่อกันในคณะทำงาน ชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

- **ด้านการบริหารจัดการ** ทุกขั้นตอนที่ได้ทำงานมีการจัดบันทึกการทำงาน หรือรายละเอียดทางการเงิน จะต้องมีความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และสามารถแสดงรายละเอียดต่อสมาชิกทุกท่านได้ทุกเมื่อ เมื่อมีการร้องขอจากสมาชิกทุกท่าน อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใสทุกๆ เรื่องที่เกี่ยวกับการเงิน ที่ต้องได้รับการตัดสินใจเพื่อการลงมือทำนั้น จะต้องผ่านการประชุมของคณะทำงาน บุคลากร และแกนนำขององค์กรก่อนเท่านั้น ถึงจะสามารถลงมือปฏิบัติได้

ในการออกระเบียบ ข้อบังคับ หรือมาตรการ เพื่อการปฏิบัติตามกันนั้น ถือเป็นบทเรียนสำคัญ หากสมาชิก หรือคณะทำงาน ไม่ปฏิบัติตามเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแล้วนั้น ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น จะไม่สามารถแก้ไขให้หมดสิ้นไปได้อย่างแน่นอน

- **ด้านหน่วยงาน** การแสดงประสิทธิภาพของการทำงาน จุดมุ่งหมายที่แน่นอน หรือผลงานที่เป็นรูปธรรมสามารถจับต้องได้นั้น เป็นผลในเชิงบวกที่จะสร้างความเชื่อมั่นแก่หน่วยงานต่างๆ ที่จะเข้ามาสนับสนุนองค์กรได้อย่างไม่เกิดข้อกังขาใดๆ เมื่อได้รับโอกาสในการสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็สถานที่ งบประมาณ อุปกรณ์เครื่องใช้ หรือแม้กระทั่งความร่วมมือแล้วนั้น จะต้องมุ่งมั่นทำงานอย่างเต็มที่ ให้เกิดผลดีที่สุดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และคนในชุมชน

สถาบันการเงินชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

เขียนโดย อาศิริระอนันต์ อินทร์ปาง

“สถาบันการเงินชุมชนต.ทุ่งโพธิ์” จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2552 มีสมาชิกร่วมการก่อตั้ง 65 คน โดยมีเงินทุนแรกตั้ง 64,715 บาท ซึ่งเกิดจากแนวคิด และการแก้ปัญหาของการจัดการทุนในชุมชน ของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ และกองทุนหมู่บ้านนิคมสหกรณ์ หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งโพธิ์ ที่เห็นปัญหาหนี้สิน และการบริหารจัดการทุนในชุมชนที่ไม่สามารถรองรับคนในตำบลได้อย่างทั่วถึง ทำให้กลุ่มสมาชิกผู้ก่อตั้งนั้น ร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อช่วยเหลือ บรรเทาทุกข์ทางด้านการเงินของชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนการก่อตั้งจาก กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ เป็นจำนวนเงินกว่า 300,000 บาท และทางองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งโพธิ์ ได้มอบอาคารด้านหน้าที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งโพธิ์เป็นที่ทำการของสถาบันการเงินชุมชนอีกด้วย จนกระทั่งปัจจุบันสถาบันการเงินชุมชนมีสมาชิกกว่า 2,600 คน กับอีก 8 กลุ่มองค์กรชุมชน มีเงินหมุนเวียนกว่า 10 ล้านบาท

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เป้าหมายที่สำคัญที่สุดที่ **คุณไชยยศ โนจิตต์** รองประธานสถาบันการเงินชุมชน และผู้ประสานงานของสถาบันการเงินชุมชนฯ ได้กล่าวว่า “การที่คณะแกนนำได้ก่อตั้งสถาบันการเงินมานั้น ไม่ใช่เป็นเพียงที่ยึดเหนี่ยวทางด้านการเงินให้แก่คนในชุมชนเท่านั้น เรายังมีเป้าหมายที่จะทำการปลดหนี้สิน ทั้งนอกและในระบบให้แก่คนในชุมชน ทั้งยังต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่คนในชุมชนให้ดีขึ้น มีอาชีพที่มั่นคง กินอยู่มีสุขในชุมชน โดย

ไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยอื่นๆ จากต่างพื้นที่ที่อาจส่งผล และความเสี่ยงในด้านลบ ให้แก่คนในชุมชนได้” ดังคำขวัญที่ว่า “องค์กรการเงินในชุมชน แก่จนอย่างยั่งยืน” หรือที่พูดได้ว่า “การไม่เป็นหนี้ คือสิ่งดีในชีวิต”

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

คณะกรรมการ เมื่อมีการกำหนดวันประชุมของสถาบันการเงินชุมชน ในการเลือกคณะกรรมการ ในการประชุมนั้นจะประกอบด้วยคณะกรรมการ พร้อมทั้งสมาชิกทุกคน เพื่อพิจารณาคัดเลือกผู้ที่จะเข้ามาเป็นคณะกรรมการ ร่วมบริหารงานในสถาบันการเงินชุมชน โดยทางสถาบันฯ จะเสนอบุคคล ในชุมชน ที่มีฐานะทางการเงินที่ดี มีชื่อเสียงที่เป็นด้านที่ดี และรวมไปถึง ประสบการณ์ต่างๆ วุฒิภาวะของการเป็นผู้นำ การทำงาน เป็นผู้นำและเป็น คณะกรรมการ ซึ่งคนเหล่านี้จะต้องมีทัศนคติ ที่ต้องการช่วยเหลือผู้ที่มีฐานะ ต่ำกว่า ให้มีฐานะที่ดีขึ้น และต้องเป็นคนที่เป็นที่ยอมรับของสมาชิกทุกคน เรื่องความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อการทำงานที่ครอบคลุม และทั่วถึงนั้น ทาง สถาบันการเงินได้มีการแบ่งกลุ่มช่วยเหลือ เป็น 4 กลุ่มด้วยกัน ซึ่งแน่นอนว่า ผลประโยชน์ที่ได้รับนั้น ก็จะขึ้นอยู่กับสภาพของสถานะที่มีต่อสถาบันฯ

1) **กลุ่มสมาชิกสวัสดิการ** คือ สมาชิกที่มีการออมเงินกับทางสถาบันฯ อย่างต่อเนื่อง เพื่อประโยชน์ทางสวัสดิการเมื่อมีอายุที่สูงขึ้น หรือ เกิดเหตุสุดวิสัย ซึ่งจะมีระเบียบ และได้รับการช่วยเหลือจากทางสถาบันฯ ดังต่อไปนี้

- 1.1) การสมัครสมาชิกนั้น ต้องมีอายุตั้งแต่แรกเกิดและไม่เกิน 65 ปี หาก อายุ 65 ปีขึ้นไปนั้น เราจะรับสมัครในจำนวนจำกัด แต่ต้อง ยอมรับว่า สิทธิสวัสดิการก็จะได้ไม่เท่ากับ สมาชิกที่มีอายุตาม กำหนด
- 1.2) สมาชิกจะต้องทำการออมเงินกับสถาบัน วันละ 1 บาท ไม่ขาด และไม่เกินต่อคน เพื่อไม่ให้มีการเหลื่อมล้ำ เมื่อรับสิทธิในการ

ช่วยเหลือจากสถาบันฯ หรือต้องการให้สมาชิกมีความเท่าเทียมกันในทุกๆคน

- 1.3) หากสมาชิกที่เป็นผู้หญิง มีการคลอดบุตร จะได้รับเงินชดเชยจากสถาบัน เป็นจำนวน 100 บาทต่อคน แต่จะจ่ายไม่เกิน 10 คนเท่านั้น โดยมีการดูแลเรื่องอุปกรณ์การเลี้ยงดูทารกเป็นมูลค่ากว่า 500-1,000 บาท (เครื่องมืออุปกรณ์ที่สถาบันดูแลนั้น มูลค่าจะขึ้นอยู่กับพิจารณาเกี่ยวกับ ฐานะทางครอบครัวเป็นหลัก)
- 1.4) สมาชิกที่อายุเกิน 65 ปี และเป็นสมาชิกกับทางสถาบันก่อนอายุ 65 ปีนั้น จะได้รับสิทธิ์พิเศษคือ ไม่ต้องมีการออมเงินเข้าสถาบันอีกต่อไป จนกว่าจะเสียชีวิต แต่ยังคงสถานะเป็นสมาชิก และได้รับสวัสดิการเช่นเดิม
- 1.5) เมื่อสมาชิกเกิดการล้มป่วย ต้องพักรักษาตัวที่โรงพยาบาล ทางสถาบันจะจ่ายค่าชดเชยให้คืนละ 100 บาท เป็นระยะเวลาไม่เกิน 10 วัน พร้อมทั้งยังมอบค่าเดินทางให้แก่ผู้รับส่ง และผู้ป่วยเองด้วย ครั้งละ 100 บาท
- 1.6) เมื่อสมาชิกเสียชีวิต (ไม่ว่ากรณีใดก็ตาม) จะจ่ายเงินชดเชยให้ 15,000 บาทต่อคน

2) สมาชิกตามกลุ่มอาชีพ

- 2.1) ตัวแทน หรือคณะกรรมการของแต่ละกลุ่ม ที่มีกว่า 8 กลุ่มที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกับทางสถาบันฯ จะต้องนำหลักฐานในการจัดตั้งกลุ่ม มาเป็นหลักฐานในการทำโครงการของกลุ่มตนเอง มายื่นขอคำร้องการกู้เงิน กับทางสถาบัน โดยทางสถาบันฯ จะคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อครั้งที่มีการกู้ยืมเงิน
- 2.2) ผลกำไรที่ได้จากการปล่อยกู้ในกลุ่มนี้ จะนำเข้าสู่กองทุนหลักของสถาบันเพื่อการกระจายความช่วยเหลือ ต่อผู้เดือดร้อนท่านอื่นต่อไป

3) สมาชิกเพื่อที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัย เนื่องจากเป็นระยะเริ่มต้นการช่วยเหลือ จึงต้องมีการพิจารณาจากคณะกรรมการอย่างถี่ถ้วน เพื่อมิให้เกิดการผิดพลาดซึ่งอาจมีผลต่อการขาดทุนของสถาบัน การจัดตั้งกลุ่มนี้ขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหา การจํานำ จํานองที่ดินทำกิน และที่พักอาศัย กับองค์กรการเงินต่างๆ และเกิดสภาวะชำระคืนได้แค่ดอกเบี้ยย ไม่มีเงินพอที่จะสามารถปลดหนี้ทางด้านที่ดินทำกิน และที่พักอาศัยได้จึงมีมาตรการในการช่วยเหลือสมาชิก และคนในชุมชนด้านนี้ขึ้น สมาชิกผู้ที่ประสบปัญหาสามารถกู้ยืมเงินเพื่อการปลดหนี้พันธะทางที่ดิน หรือที่พักอาศัย ให้เสียดอกเบี้ยยในอัตราที่ต่ำลง โดยคิดอัตราดอกเบี้ยยร้อยละ 2 ต่อปี หรือไม่เกินร้อยละ 6 ต่อปี ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับจำนวนเงินและระยะเวลาในการชำระหนี้คืนสู่สถาบันฯ

4) ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก แต่เป็นคนในชุมชน คือ คนในชุมชนที่ต้องการกู้เงินเพียงครั้งคราว โดยที่ไม่ต้องการสวัสดิการ หรือการช่วยเหลือใดๆ จากสถาบัน นอกจากการกู้เงิน

- 4.1) สามารถทำการกู้เงินได้เช่นเดียวกับผู้เป็นสมาชิกทุกประการ แต่จะไม่มีสิทธิในการรับสวัสดิการจากสถาบันฯ
- 4.2) สามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่ทางสถาบันจัดขึ้น เพื่อพัฒนาความรู้ หรืออื่นใดได้ เช่นเดียวกับสมาชิกปกติ
- 4.3) เมื่อเกิดการเสียชีวิต (ทุภกรณ) สถาบันการเงินชุมชนจะช่วยเหลือค่าใช้จ่ายให้เป็นเงิน 5,000 บาท

หลักเกณฑ์การกู้ยืมเงิน สมาชิกและคนในชุมชน สามารถกู้ยืมได้ในอัตราดอกเบี้ยย ร้อยละ 2 ต่อครั้ง ที่ทำการกู้ยืม ไม่มีการนำเอาระยะเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องต่อการพิจารณาอนุมัติ เพื่อการกู้ยืมทั้งสิ้น

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- **แกนนำ** หรือคณะกรรมการ ทางสถาบันฯ และสมาชิก จะให้เกียรติ แก่คนในชุมชนที่มีศักยภาพทางด้านฐานะ ประสบการณ์การทำงาน รอบคอบ ตรงเวลา และเป็นผู้ที่สมาชิกให้ความยกย่อง ไว้วางใจ ในความซื่อสัตย์ สุจริต เชื่อถือได้ มีอุดมการณ์ในการทำงาน พิจารณาด้วยหลักการและเหตุผล โปร่งใส สามารถตรวจสอบประวัติ การทำงาน และประวัติส่วนตัวได้เมื่อเกิดข้อสงสัยจากสมาชิก ที่สำคัญยังคงความเป็นวิถีของชุมชน ซึ่งในบางกรณีก็ไม่สามารถ นำเอาหลักการที่เคร่งครัดเข้ามาร่วมพิจารณาการกู้เงินได้ อย่างไรก็ตามยังคงต้องอาศัยความรู้ ความสามารถของผู้นำด้วย
- **ชุมชน** ให้ความไว้วางใจในรากฐาน ระบบการทำงาน และ ประสิทธิภาพ ของสถาบันฯ ในการช่วยเหลือสมาชิก และคนใน ชุมชนได้ จึงทำให้มีการสมัครสมาชิกกับสถาบันอย่างต่อเนื่อง การขยายเครือข่ายที่เติบโตอย่างรวดเร็ว เนื่องจากทางสถาบันฯ ใช้การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ด้วยวิทยุชุมชน ที่เป็นของสถาบัน เป็นสื่อกลาง และอีกช่องทางหนึ่งก็คือว่าได้ผลมากที่สุด แต่ต้อง อาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชน ที่บอกต่อๆ กัน ด้วยวิธีการของ ชาวบ้านทั่วไปคือ “ปากต่อปาก”
- **หน่วยงาน** ถึงแม้สถาบันการเงิน จะเริ่มต้นจากทุนของสมาชิกผู้ร่วม ก่อตั้งเองก็ตาม การกระจายความช่วยเหลือไปสู่สมาชิกในชุมชน ให้ทั่วถึง คงไม่สามารถเป็นไปได้ หากไม่มีการช่วยเหลือ สนับสนุน ในด้านต่างๆ จากหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน หลากๆ หน่วยงาน ได้แก่
 - สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้ให้การสนับสนุนในด้านของงบประมาณการก่อตั้งสถาบัน การเงินชุมชน เป็นเงิน 55,000 บาท รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับ วิธีการจัดการระบบการทำงาน การบริหารจัดการกลุ่ม ความ

รู้ในด้านของการจัดการข้อมูลซึ่งส่งผลให้สถาบันการเงินชุมชน มีเสถียรภาพและมั่นคงเพิ่มขึ้น

- สถาบันการเงิน ตำบลดงขี้เหล็ก จังหวัดปราจีนบุรี แลกเปลี่ยน ความรู้ ประสบการณ์ และวิธีการทำงาน อย่างต่อเนื่อง

- ธนาคารออมสิน สนับสนุนโครงการทางการบัญชี ที่ใช้ใน คอมพิวเตอร์ และให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้งานในรูปแบบต่างๆ ในคอมพิวเตอร์ เพื่อความชำนาญ และคล่องแคล่วในการทำงาน

- สำนักงานกองทุนหมู่บ้าน ให้คำปรึกษา ความรู้ในการยกระดับ จากองค์กรการเงิน เป็นนิติบุคคล จนได้รับการจดทะเบียนเป็น สถาบันการเงิน

- องค์กรบริหารส่วนตำบลทุ่งโพธิ์ สนับสนุนสถานที่ ในการปฏิบัติงาน โดยมอบอาคารสำนักงาน ด้านหน้าที่ทำการ องค์กรบริหารส่วนตำบลทุ่งโพธิ์ จำนวน 1 คูหา พร้อมทั้งดูแล ในด้านค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับระบบสาธารณูปโภคเช่น ค่าน้ำประปา และค่าไฟฟ้าให้กับสถาบันการเงินชุมชนทุกเดือน

- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พมจ.) จ.ปราจีนบุรี สนับสนุนด้านงบประมาณ สถานที่ ในการจัด กิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้ให้แก่คนในชุมชน รวมไปถึงเอกสาร ประกอบความรู้ และวิทยากรผู้ให้ความรู้

- ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 29 จ.ปราจีนบุรี สนับสนุนในด้าน องค์กรความรู้ ในการต่อยอดสถาบัน อีกทั้งยังเป็นธุระ ในการเพิ่ม โอกาสในการประกอบอาชีพของสมาชิก และคนในชุมชนเสมอมา

ความล้มเหลว หรือข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

- บุคลากร สมาชิกและคณะกรรมการ ที่มีต้นทุนทางด้านความรู้ ประสบการณ์ในด้านต่างๆ ที่แตกต่างกัน จึงทำให้บางครั้ง มีความคิด

เห็นที่ไม่ตรงกัน ซึ่งปัญหานี้ ยังคงเกิดขึ้นเป็นประจำ แต่อย่างไรก็ตาม สถาบันฯ ได้ทำการแก้ไขปัญหา โดยการใช้สภาองค์กรชุมชน เป็นเวทีกลางในการพูดคุย ปรึกษาหารือ เพื่อให้ได้ข้อตกลง และข้อปฏิบัติที่ลงตัว และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน

- **คนทำงาน** ทางสถาบันการเงินชุมชนฯ มีนโยบายการรับเด็ก และเยาวชน ที่มีความต้องการในการหารายได้พิเศษในระหว่างการเรียน หรือว่างงานเข้ามาช่วยงานในสถาบันการเงินชุมชนฯ ด้วย โดยมีค่าตอบแทน วันละ 150 บาท แต่เมื่อทำงานไปได้ระยะหนึ่งหรือไปเรียนต่อก็จะหาอาชีพที่มีค่าตอบแทนสูงกว่า เพื่อความก้าวหน้าของตนเองซึ่งก็มีเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ๆ ในชุมชนเข้ามาเพื่อทำงานแทนรุ่นเก่าที่ลาออกไปอย่างต่อเนื่อง
- **การทำงานร่วมกันของคณะกรรมการ** การปฏิบัติงานระหว่างเด็กและผู้ใหญ่นั้น ถือได้ว่ายังคงเกิดปัญหาทางด้านความคิด และการตัดสินใจอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการเป็นเด็กบางครั้งอาจจะมองการทำงานเพียงเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ในแต่ละการทำงานเท่านั้น มิได้มองการณ์ไกลเพื่อผลลัพธ์ที่ยั่งยืน แต่ในทางตรงกันข้ามผู้ใหญ่มักจะมองผลลัพธ์ไปในระยะไกล เพื่อผลลัพธ์ที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตามการที่ผู้ใหญ่ลดทิวทัศน์ในความมีประสบการณ์ที่มากกว่าลง แล้วยอมรับฟังในข้อคิดของเด็ก เพื่อก่อให้เกิดความคิดใหม่ๆ ในการทำงานต่อไป เช่นเดียวกันเด็กก็ควรลดความแข็งกระด้างของนิสัยลงและตั้งใจฟังการสอนสั่งจากผู้ใหญ่ให้มาก จะเป็นหนทางไปสู่การแก้ไขปัญหายั่งยืนในปัญหาข้อนี้ได้

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- **ด้านบุคลากร** การร่วมแสดงความคิดเห็นทำให้เกิดการเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นผลให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความเข้าใจ และเต็มใจ การที่สถาบันนำเอาระบบของความรักของคนใน

ครอบครัวที่มีต่อกัน มาใช้ควบคู่กับกฎระเบียบที่เคร่งครัดนั้น ทำให้เห็นได้ว่า ความรักของคนในชุมชนที่มีต่อกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั้น ยังคงเหลืออยู่อย่างท่วมท้นในคณะกรรมการ และคนในชุมชน ต.ทุ่งโพธิ์

การสร้างความเข้าใจให้แก่สมาชิก และคนในชุมชน รวมถึงคณะกรรมการเอง ว่าสถาบันการเงินที่สร้างขึ้นมานี้ สร้างเพื่อคนในชุมชน ผลประโยชน์เพื่อชุมชน และทุกคนในชุมชนมีสิทธิที่เป็นเจ้าของสถาบันเท่าเทียมกันนั้น ทำให้ทุกคนในชุมชน เห็นถึงความสำคัญของสถาบันฯ เกิดความเป็นเจ้าของและต้องการรักษาไว้ให้ลูกหลาน

- **ด้านการบริหารจัดการ** ได้เรียนรู้ว่าการทำงานไม่ควรหยุดที่จะพัฒนาองค์ความรู้ ที่มีต่อการบริหารงาน บริหารการเงิน และคณะทำงาน การพัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มบทเรียนให้แก่ตนเองเพื่อสามารถทำให้สถาบันฯ เติบโตได้อย่างมั่นคง จึงมีการปลูกจิตสำนึกเรื่องการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนเพราะการทำงานเพื่อชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีนั้น จะต้องได้รับความร่วมมือ ร่วมใจจากทุกฝ่าย ให้เกิดผลประโยชน์ที่ยั่งยืนของทุกฝ่ายเช่นเดียวกัน
- **ด้านหน่วยงาน** ต้องทำความเข้าใจ และเรียนรู้ว่า ความต้องการของสถาบันการเงินชุมชน คืออะไร และร่วมกันตั้งใจทำอย่างมุ่งมั่น และอดทน ผลลัพธ์ที่ออกมาหากเป็นไปตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ทุกคนจะเกิดความภูมิใจ เช่นเดียวกัน หากเราต้องการให้มีผู้เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน ในด้านต่างๆ เพื่อให้โครงการของเราเดินหน้าต่อไปได้อย่างไม่ติดขัด เราก็ต้องเรียนรู้ และทำความเข้าใจถึงความต้องการของหน่วยงานต่างๆ ที่เราต้องการให้เข้ามาสนับสนุนช่วยเหลือเรา และลงมือทำอย่างตั้งใจ มุ่งมั่น ให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องได้ และมีหลักฐานเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ และเอกชน

ชุดความรู้

61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจ และชุมชนจัดการตนเอง

◆ ภาคกลาง และภาคตะวันตก

สำนักสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ชุดความรู้ 61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนจัดการตนเอง

พิมพ์ครั้งแรก	มีนาคม พ.ศ.2558
จำนวนพิมพ์	1,000 ชุด
ที่ปรึกษา	สิน สีสวน, สมชาติ ภาரசุวรรณ, รัชรา เอียดศิริพันธ์ ศุภนิมิตร ศิลา
บรรณาธิการ	เสาวลักษณ์ ประปักษ์พ่าย, อภินันท์ ยอดมณี
ผู้เรียบเรียง	พัลลภา ฉัตรทอง
คณะผู้เขียน	กรรณิการ์ แพแก้ว, รุสนา อาเปาะอาลี, สุพิศ วงษ์ปลั่ง สันตติ เศษสุวรรณ, สุรมิตร ศรีสุรักษ์, ยุพิน คำแก้ว อาศิริระอนันต์ อินทร์ปาง, นันทกานต์ อุบลภาพ สุทธิลักษณ์ โตกทอง, ธีรภัทร เทพพันธ์, ลลิตา รั้งสรรค์วิวัฒน์ เสกสัน ไชยวุฒิ, อัมภรณ์ บุญชิต, มนัสนันท์ ผลานิสงค์
พิสูจน์อักษร	เสาวลักษณ์ ประปักษ์พ่าย
ออกแบบรูปเล่ม	คำประกอบ ศิลป์ศรี
ประสานการผลิต	ชัชฎาพร อำนวยสุวรรณ

เจ้าของ และผู้จัดพิมพ์

สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
912 ซอยนวมินทร์ 47 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ : 0 2378 8300-9 โทรสาร : 0 2378 8386
Home page : <http://www.codi.or.th> E-mail : codi@codi.or.th

สารบัญ

ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	3
สถาบันการเงินชุมชนตำบลวิหารแดง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	10
วิสาหกิจชุมชนธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ตำบลดงดินแดง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี	18
กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลประดู่ยืน อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี	28
องค์กรการเงิน (ธนาคารชุมชน) ตำบลหนองผักแว่น อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี	36
สถาบันการเงินสี่จะสะสมทรัพย์ และสวัสดิการชุมชนแพรกหนามแดง ตำบลแพรกหนามแดง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	44
วิสาหกิจชุมชนศูนย์สวัสดิการเกษตรร้านค้าชุมชนตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี	51
องค์กรการเงินตำบลคลองตัน อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร	62
สถาบันการเงินบ้านดอนมะขามยางเนื้อหมู่ 1 ตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี	70
สถาบันการเงินตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	78

ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ โคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

เขียนโดย ชีรภัทร เทพพันธ์

บริบทพื้นที่ชุมชนตำบลโคกลำพาน

บรรพบุรุษของชาวโคกลำพาน อพยพมาจากเวียงจันทน์ เรียกว่า “ลาวเวียง” ได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านโคกลำพานในปัจจุบัน ซึ่งแต่เดิมเรียกว่า “บ้านโคกลำธาร” เนื่องจากพื้นดังกล่าวเป็นที่ราบสูง น้ำไหลผ่านโดยรอบ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนา (อาศัยน้ำชลประทานเป็นหลัก เนื่องจากพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม และอยู่ในเขตจัดรูปที่ดินเพื่อการเกษตร)

ตำบลโคกลำพานมีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน แบ่งออกเป็น 3 ชุมชน คือ หมู่ที่ 1 (บ้านโคกกระถิน) หมู่ 2-5 (บ้านน้อย-บ้านโคกลำพาน) หมู่ที่ 6-8 (บ้านโป่งน้อย) มีประชากรทั้งสิ้น 3,528 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 984 หลังคาเรือน มีวัด 3 แห่ง มีโรงเรียน 1 แห่ง มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 แห่ง มีประปาครบทุกหมู่บ้าน ชาวบ้านมีไฟฟ้าใช้ร้อยละ 98 ของครัวเรือนทั้งหมด และมีธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริโคกลำพาน ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดโคกลำพาน หมู่ที่ 3 ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2549

ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริโคกลำพาน ถือกำเนิดมาจาก กองทุนสภาผู้นำชุมชนบ้านโคกลำพาน (ก่อตั้งเมื่อวันที่ 2 กันยายน 2544) ซึ่งมีวัตถุประสงค์การจัดตั้ง เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน และชุมชน การก่อตั้งกองทุนฯ ดังกล่าวเริ่มต้นด้วยเงินเพียง 5,000 บาท (เงินบริจาค 2,000 บาท เงินฝาก 3,000 บาท) มีสมาชิก 13 ราย มีคณะกรรมการบริหาร กองทุน 11 คน โดยมีนายคณิง พรหมรัตน์ เป็นประธานกรรมการ ได้เปิด ดำเนินกิจกรรมรับฝากเงิน ให้สมาชิกกู้เงิน โดยเปิดดำเนินการทุกวันเป็น ระยะเวลา 4 ปี 4 เดือน (2 กันยายน 2544 ถึง 31 ธันวาคม 2548) มีสมาชิก ทั้งสิ้น 127 ราย มีเงินทุนหมุนเวียน 383,230 บาท

กลางปี 2548 เริ่มเตรียมการปรับเปลี่ยนเป็น “สถาบันการเงินชุมชน โคกลำพาน” แต่เพื่อให้เกิดความมั่นใจ จึงได้นำคณะกรรมการไปศึกษาดูงาน เกี่ยวกับธนาคารหมู่บ้านฯ ที่บ้านหน่วยประคอง หมู่ที่ 10 ตำบลดงดินแดง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี และหลังจากนั้นไม่นานก็ได้มีโอกาสเข้าร่วม ประชุม “เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ จังหวัดลพบุรี” ทางคณะกรรมการจึงได้มีความเห็น และร่วมกันพิจารณาตัดสินใจตั้งเป็น “ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ โคกลำพาน” เมื่อ 1 มกราคม 2549 จวบจนถึงปัจจุบัน มีเงินทุนดำเนินการ จำนวน 24,135,890.72 บาท สมาชิก 1,442 ราย เป็นบุคคลธรรมดา 1,383 ราย และเป็นกลุ่ม/ องค์กร 59 กลุ่ม/องค์กร เช่น ชมรมข้าราชการและเกษตรกร กองทุนสวัสดิการชุมชน และสวัสดิการ กทบ.ม.3 เป็นต้น

เป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เป้าหมายสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของธนาคาร หมู่บ้านตามแนวพระราชดำริตำบลโคกลำพาน คือ **ต้องการเพิ่มจำนวน สมาชิกของธนาคารฯ** เป็นร้อยละ 80 ในปี 2564 และส่งเสริมให้คนใน ชุมชน มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน โดยใช้ธนาคารหมู่บ้านฯ

เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชน ให้เกิดความรักความสามัคคี ร่วมกัน ทำสิ่งดีๆ เพื่อให้ชุมชนตำบลโคกลำพานน่าอยู่

นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นการให้สวัสดิการแก่สมาชิก โดยแบ่งสมาชิก ออกเป็น 4 ประเภท คือ ยอดเยี่ยม ปกติ แย่ และยอดแย่ และให้สวัสดิการ 3 กลุ่มแรกเป็น 100, 50, 25 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ ส่วนกลุ่มยอดแย่จะไม่ได้รับ สวัสดิการ และร่วมสนับสนุนอบรมพัฒนาอาชีพคนในชุมชน และร่วมกัน พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เกิดความยั่งยืน สามารถนำผลผลิตของ แต่ละกลุ่ม/ชุมชน มาจัดจำหน่ายในร้านค้าชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้ อุปโภคบริโภคสินค้าของชุมชน และ/หรือจัดจำหน่ายไปยังพื้นที่อื่นๆ ซึ่งจะ ทำให้เกิดเงินหมุนเวียนภายในชุมชน นอกจากนี้ ยังต้องการให้ร้านค้าชุมชน เป็นสื่อกลางในการส่งผ่านข่าวสารประชาสัมพันธ์กิจกรรม หรืองานต่างๆ ให้คนในชุมชนรับทราบ และเข้าถึงแหล่งเงินทุนประกอบอาชีพ

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริโคกลำพาน ได้วางแนวทาง และ วิธีการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ดังนี้คือ

- **การประชาสัมพันธ์เชิงรุก** เช่น การจัดบริการธนาคารเคลื่อนที่ ในชุมชน เช่น เปิดบริการรับฝากเงินออมของเด็กนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น และได้ประชาสัมพันธ์ และรายงานผลการดำเนินงาน ของธนาคารฯ ในทุกวันที่ 10 ของทุกเดือน เพื่อให้คนในชุมชน สามารถเข้าถึง เข้าใจ และมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกกับสถาบัน การเงินของชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการจัดงานมหกรรมสิ่งดีๆ ที่ โคกลำพานในเดือนเมษายนของทุกปี เป็นการประชาสัมพันธ์และเปิด โอกาสให้กลุ่ม องค์กร ชาวบ้านในตำบลหน่วยงานเช่น โรงเรียน องค์กร บริการส่วนตำบลโคกลำพาน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้ง

เครือข่ายภาคีภายนอก ได้มารายงานผลการดำเนินงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความรู้ความเข้าใจ มีการจัดนิทรรศการ การแสดงบนเวที การจับสลากรางวัล ทุกคนที่มาร่วมงานจะได้รับรางวัล สมาชิกธนาคารชั้นดี จะได้รับมอบรางวัลใหญ่ และจากการประเมินผลผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีความเห็นตรงกันว่า ขอให้จัดทุกๆ ปี เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา กลุ่ม องค์กร และเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

- **การสร้างแรงจูงใจ** ด้านผลตอบแทนดอกเบี้ยเงินฝาก ด้วยอัตราร้อยละ 10 บาทต่อปี และยังคงใจให้กับชาวบ้านด้วยการแจกของชำร่วย หากใครมาสมัครสมาชิกในโอกาสวันสำคัญต่างๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ เป็นต้น
- **การค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น** ธนาคารฯ ได้มีส่วนผลักดันร่วมกับคนในชุมชน ในการค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น และร่วมพัฒนาอาชีพ และผลิตภัณฑ์ชุมชนไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้ลูกหลานในชุมชนรัก และหวงแหนชุมชนท้องถิ่นของตนเอง เห็นคุณค่า อดอยากและสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน และเกิดการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และใช้ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ที่ผลิตภายในชุมชน

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- **ความเชื่อมั่นในคณะกรรมการ** การทำงานของคณะกรรมการ มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ มีผลงานให้เห็นในเชิงประจักษ์ จึงทำให้คนในชุมชนเกิดความเชื่อมั่น เคารพและศรัทธา ประกอบกับมีวิสัยทัศน์ในการทำงาน เป็นบุคคลใฝ่เรียนรู้ มีหัวใจก้าวหน้า ต้องการที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดความอยู่ดีมีสุข นำความผาสุกมาให้คนในชุมชน และเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้การยอมรับ เคารพนับถืออยู่แต่เดิมแล้ว

- **เทคนิคในการดำเนินงาน** ผู้นำจะใช้หลักการประชาสัมพันธ์ และระดมเงินฝากจากคนในชุมชนในทุกๆ ครั้ง ที่มีการประชุมในหมู่บ้าน โดยจะให้ความรู้ด้านสิทธิประโยชน์จากการฝากเงินออมกับธนาคารชุมชน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนมีจิตสำนึก และมีความเข้าใจเรื่องการออมเงินนอกจากนี้ คณะกรรมการยังได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลในการดำเนินงานต่างๆ จากบริบทพื้นที่ของชุมชน เช่น ธนาคารมีการวิเคราะห์การลงทุนซื้อรถดำนานี้ เนื่องจากเห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ในพื้นที่มีอาชีพทำนา และการเกษตรด้านอื่นๆ จึงส่งผลให้เกิดการจ้างงานในชุมชน ทำให้มีเงินกำไรร้อนกลับเข้าสู่ธนาคาร และชาวบ้านจ่ายค่าดำนานี้ในราคาต่ำกว่ารับจ้างจากนายทุน
- **การถือหุ้นของธนาคารฯ** จะเน้นไปที่กลุ่ม/องค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มข้าราชการเกษียณ เป็นต้น เพื่อให้เกิดความมั่นใจ และสร้างความหน้าเชื่อถือของธนาคารให้กับคนในชุมชน
- **การพัฒนาคนให้มีวินัยทางการเงิน** โดยใน 10 ปีที่ผ่านมา มีคนที่ผิดสัญญาไม่ชำระหนี้ตามนัด ทางกลุ่มได้มีการพูดคุยกันในหมู่สมาชิกถึงประโยชน์ของการสมาชิกชั้นดี และผลเสียจากการทำผิดสัญญา ส่งผลทำให้สมาชิกสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้นร้อยละ 20

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- **สมาชิกผิดสัญญา** สมาชิกบางรายชำระหนี้ล่าช้า ไม่ส่งตรงตามระยะเวลาที่กำหนด ทำให้เสียเวลาในการติดตามทวงถาม ธนาคารจึงได้บริหารความเสี่ยง โดยการออกข้อบังคับให้คนที่กู้เงินทุกคน

ต้องมีเงินฝากในธนาคารฯ ตั้งแต่ 15,000 บาทขึ้นไป และต้องเป็นสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการ หากเสียชีวิตจะได้เงินสวัสดิการเฉลี่ยคนละ 10,000 บาท และให้สมาชิกที่ผิดสัญญา ทำประกันชีวิตกับธนาคารพาณิชย์ หากเสียชีวิตจะได้คนละ 100,000 บาท ซึ่งจะไม่ทำให้ธนาคารเสียหายจากหนี้สูญ (เงินจากการทำประกันชีวิตกับธนาคารพาณิชย์ทางธนาคารหมู่บ้านฯ เป็นผู้ส่งเงินเบี้ยประกันให้สมาชิกเอง) หากสมาชิกเสียชีวิต ธนาคารหมู่บ้านฯ จะทำการรับเงินประกันชีวิต และหักค่าทำศพ หักหนี้ที่ค้างชำระกับธนาคารฯ ยอดเงินเหลือเท่าไรจะนำส่งคืนให้กับญาติของสมาชิกผู้เสียชีวิต

- **เทคโนโลยีขาดเสถียรภาพ** โปรแกรมทางการเงินของธนาคารขาดเสถียรภาพในการใช้งาน ประกอบกับพนักงาน (เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง) ขาดทักษะในการใช้โปรแกรมฯ จึงจำเป็นต้องพัฒนาทั้งเทคโนโลยี และพนักงานไปพร้อมๆ กัน ทางธนาคารจึงจัดการแก้ปัญหาด้วยการ ส่งพนักงานไปอบรมทักษะการใช้คอมพิวเตอร์เพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ และความชำนาญในการใช้งาน
- **การจัดทำเอกสารรายงาน** กลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เป็นสมาชิกธนาคารฯ ไม่ให้ความสำคัญในการจัดทำเอกสารรายงานต่างๆ ด้านการใช้เงินที่ใช้จ่ายในการทำโครงการต่างๆ เพราะคิดว่าเกิดความยุ่งยากในการดำเนินงาน ส่งผลให้การดำเนินงานล่าช้า พนักงานของธนาคารฯ ต้องมาตามตรวจที่ละเอียด ทีละรายการ ทำให้เสียเวลาในการทำงาน ธนาคารได้แก้ปัญหาด้วยพูดคุย และให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำเอกสารด้านการเงินในเบื้องต้น เพื่อลดภาระการทำงานให้กับพนักงานของธนาคารฯ
- **ข้อจำกัดด้านพื้นที่ดำเนินงาน** คือ ธนาคารขาดแคลนพื้นที่ที่จะ

ขยายกิจการงานของธนาคาร เช่น ขาดพื้นที่ในการขยายร้านค้าชุมชน เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของธนาคารจะตั้งอยู่ที่วัดโคกลำพานเป็นหลักสถานประกอบกิจการ ธนาคารจึงได้มีการซื้อที่ดินเพิ่มเติมเพื่อขยายสถานที่ทำงานแห่งใหม่ และสร้างบรรยากาศในการทำงาน และเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายในการทำงาน และเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือให้กับชาวบ้าน

- **การสืบทอดงานของธนาคาร** คณะกรรมการชุดปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และได้ตระหนักถึงปัญหาในข้อนี้ดี จึงเริ่มสรรหาเยาวชนแถวสอง และคนวัยทำงาน มาร่วมศึกษาเรียนรู้งานตั้งแต่ต้นปี 2555 และได้ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาปฏิบัติงานในทุกๆ วันอาทิตย์

บทเรียนที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ในการดำเนินงานที่ผ่านมา คณะกรรมการและคนในชุมชน ได้เรียนรู้นิสัยใจคอซึ่งกันและกัน เกิดเป็นการกระชับความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น คนในชุมชนเกิดความสามัคคีซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มองค์กรในชุมชน และภายนอกชุมชน ทำให้เกิดภาพบรรยากาศการเอื้ออาทร เกื้อกูลของคนในชุมชน และได้เรียนรู้ว่า บางครั้งก็ต้องยอมขาดทุน โดยใช้หลักคิด “ขาดทุนคือกำไร” เพื่อแลกกับความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชนตำบลโคกลำพาน

สถาบันการเงินชุมชนตำบลวิหารแดง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

เขียนโดย ชีรภัทร เทพพันธ์

บริบทพื้นที่ชุมชนตำบลวิหารแดง

ตำบลวิหารแดง เดิมเป็นหมู่บ้านขึ้นกับกิ่งอำเภอหนองหมูพอกการคมนาคมเปลี่ยนจากเส้นทางเรือ มาเป็นเส้นทางบก จึงได้ยุบกิ่งอำเภอหนองหมู มาขึ้นกับอำเภอวิหารแดง จากนั้นตำบลวิหารแดงจึงแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด 4,092 ราย จำนวน 1,113 หลังคาเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา (ทำนาได้ปีละ 1 ครั้ง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ไม่มีระบบน้ำชลประทาน ไม่มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่) เพาะเห็ดฟาง และเป็นลูกจ้างในบริษัท อิตาเลียนไทย จำกัด (ซึ่งมีฐานการผลิตอยู่ในตำบลวิหารแดง) บางส่วนก็ไปเป็นลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรมในเขตอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี เป็นสาเหตุให้ในพื้นที่ตำบลวิหารแดงมีคนทั้งในและนอกพื้นที่ รวมทั้งคนจากประเทศเพื่อนบ้านอย่าง เขมรและพม่ามาอาศัยอยู่จำนวนมาก

สวัสดิการชุมชน เป็นสิ่งใหม่สำหรับคนตำบลวิหารแดง จนกระทั่งในปี 2551 นายสมหมาย สาททรัพย์ (ซึ่งเป็นญาติกับนายนาวิน สาททรัพย์ กรรมการสถาบันการเงินตำบลวิหารแดงคนปัจจุบัน) ทำงานอยู่สำนักงานใหญ่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้มาจุดประกาย

ความคิดด้านสวัสดิการ และได้พยานาวิน สาททรัพย์ และชาวบ้านอีก 12 คน ไปศึกษาดูงานสวัสดิการชุมชนตำบลกระเบื้องใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา จากนั้นแกนนำจึงได้นำแนวคิดที่ได้รับ กลับมาชักชวนคนในตำบลวิหารแดงก่อตั้ง “กองทุนสวัสดิการตำบลวิหารแดง” ขึ้นเมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2551 ขณะนั้นมีสมาชิก 225 ราย เงินทุนเริ่มก่อตั้งประมาณ 22,500 บาท จนปัจจุบัน ณ วันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 มีสมาชิก 1,928 ราย มีเงินกองทุน จำนวน 1,605,000 บาท

ต่อมาเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2553 ได้จัดตั้งเป็น “สถาบันการเงินชุมชนตำบลวิหารแดง” ณ บ้านเลขที่ 126 หมู่ที่ 7 ตำบลวิหารแดง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยได้รับการสนับสนุนจาก ธกส. ในโครงการธนาคารประชาชน โดยการจัดตั้งมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ชาวบ้านในทุกระดับสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน รวมทั้งสมาชิกฯ ที่ต้องส่งดอกเบี้ยเงินกู้รายวัน สูงเกินกว่ากฎหมายกำหนด ได้มีเงินทุนในการประกอบอาชีพ แต่ให้วงเงินไม่เกินรายละ 50,000 บาท (อัตราดอกเบี้ย 15 บาทต่อปี หรือ 1.25 บาทต่อเดือน) โดยใช้กลุ่มค้ำประกันขั้นต่ำ 5-10 ราย ในช่วงเริ่มต้นการก่อตั้งมีสมาชิก 69 ราย เงินทุนแรกเริ่ม 10,000 บาท ปัจจุบัน ปี 2557 มีสมาชิกกว่า 700 ราย มีเงินทุนดำเนินการ 4 ล้านบาทเศษ โดยแยกเป็นเงินหุ้นๆ ละ 100 บาทจำนวน 860,000 บาท และเงินออมสัจจะเพิ่มอีกเดือนละ 100 บาท

เป้าหมายสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

สถาบันการเงินชุมชนตำบลวิหารแดง ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ด้วยการส่งเสริมให้เกิดนิสัยการออมเงินให้กับคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ และสร้างวินัยการใช้เงิน ไม่ใช่จ่ายเงินเกินตัว ลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยไม่จำเป็นลง ให้ความสำคัญกับการจดบันทึกรายรับ รายจ่าย ซึ่งจะทำให้ทราบแหล่งที่มาที่ไปของการใช้เงินในครอบครัว เพื่อลดปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน

นอกจากนี้ ยังตั้งเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาวงเวียนที่เข้าไม่ถึงแหล่งเงินทุน สนับสนุนทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ ให้กับสมาชิกที่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูงกว่าที่กฎหมายกำหนด และร่วมสร้างคนรุ่นใหม่ (แกนนำคนรุ่นใหม่) ให้เข้ามาร่วมทำงานกับสถาบันการเงินฯ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งในปัจจุบัน และอนาคต

แนวทาง และกลวิธีที่ใช้ในการดำเนินงาน

สถาบันการเงินชุมชนตำบลวิหารแดง ได้วางแนวทาง และกลวิธีที่ใช้ดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ดังนี้ คือ

- **วางแผนฝึก และพัฒนาอาชีพในชุมชน** จัดอบรมเพิ่มทักษะด้านอาชีพให้กับคนในชุมชนปีละ 1 ครั้ง อาทิเช่น การสร้างอาชีพคนเผาถ่าน จากการเผาเพื่อเป็นอาชีพเสริม จนกลายมาเป็นอาชีพหลัก โดยเริ่มจากการที่สมาชิกมาเรียนรู้เรื่องการเผาถ่านการผลิตสับจากถ่านไม้ที่สถาบันการเงินฯ และนำกลับไปทำที่บ้านของตนเอง จนเกิดการรวมกลุ่มกันเผาถ่านมีสมาชิก 17 ราย และมี 6-8 ราย ที่เปลี่ยนจากทำเป็นอาชีพเสริมมาเป็นอาชีพหลัก อาชีพทำนากลายเป็นอาชีพรอง เนื่องจากพื้นที่ทำนาได้ปีละ 1 ครั้ง โดยอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก (ในปัจจุบันกลุ่มคนเผาถ่าน ได้มีการจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนคนเผาถ่าน ตำบลวิหารแดง)
- **จัดทำบัญชีครัวเรือน** เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ และลดการใช้จ่ายเงินเกินตัวของสมาชิก จากการประชุมร่วมกันของแกนนำต่างๆ ในชุมชน ทำให้รู้ปัญหาต่างๆ ของคนในตำบล อาทิเช่น ปัญหาหนี้ในระบบ ปัญหาน้ำใช้ทางการเกษตรไม่เพียงพอ ปัญหายาเสพติด เป็นต้น จนนำไปสู่การเกิดแผนในระดับตำบล ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับประเด็น ปัญหาหนี้ในระบบ และจากการสำรวจ

กลุ่มที่มีปัญหาหนี้ในระบบ สามารถแยกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มคนค้าขาย กลุ่มคนทำงาน และกลุ่มเกษตรกร รวมผู้ที่เป็นหนี้ในระบบ ประมาณ 251 ราย ขณะนี้ดำเนินการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบให้กับสมาชิกไปแล้วทั้งสิ้น 156 ราย คิดเป็นร้อยละ 62 โดยมีเงื่อนไขกำหนดให้สมาชิกผู้กู้ต้องรวมกลุ่มกันไม่น้อยกว่า 5 ราย ร่วมทำสัญญากู้และหรือ “รับรองและรับผิดชอบการเป็นลูกหนี้ร่วมกัน”

จากการวิเคราะห์ปัญหาในเบื้องต้นของแต่ละกลุ่ม พบว่า **กลุ่มคนค้าขาย กลุ่มนี้** หากชำระหนี้หมดแล้วมีโอกาสกับไปกู้เงินใหม่ ร้อยละ 100 สถาบันการเงินฯ ได้แก้ปัญหาให้กลุ่มนี้ในเบื้องต้นด้วยการให้กู้ยืมเงินต่อได้ทันที ภายในเดือนสุดท้ายที่ชำระเงินงวดกับทางสถาบันการเงินฯ สิ้นสุดลง เนื่องจากกลุ่มฯ นี้ต้องใช้เงินทุนหมุนเวียนทุกวัน (ไม่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ คือ เว้นระยะการกู้ยืมในระยะเวลา 1 เดือนหลังจากส่งชำระเงินงวดสุดท้ายสิ้นสุดลง ในวงเงินไม่เกิน 10,000 บาท)

จากการติดตามผลพบว่า กลุ่มคนค้าขายไม่ไปกู้หนี้ในระบบเพิ่มเติมอีก แต่ยังมีประสบปัญหาหนี้สินกับสถาบันการเงินฯ เหมือนเดิม เหตุผลหนึ่งที่ทำให้ไม่สามารถชำระหนี้สินหมด หรือก่อหนี้ซ้ำซากเกิดจากการไม่รู้วิธีการคิดต้นทุนการค้าขายอย่างละเอียด ขาดการจดบันทึกข้อมูล ทำให้ไม่ทราบว่ายากของได้กำไร หรือขาดทุนเท่าไร สถาบันการเงินฯ มีแนวคิดว่าจะมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการคิดต้นทุน กำไรในการประกอบธุรกิจ ในเบื้องต้น ฝึกการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย แต่ในส่วนนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มว่า จะให้ความสนใจ และให้ความร่วมมือหรือไม่

กลุ่มคนทำงาน กลุ่มนี้หากชำระหนี้หมดแล้ว มีโอกาสกลับไปกู้ใหม่ร้อยละ 50 สถาบันการเงินยังไม่มีแนวคิด และมาตรฐานการป้องกันการเป็นหนี้นอกระบบซ้ำซากของคนกลุ่มนี้ แต่จากการเก็บข้อมูลคนกลุ่มนี้มีภาระหนี้สินลดลง เนื่องจากคนกลุ่มนี้มีฐานเงินเดือนที่มั่นคง ทำให้มีหนี้สินหลายทาง เช่น กู้เงินบริษัท หรือธนาคารพาณิชย์ต่างๆ แต่สถาบันการเงินได้กำหนดให้เว้นระยะการกู้ยืม 1 เดือน ภายหลังจากชำระเงินงวดสุดท้ายสิ้นสุดลง ในวงเงินไม่เกิน 10,000-20,000 บาท

กลุ่มเกษตรกร กลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) อยู่แล้ว แต่ที่ต้องกู้นอกระบบเพราะว่านำเงินไปลงทุนเล็กๆ น้อยๆ เป็นเงินจำนวนไม่มาก เช่น การปลูกผักระหว่างรอรอบผลผลิตเก็บเกี่ยว (เช่น ข้าวรอบการผลิต 4 เดือน) จึงไม่กู้เงินกับ ธกส. กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีวินัยทางการเงินมาก เนื่องจากการอบรมจากหน่วยงานต่างๆ เช่น ธกส. สำนักงานเกษตร สำนักงานพัฒนาชุมชน จึงรู้จักการจดบันทึก รายรับ-รายจ่าย การบันทึกต้นทุนการผลิต เป็นต้น

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้สถาบันการเงินฯ สามารถขับเคลื่อนเรื่องการบริหารเงินทุนของชุมชนได้ เนื่องจากสมาชิกมั่นใจในคณะกรรมการของสถาบันการเงินฯ ในเรื่องของความโปร่งใสในการบริหารทุนของชุมชน ประกอบกับ มี ธกส. (สำนักงานใหญ่) ให้การสนับสนุน และเป็นผู้ให้ข้อมูลความรู้เรื่องการบริหารเงินทุน หลักการทำบัญชี การใช้โปรแกรมทางการเงิน และให้คำแนะนำแหล่งเรียนรู้ การหาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งสถาบันการเงิน ซึ่งจุดนี้สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก และชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

รวมทั้งคณะกรรมการของสถาบันการเงินฯ เป็นคนรุ่นใหม่ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้าน และมีความตั้งใจจริงในการขับเคลื่อนให้ชุมชนตำบลวิหารแดง มีความเข้มแข็ง ยั่งยืน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- ในการดำเนินงานของสถาบันการเงินฯ ในระยะเริ่มต้น คณะกรรมการยังขาดความรู้เรื่อง การจัดการเงินฝาก-เงินกู้ ขาดการเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ ไม่มีความรู้เรื่องการบริหารเงิน บริหารสินเชื่อ ระบบบัญชี จึงทำให้ในช่วงแรกการดำเนินงานมีปัญหาติดขัดอยู่บ้าง แต่สถาบันการเงินฯ แก้ปัญหาด้วยการเชิญ ธกส. และธนาคารออมสิน มาอบรมเรื่องการทำบัญชี สอนการใช้โปรแกรมการเงิน และการบริหารจัดการเงินทุน และมีการอบรมพนักงานในเรื่องดังกล่าวปีละ 1 ครั้ง
- กรรมการสถาบันการเงินหลายคน มีภาระหน้าที่ทั้งในครอบครัว ด้านสังคมเป็นจำนวนมาก จึงไม่ค่อยมีเวลาในการขับเคลื่อนการทำงานของสถาบันการเงินฯ จึงแก้ปัญหาด้วยการสร้างคนรุ่นใหม่เข้ามาช่วยทำงาน เพื่อให้เกิดการสานต่อแนวคิด และภารกิจให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต
- ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการ และผู้นำตามธรรมชาติ มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับการขับเคลื่อนกิจกรรมของสถาบันการเงินฯ ทั้งด้านบวกและลบ ทำให้กรรมการยังต้องใช้ความระมัดระวัง ในการอนุมัติเงินกู้ ประกอบกับกรรมการบางคน อนุมัติเงินกู้ยืมให้กับพรรคพวกของตัวเอง สถาบันการเงินฯ จึงแก้ปัญหาด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้นุมัติให้อยู่คนละตำบล และคณะกรรมการไม่มีสิทธิ

ในการกู้ยืมเงินของธนาคาร เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้กับสมาชิกทุกคนได้มีสิทธิในระดับเท่าเทียมกัน

- สถาบันการเงินฯ ซึ่งก่อเกิดขึ้นมาใหม่ ยังไม่มีกฎหมายใดๆ รองรับเป็นการเฉพาะ กรรมการจึงมีภาระหนักพอสมควร ในการสร้างความเชื่อมั่น และความศรัทธาในหมู่สมาชิก และบุคคลภายนอก
- ความร่วมมือจากภาครัฐ และ ธกส. ในระดับพื้นที่ยังมีความไม่เข้าใจ วัตถุประสงค์ของสถาบันการเงิน และข้อกฎหมายต่างๆ สถาบันการเงินฯ ได้แก้ปัญหาด้วยการพยายามประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่องให้กับคนในชุมชนตำบลวิหารแดง

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการทำงาน

- การอนุมัติเงินกู้ จะต้องใช้คณะกรรมการคนละหมู่บ้าน จำนวน 3 หมู่บ้าน เพื่อลดปัญหาระบบอุปถัมภ์การปล่อยกู้เงินให้กับเครือญาติ และคณะกรรมการทั้ง 3 คน จะไม่ใช่สิทธิการกู้ยืมเงินของสถาบันการเงินของชุมชน
- เกิดการเชื่อมประสาน และเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาคีเครือข่าย ทำให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างหน่วยงาน และระหว่างกลุ่มอาชีพ อาทิเช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวิหารแดง มาให้ความรู้เรื่องสุขภาพ และการตรวจสุขภาพ พัฒนาชุมชนมาช่วยเหลือผู้ยากไร้ด้อยโอกาส ผู้พิการ อบต.วิหารแดงช่วยเหลือด้านการอบรมเรื่องนาเม็ดเดียว เกษตรอำเภอช่วยสนับสนุนการอบรมเรื่องเตาเผาถ่าน การผลิตและเก็บน้ำส้มควันไม้ ธกส.และธนาคารออมสิน ช่วยอบรมการทำบัญชี การใช้โปรแกรมการเงิน และการบริการเงินทุนของสถาบันการเงินฯ

- จากบทเรียนที่ได้จากการทำงาน จากการลองผิดลองถูกของคณะทำงานผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการตนเองได้ โดยคำนึงทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ และที่สำคัญคือ “ความรู้ และ ข้อมูล” ที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจทำอะไรร่วมกันของคนในตำบลวิหารแดง เพื่อให้เกิดความมั่นคงในชุมชนต่อไป

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- เชื่อมประสานกับบริษัทอิตาเลียนไทย จำกัด ในการของบประมาณ มาทำโครงการเกี่ยวกับสื่อสวัสดิการให้กับเด็ก และเยาวชนในพื้นที่ ได้จัดทำเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้กับคนในชุมชน
- พัฒนาบุคลากรของสถาบันการเงินฯ ให้มีความรู้ความสามารถในการทำงาน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกและคนในชุมชน และพัฒนาระบบบริหารจัดการสถาบันการเงินฯ เพื่อยกระดับเป็นมืออาชีพ
- การสร้างแผนการเงินในระดับชุมชน และสร้างสวัสดิการให้ครอบคลุมทุกคนในพื้นที่ตำบลวิหารแดง

วิสาหกิจชุมชนธนาคารหมู่บ้าน ตามแนวพระราชดำริ ตำบลดงดินแดง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี

เขียนโดย ชีรภัทร เทพพันธ์

บริบทพื้นที่ชุมชนตำบลดงดินแดง

หมู่บ้านหน่วยประคองเดิมที ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้อพยพครอบครัวมาจากหลายๆ จังหวัดด้วยกัน เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 ซึ่งในเวลานั้นพื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าที่แตกแล้ว (คือ พื้นที่ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นต่อไม้ที่ถูกชาวบ้านโค่น เผา ถาง เพื่อใช้ทำไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์) แต่ยังมีสัตว์ป่าให้เห็นอยู่บ้าง เช่น หมูป่า เป็นต้น ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ข้าวโพด ข้าวฟ่าง และงา แต่ละครอบครัวที่ย้ายถิ่นอพยพมาตั้งรกรากจับจองที่ดินทำกิน ไม่ได้รู้จักกันมาก่อน ต่างคนต่างมาจากหลายจังหวัด เช่น อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท นครสวรรค์ สุพรรณบุรี เป็นต้น ต่อมา *นายท้ว* ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ณ เวลานั้น ได้คิดตั้งชื่อหมู่บ้านขึ้น คือ “หมู่บ้านหน่วยประคอง” (คำว่า “หน่วย” หมายถึง แต่ละจังหวัด คำว่า “ประคอง” หมายถึง การมาอยู่เป็นครอบครัวเดียวกัน และประคับประคองกันอยู่)

เมื่อแรกเริ่มนั้น ชุมชนสังกัดอยู่ในตำบลชอนสารเดช อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2519 ทางราชการได้แบ่งเขตการปกครองท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ โอนย้ายสังกัดมาเป็นหมู่ที่ 3 ตำบลบ่อทอง อำเภอโคกสำโรง และต่อมาเป็นหมู่ที่ 3 ตำบลดงดินแดง อำเภอหนองม่วง จนกระทั่งเมื่อ

ปีพ.ศ. 2541 จึงได้แยกออกมาเป็นบ้านหน่วยประคอง หมู่ที่ 10 ตำบลดงดินแดง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี รวมอายุชุมชนตั้งแต่เริ่มแรกได้ 50 ปี ล่วงมาแล้ว

สภาพทั่วไปของพื้นที่บ้านหน่วยประคอง ตำบลดงดินแดง เป็นพื้นที่ราบสูง มีเนื้อที่รวมประมาณ 8,625 ไร่ ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม อาทิเช่น การทำไร่อ้อย ไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ไร่มันสำปะหลัง ไร่ถั่วเขียวผิวดำ ไร่พริกชี้ฟ้า สวนมะม่วง และอาชีพรอง คือ เลี้ยงสัตว์และรับจ้างทั่วไป ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านหน่วยประคองในขณะนั้น ก็คือ เกษตรกรมีรายได้ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศ ปีไหนแห้งแล้ง ผลผลิตก็ไม่ดีเท่าที่ควร จนเป็นเหตุให้ชาวบ้านมีหนี้สินอันเกิดจากการทำการเกษตร

จนเมื่อปี พ.ศ. 2538 นโยบายของรัฐบาล ได้มีโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนให้หมู่บ้านที่ยากจน และให้สมาชิกผู้ด้อยโอกาส ได้ยืมเงินไปลงทุนในการประกอบอาชีพต่างๆ ซึ่งตำบลดงดินแดงได้รับงบประมาณจำนวน 2 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 5 บ้านหนองขุด และหมู่ที่ 3 บ้านหนองสำราญ (ตอนนั้นบ้านหน่วยประคอง หมู่ที่ 10 ยังไม่ได้แยกจากหมู่ที่ 3) หมู่บ้านที่ได้ต้องมีการประชุมแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินงาน และมีระเบียบว่าผู้ที่เป็นสมาชิกของโครงการ ต้องมาออมเงินสัจจะทุกเดือน และบ้านหน่วยประคองได้มีสมาชิก ยืมเงินตามโครงการจำนวน 12 ราย ต่อมาในปีเดียวกัน *นางสุทิน แยมครวญ* (ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน) ได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานที่จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งจัดโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองม่วง ได้พาไปศึกษาดูงานในเรื่องของการแปรรูปผลิตภัณฑ์ แต่เรื่องที่ได้ดูและสนใจกลับเป็นเรื่อง “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต” (ซึ่งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่สมาชิกเอาเงินมาออมกันไว้และมาปล่อยกู้) แต่ของเขาทำในระดับตำบล เดิมทีชาวบ้านหน่วยประคองจะลงทุนอะไรสักอย่างจะต้องไปกู้เงินจากเจ้าแก่

ข้างนอก ซึ่งเขาคิดดอกเบ็ญร้อยละ 3-5 บาท/เดือน คุ้มมาแล้วฝนฟ้าไม่ตกตามฤดูกาล การลงทุนครั้งนั้นก็ต้องขาดทุน ทำให้เป็นหนี้สิน บางรายถึงกับต้องกลับบ้านเดิม เหลือแต่คนที่ไม่มีที่จะไป นางสุทิน แยมครวญ จึงนำเรื่องนี้เสนอต่อประธานกลุ่มออมทรัพย์ (ขณะนั้นเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ทำร่วมกับหมู่ที่ 3) แต่ทางประธานปฏิเสธให้เหตุผลว่า “พวกเราการศึกษาน้อยและไม่มีความรู้ด้านบัญชี” ทำแล้วจะเป็นผลเสียกลับกลุ่ม ความคิดที่จะนำเงินมาปล่อยกู้ก็เลยได้แต่คุยกันเฉปะสมาชิก และชวนกันหาสมาชิกออมสัจจะเพิ่มขึ้น

จุดพลิกผันเมื่อ นางสุทิน แยมครวญ ได้รับเลือกตั้งให้เป็นสมาชิก อบต. ของหมู่บ้าน และได้รับแต่งตั้งให้เป็นเลขาธิการองค์การบริหารส่วนตำบล ดงดินแดง จึงทำเรื่องขอแยกหมู่บ้านจากหมู่ที่ 3 เป็นหมู่ที่ 10 บ้านหน่วยประคอง แยกได้เมื่อปี พ.ศ. 2541 และได้รับเลือกให้ผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่นั้นมา จึงใช้โอกาสนี้เรียกชาวบ้านประชุมทำหนังสือถึงประธานกลุ่มออมทรัพย์หมู่ที่ 3 เพื่อขอเงินออมสัจจะในส่วนของสมาชิกหมู่ที่ 10 คืบ ได้ จำนวน 55,427 บาท ต่อมาเดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2542 ขณะนั้นสถานีอนามัยตำบลดงดินแดง มีโครงการกองทุนคุณภาพชีวิต สนับสนุนงบประมาณ 20,000 บาท ให้กับหมู่บ้านที่มีความพร้อมไปบริหาร นายมน มณีฉาย หัวหน้าสถานีอนามัย ตำบลดงดินแดง นำมาให้กับหมู่บ้าน และบอกกับคณะกรรมการหมู่บ้านว่า “ทำอย่างไรก็ได้ให้เงินก้อนนี้ได้” ผู้ใหญ่บ้านจึงเรียกชาวบ้านประชุม มติที่ประชุมเห็นสมควร แบ่งเงินออกเป็นสองก้อนๆ ละ 10,000 บาท ดังนี้

ก้อนที่ 1 จำนวน 10,000 บาท นำมาทำโครงการเลี้ยงเปิดบาบารี และไก่พื้นเมือง มีสมาชิกจำนวน 39 คน ระดมหุ้นได้จำนวน 24,500 บาท รวมเงินก้อนนี้จำนวน 34,500 บาท

ก้อนที่ 2 จำนวน 10,000 บาท นำมารวมกับเงินออมทรัพย์ จำนวน 55,427 บาท รวมเงินออมทรัพย์จำนวน 65,427 บาท จึงนำเงินก้อนนี้มาปล่อยกู้ครอบครัวๆ ละ 3,000 บาท ดอกเบ็ญร้อยละ 12 บาท/ปี (ปัจจุบันร้อยละ 8 บาท/ปี) ปล่อยกู้ได้ 3 เดือน ทางสำนักงานเกษตรอำเภอหนองม่วง

โดยมีนายอนันต์ แก้วมณี เกษตรอำเภอหนองม่วง และนางณภัทร ภูริผล นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ เห็นว่ามีการปล่อยเงินกู้จึงแนะนำให้ “ทำธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ”

ครั้งแรกคณะกรรมการยังไม่เห็นด้วยเนื่องจากมีคำว่า “ตามแนวพระราชดำริ” กลัวว่าทำแล้วจะมีความผิด เพราะเป็นของเบื้องสูง แต่นายอนันต์ ได้ชี้แจงว่า “เป็นโครงการของกรมส่งเสริมการเกษตร มีหมู่บ้านที่ทำธนาคารฯ หลายหมู่บ้านแล้ว เช่น กลุ่มออมทรัพย์ของลุงอำพร ดั่งปาน ที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ไม่ต้องกลัวความผิด เพียงแต่ให้ทุกคนเห็นแก่ประโยชน์ต่อส่วนรวม ทุกคนทำด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส งานก็จะเจริญก้าวหน้า”

ต่อมาจึงมีการนำเรื่องเข้าที่ประชุมประชาคม เพื่อขอมติในการจัดตั้ง “ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ” ขึ้น เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2542 และทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2542 โดยมีนายดิเรก สุวานิช นายอำเภอหนองม่วงในขณะนั้น เป็นประธานในพิธี (ธนาคารฯ เปิดทำการทุกวันทั้ง 27 ของเดือน และมีการประชุมคณะกรรมการและสมาชิก ทุกวันที่ 5 ของเดือน)

ต่อมาปี พ.ศ. 2544 รัฐบาลได้มีนโยบายเรื่องกองทุนหมู่บ้าน จึงได้นำมาเชื่อมต่อให้เกิดการดำเนินธุรกิจมีการพัฒนา และขยายงานต่อเนื่องมาโดยตลอด หลังจากรับเงินทุนหมุนเวียนจากรัฐบาลจำนวน 1,000,000 บาทแรก ได้ใช้เป็นทุนหมุนเวียนให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้ ตลอดจนให้ความรู้กับสมาชิกและชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จำนวนสมาชิก และการประกอบธุรกิจมีความหลากหลาย และขยายมากขึ้น เงินทุน 1,000,000 บาท ไม่เพียงพอจึงขอความสนับสนุนเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) อีก 1,000,000 บาท เพื่อลงทุนร่วมกันซื้อข้าวเปลือกให้กับโรงสีข้าวชุมชนให้เพียงพอตลอดปี เป็นกองทุนหมู่บ้านชั้น 1 ที่มีผลการประกอบการดีเด่นจนได้เงินทุนเพิ่มจากรัฐบาลอีกจำนวน 100,000

บาท และได้ยกระดับมาเป็นสถาบันการเงินปี พ.ศ. 2548 ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) โดยมีนายวิชัย ศรีขวัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรีในขณะนั้น เป็นประธานในพิธีเปิด และจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริบ้านหน่วยประคอง เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2548 ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 47 หมู่ 10 ตำบลดงดินแดง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี และได้รับเลือกให้เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านการบริหารจัดการเงินของชุมชน ในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนธนาคารหมู่บ้านฯ มีเงินทุนหมุนเวียนจำนวนทั้งสิ้น 9.9 ล้านบาทเศษ มีสมาชิกจำนวน 344 ราย

ความสำเร็จที่เกิดขึ้น นอกจากเรื่องของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริแล้ว หมู่บ้านหน่วยประคองยังได้การดำเนินโครงการที่เห็นเป็นรูปธรรมต่างๆ อีกมากมาย อาทิเช่น สวัสดิการชุมชน โรงสีข้าวชุมชน กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ปั้นเม็ด กลุ่มแปรรูปมันสำปะหลัง กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มป้อน้ำมันชุมชน กลุ่มรวมพลังเยาวชน (ซึ่งจะเป็นเยาวชนรุ่นสองที่จะสืบทอดเจตนารมณ์ของธนาคารฯ และร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านฯ) จากผลการร่วมแรงร่วมใจกันของคนในชุมชนบ้านหน่วยประคอง ทำให้เราเห็นถึงสิ่งทีก่อให้เกิดเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีอย่างไม่น่าเชื่อ ชาวบ้านทุกคนมีงานทำ มีรายได้ ชุมชนเกิดความรักความสามัคคี มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีที่ดินทำกิน มีที่อยู่อาศัย และทุกอย่างที่บอกถึงความเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งในด้านการพัฒนางาน พัฒนาสังคม พัฒนาคนให้สามารถเชื่อมโยงกับเครือข่ายเข้าด้วยกันอย่างลงตัว และต่อเนื่อง จนสามารถพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนอื่นๆ ได้ปฏิบัติตาม ซึ่งสอดคล้องกับคำว่าขวัญประจำหมู่บ้านที่ว่า “ช่วยกันคิด ช่วยกันบริหาร ช่วยกันจัดการชุมชน”

เป้าหมายสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

วิสาหกิจชุมชนธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ตำบลดงดินแดง ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนไว้ คือ

- **ต้องการแก้ไขปัญหานี้นอกระบบ** ทั้งนี้ระบบของชาวบ้านบางคน เกิดจากการไปกู้ยืมเงินเก่าแก่มาทำการเกษตร (อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 บาท/เดือน หรือ ร้อยละ 36 บาทต่อปี) ซึ่งฤดูไหนถ้าฝนแล้ง ผลผลิตไม่ได้ตามต้องการก็ประสบปัญหาการขาดทุน ทางธนาคารฯ ได้ช่วยเหลือด้วยการปล่อยให้เงินกู้ยืมกับชาวบ้านกลุ่มนี้ด้วยอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 8 บาทต่อปี และยังคงส่งเสริมการใช้จ่ายอย่างประหยัดบนฐานความจำเป็นของชีวิตการออมทรัพย์ไว้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต ไม่ฟุ่มเฟือยใช้จ่ายอยู่บนหลักของการพึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
- **ต้องให้องค์กรทางการเงินช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายทางการเกษตร** อาทิเช่น เป็นแหล่งเงินทุนให้กู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 8 บาทต่อปี รวมทั้งช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจากธนาคารฯ เป็นแหล่งเรียนรู้ในการทำเกษตรต้นทุนต่ำ เนื่องจากมีโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจำหน่ายให้กับเกษตรกรในราคาถูกกว่าปุ๋ยเคมี และถูกกว่าปุ๋ยอินทรีย์ในท้องตลาด และยังมีระบบการบริหารจัดการน้ำทางการเกษตรในพื้นที่ด้วยระบบพลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งจะช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันเชื้อเพลิงในการสูบน้ำที่ใช้ทางการเกษตร
- **ต้องการสร้าง และขยายเครือข่ายของสถาบันการเงินให้ครอบคลุมทั้งตำบลดงดินแดง** พร้อมทั้งยังมีข้อเสนอ เพื่อกระตุ้นแรงจูงใจภายใต้โครงการ “คนรวยฝากเงิน 1 แสนบาทต่อปี ดอกเบี้ยร้อยละ 4 บาทต่อปี” นอกจากนี้ยังมีแนวคิดการพัฒนาด้วยการเชื่อมองค์การการเงินแต่ละพื้นที่ในระดับอำเภอ จังหวัด ในเป็นต้นแบบหรือกรณีศึกษาให้กับชุมชนอื่นๆ ที่ต้องการจัดตั้งองค์กรทางการเงินเพื่อการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน

- การส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้าน ด้วยการกู้ยืมเงินไปลงทุน ทำกิจการเพื่อการเลี้ยงชีพชอบ เช่น สมาชิกกู้ยืมเงินธนาคารฯ ไปลงทุนสร้างอู่ซ่อมรถ และจ้างงานคนในชุมชนให้ปฏิบัติงาน ในอู่ซ่อมรถแห่งนี้ด้วย เกิดการสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน ด้วยกันเอง

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

วิสาหกิจธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริตำบลดงดินแดง ได้ใช้ยุทธวิธี ในบริหารจัดการจนเกิดความสำเร็จ และเห็นเป็นรูปธรรมแห่งการเป็นชุมชน แข็งแรงและพึ่งตนเอง ด้วยการที่ผู้นำชุมชนจะให้ทุกๆ คน ทุกกลุ่มองค์กรใน ชุมชนมีส่วนร่วมกันตัดสินใจ ร่วมเสนอและระดมความคิดเห็น ในทุกๆ เรื่อง ที่เกิดขึ้นในชุมชน การตัดสินใจทุกเรื่อง จะเกิดจากความต้องการของชาวบ้าน เป็นหลัก ไม่ใช่ตัวคณะกรรมการเป็นคนเลือก หรือตัดสินใจในการพัฒนาชุมชน ตัวอย่างเช่น สโมสรโรตารีพระรามศวรลพบุรี ได้เสนองบประมาณเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ ด้วยงบประมาณ 400,000 บาท ให้กับหมู่บ้าน ด้วยการทำโครงการเกี่ยวกับน้ำประปาหมู่บ้าน แต่เนื่องจากทางหมู่บ้าน มีน้ำประปาอยู่แล้ว ทางคณะกรรมการหมู่บ้านจึงจัดประชุมประชาคมเพื่อสอบถาม ความต้องการของชาวบ้าน มติที่ประชุมเห็นชอบให้ทำโครงการซื้อเครื่องสีข้าว ซึ่งเป็นโครงการที่อยู่ในแผนชุมชนอยู่แล้ว และมติที่ประชุมก็มีความเห็นไปใน แนวทางเดียวกันว่า ข้าวเป็นอาหารหลักของคนในชุมชน เพื่อลดปัญหาการซื้อ ข้าวสารจากภายนอก ด้วยการมีโรงสีข้าวในชุมชน และมีการซื้อขายกันในชุมชน ทำให้เกิดเงินหมุนเวียนในชุมชน ทางสโมสรจึงได้เห็นชอบตามมติของชาวบ้าน และเปลี่ยนการอนุมัติเงินจากการบริหารจัดการน้ำมาเป็นการสร้างโรงสีข้าว ชุมชนแทน ซึ่งโครงการฯ นี้เกิดจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง และ ทุกครั้งที่เกิดปัญหาในการบริหารจัดการ ผู้นำชุมชนและชาวบ้านจะนำมาเป็น บทเรียนในการทำงานและแก้ไขปัญหาในครั้งต่อไป

นอกจากนี้ยังใช้ธนาคารฯ เป็นศูนย์กลางในการจัดการในทุกๆ เรื่องด้วยการทำความเข้าใจกับกลุ่มองค์กร และชาวบ้านก่อนดำเนินการในทุกโครงการ ตัวอย่างเช่น การนำเงินผลกำไรของธนาคารฯ มาจัดสวัสดิการ ด้วยการแบ่ง เงินผลกำไรในแต่ละปีเข้ากองทุนสวัสดิการร้อยละ 13 ในปีแรกให้เป็นทุน การศึกษาให้กับนักเรียนที่เป็นสมาชิก อีกทั้งการบริหารจัดการชุมชนยังใช้มติ ที่ประชุมเพื่อหาข้อยุติ หรือลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

ความสำเร็จในการดำเนินการของธนาคารฯ จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากคน ในชุมชนไม่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในเรื่องการก่อการดี เพื่อประโยชน์ ของคนในชุมชน ยุทธวิธีข้อนี้คือ สมาชิกทุกคนต้องมาส่งเงินด้วยตัวเอง เพื่อให้สมาชิกและหรือชาวบ้าน ได้มีโอกาสสอบถามสาระทุกข์สุขดิบกัน พบปะ แลกเปลี่ยน พูดคุย ได้มีโอกาสเจอกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดี ต่อกัน เกิดความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน ประเด็นที่สำคัญคือชาวบ้าน ที่บ้านหน่วยประคองมีความซื่อสัตย์ สุจริตกันทุกคน ถ้อยทีถ้อยอาศัยมีน้ำใจ ต่อกัน จึงทำให้ธนาคารไม่มีหนี้เสีย หรือสร้างภาระให้กับธนาคารในการติดตาม ทางถามหนี้

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนธนาคารหมู่บ้านตามแนว พระราชดำริตำบลดงดินแดง เกิดผลสำเร็จและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง ชุมชนไปในทิศทางที่ดีและเห็นเด่นชัดคือ ผู้นำชุมชนเป็นคนเสียสละ ขยัน ในกิจการงานส่วนตัวและส่วนร่วม ใจกว้าง ให้อิสระทางความคิด ยอมรับ ฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนเป็นหลัก มิได้ตัดสินใจทำอะไรบนฐานข้อมูล ที่ตัวเองมีอยู่ ประกอบกับมีน้ำใจเอื้ออาทรกับคนในชุมชน ปฏิบัติตัวประดุจ ญาติมิตรที่หวังดีกับคนในชุมชน และต้องการให้คนในชุมชนพึ่งตนเอง โดย ผู้นำฯ จะยึดหลักการทำงานบูรณาการกับชาวบ้าน ทุกคนมีสิทธิในการบริหาร จัดการ (สร้างความเป็นเจ้าของชุมชนด้วยคนในชุมชน) ปัจจัยข้อนี้จะประสบ

ความสำเร็จไม่ได้ หากแต่คนในชุมชนต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมร่วมกัน มีความเห็นดี เห็นงามในสิ่งดีๆ ร่วมกัน (พากันพัฒนาไปในทิศทางที่ดี) นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งบุคลากรทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีความจริงใจในการพัฒนาชุมชนได้เข้ามาหนุนเสริมให้ความรู้ แนะนำแหล่งเรียนรู้ ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้การขับเคลื่อนงานของธนาคารฯ ประสบความสำเร็จมาจนถึงปัจจุบัน

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- **ระบบโปรแกรมบัญชี/การเงิน** ในช่วงแรกของการดำเนินการของธนาคารฯ ยังไม่มีระบบโปรแกรมบัญชี/การเงิน การบันทึกข้อมูล ใช้การจัดบัญชีเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันได้รับการสนับสนุนและการให้คำปรึกษาด้านโปรแกรมการเงินของธนาคารฯ จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว
- **ความน่าเชื่อถือ** ชาวบ้านยังไม่เชื่อถือในธนาคารที่ว่าจะสามารถแก้ปัญหาทางการเงินของชาวบ้านได้จริง เพราะในช่วงแรกเงินของธนาคารมีน้อย ปัจจุบันกลุ่มต่างๆ ในตำบลให้ธนาคารฯ เป็นหุ้นส่วนและศูนย์กลางในการบริหารจัดการในทุกเรื่อง ทำให้เงินของธนาคารมีมากขึ้น และสามารถแก้ปัญหาทางการเงินให้กับสมาชิกได้
- **การสนับสนุนจากหน่วยงาน** หน่วยงานที่เข้ามายังไม่เข้าใจความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เวลาที่เข้ามาส่งเสริมจะให้ดำเนินการตามเงื่อนไขของตนเอง ซึ่งไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน ผู้นำแก้ไขปัญหาด้วยการขอมติที่ประชุมหมู่บ้านในการบริหารจัดการโครงการต่างๆ ที่จะเข้ามาดำเนินการในชุมชน โดยให้ทุกๆ คนในชุมชนมีสิทธิในการเลือกบริหารจัดการชุมชนจากความต้องการของชาวบ้านโดยแท้จริง

- **เงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอต่อความต้องการกู้ยืมของคนในชุมชน** ทางธนาคารฯ จึงได้ประกาศนโยบาย “คนรวยฝากเงิน 1 แสนบาทต่อปี อัตราดอกเบี้ยตอบแทนร้อยละ 4 บาทต่อปี” เพื่อกระตุ้นแรงจูงใจให้เ้าแก่ไร้อ้อย ไร่มั่นสำปะหลัง นำเงินมาฝากเมื่อขายผลผลิตหลังจากการเก็บเกี่ยว

บทเรียนที่ได้จากการทำงาน

การทำงานเพื่อชุมชนต้องให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โครงการทุกโครงการ ในทุกๆ งานที่จะเข้ามาพัฒนาชุมชน ต้องเกิดจากความต้องการของคนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ไม่ใช่เกิดจากการครอบงำของผู้นำชุมชน จึงจะเกิดความรักและห่วงใยในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งการร่วมคิดร่วมทำจะทำให้คนในชุมชนเกิดความสัมพันธ์ เกื้อหนุนกัน สามัคคี ช่วยเหลืองานในชุมชนด้วยความเต็มใจ และที่สำคัญคือ ยังเป็นแนวทางและแบบอย่าง (Model) ให้กับชุมชนที่สนใจ และอยากพัฒนาชุมชนของตนเองให้เกิดความผาสุกได้ปฏิบัติตาม เช่น หมู่บ้านข้างเคียง (หมู่ที่ 3 บ้านหนองสำราญ ตำบลดินแดง) เริ่มมีดำเนินงานตามแนวทางของบ้านหน่วยประคองแล้ว นอกจากนี้ในการพัฒนางานชุมชนจะต้องสร้างเยาวชนแถวสองให้เข้ามามีบทบาท ตามรู้ ตามเห็น การทำงานของผู้นำชุมชนด้วย จะได้มีจิตสาธารณะ (public mind) ในการสืบทอดงานของชุมชนให้ยั่งยืนสืบต่อไป

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลประดู่ยืน อำเภอสามโก้ จังหวัดอุทัยธานี

เขียนโดย ชีรภัทร เทพพันธ์

บริบทพื้นที่ชุมชนตำบลประดู่ยืน

ตำบลประดู่ยืน เป็นชื่อที่ได้มาจากต้นไม้ ซึ่งในสมัยก่อนในชุมชนมีต้นประดู่ยืน ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก และเป็นหมู่บ้านใหญ่อีกหมู่บ้านหนึ่งที่ขึ้นกับตำบลลานสัก อำเภอสามโก้ จังหวัดอุทัยธานี ในปี พ.ศ. 2515 จึงได้แยกออกมาตั้งเป็นตำบลประดู่ยืน การปกครองแบ่งออกเป็น 12 หมู่บ้าน โดยมีขอบเขตของตำบล ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเมืองจังหวัดอุทัยธานี ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองอุทัยธานี ประมาณ 54 กิโลเมตร พื้นที่ทั้งหมดประมาณ 86,250 ไร่ หรือประมาณ 138 ตารางกิโลเมตร มีประชากร 6,454 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,816 หลังคาเรือน

อาณาเขต **ทิศเหนือ** ติดกับตำบลน้ำรอบ ตำบลตลุกคู่ **ทิศใต้** ติดต่อกับตำบลทุ่งนางาม ตำบลเขากวางทอง **ทิศตะวันออก** ติดกับตำบลเขากวางทอง ตำบลตลุกคู่ **ทิศตะวันตก** ติดกับตำบลลานสัก มีแนวเทือกเขาอยู่ในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งพาดผ่าน ตลอดแนวชายแดนตะวันตกติดพม่า และทางด้านทิศใต้มีแนวเขาช่องชัย เขาปลาร้า เขาดินแดง ที่มีโพรงถ้ำหิน พันธุ์ไม้หายาก เช่น มะยมหิน ป่าตาด ฯลฯ ล้อมรอบ ทำให้ตำบลประดู่ยืน ซึ่งเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา ได้รับน้ำเต็มทีจากเขื่อนทับเสลา ที่กั้นกักเก็บน้ำ

ในเขตห้วยขาแข้งผ่านตลอดลำคลองธรรมชาติ คลองวังรี คลองโป่ง และมีคลองชลประทานรับน้ำจากทิศใต้ และยังมีแหล่งน้ำสร้างขึ้นอีกหลายแห่ง ทั้งบ่อน้ำตื้น สระน้ำ บ่อบาดาล ฝายเก็บกักน้ำ และระบบประปา ทำให้มีน้ำอุปโภคบริโภคตลอดปี

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ คนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูกข้าวโพด มันสำปะหลัง ถั่ว อ้อย ข้าว ฯลฯ เลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ สุกร เป็ด แพะ ไก่ ฯลฯ และอาชีพรับจ้างทั่วไป เมื่อเกษตรกรปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต จากการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกัน จากที่เคยทำนาปีละครั้ง เปลี่ยนเป็นทำนาปีละ 2-3 ครั้ง ทุกครอบครัวต้องการเร่งการผลิต มีการใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างมากต่อเนื่องยาวนาน ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นเรื่อยๆ อย่างควบคุมไม่ได้ ราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้ จึงประสบภาวะขาดทุน ประชาชนเกิดปัญหายากจน และมีภาระหนี้สิน และไม่มีสวัสดิการดูแลคนชุมชน

จนกระทั่งเมื่อต้นปี พ.ศ. 2543 นายอุดร บุตรสิงห์ และแกนนำชุมชนได้ไปร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องสวัสดิการชุมชน 4 ภาค ที่กรุงเทพมหานคร และได้เห็นความสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน จึงได้นำหลักคิดกลับมาประชุมขอความคิดเห็นจากชาวบ้าน เพื่อหาแนวทางในการจัดสวัสดิการชุมชน (ขณะนั้นการจัดระบบสวัสดิการชุมชนยังเป็นเรื่องใหม่กับชาวบ้าน) โดยคนชุมชนร่วมกันกำหนดระบบสวัสดิการกันเอง เพื่อจัดสรรทุนในการประกอบอาชีพ เป็นทุนการศึกษา เบี้ยยังชีพผู้ด้อยโอกาส คนพิการ คนชรา โดยใช้ชื่อว่า “กลุ่มสวัสดิการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน” มีสมาชิก 2,152 คน และในปีเดียวกัน (ปี พ.ศ. 2543) ได้ของบประมาณสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) เป็นจำนวนเงิน 2 ล้านบาท เพื่อให้สมาชิกกู้ยืมเป็นเงินหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ และนำดอกเบียมาจัดสวัสดิการตั้งแต่การเกิด แก่ เจ็บ ตาย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 ทางแกนนำได้เชิญครูชบ ยอดแก้ว ปราชญ์ แห่งแผ่นดินจากจังหวัดสงขลา มาเล่าถึงแนวคิดสัจจะออมวันละบาท เพื่อสวัสดิการชุมชนมาที่วัดประดู่ยืน ตำบลประดู่ยืน จังหวัดอุทัยธานี จึงเป็นการจุดประกายแนวคิดให้ชาวบ้านเกิดการออมวันละ 1 บาท (ออมเพื่อสวัสดิการ) และได้จัดตั้งเป็น “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลประดู่ยืน” ขึ้นมาสมทบกับกลุ่มสวัสดิการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืนเดิม โดยให้สมาชิกออมวันละบาท เพื่อจัดสวัสดิการ โดยการจัดสวัสดิการไม่ได้เน้นการช่วยเหลือเรื่องเงินเพียงอย่างเดียว แต่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดสวัสดิการ

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มองค์กร ทั้งภาครัฐที่เห็นความสำคัญในการจัดสวัสดิการ ได้สนับสนุนในเรื่องการเรียนรู้และงบประมาณสนับสนุนพัฒนากองทุนให้ดีขึ้น อาทิเช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์การบริหารส่วนตำบลประดู่ยืน เป็นต้น ปัจจุบัน “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลประดู่ยืน” มีสมาชิกทั้งสิ้น 2,229 ราย มีเงินสมทบจากการออมของสมาชิกวันละ 1 บาท เฉลี่ยเดือนละ 66,870 บาท เงินทุนหมุนเวียน 2.7 ล้านบาทเศษ และการจัดสวัสดิการของ “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลประดู่ยืน” มีทั้งหมด 7 เรื่อง คือ

- 1) การจัดสวัสดิการเงินหมุนเวียนในลักษณะการกู้เพื่อประกอบอาชีพ กู้ได้ไม่เกิน 10,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10 บาทต่อปี
- 2) การจัดสวัสดิการสำหรับเด็กเกิดใหม่เปิดบัญชีให้ 500 บาท
- 3) การจัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ จำนวน 3,600 บาท ต่อคน ต่อปี
- 4) การจัดสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลแก่สมาชิกที่เจ็บป่วย ต้องนอนโรงพยาบาล โดยจ่ายให้คืนละ 500 บาทไม่เกิน 10 คืนต่อปี
- 5) การจัดสวัสดิการสำหรับผู้เสียชีวิต ถ้าเป็นสมาชิก 180 วัน กองทุนฯ ช่วยเหลือ 6,000 บาท ถ้าเป็นสมาชิก 365 วัน กองทุนฯ ช่วยเหลือ

- 10,000 บาท ถ้าเป็นสมาชิก 545 วัน กองทุนช่วยเหลือ 15,000 บาท
- ถ้าเป็นสมาชิก 700 วันขึ้นไป กองทุนช่วยเหลือ 20,000 บาท
- 6) การจัดสวัสดิการสำหรับคนพิการ และผู้สูงอายุที่ไม่มีบุตรหลานดูแล จะช่วยเหลือเครื่องอุปโภค บริโภคตามความจำเป็น
- 7) การจัดสวัสดิการทุนการศึกษา สำหรับนักเรียนที่เรียนดีแต่มีฐานะยากจนทุกปี หรือทุนการศึกษาที่มอบให้เด็กนักเรียน ขึ้นอยู่กับมติที่ประชุมของคณะกรรมการกองทุนฯ สวัสดิการ

เป้าหมายสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

“กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลประดู่ยืน” ได้วางเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ด้วยการสร้างเสริมสวัสดิการชุมชนตามหลักสัจธรรมของชีวิต คือ เกิด แก่ เจ็บตาย และบรรเทาความเดือนร้อนให้กับผู้ยากไร้ในชุมชน และร่วมส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพที่มีในชุมชน อาทิเช่น กลุ่มผลิตพริกแกงขายทั้งในและนอกชุมชน กลุ่มทำไม้กลึงจากไม้มะม่วง กลุ่มเกษตรกรรมผลิตข้าวปลอดถัย เป็นต้น ให้สามารถพึ่งตนเองได้ เกิดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในชุมชน เป็นการเพิ่มรายได้และลดค่าใช้จ่ายกับครอบครัว อีกทั้งยังช่วยให้เกิดเงินหมุนเวียนในชุมชน

นอกจากนี้ ยังมีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาหนี้ของระบบของชาวบ้าน ซึ่งจากการสำรวจพบว่า ชาวบ้านเป็นหนี้ในระบบ มีจำนวน 64 ราย เงินทุนที่ต้องใช้ในการช่วยเหลือประมาณ 4 ล้านบาทเศษ และในวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2557 นี้ จะเริ่มประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับสมาชิกกองทุน และชาวบ้านที่เป็นหนี้ในระบบ เพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาหนี้ระบบร่วมกัน งานสำคัญที่ต้องดำเนินการต่อก็คือ **การรวมทุนองค์กรการเงินชุมชนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต** ของแต่ละหมู่บ้าน ทั้ง 11 หมู่บ้าน (อีก 1 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 11 บ้านวังหน้าศาล ไม่มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต) เพื่อจัดสวัสดิการชุมชนช่วยเหลือชาวบ้านให้ครอบครัวคลุ้มในพื้นตำบล

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

“กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลประดู่ยืน” ได้วางแนวทางและกลวิธีที่ใช้ดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ดังนี้ คือ การรวบรวมข้อมูลชุมชนเพื่อทราบถึงปัญหา และเป็นฐานคิดในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น มีกระบวนการจัดทำแผนร่วมกันในชุมชน (แผนชุมชน) มีการเก็บข้อมูลรายได้ หนี้สิน มีการสอนการบันทึกรายรับ-รายจ่ายประจำเดือน มีการจัดทำแผนที่ชุมชนเพื่อค้นหาทรัพยากรสำคัญ (ทุนของชุมชน) ที่มีในท้องถิ่น เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความตระหนัก และมีความรักในถิ่นบ้านเกิด และอยากสืบทอดต่อให้รุ่นลูกรุ่นหลาน เมื่อรวบรวมข้อมูลของชุมชนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็มีการนำข้อมูลที่ได้มาสรุปจำแนกแยกแยะอย่างเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้ในคนชุมชนเห็นถึงสาเหตุปัญหา และคิดหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนร่วมกัน

นอกจากนี้ ยังมีการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และคืนข้อมูลให้กับชุมชนผ่านการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ระดับตำบล เพื่อให้คณะกรรมการกองทุน และชาวบ้านได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทางกองทุนฯ ก็ได้จัดให้มีการศึกษาดูงานเพื่อเรียนรู้เรื่องการทำน้ำปลา และการบริหารจัดการกลุ่มที่บ้านม่วงหวาน ตำบลจันทุม อำเภอพลับพลาไชย จังหวัดบุรีรัมย์ และชาวบ้านก็นำความรู้ที่ได้กลับมาปฏิบัติในชุมชน จนเกิดเป็นกลุ่มผลิตน้ำปลาโบราณขึ้นมาที่หมู่ที่ 6 บ้านหนองแห่น ตำบลประดู่ยืนขึ้นมา

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลประดู่ยืน” สามารถขับเคลื่อนเรื่องการบริหารสวัสดิการชุมชนได้ เนื่องจากผู้นำมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชน และสิทธิประโยชน์ที่ “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลประดู่ยืน” มีให้กับชาวบ้าน สามารถบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับชาวบ้าน

ในเบื้องต้นได้ จึงส่งผลให้คนในชุมชนมาสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการฯ เพิ่มขึ้น และการทำงานในภาคประชาสังคมของคณะกรรมการกองทุนและผู้บริหารภาคการเมืองท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบลประดู่ยืน) มีความเข้าใจ และมีแนวทางการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน จึงทำให้ อบต. และคณะกรรมการกองทุนเกิดการเรียนรู้ และทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และเกิดความชัดเจนในการทำงาน

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- คณะกรรมการองค์กรการเงินทุนชุมชนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของแต่ละหมู่บ้าน ทั้ง 11 หมู่บ้าน ยังไม่เห็นด้วยกับการรวมทุนชุมชนฯ ไว้กับกองทุนสวัสดิการชุมชนฯ เนื่องจากยังไม่เข้าใจหลักการพัฒนาชุมชน ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับคณะกรรมการ “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลประดู่ยืน”
- กลุ่มอาชีพในชุมชนขาดความรู้ ด้านการผลิตสินค้า คือจะต้องผลิตสินค้าอย่างไรให้ผ่านหลักเกณฑ์ และวิธีการที่ดีในการผลิตอาหารมาตรฐาน GMP (Good Manufacturing Practice) ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (Food and Drug Administration.) หรือ ออย. ตัวอย่างเช่น กลุ่มผลิตน้ำปลาโบราณ หมู่ 6 บ้านหนองแห่น ทำให้ไม่สามารถขยายฐานการตลาดสู่ลูกค้าในวงกว้างได้
- กลุ่มอาชีพบางกลุ่ม ใช้เงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพจากกองทุนฯ ไม่ถูกวัตถุประสงค์ เช่น เขียนสัญญากู้เงินว่า จะกู้เพื่อการลงทุนในการประกอบอาชีพ แต่นำเงินไปซื้อโทรศัพท์มือถือ เป็นต้น
- บางกลุ่มอาชีพขาดแคลนวัตถุดิบ เช่น กลุ่มผลิตพริกแกงในช่วงฤดูแล้ง จะไม่มีวัตถุดิบโดยเฉพาะมะกรูด ซึ่งต้องไปปรับซื้อจาก

สวนของชาวบ้านนอกตำบล หรือต่างอำเภอที่มีการปลูกขาย เพื่อส่งโรงงาน (กลุ่มชาวบ้านที่ปลูกขายส่งโรงงานส่วนใหญ่จะติดตั้งระบบน้ำ เพื่อให้มะกรูดออกผลผลิตตลอดทั้งปี) ซึ่งทำให้เพิ่มต้นทุนการผลิตพริกแกง

- การเสนองบประมาณเพื่ออุดหนุนการประกอบอาชีพของกลุ่มต่างๆ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะให้งบประมาณหรือเงินทุนดำเนินการ แต่ไม่ให้ความรู้ในการประกอบการ ทำให้การใช้เงินของกลุ่มฯ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทาง อบต.จะต้องให้ความรู้เรื่องการผลิต และการตลาดควบคู่ไปด้วย

บทเรียนที่ได้จากการทำงาน

“กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลประจักษ์” ได้มีส่วนช่วยเหลือเรื่องเงินกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพให้กับกลุ่มอาชีพ จนทำให้กลุ่มฯ สามารถขับเคลื่อนและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในระดับตำบลและระดับจังหวัด เช่น กลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดสารตำบลประจักษ์ ในการขับเคลื่อนทำให้ชาวบ้านมีกลุ่มอาชีพ และมีรายได้เสริมเพิ่มขึ้นหลังจากฤดูการทำนา ทำให้ชาวบ้านเกิดความสามัคคี และมีความมั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่มากขึ้น

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

สำหรับทิศทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนของ “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลประจักษ์” ได้วางแนวทางการพัฒนาดังนี้ คือ ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์กลุ่มอาชีพ และเปิดเป็นศูนย์เรียนรู้ในการประกอบอาชีพให้เยาวชน หรือผู้ที่สนใจทั่วไป ได้เข้ามาศึกษาวิธีการทำงานของกลุ่มฯ เพื่อจะได้ไม่ออกไปหางานทำนอกพื้นที่ชุมชน และต้องการสร้างคนรุ่นใหม่ หรือผู้นำแถวสองให้เกิดขึ้นในพื้นที่เพื่อให้เรียนรู้การทำงาน

ของคณะกรรมการชุดปัจจุบัน และสามารถสืบทอดเจตนารมณ์ในการบริหารงานกองทุนฯ ได้

อีกภารกิจหนึ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นปัจจุบันก็คือ แผนแม่บทชุมชน เนื่องจากข้อมูลข่าวสาร ได้มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย และเพื่อเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนประจักษ์ตื่นตัวในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเกิดการพึ่งตัวเองอย่างยั่งยืน

องค์กรการเงิน (ธนาคารชุมชน) ตำบลหนองผักแว่น อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี

เขียนโดย ชีรภัทร เทพพันธ์

บริบทพื้นที่ชุมชนตำบลหนองผักแว่น

ตำบลหนองผักแว่น เดิมเป็นหมู่บ้านขึ้นกับตำบลท่าดินดำ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2521 ได้มีการจัดตั้งกิ่งอำเภอท่าหลวง ตำบลหนองผักแว่นจึงถูกแยกออกมาเป็นตำบล ขึ้นกับกิ่งอำเภอท่าหลวง (เหตุที่เรียกว่าหนองผักแว่น เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นแหล่งน้ำ มีต้นผักแว่นขึ้นอยู่จำนวนมาก และพบเห็นได้ทั่วไป) สภาพพื้นที่ทั่วไปของตำบลหนองผักแว่น อยู่ห่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอท่าหลวง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอท่าหลวงประมาณ 20 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอเมืองจังหวัดลพบุรีประมาณ 100 กิโลเมตร การปกครองแบ่งออกเป็น 8 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด 4,491 คน มีเนื้อที่ประมาณ 41,515 ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมด สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบ สภาพดินเป็นดินร่วนปนเหนียว มีความสมบูรณ์ปานกลาง แหล่งน้ำส่วนใหญ่เป็นแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นมา มีพื้นที่ประมาณ 42,817 ไร่ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพคือ ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ เป็นหลัก

องค์กรการเงินชุมชน (ธนาคารชุมชน) ตำบลหนองผักแว่น ก่อเกิดมาจากชมรมเรารักหนองผักแว่น ซึ่งก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2539 โดยการรวมตัวของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ประมาณ 20 คน ซึ่งมีกิจกรรมหลักคือ การออมเงินเป็นประจำทุกเดือนๆ ละ 1 ครั้ง และนำเงินที่เก็บออมจากสมาชิกได้ไปฝากที่ธนาคารออมสิน สาขาลำน้ำรายณ์ จังหวัดลพบุรี (ปัจจุบันปี พ.ศ. 2557 มีสมาชิกประมาณ 120 คน มีเงินออมของชมรมฯ ประมาณ 1 ล้านบาทเศษ)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 ได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองผักแว่น ด้วยเหตุผลที่ว่า ในขณะนั้นมีสมาชิกบางรายของชมรมเกิดการเจ็บป่วย และไม่มีเงินค่ารักษาพยาบาล ทางชมรมฯ จึงได้นำเงินจากผลกำไรของชมรมเรารักหนองผักแว่น มาทำการช่วยเหลือด้านค่ารักษาพยาบาล ด้วยเหตุนี้ ทางสมาชิกชมรมจึงได้ประชุมปรึกษาหารือ และมีมติเห็นร่วมกันว่า ควรมีการจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อเป็นสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกที่เกิดการเจ็บป่วย และไม่มีเงินค่ารักษาพยาบาล (ในปัจจุบันปี พ.ศ. 2557 กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองผักแว่น มีสมาชิกประมาณ 900 ราย มีเงินทุนหมุนเวียน 6.7 ล้านบาทเศษ)

เมื่อการดำเนินงานผ่านมาหลายปี ทำให้มีเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มเพิ่มมากขึ้น ต่อมาธนาคารออมสิน ได้มีโครงการสนับสนุนให้กลุ่มจัดตั้งเป็นธนาคารชุมชนฯ โดยให้ตัวแทนกลุ่มไปอบรมการใช้โปรแกรมระบบธนาคารชุมชนที่จังหวัดนครสวรรค์ หลังจากตัวแทนกลุ่มได้ผ่านการอบรมแล้ว ได้รับทั้งความรู้พร้อมโปรแกรมในระบบธนาคารชุมชนฯ มาใช้งาน ทางกลุ่มจึงได้จัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์พร้อมอุปกรณ์ครบชุด เพื่อนำมาใช้งานภายในกลุ่มฯ และเปิดบริการเป็นสถาบันการเงินชุมชน ในปี พ.ศ. 2552

จากการบริหารงานที่ผ่านมาของสถาบันการเงินฯ เกิดผลให้เห็นเชิงประจักษ์ต่อสาธารณสุขชน เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งดูงานจากกลุ่มองค์กรเป็นจำนวนมาก และในปี พ.ศ. 2556 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

(องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้มอบรางวัลให้เป็นวิสาหกิจชุมชนดีเด่น ได้รับเงินรางวัล จำนวน 90,000 บาท และในขณะเดียวกันก็ได้เปลี่ยนชื่อจาก “สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองผักแว่น” มาเป็น “องค์กรการเงินชุมชน (ธนาคารชุมชน) ตำบลหนองผักแว่น” (ปัจจุบันเปิดทำการ ณ บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 2 ตำบลหนองผักแว่น อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้องค์กรการเงินชุมชนฯ เป็นศูนย์กลางทางการเงินอำนวยความสะดวก ในการฝาก-ถอนเงิน-การให้สินเชื่อกับสมาชิก บุคคลทั่วไป กลุ่มองค์กรต่างๆ ในตำบล เช่น กลุ่มปลูกผักหวานป่า กลุ่มเพาะเห็ดฟาง กลุ่มผลิตดอกไม้จัน กลุ่มผลิตน้ำส้มควันไม้ กลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ และกลุ่มผลิต บัญอินทรีย์ปั่นเม็ด เป็นต้น พร้อมกันนี้ยังต้องการส่งเสริม และปลูกฝังนิสัยรักการออมเงินให้กับคนในชุมชน การช่วยแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบ ให้กับสมาชิก โดยมีหลักคิดคือ “การนำเงินจากคนรวยมาช่วยคนจน” รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดธุรกิจชุมชนทุกรูปแบบ อาทิเช่น ธุรกิจร้านรับทำ ประตุเหล็กตัด ธุรกิจการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ธุรกิจการเลี้ยงโคนม เป็นต้น ปัจจุบัน“องค์กรการเงินชุมชน (ธนาคารชุมชน) ตำบลหนองผักแว่น” มีสมาชิกทั้งหมด 964 ราย มีเงินทุนหมุนเวียน ประมาณ 5.6 ล้านบาทเศษ

องค์กรการเงินชุมชน (ธนาคารชุมชน) ตำบลหนองผักแว่น เข้มแข็ง และพัฒนามาได้จนถึงปัจจุบันเนื่องจากผู้นำ (ผู้ก่อการดี) มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนา ต้องการเห็นชุมชนท้องถิ่นพึ่งตนเอง และชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เกิดการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน จนเกิดความเข้มแข็งและเห็นเป็นรูปธรรมในเชิงพื้นที่ อาทิเช่น **เครือข่ายด้านเงินฝาก** ประกอบด้วย ชมรมเรารักหนองผักแว่น, กองทุนหมู่บ้าน, อบต.หนองผักแว่น, บุคคลทั่วไป เป็นต้น **เครือข่ายด้านการพัฒนาองค์กรในระดับจังหวัด** เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรการเงินในที่ต่างๆ ประกอบด้วย สถาบันการเงินศิรวิงซ์ ตำบลโคกตูม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี, กลุ่มออมทรัพย์หัวสำโรง อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี และ

วัดโพธิ์ทอง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี **เครือข่ายด้านอาชีพ** เพื่อการพัฒนา และส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพที่สุจริต เพื่อเป็นรากฐานแห่งความยั่งยืน ให้กับคนครอบครัว และเป็นการกระจายรายได้ภายในชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มปลูกผักหวานป่า กลุ่มปลูกดอกดาวเรือง กลุ่มถักตะกร้า เป็นต้น

เป้าหมายสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

องค์กรการเงินชุมชน (ธนาคารชุมชน) ตำบลหนองผักแว่น ได้วางเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ด้วยการให้องค์กรการเงินฯ เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมเงินในชุมชนให้อยู่ในชุมชน พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกทางการเงิน สร้างความน่าเชื่อถือให้กับประชาชน ด้านการฝากเงิน ถอนเงิน การให้สินเชื่อบุคคล และองค์กรในชุมชนด้วยอัตราดอกเบี้ยต่ำ (สินเชื่อบุคคลอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 บาทต่อปี สินเชื่อกลุ่ม/องค์กร อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 8 บาทต่อปี) นอกจากนี้ยังต้องการสนับสนุนการกู้ยืมเพื่อขยาย หรือประกอบธุรกิจชุมชน เช่น ธุรกิจค้าขาย ธุรกิจทำประตุเหล็กตัด เป็นต้น และสนับสนุนส่งเสริมช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากหนี้สินนอกระบบ

แนวทางและวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

องค์กรการเงินชุมชนฯ ตำบลหนองผักแว่น ได้วางแนวทางที่ใช้ดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ดังนี้ คือ สร้างวินัยการออมให้กับเด็กฯ ในชุมชน เช่น การแจกกระปุกออมสิน เพื่อให้เด็กเก็บเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายในโรงเรียนเป็นเงินออม โดยให้ระยะเวลาการออม 3 เดือน และนำไปเปิดบัญชีเงินฝากที่ธนาคาร โดยธนาคารจะเคลื่อนที่ไปรับฝากเงินถึงโรงเรียน (จัดเป็นธนาคารเคลื่อนที่) พร้อมกันนี้คณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันกำหนดนโยบายเรื่องการฝากเงิน เพื่อเป็นทุนการศึกษาให้บุตรหลานในอนาคต

นอกจากนี้ ยังได้ใช้สื่อประชาสัมพันธ์ ด้วยการใช้ความสัมพันธ์ความเป็นที่เพื่อน้องซึกจุงกันเอง ใช้คนในชุมชนเป็นปากเสียงในการให้ข้อมูลประชาสัมพันธ์ว่า จะได้รับสิทธิประโยชน์อะไรบ้าง ถ้าชาวบ้านมาสมัครสมาชิกกับองค์กรการเงินชุมชนฯ ที่สำคัญเพื่อให้องค์กรการเงินฯ เข้มแข็งและยั่งยืน คณะกรรมการจะเน้นการบริหารที่มีความโปร่งใส ชาวบ้านสามารถตรวจสอบการทำงานได้ และการทำงานที่เป็นระบบ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ เชื่อมั่นให้กับสมาชิก และชาวบ้านในชุมชน

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้องค์กรการเงินฯ ตำบลหนองผักแว่น สามารถขับเคลื่อนเรื่องการบริหารเงินทุนของชุมชนได้ เนื่องจากผู้นำมีวิสัยทัศน์ และมีแนวคิดในการพัฒนาชุมชนไปในทิศทางเดียวกัน มีความจริงใจในพัฒนาชุมชน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และมีจิตสาธารณะ มีความซื่อสัตย์ มีความโปร่งใสในการทำงาน สามารถตรวจสอบการทำงานได้ และที่สำคัญมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องความสำเร็จ และปัญหาอุปสรรคกับองค์กรการเงินฯ อื่นๆ ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง จนสามารถนำมาเป็นบทเรียนในการขับเคลื่อนงานขององค์กรการเงินชุมชนได้เป็นอย่างดี และกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานขององค์กรการเงินชุมชน จะสำเร็จไม่ได้เลยหากขาดการสนับสนุนจากองค์กรภาคี ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนอย่างเช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. และองค์กรภาคเอกชน เช่น ธนาคารออมสิน เป็นต้น

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- ในช่วงแรกคณะกรรมการขาดความรู้ และเกิดข้อติดขัดในการบริหารจัดการการเงินชุมชน เพื่อให้การขับเคลื่อนงานขององค์กรสามารถ

ดำเนินการต่อไป จึงได้พาคณะกรรมการไปศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาความรู้ ต่อยอดการเรียนรู้ และสามารถนำกลับมาพัฒนาการทำงานจนเกิดเป็นทักษะ และสามารถบริหารจัดการการเงินชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาดูงานจากองค์กรการเงินฯ อื่นๆ ก็ต้องมีการจัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมาใช้เป็นบทเรียนในการทำงานของคณะกรรมการ

- การเมืองท้องถิ่น แทรกแซงการออมเงินของชาวบ้าน (ผู้สูงอายุ) กล่าวคือ เดิมผู้สูงอายุต้องมาเปิดบัญชี และมารับเงินช่วยเหลือเบี้ยยังชีพ กับองค์กรการเงินฯ ตำบลหนองผักแว่น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ อบต. ก็ได้ปรับนโยบายให้ผู้สูงอายุในชุมชนมารับเบี้ยยังชีพที่ อบต. แทน ทำให้ผู้สูงอายุในชุมชนส่วนใหญ่ ต้องมาปิดบัญชีเงินเบี้ยยังชีพกับธนาคารชุมชนไป (บางรายก็ยังไม่ปิดบัญชีกับองค์กรการเงินชุมชน) ส่งผลให้จำนวนสมาชิกและจำนวนเงินหมุนเวียนขององค์กรการเงินชุมชนฯ ลดลง จากยอดเงินฝากของเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุประมาณ 200,000 บาทต่อเดือน เหลือยอดเงินแค่เดือนละ 10,000-20,000 บาทต่อเดือนเท่านั้น (ผู้สูงอายุบางรายที่มีฐานะดีจะไม่ถอนเงินเบี้ยยังชีพไปใช้จ่าย ทำให้องค์กรการเงินฯ สามารถนำเงินส่วนนี้ไปปล่อยกู้หมุนเวียน เกิดดอกออกผลให้กับสมาชิกได้) ส่งผลให้องค์กรการเงินฯ ขาดเงินทุนในส่วนนี้สำหรับให้สมาชิกกู้ยืม
- เงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอต่อความต้องการกู้ยืมเงินของสมาชิกองค์กรการเงินฯ ตำบลหนองผักแว่นได้วางแผนแนวทางการแก้ปัญหาด้วย การระดมทุนเงินฝากจากคนรอบมาช่วยคนจน โดยวางแผนทางจัดโครงการออมทรัพย์สามวัย คือ 1) บัญชีรักลูกปลูกทรัพย์ สำหรับพ่อแม่ที่ต้องการฝากเงินไว้ให้ลูกเป็นทุนการศึกษาให้บุตรหลาน

ในอนาคต 2) **บัญชีครอบครัวร่ำรวย** สำหรับครอบครัวที่ขยัน ประหยัด รู้จักออมเงิน และอยากมีเงินก้อนใหญ่ในอนาคต และ 3) **บัญชีเศรษฐกิจวัยทอง** สำหรับคนวัยทองอยู่มาครั้งชีวิตแล้วยังไม่มีเงินก้อนใหญ่ เก็บเป็นทรัพย์สินส่วนตัว โดยทั้ง 3 บัญชีจะสร้างแรงจูงใจดังนี้คือ ฝากเงินออมเดือนละ 1,000 บาท ต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 5 ปี จะได้รับดอกเบี้ยทุกปีร้อยละ 2 บาท/ปี และจะได้รับเงินขวัญถุงเพิ่มปีที่ 1 จำนวน 400 บาท, ปีที่ 2 จำนวน 500 บาท ปีที่ 3 จำนวน 600 บาท ปีที่ 4 จำนวน 700 บาท และปีที่ 5 จำนวน 800 บาท

- โปรแกรมการเงินที่ได้มาจากธนาคารออมสินขาดเสถียรภาพ ไม่มีสอดคล้องกับใช้งานในบริบทของพื้นที่ ขณะนี้ทางองค์กรการเงินฯ ได้ดำเนินการขอใช้โปรแกรมระบบบัญชีสหกรณ์ออมทรัพย์ จากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ จังหวัดลพบุรี และทำการลงโปรแกรมฯ ดังกล่าว เพื่อใช้งานเป็นที่เรียบร้อย และจะเริ่มใช้โปรแกรมนี้ ภายในเดือนมกราคม 2558 เป็นต้นไป

บทเรียนที่ได้จากการทำงาน

จากการทุ่มเท เสียสละ และฝึกการทำงานอย่างเป็นระบบ ทำให้คณะทำงานได้พบกัลยาณมิตรที่ดีทั้งในและนอกพื้นที่ จนเกิดการเชื่อมประสานการทำงาน และการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ทราบบทเรียนความสำเร็จ และปัญหาข้อติดขัดในการทำงาน ทำให้สามารถนำกลับมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ตำบลหนองผักแว่นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การปฏิบัติงานภายในองค์กรการเงินฯ ยังทำให้คณะทำงานได้พัฒนา เรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ให้สอดคล้องกับการใช้ในชุมชน และที่สำคัญคือ ได้เรียนรู้นิสัยใจคอ ความซื่อตรง ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลาในการชำระ

หนี้ของคนในชุมชน และเกิดการเชื่อมร้อยเป็นเครือข่ายต่างๆ ในชุมชน ทำให้คนในชุมชน เกิดการพึ่งพา และเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ การทำงานจะสำเร็จไม่ได้เลยหากคณะกรรมไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

องค์กรการเงินฯ (ธนาคารชุมชน) ตำบลหนองผักแว่น ได้วางแผนทิศทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนด้วยการเชิญชวนให้สมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน จำนวน 900 ราย ออมเงินกับกองทุนฯ กล่าวคือ สมาชิกท่านใดที่ออมเงินกับกองทุนฯ ภายใน 1 ปี เกิน 2,000 บาท ในปีถัดไปจะไม่ต้องเสียค่าสวัสดิการรายปี ละ 400 บาท และจะได้รับเงินปันผลรายปี ร้อยละ 5 บาท รวมทั้งมีเงินทุนก้อนใหญ่เก็บสะสมในอนาคต ส่วนเรื่องการวางแผนระดมทุนเงินฝากจากคนรวยมาช่วยคนจน และแผนพัฒนาระบบปฏิบัติการโปรแกรมการเงินให้เกิดเสถียรภาพ สามารถใช้งานได้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ได้อธิบายรายละเอียดไว้แล้วในข้างต้น

สถาบันการเงินสัจจะสะสมทรัพย์ และสวัสดิการชุมชนแพรกหนามแดง ตำบลแพรกหนามแดง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

เขียนโดย สุทธิลักษณ์ โตกทอง

คำว่า “แพรกหนามแดง” นั้นจากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุพบว่า แพรกหนามแดง หมายถึงลำน้ำ เช่น ลำราง ลำประโดง ลำแพรก ลำคลอง ส่วนคำว่าแพรกหนามแดงนั้นน่าจะมาจากน้ำในลำแพรกนั้นเป็นสีแดง หรือในลำแพรกนั้นมีต้นหนามแดงเกิดขึ้นมาก ก็เป็นได้ทั้งสองแนวทาง และตั้งแต่เดิมนิเวศน์ตำบลแพรกหนามแดง และตำบลยี่สารเป็นตำบลเดียวกัน ชื่อว่าตำบลยี่สารแพรกหนามแดง อยู่ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ตำบลแพรกหนามแดง มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มดินเหนียวมีความลาดเอียง โดยทิศเหนือจะสูงกว่าทิศใต้ และทิศตะวันตกจะสูงกว่าทิศตะวันออก มีลำคลองเชื่อมโยง 36 ลำคลองจึงมีการไหลเวียนของน้ำขึ้นลงตลอดทั้งปี น้ำในลำคลองไหลใสสะอาด หน้าฝนก็มีน้ำหลากที่พัดพาปุ๋ยธรรมชาติมาทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ “น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา” ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมักตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งลำคลอง เพื่อใช้น้ำในการอุปโภค บริโภคเป็นการประกอบอาชีพต้องพึ่งพาสายน้ำเป็นหลัก

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ในตำบลแพรกหนามแดง มีคนอยู่สองฝ่าย คือ คนน้ำจืดมีอาชีพทำนาข้าว บ่อปลาสด สวนผัก และคนน้ำเค็มมีอาชีพเลี้ยงกุ้งทะเลแบบธรรมชาติ เดิมทั้งสองฝ่ายมีความขัดแย้งกันในเรื่องของน้ำในการประกอบอาชีพ คนน้ำจืดก็คิดเอาแต่ผลประโยชน์ส่วนตัวโดยที่ตัวเองไม่รู้ตัว คนน้ำเค็มก็คิดเอาผลประโยชน์ส่วนตัวโดยที่ตัวเองไม่รู้ตัว ใช้ความคิดความเห็นส่วนตัวมีแต่อารมณ์เป็นตัวตั้ง ข้าราชการเองก็เอาแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว โดยที่ตัวเองไม่รู้ตัว ตัวอย่างเช่น พอมีน้ำเหลือจากการทำนาข้าวไม่ว่าจะเป็นนาปีหรือนาปรัง ชาวนาก็ต้องระบายน้ำทิ้ง คนทำบ่อกุ้งน้ำเกิดจะจับกุ้งขาย น้ำก็แห้งบ่อจึงไม่ให้ชาวนาระบายน้ำทิ้ง ต่างฝ่ายต่างก็ใช้อารมณ์ เมื่อไม่ได้ตามที่ตนต้องการ ทำให้เกิดปัญหาของการขัดแย้งกัน ราชการก็เข้ามาแก้ไขปัญหายพยายามไม่ให้คนทั้งสองฝ่ายเกิดความขัดแย้งกัน การตั้งคณะกรรมการเปิดปิดประตูน้ำ ก็ตั้งกันมาหลายครั้งหลายหนแต่ก็แก้ปัญหามาไม่ได้ มีปัญหาที่ก็เรียกมาประชุมที ทำให้ไม่ได้เกาะติดกับปัญหาเวทีที่ไม่ต่อเนื่องกัน และทางราชการจะเป็นผู้กำกับเวทีไม่เป็นแบบชาวบ้าน ความคิดความเห็นจึงเป็นความคิดความเห็นส่วนบุคคลเป็นส่วนใหญ่ และแอบแฝงผลประโยชน์ส่วนตัวแบบไม่รู้ตัว เหล่านี้ คือปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้น ซึ่งการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ คือเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาทั้งคน และทุนชุมชนที่มีอยู่โดยใช้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และสวัสดิการชุมชนแพรกหนามแดงเป็นเครื่องมือ

ปัจจุบันชาวบ้านทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ทำโดยชาวบ้านเพื่อมาแก้ไขปัญหของชาวบ้าน โดยใช้ชื่อโครงการรูปแบบการจัดการน้ำในลำคลอง ต.แพรกหนามแดง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม เพื่อค้นหาว่า “รูปแบบการจัดการน้ำในลำคลองตำบลแพรกหนามแดงควรเป็นอย่างไร” ก็ได้ชวนคนน้ำจืดกับคนน้ำเค็ม ที่ทางทีมวิจัยพอจะบอกเขาได้ เริ่มจากคนน้อยๆ ไปหามาก ให้คนน้ำเค็มได้มาเรียนรู้

ปัญหาของคนน้ำจืด และให้คนน้ำจืดได้มาเรียนรู้ปัญหาของคนน้ำเค็ม ใช้เวทีแบบชาวบ้านไม่ต้องเป็นทางการ และใช้เวลาราชการ ทำให้คนน้ำจืดกับคนน้ำเค็มได้มองเห็นภาพของปัญหากว้างขึ้น มองปัญหาเป็นภาพรวมได้รับรู้ปัญหาทั้งของเขา และปัญหาของเรา และเอาปัญหามาต่อยอดกัน ก่อให้เกิดความเข้าใจกันในธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม บริบทชุมชน อันเป็นข้อจำกัดของปัญหา เกิดความเอื้ออาทรอ่อนน้อมอ่อนเบา มีความเข้าใจกัน พอที่จะหันหน้ามาพูดคุยกันในระดับหนึ่ง

“ปากต่อปาก” ทำให้คนทั้งสองฝ่าย ได้เข้ามาสู่กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม อย่างไม่รู้ตัว ลดการมองประโยชน์ส่วนตัวลง แล้วมองผลประโยชน์ส่วนรวมกันทั้งสองฝ่าย มองหาทางรอดร่วมกันด้วยมาร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันทำ ร่วมกันตรวจสอบ และร่วมกันรับประโยชน์ เมื่อชาวบ้านทั้งสองฝ่ายได้มาเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ก็พยายามให้ราชการได้มาเรียนรู้ปัญหาร่วมกันกับชาวบ้าน มองปัญหาอย่างมีเหตุผลผลจากทุกๆ ฝ่าย ทำให้การตัดสินใจเป็นการตัดสินใจของสาธารณะ นำมาสู่การแก้ไขปัญหาแบบองค์รวมไม่แยกส่วน อันเป็นหัวใจของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ทำโดยชาวบ้าน เพื่อชาวบ้านโดยเริ่มมาพร้อมๆ กับการรวมกลุ่มออมเงินที่ใช้ชื่อว่า “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และสวัสดิการชุมชนตำบลแพรงหนามแดง”

เพื่อให้เป็นสวัสดิการชุมชนคนแพรงหนามแดงไม่ทอดทิ้งกัน เป็นการให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี โดยเริ่มจากการรวมเงินของคนในชุมชนเพียง 36 คน มีเงินออม 5,600 บาท เมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2543 และขยับตัวเองเรียนรู้กับชุมชนภายนอก ปรับสมาชิก และเปลี่ยนชื่อเป็น “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และสวัสดิการชุมชนตำบลแพรงหนามแดง” ได้ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 มีสมาชิก 116 คนมีเงิน 12,000 บาท โดยทุกวันที่ 1 ของทุกเดือน สมาชิกหลายร้อยคนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะทยอยกันมาทั้งฝาก ทั้งกู้ กันอย่างคึกคัก โดยเริ่มจากคนฝั่งน้ำเค็ม

เพียงไม่กี่คนเมื่อ 12 ปีก่อน มาถึงวันนี้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขยายตัวมากกว่าสิบเท่า ปัจจุบันยอดเงินออมสะสม 6,510,677 บาท มีสวัสดิการ 2,193,467 บาท จำนวนสมาชิก 756 คน

หลังจากคนฝั่งน้ำจืดเข้าร่วมด้วยความร่วมมือที่ดี นอกจากจะเกิดทุนเพื่อพึ่งพาตนเอง และพึ่งพากันเองได้แล้ว กิจกรรมกลุ่มยังกลายเป็นฐานเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของชาวชุมชนอย่างรอบด้าน ผ่านที่ประชุม ซึ่งประกอบด้วยกรรมการจากสองฝั่งน้ำมาร่วมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ เป็นหนึ่งในปัจจัยสร้างเสริมชุมชนแพรงหนามแดง สร้างการมีส่วนร่วมในการทำงานกับชุมชน การออมเงิน/การพัฒนาฐานทรัพยากรในชุมชนสู่การยกระดับเรื่องเศรษฐกิจในชุมชนผ่านข้อมูลความรู้ และสถานการณ์ที่รุกเข้ามาในชุมชน

แนวทางและวิธีการกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และสวัสดิการชุมชนตำบลแพรงหนามแดง มีการดำเนินงานที่เป็นบทเรียน หรือประสบการณ์มาปรับใช้ในการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการทำงานที่ชัดเจนในแต่ละประเด็น มีแผนที่ชัดเจนในการดำเนินงาน รวมถึงทิศทางในการแก้ปัญหา และการร่วมเดินตามทิศทางการก้าวเดินร่วมกัน จุดเน้นเด่นที่สำคัญของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และสวัสดิการชุมชนตำบลแพรงหนามแดง คือ การทำงานอย่างไม่ละเลิก ทำอย่างต่อเนื่อง เอาจริงเอาจัง แบบมีกระบวนการที่มีส่วนร่วม นีคือการดำเนินงานของพื้นที่ ที่มีมาอย่างยาวนาน การมีส่วนร่วมในการทำงานในทุกขั้นตอน ทำให้พื้นที่นี้เกิดการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม จนสามารถถ่ายทอดผ่านสื่อต่างๆ ทั้งในชุมชนและสาธารณะ จนพื้นที่อื่นๆ สนใจ และติดตามอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ในการดำเนินงานมีสิ่งต่างๆ ที่เอื้อต่อการทำงานของกลุ่มสังจะสะสม ทรัพย์และสวัสดิการชุมชนตำบลแพรทนามแดง เริ่มแรกของการได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ในการเรียนรู้กระบวนการทำงานที่เปิดใจต่อกัน และสร้างการเรียนรู้แก่ชุมชน โดยการสร้างความเข้าใจในทีมทำงานร่วมกันรวมถึงคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานเรื่องอะไรหรือประเด็นไหน โดยใช้เวทีพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการเพื่อการสร้างมิตร พิชิตพวก ให้ได้แนวร่วมที่มีเป้าหมายเดียวกันมาร่วมกันพัฒนาชุมชนผ่านข้อมูลและพร้อมที่จะมีการเติมความรู้ของทีมขับเคลื่อนงาน ทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่และนอกพื้นที่ ส่งเสริมการพัฒนาทักษะต่างๆอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการศึกษาดูงานเพื่อเปิดสมองรับรู้สิ่งใหม่ๆของแกนนำในชุมชน จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) เพื่อให้เกิดการทำงานที่เป็นระบบของทีมงาน เช่น การวางแผนเพื่อออกแบบเวทีเก็บข้อมูลหรือกิจกรรมที่ทำให้ได้ข้อมูลการสรุปทเรียนที่ได้รับจากการทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาทีมงานที่ทำไปพร้อมๆ กับข้อมูลความรู้ที่ได้รับจากการลงเก็บข้อมูลต่างๆ ในชุมชน

ทำให้ทีมเกิดความร่วมมือที่มุ่งมั่น เอาจริง เอาจัง กับการทำงานและไม่ย่อท้อต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในการทำงานโดยคำนึงถึงจิตใจของคนทำงานที่ไม่มีทิฐิต่อกัน ไว้ใจกัน เปิดใจและเรียนรู้และเข้าใจทำให้ในการทำงานร่วมกันไม่คิดถึงผลประโยชน์ต่อองค์กร จนทำให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดความศรัทธาเชื่อมั่นต่อทีมงานและกระบวนการในการทำงานที่สร้างการเรียนรู้ร่วมกันทั้งทีมงานและชุมชน ผ่านข้อมูลที่มาจากคนในชุมชนอย่างมีส่วนร่วมจนทำให้หน่วยงานต่างๆเห็นความสำคัญในกระบวนการทำงานและสนใจวิธีการหรือกระบวนการที่จะนำไปใช้ในองค์กรของตัวเอง ทำให้มีหน่วยงานต่างๆ มาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังต่อยอดงานในพื้นที่ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เพื่อการเกษตร ที่เข้ามาส่งเสริมด้านการพัฒนาเป็น

สถาบันการเงินชุมชน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) จัดตั้งศูนย์เป็นศูนย์บริการข้อมูลด้านการเกษตร บริษัทไทยน้ำทิพย์ สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนและอีกส่วนหนึ่ง คือ มหาวิทยาลัยต่างๆ ที่เข้ามาส่งเสริมงานด้านวิชาการเพื่อรับใช้สังคม

ข้อคิดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

การทำงานที่หลากหลายประเด็นของทีมงานทำให้เกิดเวลาที่ไม่ตรงกัน ในการทำงานส่งผลถึงงานที่ดำเนินการล่าช้า เนื่องจากทีมงานมีหน้าที่หลายบทบาทในการทำงานชุมชน รวมถึงการเรียนรู้ทักษะของทีมงานที่ต้องเติมเต็ม และเรียนรู้ตลอดทำให้เกิดความคิดใหม่ๆ ในการทำงานร่วมกัน อีกทั้งหน่วยงานที่มาร่วมมือทำงาน เช่น ท้องถิ่น ธกส. พมจ. พช ไม่เข้าใจบริบทของชุมชน ท้องถิ่น ทำให้ไม่เข้าใจในการทำงาน ไม่เห็นภาพรวมของชุมชนท้องถิ่น แยกส่วนทำงานเพื่อตอบสนองงานตามคำสั่ง สิ่งเหล่านี้ เป็นจุดที่ทำให้ทีมต้องหันกลับมาคิดทบทวนอยู่ตลอด เพื่อหาทางกำจัดจุดอ่อนเหล่านี้ต่อไป

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาบทเรียนสำคัญ คือ การทำงานที่ต้องมีเป้าหมายรวมกันที่ชัดเจน เพื่อความเข้าใจตั้งแต่เริ่มต้น เห็นเป้าหมายร่วมกัน และต้องสร้างการรับรู้ร่วมกันตลอดการทำงาน แม้กระทั่งข้อมูลที่มาจากชาวบ้านนั้นก็สำคัญกว่าที่ทีมงานสรุปกันเอง เพราะอาจจะไม่ตรงกับสิ่งที่ชาวบ้านคิด ควรหียบคำพูดของชาวบ้านมาเติมเต็ม อยาที่ IDEA ของคนในชุมชน “เพราะความคิดแรกสำคัญและสดใหม่เสมอ” สุดท้ายของบทเรียนที่ต้องย้ำเสมอว่า การทบทวนสถานการณ์ในชุมชนร่วมกัน จะทำให้เห็นทิศทางอนาคตของชุมชนอย่างชัดเจนและยั่งยืน

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนของชุมชนแพรทนามแดง คือการพัฒนาเด็กและเยาวชนมาเรียนรู้กิจกรรมสาธารณะต่างๆ ในชุมชน โดยคิดถึงเด็กที่มีเวลาว่าง พร้อมเรียนรู้กับเรื่องในชุมชน เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ในการดูแลชุมชน พร้อมทั้งเก็บเกี่ยวต้นทุนต่างๆ ในชุมชน มาสร้างสรรค์สู่การยกระดับทางด้านเศรษฐกิจในชุมชน โดยเรียนรู้เรื่องสื่อและเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เข้ามายกระดับชุมชน สู่การสร้างการตลาดชุมชนที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการเชื่อมโยงแหล่งทุนทางด้านทรัพยากรในพื้นที่อื่นๆ และปัจจัยต่างๆ ที่เอื้อต่อการสร้างเศรษฐกิจในชุมชนร่วมกันผ่านการเรียนรู้ข้อมูลร่วมกันของ เด็ก ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชน ผ่านกิจกรรมต่างๆ

วิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตร ร้านค้าชุมชนตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

เขียนโดย นันทกานต์ อุบลภาพ

ชุมชนตำบลท่าเสา อยู่ในเขตพื้นที่ของอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี แบ่งออกเป็น 11 หมู่บ้าน และ 2 ท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเสา มีประชากร 6,500 คน และเทศบาลน้ำตกไทรโยคน้อย มีประชากร 2,918 คน รวมประชากรในตำบลท่าเสา มีทั้งสิ้น 9,418 คน ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและปศุสัตว์ เช่น ปลูกผัก ข้าวโพดฝักอ่อน พืชไร่มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ด้านปศุสัตว์ เช่น เลี้ยงโค กระบือ สุกร ปลา ไก่พื้นบ้าน และมีอาชีพเสริม เช่น การค้าขายไม้ดอกไม้ประดับ สินค้าแปรรูปทางการเกษตร และอาชีพรับจ้างทำไร่ ทำสวน และทำงานตามสถานประกอบการท่องเที่ยวต่างๆ เป็นต้น

ศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนตำบลท่าเสา ได้จัดตั้งกลุ่มครั้งแรก เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2544 สถานที่ที่ตั้งกลุ่ม บ้านเลขที่ 149 หมู่ที่ 7 บ้านพุ่มด ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี มีสมาชิกจำนวน 65 ราย มีการขายหุ้นให้กับสมาชิกแรกเข้า เป็นจำนวน 800 หุ้นๆ ละ 100 บาท ต่อมาเมื่อจำหน่ายสินค้าจนครบ 6 เดือน มีการสรุปยอด เพื่อนำมาวิเคราะห์ ผลประกอบการที่เกิดขึ้น ทำให้สมาชิกได้รับรู้ถึงผลประโยชน์ที่สมาชิกได้

รับ จึงทำให้สมาชิกสนใจซื้อหุ้นมากขึ้น จนมีหุ้นเพิ่มขึ้นเป็น 8,000 หุ้น รวมเป็นเงิน 800,000 บาท ต่อมาจึงจัดประชุมสมาชิก ได้ลงมติให้จัดหาสถานที่จัดตั้งร้านค้าชุมชนขึ้นใหม่ และได้นำเงินที่ขายหุ้น ส่วนหนึ่งให้กับสมาชิกจัดซื้อที่ดิน หมู่ 8 บ้านพุเตย ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 6 ไร่ โดยการผ่อนชำระ และดำเนินการจัดตั้งร้านค้าชุมชน ด้วยความร่วมมือของคณะกรรมการ และสมาชิก ช่วยกันก่อสร้างอาคารร้านค้า ปัจจุบันได้ซื้อที่ดินเพิ่มเติมเป็น 8 ไร่ พร้อมบ้านพัก 1 หลัง และก่อสร้างอาคารเพิ่มเติมตามจำนวนสินค้าที่เพิ่มมากขึ้น กิจการของกลุ่มได้เจริญก้าวหน้ามาตลอด

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 กลุ่มจึงได้ขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ชื่อ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ได้รับอนุมัติการจดทะเบียนให้เป็นวิสาหกิจชุมชน เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 รหัสทะเบียนเลขที่ 2-71-02-02 / 1-0006 เพื่อให้รัฐทราบข้อมูล และได้รับการรับรองตามกฎหมาย สามารถมีสิทธิได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนากิจการตามมาตรการที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกำหนด จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในระบบเศรษฐกิจของชุมชนท่าเสา ปัจจุบันมีหุ้นทั้งหมด จำนวน 49,875 หุ้น รวมเป็นเงิน 4,987,500 บาท มีสมาชิกจำนวน 559 ราย และกลุ่มชุมชน 6 กลุ่ม จาก 2 หมู่บ้าน และ 2 โรงเรียน

เป้าหมายสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลท่าเสา ส่วนใหญ่ย้ายถิ่นฐานมาจากภาคต่างๆ เช่น ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคอีสาน รวมทั้งยังมีประชากรที่ถือสัญชาติ มอญ พม่า กระเหรี่ยง ที่ย้ายมาตั้งรกรากอยู่ในตำบลท่าเสา ความหลากหลายของเชื้อชาติ ประเพณีและวัฒนธรรม ทำให้เกิดปัญหาในชุมชนค่อนข้างมาก เช่น ปัญหาที่ดินทำกิน ผลผลิตทางการเกษตร

ตกต่ำ จึงประสบปัญหาในเรื่องของรายได้ที่ลดลง สินค้าในชุมชนไม่สามารถจำหน่ายได้กำไร เนื่องจากต้นทุนวัตถุดิบที่สูงขึ้น ทำให้ประชากรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบภายในชุมชนหลายด้าน การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนจึงเปลี่ยนไป จากการสำรวจเก็บข้อมูลในชุมชนทำให้ทราบถึงปัญหาจากผลกระทบที่เกิดขึ้น แขนงนำชุมชนจึงร่วมมือกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีข้อสรุปโดยจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มกองทุน ฅาปนกิจสงเคราะห์ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้กับสมาชิกที่เสียชีวิตในเบื้องต้น และสร้างความสามัคคีในชุมชน

จากปัญหาความยากจน หนี้สิน ที่ดินทำกิน ภัยธรรมชาติ ความเหลื่อมล้ำในสังคม จึงนำปัญหาทั้งหมดมากำหนดเป็นแผนชุมชน และร่วมกันระดมแนวคิดที่จะทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหารายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น จึงเริ่มมีการนึกถึงการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ขึ้นโดยเริ่มจากฐานการบริโภค และการประกอบอาชีพ โดยร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินงานของร้านค้าชุมชน ด้วยการให้บริการ การส่งเสริม การลดต้นทุนการผลิต ลดการถูกเอารัดเอาเปรียบด้านราคาสินค้า สนับสนุนให้สมาชิกหลุดพ้นจากสภาวะหนี้สินนอกระบบ การสร้างโอกาส สร้างรายได้ มีการออมทรัพย์ มีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย และมีการจัดสวัสดิการ พร้อมจัดทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความอยู่ดีกินดีของสมาชิก ซึ่งมีตัวชี้วัดของกลุ่มคือ การอยู่ดีกินดี เมื่อสามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนลง ครอบครัวยังมีเงินออมมากขึ้น หนี้สินหมดไป ความสุขจึงกลับคืนมา

กลยุทธ์และวิธีการในการดำเนินงาน

สมาชิกเป็นศูนย์รวมธุรกิจชุมชน รวมซื้อ-รวมขาย ผลิตผลต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือน มีสมาชิกทั้งหมด 559 ราย เป็นเจ้าของร่วมกัน โดยการถือหุ้น ลักษณะการดำเนินงานของร้านค้าชุมชน มี

ระบบการควบคุมที่ทันสมัย รูปแบบเดียวกับร้านสะดวกซื้อ แต่มีความแตกต่างในลักษณะของสินค้าที่นำมาจำหน่ายในร้าน ต้องเป็นการรวบรวมสินค้าของสมาชิกก่อนเป็นอันดับแรก ที่เหลือจึงเป็นรายการสินค้าทั่วไปที่ต้องกินต้องใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ทั้งนี้พนักงานขายในร้านจะต้องมาจาก ลูกหลานของสมาชิกเท่านั้น เพื่อเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพให้คนในชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ ในช่วงที่สมาชิกในชุมชนไม่มีรายได้ตามฤดูกาล ซึ่งระบบร้านค้าสามารถดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก และเป็นที่พึ่งของทุกคนในชุมชน ทั้งบุคคลที่เป็นสมาชิก หรือไม่ได้เป็นสมาชิกของร้านค้า

สินค้าภายในร้านค้ามีความหลากหลาย จึงต้องมีการจัดหมวดหมู่ของสินค้า เพื่อให้ง่ายต่อการนำเสนอผลการดำเนินงาน และสะดวกต่อการตรวจนับ โดยการวางผังสินค้าตามลักษณะการใช้งาน เมื่อต้องสั่งซื้อสินค้าที่หลากหลายจากแหล่งจำหน่ายหลายๆ แหล่ง กรรมการกลุ่มจึงมีแนวคิดในการตรวจสอบราคาสินค้า จากแหล่งจำหน่ายต่างๆ ทั้งในจังหวัด และจังหวัดใกล้เคียง เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลตรวจสอบ เปรียบเทียบราคาสินค้า เพื่อให้สามารถจัดซื้อสินค้าที่มีคุณภาพแต่ราคาถูกที่สุด เป็นการช่วยลดต้นทุนของราคาสินค้า ที่จะนำมาจำหน่ายให้กับผู้บริโภค เพื่อให้สมาชิกมีโอกาสได้ซื้อสินค้าที่มีราคาถูกกว่าท้องตลาด และจะมีการตรวจนับเงินสดในช่วงเย็นทุกวัน โดยมีคณะกรรมการ และผู้นำชุมชนร่วมควบคุมดูแล เพื่อป้องกันการผิดพลาดและการทุจริต จึงเกิดความโปร่งใสในการทำงาน หลังจากทราบจำนวนเงิน เสร็จแล้วก็ให้นำเงินดังกล่าวเข้าฝากที่ธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาไทรโยค ทันที

กลุ่มมีแผนการขยาย และพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลท่าเสา คือ ในปี 2557 – 2562 มีแผนสร้างศูนย์ฝึกอบรมศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตำบลท่าเสา รวม 10 สถานีเรียนรู้ ดังนี้

1. สถานีเรียนรู้เรื่องการบริหารร้านค้าชุมชน
2. สถานีเรียนรู้เรื่องสถาบันการเงินชุมชน
3. สถานีเรียนรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์
4. สถานีเรียนรู้เรื่องป่าชุมชน
5. สถานีเรียนรู้เรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชน
6. สถานีเรียนรู้เรื่องการผลิตปุ๋ยหมัก/ ปุ๋ยชีวภาพ
7. สถานีเรียนรู้เรื่องการผลิตไบโอดีเซล
8. สถานีเรียนรู้เรื่องการผลิตแก๊สหุงต้มจากมูลสัตว์ และเศษอาหาร
9. สถานีเรียนรู้เรื่องการผลิตน้ำส้มควันไม้
10. สถานีเรียนรู้เรื่องแปลงเพาะชำพันธุ์พืชสมุนไพร/ไม้ดอกไม้ประดับ

การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตเกษตรร้านค้าชุมชนตำบลท่าเสา ใช้กิจกรรมการระดมทุนลงหุ้น วัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกได้ถือหุ้นๆ ละ 100 บาท สมาชิก 1 ราย สามารถซื้อหุ้นได้สูงสุด 200 หุ้น มีการปันผลตามหุ้น เมื่อสิ้นปีบัญชี โดยคิดเงินปันผลให้กับสมาชิกร้อยละ 12-14 บาท ต่อ 1 หุ้น ปี พ.ศ. 2554 จำนวนหุ้นของสมาชิก 39,716 หุ้น มีจำนวนสมาชิก 479 ราย ปี พ.ศ. 2555 จำนวนหุ้นของสมาชิก 43,781 หุ้น มีจำนวนสมาชิก 502 ราย ปี พ.ศ. 2556 จำนวนหุ้นของสมาชิก 49,875 หุ้น มีจำนวนสมาชิก 559 ราย

เกณฑ์การปันผล คือ จ่ายคืนให้กับสมาชิกที่ซื้อสินค้าในร้านค้า ร้อยละ 1 บาท ปันผลคืนให้สมาชิกร้อยละ 12-13 บาทต่อ 1 หุ้น การจัดสรรผลกำไรที่เกิดขึ้น ปันผลให้กับสมาชิกที่ถือหุ้นร้อยละ 50 สมทบเป็นทุนดำเนินการของร้านค้าชุมชนร้อยละ 20 สมทบกองทุนสวัสดิการร้านค้าชุมชนร้อยละ 15 ค่าตอบแทนคณะกรรมการร้อยละ 15

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตเกษตรร้านค้าชุมชนตำบลท่าเสา มีทีมบริหารจำนวน 15 คน ทำหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ร่วมกัน แบ่งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ ตามความสามารถและความรู้ความถนัด เป็นทีมงานย่อย มีคณะกรรมการที่มาจากกรรมการเลือกตั้งของสมาชิก ทำหน้าที่ออกระเบียบ ข้อบังคับ และวางระบบตรวจสอบการดำเนินงาน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องต่างๆ โดยแบ่งเป็นทีมบริหาร ทีมการตลาด ทีมการเงินและการบัญชี และทีมติดตามตรวจสอบ ได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคน อย่างชัดเจน ประกอบด้วยคณะกรรมการ 11 ตำแหน่ง คณะกรรมการต้องเป็นผู้ที่มีความตั้งใจจริงที่จะทำงานเพื่อส่วนรวม เสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต รู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ชัดเจน อยู่ในวาระการปฏิบัติงาน 4 ปี

บทบาทหน้าที่สำคัญของคณะกรรมการ นอกจากการบริหารกลุ่มแล้วยังต้องกระจายข้อมูลข่าวสารไปสู่สมาชิก และให้สมาชิกมีส่วนร่วม ในกิจกรรมกลุ่ม เป็นแกนนำกำหนดแผนงานโครงการของกลุ่มในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาของสมาชิก เป็นผู้แทนกลุ่มในการนำเสนอปัญหา ความต้องการของสมาชิก และประสานงานกับภาครัฐและเอกชน เสริมสร้างความร่วมมือ และความเข้าใจอันดีระหว่างสมาชิกด้วยกัน กับหน่วยงานราชการและบุคคลภายนอก ดำเนินการตามนโยบาย ของกรมส่งเสริมการเกษตรและมติที่ประชุมกลุ่มดำเนินการให้มีข้อตกลงของกลุ่ม และส่งเสริมให้สมาชิกปฏิบัติตาม

การมีส่วนร่วมของกลุ่มในการพัฒนา ได้แก่ มีการประชุมคณะกรรมการอย่างสม่ำเสมอ สมาชิกมีบทบาทและส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ของกลุ่ม ให้มีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อให้สมาชิกได้รับทราบข่าวสาร

ความรู้ด้านการเกษตร และแจ้งความเคลื่อนไหวทางการเงินให้แก่สมาชิก ภายในกลุ่มได้รับรู้เพิ่มเติมพร้อมทั้งรับฟังปัญหาต่างๆ ของสมาชิกเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุง โดยมีการจัดบันทึกการประชุมทุกครั้ง มีการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของกลุ่มอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา จัดทำโครงการเพื่อช่วยเหลือสมาชิก เช่น การจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือการเกษตรเพื่อใช้ประกอบอาชีพ สมาชิกทุกคนต้องร่วมกันวางแผน และตัดสินใจเรื่องการผลิต การตลาด การจัดหาสินค้า และการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร เพื่อเพิ่มเข้ามาในร้านได้อย่างต่อเนื่องและเพียงพอ รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะ ประโยชน์ เช่น วันพ่อ วันแม่ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ฯลฯ ตลอดจนร่วมกิจกรรมทางสังคมกับหน่วยงานอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชน

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

1. ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง บริหารงานด้วยความโปร่งใส มีความตั้งใจพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง ซื่อสัตย์ และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคปัญหา เป็นที่ไว้วางใจของสมาชิกในชุมชน
2. คนในชุมชนให้ความร่วมมือ ต่อกิจกรรมต่างๆ ที่ทางกลุ่ม และชุมชนจัดขึ้น พร้อมช่วยกันขับเคลื่อนงานพัฒนาต่างๆ ด้วยความเต็มใจ
3. ขบวนการจัดการภายในกลุ่ม มีกฎระเบียบที่ชัดเจน ทำให้สมาชิกมีความเข้าใจที่ตรงกันและปฏิบัติตามข้อตกลงไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อทำอะไรตรงกันงานต่างๆ จึงสำเร็จได้ด้วยดี
4. มีการจัดประชุมถ่ายทอด ขยายผลความรู้ใหม่ให้สมาชิกอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
5. เส้นทางคมนาคมสะดวก ดัดถนนเส้นทางท่องเที่ยว เดินทางสะดวก

- หน่วยงานราชการให้ความร่วมมือและสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น กรมการค้าภายใน พาณิชยจังหวัดกาญจนบุรี กระทรวงพาณิชย์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สนับสนุนงบประมาณ ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนากลุ่มด้านต่างๆ มีมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี และมหาวิทยาลัยมหิดล ช่วยอบรมให้ความรู้การฝึกอบรมการใช้โปรแกรมสำเร็จรูป การเก็บข้อมูลต่างๆ รวมทั้งงานวิจัยในพื้นที่ เป็นต้น รวมทั้งยังมีอีกหลายๆ หน่วยงานที่มาช่วยสนับสนุนกลุ่มตามภารกิจของแต่ละหน่วยงานอีกด้วย

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

- ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ เนื่องจากปัญหาความวุ่นวายทางทางด้านการเมืองบ้าง ราคาสินค้าทางการเกษตรก็ผันผวนไม่แน่นอน ผู้บริโภคไม่ค่อยจับจ่าย ทำให้ตลาดระบายสินค้าไม่ทัน
- ปัญหาความยากจน และภาระหนี้สินเกษตรกร รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย และหนี้สินที่สะสมมานาน
- ความแตกต่างด้านเชื้อชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ทำให้มีปัญหาในการสื่อสาร และความเข้าใจไม่ตรงกันบ้าง
- ต้นทุนวัตถุดิบสูง ทำให้ส่งผลต่อต้นทุนในการผลิตสูงตามไปด้วย
- สภาพภูมิอากาศ ภัยธรรมชาติ ฝนแล้งไม่ตกตามฤดูกาล น้ำท่วมอากาศร้อนจัด ทำให้ผลผลิตและสินค้าของกลุ่มไม่ได้คุณภาพเท่าที่ควร
- ขาดบุคลากร คนรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพด้านงานพัฒนา เพราะคนรุ่นใหม่นิยมไปทำงานในเมือง

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนงานพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติในรูปแบบของการเดินทางสายกลาง มีการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน มีการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี ซึ่งประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ดังนี้

1. ความพอประมาณ ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล คือ การตัดสินใจต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตามมาอย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี คือ การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล มีการเตรียมการและวางแผนรับมือที่ดี

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- พัฒนาระบบของร้านค้าชุมชน เช่น การจัดจำหน่ายสินค้า การตรวจสอบสินค้าเข้าออกรูปแบบการจัดวางสินค้าที่สะดวกในการเลือกซื้อ ความสะอาด
- สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายร้านค้าชุมชนขึ้นในระดับตำบล ให้หลากหลาย เพื่อรองรับการผลิตและการบริโภคในชุมชน พัฒนาระบบการระดมทุน เช่น การออม การถือหุ้น เพื่อใช้ในการผลิตและการจัดตั้งร้านค้าชุมชน

- แต่งตั้งคณะกรรมการระดับตำบล/ อำเภอ เพื่อสนับสนุนให้เกิด การออม การผลิต และการตลาด
- แต่งตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดคอยดูแล และสนับสนุนการพัฒนา ระบบทุนเพื่อเชื่อมโยงการผลิต การรวบรวมสินค้า และการจัดส่ง อย่างครบวงจร
- การประสานงาน การสนับสนุนด้านวิชาการความรู้ การเชื่อมเครือข่าย ระดับจังหวัดและระดับภาค
- จัดอบรมระบบบาร์โค้ดให้กับพนักงานขายสินค้าทุกเดือน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องช่วยเพิ่มพูนความรู้ในการขายสินค้าและ ตรวจสอบสินค้า
- ปรับปรุงร้านค้าชุมชนให้โปร่งขึ้น ขยายร้านค้าเพิ่มขึ้นวางสินค้าใหม่ ทำให้ง่ายต่อความต้องการของสมาชิกใช้ระบบอ่านบาร์โค้ด สองเครื่อง เพื่อความสะดวกและรวดเร็วของสมาชิกในชั่วโมงเร่งด่วน เช่น เช้า กลางวัน และช่วงเย็น
- เพิ่มการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการ และพนักงานขายสินค้า โดยจัดให้มีการอบรมและศึกษาดูงานนอกสถานที่ ณ ศูนย์เรียนรู้ ต่างๆ
- ร่วมมือกับทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และ สหกรณ์การยางรับซื้อยางพาราเพิ่มขึ้น
- พัฒนาโปรแกรมทำบัญชี และโปรแกรมสินค้าให้ต่อเนื่องและทันสมัย
- ขยายอาคารชั้นวางของ และเพิ่มจำนวนสินค้าให้มีความหลากหลาย เพียงพอกับความต้องการของสมาชิกและประชาชนทั่วไป
- ส่งเสริมการออมทรัพย์ไว้ใช้ในยามชรา และมีภูมิคุ้มกันให้แก่ ครอบครัวอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

- มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ให้มีคุณภาพและมาตรฐาน มากขึ้น
- ส่งเสริมอาชีพให้กับสมาชิกเพื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น หนี้สินลดลง สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยจะแสวงหาองค์ความรู้ เพื่อนำมาพัฒนากิจการ ของกลุ่มอย่างต่อเนื่องจนกว่าคนในชุมชนจะหมดหนี้และพึ่งพา ตนเองได้

องค์การการเงินตำบลคลองตัน อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

เขียนโดย สุทธิลักษณ์ โตกทอง

ชาวตำบลคลองตัน เป็นชาวบ้านดั้งเดิมที่อยู่กันมานาน มีลักษณะเป็นเครือญาติลูกหลาน มีความผูกพันกันสูงแบบวิถีชนบท ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ กล้ายไม้ ทำนา ซึ่งเป็นตำบลที่สภาพแวดล้อมร่มรื่น สวยงาม มีไร่นาที่คนในตำบลยังร่วมกันลงแขก รวมทั้งมีประเพณีสงกรานต์ที่โดดเด่น มีผลไม้หลายชนิดที่เพาะปลูก และส่งขายเป็นอาชีพหลัก มีคลองหลายสายล้อมรอบที่ผู้คนยังใช้สอยประโยชน์ได้ มีกลุ่มกิจกรรมหลากหลาย มีกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เติบโตต่อเนื่อง สามารถช่วยเหลือคนในตำบลได้ตั้งแต่เกิดจนตาย และมีสภาองค์กรชุมชนที่จัดตั้งเป็นแห่งแรกของจังหวัด

ตำบลคลองตัน มีประชากรทั้งสิ้น 3,686 คน คิดเป็นร้อยละ 17.73 ของประชากรทั้งตำบล โดยปัจจุบันกองทุนสวัสดิการชาวบ้านตำบลคลองตัน สมาชิกจำนวน 831 คน มีเงินกองทุน จำนวน 1,237,191.04 บาท (การปิดงบดุล ครึ่งปีงบประมาณ 2557 ณ 31 มีนาคม 2557) จากการดำเนินงานที่ผ่านมา 9 ปี กองทุนสวัสดิการชาวบ้านตำบลคลองตัน มีการจัดสวัสดิการหลายเรื่อง ประกอบด้วย

1. จ่ายสวัสดิการการเกิด จำนวน 28 ราย เป็นเงิน 37,600 บาท
2. จ่ายสวัสดิการการเจ็บป่วย จำนวน 192 ราย เป็นเงิน 128,400 บาท
3. จ่ายสวัสดิการตาย จำนวน 43 ราย เป็นเงิน 95,000 บาท
4. จ่ายสวัสดิการในการสนับสนุนกิจกรรมผู้สูงอายุ จำนวน 124 ราย เป็นเงิน 164,000 บาท
5. จ่ายสวัสดิการในการสนับสนุนกิจกรรมการศึกษา จำนวน 247 ราย เป็นเงิน 23,700 บาท
6. จ่ายสวัสดิการให้กับผู้ด้อยโอกาส (ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก) จำนวน 11 ราย เป็นเงิน 9,559 บาท
7. จ่ายสวัสดิการในการสนับสนุนกิจกรรม เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน/การพัฒนาอาชีพ ระดับครัวเรือนอย่างยั่งยืน 637 ราย เป็นเงิน 181,615 บาท
8. จ่ายสวัสดิการในการสนับสนุนกิจกรรมให้เกิดกลุ่มองค์กรต่างๆ จำนวน 83 ราย เป็นเงิน 10,000 บาท

เป้าหมายสำคัญที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ปัญหาหลักของชาวตำบลคลองตัน จากการทำเวทีร่วมกัน พบว่า ปัญหาสำคัญ คือ ปัญหาหนี้สิน ความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สิน (มีคดีลักขโมยในไร่ สวนเพิ่มขึ้น) ปัญหาต้นทุนผลผลิตสูง และขายผลผลิตไม่ได้ราคา และคนในชุมชนยังไม่ได้รับสวัสดิการที่ทั่วถึง ครอบคลุม จึงได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมายร่วมกัน ดังนี้

- **คนในตำบลปลอดหนี้ที่สร้างทุกข์ มีหนี้สินภายนอกลดลง** จำนวนเงินที่เป็นหนี้ในระบบ และหนี้นอกระบบลดลง จำนวนเงินออมของชุมชน/ตำบลเพิ่มมากขึ้น โดยชาวตำบลจะเน้นการส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน การส่งเสริมการเพิ่มเงินออม การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางหลัก

- คนในตำบล มีความเอื้อเพื่ออาหารกันและกัน จะต้องได้รับสวัสดิการที่ดี ตั้งแต่เกิดจนตาย มีสวัสดิการในตำบลเพิ่มขึ้น และจำนวนคนในตำบลที่ได้รับสวัสดิการที่เพิ่มขึ้น และครอบคลุมทุกกลุ่มคน ทั้งนี้โดยมีวิธีการสำคัญ คือการรณรงค์ และการเพิ่มสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน และการส่งเสริมให้กลุ่ม องค์กรต่างๆ ในตำบล มีการจัดสวัสดิการที่เพิ่มขึ้น
- คนในตำบลมีความเป็นหนึ่งเดียว ไม่แบ่งแยก คือ คนที่มาเข้าร่วมกิจกรรมกลางของชุมชนมีมากขึ้น และพร้อมเพียงในการประชุมหมู่บ้านและตำบล โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกหลักในการส่งเสริมความสามัคคี และการบูรณาการแผนงาน ความร่วมมือในท้องถิ่น
- กลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เกิดความเข้มแข็ง มีตัวชี้วัดที่สำคัญ โดยดูจาก สภาองค์กรชุมชน มีแผนการพัฒนากลุ่ม องค์กรสมาชิก และสภาองค์กรชุมชนสามารถประสานงานให้หน่วยงาน ภายนอกเข้ามาสนับสนุนกลุ่มองค์กรต่างๆ ได้

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

ตำบลคลองตัน ใช้ความสุขของชุมชนเป็นตัวตั้งในการร่วมกันกำหนดปัญหา เพื่อหาทางแก้ไขร่วมกัน และใช้กองทุนสวัสดิการของตำบลคลองตัน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน โดยจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกที่ครอบคลุมหลายด้าน ทั้งนี้เพื่อให้การจัดสวัสดิการชุมชนของตำบลคลองตัน สามารถยกระดับมาตรฐานด้านคุณภาพชีวิต และความต้องการขั้นพื้นฐานนอกเหนือจาก เกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น สวัสดิการด้านการศึกษา การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาคนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ

โดยประสานร่วมมือกับภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2549 มีสมาชิกเริ่มแรก จำนวน 20 ราย มีคณะกรรมการ จำนวน 13 คน ที่ปรึกษา 4 ท่าน อีกทั้งใช้กลไกของสภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกติดตามสนับสนุนการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย ให้เกิดเป็นรูปธรรม

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ตำบลคลองตันใช้กองทุนสวัสดิการฯ นอกจากมีการจัดสวัสดิการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ให้กับสมาชิกแล้ว

ยังมีเรื่องของการพัฒนาอาชีพ การสร้างเศรษฐกิจชุมชนรวมด้วย โดยใช้เป้าหมายตัวชี้วัดความสุข 5 เป้าหมายเป็นเครื่องมือ ได้แก่ 1) คนในตำบลปลอดภัยที่สร้างทุกข์ มีหนี้สินภายนอกลดลง โดยมีตัวชี้วัดสำคัญ คือ จำนวนเงินที่เป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบลดลง จำนวนเงินออมของชุมชน/ตำบลเพิ่มมากขึ้น 2) คนในตำบล มีสวัสดิการที่ดี ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมีตัวชี้วัดของชุมชนที่สำคัญ คือ จำนวนประเภทสวัสดิการในตำบลที่เพิ่มขึ้น และจำนวนคนในตำบลได้รับสวัสดิการที่เพิ่มขึ้น และครอบคลุมทุกกลุ่มคน 3) มีสภาองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง 4) มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และ 5) มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี

นอกจากนั้น ยังใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกกลางในการขับเคลื่อน ปัจจุบันเกิดธนาคารไข่ไก่ขึ้นในตำบล จากการถอดบทเรียนเรื่องหนี้สิน ซึ่งเริ่มต้นจากครัวเรือนอาสา จำนวน 20 ครัวเรือน เพื่อเป็นกรณีศึกษาเรื่องการแก้ไขหนี้สิน และการสร้างเศรษฐกิจชุมชน ปัจจัยภายนอกอีกด้านที่สำคัญคือ มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสนับสนุน ได้แก่

1. สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.4)

จังหวัดนครปฐม สนับสนุนงบประมาณ 25,000 บาท

2. สำนักงานการศึกษาอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) อำเภอบ้านแพ้ว สนับสนุนงบประมาณ 10,000 บาท
3. องค์การบริหารส่วนตำบลคลองตัน สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการจัดตั้งธนาคารไข่ไก่
4. ผู้บริหาร สำนักงานปศุสัตว์ภาค 7 ลงมาศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการจัดการธนาคารไข่ไก่ พร้อมได้รับการสนับสนุนจากปศุสัตว์จังหวัด รอบที่ 2 เป็นเวชภัณฑ์ ได้แก่ วัคซีน วัสดุอุปกรณ์การดูแลไข่ วิตามิน ฯลฯ พร้อมดำเนินการให้ขึ้นทะเบียนกลุ่มธนาคารไข่ไก่ และรอบที่ 3 สนับสนุนกิจกรรมกลุ่มเป็นเปิด 300 ตัว เพื่อขยายกลุ่มสมาชิก ธนาคารไข่ไก่ และปศุสัตว์จังหวัดสมุทรสาคร สนับสนุนไก่เพื่อมาเลี้ยงในการให้ไข่
5. มูลนิธิหัวใจอาสา ร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ที่ช่วยจัดกระบวนการจัดทำตัวชี้วัดความสุขชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รับรู้ตัวตนของตนเอง และสามารถกำหนดเป้าหมายในการสร้างตัวชี้วัดความสุขของชุมชน มาเป็นแผนในการพัฒนาชุมชนได้
6. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. สมทบเงินกองทุนสวัสดิการชุมชน จำนวน 706,640 บาท

ข้อคิดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

“เป้าหมาย” มีไว้สำหรับพุ่งชน แต่งานพัฒนาที่ผ่านมา ขาดขบวนการสร้างเป้าหมายร่วมกัน โดยเฉพาะเป้าหมายของคนส่วนใหญ่ ที่ทุกคนยอมรับ ถ้าวันนี้ในแต่ละพื้นที่มีเป้าหมายในการเดินทาง ซึ่งแท้ที่จริงมันคือ **“ความฝัน”** ที่ทุกคนต้องการเดินไปในทิศทางเดียวกันแล้ว คำว่ามีส่วนร่วมที่แท้จริง ที่มีใช้การมีส่วนร่วมแบบสร้างภาพ ก็จะเกิดขึ้นอย่างแท้จริงและ

ถาวร คำว่า **“ชุมชนอ่อนแอ”** จะไม่เกิดขึ้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็อยู่ตรงที่ว่า จะมีใครเข้าใจคำว่า **“เป้าหมายความสุข”** กับ**ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง** ได้มากน้อยเพียงใด เท่าที่เห็นคนจำนวนน้อยมากที่เข้าใจ การแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา จึงเป็นเพียงเป้าหมายในแต่ละประเด็นงาน การพัฒนาจึงมีภาพที่ไม่ชัดเจน แต่ถ้าวันนี้มีคนเข้าใจเรื่องเป้าหมายความสุขที่ชัดเจนพอ และถ่ายทอดเรื่องนี้ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงในชุมชน จะเป็นประโยชน์ให้กับภาคีองค์กรชุมชนตำบล ซึ่งเป็นกลไกพัฒนาภาคประชาชน ที่จะมีกระบวนการพัฒนาที่มีเป้าหมาย ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ที่จะทำให้แต่ละพื้นที่ สามารถเดินไปได้อย่างมีเอกภาพ และชัดเจน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

“เงิน” คือเครื่องมือ ทำอย่างไรให้ทุกคนเข้าใจว่า **“การใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนา เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม”** นั้นต้องทำอะไร ที่ผ่านมามีคนเป็นเครื่องมือของ **“เงิน”** เสมอ

“อัตตา” จากบทเรียน พบว่า สิ่งที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งก็คือ **“คน”** ความเป็นตัวตน ความโลภ ความไม่จริงจังในการทำงาน เป็นสิ่งที่ทำให้งานพัฒนาไปไม่ถึงไหน และเป็นอุปสรรคสำหรับการทำงาน **“อนาคต”** คือสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น ในความเป็นจริง ทุกคนมีความรู้ ความสามารถ และมีคุณค่าอยู่ในตัวเองและเราจะรู้คุณค่าของคนอื่นมากยิ่งขึ้น ถ้าวันนี้คุณตอบได้ว่าคุณกำลังทำอะไรเพื่อทดแทนคุณแผ่นดิน

“จิตสำนึก” เป็นเรื่องสำคัญ ความไม่เสมอภาค ความไม่เป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การคอร์รัปชั่น ฯลฯ จะไม่เกิดขึ้น ถ้าทุกคนทำหน้าที่ของตนเองอย่างมีจิตสำนึก **“ทำดีต้องไม่ใช้ที่ปาก”**

“บูรณาการ” ยังไม่เห็นการปฏิบัติที่เป็นจริงในพื้นที่ ยังมองไม่เห็น การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในงานพัฒนาทุกระดับ คำว่า บูรณาการ จึงเป็นเพียงกระดาษที่ขาดสาระของความตั้งใจในทุกภาคส่วน มีกลุ่มองค์กรมากมายที่มีความตั้งใจในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ของตนเอง เพียงเพื่อให้สังคมนี้เป็นสังคมแห่งรอยยิ้มและอยู่ดีมีสุข แต่ข้อเท็จจริง ขาดการดูแลที่ดี ทั้งที่ชุมชนเหล่านั้นได้เสียสละ ทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังความคิด งานพัฒนาที่ผ่านมาจึง มองแต่ กระดาษกับตัวหนังสือที่รายงาน

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

จากกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนส่วนใหญ่ เป็นเรื่องของเศรษฐกิจ ปากท้อง และอาชีพ ที่ทำอยู่ในปัจจุบันจนพัฒนาอาชีพขึ้นมาเพิ่มเติม และที่จะดำเนินการในอนาคต ได้แก่ การพัฒนาการบริหารจัดการธนาคารไซโก้ การดำเนินการ จัดตั้งศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนตำบลคลองตัน โดยการสนับสนุนจาก เกษตรจังหวัด โดยกลุ่มอารักขาพืช จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อยกระดับตำบล คลองตันให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตพืช ผักปลอดภัยในตำบล โดยวิธีชีวภัณฑ์ สามารถขยายสู่ตำบลใกล้เคียงที่มีความ สนใจ เรื่องการจัดตั้งศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนตำบล เพื่อผลิตสารอินทรีย์ที่ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผสมผสานจากธรรมชาติ ใช้ทดแทนสารเคมี

ปัจจุบันเป็นที่ติดตลาดในตำบล จนผลิตไม่พอกับความต้องการ มีแปลง ผลิตข้าวไรเบอรี่ปลอดภัย พร้อมผลผลิตสำเร็จรูปส่งกองทุนสวัสดิการฯ นำเงิน สมทบสู่กองทุนสวัสดิการชาวบ้านตำบลคลองตัน นอกจากนี้กองทุนสวัสดิการ ชาวบ้านตำบลคลองตันร่วมกับ อบต.คลองตัน กำลังดำเนินงานในการจัดตั้ง ศูนย์วิเวกระบาดิน เพื่อการลดใช้ปุ๋ยเคมี และการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างถูกต้องให้ตรง

กับสภาพพืชในแต่ละชนิด ซึ่งทิศทางในการพัฒนาต่างๆ เหล่านี้สามารถเชื่อมโยงกัน และพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชนให้ดีขึ้นได้อย่างสอดคล้องกับวิถี ชีวิตของคนในชุมชน

สถาบันการเงินบ้านดอนมะขามย่างเนื้อ หมู่ 1 ตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

เขียนโดย สุทธิลักษณ์ โตกทอง

บ้านดอนมะขามย่างเนื้อ เป็นสันดอนที่ดินที่งอกขึ้นใหม่จากการตื้นเขินของฝั่งทะเล ซึ่งพอมีหลักฐานปรากฏ คือ ซากเปลือกหอยเมื่อขุดลงไปใต้ดิน ที่ความลึกประมาณ หนึ่งเมตร ถึงหนึ่งเมตรห้าสิบเซนติเมตร ส่วนชื่อของหมู่บ้านนั้น มีการเล่ากันต่อกันมาว่า เดิมทีที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นสันดอน และมีต้นมะขามขึ้นอยู่มากมาย ซึ่งในปัจจุบันยังคงมีต้นมะขามที่มีอายุมากกว่าร้อยปีให้เห็นอยู่หลายต้น ผู้เฒ่าเล่าว่าสมัยล่าสัตว์กินได้ ก็จะนำมาย่างที่ใต้ต้นมะขาม เมื่อมีคนผ่านไปมา และเห็นเข้าจึงเรียกที่ตรงนั้นว่า “ดอนมะขามพรานย่างเนื้อ” ต่อมาการเรียกชื่อของหมู่บ้านเพื่อให้มีความกระชับ และมีบางคนที่ยกตกหล่นจึงทำให้ชื่อ “บ้านดอนมะขามย่างเนื้อ” มาจนถึงปัจจุบัน

ตำบลปากทะเล เป็นชื่อหมู่บ้าน และตำบลชายทะเลในอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี สาเหตุที่เรียก ชื่อบ้านว่าปากทะเล เป็นเพราะในสมัยก่อนมีลำคลองขนาดใหญ่ไหลผ่านมาจากทางทิศตะวันตก แล้วไหลลงสู่ทะเลในบริเวณนี้ ปากคลองที่เชื่อมกับทะเลมีขนาดใหญ่ กว้างพอที่เรือประมง และเรือสินค้าขนาดเล็กจะเข้ามาจอดหลบพายุได้เป็นจำนวน

มาก ทำให้บ้านปากทะเลเป็นย่านของคนทำประมง และแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างคนท้องถิ่นกับพ่อค้าจากถิ่นอื่น เช่น เมืองชายทะเลในภาคตะวันออก จีน มลายู ฯลฯ คลองปากทะเลนั้นไหลมาจากทางทิศตะวันตก อันเป็นที่ตั้งของเมืองเพชรบุรี สมัยอดีตคลองปากทะเลเป็นทางเดินเรือสำคัญอีกเส้นทางหนึ่งที่นักเดินทาง คนทั่วไป และพ่อค้ากลุ่มต่างๆ ใช้เป็นทางผ่านในการเข้าออกเมืองเพชรบุรี นอกเหนือจากเส้นทางแม่น้ำเพชรบุรีที่บ้านแหลมและบางตะบูน

ตำบลปากทะเล มีเนื้อที่ประมาณ 5,545 ไร่ หรือ 8.87 ตารางกิโลเมตร สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลปากทะเล เป็นที่ราบลุ่มและที่ราบชายฝั่งทะเล พื้นที่ทางทิศเหนือ และทางทิศตะวันออก จะใช้ทำนาทุ่ง และนาเกลือ ส่วนพื้นที่ทางด้านทิศใต้ และทิศตะวันตกจะใช้ทำนาข้าว และมีการปลูกมะพร้าวบริเวณตอนใต้ของตำบล คั้นระหว่างพื้นที่นาเกลือกับพื้นที่นาข้าว ประชากรทั้งสิ้นในตำบลปากทะเลมีจำนวน 2,372 คน 624 หลังครัวเรือน ประชากรแยกเป็นชาย 1,182 คน เป็นหญิง 1,190 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 267 คน/ตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ในตำบลปากทะเล ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป อาชีพทำการประมง ทำนาเกลือ และเลี้ยงปลาน้ำจืด ทำนาข้าว ค่าขายตามลำดับ ปัจจุบันการทำอาชีพต่างๆ ในชุมชน เริ่มมีปัญหาต่างๆ มากมายด้วยความเจริญของเมืองทำให้ชาวบ้านในชุมชน เริ่มหันไปทำโรงงาน และรับจ้างนอกพื้นที่

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

จากภาวะความยากจนของชาวบ้านในชุมชนบ้านดอนมะขามย่างเนื้อ ได้ประสบกับปัญหาการประกอบอาชีพที่ไม่ได้กำไร ทั้งประมงและการทำนา เนื่องจากเงื่อนไขหลายด้านชาวบ้านในชุมชน จึงหันไปพึ่งเงินกู้ นอกกระบบส่งผลให้คนในชุมชนเป็นหนี้ นอกกระบบจำนวนมาก สถานการณ์นี้

เริ่มรุนแรงมากขึ้นในชุมชน ประกอบกับข้อมูลการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เมื่อปี พ.ศ. 2536 ปรากฏว่ามีประชากรในหมู่บ้านตึกเกณฑ์รายได้ ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 15,000 บาท/คน/ปี ได้รับการพิจารณาให้เป็นหมู่บ้านเป้าหมาย โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก กรมการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านละ 280,000 บาท เพื่อเป็นเงินกองทุนให้ครัวเรือนยากจนเป้าหมาย 54 ครัวเรือน ให้ยืมเพื่อไปลงทุนในการประกอบอาชีพโดยไม่มีดอกเบี้ย ในช่วงการฝึกอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมายนั้น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านแหลมได้สอดแทรกแนวความคิดการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยมีวัตถุประสงค์ให้ครัวเรือนเป้าหมายรู้จักการออมเงิน เพื่อเป็นแหล่งทุนของตัวเอง จากการฝึกอบรมครั้งนั้น ชาวบ้านในหมู่บ้านเริ่มแรก ได้รวมตัวกัน ก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้น โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านแหลม สนับสนุนการจัดตั้ง สมาชิกร่วมก่อตั้ง จำนวน 54 คน

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2544 รัฐบาลได้สนับสนุนงบประมาณกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จำนวน 1 ล้านบาท เพื่อเป็นแหล่งทุนกู้ยืมประกอบอาชีพของประชาชนในหมู่บ้าน จากโครงการฯ ดังกล่าว ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รวมตัวกันในรูปของกลุ่มอาชีพขึ้นหลายกลุ่ม เพื่อรวมตัวกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มผู้ทำนาข้าว กลุ่มอาชีพแม่ค้าขายของที่ชายหาดชะอำ กลุ่มเลี้ยงปลา เลี้ยงโค กลุ่มปลูกหญ้า กลุ่มประมง โดยสามารถกู้ยืมเงินในรูปกลุ่ม จากการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ และความร่วมมือของชาวบ้านก่อตั้งกันเอง ทำให้เกิดกองทุนของกลุ่มต่าง ๆ กระจายกันอยู่ในหมู่บ้านจำนวนมาก แต่ละกลุ่มจะมีเงินกองทุนเป็นของตัวเอง โดยเปิดบัญชีเงินฝากไว้ที่ธนาคาร ซึ่งคณะกรรมการของกลุ่มเข้าช้อนกันอยู่ไม่ก็คน จากความยากจนของคนในชุมชน บ้านดอนมะขามย่างเนื้อ ในอดีตเปลี่ยนแปลงจนกลายมาเป็นชุมชนที่เข้มแข็งในปัจจุบัน มีหลายปัจจัย

ที่มีส่วนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านดอนมะขามย่างเนื้อ จึงได้ก่อเกิด “สถาบันการเงินบ้านดอนมะขามย่างเนื้อ” ขึ้น

สถาบันการเงินบ้านดอนมะขามย่างเนื้อ หมู่ที่ 1 ตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เป็นหนึ่งในสถาบันการเงินชุมชน ที่มีส่วนช่วยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และเป็นแหล่งออมเงิน และเงินทุนที่มีสำคัญของชุมชนบ้านดอนมะขามย่างเนื้อ และชุมชนใกล้เคียง และยังเป็นแบบอย่างในการดำเนินงานให้กับชุมชนอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีการกำหนดการบริหารงาน และวิธีดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาศึกษาวิธีการดำเนินงานของสถาบันการเงินฯ เพื่อนำไปเป็นแบบอย่างในการนำไปดำเนินการในพื้นที่อื่นๆ

แนวทาง และวิธีการกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

ยุทธศาสตร์สำคัญที่ยังถูกวางไว้อย่างตั้งมั่น คือ **สร้างป่าล้อมเมือง** โดยการสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย และยังเน้นกระบวนการลงพูดคุยตามบ้าน ชักชวนให้เห็นถึงการรวมกลุ่ม เพื่อหาทางออกจากการแก้ปัญหาเรื่องหนี้สิน และในเรื่องของการออมเงิน ให้เห็นเป็นรูปธรรม รวมถึงการปล่อยกู้เพื่อนำทุนไปประกอบอาชีพอย่างมีระบบ ตัวอย่างเช่น เลี้ยงกุ้ง ทำนา จะมีคณะกรรมการติดตามระบบ มีการจัดการทำบัญชีรับ จ่าย จนสมาชิกหลายคนเห็นประโยชน์แล้วไปบอกต่อสิ่งดีๆ ให้กันและกัน ในชุมชน ทำให้สมาชิกปัจจุบันมีถึง 1,685 คน โดยมีจำนวนเงินออม 14,587,350 บาท และเงินทุนหมุนเวียน 6,840,900 บาท อีกทั้งยังมีการต่อยอดจากทางธนาคารออมสินในการทำงานที่มีระบบมากขึ้น โดยสถาบันการเงินชุมชนเปิดทำการทุกวันอาทิตย์ มีการบริหารจัดการ ดังนี้ ส่วนที่ 1 สมาชิก แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 เป็นสมาชิกรายบุคคล เช่น บุคคลทั่วไปทั้งในและนอกหมู่บ้าน นักเรียนในชุมชน

ประเภทที่ 2 เป็นสมาชิกกลุ่มองค์กร ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มปุยชีวภาพ กลุ่มชวานา กลุ่มเลี้ยงเป็ด ชมรมผู้สูงอายุตำบลปากทะเล ชมรมนักรการภารโรงอำเภอบ้านแหลม กลุ่มสงเคราะห์ฌาปนกิจบ้านดอนมะขามย่างเนื้อ ชีวदनอกปากทะเลกองทุนหมู่บ้าน (บัญชีรองรับเงินส่งคืนเงินกู้) โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (บัญชีรองรับเงินส่งคืนเงินยืม) ฯลฯ

คุณสมบัติของสมาชิก ต้องเป็นผู้ที่พำนัก หรืออาศัยอยู่ในหมู่บ้านดอนมะขามย่างเนื้อ หรือหมู่บ้านใกล้เคียง เป็นผู้มีนิสัยอันดีงาม มีความเข้าใจ เห็นชอบด้วยหลักการของสถาบันการเงินชุมชน และเป็นผู้พร้อมที่จะปฏิบัติตามระเบียบของสถาบันการเงินชุมชน ในเรื่องต่างๆ เช่น บทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการ กิจกรรมของสถาบันเกี่ยวกับการเงิน การฝาก การถอน การกู้ยืม อัตราดอกเบี้ย ค่าปรับ การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี การประชุม บทเฉพาะกาล เป็นต้น

ดอกผล หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากสถาบันการเงินชุมชน การบริหารเงินกองทุน แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) เงินรับฝากออมทรัพย์ของสถาบันการเงินชุมชนได้จากประเภทบุคคลทั่วไป นักเรียน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ จะบริหารเงินทุน โดยคณะกรรมการบริหารสถาบันองค์กรการเงินชุมชน ผู้มีสิทธิกู้ยืม คือ สมาชิกที่ฝากเงินในบัญชีเงินฝากของสถาบันองค์กรการเงินชุมชนทั้งในและนอกชุมชน และเป็นบุคคลทั่วไปกลุ่มต่าง ๆ

2) เงินฝากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านดอนมะขามย่างเนื้อ จะบริหารเงินทุนโดยคณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

บ้านดอนมะขามย่างเนื้อ ผู้มีสิทธิกู้ยืม คือ สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านดอนมะขามย่างเนื้อเท่านั้น

3) เงินฝากกลุ่มออมทรัพย์กองทุนหมู่บ้าน จะบริหารเงินทุนโดยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านบ้านดอนมะขามย่างเนื้อ ผู้มีสิทธิกู้ยืม คือ สมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯ บ้านดอนมะขามย่างเนื้อ ที่มีเงินฝากจะสะสมในบัญชีเงินฝากออมทรัพย์กองทุนหมู่บ้านเท่านั้น

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ คอยเติมเต็มทีมงานตลอดช่วงเวลาการทำงาน นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นของสถาบันองค์กรการเงิน โดยการเปลี่ยนแปลงต้องเหมาะสมกับสถานการณ์กลุ่ม อีกทั้งมีการถ่ายทอดงานให้กับเยาวชนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมของสถาบันองค์กรการเงิน ที่ได้เรียนรู้เพื่อต่อยอดการทำงานของสถาบันองค์กรการเงิน และขยายผลเชื่อมโยงสู่การทำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ที่ร้อยเรียงไปกับการที่ให้ชุมชนรักการออมเป็นแกนหลัก และในส่วนของทีมที่ขับเคลื่อนหลัก มีการติดต่อประสานงานอย่างต่อเนื่อง ในการร่วมรับรู้ความเคลื่อนไหวต่างๆ ของสถาบันองค์กรการเงินไปพร้อมกัน ประสานงานร่วมมือ คิดค้นสิ่งใหม่ให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับเครือข่ายสวัสดิการชุมชน และสถาบันการเงินชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อเกิดเครือข่ายที่เหนียวแน่น และมีพลังในการทำงาน โดยในการทำงานยังมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถาบันการเงิน หลากๆ หน่วยงาน ได้แก่

- อำเภอ ได้เข้ามาช่วยในส่วนของการบริหารระบบเอกสารต่างๆ
- ธนาคารออมสิน สนับสนุนเงินในช่วงแรก จำนวน 5,000 บาท และเครื่องมือ เครื่องใช้ เช่น คอมพิวเตอร์ โต๊ะ เก้าอี้ และตู้เก็บเอกสารต่างๆ

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้สนับสนุนให้ทีมคณะกรรมการได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ โดยได้ศึกษาดูงาน และเรียนรู้การยกระดับสถาบันการเงินชุมชนที่เข้มแข็ง ณ จังหวัดเชียงราย โดยได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน และจัดกระบวนการเรียนรู้ เรื่องการระบบการทำบัญชีสู่การสรุปสิ่งสำคัญที่จะนำมาปรับใช้กับพื้นที่ อีกทั้งยังต่อยอดในเรื่องการออมทรัพย์ และสวัสดิการ ส่งเสริมอาชีพในครอบครัว

ข้อคิดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

- ต้องปรับตัว เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง การทำงานในยุคนี้ที่ต้องทันกับเทคโนโลยี ทันข้อมูลเรียนรู้เหตุการณ์ต่างๆ อย่างรวดเร็ว เป็นสิ่งทำให้คณะกรรมการลำบากใจในการทำงาน เนื่องจากคณะกรรมการส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และไม่ถนัดกับสิ่งของที่เข้ากั้กับยุคสมัย
- สร้างพันธมิตรใหม่ เรียนรู้ชุมชน การทำงานที่ดึงเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ยังเป็นสิ่งที่ทีมงานยังไม่เคยทำอย่างชัดเจน อีกทั้งยังส่งผลต่ออนาคตของกลุ่มสถาบันการเงิน ที่ต้องอาศัยคนรุ่นใหม่มาดำเนินงานต่อ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อน การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของสถาบันการเงินบ้านดอนมะขามอย่างเนื่อ คือ การที่ได้ทำงานด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน ทำให้ทีมคณะกรรมการ ได้เรียนรู้คำว่า “มนุษย์” คือ ได้รู้จักมากกว่าคำว่า “คน” คือ ได้รู้ถึงจิตใจคนในชุมชน เห็นชีวิต

การทำงานด้วยใจ ไม่ต้องใช้เงินจ้าง มีความร่วมมือสามัคคีช่วยเหลือกันจนเป็นสถานที่ศึกษาดูงานให้กับผู้สนใจทั่วไปจำนวนมาก

อีกทั้งยังเห็นระบบการทำงานที่ต้องใช้เด็กและเยาวชนเข้ามาเรียนรู้เพื่อสอดคล้องกับสถานการณ์ด้านเด็กที่ขาดการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยการให้เข้ามาช่วยในสิ่งที่เด็กๆ ในชุมชนถนัดและสนใจ ปัจจุบันมีเยาวชนที่สนใจจำนวน 8 คน และเป็นประโยชน์มากขึ้นกับการทำงานของสถาบันการเงินบ้านดอนมะขามอย่างเนื่อ เพื่อก้าวสู่ความทันต่อเทคโนโลยี โดยการมีส่วนร่วมกับชุมชนต่อไป

สถาบันการเงินตำบลอ่าวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

เขียนโดย สุทธิลักษณ์ ไททอง

ตำบลอ่าวน้อยเป็นอ่าวเล็กๆ ตั้งอยู่แถบชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ผู้คนจึงเรียกกันจนติดปากเรื่อยมา จนได้ตั้งชื่อเป็น “ตำบลอ่าวน้อย” ปู่ย่า ตายาย ร่วมมือกันก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2310 สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อ 243 ปีที่ผ่านมา ปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยรวมกันตามแนวชายทะเลของอ่าวไทย ทำมาหากินโดยการทำประมงพื้นบ้าน

ปัจจุบัน ตำบลอ่าวน้อย มีพื้นที่ทั้งหมด 195,625 ไร่ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 16 หมู่บ้าน 4,668 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 20,586 คน แยกเป็นชาย 10,262 คน หญิง 10,324 คน สภาพพื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปสู่ทะเลอ่าวไทย มีถนนเพชรเกษมตัดผ่านคั่นระหว่างพื้นที่ทางทิศตะวันตกและทิศตะวันออก ประกอบอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม เพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมงชายฝั่ง อาชีพรอง ค้าขาย รับจ้างทั่วไป พืชเศรษฐกิจ ได้แก่ สับปะรด ฝรั่ง มะม่วง ทุเรียน มะพร้าว สวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน พืชสวน ได้แก่ มะม่วง ขนุน แดงโม มะละกอ ชมพู พืชผักหลากชนิด

เสมือนเป็นชะตากรรมของชีวิต เมื่อมีความเจริญรุกคืบเข้ามา สิ่งอำนวยความสะดวกก็ถาโถมเข้ามาแบบไม่รู้ตัวจนหารู้ไม่ว่านั่นคือดาบสองคม ที่จะย้อนกลับมาทำร้ายตนเอง ชำร่วยราคาพืชผลสวนทางกับต้นทุนการผลิตที่ได้ไม่คุ้มกับเงินลงทุนเรื่อยมา พร้อมๆ กับการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นวิถีชุมชน จนเกิดการกู้หนี้ยืมสินจากนายทุนในอัตราดอกเบี้ยสูง

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เป้าหมายสูงสุด คือ ปลดปล่อยหนี้สินดูแลกันด้วยสวัสดิการชุมชน และต้องการทำเรื่ององค์กรการเงินทั้งตำบล แผนชุมชนเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่ทำให้คนรู้จักตนเอง และจะนำพาไปสู่การแก้ปัญหาได้ตรงกับความต้องการของแต่ละครอบครัว จึงได้สนับสนุนให้สมาชิกที่สนใจ จัดทำบัญชีครัวเรือนของสมาชิกประมาณ 1,490 ครัวเรือน เกิดการออมเงินมีเงินทุนหมุนเวียน 1,789,800 บาท แล้วทยอยให้สมาชิกกู้ยืมไปแก้ปัญหาหนี้สินให้กับครอบครัว โดยในปี 2553 สามารถปลดหนี้สินให้กับสมาชิกได้ประมาณ 20 ราย รวมเป็นเงินกว่า 10,000,000 บาท ส่วนที่เหลือให้สมาชิกไปประกอบอาชีพอีก 1,444 คน จำนวนเงิน 76,000,000 บาท

ในปี พ.ศ. 2549 องค์กรการเงินชุมชน ต.อ่าวน้อย ยังตัดกำไรสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชนอีกร้อยละ 10 เพื่อสมทบกับเงินที่ได้รับสมทบจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. 100,000 บาท องค์กรบริหารส่วนตำบลอีก 300,000 บาท ศูนย์พัฒนาสังคมที่ 28 จำนวน 80,000 บาท เงินออมจากสมาชิก 600,000 บาท กลุ่มออมทรัพย์ร้อยละ 10 และศูนย์สาธิตสินค้าร้อยละ 10 เพื่อจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกตั้งแต่ครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน ปัจจุบันกองทุนสวัสดิการชุมชนมีสมาชิกจำนวน

3,131 คน เงินกองทุนหมุนเวียนประมาณ 4,626,378 บาท จัดสวัสดิการให้กับสมาชิก 8 ประเภท คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส การประกอบอาชีพ และโรคเอดส์

แนวทาง และวิธีการกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

การเผยแพร่แนวความคิด โดยประชาสัมพันธ์เชิญชวนผู้ที่สนใจ ให้เห็นถึงความสำคัญการเป็นองค์กรการเงิน/สถาบันการเงิน การอยู่ร่วมกัน คิดร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกัน และเข้าใจปัญหาสังคม ความต้องการ แนวทางแก้ปัญหาของคนในชุมชน และสมาชิก อีกทั้งยังรวมกันเก็บข้อมูลสมาชิก และวิเคราะห์ข้อมูลรายบุคคลของสมาชิก สู่การจัดประชุมประชาคม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำความเข้าใจในการทำงานในแต่ละประเด็นงานในพื้นที่ ทำให้เห็นถึงการเกิดการบูรณาการภาคี คน ธรรมชาติ รัฐและกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ตลอดการเดินทางขับเคลื่อนงานสถาบันการตำบลอ่าวน้อย โดยมีการบริหารจัดการที่มีระบบชัดเจน ประเด็นที่สำคัญในการทำงาน คือ การประชุมคณะกรรมการทุก 2 เดือน เพื่อชี้แจงและทำความเข้าใจให้ทราบถึงสถานะทางการเงินของกลุ่ม รวมไปถึงเรื่องอื่นๆ ที่ควรชี้แจง และการประสาน/เชื่อมโยงภาคีชุมชน และท้องถิ่น ในการสร้างการรับรู้ต่อการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จนเกิดการร่วมมือกันทำงานเพื่อชุมชนในหลายด้าน สร้างความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เพื่อให้สมาชิกกร่วมรับรู้ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ในการทำงานที่เกิดผลกระทบมากมายในตำบลอ่าวน้อยนั้น มีผู้นำที่มีภาวะผู้นำสูง รวมถึงคณะกรรมการหมู่บ้าน มีความเข้มแข็งในการทำงาน การใช้กฎ/ระเบียบที่ชัดเจน และสามารถใช้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังเป็นการสร้างประชาธิปไตยที่เกิดจากชุมชนฐานราก

ประเด็นหลักที่สำคัญอีกหนึ่งเรื่องก็คือ การที่มีกลุ่ม/องค์กรที่เอาใจใส่เอาใจในการทำงาน ที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม และมีความเอื้ออาทร มีความรักสามัคคีต่อกันในชุมชน สู่การมองเห็นทิศทางเป้าหมายไปพร้อมๆ กัน ผ่านแผนชุมชนมากำหนดทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน โดยมีเงินทุนหมุนเวียนภายในชุมชน พร้อมกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ภาคีเครือข่ายต่างๆ จนนำไปสู่สถานศึกษาที่เข้ามาดูงานกับองค์กรต่างๆ ที่สนใจ และอยากที่จะเรียนรู้กระบวนการทำงานในพื้นที่ อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนด้านความรู้ ด้านงบประมาณ โดยมีหน่วยงานภาคีต่างๆ เช่น

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. สนับสนุนด้านงบประมาณฟื้นฟูกองทุนสวัสดิการ (เกิดแก่เจ็บตาย) และร้านค้าชุมชน ศูนย์สาธิต
- ธนาคารออมสิน ให้กู้เงินดอกเบี้ยต่ำ สมาชิกกู้ยืมเงินโดยผ่านสถาบันการเงิน ช่วยเหลือวัสดุอุปกรณ์สำนักงาน เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ สมุดบัญชีเงินฝาก เป็นต้น
- พัฒนาชุมชน สนับสนุนให้คำแนะนำด้านวิชาการ การบริหารจัดการกลุ่ม กิจกรรมการมีส่วนร่วม
- ศูนย์พัฒนาสังคมที่ 28 สนับสนุนด้านเงินทุน องค์ความรู้
- พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ส่งเสริมด้านวิชาการ จัดทะเบียนกองทุนสวัสดิการชุมชน

- องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวน้อย สนับสนุนเงินงบประมาณ 300,000 บาท สมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน
- ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรตำบล สาธารณะสุข ประมง ปศุสัตว์ โรงเรียน วัด ให้ความร่วมมือ และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

ข้อคิดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

อุปสรรคที่มีมาตลอดการทำงานคือ สมาชิกบางส่วนส่งเงินกู้คืนล่าช้า หลังจากที่กำหนดไว้ ซึ่งยังเป็นปัญหาที่ต่อเนื่อง เนื่องจากอาจจะเป็นเพราะไม่ได้สร้างกระบวนการในการสร้างวินัยทางการเงินให้กับสมาชิกก่อน และในระหว่างการเป็นสมาชิก ซึ่งมีแต่กฎเกณฑ์ ระเบียบต่างๆ ซึ่งทำให้สมาชิกขาดวินัยในการส่งเงินกู้ และในปัจจุบันก็ได้พยายามแก้ปัญหามาให้หมดไป โดยการสร้างความเข้าใจ ลงเยี่ยมเยียนตามบ้าน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การทำงานการเงินไม่ใช่เรื่องง่าย และราบเรียบเหมือนแผ่นกระดาษในการทำงาน ทุกคนต้องมีการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง มีความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม ไม่เหลื่อมล้ำกัน และไม่เลือกที่รักมักที่ชัง และการสร้างการรับรู้ในเรื่องการทำงาน หรือบริหารจัดการเรื่องเงิน ต้องรับรู้ตลอดทุกช่วง จะมากจะน้อยแต่ต้องรับรู้ เพื่อความโปร่งใสในการทำงานกับคนหมู่มาก ดังนั้นการทำงานในปัจจุบันจึงต้องอาศัยความโปร่งใส มีความซื่อสัตย์ สร้างความไว้วางใจในการทำงาน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม ซึ่งเรื่องเหล่านี้จะต้องขยายสู่สมาชิกด้วย เพื่อให้สถาบันการเงินมีความยั่งยืนต่อไป

ชุดความรู้

61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจ และทุนชุมชนจัดการตนเอง

◆ ภาคใต้

สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ชุดความรู้ 61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนจัดการตนเอง

พิมพ์ครั้งแรก	มีนาคม พ.ศ.2558
จำนวนพิมพ์	1,000 ชุด
ที่ปรึกษา	สิน สีสวน, สมชาติ ภาระสุวรรณ, รัชรา เอียดศิริพันธ์ ศุภนิมิตร ศิลา
บรรณาธิการ	เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย, อภินันท์ ยอดมณี
ผู้เรียบเรียง	พัลลภา ฉัตรทอง
คณะผู้เขียน	กรรณิการ์ แพแก้ว, รุสนา อาเปาะอาลี, สุพิศ วงษ์ปลั่ง สันตติ เศษสุวรรณ, สุรมิตร ศรีสุรักษ์, ยุพิน คำแก้ว อาศิริระอนันต์ อินทร์ปาง, นันทกานต์ อุบลภาพ สุทธิลักษณ์ โตกทอง, ธีรภัทร เทพพันธ์, ลลิตา รั้งสรรค์วิวัฒน์ เสกสัน ไชยวุฒิ, อัมภรณ์ บุญชิต, มนัสนันท์ ผลานิสงค์
พิสูจน์อักษร	เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย
ออกแบบรูปเล่ม	คำประกอบ ศิลป์ศรี
ประสานการผลิต	ชัชฎาพร อำนวยสุวรรณ

เจ้าของ และผู้จัดพิมพ์

สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
912 ซอยนวมินทร์ 47 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ : 0 2378 8300-9 โทรสาร : 0 2378 8386
Home page : <http://www.codi.or.th> E-mail : codi@codi.or.th

สารบัญ

กองทุนการเงินชุมชนตำบลพรุพี อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี	3
ธนาคารชุมชนตำบลนาขา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร “จากเหมืองเก่า สู่ชุมชนพึ่งตนเองด้วยการออม”	8
กลุ่มออมทรัพย์อัล-อามานะห์ บ้านบางโรง ตำบลปากคอก	14
อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต	
เครือข่ายสายน้ำปากพอง อำเภอปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช	19
กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลตลิ่งชัน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช	25
เครือข่ายกองทุนชุมชนตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล	30
สถาบันการเงินชุมชนตำบลตาลีอ้าย อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี	35
ตำบลกลูบั้ง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา “สร้อยดีออมทรัพย์บ้านบาลูกา”	43
กองทุนตำบลจอบาะ อำเภอเย็งอ จังหวัดนราธิวาส	53
กองทุนตำบลชากอ อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส	61
สถาบันการเงินชุมชนตำบลควนธานี อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง	68
สถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา	75

กองทุนการเงินชุมชนตำบลพรุพี อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เขียนโดย กรรณิการ์ แพแก้ว

อำเภอบ้านนาสาร เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ มีทั้งเทือกเขานครศรีธรรมราช ลุ่มน้ำฉวาง และเหมืองแร่ ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว

ตำบลพรุพี อยู่ติดเขาช่องช้างฝั่งทิศตะวันตก ซึ่งเคยเป็นฐานที่มั่นของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในสมัยปี พ.ศ. 2508-2527 ต่อมาเมื่อเหล่าสหทัยปัญญาชนแยกย้ายกันไปประกอบอาชีพ หลายคนกลับมาใช้ชีวิตปกติแบบคนทั่วไป แต่แนวคิดในการปฏิบัติชุมชน และวิถีการดำรงชีวิตยังคงอยู่ หลายคนเป็นผู้นำธรรมชาติในการพัฒนาหมู่บ้าน มีการพูดคุยหารือเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป แม้คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่ จะเป็นคนในพื้นที่มาแต่ดั้งเดิม ส่วนหนึ่งเป็นชาวนครศรีธรรมราชที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาปักหลักชีวิตอยู่พอสมควร แต่กระแสสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยน ก็ทำให้ชุมชนแห่งนี้ต้องประสบกับปัญหาด้านการครองชีพและการทำกินไม่ต่างจากที่อื่น

สภาองค์กรชุมชน พื้นที่แห่งการแก้ไขปัญหาชุมชน

ประชากรในตำบลพรุพี มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองถึง 90% อย่างน้อยเฉลี่ยครัวเรือนละ 20 ไร่ ปศุศกยงพารา ปาล์มน้ำมัน และไม้ผล เป็นอาชีพหลัก รองลงมาคือ เลี้ยงหมู และไก่พื้นเมือง แต่ด้วยส่วนใหญ่ ทำการเกษตรกิจกรรมเดียว ทำให้มีรายได้เพียงทางเดียวเท่านั้น หลายครอบครัวไม่กล้าเสี่ยงต่อการลงทุนสิ่งใหม่ๆ ทำให้มีเวลาว่างในแต่ละวัน หลังทำสวนค่อนข้างมาก

การรวมกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรเกิดขึ้นจากกลุ่ม เกษตรอำเภอ ที่รวบรวมคนในชุมชนที่มีปัญหาด้านการเกษตรมาร่วมกัน นำเสนอ และวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูก สภาพดินฟ้าอากาศ แปรปรวน ผลผลิตไม่ออกตามฤดูกาล ไม่ได้คุณภาพเช่นเคย ราคาตกต่ำ ทำให้ รายได้ลดน้อยลง เกิดการกู้หนี้ยืมสินนอกระบบสูงขึ้น จึงเกิดเป็นกลุ่มปรับปรุง คุณภาพไม้ผล เพื่อรวมกลุ่มกันโดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมมาสอนสมาชิกผสมปุ๋ย ใช้เอง ต่อมาได้เพิ่ม **กลุ่มออมทรัพย์ไม้ผลตำบลพรุพี** เพื่อออมเงินและปล่อยกู้ ให้สมาชิกนำไปซื้อปุ๋ย การรวมกลุ่มนี้ ทำให้มีการสานสัมพันธ์อันดีของคนใน ตำบล และเกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แลกเปลี่ยนปัญหาในการทำเกษตร

สภาองค์กรชุมชนตำบลพรุพี คือ พื้นที่สำคัญในการนำเสนอปัญหา และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนในแต่ละหมู่บ้าน-กลุ่มองค์กร ต่อมาปี พ.ศ. 2553 สมาชิกสภาองค์กรชุมชนมาร่วมประชุมย่อยลง จึงเกิดแนวทาง ในการค้นหาว่าเกิดอะไรขึ้น และสามารถสรุปปัญหาได้ว่าผู้นำ-กรรมการ หลายคนไม่เข้าใจบทบาทของสภาองค์กรชุมชน ไม่สามารถบอกเล่า หรือ บรรยายบทบาทหน้าที่กรรมการสภาฯได้ ไม่เห็นความสำคัญว่า การก่อตั้ง สภาองค์กรชุมชนตำบลได้อะไร ทำให้เกิดแผนพัฒนาใหม่ ภายใต้มติจาก กลุ่มที่มาจากแจ้งกับสภาองค์กรชุมชน จำนวน 32 กลุ่ม คือ การเสนอจัดตั้ง กองทุนการเงินชุมชนตำบลพรุพี เพื่อนำเงินออมมาลงทุนในการแก้ไขปัญหา การเกษตรของสมาชิก

เงินทุนหมุนเวียน ชุมชนเข้มแข็ง

พ.ศ. 2556 ที่ประชุมของสภาองค์กรชุมชนตำบลพรุพี พบว่า สมาชิก ส่วนใหญ่มีปัญหาด้านการทำเกษตรค่อนข้างสูง ทั้งไม้ผล ปาล์มน้ำมัน และ ยางพารา จึงมีแนวคิดในการรวมทุนของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในตำบลที่มีเงิน เป็นของกลุ่ม และนำไปฝากธนาคารออมสิน ให้นำเงินฝากเหล่านั้นมาออม รวมกัน เพื่อแก้ไขปัญหา น่าจะดีกว่าฝากธนาคารไว้เพื่อกินดอกเบี้ยน้อยนิด กรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลพรุพี จึงมีมติให้มีการจัดตั้ง **“กองทุน การเงินชุมชนตำบลพรุพี”** เพื่อรวมทุนที่มีในตำบลมาช่วยแก้ปัญหาด้าน เกษตรกรรมในตำบล เป็นที่พึ่งของคนในชุมชน กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มองค์กร การเงินต่างๆ และเกษตรกรในเทศบาลตำบลพรุพี โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อเป็นแหล่งการเงินหมุนเวียนภายในเทศบาลตำบลพรุพี
2. เพื่อให้เกษตรกรรู้จักการออม และเป็นหลักความมั่นคงใน การดำรงชีวิต
3. เพื่อให้เกษตรกรได้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สร้างความรักสามัคคี ให้กับเกษตรกรในชุมชน
4. เพื่อความสะดวกในการทำนิติกรรมทางการเงิน
5. พัฒนากลุ่มองค์กรเข้มแข็ง และชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ในการจัดตั้งกองทุนการเงินชุมชนตำบลพรุพี มีงบประมาณตั้งต้น จำนวน 1,569,700 บาท มีเงินทุนหมุนเวียนระยะแรก 60,000 บาท เกิดจาก การรวมทุนของกลุ่มต่างๆ ดังนี้

- ระดมทุนจากสมาชิก 667,200 บาท
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. 70,000 บาท
- สมาชิกสวนปาล์ม 82,500 บาท

- กลุ่มเกษตรอินทรีย์ 50,000 บาท
- กลุ่มน้ำยางทุ่งหลวง 20,000 บาท
- กลุ่มน้ำยางไทรห้อง 20,000 บาท
- กลุ่มน้ำยางควนศรี 10,000 บาท
- กลุ่มไม้ผลตำบลพรุพี 700,000 บาท

จากแนวคิดแก้ปัญหาด้านการเกษตรให้แก่คนในตำบลพรุพี โดยการถือหุ้นในกลุ่มที่มีการต่อยอดอาชีพทางการเกษตร และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น กลุ่มรมยาง ทำให้เกิดความยั่งยืนแบบพึ่งตนเองได้ของคนในชุมชน สมาชิกมีการใช้เวลาว่าง จากการทำการเกษตรมาทำกิจกรรมเสริมที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ มีการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก และจัดสรรทุนเพื่อสาธารณประโยชน์

อาชีพส่วนใหญ่ของคนตำบลพรุพี คือ การทำสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน และไม้ผล ได้เกิดเหตุพ้อค้าคนกลาง กดราคาสินค้าการเกษตรทางสภาองค์กรชุมชนตำบลพรุพี จึงมีมติแก้ไขปัญหามาโดยการนำเงินจากกองทุนการเงินชุมชนมารับซื้อน้ำยางพารา ยางแผ่นดิบแก่สมาชิก เข้าไปร่วมถือหุ้นกลุ่มลานปาล์มชุมชน และก่อสร้างโรงงานแปรรูปยางพารารมควัน เพื่อเป็นโรงงานขนาดเล็กด้านธุรกิจการเกษตรของตำบล ลดปัญหาในเรื่องการกดราคาสินค้า เพิ่มทางเลือกในการระบายสินค้า และเกิดเงินทุนหมุนเวียนกำไรที่ได้จากการลงทุนต่างๆ นำมาพัฒนาตำบล และพัฒนากลุ่มองค์กรที่มีอยู่ให้เข้มแข็งตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ร่วมกัน การดำเนินงานเพื่อลงทุนทางการเกษตรของกองทุนการเงินชุมชน มีดังนี้

- รับซื้อน้ำยางสด ใช้ทุนหมุนเวียน 100,000 บาท มีกำไร 61,326 บาท
- โรงงานแปรรูปยางแผ่นรมควัน 1,200,200 บาท
- ถูถือหุ้นกลุ่มลานปาล์มชุมชน 82,500 บาท

ข้อติดขัดในการดำเนินงาน

จากแนวทาง และแนวคิดใหม่ๆ ที่แกนนำชุมชนได้นำเสนอแก่สมาชิกเพื่อแก้ไขปัญหา หลายกิจกรรมเป็นสิ่งใหม่ของคนในชุมชน ทำให้ในระยะแรกสมาชิกเกิดความไม่มั่นใจ ไม่กล้าเข้าร่วม กรรมการหรือแกนนำหลัก จำเป็นจะต้องทุ่มแรงกายแรงใจในการอธิบายเหตุผล และสร้างความเชื่อมั่นด้วยการริเริ่มลงมือทำให้เกิดเป็นผลสำเร็จ และสิ่งที่มีก็จะสร้างความหนักใจแก่การพัฒนาในชุมชน คือ สถานการณ์การเมืองท้องถิ่น ที่มีการแบ่งขั้วแบ่งสายทำลายความรักความสามัคคีของคนในชุมชน และนโยบายที่กำหนดออกมาโดยไม่พ้องกับสภาพของพื้นที่ ทำให้เกิดความยากลำบากในการดำเนินงานบ่อยครั้ง

บทเรียนสำคัญ

“กระบวนการมีส่วนร่วม” เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก ทั้งการคิดวิเคราะห์ ค้นหาปัญหา และวิธีแก้ไข รวมถึงความร่วมมือในการทำกิจกรรมของกลุ่ม ทุกคนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีการแก้ไขปัญหาตามสภาพที่เกิดขึ้นจริง จากความต้องการของคนพื้นที่อย่างแท้จริง

การดำเนินงานจริงจัง และต่อเนื่อง คือ สิ่งที่มีมักจะเป็นปัญหาอุปสรรคของกลุ่มองค์กรต่างๆ เนื่องจากบางแห่งรอการสนับสนุนงบประมาณจากภายนอก ไม่เกิดการพึ่งพาทุนชุมชนอย่างแท้จริง แต่ตำบลพรุพีได้ก้าวข้ามการพึ่งพาจากองค์กรภายนอก โดยมุ่งเน้นนำทุนที่มีในชุมชนจากกลุ่มการเงิน กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ มาบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน เพื่อให้เกิดการจัดการตนเองของคนตำบลพรุพี

ธนาคารชุมชนตำบลนาขา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร “จากเหมืองเก่า สู่ชุมชนพึ่งตนเองด้วยการออม”

เขียนโดย กรรณิการ์ แพแก้ว

ต้นแบบด้านการออมทรัพย์ “ธนาคารชุมชนตำบลนาขา” เป็นตัวเลือกแรกๆ ที่หลายกลุ่ม หลายพื้นที่ตั้งเป้าเข้าไปศึกษาเรียนรู้ และเป็นพื้นที่ต้นแบบของจังหวัดชุมพร

ตำบลนาขา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เดิมเป็นเหมืองเก่า มีคนจากหลากหลายพื้นที่เข้ามาประกอบอาชีพเป็นคนงานเหมือง เมื่อหมดสัมปทานเหมือง คนเหล่านั้นจึงจับจองพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อตั้งรกรากอาศัยและทำกิน สิ่งแรกที่ทุกคนต้องการคือ เงินทุนในการประกอบอาชีพสวนผลไม้ และพืชเศรษฐกิจที่หนีไม่พ้นยางพารา และปาล์มน้ำมัน ซึ่งเป็นการเกษตรหลักในพื้นที่แห่งนี้

กระแสสังคม เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พฤติกรรมของคนในชุมชนเปลี่ยนไป เกิดกระแสวัตถุนิยมใช้จ่ายสิ้นเปลืองในสิ่งที่ไม่จำเป็น เมื่อรวมกับภาระค่าใช้จ่ายทางด้านเกษตรกรรมที่มากโข ทั้งสองสิ่งนี้มารวมกัน ถึงจุดที่ไม่สามารถบริหารจัดการได้อย่างพอดี การกู้ยืมเป็นหนี้ในระบบ จึงเป็นทางเลือกของคนในชุมชน ที่สุดท้ายแล้วคนในชุมชนเอง ต้องเหลียวกลับมาแก้ปัญหา ทำอย่างไรให้ทุนที่มีอยู่ในชุมชน สามารถดูแลความเป็นอยู่ของทุกคนได้

จากกลุ่มเล็กๆ สู่การเชื่อมโยงทุนระดับตำบล

กลุ่มเพาะเห็ดฟางกลุ่มเล็กๆ ได้มีการขยายตัวของสมาชิกทำให้มีจำนวนเห็ดรอจำหน่ายมากขึ้น เงินที่ได้รับจากตัวแทนรับซื้อเห็ดได้เข้า จึงเกิดแนวคิดในการพึ่งพาตนเอง รวมทุนของสมาชิกในกลุ่มเป็นทุนรอนในการดูแลสมาชิกกลุ่มเพาะเห็ดฟาง และนั่นคือ จุดเริ่มต้นของ “กลุ่มออมทรัพย์เหมืองงาม” ที่มีสมาชิกเริ่มต้นเพียง 18 คน ด้วยเงินออมตั้งต้นคนละ 100 บาท รวมกองทุนตั้งต้นเพียง 1,800 บาท มีเป้าหมายเพื่อเป็นกองทุนในการช่วยเหลือสมาชิกทุกคน

พ.ศ. 2545 มีการพัฒนากองทุนประกันชีวิต และกองทุนรักษาพยาบาล เพื่อเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก จากนั้นมีการพัฒนารูปแบบการออมเพื่อจัดสวัสดิการต่างๆ ในลักษณะกลุ่มออมทรัพย์เพิ่มขึ้นอีกจำนวนมาก เช่น กองทุนประกันสุขภาพ 100% กองทุนคนทำงาน ธนาคารต้นไม้ การส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสานและธนาคารชุมชนตำบล เป็นต้น โดยใช้หลักการ “เรียนรู้ร่วม แยกกันทำ” คือ กลยุทธ์สำคัญในการรวมคน รวมกลุ่ม และเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ สู่ระดับตำบล

เรียนรู้ร่วม : เกนนำหมู่บ้าน ร่วมประชุมนำเสนอแนวคิดของทางเลือกใหม่ๆ ในการนำทุนภายในชุมชน มาพัฒนาสมาชิกในรูปแบบของการออม โดยร่วมกันนำเสนอ คิด วิเคราะห์ ออกแบบ จนได้ทางเลือกในการก่อตั้งกลุ่มใหม่ กองทุนใหม่

แยกกันทำ : เกนนำแต่ละหมู่บ้าน นำแนวคิดที่ผ่านการสังเคราะห์จากที่ประชุมใหญ่ ไปออกแบบวิธีการดำเนินการที่เหมาะสมในระดับหมู่บ้านของตน เพื่อลดปัญหาเรื่องความไม่ไว้วางใจในการบริหารงาน บริหารเงิน

นอกจากนั้น การจัดตั้งเป็น “สภาองค์กรชุมชนตำบล” คือ การสร้างพื้นที่สำคัญในการเชื่อมร้อยกลุ่มต่างๆ ในตำบล รวมถึงกลุ่มออมทรัพย์เหมืองงาม ให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมเรียนรู้พัฒนาไปสู่ “ธนาคารชุมชนตำบลนาขา” ที่เป็นแหล่งทุนชุมชนระดับจังหวัด โดย

คุณวีระ ปัจฉิมเพชร ได้ให้ความเห็นว่า “สภาองค์กรชุมชน ทำให้การประสานงาน และเชื่อมโยงกับภาคีต่างๆ มีความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐ”

ตำบลต้นแบบบูรณาการทุนรอบด้าน

ไม่เพียงแต่การรวมกลุ่มเพื่อการออมเงินของสมาชิก แกนนำตำบลยังเล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงิน จากผลกำไรที่เกิดขึ้นจากการบริหารของธนาคารชุมชนตำบลนาขา ได้แบ่งปันไปยังคนในชุมชนที่ไม่ใช่สมาชิกด้วยเช่นกัน ได้แก่ กองทุนภัยพิบัติ ซึ่งเป็นกองทุนที่ดูแลคนทั้งตำบลแม้ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก ภัยพิบัติ ในที่นี้ไม่เพียงแต่หมายถึงกรณีน้ำท่วม แต่ยังรวมไปถึงกรณีไฟไหม้ด้วย การดูแลในความเสียหายดังกล่าว ไม่ได้จ่ายเป็นตัวเงิน แต่ช่วยเหลือเป็นสิ่งของในการก่อสร้างซ่อมแซมบ้านเรือน

การสนับสนุนเกษตรแบบผสมผสาน เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการบูรณาการทุนที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กลุ่มเลี้ยงผึ้ง มีการสนับสนุนการเลี้ยงผึ้งโพรงภายในสวนผลไม้ของสมาชิก และนำน้ำผึ้งมาบรรจุในขวดใสที่มีรูปทรงสวยงาม เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน และของฝากที่มีการสั่งเข้ามาเป็นจำนวนมาก

กลุ่มซำกิ่งผักเหลียง มีการสนับสนุนให้ปลูกผักเหลียงแซมภายในสวน โดยมีการจำหน่ายทั้งผักเหลียงสำหรับประกอบอาหาร และการซำกิ่งผักเหลียง เพื่อขายส่งซึ่งสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำให้แก่สมาชิก และมีรายได้ตลอดปีประมาณ 20,000 บาทต่อครัวเรือน ต่างจากสวนยางพารา ที่ช่วงยางผลัดใบ และเข้าหน้าฝน รายได้ของเจ้าของสวนจะลดลงประมาณ 50%-70% ของรายได้ปกติ เพราะไม่สามารถกรีดยางได้

การช่วยเหลือกรณีราคามังคุดตกต่ำ โดยการรับซื้อมังคุดจากในตำบลมาคัดแยกเกรดเพื่อให้เจ้าของแผงมาประมูล สืบเนื่องมาจากมังคุดเป็นไม้ผลที่ปลูกกันมาก เกษตรกรต่างแยกกันไปขาย ทำให้ได้ราคาค่อนข้างถูก

แนวคิดของการรวมกลุ่มเพื่อจัดการทุนชุมชนจึงเกิดขึ้น เป็นการรับซื้อมังคุดมาเพื่อคัดแยกเกรด โดยใช้หลักการ “ความซื่อสัตย์ อย่าให้เสียชื่อ” ทำให้ผลผลิตที่ออกสู่ท้องตลาดมีคุณภาพ ได้ราคาดี และจัดการโดยคนในชุมชนกันเอง

ปัจจุบันธนาคารชุมชนตำบลนาขา มีจำนวนสมาชิก 517 คน มีทุนเรือนหุ้นจำนวน 3,214,850 บาท (ข้อมูล ณ วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2556)

ปัจจัยนำพาซึ่งความสำเร็จ

การบริหารจัดการที่ดี คือ หัวใจสำคัญในการทำงานร่วมกันของแกนนำตำบลนาขา ทุกกลุ่มองค์กรที่มีการจัดตั้งขึ้น จะต้องมีการออกแบบระบบการทำงานที่ดี โปร่งใสตรวจสอบได้ ภาวะเยียบข้อบังคับต่างๆ สามารถอ่านแล้วทำความเข้าใจได้โดยง่าย โดยไม่จำเป็นต้องมาสอบถามกับกรรมการ และเป็นข้อตกลงร่วมกันว่า หากมีสมาชิกมาถามว่า กรณีของตนสามารถกู้เงินได้หรือไม่ สมาชิกสามารถศึกษาข้อมูลจากระเบียบได้ว่าตนเองมีคุณสมบัติตามที่กำหนด โดยไม่จำเป็นต้องสอบถามจากกรรมการคนใด เพราะภาวะเยียบทุกอย่างมีความชัดเจน สามารถเข้าใจได้ทันที และหากสมาชิกคนใดมาสอบถาม กรรมการกลุ่มต้องตอบเหมือนกันว่า “กู้ไม่ได้” เพราะหากศึกษาภาวะเยียบมาดีแล้ว สมาชิกคนนั้นจะไม่มีคำถามประเพทนี้

พูดในสิ่งที่ทำจริง กรรมการกลุ่มสามารถเป็นวิทยากรบรรยายได้ เมื่อมีผู้มาศึกษาดูงาน ถ้อยคำที่พรึ้งพรมมาจากประสบการณ์ทำงานจริงของแต่ละคน สามารถบอกเล่าเรื่องราว และถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่นๆ ที่สนใจ มาศึกษาเรียนรู้ได้นำไปปรับใช้กับตนเองได้

เพราะปัญหาไม่แก้ไข

ไม่มีองค์กรใดไม่มีปัญหา โดยเฉพาะการทำงานที่เกี่ยวข้องกับเงิน แม้ธนาคารชุมชนตำบลนาขาจะเป็นต้นแบบการออมในระดับจังหวัด มีผู้คนหลากหลายพื้นที่มาเรียนรู้ แต่ก็เชื่อว่าจะไม่เจอปัญหาในการดำเนินงาน

สิ่งที่กลุ่มออมทรัพย์ทุกกลุ่มต้องเจอ คือ กรณีสมาชิก ไม่มี ไม่หนี ไม่จ่าย ที่นี่ก็เจอเหตุการณ์นี้เช่นกัน แต่กรรมการก็มีวิธีห้กลบหนี้ของสมาชิกเหล่านั้นจนได้ จากที่สมาชิกส่วนใหญ่มักจะไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเพียงแค่งroupเดียว ทั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่มากมายในตำบล หากเกิดปัญหาสมาชิกที่กู้เงินโดยแจ้งว่าเพื่อไปประกอบอาชีพ แต่แท้จริงแล้วนำไปใช้จ่ายอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทำอาชีพ สมาชิกคนนั้นจะถูก *ลดเครดิต* ในการให้กู้ยืมเงินในครั้งต่อไป

กรณี *เบี้ยวหนี้ ไม่มี ไม่หนี ไม่จ่าย* นี้คงดูตายเป็นหนี้ และไม่มีทำที่ว่าจะรับผิดชอบ กรรมการจะใช้วิธีการล้างหนี้โดยจำหน่ายว่าบุคคลนั้น *ถึงแก่กรรม* เพื่อนำเงินสวัสดิการที่จะต้องจ่ายมาห้กลบหนี้ที่สมาชิกค้างกับกลุ่ม และด้วยเหตุผลที่แต่ละคนจะสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ในหลายกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้น จึงสามารถห้กลบหนี้ได้หมด โดยที่ผ่านมาเคยมีเพียงกรณีเดียวที่ห้กลบแล้วยังคงค้างเงินกู้ประมาณหนึ่งหมื่นบาทเศษๆ ซึ่งถือว่าไม่มากจนเกินไป อยู่ในวิสัยที่กรรมการรับได้

บทเรียนสำคัญ

ระบบการจัดการเอกสาร เป็นสิ่งที่แต่ละกลุ่มจะต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ ขั้นตอนการทำธุรกรรมทุกอย่างเป็นระบบที่สัมพันธ์กันทั้งหมดสามารถตรวจสอบได้ และมีการจัดทำชุดความรู้ของกลุ่มไว้เพื่อการศึกษาเรียนรู้ถึงความเป็นมา และพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

คุณวีระ ปัจฉิมเพชร ประธานธนาคารชุมชนตำบลนาขา เน้นย้ำว่าการบริหารจัดการจะต้องยึดหลักยุทธธรรม 3 ข้อคือ ระเบียบหลักการต้องชัดเจนออกมาเป็นตัวหนังสือได้ เอกสารหลักฐานจะต้องรัดกุมตรวจสอบได้ โดยทุกกลุ่มในตำบลนาขาได้นำหลักการนี้ไปใช้ สร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก ลดปัญหาความไม่ไว้วางใจระหว่างกัน เอกสารข้อมูลทุกอย่างสามารถค้นหาได้ง่าย จัดเรียงเป็นระบบ คนภายนอกสามารถศึกษาเรียนรู้ได้จากเอกสารหลักฐานที่ปรากฏ

กลุ่มออมทรัพย์อัล-อามานะห์ บ้านบางโรง ตำบลป่าคอก อำเภอดงกลาง จังหวัดภูเก็ต

เขียนโดย กรรมการ แพ้แก้ว

“เศรษฐกิจอิสลาม ทำตามบัญญัติ จุดยืนเด่นชัด ปราศจากดอกเบี้ย”

จากความเจริญเติบโตของเมืองภูเก็ต ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของอันดามัน ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยมีราคาสูงลิ่ว เกิดการกว้านซื้อที่ดินจากนายหน้าจำนวนมากเพื่อสร้างโรงแรม และรีสอร์ทรองรับนักท่องเที่ยว ชุมชนบ้านบางโรง ต.ป่าคอก อ.ดงกลาง จ.ภูเก็ต หนีไม่พ้นเหตุการณ์ที่ดินในชุมชนชายที่ดินที่อยู่อาศัย รวมถึงการจำนองที่ดินให้แก่รายทุน เหตุเพราะเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ หลายคนมีหนี้สินนอกระบบ อาชีพการประมงทำรายได้ให้ครอบครัวน้อยลง แนวคิดจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือเพื่อปลดปล่อยหนี้สินให้กับคนในชุมชน เป็นความหวังหนึ่งเดียวที่จะกู้วิกฤติให้กับชุมชนได้

กลุ่มออมทรัพย์อัล-อามานะห์ ยืนหยัดในแนวเศรษฐกิจอิสลาม คือ เงินฝากไม่มีดอกเบี้ย สงวนรายได้ของตนไว้ในทางมั่นคงโดยการพึ่งตนเอง เอื้ออาทร แบ่งปัน มีส่วนร่วม และร่วมมือในการแก้ไขปัญหา โดยมีการเดินทางไปศึกษาดูงานของกลุ่มกองทุนต่างๆ ที่ใช้หลักการทางศาสนาอิสลามในการบริหารกองทุน เช่น ศึกษาสหกรณ์ระบบเศรษฐกิจอิสลาม ณ สหกรณ์อับนูอัฟฟาน สหกรณ์ออมทรัพย์ปัตตานี ศึกษาดูงานการจัดการทุนชุมชนโดยใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลาง ณ มัสยิดกามาอูลูอิสลาม ทวายกองดินใต้ กรุงเทพมหานคร และนำมาปรับใช้ตามบริบทของชุมชน เกิดกิจกรรมในการให้บริการสมาชิก ประกอบด้วย

- เงินสัจจะ (อามานะห์) คือ เงินหุ้นสมาชิก ที่สมาชิกทุกคนต้องลงหุ้นทุกเดือนอย่างน้อย 2 หุ้นๆ ละ 100 บาท
- เงินฝากรักษาทรัพย์ (เงินฝากวาดีอะห์) สมาชิกเปิดบัญชีเงินฝากไม่ต่ำกว่า 100 บาท เวลาการฝากไม่น้อยกว่า 1 ปี โดยสมาชิกจะต้องอนุญาตและยินยอมให้คณะกรรมการกลุ่มนำเงินฝากไป ประกอบธุรกิจ หากไม่มีผลกำไรหรือขาดทุน คณะกรรมการกลุ่มจะรับผิดชอบเงินฝากของสมาชิกดังกล่าวทั้งหมด
- เงินฝากร่วมลงทุน (เงินมุฏอรอบะห์) ผู้ฝากรายหนึ่งๆ ต้องเปิดบัญชีเงินฝากไม่ต่ำกว่า 3,000 บาท เวลาการฝากไม่น้อยกว่า 1 ปี เพื่อมาลงทุนภายใต้หลักการ (อัลมุฏอ - รอบะห์) หรือการเป็นหุ้นส่วนนั่นเอง
- การทำธุรกิจค้าขาย (อัลมุรอบาอะฮ์) สมาชิกสามารถกู้เงินเพื่อซื้อสินค้าทั้งเงินสด และเงินผ่อนกับกลุ่มได้ โดยทางกลุ่มคิดราคาสินค้าเพิ่มจากราคาทุน 30% เพื่อจำหน่ายให้แก่สมาชิก โดยสมาชิกจะต้องแจ้งว่าต้องการสินค้าอะไร ล่วงหน้า 1 เดือน ถ้าใครส่วนนี้ถือเป็นรายได้ของกลุ่ม สินค้าส่วนใหญ่สมาชิกนำไปเพื่อประกอบอาชีพ เช่น เครื่องมือการเกษตร เครื่องมือประมง รถกระบะ
- กองทุนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนแก่สมาชิก (อัล-ก้อรคุนหะซัน) เป็นเงินยืมเพื่อใช้แก้ปัญหาความเดือดร้อน กรณีมีสมาชิกในครอบครัวบาดเจ็บ เสียชีวิต เลี้ยงดูบุตร ค่าเล่าเรียน หรือประสบภัยต่างๆ วงเงินยืมไม่เกินครั้งละ 3,000 บาท

ซึ่งกลุ่มยังคงยึดมั่นในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน ไม่เพียงการออมทรัพย์ ยังมีการรวมกลุ่มสมาชิกเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพต่างๆ โดยประสานไปยังหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เกิดเป็นสินค้าชุมชน ตลาดนัดชุมชน

พัฒนาชุมชน ด้วยแผนชุมชน บนฐานชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์อัล-อามานะห์ สนับสนุนการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ที่ผ่านการสังเคราะห์จากแผนชุมชน ด้วยหลักคิดใช้ฐานทุนชุมชน โดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ทำให้การออมเงินกับกลุ่มเป็นมากกว่าการที่สมาชิกจะสนใจเพียงแค่ว่าจะได้รับเงินกลับคืนเท่าไร แต่ยังทำให้สมาชิกได้เกิดความภาคภูมิใจว่า เงินออมของตนสามารถพัฒนาชุมชนพัฒนาอาชีพให้กับคนในชุมชนได้มากเพียงใด เกิดความรักความหวงแหนท้องถิ่นของตน และการจัดการชุมชนโดยทุกคนมีส่วนร่วม เช่น การจัดการสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอนุรักษ์ การสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นต้น ซึ่งมีรูปธรรมที่น่าสนใจ คือ

การจัดการที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย สภาพของชุมชนที่อยู่ท่ามกลางแวดล้อมของกระแสรูขี้เหล็กท่องเที่ยวระดับประเทศ ผู้คนขายที่ดินทำกินย้ายถิ่นฐาน แต่หลายคนกลับมาในชุมชนด้วยสภาพของผู้ป่วยแพ้ต่อทุนนิยม หนี้สินล้นพ้นตัวเกินกว่าจะแบกรับไหว แคนนำชุมชน และกรรมการกลุ่ม จึงได้นำแผนชุมชนมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการรวบรวมประเด็นปัญหา พบว่า จากที่เคยมีที่อยู่อาศัย กลับต้องเช่าที่ดินเพื่อปลูกบ้านเรือน และทำการเกษตร คู่หนุ่มสาวแต่งงานใหม่ไม่มีที่ดินทำกิน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่และเร่งด่วนที่จะต้องแก้ไข กลุ่มออมทรัพย์ฯ ร่วมกับเครือข่ายออมทรัพย์อิสลามภาคใต้ จัดตั้งกองทุนชากาต ได้นำเงินจัดซื้อที่ดินที่อยู่อาศัยให้กับสมาชิก ต่อมาได้พัฒนาไปสู่การซื้อที่ดินเพื่อจัดสรรให้แก่บุคคลทั่วไป ขยายผลเป็นสวัสดิการระดับตำบล เป็นความร่วมมือกับสหกรณ์บริการชุมชนนี้

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมุสลิมบ้านบางโรง เป็นอีกความภาคภูมิใจหนึ่งของกลุ่ม ที่เริ่มต้นจากการซื้อที่ดิน และประสานหน่วยงานภายนอกมาสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้าง ในช่วงแรกเงินเดือนของครูสอนเด็กเล็กทางกลุ่มออมทรัพย์รับผิดชอบทั้งหมด ต่อมาเทศบาลตำบลป่าคอก ได้รับบรรจุ

ครูเหล่านี้เป็นลูกจ้าง ปัจจุบันมีครูของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รับเงินเดือนจากเทศบาลตำบลป่าคอก จำนวน 12 คน กลุ่มออมทรัพย์ฯ จึงไม่ต้องรับผิดชอบเงินเดือนของครู แต่หันมาดูแลด้านการบำรุงซ่อมแซมอาคารสถานที่ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีการตั้งงบประมาณอุดหนุนปีละ 200,000 บาท

การท่องเที่ยวชุมชน เป็นกลยุทธ์ในการดูแล และพัฒนาชุมชนแบบทางอ้อม โดยให้คนในชุมชนได้มีโอกาสศึกษาข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวในตำบล จัดทำแผนที่ท่องเที่ยวชุมชน และร่วมกันดูแลรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อเป็นที่เชิดหน้าชูตาเมื่อมีผู้คนมาศึกษาดูงาน ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากร และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนได้เป็นอย่างดี

จากมือล่าง สู่มือบน จากผู้รับ สู่ผู้ให้

ความสำเร็จของการแก้ปัญหาชุมชน และเป็นต้นแบบแก่กลุ่มองค์กรอื่นๆ คือ การพัฒนาชุมชนตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง โดยมีแผนชุมชนเป็นเครื่องมือ และมีหน่วยงานภาคีภายนอกเข้ามาสนับสนุน ตลอดจนกลุ่มออมทรัพย์ได้ทำงานกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภายนอกมากมายที่มาช่วยหนุนเสริมในแต่ละแผนงาน หัวใจหลัก คือการเป็นผู้ให้ เมื่อพบว่าชุมชนขาดอะไร จะมีการออกแบบและวางแผนเพื่อช่วยเหลือในสิ่งนั้น โดยทุกคนมีส่วนร่วม ผ่านเงินออมต่างๆ ที่ทำธุรกรรมร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์ ทำให้เห็นคุณค่าของเงินเกิด สำนึกรักชุมชน และหวงแหนทรัพยากรเพื่อลูกหลานในวันข้างหน้า

จากกลุ่มออมทรัพย์ที่มีเงินเริ่มต้นเพียง 27,000 บาท ได้มีการศึกษาแลกเปลี่ยนกับกลุ่มองค์กรภายนอกอย่างต่อเนื่องทุกปี ปัจจุบันสถาบันการเงินชุมชนระดับตำบลในนามกลุ่มออมทรัพย์อัล-อามานะห์ บ้านบางโรงมีสมาชิก 517 คน เงินทุน 21,344,125 บาท และวันนี้พัฒนาไปสู่สหกรณ์ระดับจังหวัด ในนาม “สหกรณ์บริการอัล-อามานะห์ ภูเก็ต จำกัด”

เพื่อดูแลสมาชิกที่มีอยู่ทั่วทั้งจังหวัดภูเก็ต (ประชากรนอกตำบล) กว่า 280 คน และมีเงินกองทุนหมุนเวียน 22,103,848 บาท

บทเรียนสำคัญ

“เกาะให้ถูกที่คั้น” คือ สิ่งสำคัญของการพัฒนาในเรื่องใดก็ตาม จากสถานะเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้คนละทิ้งชุมชน ละทิ้งอาชีพดั้งเดิม ละทิ้งมรดก การแก้ปัญหาให้ถูกจุด คือสิ่งที่ค้นพบได้จากที่แห่งนี้

หลักศาสนา คือ หลักยึดในการร้อยโยงคนในชุมชนให้กลับมาร่วมกัน คิด วิเคราะห์ ค้นหาทางออกร่วมกัน ความเสียสละของแกนนำชุมชน และคณะกรรมการมัสยิด ที่สละแรงกายแรงใจในการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์อย่างไม่ย่อท้อ เดินทางศึกษาหาแบบอย่างในการพัฒนาชุมชนจากหลากหลายพื้นที่ที่เคยประสบปัญหาใกล้เคียงกัน นำมาปรับใช้กับชุมชนได้อย่างเหมาะสม

แม้จะต้องต่อสู้กับแนวทางการพัฒนาของรัฐ ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นผู้รับ รอคอยการป้อนจากหน่วยงานภาครัฐ คนรุ่นใหม่ขาดการเสียสละ แนวทางเหล่านี้ขัดแย้งโดยสิ้นเชิงกับแนวทางของกลุ่ม และเป็นปัญหาอุปสรรคที่คณะกรรมการจะต้องต่อสู้ เพื่อสร้างจิตสำนึกรักถิ่น และสำนึกการเป็นผู้ให้เพื่อพัฒนาตำบลป่าดง ตลอดถึงจังหวัดภูเก็ต ให้ก้าวไปสู่จังหวัดจัดการตนเอง ซึ่งเป็นภารกิจใหญ่หลวงที่คนภูเก็ตทุกคนจะต้องร่วมมือกัน เพื่อไปให้ถึงภาพฝัน “ภูเก็ตจัดการตนเอง” ให้ได้

เครือข่ายสายน้ำปากพนัง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เขียนโดย กรรณิการ์ แพแก้ว

ปากพนัง เดิมมีชื่อว่าอำเภอเบ็ญสัด หมายถึง สถานที่ที่คลื่นซัดหอยเบี้ยเข้าสู่หาด เป็นเมืองท่าเก่าแก่ของภาคใต้ มีความอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่โบราณ ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่มีปลายแหลมยื่นออกไปในทะเล มีอ่าวเว้ามาถึงปากแม่น้ำพนัง เพื่อเป็นที่พักหลบมรสุม และยังมีที่ราบลุ่มกว้างใหญ่เหมาะแก่การทำนา เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญที่สุดในภาคใต้ ในปี พ.ศ. 2445 ได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอปากพนัง ซึ่งเป็นคำเรียกสั้นๆ ของ ปากแม่น้ำพนัง ที่มีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขานครศรีธรรมราชด้านตะวันตก สายน้ำเลียบนานไปทางชายทะเลทิศตะวันออก คืออ่าวไทย ไหลไปออกทะเลสาบสงขลา

ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เข้าสู่ยุคเฟื่องฟูของนาุ้ง ที่เข้ามาขยายการครอบครองแทนนาข้าว ส่งผลให้น้ำเค็มเข้ารุกพื้นที่นาข้าวขยายวงกว้าง หลายปีผ่านไปเกิดปัญหาดินเค็ม ทำให้ที่ดินไม่สามารถทำการเกษตรได้ หลายคนก็หนียืมสินมาเพื่อลงทุนทำนาุ้ง เมื่อนาุ้งล่ม ต้องสิ้นเนื้อประดาตัว เพราะเป็นการเกษตรขนาดใหญ่ที่ลงทุนสูง

พ.ศ. 2536 เกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อแก้ปัญหาน้ำจืดขาดแคลน น้ำเค็มรุกล้ำ และน้ำท่วมในพื้นที่ดินทำกิน จนสามารถฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติให้สามารถกลับมาทำการเกษตรได้อีกครั้ง

การก่อเกิดเครือข่ายสายน้ำปากพนัง

ระยะเวลาเกือบสิบปี ที่มีการถักทอสายใยคนลุ่มน้ำปากพนังด้วยระบบ ภูมินิเวศน์ เพื่อเชื่อมร้อยเป็นเครือข่ายภายใต้สภาพปัญหาที่ใกล้เคียงกัน นำสู่การปรึกษาหารือ และวางแผนแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลต่างๆ จำนวน 26 ตำบล จาก 5 อำเภอ มีการแบ่งเป็นพื้นที่ภูมินิเวศน์ ดังนี้

1. นิเวศน์ต้นน้ำ ประกอบด้วย ตำบลเขาพระทอง ตำบลนางหลง ตำบลควนหนองหงส์
2. นิเวศน์ป่าพรุ ประกอบด้วย ตำบลบ้านตุล ตำบลเค็ง ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว ตำบลท่าเสม็ด
3. นิเวศน์กลางน้ำ ประกอบด้วย ตำบลการะเกด ตำบลไสหมาก ตำบลบ้านเนิน ตำบลท้องลำเจียก ตำบลท่าขนาน ตำบลบางตะพุง
4. นิเวศน์ปลายน้ำ ประกอบด้วย ตำบลหูล่อง ตำบลบางศาลา ตำบลปากพนังฝั่งตะวันตก ตำบลบ้านใหม่ ตำบลคลองกระป้อ ตำบลบางพระ
5. นิเวศน์ชายฝั่ง ประกอบด้วย ตำบลแหลมตะลุมพุก ตำบลปากพนังฝั่งตะวันออก ตำบลท่าพญา ตำบลขนานนา
6. พื้นที่ขยาย ประกอบด้วย ตำบลแหลม ตำบลบางนบ ตำบลท่าซอม เป้าหมายร่วมที่สำคัญของเครือข่าย คือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับ

องค์กรชุมชนภายในตำบลเครือข่าย ให้มีความมั่นคงทางด้านอาชีพ ความมั่นคงทางด้านอาหาร และสามารถอนุรักษ์พันธุกรรมพื้นถิ่น ให้คงอยู่ สืบทอดสู่รุ่นลูกหลาน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ พัฒนา และถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ก่อเกิดเป็นทุนด้านต่างๆ ประกอบด้วย ทุนองค์กรชุมชน จำนวน 213 องค์กร ทุนบุคลากร 325 คน ทุนด้านกองทุน ได้แก่ กองทุนสวัสดิการ 13 ตำบล กองทุนที่ดิน 2 ตำบล และกองทุนความมั่นคงทางด้านอาหาร 2 ตำบล แนวทางของเครือข่าย คือ การรวมคน รวมพลัง รวมความคิด โดยไม่ได้มีการรวมทุนเป็นตัวเงินแต่อย่างใด

เครือข่ายสายน้ำปากพนัง มีบทบาทในการเชื่อมโยงองค์กรภายนอก มาร่วมเป็นภาคีในการสนับสนุน และส่งเสริมความมั่นคงให้กับการขับเคลื่อน ทุนชุมชนของตำบลเครือข่าย กรรมการเครือข่ายมีหน้าที่ในการประชุม วางแผน และออกแบบการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ ผ่านตัวแทนที่มาจากคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล โดยภายใน 26 ตำบลเครือข่าย มีการจัดตั้ง สภาองค์กรชุมชนตำบล จำนวน 23 สภา

ฐานข้อมูลชุมชน ภูมิวิถีชุมชน

กลยุทธ์สำคัญของการขับเคลื่อนสู่ความเข้มแข็งของชุมชน คือ การจัดทำฐานข้อมูลชุมชน โดยมีการเก็บข้อมูลทุนชุมชนในแต่ละตำบล และรวบรวมเป็นฐานข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ ดังตัวอย่าง

ที่	ตำบล	ประเภททุน					
		บุคลากร/ องค์กร	กองทุน การเงิน/ สวัสดิการ	กองทุน ภัยพิบัติ	กองทุน เฉพาะเรื่อง	ทรัพยากร ธรรมชาติ/ ทรัพยากร ท้องถิ่น	องค์ความรู้/ ภูมิปัญญา
1	ควนหนองหงษ์	มี	มี	มี	ที่ดิน	ป่าต้นน้ำ	
2	เขาพระทอง	มี	มี	มี	อาหาร	ป่าต้นน้ำ	พืชร่วมยาง ข้าวพื้นบ้าน
3	นางหลง	มี	มี	มี	-	ป่าชุมชน	หนังตะลุง
4	ท่าเสม็ด	มี	มี	มี	แผ่นดินแม่	ป่าพรุ	การท่องเที่ยว เชิงนิเวศน์
5	เคอรั้ง	มี	ไม่มี	มี		ป่าพรุ	กระเจ็ด
6	บ้านตุล	มี	ไม่มี	มี		ป่าพรุ	การจัดการป่าพรุ
7	แม่เจ้าอยู่หัว	มี	ไม่มี	มี		ป่าพรุ	นาผสมผสาน
8	การะเกด	มี	มี	มี		ป่าพรุ	การทำนา
9	ท่าขนาน	มี	มี	มี		นาข้าว	การทำนา
10	บ้านเนิน	มี	มี	มี		นาข้าว	การทำนา
11	ท้องลำเจียก	มี	มี	มี		นาข้าว	การทำนา
12	หูล่อง	มี	มี	มี		นาข้าว/ประมง	การจัดการน้ำ
13	ปากพนังฝั่งตะวันตก	มี	ไม่มี	มี		ป่าชายเลน	แปรรูปปลา
14	แหลมตะลุมพุก	มี	ไม่มี	มี		ป่าชายเลน	การต่อเรือ
15	ท่าพญา	มี	ไม่มี	มี		นาข้าว	นาข้าว
16	ขนานนก	มี	ไม่มี	มี		ป่าจาก/ประมง	น้ำตาลจาก
17	บางจาก	มี	มี	มี		นาข้าว/ประมง	ประมงพื้นบ้าน

การขับเคลื่อนความเข้มแข็งของตำบลเครือข่าย ใช้วิธีการให้แต่ละตำบลเป็นพระเอก โดยเครือข่ายสายน้ำปากพนังเป็นกองหนุน พื้นที่รูปธรรมความสำเร็จในด้านต่างๆ เป็นจุดขายของแต่ละตำบล ที่มีองค์กรหน่วยงานภายนอกมาศึกษาดูงานไม่ขาดสาย แบ่งเป็นรูปธรรมการทำงานเป็นดังนี้

- เกษตรสวนยาง : ตำบลเขาพระทอง
- เลี้ยงปลาในนาข้าว : ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว
- เลี้ยงปลาในบ่อ/กระชัง : ตำบลขนานนก
- แปรรูปผลิตภัณฑ์กระเจ็ด : ตำบลเคอรั้ง
- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ : ตำบลท่าเสม็ด
- การจัดการภัยพิบัติ และการเกษตร : ตำบลหูล่อง
- กองทุนภัยพิบัติ (ซ่อมสร้าง) : ตำบลตะลุมพุก

บทเรียนที่ต้องก้าวให้พ้น

ความมั่นคงด้านอาหาร เป็นหัวใจหลักที่เครือข่ายให้ความสำคัญ มีการพัฒนาแนวทางเพื่อกระจายพืชผลของสมาชิก โดยในปี พ.ศ. 2556 มีการรวมกลุ่มสมาชิก ประมาณ 15 คน เพื่อร่วมลงหุ้นในการปลูกผักเพื่อจำหน่าย ในอัตราเงินลงทุน 30 : 70 และสมาชิกจะต้องจ่ายคืนหุ้นเมื่อผลผลิตออกดอกออกผล และขายได้ กำไรทั้งหมดเป็นของสมาชิก

ในระยะแรก ได้มีการทดลองรวมกลุ่มลงหุ้นปลูกน้ำเต้า (ผักทอง) เนื่องจากมีคนปลูกน้อย และเน้นจำหน่ายในพื้นที่ใกล้เคียง ไม่ได้ส่งออกไปต่างจังหวัด จึงไม่ขาดทุน จากความสำเร็จครั้งนั้น แนวคิดการรวมหุ้นเพื่อลงทุนทางการเกษตร ได้มีการขยายไปสู่ตำบลต่างๆ ในเครือข่าย

ต่อมา ได้ขยายไปสู่การปลูกพริกด้วยวิธีการลงหุ้นเช่นเดียวกัน พบว่าสมาชิกลงทุนเฉลี่ยกิโลกรัมละ 11 บาท ราคาขายในท้องตลาด 6 บาท กรรมการเครือข่ายสายน้ำปากพนัง จึงประสานงานไปยังสหกรณ์นครพิงค์ผลไม้

เพื่อเป็นตัวกลางในการเจรจากับพ่อค้าคนกลางให้รับซื้อพริกไปจำหน่าย แม้จะขายได้ในราคากิโลกรัมละ 10 บาท และทางโรงงานรับซื้อเพียง 300 กิโลกรัมต่อวัน ทำให้เกิดปัญหาไม่มีตลาดให้กระจายสินค้า ส่งผลให้สินค้าเสียหายและขาดทุน และพบว่าประสบการณ์ด้านการคัดผลผลิต รวมถึง การศึกษาด้านตลาดส่งออกที่ยังมีไม่มากพอ ทำให้เกิดข้อติดขัดในการคัดพริก ที่ไม่ได้มาตรฐานปะปนบ้างในบางครั้ง การลงทุนปลูกพริกในครั้งนี้ ทำให้ สมาชิกและเครือข่ายขาดทุน

สิ่งสำคัญที่ค้นพบจากการดำเนินงาน คือ การวางแผนงานใดๆ จะต้อง กำหนดแนวทางป้องกันปัญหาไม่คาดคิดที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น ปัญหาราคาสินค้าการเกษตรตามตลาดที่มีความผันผวน เพราะหากมีเพียงความตั้งใจที่ขาดซึ่งข้อมูลวิชาการ หรือประสบการณ์เฉพาะด้าน การดำเนินงานของ เครือข่ายอาจเกิดข้อติดขัด และลดความเชื่อมั่นในการร่วมลงทุนกับเครือข่าย

การถอดบทเรียนชุมชน เป็นวิธีการหนึ่ง ที่จะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น จากความผิดพลาดในการบริหารงานที่ผ่านมา เกิดการนำบทเรียนนั้นไปสู่ การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา พัฒนาแนวทางใหม่ๆ ที่เป็นไปได้ โดย ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรเอกชนที่มีใจช่วยชุมชน แบบฝึกหัดจากในอดีต เป็นเพียงบททดสอบของนักต่อสู้สายน้ำปากพอง ที่หวังจะฟื้นฟูอยู่ชั่ว อยู่น้ำให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลถึงชั้น อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

เขียนโดย กรรณิการ์ แพแก้ว

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต วัดป่ายาง แม่แบบของการออมเงินเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในทุกด้าน และได้มีการขยายเครือข่ายในระดับจังหวัด ชื่อว่า “เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จังหวัดนครศรีธรรมราช” ทำให้ปี พ.ศ. 2543 ก่อเกิด “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านสวนใหญ่” ต.ตถึงชั้น อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช มีสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 75 คน เงินทุน 7,800 บาท

จากเงินออมสู่เงินสวัสดิการชีวิต

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านสวนใหญ่ ได้พัฒนากิจกรรมต่างๆ ขึ้นมาเป็น ลำดับ จากการออมเงินเพื่อปล่อยกู้แก่สมาชิก จนก่อเกิดร้านค้าสวัสดิการ บ้านสวนใหญ่โดยสมาชิกสามารถลงทุนได้สูงสุดคนละ 10 หุ้น หุ้นละ 10 บาท สินค้าที่จำหน่าย ได้แก่ ข้าวสาร และเครื่องใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือน รวมถึง ปู่เพื่อใช้ในการปลูกผักปลอดสารพิษ ที่เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สมาชิก จำนวนมากร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อให้เงินกำไรที่เกิดขึ้นออกดอกผล และนำมา

ปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิก มีการแบ่งสัดส่วนกำไรออกเป็นสองส่วน คือ 50% สำหรับการอุดหนุนเข้า **กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลตลิ่งชัน** และอีก 50% สำหรับการปันผลให้แก่สมาชิก ภายในตำบลตลิ่งชัน โดยมีทุนภายในชุมชนต่างๆ ดังนี้

- องค์การการเงินชุมชน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านหน้าเขาวัด มีสมาชิก 370 คน เงินหมุนเวียน 3,658,100 บาท และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาท่อน มีสมาชิก 189 คน เงินทุนหมุนเวียน 2,137,850 บาท
- กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลตลิ่งชัน เงินทุนหมุนเวียน 199,655 บาท มีสมาชิกกองทุนสวัสดิการรุ่นที่ 1 จะได้รับสวัสดิการขั้นสูงสุด คือ หากสมาชิกคนใดเจ็บป่วยต้องนอนพักรักษาตัวที่โรงพยาบาล จะได้รับเงินสวัสดิการชดเชยรายได้ คืนละ 500 บาท จากกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลตลิ่งชัน และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านสวนใหญ่ อีก 500 บาท รวม 1,000 บาท เบิกได้สูงสุด 15 วัน

เรียนรู้จากประสบการณ์

ตำบลตลิ่งชัน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ ทำสวนยาง สวนผลไม้ และเลี้ยงสัตว์ มีรับจ้างและค้าขายบ้างเล็กน้อย พืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับคนในชุมชน คือ ยางพารา ทุเรียน และมังคุด

ด้วยหลักคิดของการพัฒนาคุณธรรม ตามแนวของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ร่วมเป็นเครือข่าย ได้มีการนำหลักสูตรที่ผ่านการอบรมจาก วัดป่ายาง มาประยุกต์ใช้ในกลุ่ม ทั้งเรื่องของแนวปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการทำเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการเกษตร โดยการรวมกลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ขายให้แก่สมาชิก วางจำหน่ายภายในร้านค้าสวัสดิการฯ ซึ่งเป็นปุ๋ยที่รวมกลุ่มทำกันเอง และขายกันเองในราคาย่อมเยา

ปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้น เพื่อเสริมอาชีพให้แก่สมาชิกภายในกลุ่ม โดยมีการจัดทำโรงเรือนเพื่อปลูกผักกางมุ้ง ได้แก่ ผักกาด ผักคะน้า เน้นขายกันเองภายในกลุ่ม และจำหน่ายภายในชุมชน ไม่มีการส่งออกไปขายในตลาดอื่นๆ ผลผลิตที่ได้มีความสมบูรณ์ ผักมีลักษณะกรอบ รสหวาน กว่าผักประเภทเดียวกันที่จำหน่ายในท้องตลาด จนเกษตรกรอำเภอ นำคณะศึกษาดูงาน มาศึกษาวิธีการปลูกผักปลอดสารพิษบ่อยครั้ง

แม้จะได้รับการยอมรับเรื่องคุณภาพของผักปลอดสารพิษ แต่ปัญหาที่พบเจอ คือ ปัญหาด้านการตลาด ที่ยังขาดแหล่งกระจายสินค้า เช่น เมื่อปลูกมะละกอ หรือมะเขือ ก็ปลูกชนิดเดียวกันทั้งหมด ทำให้สินค้าล้นตลาด และเกินความต้องการบริโภคของคนในชุมชน รวมถึงราคาตลาดที่ค่อนข้างราคาถูก ทำให้กำไรลดน้อยลง แม้จะมีการลดค่าใช้จ่ายในการผลิต ด้วยการใช้ปุ๋ยของกลุ่มในราคาถูกก็ตาม ทำให้ทางกลุ่มมีแผนงานในการนำเสนอต่อบต. ตลิ่งชัน ให้สร้างตลาดชุมชน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการกระจายสินค้า

พัฒนาสู่สิ่งใหม่ให้ชุมชน

ผลงานที่เป็นจุดเด่น คือ การปลูกผักปลอดสารพิษ แม้จะเพิ่งเริ่มต้นได้ไม่นานนัก แต่กรรมการและสมาชิกพบว่า ยังมีสิ่งที่ต้องเรียนรู้อีกมากมาย สำหรับการปลูกผักกางมุ้ง จึงได้มีการทำวิจัยภายในกลุ่มสมาชิกว่า พืชชนิดใดที่สามารถปลูกได้ดีในช่วงฤดูฝน ที่จะต้องมีการทดลองผิด ทดลองถูกกันไป ในช่วงฤดูการนี้ นอกจากการรวมกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ ยังมีการส่งเสริมอาชีพในการเลี้ยงปลา และกลุ่มทำเครื่องแกงด้วยเช่นกัน

แผนในการพัฒนากิจกรรมใหม่ภายในกลุ่ม อีกเรื่องหนึ่งที่กำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนาหรือกับสมาชิก คือ การทำแปลงสมุนไพร และการทำลูกประคบ การอบสมุนไพร เน้นการรักษาสุขภาพด้วยสมุนไพร เพื่อควบคู่กับการทานผักปลอดสารพิษ เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีสวนสมุนไพรภายในบ้านของตนเองอยู่แล้ว การนำสมุนไพรต่างๆ ที่มี มาศึกษาร่วมกัน และพัฒนา

ไปสู่การทำแปลงสมุนไพรของกลุ่ม และปลูกเพิ่มเติมสำหรับพืชสมุนไพรบางชนิด และการเรียนรู้ด้านการสร้างผลิตภัณฑ์ด้านสมุนไพร จึงไม่น่าจะเป็นเรื่องยากมากนัก

ปัจจุบัน น้ำย่านางกลั่น เป็นที่นิยมกันมากในกลุ่มสมาชิก โดยมีวางจำหน่ายที่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้าเรื่องสรรพคุณของใบย่านาง พบว่า มีสรรพคุณในการปรับสมดุลร่างกาย ใบย่านางมีวิตามินเอและวิตามินซีสูง มีสารอาหารสำคัญๆ เช่น โปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน ไฟเบอร์ แคลเซียม ฟอสฟอรัส เหล็ก ไทอะมิน ไรโบฟลาวิน และไนอะซิน นอกจากนี้ ใบย่านาง ถือเป็นยาฤทธิ์เย็น มีความโดดเด่นด้านการดับพิษและลดไข้อีกด้วย

จากกระแสความนิยมในการดื่มน้ำย่านางกลั่นเพื่อดูแลสุขภาพ จึงมีแนวคิดในการศึกษาวิธีการทำน้ำย่านางกลั่น และทดลองจำหน่ายภายในกลุ่มสมาชิก ก่อนจะทำการตลาดต่อไป เพื่อให้ครบวงจรในการดูแลสุขภาพของสมาชิกและคนในตำบล รวมถึงเสริมอาชีพได้อีกทางหนึ่ง

บทเรียนสำคัญ

การพัฒนาจะต้องควบคู่กับคุณธรรม เป็นแนวคิดที่ได้จากพระสุวรรณหคเวสโก เจ้าอาวาสวัดป่ายาง และประธานเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตจังหวัดนครศรีธรรมราช การนำคุณธรรมมาปรับใช้กับการออมเงิน การพิจารณาธุรกรรมทางการเงินให้แก่สมาชิก โดยมีหลักคุณธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดการสร้างวินัย และจิตสำนึกให้แก่สมาชิก

รวมไปถึงการทดลองพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอาชีพใหม่ๆ ที่กรรมการหรือสมาชิกขาดประสบการณ์ เช่น การทำแปลงสาธิต ที่มีการทดลองปลูกพืชผักหลายชนิด ซึ่งจากการทดลองปลูก พบว่า ผักใบค่อนข้างปลูกยาก

มีความเสี่ยงต่อการลงทุนสูง จึงหันมาปลูกข้าวโพด มะเขือ ผักบุ้ง มะละกอที่มีความเสี่ยงน้อยต่อสภาพดิน ฟ้า อากาศในแต่ละช่วงฤดูกาล ในขณะที่เดียวกันบทเรียนเหล่านั้น ก็ทำให้เกิดการเรียนรู้ท่ามกลางปฏิบัติโดยไม่ต้องพึ่งตำรา

จากเป้าหมายแรกที่ตั้งใจให้เกิดการรวมคน รวมกลุ่มต่างๆ มาร่วมกันทำกิจกรรมลดรายจ่าย เสริมรายได้ และความสามัคคีของคนในชุมชนวันนี้สิ่งที่คนตำบลคลังชั้นได้รับ มาไกลกว่าเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้มาก การเรียนรู้และความสนใจใคร่รู้ของสมาชิกเองก็มีอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการพัฒนากิจกรรมใหม่ๆ ขึ้นมาอยู่เสมอ เกิดการพึ่งพิงชุมชน ทั้งทุนด้านบุคลากร ทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำทุนเหล่านั้นมาพัฒนาความอยู่ดีมีสุขให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

เครือข่ายกองทุนชุมชนตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล

เขียนโดย กรรณิการ์ แพแก้ว

ตำบลนาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล เป็นชุมชนหนึ่ง ที่นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบูรณาการทุนชุมชนระดับตำบล ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ด้วยใจที่มุ่งหวังให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง พอมี พอกิน อยู่ดี กินดี มั่งมีศรีสุข จึงเกิดการรวมตัวของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในนาม “เครือข่ายกองทุนชุมชนตำบลนาทอน”

จากความต้องการให้มีศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือ และบูรณาการทุนที่มีอยู่มากมายหลายกลุ่มเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการ เสริมความเข้มแข็งระหว่างกัน วันที่ 1 พฤษภาคม 2548 จึงเกิดเครือข่ายกองทุนชุมชนตำบลนาทอน ในระยะแรกเป็นการระดมความคิดร่วมกันของแกนนำ และเดินสายสร้างความเข้าใจกับกลุ่มต่างๆ เพื่อค้นหาแนวร่วมมาเป็นสมาชิก เดือนตุลาคม 2548 มีสมาชิกเข้ามาร่วมเครือข่ายจำนวน 5 กลุ่ม ด้วยเงินออมจำนวน 87,246 บาท

กองทุนชุมชน กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ประชากรในตำบลนาทอน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร

ปลูกปาล์มน้ำมัน ยางพารา และทำสวนผลไม้ตามลำดับ อาชีพรองลงมาคือ ประมง ค้าขาย เลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป รายจ่ายสิ้นเปลืองที่เกิดขึ้น มาจากการซื้อหอย เหล้าเบียร์ การซื้อรถยนต์ และการจับจ่ายเกินพอดีในห้างสรรพสินค้า ทำให้หลายครอบครัวเกิดภาวะหนี้สิน เมื่อรายได้ไม่พอกับรายจ่าย เพราะปาล์มน้ำมัน เป็นพืชที่มีต้นทุนในการผลิตสูง ยางพาราเองมีช่วงผลัดใบ และฤดูฝนหากมีฝนชุกก็ไม่สามารถกรีดยางได้

แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักสำคัญในการทำงานของคณะกรรมการเครือข่ายกองทุนชุมชนตำบลนาทอน เพื่อจะไปให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน คือ คนในชุมชนมีอาชีพที่มั่นคง มีทุนในการประกอบอาชีพ มีรายได้ที่แน่นอน มีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีระบบสวัสดิการครบวงจร หากทุกคนสามารถนำหลักทางสายกลาง ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั่นคือ การมีเหตุผล รู้จักพอประมาณ และมีการระบุมุมุมักันในตัวที่ดี มาใช้ควบคู่กับเงื่อนไขพื้นฐานที่ทั้งกรรมการ และสมาชิก จะต้องมีส่วนร่วมกันคือ **ความรู้ คู่คุณธรรม** สังคมอยู่เย็นเป็นสุขก็เกิดขึ้นได้

เครื่องมือสำคัญในการเดินสู่ทางสายกลาง ที่ทางเครือข่ายนำมาใช้กับสมาชิกคือ **บัญชีครัวเรือน** สมาชิกจะต้องรู้จักตนเอง และสามารถจัดการการเงินหน่วยที่เล็กที่สุด คือระดับตนเอง หรือครอบครัวได้ การทำบัญชีครัวเรือนด้วยข้อมูลที่เป็นจริง ทุกคนยอมรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง ทำให้เห็นถึงรายจ่ายที่ไม่เป็นเหตุเป็นผล สาเหตุจากการตามกระแสบริโภคนิยม และทำให้หลายครัวเรือนเกิดหนี้สิน จนต้องกู้ยืมเงินจากภายนอกนำหลักทรัพย์ไปค้ำประกัน เพื่อหาทุนมาประกอบอาชีพการเกษตร เมื่อเห็นข้อมูลทางการเงินระดับครัวเรือนของตน การแก้ปัญหาสามารถทำได้โดยการประหยัดลดรายจ่าย อุดออม ในระดับเครือข่ายกองทุนชุมชนตำบลนาทอน ได้นำตัวชี้วัด 6x2 ของการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการประเมินความสำเร็จของชุมชน ดังนี้

1. การลดรายจ่าย - คริวเรือนทำสวนครัว - คริวเรือนปลูกดอกบាយมุข	4. การเรียนรู้ - ชุมชนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญา - ชุมชนมีการเรียนรู้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน
2. การเพิ่มรายได้ - คริวเรือนมีอาชีพเสริม - คริวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม	5. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน - ชุมชนใช้วัสดุท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ - ชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเป็นชุมชนน่าอยู่
3. การประหยัด - คริวเรือนมีการออมทรัพย์ - ชุมชนมีการออมทรัพย์	6. การเอื้ออาทรต่อกัน - ชุมชนดูแลและช่วยเหลือคนจนคนด้อยโอกาส - ชุมชนรู้จักสามัคคี

พลังเครือข่าย พลังเปลี่ยนแปลงชุมชน

ความพยายามในการรวมกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตำบล เข้ามาสู่เครือข่ายกองทุนชุมชนระดับตำบล โดยการจัดตั้งองค์กรภายใต้สภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอน ทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นกลุ่มที่มีความน่าเชื่อถือ มีความมั่นคง และมีการประชุมพูดคุยกันในกลุ่มสมาชิกสภาองค์กรชุมชนบ่อยครั้งและต่อเนื่อง

หลักการที่ใช้ในการรวมทุนของเครือข่าย คือ แต่ละกลุ่มสามารถบริหารจัดการจัดการกลุ่มของตนได้เช่นเดิม โดยจะต้องกันเงินสภาพคล่องของกลุ่มออกมาจำนวน 20% เพื่อออกรวมกันภายในเครือข่าย กลุ่มองค์กรภายในเครือข่าย

ปัจจุบันมีทั้งสิ้น 30 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มออมทรัพย์ 7 กลุ่ม, กองทุนปุ๋ย 4 กลุ่ม, กองทุนประชามุขบ้าน 5 กลุ่ม, กลุ่มน้ำยางสด 2 กลุ่ม, กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ 1 กลุ่ม, กองทุนหมู่บ้าน 9 กลุ่ม, โครงการที่อยู่อาศัย 1 กลุ่ม และ กองทุนสวัสดิการ 1 กลุ่ม มีเงินฝาก ณ วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 จำนวน 5,053,528 บาท เงินทุนหมุนเวียน จำนวน 34,510,941 บาท โดยมีบัญชีฝากถอนและออกรวมกันจำนวน 42 บัญชี

ธนาคารกีฬา คือ สวัสดิการแก่คนในตำบลประเภทหนึ่ง ที่เกิดขึ้นภายใต้การดูแลของเครือข่าย เนื่องจากที่ทำการเครือข่ายอยู่ใกล้สนามกีฬา จึงเกิดแนวคิดในการสร้างธนาคารกีฬา เพื่อจำหน่ายอุปกรณ์กีฬาทุกประเภทที่นิยมใช้ ในราคาถูกกว่าท้องตลาดถึง 30% กำไรหลังหักค่าใช้จ่ายเป็นรายได้นำเข้าสู่เครือข่ายกองทุนชุมชนตำบลนาทอน

การเพิ่มรายได้จากพื้นที่สาธารณะโดยการปลูกปาล์มน้ำมัน และมะพร้าวน้ำหอม เนื่องจากพบว่า รอบสนามกีฬามีพื้นที่ว่างเปล่าจำนวนมากทางเครือข่ายจึงได้ประสานความร่วมมือไปยัง อบต.นาทอน นำเสนอแนวคิดในการปลูกพืชเพื่อเพิ่มรายได้จากพื้นที่เหล่านั้น จนนำไปสู่ความร่วมมือในการปลูกและดูแลร่วมกันระหว่างเครือข่าย และ อบต.นาทอน โดยมีปาล์มน้ำมันจำนวน 80 ต้น และ มะพร้าวน้ำหอม จำนวน 100 ต้น ซึ่งเป็นโครงการที่เพิ่งเริ่ม ยังไม่ได้ผลผลิตเพื่อจำหน่าย

ธุรกิจการตลาด ที่ทางเครือข่ายได้อำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกในตำบล โดยบริการรับส่งซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค ไปจนถึงพันธุ์พืช ปุ๋ย เคมีภัณฑ์ และเครื่องมือทางการเกษตร เพียงสมาชิกทำการสั่งซื้อสินค้ากับทางเครือข่ายจากนั้นกรรมการจะประสานไปยังสหกรณ์การเกษตรอำเภอฟุ่่งหว้า เพื่อซื้อสินค้าเหล่านั้นและนำส่งถึงบ้านสมาชิก

บทเรียนสำคัญ

ระบบสวัสดิการครบวงจร ไม่ได้มุ่งหวังที่การมีเงินปล่อยกู้เท่านั้น คณะกรรมการเครือข่ายกองทุนชุมชนตำบลนาทอน ยังมองการณ์ไกลถึงการเปลี่ยนศูนย์กลางทางการเงิน มาเป็นกระทรวงการคลังของตำบล โดยการรวบรวมทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในหมู่บ้านต่างๆ รวบรวมมาไว้ในพื้นที่กลางของตำบลแห่งนี้ ให้คนในตำบลสามารถบริหารจัดการทุนในชุมชนได้ด้วยตนเอง นำไปสู่ตำบลจัดการตนเอง ทำให้ทุกอย่างสามารถบริหารจัดการ และขับเคลื่อนได้โดยคนในชุมชน จนกลายเป็นวิถีชุมชน แต่กระนั้น บุคคลจะต้องจัดการครอบครัวของตนเองให้ได้ด้วยเช่นกัน

อุปสรรคในการทำงานมีไม่มากนัก เมื่อเจอปัญหาในการดำเนินงาน กรรมการใช้การปรึกษาหารือเพื่อร่วมกันนำเสนอแนวทางแก้ไข ทำให้ผ่านพ้นปัญหาอุปสรรคในการทำงานไปได้ อาจมีข้อติดขัดบ้างในเรื่องของคนยุคเก่ากับการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เชี่ยวชาญ แต่ทุกคนไม่ยอมแพ้ ฝึกฝนทักษะด้านเทคโนโลยีกันอยู่เสมอ

สถาบันการเงินชุมชนตำบลตาโลอ้ายร์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

เขียนโดย รุสนา อาปะอะอาลี

ธนาคารหมู่บ้านใหม่รุ่งเรือง ก่อตั้งเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2542 ปัจจุบันได้ยกระดับเป็น “สถาบันการเงินชุมชนตาโลอ้ายร์” เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2556 โดยได้รับโครงการไร่นาสวนผสมจากเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) เข้ามาสนับสนุนการยกร่องปลูกพืชผัก และวันที่ 5 ธันวาคม 2542 นั้น นายธนิศ มาศรีนิวล ผู้อำนวยการเร่งรัดพัฒนาชนบท ได้ร่วมเปิดธนาคารหมู่บ้านใหม่รุ่งเรืองนั้นด้วย ซึ่งแรกตั้งมีสมาชิก 13 คน จัดตั้งเป็นคณะกรรมการ ได้ร่วมประชุมกับผู้ที่ได้รับโครงการดังกล่าว 13 คน เพื่อให้ธนาคารหมู่บ้านเป็นที่ออมเงินของชุมชน และเป็นที่พักของชุมชน ชาวบ้านเป็นผู้ดูแลบริหารจัดการกันเอง และถ้าคณะกรรมการขายผักได้ก็ให้คณะกรรมการนำเงินมาฝากธนาคารหมู่บ้าน โดยคณะกรรมการในตอนนั้นประกอบด้วย 1) นางพรทิพย์ เพชรโรจน์ ประธาน 2) นายนำแวททองคำ เหมรัญญิก และ 3) นางยุพิน หมิ่นทรัพย์ เลขานุการ และคณะกรรมการคนอื่นๆ ตามลำดับ

ธนาคารหมู่บ้านใหม่รุ่งเรืองมีเงินหมุนเวียนเริ่มต้น 1,300 บาท เมื่อทำงานมาครบ 6 เดือน ได้เปลี่ยนคนทำงานเหรียญกษาปณ์เป็น นายสุรเชษฐ แก้วส่องแสง แทน เนื่องจากเหรียญกษาปณ์เดิมไม่สามารถรับผิดชอบการเงินได้ และเมื่อทำงานได้ 6 เดือน ได้ขอลาออกจากกลุ่ม เพื่อไปทำงานต่างจังหวัด

เมื่อปี พ.ศ. 2553 นายนำ แวทองคำ เห็นว่าเหรียญกษาปณ์มีการเปลี่ยนตัวบ่อย จึงพูดในที่ประชุมว่า “ผมขออาสาเป็นเหรียญกษาปณ์เอง” ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบันก็เป็นเหรียญกษาปณ์ธนาคารหมู่บ้าน บ้านใหม่รุ่งเรือง ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 350 คน จาก 4 หมู่บ้าน มีเงินออม 3,000,000 บาท

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของสถาบันการเงินชุมชนตำบลตาสีอ้าย ต้องการปลดหนี้นอกระบบให้คนในชุมชนที่ประสบปัญหาทางการเงิน ต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยมีแนวทางดังนี้

1. คนในชุมชนลุกขึ้นเป็นแกนหลักในการจัดการ และแก้ปัญหาของตนเอง รู้จักตนเอง มีข้อมูลและเกิดแผนพัฒนาตำบลในมิติต่างๆ มีรูปธรรมดำเนินการแก้ไขปัญหา โดยคนในชุมชนในประเด็นต่างๆ นำไปสู่การจัดการทุนร่วมในการพัฒนา และแก้ไขปัญหา เช่น ที่อยู่อาศัย การจัดสวัสดิการให้แก่คนในชุมชนได้ทั่วถึง และเป็นธรรม
2. มีการเชื่อมโยงขบวนการองค์กรชุมชนในพื้นที่ มีการจัดความสมดุลของกลไกในพื้นที่ โดยมีลักษณะของรูปแบบสภาองค์กรชุมชนที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ รวมถึงภาคี ท้องถิ่น และมีการเชื่อมโยงประสานแผนกับหน่วยงานอื่นๆ

3. เกิดพื้นที่กลางในการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแก้ไขปัญหา ร่วมกันทุกฝ่ายอย่างเป็นเอกภาพ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายสาธารณะ มีการจัดความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างชุมชนกับองค์กรการปกครองท้องถิ่น ท้องที่ ส่วนราชการ
4. ยกระดับธนาคารชุมชนตำบล เป็นสถาบันการเงินชุมชนตำบล
5. เพื่อเป็นทุนให้ความช่วยเหลือของคนในชุมชน ในการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบ โดยใช้ภูมิปัญญาของคนในชุมชน
6. เป็นพื้นที่ต้นแบบให้สมาชิกและเครือข่าย ตำบลข้างเคียง สามารถศึกษาดูงาน และประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเองให้มีประสิทธิภาพ และชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

ยุทธศาสตร์ของสถาบันการเงินชุมชนตำบลตาสีอ้าย ต้องการให้มีระบบบริหารจัดการที่ดี ใช้งานระบบเอกสารทางการเงิน การทำบัญชี มีความโปร่งใส สมาชิกมีความเชื่อมั่น และสร้างรายได้ลดรายจ่ายให้คนในชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยที่แต่ละกลุ่มองค์กรในชุมชน ได้มีการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

- สภาองค์กรชุมชนตำบลตาสีอ้าย ได้มีเวทีการพูดคุย ปรึกษาหารือ ทุกเรื่องปีละ 4 ครั้ง เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สภาองค์กรชุมชนมีการขยายการจดแจ้งของกลุ่มองค์กรในพื้นที่ให้ครอบคลุมทั้งตำบล และสภาองค์กรชุมชนมีการประสานงานเชื่อมโยงกับภาคีท้องถิ่น ท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มองค์กร และเครือข่ายในพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม

- **กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลตาลีฮายร์** ชาวบ้านต้องสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนอย่างน้อย 6 เดือน ถึงการได้รับสวัสดิการชุมชน ในเรื่อง
 1. สวัสดิการคลอดบุตรจ่ายสวัสดิการแม่ 800 บาท เปิดบัญชีธนาคารให้บุตร-ธิดา 200 บาท
 2. สวัสดิการผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมอาบน้ำผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และต้องเป็นสมาชิกของกองทุนสวัสดิการทั้งไทยพุทธ และไทยมุสลิม
 3. สวัสดิการเจ็บป่วยต้องนอนโรงพยาบาล จ่ายคืนละ 200 บาท แต่ไม่เกิน 10 คืนต่อคนต่อปี
 4. สวัสดิการเสียชีวิตจ่ายรายละ 5,000 บาท แต่สมาชิกต้องนำไปรับรองแพทย์ และใบมรณะบัตร มายื่นคณะกรรมการทุกครั้งที่มาจ่ายเงินจากคณะกรรมการกองทุน
 5. สวัสดิการจัดงานฌาปนกิจศพ หากสมาชิกไม่มีทุนจัดงานศพ ทางกลุ่มช่วยเหลือให้ยืมกองทุนในการจัดงานศพรายละ 16,000 บาท โดยไม่คิดดอกเบี้ย หลังจากเสร็จงานแล้ว หากไม่ส่งคืนตามกำหนดทางกลุ่มจะดำเนินการไปตามระเบียบกองทุน
- **กองทุนแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยตำบลตาลีฮายร์** ได้มีการช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ หญิงหม้าย ผู้สูงอายุ โดยการให้วัสดุสร้างบ้าน ต่อเติม ซ่อมแซม (ไม่ให้เป็นเงิน แต่ให้เป็นวัสดุก่อสร้างเช่น เสาคอนกรีต อิฐบล็อก ทราย หิน ดิน ฯลฯ) ตามที่ชาวบ้านต้องการ งบสร้างบ้านใหม่วงเงินไม่เกิน 100,000 บาท งบซ่อมแซม - ต่อเติมไม่เกิน 30,000 บาท และมีเงื่อนไขให้ผู้ที่ได้รับทุนมีการคืนให้กับกองทุน 100% ภายในระยะเวลา 8 ปี 4 เดือน มีการคืนทุนเดือนละ 300 และ 1,000 บาท โดยแบ่งเป็น

95% เป็นการสร้างบ้าน ซ่อมแซม - ต่อเติม เพื่อให้มีการพัฒนาและยกระดับกองทุนให้มีช่วยเหลือกับผู้รับทุนในบัญชีสำรองต่อไป และ 5% เป็นการบริหารจัดการที่ดีของตำบล

- **กองทุนหมู่บ้าน และสถาบันการเงิน** สถาบันการเงินทำมากกว่าการฝาก ถอน กู้ ปลดหนี้ เนื่องจากสถาบันการเงินนั้น ต้องการปลดหนี้สินครัวเรือนให้กับคนในชุมชน และมีเป้าหมายชัดเจนในทิศทางการเดินหน้าสู่สถาบันการเงิน ซึ่งยังต้องอาศัยทุนที่มีในชุมชนค่อนข้างมาก เมื่อสถาบันการเงินช่วยปลดหนี้ให้ชาวบ้านแล้ว ก็ถือเป็นการคืนความสุขให้ชาวบ้านอย่างแท้จริง ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้
- **กองทุนส่งเสริมอาชีพ** สถาบันการเงินได้ซื้อแม่พันธุ์ไก่ไข่ ได้มีการจำหน่ายไข่ไก่ และทุกวันนี้ไข่ไก่ได้วันละ 200 ฟอง มีการจำหน่ายไข่ไก่ในหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 4 เท่านั้น ขายปลีกราคาแผงละ 90 บาท และขายส่งราคาแผงละ 85 บาท และได้รับการรับรองคุณภาพจากทางเกษตรจังหวัด ถูกต้องตามกฎหมายกำหนดไว้โดยความร่วมมือจากสมาชิก มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และมีการจัดอบรมทำบัญชีให้คณะกรรมการของสถาบันการเงิน เพื่อให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบ เกิดการทำงานแบบบูรณาการร่วมกันกับภาครัฐ ท้องถิ่น ท้องถิ่นในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง
- **กฎกติกา** สถาบันการเงินชุมชนตำบลตาลีฮายร์ ได้มีกติการ่วมกันดังนี้
 1. สมาชิกของสถาบันการเงินทุกคน ต้องมีเงินสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการวันละ 1 บาท เพื่อจัดสวัสดิการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย และอื่นๆ

2. สมาชิกต้องฝากเงินกับธนาคารขั้นต่ำ 100 บาท และสูงสุด 5,000 บาท
3. การขอกู้ยืมเงินจากสถาบัน ต้องเป็นสมาชิกธนาคารอย่างน้อย 6 เดือนขึ้นไป
4. สมาชิกที่ขอกู้เงินสามารถกู้ได้ 2 เท่าของเงินที่สะสม แต่ต้องมีคนค้ำประกัน และหากสมาชิกขอกู้มากกว่านั้น ทางคณะกรรมการพิจารณาให้กู้ได้ไม่เกิน 150,000 บาท โดยใช้โฉนดที่ดินมาจำนอง กับธนาคาร
5. สมาชิกกู้เงินไปแล้วต้องส่งเงินต้น พร้อมดอกเบี้ยทุกๆ เดือน ในระยะเวลาที่ให้กู้ระยะยาว 48 เดือน
6. หากทางกลุ่มจัดกิจกรรมสมาชิกทุกคนต้องมาร่วม เช่น วันอาบน้ำ ผู้สูงอายุ และกิจกรรมวันเสาร์เดือนสิบ เป็นต้น

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- **แกนนำ** หรือคณะกรรมการสถาบันการเงินฯ และสมาชิก เกิดความเชื่อมั่นในคณะกรรมการ และเป็นผู้ที่สมาชิกให้การยกย่อง เพราะมีประสบการณ์ในการทำงาน มีอุดมการณ์ในการทำงาน มีความรู้ความสามารถ มีความรอบคอบ มีความตั้งใจ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความยุติธรรม เป็นคนจิตอาสา มีการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด
- **ชุมชน** ให้ความไว้วางใจในรากฐานการทำงานอย่างเป็นระบบของสถาบันการเงินฯ ในการช่วยเหลือสมาชิก และคนในชุมชน เกิดแรงจูงใจให้กับสมาชิก และบุคคลภายนอก ทำให้สมาชิกมีการขยายเพิ่มครอบคลุมทั้งตำบล

- **สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช.** ได้ให้การสนับสนุนในด้านของงบประมาณการก่อตั้งสถาบันการเงินชุมชนเป็นเงินจำนวน 50,000 บาท และได้ให้ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการที่ดี การบริหารการจัดการกลุ่ม การจัดทำฐานข้อมูลให้เป็นระบบ
- **องค์การบริหารส่วนตำบลตาสีอ้าย** ให้การสนับสนุนด้านสถานที่ในการปฏิบัติงาน โดยมอบอาคารสำนักงานที่มีความมั่นคง สมาชิกและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนและสถาบันการเงินฯ ได้ร่วมทำแผนพัฒนา 3 ปี กับองค์การบริหารส่วนตำบลตาสีอ้าย โดยมุ่งเน้นจัดลำดับปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน และได้รับการเสนอให้เป็นแผนงานอันดับ 1 และให้มีการอนุมัติสนับสนุนงบประมาณให้ตำบลตาสีอ้าย เป็นจำนวนเงิน 860,000 บาท ในเดือนตุลาคม 2557 นี้ เพื่อเกิดเป็นประโยชน์ให้กับคนในชุมชนให้มากที่สุด

ความล้มเหลว หรือข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

1. สถานที่ไม่ได้มาตรฐาน ไม่มั่นคง
2. การส่งเสริมอาชีพจำหน่ายไข่ไก่ ไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาด

แนวทางการแก้ไขปัญหา

1. อบต. ตาสีอ้าย ได้ให้การสนับสนุนด้านสถานที่ ให้มีความมั่นคงภายในเดือนตุลาคม 57 นี้
2. ต้องมีการขยายพันธุ์แม่ไก่ และซื้อพันธุ์แม่ไก่ไปประมาณ 500 ตัว เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาด

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน

จากการทำงานที่ผ่านมา สถาบันการเงินฯ ได้ประสบความสำเร็จเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ มีสมาชิกเพียง 13 คน และเติบโตขึ้นมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน โดยมีสภาองค์กรชุมชนทำหน้าที่ประสานงาน ให้มีการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กร เครือข่ายในพื้นที่ให้เป็นธนาคารชุมชน เพื่อยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชน และมีการทำงานบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ มีการทำงานที่เป็นระบบ มีแกนนำที่มีจิตอาสาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี สร้างความเชื่อมั่นให้สมาชิกได้

สิ่งสำคัญในการทำงานทุกอย่าง ต้องมีความซื่อสัตย์ โปร่งใส ยึดหลักคุณธรรม ยุติธรรม ต้องมีการรายงานประจำเดือนทุกครั้ง เพื่อให้สามารถตรวจสอบได้ และสถาบันการเงินตำบลतालือยาร์ ยังเป็นพื้นที่ต้นแบบเพื่อให้สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างเต็มที่ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับตำบลของตนเองให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

สถาบันการเงินชุมชนตำบลतालือยาร์ ได้มีการช่วยเหลือสมาชิกอย่างยุติธรรม เกิดความเอื้ออาทรต่อกัน เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการพัฒนาระดับกลุ่มองค์กรในตำบล ให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ มีการประชาสัมพันธ์ และรักษาไว้ซึ่งความเป็นวิถีชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ชาวบ้านอยู่อย่างมีความสุขและยั่งยืน

ตำบลกาลูปัง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา “สรัญตีออมทรัพย์บ้านบาลูกา”

เขียนโดย รุสนา อาเปาะอาลี

ตำบลกาลูปัง เดิมเป็นชุมชนเล็กๆ เรียกว่า “กาลูแป” เป็นชื่อของต้นไม้พื้นเมืองที่ขึ้นอยู่ในตำบลเป็นจำนวนมาก ตำบลกาลูปังมีผู้คนอาศัยอยู่ไม่มากนัก ประกอบอาชีพทำสวน และทำนา เป็นหลัก ต่อมาได้มีประชาชนจากพื้นที่ใกล้เคียงมาประกอบอาชีพทำสวน และทำนาในพื้นที่มากขึ้น ทำให้พื้นที่แห่งนี้อุดมสมบูรณ์ด้วยข้าว และสวนต่างๆ และเมื่อประมาณ 60 กว่าปีมานี้ ชุมชนได้เจริญขึ้น และได้แยกออกเป็นชุมชนต่าง ๆ หลายชุมชน คำว่า “กาลูแป” ก็ได้เปลี่ยนเป็นคำว่า “กาลูปัง” ตั้งแต่นั้น

ตำบลกาลูปังมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 20.50 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 12,812.50 ไร่ มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านบือแนบารู หมู่ที่ 2 บ้านกาลูปัง หมู่ที่ 3 บ้านบาลูกา และหมู่ที่ 4 บ้านเลสุ มีประชากรทั้งหมด 2,873 คน 660 ครัวเรือน นับถือศาสนาอิสลาม 100 เปอร์เซ็นต์

เมื่อปลายปี พ.ศ. 2545 กลุ่มออมทรัพย์บ้านบาลูกา ได้ถูกก่อตั้งขึ้น โดยนายสุไลมาน วอโตะแม ได้มีการลงขันจัดเลี้ยงกินเปิดเป็นประจำ ทำให้มีเงินเหลือจากการกินเปิด และได้มีแนวคิดร่วมกัน คือเงินส่วนที่เหลือจะเป็น

การออมเงินให้สมาชิกในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีเงินเก็บ มีที่ตั้ง ณ บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 3 บ้านบาลูกา ตำบลกาลูบึง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ซึ่งถือเป็นฐานการเริ่มต้น และพัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นในตำบล

ก่อนปี พ.ศ. 2545 ผู้นำจะครอบงำในระบบการเงิน ใช้อำนาจทางอำนาจ ทำให้เงินกองทุนต่างๆ เกิดการสูญหายไปโดยไม่มีใครกล้าทวงถาม ชาวบ้านเกิดความไม่ไว้วางใจในเรื่องการเงินกับผู้นำ จนกระทั่งเมื่อปลายปี พ.ศ. 2545 มีกลุ่มคนรวมตัวกัน 7 - 8 คน รวมตัวกันจัดเลี้ยงกินเปิดกัน มีการเก็บเงิน หรือลงขันเงินกันเพื่อจัดเลี้ยง ทำให้มีเงินเหลือจากการกินเลี้ยงกันเป็นประจำ เกิดกระบวนการออมเงินส่วนที่เหลือจากการจัดเลี้ยงกินเปิดกัน ตอนแรกออมเดือนละ 100 บาท/ต่อคน ต่อมามีคนเสนอว่า ออมเดือนละ 200 บาท/คน คงจะดีกว่า เพราะตอนนั้นยางพาราราคาดี ทุกคนมีกำลังพอที่จะออมได้ ทุกคนก็เห็นด้วย

วันที่ 1 กรกฎาคม 2546 จึงได้มีการออมเงินอย่างเป็นทางการ เดือนละ 200 บาท โดยใน วันที่ 1 ของทุกเดือน มีการออมเงิน 100 บาท และวันที่ 15 ของทุกเดือน มีการออมเงิน 100 บาท รวมเป็นเงินเดือนละ 200 บาท และได้ตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มสร้อยติออมทรัพย์” มีความหมายตามภาษาไทยว่า “กลุ่มเปิดออมทรัพย์” ต่อมาก็ได้ตั้งชื่อใหม่ว่า “กลุ่มสร้อยติออมทรัพย์เพื่อการซื้อขาย” หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า กลุ่มออมทรัพย์บ้านบาลูกา นั้นเอง

หลังจากก่อตั้งกลุ่มมาประมาณ 1-2 ปี ทางกลุ่มก็ยังกังวลว่าผู้นำหรือพรรคพวกผู้นำจะเข้ามาเป็นสมาชิก และเอาเงินไปแล้วไม่จ่าย ตั้งแต่ปีที่ 3 เป็นต้นมา จึงได้คิดค้นวิธีการป้องกัน และได้ดำเนินการดีขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน โดยได้มีการบริหารจัดการที่ดี มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิด และเปลี่ยนแปลงเรียนรู้ร่วมกัน ในการบริหารจัดการสถาบันการเงิน และได้มีระเบียบการบริหารจัดการกลุ่มที่ชัดเจน ใช้หลักคุณธรรมจริยธรรม เมตตาธรรม บนพื้นฐานของหลักศาสนา และระบบการเงินในอิสลาม และในครั้งแรกนั้น ทางกลุ่ม

ไม่ได้หวังว่าจะเป็นกลุ่มที่มีการให้ความช่วยเหลือต่อชุมชนมากขนาดนี้ แต่เมื่อดำเนินการแล้ว ก็เกิดแนวคิดต่างๆ มากมาย ที่ทางกลุ่มสามารถให้ความช่วยเหลือต่อชุมชนได้เป็นอย่างดี

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

สร้อยติออมทรัพย์บ้านบาลูกา ตั้งเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ให้เป็นแหล่งทุนหมุนเวียนในชุมชน สามารถปลดหนี้ของระบบกู้ยืมเงิน ซื้องานค้าเงินผ่อนที่ไม่มีดอกเบี้ย โดยยึดคำสอนทางศาสนาอิสลามเป็นหลัก และจัดตั้งให้เป็นสถาบันการเงินชุมชนในระบบอิสลาม เพื่อดำเนินธุรกรรมด้านการเงินในชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อช่วยเหลือสมาชิก และคนในชุมชนมีชีวิตที่ดีขึ้น โดยมีคำขวัญว่า “กลุ่มออมทรัพย์บ้านบาลูกา เคียงคู่ชุมชน ด้วยเศรษฐกิจอิสลาม” โดยได้ตั้งเป้าหมายดำเนินการในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1. จัดตั้งศูนย์อำนวยการบริหารจัดการการเงินของชุมชน (ศอบง.) เพื่อให้เป็นสถาบันการเงินพึ่งตนเองได้ สร้างจิตสำนึกในการออมเพื่อตนเองและเพื่อสังคม เป็นกองทุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
2. รูปแบบและกระบวนการขยายตัว ทางด้านการเงินของกลุ่มออมทรัพย์ ในอนาคตทางคณะกรรมการของกลุ่ม จะพยายามขยายตัวทางด้านการเงิน ทั้งในส่วนของเงินออม และเงินสวัสดิการภายในชุมชนอย่างต่อเนื่องให้ครอบคลุมทุกหมู่ในพื้นที่ตำบลกาลูบึง
3. รูปแบบและกระบวนการขยายตัวไปสู่ธุรกิจอื่น คณะกรรมการยังได้ตั้งเป้าหมายที่จะขยายกิจกรรมไปสู่ธุรกิจอื่นดังนี้
 - 3.1 ธุรกิจทางด้านการรวมซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค โดยทางกลุ่มอาจเป็นสหกรณ์ในวันข้างหน้า จะเป็นหน่วยจัดการ และจัดซื้อสินค้ามากระจายให้สมาชิก

3.2 ธุรกิจการรวมซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ ของชุมชน เช่น ปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์ต่างๆ รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตรในชุมชน โดยทางกลุ่มเป็นผู้ดำเนินการ

4. รูปแบบและกระบวนการขยายตัวสู่กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ซึ่งทางคณะกรรมการได้พยายามจะจัดให้กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนที่เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมนั้น โดยกลุ่มจะเป็นผู้ดำเนินการในเรื่อง

4.1 กิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมที่มาจากศาสนาอิสลาม เช่น การทำกิจกรรมวันเมาลิต (วันเกิดของศาสดา มูฮัมหมัด ซ.ล.) การทำอาซูรอ และอื่นๆ

4.2 กิจกรรมประเพณี และวัฒนธรรมที่มาจากการปฏิบัติสืบต่อกันมา หรือกิจกรรมที่กำลังนิยมในปัจจุบัน เช่น การแข่งขันกีฬา หรือการละเล่นพื้นบ้าน การแข่งขันนกกองหัวจุก หรือนกเขา และอื่นๆ

5. รูปแบบการขยายตัวของการจัดสวัสดิการให้กับชุมชน

5.1 สวัสดิการของสมาชิก คือ สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล หากมีการเจ็บป่วยและต้องไปนอนโรงพยาบาล ก็สามารถยืมเงินฉุกเฉินจากกลุ่มได้ เงินปันผลให้เป็นทุนการศึกษาเด็กในหมู่บ้าน สวัสดิการบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน สวัสดิการการจัดศพ หรือจัดเลี้ยงให้กับสมาชิกที่เสียชีวิต

5.2 สวัสดิการสาธารณะ โดยการใช้เงินของกลุ่มลงทุนในการสร้างศูนย์ต่างๆ ให้กับชุมชน หรือปรับปรุงสถานที่ที่เป็นส่วนรวมของชุมชน เช่น สุเหร่า มัสยิด และถนนหนทางในชุมชนตามความสามารถของกลุ่ม เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ และกลไกที่ใช้ในการดำเนินงาน

การสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านรักชุมชนของตนเอง เพื่อให้มีผู้ก่อการดี มีจิตอาสาสามารถทำงานที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส ยุติธรรม สามารถตรวจสอบได้ มีการเชื่อมโยงกองทุนกลุ่มองค์กรเครือข่ายในตำบล เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางการเงินอย่างต่อเนื่อง ให้การดูแลเสมือนคนในครอบครัว ความมุ่งหวังต่างๆ เหล่านี้ปรากฏชัดเจนในการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆ ดังนี้

- **คณะกรรมการ** ผู้นำหรือคณะกรรมการต้องทัศนคติที่ดี เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ต้องมีการพัฒนาศักยภาพแกนนำให้มีความรู้ความสามารถในการทำงาน และต้องมีการช่วยเหลือบุคคลที่มีปัญหาทางการเงิน
- **กลุ่มสมาชิกสวัสดิการชุมชน** สมาชิกของกลุ่มสวัสดิการชุมชนจะได้ประโยชน์ในเรื่อง สวัสดิการคลอดบุตร สวัสดิการผู้สูงอายุ สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล หากมีการเจ็บป่วย และต้องไปนอนโรงพยาบาลก็สามารถยืมเงินฉุกเฉินจากกลุ่มได้ เงินปันผลให้เป็นทุนการศึกษาเด็กในหมู่บ้าน สวัสดิการบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน สวัสดิการการจัดศพ หรือจัดเลี้ยงให้กับสมาชิกที่เสียชีวิต
- **สภาองค์กรชุมชนตำบลกาลูปัง** ได้มีเวทีการพูดคุย ปรึกษาหารือทุกเรื่อง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สภาองค์กรชุมชนมีการขยายการจดแจ้งของกลุ่มองค์กรในพื้นที่ให้ครอบคลุมทั้งตำบล และสภาองค์กรชุมชนมีการประสานงานเชื่อมโยงกับภาคีท้องที่ ท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มองค์กร และเครือข่ายในพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม

- **กลุ่มกองทุนที่อยู่อาศัยตำบลกาตูบึง กองทุนแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยตำบลกาตูบึง** ได้มีการช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ หญิงหม้าย ผู้สูงอายุ โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาผู้มีรายได้น้อยกว่า 64,000 บาท และผู้เดือดร้อน โดยได้รับการสนับสนุนทั้งหมดจำนวน 115 ครัวเรือน ด้วยการให้วัสดุก่อสร้างบ้านใหม่เป็นจำนวนเงินไม่เกิน 110,000 บาท และวัสดุต่อเติม ซ่อมแซมเป็นจำนวนเงินไม่เกิน 35,000 บาท (ไม่ให้เป็นตัวเงิน แต่ให้เป็นวัสดุก่อสร้าง เช่น เสาคอนกรีต อิฐบล็อก ทราาย กระเบื้อง ปูน ไม้ ตะปู ฯลฯ) เพื่อให้มีการพัฒนาและยกระดับกองทุนให้มีการช่วยเหลือกับผู้รับทุนในบัญชีสำรอง ทั้งนี้ผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือจะมีการคืนทุน กรณีซ่อมต่อเติม จ่ายคืนเดือนละ 300 บาท และกรณีสร้างบ้านใหม่จ่ายคืนเดือนละ 500 บาท และมีเงื่อนไขให้ผู้ที่ได้รับทุน คืนเงินให้กับกองทุน 50% โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน 1. ด้านที่อยู่อาศัย 2. ด้านกิจกรรมในตำบล 3. ด้านเงินสำรองฉุกเฉิน การคืนทุน 50% ได้จากการจ่ายเงินคืนทุนเดือนละ 300 และ 500 บาท และอีก 50% ที่เหลือ ทางตำบลมีมติเป็นการให้ทุนเปล่ากับผู้เดือดร้อน โดยมีกติการ่วมกันของสมาชิกว่าทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง และต้องมีการช่วยเหลือสมาชิกซึ่งกันและกัน โดยรัฐบาลมีเงื่อนไขให้ตำบลจัดการตนเอง ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่ดี

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

จากการดำเนินการที่ผ่านมา พบว่า ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน มีหลายประการ ดังนี้

- **แกนนำ หรือคนทำงาน** ต้องมีจิตอาสา เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ต้องมีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำเอกสารการบันทึกการประชุม การเงิน การบัญชีที่เป็นระบบ มีการปันผลกำไร 5% ให้กับผู้ช่วยงานทางด้านการทำเอกสาร
- **ชุมชน** ให้ความไว้วางใจ คนในชุมชนมีการพัฒนาศักยภาพในการทำงาน ทำให้เกิดการขยายตัวของสมาชิกครอบคลุมทั้งตำบล ชาวบ้านเกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง สมาชิกเกิดเปลี่ยนแปลง เริ่มหันมาออมเงินกับสถาบันการเงินมากขึ้น เนื่องจากเห็นผลจากการดำเนินงาน เช่น มีกำไรปันผลมากกว่าธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ย ทุกคนมีส่วนร่วม และสามารถใช้บริการธุรกรรมด้านการเงินกันทุกคน มีระบบการจัดการที่ดี มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบอย่างเป็นระบบ
- **หน่วยงาน ท้องถิ่น** มีการสนับสนุนอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ การจัดประชุม หรือพื้นที่การปฏิบัติงานในบางครั้ง
- **สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช.** ได้ให้การสนับสนุนในด้านของงบประมาณการก่อตั้งสถาบันการเงินชุมชน เป็นเงินจำนวน 50,000 บาท และได้ให้ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการที่ดี การบริหารการจัดการกลุ่ม การจัดทำฐานข้อมูลให้เป็นระบบ

- **กลุ่มออมทรัพย์บ้านบาลูกา** สามารถยกระดับเป็นสถาบันการเงินได้ เป็นแหล่งเงินทุนในการปลดหนี้ มีการรับฝากเงินออมทรัพย์ มีการปล่อยสินเชื่อเป็นสิ่งของ ปล่อยสินเชื่อในระบบอิสลาม ไม่มีดอกเบี้ย มีการซื้อขายสินค้าต่างๆ ให้กับสมาชิก มีการรับจ้างสอนงาน การจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชน (ในรูปของซากาต)

ความล้มเหลว หรือข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

ต้นทุนของความรู้ ต้นทุนของความเข้าใจ ต้นทุนประสบการณ์ ต้องยอมรับว่าไม่เท่าเทียมกัน อยู่ที่ว่าต้องการพัฒนา และใฝ่รู้มากน้อยเพียงใด จึงสามารถแก้ปัญหาให้ตรงจุดได้ และต้องยึดหลักบนฐานแห่งความถูกต้องในการทำงานทุกครั้ง ซึ่งที่ผ่านมาข้อติดขัดสำคัญที่เกิดขึ้น คือ

- **คณะทำงาน** ขาดประสบการณ์ในการทำงาน ความรู้ ความสามารถ ไม่เท่ากัน ทำให้การทำงานไม่เป็นไปตามแผนเท่าที่ควร
- **สมาชิก** มีการออมเงินลดลง เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนยางพารา ราคาขายพาราตกต่ำทำให้มีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย สมาชิกจึงขาดการออมเงินเป็นบางเดือน ขาดความต่อเนื่องในการผ่อนสินค้า เนื่องจากได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจ
- **ผู้นำ** มีการครอบงำ ทำให้คนในชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์เท่าที่ควร ผู้นำขาดการยอมรับนับถือจากชาวบ้าน ทำให้ชุมชนขาดผู้นำที่ดี จากปัญหาที่เกิดขึ้นได้มีแนวทาง และวิธีการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ดังนี้
- **คณะทำงาน** ต้องมีความเป็นจิตอาสา ขยัน ใฝ่รู้ มีความยุติธรรม ซื่อสัตย์ โปร่งใส และต้องมีการพัฒนาศักยภาพแกนนำ และคณะทำงานให้มีความรู้ความเข้าใจ ในกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการอบรมการทำบัญชี การใช้คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

- **สมาชิก** ให้สมาชิกสร้างจิตสำนึกในการออมเงิน รักษาออมเงิน เห็นความประโยชน์และความสำคัญการออมเงิน ในช่วงไหนที่เกิดความไม่คล่องตัวทางการเงิน ให้สมาชิกสามารถออมเงินเท่าที่มีก่อน เพื่อให้สมาชิกเกิดการออมเงินอย่างต่อเนื่อง หลังจากเศรษฐกิจดีขึ้น สมาชิกและคณะกรรมการต้องมาประชุมหาแนวทางการกันอีกครั้ง และมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ในกรณีที่สมาชิกขาดการผ่อนชำระค่าสินค้า ให้จัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ และติดตาม 5 คน ต่อสมาชิก 1 คนที่กู้ เพื่อเน้นย้ำให้มีการติดตามอย่างต่อเนื่อง และเปิดผ่อนผันให้เวลา 3 เดือน เพื่อขยายเวลาให้สมาชิกได้ทยอยจ่าย
- **ผู้นำ** ต้องมีความร่วมมือกันระหว่างชาวบ้านกับผู้นำ เพื่อให้เกิดพลังความสามัคคีของคนในชุมชน มีการกำหนดทิศทางการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อมุ่งเน้นไปสู่ตำบลจัดการตนเอง ให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ตำบลให้มีความเข้มแข็งยั่งยืนต่อไป

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

จากชุมชนที่อ่อนแอ ประชาชนส่วนใหญ่มีการถูกรวบงำจากผู้นำชุมชน โดยอำนาจเบ็ดเสร็จนั้นอยู่ที่ผู้นำชุมชนในทางอ้อม ทำให้ประชาชนไม่กล้าจะทำอะไร เพราะหากทำไปแล้ว ผลประโยชน์สุดท้ายก็ตกเป็นของผู้นำชุมชนเหมือนเดิม ทำให้ชาวบ้านมีการรวมตัวกันด้วยความที่สำนึกรักชุมชนของตนเอง จึงทำให้ชาวบ้านลุกขึ้นมาก่อการดี และสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง และกลุ่มองค์กร ว่าการกระทำใดทุกอย่างนั้น หากชาวบ้านไม่เริ่มจากการกระทำด้วยตัวเอง เพราะมัวแต่กลัวว่า ทำไปแล้วจะไม่ประสบความสำเร็จ ไม่กล้าที่เผชิญหน้า ไม่กล้าที่จะก้าวเดินไปข้างหน้า จึงยากที่จะพบความสำเร็จ

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นต้องให้กำลังใจตัวเองก่อนว่า “เราทำได้” การทำงานทุกอย่างต้องมีปัญหาอุปสรรคทุกครั้ง ถึงจะเรียกว่าการทำงาน และปัญหาก็มีไว้ให้แก้ไขอยู่เสมอ อยู่ที่ว่าพร้อมที่จะเริ่มต้นทำ และพร้อมที่จะต่อสู้กับสิ่งที่เกิดขึ้นหรือเปล่า นอกจากนั้นการทำงานทุกอย่างต้องมีความซื่อสัตย์ มีความโปร่งใส มีความยุติธรรม และการให้โอกาสกับทุกคนเท่าเทียมกัน โดยยึดหลักคำสอนทางศาสนาเป็นหัวใจในการทำงาน เพราะศาสนาทุกศาสนาสอนให้ทุกคนเป็นคนดี มีจิตใจที่ดี

ฉะนั้น การรวมกลุ่มหรือเครือข่ายอะไรก็ตาม หากเกิดจากการรวมกลุ่มของกลุ่มคนที่คิดดีเป็นเบื้องต้น กลุ่มนั้นจะก่อให้เกิดอะไรดี ๆ ตามมาอีกมากมายในชุมชน แต่การทำงานกับชุมชนต้องมีหัวใจที่อดทน มีจิตอาสาที่เปี่ยมล้นด้วยความสุข การทำงานจึงจะประสบความสำเร็จ ทำให้ชุมชนน่าอยู่ ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ และมีความสุขอย่างยั่งยืน

กองทุนตำบลจอบาะ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

เขียนโดย รุสนา อาปะอาลี

เมื่อก่อน ชาวบ้านชอบมาดกกันที่นี้ โดยใช้กรงดักจับนก ซึ่งภาษาถิ่นเรียกว่า “จือเบาะ” เลยตั้งชื่อว่าหมู่บ้านว่า “บ้านจือเบาะ” ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น “บ้านจอบาะ” แทน

ตำบลจอบาะ มีการแบ่งเขตการบริหารการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำสวนยางพารา และสวนผลไม้ ในสมัยก่อนในหมู่บ้านจะมีต้นไม้ ชื่อ “ต้นป้อเราะ” ซึ่งมีขนาดใหญ่มากอยู่กลางหมู่บ้าน และเป็นสถานที่จัดงานต่างๆ รวมทั้งเป็นสถานที่ประชุมของชาวบ้าน และจัดกิจกรรมในสมัยนั้น เช่น งานประเพณีทางศาสนาต่างๆ งานเลี้ยงสนุก หรือการแข่งขันกีฬาต่างๆ เช่น การชนไก่ เป็นต้น และต้นไม้ที่ชื่อ “พงป้อเราะ” นี้จะเป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้าน ถ้าบุคคลภายนอกเข้ามาในหมู่บ้านก็มักจะเรียกว่า “ไปหมู่บ้านพงป้อเราะ” คำว่า พง แปลว่า ต้นไม้ มารวมกับคำว่า ป้อเราะ กลายเป็น พงป้อเราะ ซึ่งแปลว่า ต้นป้อเราะ นั่นเอง ก็เลยเป็นที่รู้จักกันทั้งภายใน และภายนอก นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

กองทุนตำบลจอบาะ เริ่มต้นจากชาวบ้านที่มีการเก็บเงินฌาปนกิจศพ และชาวบ้านก็ได้เห็นความสำคัญในการออมเงินว่ามีประโยชน์มากเพียงใด ต่อมาได้มีการออมทรัพย์สัจจะเพื่อการผลิต มีกองทุนหมู่บ้าน จากนั้นกองทุนตำบลก็ได้รับงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ในโครงการแก้ไขปัญหาค่าความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยตำบลจอบาะ จำนวนเงิน 12,150,000 บาท ทำให้มีงบประมาณกองทุนเพิ่มขึ้น มีการคืนทุนจำนวนเงิน 1,070,000 บาท เข้ากองทุนที่อยู่อาศัยตำบลจอบาะ มีโครงการแก้ไขปัญหาค่าที่ดินทำกิน กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลสภาพองค์กรชุมชนตำบล และมีหน่วยงานภาครัฐ ท้องที่ ท้องถิ่น ให้การหนุนเสริมด้านองค์ความรู้ อำนวยความสะดวกด้านสถานที่ มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันมีทุนหมุนเวียนจำนวน 2,400,000 บาท มีสมาชิก 300 คน ทำให้กองทุนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน โดยใช้หลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม ในการขับเคลื่อนงาน และเป็นที่พึ่งของคนในชุมชนเป็นอย่างดี

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

กองทุนตำบลจอบาะตั้งวิสัยทัศน์ของกองทุนไว้ว่า **เศรษฐกิจมั่นคง** **เยาวชนไม่ติดยา ใช้แนวเศรษฐกิจพอเพียง หมั่นเพียรศึกษา สร้างความก้าวหน้าให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน** โดยได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานไว้ดังนี้

1. เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้กับสมาชิกในตำบล
2. เป็นสถาบันการเงินที่มีการเชื่อมโยงกับธนาคารออมสิน และคณะกรรมการได้มีการผ่านการอบรมการใช้ระบบโปรแกรมบัญชีออนไลน์ของธนาคารได้

3. สามารถปลดหนี้ ให้สินเชื่อ จำนำทองคำให้สมาชิก โดยใช้หลักคำสอนทางศาสนาอิสลามเป็นหลัก
4. มีการบริหารจัดการกองทุนที่ดี มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้
5. ชุมชนสามารถลดภาวะโลกร้อนโดยการผลิตไบโอดีเซลใช้ในครัวเรือนได้
6. สมาชิกสามารถพึ่งตนเองได้
7. เป็นสถาบันการเงินที่เป็นต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน สามารถให้ความรู้กับเยาวชนในสถานศึกษา และชาวบ้านใกล้เคียง เพื่อให้ความรู้ และนำไปปฏิบัติการในพื้นที่ให้เป็นรูปธรรม

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

การสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านรักชุมชนของตนเอง เพื่อให้มีผู้ก่อการดี มีจิตอาสาสามารถทำงานที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส ยุติธรรม สามารถตรวจสอบได้ มีการเชื่อมโยงกองทุนกลุ่มองค์กรเครือข่ายในตำบล เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางการเงินอย่างต่อเนื่อง โดยใช้หลักคำสอนทางศาสนาอิสลามเป็นหลักในการปฏิบัติ โดยได้มีการดำเนินการ ดังนี้

- **คณะกรรมการ** มีการกำหนดวันประชุมกองทุนอย่างชัดเจน วงประชุมประกอบด้วย คณะกรรมการจากแต่ละหมู่บ้าน พร้อมทั้งสมาชิกทุกคน โดยคณะกรรมการต้องมีคุณสมบัติการเป็นคนจิตอาสา ต้องเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย มีความรู้ความสามารถในการพัฒนากลุ่มองค์กร มีความยุติธรรม โดยใช้หลักคำสอนทางศาสนาอิสลามเป็นหลัก มีความโปร่งใส มีความเสียสละ มีวุฒิภาวะการเป็นผู้นำที่ดี

• มีระบบการดำเนินงานของสถาบันการเงินใน 2 ระบบ คือ

1. การให้บริการด้านเงินฝาก

- 1.1 การฝากออมทรัพย์วาทืออะฮ์ เป็นการฝากที่สามารถฝาก ถอนได้
- 1.2 การฝากออมทรัพย์มูฏอโรบะฮ์ เป็นการฝากที่ต้องครบระยะเวลา 1 ปีจึงจะสามารถถอนได้

2. การให้บริการด้านสินเชื่อ

- 2.1 ให้บริการสินเชื่อเช่าซื้อ เช่น รถจักรยานยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า
- 2.2 ให้บริการจำนำทองคำ
- 2.3 ให้บริการจำนำสวนยางพารา

โดยมีระเบียบการปล่อยสินเชื่อ ดังนี้

1) การให้บริการด้านสินเชื่อ

- 1.1) สินเชื่อรถจักรยานยนต์มือ 2 อยู่ในวงเงินไม่เกิน 30,000 บาท ต่อคน และสามารถจ่ายคืน 37,500 บาทในระยะเวลา 2 ปี
- 1.2) สินเชื่อเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ จานดาวเทียม ฯลฯ
- 1.3) เฟอ์นิจเจอร์ต่างๆ เช่น ตู้เสื้อผ้า แก้ว อี ฯลฯ

2) ให้บริการจำนำทองคำ

- 2.1) สถาบันฯ รับจำนำทองคำไม่เกิน 1 บาท ต่อสมาชิก 1 คน
- 2.2) สมาชิกต้องชำระค่าดูแล และบำรุงรักษา เดือนละ 200 บาท
- 2.3) หากระยะเวลาเกินกว่า 6 เดือน แล้วสมาชิกไม่ชำระ และติดตามความเคลื่อนไหว สถาบันฯ จะนำทองคำไปขาย และส่งคืนให้กับสมาชิกเฉพาะส่วนต่าง

3) ให้บริการจำนำสวนยางพารา

- 3.1) วงเงินอนุมัติขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของคณะกรรมการสถาบันการเงิน

3.2) รายได้จากสวนยางพาราที่ขายได้แต่ละครั้ง สถาบันจะเรียกเก็บ 50% โดยแบ่งสัดส่วนเป็น รายได้สถาบัน 25% ค่าบำรุงรักษาสวนยาง 5% และบัญชีเจ้าของสวนยาง 20%

3.3) เงินในบัญชีเจ้าของสวนไม่สามารถเบิกได้ จนกว่าจำนวนเงินจะเข้าบัญชีครบตามจำนวนที่จำนำไว้ เมื่อเงินเข้าครบแล้วทางสถาบันจึงจะคืนสวนยางให้กับสมาชิก

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

สถาบันการเงิน เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนภายในหมู่บ้าน ชุมชน ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ท้องถิ่นที่มีขีดความสามารถ ในการจัดระบบและบริหารจัดการเงินกองทุนของตนเอง เพื่อสร้างศักยภาพ ในการเสริมความเข้มแข็งด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจของชุมชนในหมู่บ้าน สู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต โดยปัจจัยที่สำคัญในการทำงานมี 2 ส่วน คือ

- **แกนนำ** คณะทำงานตำบลจอบะ มีความตั้งใจในการทำงาน สามารถพัฒนาระดับประสบการณ์การทำงานที่มีประสิทธิภาพ มีการทำงานที่เป็นระบบ และสามารถใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยได้ สถาบันการเงินมีการเชื่อมโยงกับธนาคารอิสลาม เพื่อให้บริการด้านธุรกรรมออนไลน์ระหว่างจังหวัด มีการฝาก – ถอนเงิน การปล่อยสินเชื่อ การกู้เงินฉุกเฉิน (ไม่มีดอกเบี้ย) และมีการจัดทำบัญชีที่ถูกต้อง สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการได้ ซึ่งสำคัญที่สุด มีอุดมการณ์ในการทำงาน มีหลักการและเหตุผลในการทำงาน มีความโปร่งใส มีความซื่อสัตย์ และสามารถใช้วิถีชุมชน เป็นเครื่องมือในการทำงานได้

- **สมาชิก** และชุมชน ได้มีการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ได้รับสิทธิประโยชน์จากสวัสดิการอย่างแท้จริง สมาชิกมีการขยายเพิ่มมากขึ้น เกิดแรงจูงใจ และสร้างแรงจูงใจให้กับสมาชิก และบุคคลภายนอก ทำให้มีการขยายสมาชิกครอบคลุมทั้งตำบล และชาวบ้านได้มีการทำไปโอดีเซล โดยการนำน้ำมันที่ใช้แล้วจำนวน 5 ลิตร มาแลกกับน้ำมันใหม่ได้ 1 ลิตร และได้มีแนวโน้มการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานน้ำขนาดเล็กของหมู่บ้าน มีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานพลังงานจังหวัด โดยทดลองให้ชุมชนใช้พลังงานที่ผลิตเอง และใช้เป็นของส่วนรวมก่อน หลังจากนั้นก็จะทำสัญญาขายพลังงานไฟฟ้าพลังงานน้ำให้กับการโรงไฟฟ้าจังหวัด เพื่อนำเงินที่ได้ไปพัฒนาสถาบันการเงินของตำบลให้ยั่งยืน สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ ทำให้คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นในระบบสถาบันการเงินชุมชน และเชื่อมั่นว่าชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้

ความล้มเหลว ข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

- **คณะทำงาน** ขาดทักษะ และประสบการณ์ในการทำงานที่เป็นระบบ ขาดความรู้ และมีความสามารถไม่เท่ากัน จึงแก้ไขปัญหาด้วยการจัดให้มีการอบรมเพิ่มทักษะการเรียนรู้ ประสบการณ์การทำงานที่เป็นระบบ แต่มีวิถีชาวบ้านและภูมิปัญญาในการปฏิบัติงาน มีการอบรมการทำบัญชี การใช้คอมพิวเตอร์ มีความขยัน มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ มีความโปร่งใส โดยใช้หลักคำสอนของศาสนาอิสลามในการดำเนินงาน

- **สมาชิก** มีการออมเงินลดลง บางคนที่ได้มีการกู้เงิน ขาดการผ่อนชำระเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนยางพารา เมื่อราคายางพาราตกต่ำทำให้มีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย สมาชิกจึงขาดการออมเงินเป็นบางเดือน และขาดการผ่อนสินค้าเป็นระยะๆ เนื่องจากชาวบ้านได้รับผลกระทบการเศรษฐกิจ จึงแก้ไขด้วยการสร้างจิตสำนึกให้รู้จักการออม รักการออมเงิน และคณะกรรมการตำบลจอบะเขาะได้มีการประชุมร่วมกัน มีข้อเสนอให้มีการส่งเสริมอาชีพปลูกถั่วดาวอินคา เพราะสามารถปลูกได้ง่าย ไม่ต้องดูแลมาก ที่สำคัญราคาก็ดีด้วย และควรให้บุคคลที่จะกู้ หรือทำธุรกรรมทางการเงินต้องมีรายได้ และมีรายได้รายเดือนให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์เพื่อเป็นหลักค้ำประกัน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน

จากชาวบ้านธรรมดาๆ ซึ่งไม่เคยทำงานในรูปแบบของภาคประชาสังคม ทำงานโดยไม่มีเงินเดือน เพียงแต่มีหัวใจจิตอาสาที่จะทำงานเพื่อชุมชน จึงกลายเป็นคนทำงานจิตอาสาโดยไม่รู้ตัว มารู้อีกทีหนึ่งก็ได้ช่วยเหลือชาวบ้านอีกหลายชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่มั่นคง ได้มีการพัฒนาศักยภาพตนเอง และกลุ่มองค์กรในตำบลให้มีความรู้ ความสามารถ เพื่อยกระดับตำบลให้มีความเข้มแข็ง มีระบบการบริหารจัดการที่ดี มีความโปร่งใส ยุติธรรม เป็นที่พึ่งของคนในชุมชนเป็นอย่างดี โดยยึดหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม ในการขับเคลื่อนงาน มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ให้คณะกรรมการ ได้มีส่วนร่วมในการทำงานอย่างเป็นระบบ และได้มีการต่อยอดการขับเคลื่อนงานในตำบลเรื่อยมา ไม่ว่าจะเป็นการรณรงค์ภาวะลดโลกร้อน พลังงาน ก๊าซชีวภาพ ก๊าซจากมูลสัตว์ การทำไบโอดีเซล เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชน รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้คุ้มค่าที่สุด

สถาบันการเงินฯ ได้ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อลดความเดือดร้อนของคนในชุมชน และยังเป็นแหล่งทุนที่สามารถให้ความช่วยเหลือกับเด็กที่เรียนดี แต่ขาดทุนทรัพย์ มีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านกิจกรรมของตำบลเสมอมา สถาบันการเงินตำบลจอบาะหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะสามารถให้ความสุขกับทุกคนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

กองทุนตำบลซากอ อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส

เขียนโดย รุสนา อาเปาะอาลี

ตำบลซากอ เริ่มก่อตั้งเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีก่อน คำว่า ซากอ เป็นชื่อต้นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่งที่ขึ้นในหมู่บ้าน เนื้อแข็ง ผลสีแดงดำ แต่สมัยปัจจุบันต้นไม้ชนิดนี้ถูกทำลายไปหมดแล้ว เหลือแต่ชื่อว่า “ซากอ” ไว้เป็นที่เรียกขาน คนกลุ่มแรกๆ ที่เริ่มเข้ามาก่อตั้งหมู่บ้าน ได้แก่ ต้นตระกูล หะยีกาเต๊ะ ต้นตระกูล หะยีบอซู ต้นตระกูล ลิมสกุล ต้นตระกูล โต๊ะนากายอ ต้นตระกูล สาละบอกอ และต้นตระกูล วัชรพลางกุล

ตำบลซากอแบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน อยู่ในเขตเทศบาล หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 4 แต่หมู่ที่ 4 มีจำนวน 50 ครัวเรือนเท่านั้นที่อยู่ในเขตเทศบาล ส่วนหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 อยู่ในปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลซากอ มีจำนวนครัวเรือน 1,281 ครัวเรือน ประชากร 5,822 คน มีพื้นที่รวม 49.77 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ราบเชิงเขา มีอาณาเขตติดต่ออำเภอหรือเสาะ อำเภอรามัน จังหวัดนราธิวาส มีแม่น้ำสายบุรีไหลผ่าน

การก่อตั้ง “กองทุนตำบลซากอ” เกิดขึ้นมาจากการรวมกลุ่มของสมาชิกในตำบลซากอ ซึ่งได้รับงบประมาณจากโครงการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน เมื่อปี พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2554 จากสถาบันพัฒนา

องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. จำนวน 8,100,000 บาท ใน 181 ครั้วเรือน เพื่อปรับปรุงซ่อมสร้างที่อยู่อาศัย โดยแยกเป็นสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ 56 ครั้วเรือน ซ่อมแซมจำนวน 125 ครั้วเรือน

ต่อมาได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการตำบลชากอขึ้น เพื่อบริหารจัดการงบประมาณดังกล่าว ภายใต้การสนับสนุนการดำเนินงานจาก พอช. โดยได้จัดทำแผนการบริหารจัดการงบประมาณ ให้สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ ได้มีการออมทรัพย์วันละบาท เพื่อเป็นเงินกองกลางในการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ในการดูแลการเกิด เจ็บ ตายของสมาชิก และมีการบริหารจัดการเงินค้ำหนุนจากโครงการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งสภาองค์กรชุมชน และจัดตั้งกองทุนตำบลชากอ ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 500 คน กองทุนเงินหมุนเวียนรวม 10,643,245 บาท

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

กองทุนตำบลชากอ ได้ตั้งเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน มุ่งไปสู่ “การบริหารจัดการทุนสู่การออมทรัพย์ เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนตำบลชากอ” โดยคณะกรรมการตำบลชากอ มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิกในพื้นที่ให้มีความเข้มแข็ง เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนให้ความช่วยเหลือสมาชิกอย่างเป็นธรรม โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยอื่นๆ จากภายนอก เพราะตำบลสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยได้กำหนดแนวทางไว้ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาส่งเสริมอาชีพมีการสร้างโรงงานอิฐเพื่อจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง ทั้งภายใน และภายนอก ตำบล เป็นการกระจายรายได้ให้กับสมาชิกตำบลชากอได้
2. ยกระดับกองทุนตำบลชากอ เป็นสถาบันการเงินชุมชนเพื่อให้มีความมั่นคง

3. มีศูนย์เรียนรู้ของตำบล เพื่อให้ตำบลใกล้เคียงสามารถศึกษาดูงานได้ และนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ตำบลของตนเอง
4. สร้างจิตอาสาคนรุ่นใหม่ในการพัฒนากลุ่มองค์กร เพื่อการพัฒนากองทุนให้เติบโต และให้มีความทันสมัยในทางด้านเทคโนโลยี อยู่เสมอ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับพื้นที่ตำบลให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

กองทุนตำบลชากอ เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนภายในตำบล ในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดระบบ และบริหารจัดการเงินกองทุนของตนเอง เพื่อสร้างศักยภาพในการเสริมความเข้มแข็งด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจของชุมชนในตำบลสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันด้านเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศในอนาคต โดยการดำเนินงานนั้นเป็นดังนี้

- **คณะกรรมการ** มีการกำหนดวันประชุมกองทุนอย่างชัดเจน วงประชุมประกอบด้วย คณะกรรมการแต่ละหมู่บ้าน พร้อมทั้งสมาชิกทุกคน คณะกรรมการต้องมีคุณสมบัติในด้าน เป็นคนที่มีจิตอาสา ต้องเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย มีความรู้ความสามารถ ในการพัฒนากลุ่มองค์กร มีความยุติธรรม มีความโปร่งใส มีความเสียสละ มีวุฒิภาวะการเป็นผู้นำที่ดี
- **พัฒนาระบบของสถาบันการเงิน** ให้สอดคล้องกับคนในตำบลชากอ ได้มีดำเนินงาน 2 ระบบ

1. การให้บริการด้านเงินฝาก

- 1.1 การฝากออมทรัพย์เป็นการฝากที่สามารถฝาก / ถอนได้
- 1.2 การฝากออมทรัพย์สวัสดิการ เป็นการฝากเพื่อเป็นทุนในการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกสามารถถอนเงินได้เมื่อลาออก

2. การให้บริการด้านสินเชื่อ

- 2.1 ให้บริการสินเชื่อวัสดุก่อสร้างทุกชนิด
- 2.2 ให้บริการกู้เงิน ด้านการทำสวนยางให้กับสมาชิกไม่เกิน 10,000 บาท
- 2.3 ให้บริการจำนองสวนยางพาราไม่เกิน 50,000 บาท

• ระบบการจัดทำบัญชี

1. จัดทำบัญชีเป็น 2 ส่วน คือ บัญชีหมู่บ้าน และบัญชีกลางตำบล
2. บัญชีหมู่บ้านประกอบด้วย บัญชีค้ำทุน กับบัญชีสัจจะออมทรัพย์
3. บัญชีกลางตำบล ประกอบด้วย สมุดบัญชีเงินฝากค้ำทุน สมุดบัญชีเงินฝากสวัสดิการ สมุดค้ำบัญชีตำบล สมุดค้ำบัญชีสัจจะ สมุดค้ำวัสดุ สมุดบันทึกรายงานการประชุม
4. บัญชีหมู่บ้านจะส่งเงินเข้าบัญชีทุกวันที่ 15 ของเดือน
5. บัญชีตำบลจะส่งเงินเข้าบัญชีทุกวันที่ 20 ของเดือน
6. มีการประชุมคณะกรรมการตำบลทุกวันที่ 15 ของเดือน
7. จัดประชุมสามัญปีละ 1 ครั้ง

• ระเบียบของกองทุนตำบลชากอ

1. คนที่จะสมัครเป็นสมาชิกได้ ต้องอยู่อาศัยเป็นสมาชิกของชุมชนตำบลชากอ ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป

2. ต้องสมัครเป็นสมาชิกกองทุนตำบลชากอ อย่างน้อย 1 ปี
3. สมาชิกต้องเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการอย่างน้อย 1 ปีขึ้นไป
4. สมาชิกต้องเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ มีอาชีพเป็นหลักแหล่ง และไม่เป็นผู้ติดสารเสพติดทุกชนิด
5. เป็นผู้ที่ให้ความร่วมมือกับสังคม และเป็นบุคคลที่สังคมยอมรับและรับรอง
6. เงินกองทุนสะสมของสมาชิกจะได้รับคืน 100 % ตามจำนวนที่สมทบเมื่อเสียชีวิต และในกรณี ที่ลาออกจากการเป็นสมาชิกจะได้รับเงินคืนหลังจากที่หักค่าใช้จ่ายกับกองทุนสวัสดิการแล้ว และหากสมาชิกยังไม่เคยได้รับการช่วยเหลือจากกองทุนสวัสดิการ ก็จะสามารถรับเงินเต็มจำนวนที่สมาชิกสมทบเข้ากองทุนได้

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- **แกนนำ** คณะทำงานสามารถพัฒนาระดับประสิทธิภาพการทำงานที่มีประสิทธิภาพ มีการทำงานที่เป็นระบบ และสามารถใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยได้ มีการจัดทำบัญชีที่ถูกต้อง สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการได้ ซึ่งสำคัญที่สุดมีอุดมการณ์ในการทำงาน มีหลักการและเหตุผลในการทำงาน มีความโปร่งใส มีความซื่อสัตย์ และสามารถใช้วิถีชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการทำงานได้
- **สมาชิก และชุมชน** ได้มีการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ได้รับสิทธิประโยชน์จากสวัสดิการอย่างแท้จริง สมาชิกมีการขยายเพิ่มมากขึ้น เกิดแรงจูงใจสร้างแรงจูงใจให้กับสมาชิก และบุคคลภายนอก ทำให้มี

การขยายสมาชิกครอบคลุมทั้งตำบล และตำบลซากอมีวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการในเรื่องจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง ที่มีราคาถูกกว่าท้องตลาด มีบริการส่งสินค้า และเปิดให้มีการผ่อนเป็นรายเดือนให้กับสมาชิก

ความล้มเหลว หรือข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

- **สมาชิก** บางคนขาดการออมเงิน การส่งเงินคืนให้กองทุน เพราะได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้รายได้น้อยกว่ารายจ่าย จึงไม่มีเงินพอต่อการออมสะสมเงิน วิธีการแก้ไข คือ มีการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้ที่มีรายได้น้อย มีการพัฒนาอาชีพให้กับชาวบ้าน และมีการเปิดตลาดเพื่อกระจายสินค้าสู่ภายนอกเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป
- **หน่วยงานภาครัฐ** หน่วยงานภาครัฐบางหน่วยงาน ยังไม่เข้าใจการทำงานแบบภาคประชาสังคม หรือแบบชาวบ้าน ซึ่งมีการทำงานไม่เป็นเวลา และต้องช่วยเหลือให้ทันกับเหตุการณ์นั้น ๆ ซึ่งที่ผ่านมาได้สร้างความเข้าใจกับภาครัฐ และให้ภาครัฐมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ตำบลให้เป็นรูปธรรม และให้ภาคีภาครัฐช่วยหนุนเสริมด้านองค์ความรู้

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

คณะกรรมการ ตำบลซากอมีความภาคภูมิใจที่ประธานกองทุนเป็นสตรีมีวุฒิภาวะในการเป็นผู้นำที่ดี และได้มีการรวมกลุ่มกัน และคณะกรรมการก็ได้ยกระดับพัฒนาศักยภาพตนเองขึ้นมาเรื่อยๆ จากคนที่ไม่มีความรู้เรื่องการทำ

เอกสาร การบันทึกรายงานการประชุม การทำบัญชี การใช้คอมพิวเตอร์ ทุกวันนี้สามารถทำเองได้แล้ว เพราะเกิดจากความมานะ พยายามเพื่อให้ตนเองสามารถทำเองได้ และเรียกได้ว่าเป็นนักบริหารจัดการที่ดีได้แบบบ้านๆ

สมาชิกและชุมชน กองทุนได้ช่วยเหลือสมาชิกอย่างเป็นธรรม สมาชิกก็มีความเชื่อมั่น และเกิดความไว้วางใจกับคณะกรรมการ เพราะคณะกรรมการทำงานโปร่งใสสามารถตรวจกลับได้มีการทำงานแบบเครือข่ายมีความสามัคคีต่อกัน และมีการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยให้ชาวบ้านคิดเป็น ทำเป็น ให้อิสระในการทำงานเป็นระบบ มีจิตอาสาที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีความเอื้ออาทรต่อกัน เกิดการพัฒนางานในพื้นที่ที่เป็นรูปธรรม เนื่องจากการทำงานนั้นเกิดจากความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ชาวบ้านอยู่อย่างมีความสุข

สถาบันการเงินชุมชนตำบลควนธานี อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

เขียนโดย วรรณิการ์ แพแก้ว

รุสนา อาปะอาลี

จากอดีตย้อนไปในปี พ.ศ. 2354 ปรากฏหลักฐานพอคะเนได้ว่า ในช่วงรัชกาลที่ 2 (สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย) ตั้งหลวงอุไทยธานี เป็นผู้พยายาลเมืองตรัง หลวงอุไทยธานีเป็นบุตรเจ้าพระยานครฯ (น้อย) ในปี พ.ศ. 2345 ปรากฏจากทำเนียบกรมการเมืองตรังว่า หลวงอุไทยธานี ได้เป็น พระอุไทยธานี โดยมีตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการเมืองตรังเป็นคนแรก และได้สร้างหลักเมืองตรัง ที่ตำบลควนธานี (ปัจจุบันศาลหลักเมืองตรัง ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 2 ตำบลควนธานี อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง) หลวงอุไทยธานี ได้จัดให้สร้างศาลหลักเมืองตรังขึ้น ซึ่งในอดีตศาลหลักเมืองเป็นเพียงเพิงสังกะสีเล็กๆ สภาพชำรุดมองไม่เห็นเสาหลักเมือง เพราะมีปลวกขึ้นมาแทนที่ เมื่อพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองตรังแล้ว ได้พิจารณาเห็นว่า ที่ตั้งเมืองตรัง ที่ตำบลควนธานีนั้นอยู่ห่างจากฝั่งทะเลมาก ไม่เหมาะกับการขยายความเจริญของบ้านเมือง จึงได้กราบบังคมทูลขอย้ายที่ตั้งเมืองจากตำบลควนธานี ไปตั้งที่ตำบลกันตัง ปี พ.ศ. 2436 ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต

ในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการจัดบูรณะครั้งใหญ่ เนื่องจากเป็นปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ จังหวัดตรังได้บูรณะศาลหลักเมืองให้อยู่ในสภาพที่สง่างาม เป็นสัญลักษณ์ว่า ณ ควนธานีแห่งนี้ คือที่ตั้งเมืองตรังในอดีต มีการประกอบพิธีนำต้นราชพฤกษ์ไปเป็นเสาหลักเมืองตรัง พ.ศ. 2536 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจิม และทรงสุหรัยยอดเสาหลักเมืองตรัง ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และได้อันเชิญยอดเสาหลักเมืองตรังกลับจังหวัดตรัง และในปี พ.ศ. 2538 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์เปิดศาลหลักเมืองตรัง จวบจนในปีพ.ศ. 2549 ที่ผ่านมามีจังหวัดตรังร่วมกับหน่วยงานต่างๆ จัดบูรณะศาลหลักเมืองตรัง และจัดพิธีสมโภชเพื่อเป็นการร่วมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชครบ 60 พรรษา มีแบ่งเขตการปกครอง เป็น 6 หมู่บ้านประกอบด้วยหมู่ 1 บ้านเกาะยาว , หมู่ 2 บ้านควนธานี , หมู่ 3 บ้านบ่อหลาโอน , หมู่ 4 บ้านทุ่งหลา , หมู่ 5 บ้านปันหยี , หมู่ 6 บ้านบางหมากน้อย

สถาบันการเงินชุมชนตำบลควนธานี ก่อตั้งเมื่อวันที่ 20 เดือนตุลาคม 2529 ขณะนี้ได้ยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชนควนธานี โดยนางนิรมล จำเนียรจิต เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนตำบลควนธานี ได้ให้แนวคิดและให้องค์ความรู้ในการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ปลุกผักเป็นหลัก ได้มีการชักชวนสมาชิกและกลุ่มองค์กรเห็นความสำคัญประโยชน์ในการออมเงิน โดยเริ่มแรกสมาชิก 12 คน และมีการออมเงินคนละ 50 บาท/เดือน รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 600 บาท ได้เริ่มจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเกาะยาว หมู่ที่ 1 สามารถเป็นที่พึ่งของชุมชน ชาวบ้านเป็นผู้ดูแลบริหารจัดการกันเอง

เมื่อปี พ.ศ. 2542 นายชลิต วิประภษิตร์ ได้รับเลือกเข้ามาเป็นประธาน มาจนถึงปัจจุบัน และมีคณะกรรมการตำบลจำนวน 17 คน ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 1,387 คน จาก 6 หมู่บ้าน มีเงินออม ณ พ.ศ. 2557 จำนวนเงินทั้งสิ้น 19,300,000 บาท

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เป้าหมายที่สำคัญที่สุด คือ ต้องการปลดหนี้ของระบบให้คนในชุมชน ที่ประสบปัญหาทางการเงิน รวมถึงต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น

1. ยกระดับธนาคารชุมชนตำบล เป็นสถาบันการเงินชุมชนตำบล โดยให้สมาชิกมีการเปรียบเทียบการออมเงินกับสถาบันการเงิน และธนาคารมีความแตกต่างอย่างไร มีข้อดีอย่างไรมากกว่ากัน และสามารถช่วยเหลือชุมชนได้อย่างแท้จริง
2. เพื่อเป็นทุนหมุนเวียน ให้ความช่วยเหลือของคนในชุมชน ในการแก้ไขปัญหาหนี้ของระบบ โดยใช้ภูมิปัญญาของคนในชุมชน อยากให้คนในชุมชนอยู่ดี มีสุข
3. มีการเชื่อมโยงขบวนการองค์กรชุมชนในพื้นที่ โดยสภาองค์กรชุมชนทำหน้าที่เชื่อมโยงประสานงานกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ภาคีท้องถิ่น ท้องถิ่น
4. เป็นพื้นที่ต้นแบบ ให้สมาชิกและเครือข่ายตำบลข้างเคียง สามารถศึกษาดูงาน และประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเองให้มีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

กลยุทธ์สถาบันการเงินตำบลควนธานี ต้องการให้มีบริหารจัดการที่ดี มีการจัดระบบเอกสาร ทางการเงิน การทำบัญชี มีความโปร่งใส ความเชื่อมั่น และสร้างรายได้ ลดรายจ่าย ให้คนในชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

สภาองค์กรชุมชนตำบลควนธานี เป็นเวทีการพูดคุย ปรึกษาหารือ ทุกเรื่อง เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สภาองค์กรชุมชนมีการขยายการจดแจ้งของกลุ่มองค์กรในพื้นที่ให้ครอบคลุมทั้งตำบล และประสานงานเชื่อมโยงกับภาคีท้องถิ่น ท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มองค์กร และเครือข่ายในพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลควนธานี สมาชิกจะได้รับประโยชน์ จากการคลอดบุตร สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล หากมีการเจ็บป่วย และต้องไปนอนโรงพยาบาล สวัสดิการการจัดศพ หรือจัดเลี้ยงให้กับสมาชิกที่เสียชีวิต

กองทุนหมู่บ้าน และสถาบันการเงิน สถาบันการเงินทำธุรกรรมทางการเงินมากกว่าการฝาก ถอน กู้ ปลดหนี้ ซึ่งสถาบันการเงินนั้นต้องการปลดหนี้ของครัวเรือน และมีเป้าหมายชัดเจนในทิศทางการเดินหน้าสู่สถาบันการเงิน โดยต้องอาศัยทุนที่มีในชุมชน เมื่อสถาบันการเงินช่วยปลดหนี้ให้ชาวบ้านเป็นการคืนความสุขให้ชาวบ้านอย่างแท้จริง ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้

กองทุนส่งเสริมอาชีพ สถาบันการเงินได้ให้สมาชิกมีการออมเงิน และให้มีการปล่อยกู้เงินด้านการประกอบอาชีพเลี้ยงปลา การปลูกผัก และวิสาหกิจชุมชน เพื่อขายในชุมชน และมีการขายในตลาดนัดของหมู่บ้าน จะมีการจำหน่ายทุกวันที 21 ของเดือน มีการวางขายให้กับสมาชิกที่มาจ่ายเงิน สัจจะออมทรัพย์เป็นประจำทุกเดือน

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

แกนนำ หรือคณะกรรมการ ทางสถาบันการเงินและสมาชิก มีการพัฒนาการทำงานที่เรียกว่า **ระบบประชาธิปไตยการทำงานแบบมีส่วนร่วม** เกิดความเชื่อมั่นในคณะกรรมการ และเป็นผู้ที่สมาชิกให้การยกย่อง มีประสบการณ์ในการทำงาน มีอุดมการณ์ในการทำงาน มีจิตอาสา มีความรู้ความสามารถ ความรอบคอบ มีความโปร่งใส มีความตั้งใจ เสียสละ ซื่อสัตย์ สุจริต มีความยุติธรรม ปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

ชุมชน ให้ความไว้วางใจเชื่อมั่นในรากฐานการทำงานอย่างเป็นระบบของสถาบันการเงิน และสถาบันการเงินได้ให้ความช่วยเหลือกับสมาชิก และคนในชุมชนอย่างเป็นธรรม ทำให้เกิดแรงจูงใจให้กับสมาชิก และบุคคลภายนอก ทำให้มีการขยายและเติบโตของสมาชิกอย่างรวดเร็วครอบคลุมทั้งตำบล เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และสมาชิกได้มีการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองที่ดีขึ้น สมาชิกทุกคนมีสัจจะ และมีความศรัทธาในการดำเนินงานของสถาบันการเงินอย่างยาวนาน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้ให้การสนับสนุนในด้านของงบประมาณการก่อตั้งสถาบันการเงินชุมชน เป็นเงินจำนวน 50,000 บาท และได้ให้ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการที่ดี การบริหารการจัดการกลุ่ม การจัดทำฐานข้อมูลให้เป็นระบบ

หน่วยงานท้องถิ่น ท้องถิ่น มีการสนับสนุนอำนวยความสะดวกด้านสถานที่การจัดประชุม หรือพื้นที่การปฏิบัติงานในบางครั้ง และได้ให้ความรู้ในการทำเอกสารบัญชี และการให้องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ

ความล้มเหลว หรือข้อติดขัดสำคัญ

ปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน มีไว้เพื่อเตือนใจ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน ให้สู้กับสิ่งที่คิดว่าเป็นปัญหา และสามารถข้ามผ่านมันไปได้ อย่างมีสติ

คณะทำงาน ขาดประสบการณ์ในการทำงานด้านเอกสาร ความสามารถไม่เท่ากัน ได้แก้ไขโดย ต้องมีความเป็นจิตอาสา ต้องมีการพัฒนาศักยภาพแกนนำ และคณะทำงานให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการอบรมการทำบัญชี การใช้คอมพิวเตอร์ มีความขยัน มีความใฝ่รู้ มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ มีความโปร่งใส

สมาชิก ขาดการเรียนรู้ ขาดการพัฒนาตนเอง แก้ไขปัญหาโดยต้องมีการเรียนรู้ ลองผิดลองถูก ต้องมีการยกระดับการพัฒนาตนเอง และพัฒนาด้านต่างๆ ของกลุ่มองค์กรอย่างต่อเนื่อง สมาชิกต้องสร้างจิตสำนึกในการออมเงิน รักการออมเงิน เพื่อประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับอย่างมีศักดิ์ศรี และต้องมีความสามัคคีของสมาชิกด้วยกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อยู่อย่างเครือญาติ

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

จากการทำงานที่ผ่านมา สถาบันการเงินได้ประสบการณ์มากมาย ได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน มีความรัก ความสามัคคี มีความอาทรต่อกัน การทำงานของสถาบันการเงินมีการทำงานอย่างเป็นระบบ ถ้าคำนวณจากปี พ.ศ. 2529 ก็นับว่าเป็นวัยคนทำงานที่มีประสบการณ์ การทำงานค่อยเป็นค่อยไป และทำงานด้วยความมั่นคง ก้าวแต่ละก้าวอย่างมั่นใจ

และรอบคอบ จากจุดเริ่มมีสมาชิกเพียง 12 คน และเงินออมเพียง 600 บาท เกิดจากความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน จึงสามารถเติบโตขึ้นมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน นับว่าได้รับความไว้วางใจอย่างดีเสมอมา

นอกจากนั้นยังได้ทำงานร่วมกับสภาองค์กรชุมชน ทำหน้าที่ประสานงานให้มีการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรเครือข่ายในพื้นที่ ให้ยกระดับเป็นสถาบันการเงิน และมีการทำงานบูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานภาครัฐจนถึงปัจจุบัน มีคนรุ่นใหม่ที่มีจิตอาสาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี สร้างความเชื่อมั่นให้สมาชิก และสิ่งสำคัญในการทำงานทุกครั้ง คือ ต้องมีความ **ซื่อสัตย์ โปร่งใส ยึดหลักคุณธรรม ยุติธรรม** ต้องมีการรายงานประจำเดือนทุกครั้ง เพื่อสามารถตรวจสอบได้ และทางสถาบันการเงินตำบลควนธานีเป็นพื้นที่ต้นแบบเพื่อให้สมาชิก นักเรียน และผู้ที่สนใจ สามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างเต็มที่ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับตำบลของตนเองให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

คนในชุมชน และตำบลของตนเอง สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี **นายชลิต วิประสิทธิ์** ก็มีความภาคภูมิใจที่ได้รับเลือกให้เป็นประธานเครือข่ายออมทรัพย์ระดับจังหวัด สามารถเป็นเครื่องการันตีในประสิทธิภาพการทำงานอย่างเป็นระบบ การบริหารจัดการที่ดีของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเกาะยาว และเป็นที่ยอมรับของในจังหวัดตรังอย่างยาวนาน

สถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

เขียนโดย กรรณิการ์ แพแก้ว

ตำบลกำแพงเพชร ในอดีตอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ต่อมา พ.ศ. 2435 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาทินี จึงตั้งเป็นอำเภอกำแพงเพชร และ พ.ศ. 2480 ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นอำเภอรัตภูมิ ที่แปลว่า พื้นดินแดง ลักษณะเป็นที่ราบลุ่มมีลำคลองสำคัญไหลผ่านหลายสาย ลุ่มน้ำที่สำคัญคือ คลองภูมิ ที่มีต้นสายมาจากเทือกเขาแก้ว ต. เขาพระ อ. รัตภูมิ ไหลลงทะเลสาบสงขลา ที่ อ.ปากบางภูมิ อ.ควนเนียง จ.สงขลา

ชาวตำบลกำแพงเพชร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ สวนยางพารา ทำไร่ และทำนา เป็นอาชีพเสริม ด้วยการทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยว ทำให้รายได้ของเกษตรกรมีค่อนข้างน้อย บวกกับทำเกษตรแบบพึ่งสารเคมี ที่มีต้นทุนในการผลิตค่อนข้างสูง ทำให้หลายคนมีปัญหาหนี้สินทั้งในระบบ และนอกระบบเป็นจำนวนมาก นอกจากปัญหาด้านการทำไร่ทำสวนของพี่น้องในชุมชน สิ่งที่เป็นปัญหาใหญ่ของตำบล คือ การปล่อยน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรม และฟาร์มหมู ทำให้เกิดมลพิษ ขยะ และมลภาวะจากโรงงาน

บูรณาการทุนตำบล ด้วยสถาบันการเงินชุมชน

สถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร ก่อตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในตำบล จริงแล้วพื้นที่นี้มีกลุ่มองค์กรต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย เป็นที่มาของการมีแกนนำ-กรรมการกลุ่มที่ทับซ้อนในการดำเนินการ พ.ศ. 2547 จึงได้มีแนวคิดนำกลุ่มต่างๆ มารวมคน รวมทุน โดยมีเป้าหมายเพื่อ

1. ให้ประชาชนในเทศบาลฯ เกิดความรัก ความสามัคคีกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการบูรณาการระหว่างกรรมการ และสมาชิกกลุ่ม/องค์กรกับสถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร
2. ให้ประชาชนในเทศบาล ลดภาระหนี้สิน แก้ไขปัญหาหนี้ซ้ำซ้อน โดยบูรณาการด้านการเงินของกลุ่ม/องค์กรให้ลงทุน (ทุน) และเปิดบัญชีเงินฝากกับสถาบันการเงินชุมชน สนับสนุนทุนในประกอบอาชีพและส่งเสริมการออม
3. แก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย
4. จัดทำผังชุมชน
5. จัดตั้งกองทุนสวัสดิการ

จากเงินร้อย สู่งานล้าน

ธุรกรรมหลักของสถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร คือ เปิดรับฝากด้วยเงินเพียงหลักร้อย แต่เงินออมจากสมาชิกจำนวนมาก นำมาสู่เงินหลักล้าน ใช้หลักการบริหารตามหลักศาสนาอิสลาม รวมถึงภูมิปัญญาของชุมชน เป็นหลักการในการทำธุรกิจ นำเงินเหล่านั้นมาแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้มากมาย เป็นผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจากความร่วมไม้ร่วมมือของคนในตำบล

1. การเปิดรับเงินฝาก

- 1.1 การฝากหุ้น เปิดบัญชีครั้งแรก 500 บาท ถอนไม่ได้
- 1.2 การฝากออมทรัพย์ระยะสั้น เปิดบัญชีครั้งแรก 100 บาท

1.3 การฝากประจำมูรออบะฮ์ เปิดบัญชีครั้งแรก 1,000 บาท ถอนเงินฝากได้เมื่อฝากครบ 1 ปี

1.4 การฝากเงินออมทรัพย์สัจจะ เปิดบัญชีคนละไม่น้อยกว่า 50 บาท ไม่เกิน 1,000 บาท ฝาก 2 ปี ถอนได้ 40%

กองทุนเงินออมที่มีอยู่ในปัจจุบันรวม 40,940,482 บาท

2. การขายสินค้ามูรออบะฮ์ (ขายสินค้า+กำไรบนต้นทุน)

2.1 คนที่ซื้อสินค้าต้องสมัครเป็นสมาชิกโดยการลงหุ้น (ฝากหุ้น) และเปิดบัญชีเงินฝากสัจจะให้ครบ 6 เดือน

2.2 สมาชิก 1 คน ซื้อสินค้าได้ไม่เกิน 50,000 บาท บวกกำไรร้อยละ 15 ผ่อนชำระคืนไม่เกิน 2 ปี

เงินกองทุนหมุนเวียนในการขายสินค้ารวม 760,549 บาท

3. การลงทุนมูรออบะฮ์ (แบ่งผลกำไร)

สมาชิกหรือกลุ่ม/องค์กรลงทุนรวม ต้องเปิดบัญชีเงินฝากหุ้น และเงินฝากสัจจะสะสมจำนวน 6 เดือน วงเงินการลงทุนขึ้นอยู่กับแผนงานของการลงทุน และการจัดทำระบบบัญชีกำไรสุทธิ (แผนประมาณการ) วงเงินไม่เกิน 300,000 บาท โดยแบ่งผลกำไร 60 : 40 ผู้ทำการลงทุน 60% สถาบันการเงินเจ้าของเงิน 40% สถาบันการเงินชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบเงินลงทุน

4. การจัดตั้งกองทุนที่อยู่อาศัย/ที่ดินทำกิน

4.1 การซื้อที่ดินที่มีปัญหาการจำนองไว้กับกลุ่มทุน หรือเจ้าของที่ดิน มีภาระหนี้สินไม่สามารถชำระคืนได้ และเจ้าหนี้จะยึดที่ดิน สถาบันการเงินจะซื้อที่ดินคืนให้กับเจ้าของที่ดิน และการซื้อที่ดินให้กับสมาชิกที่ไม่มีที่ดินในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย

4.2 การสนับสนุนวัสดุก่อสร้างที่อยู่อาศัยให้กับสมาชิก
เงินกองทุนหมุนเวียนสำหรับการจัดการที่อยู่อาศัย/ที่ดินทำกินรวม 11,000,000 บาท

5. งานบริการ

โดยการให้บริการทำ พ.ร.บ. ต่อบุคคลที่เป็ยนรณนต รดจักรยานนต

6. การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ

สถาบันการเงินชุมชนตำบลฯ ได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการ ซึ่งกองทุนมูรอบาสะฮ์สวัสดิการ โดยรับกำไรจากกลุ่ม/องค์กร 40% เพื่อนำไปจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก กองทุนมูรอบาสะฮ์สวัสดิการ มีทุน 400,000 บาท นำไปลงทุนขายสินค้ามูรอบาสะฮ์ นำกำไรมาจ่ายสวัสดิการ และได้รับเงินกำไรจากกลุ่ม/องค์กร ปีละ 176,560 บาท

ทุนชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชน

ยุทธศาสตร์สำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน คือ การบูรณาการกลุ่ม/เครือข่าย และรวมทุนกันภายใต้สถาบันการเงินชุมชนระดับตำบล ทำให้มีทุนสำหรับการพัฒนาด้านต่างๆ จำนวน 860,075 บาท และทุนสำหรับการประกอบอาชีพของสมาชิกในตำบล 1,633,479 บาท ผลกำไรที่นำมาพัฒนาตำบล และจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก เกิดจากการบริหารธุรกิจภายใต้กิจกรรมของสถาบันการเงินชุมชน ได้แก่

1. การขายสินค้ามูรอบาสะฮ์ (ขายสินค้า+กำไรบนต้นทุน)
2. มูออรอบะฮ์ (การแบ่งปันผลกำไร) ลงทุนรวม
3. บัยบิฮามา นิลอาญิล (การขายสินค้าผ่อนชำระระยะยาว)

กำไรที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ได้จัดสรรเงินจำนวน 40% เพื่อใช้ในการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก และสาธารณประโยชน์ ได้แก่

- 20% สำหรับค่ารักษาพยาบาล ครั้งละ 100 บาท, ค่าจัดงานศพ รายละ 12,500 บาท, คลอดบุตร รายละ 1,000 บาท และค่าภาษีที่ดิน ตามใบเสร็จที่จ่ายจริง

- 15% สำหรับค่าบริการจัดการของกรรมการ
- 2.5% สำหรับผู้ด้อยโอกาส, ผู้สูงอายุ, เยาวชนกลุ่มเสี่ยง และการอบรมศาสนา
- 2.5% สำหรับพัฒนาหมู่บ้าน และส่งเสริมอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ความแตกต่างของสถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร ที่ได้ช่วยเหลือสมาชิก นอกจากเพื่อลดหนี้สิน เพิ่มรายได้ และบำรุงสาธารณประโยชน์แล้ว ยังมีการนำเงินออม และกำไรจากสถาบันการเงิน มาเป็นทุนหมุนเวียนภายในตำบล เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาตำบลกำแพงเพชรในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

- ปัญหาที่ดินทำกิน ได้เข้าไปช่วยเหลือสมาชิกจนเป็นผลสำเร็จรูปธรรม โดยมีการซื้อที่ดินคืนจากกลุ่มทุน จำนวน 15 ราย เนื้อที่ 52 ไร่ เป็นเงิน 10,566,450 บาท
- สนับสนุนทุนสร้างบ้านเรือนอาศัยให้แก่สมาชิก จำนวน 41 ครัวเรือน เป็นเงิน 2,239,112 บาท
- พัฒนาอาชีพ โดยการสนับสนุนทุนแก่กลุ่มเลี้ยงแพะ จำนวน 100,000 บาท และสนับสนุนทุนหมุนเวียนกลุ่มเลี้ยงจูง (ชั้นโรง) จำนวน 30,000 บาท
- ลงทุนสหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านคลองต่อ จำกัด โดยรวบรวมน้ำยางสดจากสมาชิก นำมาแปรรูปเป็นยางแผ่นรมควัน ทุน 1,768,530 บาท

บทเรียนสำคัญ

“ประชาคม คือการรวมพลัง” ในการรวมกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่มีความหลากหลายให้มารวมกันเป็นหนึ่งเดียว โดยมีเป้าหมายร่วมกัน ไม่ใช่เรื่องง่าย สิ่งที่จะต้องให้ความสนใจ และมีความสำคัญมาก คือ การประชาคม พุดคุยแลกเปลี่ยนถึงข้อดี ข้อเสีย แนวทางการทำงานเพื่อบูรณาการทุนในชุมชน หากทุกคนเข้าใจ ไม่มีข้อสงสัยติดขัด พลังในการเปลี่ยนแปลงสามารถเกิดขึ้นได้ไม่ยาก ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มก็เช่นเดียวกัน การพูดคุยการจัดเวทีประชาคมเป็นทางออกของทุกปัญหา เมื่อทุกคนนำเรื่องราวต่างๆ มาร่วมปรึกษาหารือกัน และค้นหาทางออกร่วมกัน ชุมชนก็สามารถเข้มแข็งได้ ด้วยพลังชุมชน

ชุดความรู้

61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจ และทุนชุมชนจัดการตนเอง

◆ ภาคเหนือ

สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ชุดความรู้ 61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนจัดการตนเอง

พิมพ์ครั้งแรก	มีนาคม พ.ศ.2558
จำนวนพิมพ์	1,000 ชุด
ที่ปรึกษา	สิน สีสวน, สมชาติ ภาระสุวรรณ, รัชรา เอียดศิริพันธ์ ศุภนิมิตร ศิลา
บรรณาธิการ	เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย, อภินันท์ ยอดมณี
ผู้เรียบเรียง	พัลลภา ฉัตรทอง
คณะผู้เขียน	กรรณิการ์ แพแก้ว, รุสนา อาเปาะอาลี, สุพิศ วงษ์ปลั่ง สันตติ เศษสุวรรณ, สุรมิตร ศรีสุรักษ์, ยุพิน คำแก้ว อาศิริระอนันต์ อินทร์ปาง, นันทกานต์ อุบลภาพ สุทธิลักษณ์ โดกทอง, ชีรภัทร เทพพันธ์, ลลิตา รั้งสรรควิวัฒน์ เสกสัน ไชยวุฒิ, อัมภรณ์ บุญชิต, มนัสนันท์ ผลานิสงค์
พิสูจน์อักษร	เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย
ออกแบบรูปเล่ม	คำประกอบ ศิลป์ศรี
รูปประกอบ	สำนักสื่อสารการพัฒนา, เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย
ประสานการผลิต	ชัชฎาพร อำนวยสุวรรณ

เจ้าของ และผู้จัดพิมพ์

สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
912 ซอยนวมินทร์ 47 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ : 0 2378 8300-9 โทรสาร : 0 2378 8386
Home page : <http://www.codi.or.th> E-mail : codi@codi.or.th

บทบรรณาธิการ

ปลายปีงบประมาณ 2555 ต่อเนื่องปีงบประมาณ 2556 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนจำนวน 61 พื้นที่ โดยส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนระดับตำบล ที่สอดคล้องตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ซึ่งจากการดำเนินงานนั้น พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ หากแต่เกิดมาจากฐานงานพัฒนาที่พื้นที่ได้ดำเนินการมาก่อนหน้าแล้ว โดยแบ่งเป็นฐานงาน 4 ฐาน คือ

- 1) ฐานที่มาจากกลุ่มองค์กรการเงิน 27 พื้นที่
- 2) ฐานที่มาจากกลุ่มอาชีพ-เกษตรยั่งยืน 14 พื้นที่
- 3) ฐานที่มาจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน – ธุรกิจชุมชน 12 พื้นที่
- 4) ฐานที่มาจากงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8 พื้นที่

และนอกจากนั้น ยังเห็นผลลัพธ์ความสำเร็จที่นอกจากการเติบโตของจำนวนเงินกองทุนที่เพิ่มมากขึ้น จากหลักพันเป็นหลักล้าน จากจำนวนสมาชิกจากหลักสิบเป็นหลักพันแล้ว ยังเห็นผลลัพธ์ในเชิงคุณภาพที่ถือเป็นคุณค่าของการทำงานพัฒนา คือ เกิดระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในพื้นที่ การขยายฐานงาน และเชื่อมโยงการทำงานจากเรื่องหนึ่งไปสู่อีกเรื่องหนึ่งที่เป็นมิติของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ ตลอดจนเห็นการต่อยอดการทำงาน จากวิธีการทำงานแบบชาวบ้านๆ ยกระดับการทำงานควบคู่ไปกับองค์กรหน่วยงานภาคีในท้องถิ่นท้องที่ ซึ่งถือเป็นการจัดความสัมพันธ์แนวใหม่ระหว่างชาวบ้าน หรือชุมชน ที่เดิมเป็นเพียงผู้รับการพัฒนา กลายมาเป็นผู้กำหนดการพัฒนา และเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาร่วมกับหน่วยงานภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ นั่นถือว่าเป็นรูปแบบของการจัดการตนเองได้ของคนในพื้นที่

หนังสือชุดความรู้ 61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนจัดการตนเอง จำนวน 6 เล่มนี้ จึงเป็นการถอดบทเรียน และประสบการณ์การทำงาน ของชุมชนที่ได้ดำเนินการมาในระยะเวลาหนึ่งปีเศษ เพื่อต้องการที่จะนำ องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานนั้นเผยแพร่สู่สาธารณะ และในขณะ เดียวกันยังเป็นการถ่ายทอดกระบวนการทำงานของคนในชุมชนจากรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอีกด้วย

ดังนั้น จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือชุดความรู้ 61 พื้นที่ฯ ชุดนี้จะเป็น ประโยชน์อย่างยิ่งในการทำงานแก่ทุกท่าน หากมีข้อผิดพลาดประการใด ที่เกิดขึ้นจากการจัดทำในครั้งนี้ ผู้จัดทำขอภัยและขออน้อมรับคำติชม จากทุกท่านด้วยความยินดี

โอกาสนี้ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งสำหรับ เจ้าของพื้นที่รูปธรรม ทั้ง 61 พื้นที่ ที่ได้เปิดโอกาสให้ได้ลงพื้นที่ร่วมเรียนรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์ การทำงาน เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า และผู้ปฏิบัติงาน พอช. สำนักงานภาค ทั้ง 11 ภาค ที่เอื้ออำนวย สนับสนุนข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี และบุคคล ท่านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่ไม่สามารถกล่าวนามในที่นี้ได้ทั้งหมด ที่ทำให้หนังสือ ชุดความรู้นี้สำเร็จได้ด้วยดี

เพราะเชื่อว่า การทำงานพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนจากฐานราก มิใช่เป็นเพียงการกำหนดการพัฒนาจากคนภายนอก หากแต่เป็นการพัฒนา ที่ต้องเกิดมาจากฐานความรู้ความเข้าใจ และสำนึกร่วมของคนในชุมชน ที่มีความต้องการลุกขึ้นมาจัดการการพัฒนาด้วยตนเอง เพื่อให้เศรษฐกิจและ ทุนชุมชนเป็นฐานของความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

บรรณาธิการ' กุมภาพันธ์ 2558

สารบัญ

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน	5
การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลเมืองจิ่ง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน	14
เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย	20
เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลแม่ยางฮ่อ อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่	28
ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่	37
บ้านหนองคล้าตำบลพุดเตย อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์	44
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายซี ตำบลเนินปอ อำเภอสว่างงาม จังหวัดพิจิตร	51
กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตาก ตำบลระแหง อำเภอเมือง จังหวัดตาก	61
กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนสระสองห้อง เทศบาลนครพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก	68
การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลท่าแฝก อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์	75

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลน้ำเกีฮ่วน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

เขียนโดย เสกสัน ไชยวุฒิ

ชุมชนตำบลน้ำเกีฮ่วน ระหว่างปี พ.ศ. 2523-2525 ผู้ชายส่วนใหญ่ในชุมชน มีอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรภายหลังการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ และข้าวโพด โดยการเป็นแรงงานเลื่อยไม้ และเป็นนายทุนค้าไม้ และยังมีนายทุนผู้มีอิทธิพลจากภายนอกเข้ามาตัดไม้ในเขตตำบลน้ำเกีฮ่วน และหมู่บ้านใกล้เคียง สำหรับครอบครัวที่มีลื้อเกีฮ่วน หลังจากที่กลับจากการทำไร่ ก็ออกไปรับจ้างลากไม้ในเวลากลางคืน และต้องพึ่งสารกระตุ้น เพื่อให้มีแรงทำงาน โดยการใช้ “ยาแก้ง่วง” ซึ่งหาซื้อได้ง่าย มีขายตามท้องตลาดทั่วไป

ต่อมาปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา สภาพพื้นที่ป่าในตำบลน้ำเกีฮ่วน และตำบลใกล้เคียงถูกทำลายลง ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และวิถีชีวิตของชุมชน เกิดภัยธรรมชาติ น้ำท่วมฉับพลัน ฝนแล้ง ทำให้ปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อการบริโภคในฤดูแล้ง กลางวันและกลางคืนชาวบ้านต้องรอคิวตักน้ำจากบ่อสาธารณะ เพื่อใช้ในครัวเรือน อีกทั้งยังไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร พืชผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ชาวบ้านมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น ต้องกู้ยืมเงินนอกระบบจากนายทุน พ่อค้าคนกลาง กู้เงินในระบบจากธนาคาร

เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) หลายครอบครัวต้องขายที่ดิน อันเป็นต้นทุนสำคัญในการผลิตให้กับนายทุน ทำให้ที่ดินเป็นจำนวนมาก ถูกเปลี่ยนมือเป็นของคนนอกพื้นที่ บางรายก็จำนองที่ดินกับนายทุน

เมื่อสภาพเศรษฐกิจของชุมชนเป็นเช่นนี้ ชาวบ้านจึงพยายามหาแนวทาง ในการแก้ไขปัญหา โดยการเพิ่มผลผลิตโดยการบุกเบิกขยายพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น ในการปลูกข้าวโพด ซึ่งต้องซื้อปัจจัยการผลิตจากภายนอกแทบทุกชนิด เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด ปุ๋ยเคมีภัณฑ์ต่างๆ ทุกปี และต้องพึ่งสารเคมีในอัตราที่เข้มข้นทุกปีสารเคมีกลับมีบทบาทมากขึ้น การใช้แรงงานคน การดำรงชีวิตของคนในชุมชน เริ่มเปลี่ยนแปลงไปอยู่อย่างตัวใครตัวมัน การพึ่งพิงกันลดน้อยลง เกิดการแข่งขันสูง ทำงานหนัก และมีการใช้สารกระตุ้นเพื่อให้ทำงานได้มากขึ้น ยกย่องความรุนแรงเป็นการใช้ “ยาบ้า” ในกลุ่มเกษตรกร ผู้ใช้แรงงาน และขยายไปสู่เยาวชน และมีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ หลายคนเรียนหนังสือไม่จบ จากปัญหาต่างๆ เหล่านี้ น้ำเกีฮ้นจึงเป็นอันดับต้นๆ ของแหล่งอบายมุขที่รุนแรงในกิ่งอำเภอกุเพียง

ปี พ.ศ. 2531-2534 ปัญหาต่างๆ ในชุมชนนับวันเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น ชาวบ้านมีหนี้สินเพิ่มขึ้นเพราะมีหนี้เดิมเป็นดินพอกหางหมู จนกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดา ความสามารถในการพึ่งตนเองลดลง ความเป็นชุมชนที่เคยมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งและกัน เปลี่ยนเป็นมีวิถีชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างขาย เอารัดเอาเปรียบ ขาดความรับผิดชอบ ยาเสพติด ระบาด ศีลธรรมเสื่อม การพนันสิ่งอบายมุขต่างๆ มีให้เห็นทั่วไป ทรัพยากรอันเป็นฐานสำคัญในการดำรงชีวิต คือ ดิน น้ำ ป่า เสื่อมโทรมลง ครอบครัวแตกแยกพ่อแม่ไม่มีเวลาอบรมดูแลบุตรหลาน ขาดความอบอุ่น เกิดช่องว่างระหว่างวัย ไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ใช้ชีวิตเลียนแบบคนเมืองหลวง ค่านิยมทัศนคติเปลี่ยนไป

ปี พ.ศ. 2534 -2536 เมื่อวิถีชุมชนแบบเดิม การพึ่งพาเกื้อกูลค่อยๆ จางหายไปจากชุมชน โดยไม่รู้ตัว ผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้นำในชุมชนต่างมีความเป็นห่วงถึงอนาคตของชุมชน ขณะนั้น *คุณสฤณี สุฤทธิ์* เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกีฮ้น เป็นผู้ริเริ่ม และช่วยประสานงานให้ทุกฝ่ายในชุมชน ทั้งพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ครู ส่วนราชการต่างๆ ในชุมชน ร่วมกันทบทวนอดีตค้นหาปัจจุบัน และร่วมกำหนดอนาคตของชุมชนใหม่ โดยการปรับตัวบนรากฐานของภูมิปัญญาที่ได้ร่วมสั่งสม ให้กลับมาสู่วิถีชีวิต วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่เผชิญอยู่ โดยร่วมประสานการทำงานระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน สถานีอนามัย เพื่อแก้ไขสถานการณ์ปัญหาเริ่มจากการจัดเวทีพูดคุยกับผู้นำชุมชนส่วนต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นภาพรวมของปัญหาร่วมกันจากนั้นค่อยขยายไปยังคนกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน เพื่อรับทราบข้อมูลสถานการณ์ปัญหา เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางในการทำงานร่วมกัน

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- การแก้ไขปัญหาหนี้สินเรื้อรังของคนในชุมชน
- ให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน
- ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริม ซึ่งสามารถเพิ่มรายได้ในครัวเรือน
- เพื่อให้ชาวบ้านมีแหล่งทุนหมุนเวียน ที่สามารถสร้างความซื่อสัตย์และการแบ่งบันในกลุ่ม
- เพื่อสร้าง และให้สวัสดิการแก่ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของชุมชน
- เพื่อสร้าง และปรับเปลี่ยนให้ชาวบ้านรู้จักการออมเงิน

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินการ

- **สร้างความเป็นกลุ่ม/องค์กร** การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มในรูปแบบของการจัดสวัสดิการ เพื่อการดูแลช่วยเหลือกันของคนในชุมชน กลุ่มเสี้ยว กลุ่มเก้าผี กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มตามความสนใจ หรือกลุ่มตามวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม ซึ่งกระบวนการรวมกลุ่มนี้นำไปสู่การจัดการและสร้างกฎเกณฑ์ กติกาภายในกลุ่ม ในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน
- **สร้างความสนใจ/ปัญหาร่วม** ซึ่งเกิดจากการเห็นประเด็นความสนใจ หรือประเด็นปัญหาร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นประเด็นความเป็นเครือญาติ ความเป็นเพื่อน ความยากจน การออม ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาเยาวชน ปัญหาผู้สูงอายุ ฯลฯ ประเด็นความสนใจร่วมกันทำให้กลุ่ม/องค์กรที่จัดตั้งขึ้นมีเนื้อหาและกระบวนการจัดการร่วมกัน เกิดการคิดงาน คิดกิจกรรมร่วมกัน และมีความหลากหลายมากขึ้น
- **มีการจัดการ และการเรียนรู้** เมื่อมีการรวมกลุ่ม มีประเด็นสนใจร่วมกัน ย่อมนำไปสู่การคิดงานและสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งการเรียนรู้นี้เอง เป็นการเรียนรู้ของกลุ่มที่หลากหลาย ได้สั่งสมประสบการณ์ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
- **มีการสื่อสารภายในกลุ่ม/องค์กร** สร้างกระบวนการสื่อสารกันภายในอย่างต่อเนื่อง เช่น กลุ่มเสี้ยว เมื่อสมาชิกเจ็บป่วย จะมีการแจ้งสมาชิกทราบเพื่อไปเยี่ยมไข้ หรือหลังจากออกจากโรงพยาบาลก็จะนัดหมายกันไปทำพิธีสู่ขวัญ หรือในช่วงปีใหม่ก็จะมีการนัดรวมรุ่นกัน กระบวนการเหล่านี้ต้องอาศัยการสื่อสารภายในกลุ่มทั้งสิ้น การสื่อสารภายในกลุ่มเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ของชุมชน

หลายครั้งมีการสื่อสารที่เป็นมวลสารธารณะ แต่กระบวนการชาวบ้าน สื่อบุคคล และบุคคลแจ้งข่าวที่กลุ่มมอบหมายหน้าที่ให้ จะเป็นผู้ที่สื่อข่าวสาร การสื่อสารแบบนี้เป็นการสื่อสารที่เกิดจากความไว้วางใจกัน เชื่อถือกัน และพร้อมร่วมมือกัน

- **ลินเช็องค์รวม** ใช้เงินเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการแก้ไข ปัญหาความยากจนของชุมชนตำบลน้ำเกีฮื่น จากการวิเคราะห์ ปัญหาาร่วมกันในชุมชน ตำบลน้ำเกีฮื่นได้ข้อสรุปว่า ปัญหาสำคัญที่พบ ในชุมชนคือ ปัญหาหนี้สิน ซึ่งมีหนี้สินหลัก ๆ คือ จาก ธกส. และจาก กองทุนต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในชุมชน และได้ร่วมกันกำหนด แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จากนั้นได้ร่วมกันพัฒนาโครงการ ลินเช็องค์รวมจาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. ขึ้น โดยเสนอขอกู้ลินเช็องค์รวมเป็นจำนวนเงิน 10 ล้านบาท สำหรับกระจายให้สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ทั้ง 7 กลุ่ม มีสมาชิกทั้งหมด 403 ราย และมีสมาชิกผู้ประสงค์ใช้บริการลินเช็องค์รวมทั้งหมด 233 ราย โดยลินเช็องค์ส่วนใหญ่ นำมาใช้ในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะ การเลี้ยงวัว ซึ่งจากการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ร่วมกัน สมาชิก ส่วนใหญ่เห็นว่า การเลี้ยงวัวเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงน้อยมาก และเป็นอาชีพที่เหมาะสมกว่ารายอื่น ๆ ด้วยต้นทุนที่มีอยู่เดิม อีกทั้ง ลักษณะทางกายภาพของชุมชนซึ่งเป็นที่ราบลุ่ม มีทุ่งหญ้าสาธารณะ และชุมชนส่วนใหญ่ มีประสบการณ์ที่ทำมาหลายชั่วอายุคน รองลงมา นำไปประกอบอาชีพการเกษตร ซึ่งเป็นการปลูกพืชหมุนเวียน ตามฤดูกาล การค้าขาย การเลี้ยงหมู การบริการ (ช่างเสริมสวย ช่างซ่อม) โครงการดังกล่าวได้รับการอนุมัติเมื่อเดือนมิถุนายน 2547 มีระยะเวลาการกู้ 10 ปี ขณะนี้การดำเนินงานโครงการฯ ได้ดำเนินการ

มาเป็นระยะเวลา 8 ปี และภายใต้เงื่อนไขนี้ ผู้ใช้บริการสินค้าหรือทุกราย ทุกอาชีพ ต้องทำแผนปลดหนี้ของสมาชิกรายบุคคล และรายกลุ่มอาชีพให้เกิดความชัดเจน และพร้อมที่จะเรียนรู้ในการประกอบอาชีพแต่ละประเภท และทำบัญชีรายจ่ายของครอบครัว เพื่อเห็นสถานะรายรับรายจ่ายของครอบครัว ที่สามารถติดตามตรวจสอบด้วยตนเอง ซึ่งสมาชิกแต่ละราย ต้องมีความรับผิดชอบ และซื่อสัตย์มีวินัยต่อตนเอง ในการบันทึกรายรับและรายจ่ายของตนเอง

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- ชาวบ้านในชุมชนให้ความสำคัญ ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชนบ้านน้ำเกี๋ยนร่วมกัน
- มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และชาวบ้าน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เข้ามาให้การสนับสนุนในการฟื้นฟูชุมชนหลายๆ หน่วยงาน โดยเฉพาะสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่ให้สินเชื่อองค์รวม ใช้เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชนได้
- มีข้อมูลชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนา รวมถึงการแก้ไขปัญหาชุมชน ได้อย่างยั่งยืน
- ผู้นำในพื้นที่ที่มีความเสียสละ และเป็นแนวร่วมในการเชื่อมโยงหน่วยงานภายนอก ให้เข้ามาพัฒนา และช่วยเหลือชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน
- มีการทำแผนตำบล ที่มีแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยนอย่างเป็นระบบ

ข้อติดขัดสำคัญ ที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

- เวลาในการทำงานของคณะกรรมการ และชาวบ้านไม่ค่อยตรงกัน เพราะต่างคนต่างมีภาระหน้าที่ของตนเอง ต้องหาเวลาที่ตรงกันในการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งมีความลำบากพอสมควร
- การประชุมหรือเวทีปรึกษาหารือ คณะกรรมการ และชาวบ้าน มักจะมาร่วมกันไม่ครบ เนื่องด้วยมีหลายเวที และการประชุม บางครั้งจัดในช่วงฤดูทำนา ทำไร่

บทเรียนสำคัญที่ได้รับจากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

สิ่งที่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ที่มีการเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาชนในการรื้อฟื้นระบบสวัสดิการชุมชนขึ้นมาใหม่ โดยไม่รู้ตัว และมีความสอดคล้องเหมาะสมกับเงื่อนไข และสถานการณ์ชุมชนที่เปลี่ยนไป ที่ชุมชนได้ร่วมกันดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน โดยไม่รบกวนหน่วยงานอื่นๆ จากการดำเนินกิจกรรมร่วมกันภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน สถานีนอนามัย หรือ บวรส. ดังนี้

บ. บ้าน ประกอบด้วยคณะกรรมการตำบล ผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น พ่อบ้านแม่บ้าน ผู้สูงอายุเยาวชนกลุ่มรุ่น/เสี้ยว กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) และประชาชนทั่วไป

ว. วัด ผู้นำทางศาสนา พระสงฆ์ และศิษยาภิบาลทางคริสตศาสนา เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ทำหน้าที่เป็นผู้ที่กระตุ้นให้เกิดกลุ่ม หรือกระบวนการเรียนรู้ ปลุกจิตสำนึกชุมชนให้มีความรักในถิ่นเกิด ร่วมไม้ร่วมมือในการแก้ไขโดยใช้พลังรวมหมู่

ร. โรงเรียน ในชุมชน มีความใกล้ชิดกับชุมชน โดยครูถือเป็นผู้ที่มีความรู้ ชาวบ้านให้ความนับถือโดยบทบาทครูทำหน้าที่ในการให้ความรู้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เด็กและเยาวชน นอกจากนี้ครูยังได้การเรียนรู้ในกลุ่มครูด้วยกัน มีการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับชาวบ้าน เข้าไปมีบทบาทช่วยเหลือชุมชนทำให้เกิดความรู้สึที่ดีต่อกัน

ส. สถานเือนามัย มีบทบาทในการหนุนเสริมความเข้มแข็งองค์กรชุมชน กระตุ้นให้เกิดการทำงานร่วมกัน อีกทั้งมีบทบาทในการส่งเสริมด้านสุขภาพแบบองค์รวม ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตในด้านอื่นๆ กับชุมชนมาโดยตลอด

น้ำเกีฮ้นได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการ บวรส. เพื่อที่จะช่วยกันดูแลความเป็นอยู่ของชาวบ้านน้ำเกีฮ้น ทั้งด้านปัญหาสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ การศึกษา วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมกระบวนการประชาคมน้ำเกีฮ้นได้ค่อยๆ ส่งเสริมภูมิความรู้ และความแข็งแกร่งของผู้คนที่ละน้อย นำทุนทางสังคมที่มีอยู่กลับมาปรับใช้ให้เหมาะสม จนได้ร่วมกันพัฒนาวิสัยทัศน์ของตำบลน้ำเกีฮ้นร่วมกันว่า *“กินอ้ม นอนอ้วน ฝันดี”*

กินอ้ม หมายถึง การมีเศรษฐกิจที่พอเพียงพึ่งพาตนเองได้ *นอนอ้วน* หมายถึงมีสุขภาพดีด้วยการสร้างสุขภาพมีการพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพ *ฝันดี* หมายถึง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่มีปัญหาสุขภาพ ไม่มีหนี้สิน จากการดำเนินงานตามโครงการในการขับเคลื่อนการพัฒนา เศรษฐกิจและทุนชุมชน สิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ได้จากการทำงาน คือ ข้อมูลของทุนชุมชน ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลด้านสภาพปัญหาของชุมชนที่สะสมมาอย่างยาวนาน เช่น หนี้สิน ปัญหาสุขภาพ ปัญหาสุขภาพเสฟติด ฯลฯ ข้อมูลด้านองค์การการเงิน และรวมถึงข้อมูลประวัติศาสตร์ตำบลที่เชื่อมร้อยกับ เศรษฐกิจและทุนชุมชน

จึงเป็นโอกาสของชุมชนที่จะได้พิสูจน์ให้เห็นว่า ทางออกที่ปรากฏ เป็นรูปธรรม เพื่อก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาความยากจน และการพัฒนา คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือในการแก้ไขปัญหาด้วยกัน คิดวิเคราะห์สาเหตุและรากเหง้าของปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นบทเรียนจะไม่ ซ้ำก็บรยายเดิม อีกทั้งการรวมกลุ่มทำให้เกิดพลัง มีความเข้มแข็ง สามารถ ยืนหยัดได้ในการแก้ไขปัญหา ใช้พลังความสามารถที่มีอยู่ในแต่ละคน พัฒนา รูปแบบ เรียนรู้ร่วมกันอย่างไม่หยุดนิ่ง การรวมกลุ่มที่เกิดจากความต้องการ ของชาวบ้านอย่างแท้จริง ทำให้เกิดความผูกพัน มีความรับผิดชอบร่วมกัน และเป็นเจ้าของร่วมกันอย่างแท้จริง

เกิดการแบ่งปัน เอื้ออาทร และเกิดความสุข จากกระบวนการ จัดสวัสดิการที่หลากหลายของกลุ่มองค์กรนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ความปรารถนาดีต่อกัน ความรัก และเห็นคุณค่าของกันและกัน ไม่ดูถูกเหยียดหยามกัน และที่สำคัญเห็นความเป็นมนุษย์ด้วยกัน และการแบ่งปัน กันนี้ เป็นการแบ่งปันที่ให้ผลดีทั้งคนให้และคนรับ และเป็นความสัมพันธ์ เชิงเกื้อกูลกัน ไม่ใช่การสงเคราะห์ แต่ใช้ศรัทธาและความเป็นญาติมิตร เป็นตัวตั้ง ใช้ปัญญา นำ และสร้างการเรียนรู้ตาม และการแบ่งปันที่ช่วยสร้าง วัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชน

การจัดสวัสดิการที่หลากหลายเช่นนี้ บทสรุปอยู่ที่ความผาสุกของคน ในชุมชน ของหมู่คณะ สวัสดิการที่หลากหลายเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องมือ ของการเรียนรู้ของชุมชน และเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของชุมชน แม้ วันนี้จะมีรัฐสวัสดิการมากมายตามโครงการเอื้ออาทรของรัฐบาล แต่ก็ เป็น รัฐสวัสดิการที่ได้ให้บางส่วนเท่านั้น แต่ประชาสวัสดิการที่ชุมชนมีอยู่ และ สันถมนมาเป็นเวลายาวนานนี้ เป็นส่วนเติมเต็มช่องว่างของรัฐสวัสดิการที่มีอยู่ จรรโลงความดีงาม และความน่าอยู่ของชุมชนให้สืบสานต่อไป

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลเมืองจั่ง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

เขียนโดย เสกสัน ไชยวุฒิ

ตำบลเมืองจั่ง ตั้งอยู่อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน มีหมู่บ้านจำนวน 11 หมู่ ประชากรรวมทั้งสิ้น 6,098 คน แยกเป็น ชาย 3,083 คน หญิง 3,015 คน ความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่ 72 คนต่อตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือน ทั้งสิ้น 1,892 ครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ปลูกข้าวโพด ข้าวนา ไม้ผล ยางพารา

องค์กรการเงินชุมชนตำบลเมืองจั่ง มีการสำรวจข้อมูลกองทุนต่างๆ ในตำบลพบว่า ทั้ง 11 หมู่บ้านมีกองทุนทุกหมู่บ้าน และขนาดของกองทุนต่างๆ ก็มีความแตกต่างกันออกไปตามแหล่งที่มาของทุน เช่น กองทุนศูนย์สงเคราะห์หมู่บ้าน กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน กองทุนหมู่บ้าน อสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) กลุ่มแม่บ้าน กองทุนหมู่บ้าน และกองทุนอื่นๆ ซึ่งถือว่ากองทุนเหล่านี้มาจากภายนอก และอยู่ในฐานะที่เป็นกองทุนช่วยกระตุ้น และเพิ่มโอกาสที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกองทุน และเป็นการเพิ่มขนาดกองทุนให้โตขึ้น แต่ด้วยเงื่อนไขของกองทุนเหล่านี้ก่อตั้งจากภายนอก โดยมีหน่วยงานภาครัฐส่งผ่านเงินเข้ามาในหมู่บ้านเพียงอย่างเดียว แต่ไม่ได้มีการให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนให้เติบโต ทำให้การจัดการกองทุนเป็นไปในรูปแบบของ “กองทุนสำเร็จรูป”

มี กฎ ระเบียบ ความเป็นทางการ กรรมการกองทุนมักมาจากตำแหน่งจัดตั้งตามโครงสร้างของกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งบางกองทุนยืดหยุ่นได้ บางกองทุนก็ไม่เข้ากับวิถีชาวบ้าน คณะกรรมการต้องทำงานหนัก ส่งผลให้กองทุนบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรนัก บางพื้นที่มีปัญหาการติดตามทวงหนี้ การเติบโตของกองทุนในรูปของเงินก็เป็นไปอย่างล่าช้า

ส่วนกองทุนที่มีรูปแบบการบริหารจัดการแบบค่อยเป็นค่อยไป อาศัยการทำไปเรียนรู้ไป สร้างความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกอย่างต่อเนื่อง มีการบูรณาการ การทำงานร่วมกัน มีการสื่อสารข้อมูล การแสดงสถานะของกองทุน สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ ระเบียบ ร่วมกันบริหารจัดการกองทุน อาศัยรูปแบบการบริหารจัดการแบบไม่ซับซ้อน สมาชิกเข้าใจได้ง่าย เน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการของชุมชนเป็นหลัก การบริหารกองทุนรูปแบบนี้พบว่า ทุกหมู่บ้านมีภายใต้ชื่อ “ **กลุ่มออมทรัพย์ หรือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต** ”

กองทุนชุมชนอื่นๆ ภายในตำบลเมืองจันท์ ที่ก่อตัวมาและสามารถระดมทุน เกิดการจัดการให้เป็นประโยชน์ต่อกิจกรรมนั้นโดยตรง เช่น กองทุนกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ กองทุนป่าชุมชน กลุ่มเหมืองฝาย กองทุนฌาปนกิจศพหมู่บ้าน กองทุนผู้สูงอายุ กองทุน อสม. กองทุนกีฬา กองทุนวัด เป็นต้น โดยกลุ่มเศรษฐกิจ และทุนภายในชุมชนตำบลเมืองจันท์ มีดังนี้ กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มไม้ผล (มะม่วง ลำไย ลิ้นจี่) กลุ่มผักอินทรีย์ กลุ่มป่าชุมชน 11 แห่ง กลุ่มอนุรักษ์แม่ น้ำ น่าน และแม่น้ำสาขา โดยจัดเขตอนุรักษ์วังปลา 11 แห่ง กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมือง กลุ่มออมทรัพย์ 11 แห่ง กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเมืองจันท์ จำนวนสมาชิก 1,018 คน เงินกองทุนสวัสดิการรวม 1,714,505.21 บาท

ในส่วนของหนี้สินของตำบลเมืองจันท์นั้น ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรกรรมเป็นหลัก ดังนั้นรายได้ส่วนใหญ่ จึงได้จากการขายผลผลิตด้านการเกษตร เช่น ข้าวโพด มะม่วง ลำไย ลิ้นจี่ ส่วนหนี้สินส่วนใหญ่

เป็นหนี้สินจากแหล่งเงินกู้ทั้งใน และนอกชุมชน หมายถึงสถาบันการเงิน แหล่งเงินกู้ใหญ่ และชุมชนเข้าถึงง่ายคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร (ธกส.)

เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนางานองค์กรการเงินและทุนชุมชน ตำบลเมืองจั่ง

เป้าหมาย และทิศทางในการขับเคลื่อนงานองค์กรการเงินชุมชนตำบลเมืองจั่ง คือ ต้องการที่จะพัฒนาระบบการบริหารจัดการกองทุนชุมชนตำบลเมืองจั่ง ให้เป็นกองทุนที่มีการบริหารจัดการที่ดี มีการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายทุกระดับที่เกี่ยวข้อง และสามารถยกระดับกลุ่มองค์กรการเงินเป็นสถาบันการเงินชุมชน โดยมองฐานทุนเดิมภายในตำบล เช่น กลุ่มการผลิตและเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรและพันธุ์พืช กลุ่มองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชน ตลอดจนจนถึงผลักดันให้เกิดชุดความรู้ เพื่อขยายผลการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อค้นหาอุปสรรคความสำเร็จของทุนชุมชน พร้อมทั้งวิเคราะห์เชื่อมโยงการพัฒนาในพื้นที่ตำบลเมืองจั่ง ขยายผลรูปธรรมที่มีความสำเร็จให้มีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในชุมชน และจัดตั้งกลไกเชิงสถาบันเป็นสถาบันการเงินชุมชน ที่มีสมาชิกในตำบลเป็นเจ้าของ และพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

- แต่งตั้งคณะทำงาน โดยบูรณาการการทำงานร่วมกับแกนนำชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานภาคี เช่น สำนักงานปฎิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) ธนาคาร (ธกส. ออมสิน กสิกรไทย) มูลนิธิฮักเมืองน่าน ศูนย์เรียนรู้ใจไ้โก้ ศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อภูมิภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ศูนย์น่าน) มูลนิธิเอสซีจี

- ใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่ม เป้าหมาย คือ ชาวบ้านที่สมัครใจเข้ามาร่วมกิจกรรม โดยรวมกลุ่มในรูปแบบ "กลุ่มสัมมาอาชีพ" ประกอบด้วย กลุ่มชวานา กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มไม้ผล กลุ่มปลูกผัก กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ จัดทำกิจกรรม การออมทรัพย์ การออมเพื่อสร้างสวัสดิการชุมชน และจัดรูปแบบ การทำกิจกรรมทั้งระดับครอบครัว ระดับกลุ่ม สัญจรพบปะช่วยเหลือ กันในกลุ่ม เช่น กลุ่มเลี้ยงหมูจัดทำระบบคอก รางอาหาร กองทุน อาหารหมู เป็นต้น
- วางระบบการบริหารจัดการ โดยการวางแผนการหนุนเสริม กระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่ม ด้านงบประมาณในการสนับสนุน กิจกรรมของชุมชนทั้งรูปแบบตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน เช่น สนับสนุนทุน เพื่อสร้างอาชีพ (แบบกุ่ม) กองทุนอาหารหมู (ให้เป็นอาหาร) สนับสนุนอุปกรณ์ เช่น ถังน้ำ ท่อน้ำ กองทุนเมล็ดพันธุ์ (ยืมเมล็ด คีนเมล็ด) การส่งต่อของขวัญมีชีวิต (หมูของขวัญ) ให้กับสมาชิก ที่สมัครใจเลี้ยงหมู สนับสนุนสมุดบัญชีครัวเรือน ประสานภาคี เครือข่าย
- มีการสรุปบทเรียนการดำเนินงาน และประเมินผลการดำเนินงาน โครงการ จัดทำให้มีชุดความรู้ เพื่อนำสู่การขยายผลรูปธรรม

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- การมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรชาวบ้าน ระบบเครือข่ายในชุมชน ส่งผลให้การดำเนินงาน และมีการแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ต่อการดำเนินงาน จุดประสงค์การดำเนินงานที่เป็นไปในทิศทาง เดียวกัน โดยมีพื้นที่รูปธรรมในการปฏิบัติงาน

- คณะทำงานของกลุ่ม มีโครงสร้างที่ชัดเจน มีแผนการทำงาน มีการพบปะ ประชุมหารือ และเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้อง ตลอดถึงการได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพการทำงานของ คณะกรรมการจากองค์กรภาคี
- มีข้อมูลกองทุนในชุมชนที่ชัดเจน และการสื่อสารข้อมูลอย่างต่อเนื่อง

ข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

- การจัดทำข้อมูล ทะเบียนกลุ่มองค์กร บางกลุ่มเอกสารไม่ครบถ้วนสมบูรณ์
- กรรมการขาดแรงจูงใจ และปัจจัยในการสนับสนุนการทำงาน (รูปแบบค่าตอบแทน) จึงเกิดความท้อแท้และขอลาออก
- กรรมการบางท่านขาดความรู้ และความเข้าใจในการพัฒนา ขบวนการองค์กรชุมชน ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- จากการทำงานที่ผ่านมา จากปัญหาต่างๆ ทำให้ชาวบ้านมีบทเรียนในการดำเนินชีวิต เมื่อมีการดำเนินงานที่เป็นระบบมากขึ้น ทำให้ใช้ทักษะที่มีอยู่เดิมสร้างความเชี่ยวชาญในงานของตนเอง และมีการขยายการปฏิบัติสู่สมาชิกรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น
- จากปัญหาต่างๆ ที่ชุมชนได้ประสบมา จึงเป็นบทเรียนให้ชาวบ้านในชุมชน เกิดการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น และที่สำคัญเป็นการรวมกลุ่มกันโดยเกิดจากความต้องการของชาวบ้านเอง ซึ่งได้เรียนรู้จากปัญหาที่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

- ชาวบ้านมีการพัฒนายกระดับ มีการขยายแนวคิด วิธีการ สู่กลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน และนอกชุมชน
- จากความสามัคคี และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ผ่านมา ทำให้การทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นในกลุ่มกิจกรรมด้านอาชีพที่รวมกลุ่มกันดำเนินงานนั้น ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ช่วยแก้ปัญหาหนี้สินภายในครัวเรือน

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- เศรษฐกิจชุมชนและทุนชุมชนตำบลเมืองจั่ง ต้องยกระดับให้เกิดเป็นพื้นที่ต้นแบบอย่างแท้จริง โดยการระดมแนวทาง รวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มให้เต็มตำบล
- กลุ่มเศรษฐกิจชุมชนและทุนชุมชนตำบลเมืองจั่ง มีการบริหารจัดการที่ครอบคลุมถึงสวัสดิการแก่ลูกของสมาชิก และพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านต่างๆ ที่มีคุณค่าของชุมชนตำบลเมืองจั่ง

เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

เขียนโดย เสกสัน ไชยวุฒิ

ตำบลบ้านโป่ง เป็นตำบลหนึ่งที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า ทางทิศใต้ ห่างจากที่ว่าการอำเภอเวียงป่าเป้า 4 กิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่เขตพื้นที่ราบ ตามแนวทางหลวงสายเชียงราย เชียงใหม่ ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร มี 2 หมู่บ้าน และลึกเข้าไปทางทิศตะวันตกและทิศตะวันออกของทางหลวงสายเชียงราย เชียงใหม่ ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร มีจำนวน 4 หมู่บ้าน และตั้งบ้านเรือนอยู่บนพื้นที่สูง ห่างจากที่ตั้งของตำบลไปทางทิศตะวันตกตามทางหลวงสายอำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอพร้าว ประมาณ 25 กิโลเมตร จำนวน 1 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านชาวเผ่ากะเหรี่ยง และลีซอ ตำบลบ้านโป่งได้แบ่งการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้านและหมู่บ้านบริวาร 3 หมู่บ้าน อาชีพส่วนใหญ่ทำการเกษตร และรับจ้างทั่วไป

เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ก่อตั้งขึ้นเมื่อ วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2544 โดยการรวมกลุ่มอาชีพในตำบลจำนวน 9 กลุ่ม มีสมาชิกแรกตั้ง 1,042 คน มีเงินออมทรัพย์แรกตั้ง 45,500 บาท การรวมกลุ่มในช่วงแรกนั้น มีแรงบันดาลใจจากการสนับสนุนและส่งเสริม

การตั้งกลุ่มของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. โดยเน้นเป้าหมายการทำงานไปที่ การขจัดความยากจน และความเหลื่อมล้ำของสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน ให้สมาชิกสามารถช่วยเหลือพึ่งตนเองได้ ผ่านกระบวนการให้การศึกษาอบรม และ วางแผนด้านเศรษฐกิจสมาชิก ดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีเกียรติ และศักดิ์ศรี มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม อีกทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

มีแนวทางที่จะบรรลุเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน อยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ

1. สมาชิกเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนตำบลบ้านโป่งมีกิจกรรมร่วมกัน โดยกิจกรรมจะเน้นในเรื่องของการพัฒนากระบวนการคิดองค์ความรู้ที่จะสามารถหนุนเสริมกลุ่มของตนเองได้ และในที่สุดก็จะเกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
2. เป็นศูนย์ประสานงานระหว่างสมาชิก และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของเครือข่าย และภาคีความร่วมมือต่างๆ
3. ส่งเสริม สนับสนุนให้สมาชิกได้รับการพัฒนาทางด้านวิชาการและอาชีพอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการพัฒนาคนให้เกิดความเชี่ยวชาญที่หลากหลาย เพื่อที่จะพึ่งตนเองอย่างเป็นระบบในอนาคต
4. เป็นศูนย์กลางในการจัดหาแหล่งทุนจากภายในและหน่วยงานภายนอกให้กับสมาชิก

รูปแบบโครงสร้างในการบรรลุเป้าหมายของเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน ตำบลบ้านโป่ง

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินการ

1. เวทีเสวนา “มหกรรมการจัดการทุนชุมชนคนล้านนา”
2. เวทีเสวนาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มองค์กรภาคเหนือ 15 จังหวัด
3. ประชุมวิเคราะห์ถึงปัญหาของชุมชน จนทราบว่าพื้นที่ตำบลบ้านโป่งนั้น มีปัญหาในการกู้เงินซ้ำซ้อน เพราะมีกลุ่มออมทรัพย์จำนวนมาก

4. คัดสรรคณะกรรมการจากกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อรวบรวมข้อมูลของทุกกลุ่ม รวมหนี้สินที่มีปัญหา เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา
5. บูรณาการร่วมกับองค์กรภาคีอื่นในการพัฒนาการขับเคลื่อนการแก้ไขหนี้สินในชุมชน โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาทุนชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) หนุนเสริมที่ต้องการให้ชุมชนมีการบริหารจัดการทุนชุมชนอย่างเป็นระบบ ทั้งแหล่งออมเงิน แหล่งทุนในการประกอบอาชีพ และแหล่งสวัสดิการชุมชน เชื่อมโยงไปสู่แหล่งเรียนรู้ของชุมชน
6. ก่อตั้งสถาบันการบริหารจัดการเงินทุนชุมชนบ้านโป่งเทวี 52 โดยองค์กรจะบริหารจัดการเงินทุนชุมชนภายใต้สโลแกนที่ว่า “ยึด ลด ปลด หมดยหนี้” เป็นการแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนตำบลบ้านโป่ง ทั้งการทำธุรกิจชุมชน การจัดสวัสดิการ และการพัฒนาศักยภาพในคณะกรรมการและสมาชิก

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

1. กลุ่มองค์กรประกอบไปด้วยกลุ่มอาชีพ และกลุ่มออมทรัพย์รวม 14 กลุ่มองค์กร เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่ปี 2524 จนถึงปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียนรวมเงินทั้งสิ้น 40,844,928 บาท ปล่อยให้สมาชิกกู้เงิน จำนวน 27,565,573 บาท
2. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบ้านโป่ง บริหารจัดการสวัสดิการทุกมิติตั้งแต่เกิดจนตาย และเป็นสวัสดิการในการรักษาพยาบาลกรณีเจ็บป่วย ให้แก่สมาชิกในตำบล เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 23 เมษายน 2548 สมาชิกครั้งแรกมีสมาชิกจำนวน 47 คน เงินทุน 4,900 บาท และขยายฐานสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็น 600 คน เงินทุน จำนวน 287,657 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 785 คน มีเงินทุนจำนวน 1,155,448 บาท โดยได้รับเงินทุน 5 ทาง กล่าวคือส่วนที่ 1 จากการออมของสมาชิก จำนวนเงิน 592,235 บาท ส่วนที่ 2 จากการสมทบจากรัฐบาล จำนวนเงิน 347,115 บาท และส่วนที่ 3 จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวนเงิน 150,000 บาท ส่วนที่ 4

จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จำนวนเงิน 55,000 บาท และ 5 ดอกเบี้ยธนาคาร จำนวน 7,578 บาท

3. สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านโป่ง เป็นการรวมตัวของสมาชิกกลุ่มองค์กรในตำบล จำนวน 7 หมู่บ้าน ขออนุญาตจดทะเบียนจากผู้ใหญ่บ้าน ตาม พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ดำเนินการเกี่ยวกับให้คำแนะนำเสนอแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนชุมชน ให้การช่วยเหลือกลุ่มองค์กรที่มีปัญหา
4. มีองค์กรภาคีสนับสนุนช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ทั้งภาครัฐ อาทิ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด ปกครอง สำนักงานเกษตร กศน.โรงเรียน สำนักงานสาธารณสุข สำนักงานสหกรณ์ ตำรวจ ฯลฯ ภาคเอกชน อาทิ ธนาคาร ธกส. ธนาคารออมสิน องค์กรพัฒนาเอกชนจากศูนย์มีชัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้ง อบต. อบจ. และองค์กรตามภาคประชาสังคม พอช. สสส.

ความล้มเหลว และข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

1. การกู้เงินของสมาชิกจากกลุ่มต่างๆ ซ้ำซ้อนไม่สามารถตรวจสอบได้
2. ข้อมูลจะตรวจสอบรู้ข้อมูลเฉพาะกลุ่มเท่านั้น เพราะต่างกลุ่ม ต่างทำไม่สามารถตรวจสอบสถานะทางการเงินการออมทรัพย์ การกู้เงินได้
3. การกู้เงินของสมาชิกเป็นลักษณะงูกินหาง เช่น กู้จากกลุ่มออมทรัพย์ ก. ไปชำระกลุ่ม ข. กู้จากกลุ่ม ข. ไปชำระกลุ่ม ค. ทำให้การกู้หมุนเวียนเป็นงูกินหางอยู่อย่างนี้ไม่สามารถปลดหนี้สินของตัวเองได้ จึงมีความจำเป็นต้องแก้ไขปัญหานี้สินของสมาชิกทุกกลุ่มในตำบล

บทเรียนสำคัญที่ได้รับจากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

การพัฒนาโดยใช้ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ให้ความรู้กับคนในชุมชนรู้และปฏิบัติตามแนวทาง คือ ความรู้จักพอประมาณรายจ่ายสมดุลกับรายรับ ความมีเหตุผลใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล คือ มีความจำเป็น ไม่ใช่สิ่งของเกินฐานะ ใช้ของอย่างคุ้มค่าประหยัด และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ มีเงินออม แบ่งปันผู้อื่น ทำบุญ ใช้ความรู้ของคนในชุมชนให้เป็นประโยชน์ ถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนเป็นรุ่นๆ ที่สำคัญคือประกอบอาชีพที่สุจริต ด้วยความขยันหมั่นเพียรใช้สติปัญญาในการตัดสินใจต่างๆ เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงการปลูกฝังนิสัยการออม การประหยัด เพื่อความมั่นคงของชีวิต

การจัดทำข้อมูลบัญชีครัวเรือน ทำให้ทราบการใช้จ่ายรายรับ รายจ่ายของครัวเรือนนำไปสู่การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้แก่ครัวเรือน ชุมชนมีองค์ความรู้ มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน คนในชุมชนที่มีความรู้เข้ามาช่วยในการขับเคลื่อนทุกระดับตั้งแต่ครัวเรือน ถึงระดับตำบล ใช้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนขยายต่อยอดความรู้ของคนในชุมชน และชุมชนใกล้เคียงเพื่อทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การแก้ไขปัญหาหนี้สิน ด้วยกองทุนของชุมชนเอง เป็นการรวมคณะกรรมการ ข้อมูล หนี้สินของกลุ่มที่มีปัญหามาบริหารจัดการโดยก่อตั้งสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน ขึ้นมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และแก้ไขปัญหาหนี้ของสมาชิกที่มีการกู้หนี้ซ้ำซ้อน

จากการทำงานที่ผ่านมาทำให้เห็นว่า การทำงานของกลุ่มทำให้เกิด การส่งเสริม และสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน ไม่ให้แรงงานไปทำงาน นอกพื้นที่ เกิดการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรเป็นเครือข่าย เพิ่มอำนาจในการ ต่อรอง ในขณะเดียวกัน ยังเห็นว่าองค์กรของรัฐให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ไม่ต่อเนื่องและยั่งยืน กลุ่มจะทำเมื่อมีงบประมาณเท่านั้น รวมถึงยังขาดการ พัฒนาแบบบูรณาการจากภาครัฐ แต่ละหน่วยงานต่างคนต่างทำ บางที่เป็น เรื่องเดียวกัน วัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน แต่ทำคนละครั้งทำให้ชุมชน เบื่อหน่าย สับสน

เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลแม่ยางฮ่อ อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่

เขียนโดย เสกสัน ไชยวุฒิ

ตำบลแม่ยางฮ่อ อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ ได้มีตำนานมาว่า มีชาวจีนฮ่อได้อพยพกองกำลังเพื่อจะไปตีข้าศึกที่พม่ามาหยุดพัก (หรือยัง) ที่ห้วยแม่ยางหลวง จึงเรียกบริเวณนี้ว่าแม่ยังฮ่อ ต่อมาภาษาได้เพี้ยนไปเป็นแม่ยางฮ่อ ปัจจุบันตำบลแม่ยางฮ่อแบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านแม่ยางเปี้ยว หมู่ที่ 2 บ้านแม่ยางหลวง หมู่ที่ 3 บ้านแม่ยางหลายทุ่ง หมู่ที่ 4 บ้านแม่ยางฮ่อ หมู่ที่ 5 บ้านแม่ยางหลวง และหมู่ที่ 6 บ้านแม่ยางเปี้ยว มีประชากรในเขตตำบลแม่ยางฮ่อ จำนวน 3,129 คน แยกเป็นชาย 1,505 คน เป็นหญิง 1,624 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 966 ครัวเรือน อาชีพส่วนใหญ่ของคนในตำบล คือ อาชีพเกษตรกรรม

วิสัยทัศน์ของตำบล “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ลือเลื่องภูมิปัญญา ท้องถิ่น ทรัพยากรดินน้ำอุดมสมบูรณ์ เพิ่มพูนรายได้สู่ครอบครัว” ซึ่งหมายถึงเป้าหมายที่จะพัฒนาตำบลไปสู่วิสัยทัศน์ดังกล่าว โดยการกำหนดเป้าหมายการพัฒนา คือ พัฒนาคน พัฒนาอาชีพ และพัฒนาหมู่บ้านให้น่าอยู่

ที่มาองค์กรการเงินตำบลแม่ยางฮ่อ

ตำบลแม่ยางฮ่อ ทั้ง 6 หมู่บ้านในตำบล มีกลุ่มองค์กรต่างๆ รวม 20 กลุ่มองค์กร ทั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มองค์กรอื่นๆ และกลุ่มองค์กรการเงิน มีอยู่ทุกหมู่บ้าน ขนาดของกลุ่มองค์กร ก็มีขนาดแตกต่างกันออกไป ตามแหล่งที่มาของทุน เช่น กองทุนเงินล้าน กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน และกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กองทุนเหล่านี้มาจากภายนอก เป็นกองทุนที่ช่วยกระตุ้นและเพิ่มโอกาสที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกของกองทุน และเป็นการเพิ่มขนาดของกองทุนให้โตขึ้น แต่ด้วยเงื่อนไขของกองทุน ที่ก่อตั้งมาจากภายนอก โดยมีหน่วยงานของรัฐ ส่งผ่านเงินเป็นก้อนมาตั้งเป็นกองทุน เป็นไปในรูปแบบของกองทุนสำเร็จรูป ได้แก่ กฎระเบียบ ความเป็นทางการ กรรมการกองทุนก็มาจากจัดตั้ง ตามโครงสร้างของคณะกรรมการหมู่บ้านบางกองทุนก็ยืดหยุ่นได้ บางกองทุนก็ไม่เข้ากับวิถีชีวิตชาวบ้าน กรรมการทำงานหนักหลายตำแหน่ง หลายหน้าที่ ทำให้ประสิทธิภาพการทำงานหย่อนยาน ล่าช้า

การบริหารแบบค่อยเป็นค่อยไป อาศัยการเรียนรู้ควบคู่กับการสร้างความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกอย่างต่อเนื่อง มีการบูรณาการทำงานร่วมกัน มีการสื่อสารระหว่างคณะกรรมการและสมาชิก มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ ร่วมกันจัดการบริหารที่ไม่มีความซับซ้อน สมาชิกเข้าใจง่าย เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก กองทุนรูปแบบนี้ทุกหมู่บ้านเรียกว่า **กลุ่มออมทรัพย์**

เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลแม่ยางฮ่อ มีการออมเงินของชาวบ้านที่ใช้คำว่า **สัจจะ** ซึ่งเป็นการฝึกวินัยของตนเองในการออมทรัพย์ โดยการออมของสมาชิก เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะว่าเป็นเงินออมทรัพย์จากสมาชิกทั้งหมด จะเป็นเงินกองทุนหมุนเวียน ให้สมาชิกกลุ่มใช้เป็นทุนในการดำเนินงานต่างๆ และลงทุนประกอบอาชีพ ตลอดจนจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก กลุ่มองค์กรในตำบลเหล่านี้ที่ได้ร่วมกันทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ได้แก่

1. กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน
2. กลุ่มเกษตรกรทำไร่ยาสูบ
3. กลุ่มออมทรัพย์
4. กองทุนหมู่บ้าน
5. กลุ่มปลูกพริก
6. กลุ่มข้าวกล้องพะวงอก
7. กลุ่มเลี้ยงสัตว์
8. กลุ่มนาหญ้า
9. กลุ่มผลิตภัณฑ์ฟืนไม้
10. กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ

องค์กรการเงินชุมชนในตำบลแม่ยางฮ่อ คือ องค์กรการเงินภาคประชาชน ที่จำกัดอยู่ในชุมชน เน้นระบบการออม การปล่อยเงินกู้ การบริหารจัดการ ธุรกิจ โดยอาศัยความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมภายในชุมชนเป็นเครื่องมือหลัก ในการบริหารจัดการ เป้าหมายหลักเพื่อสร้างสวัสดิการ และการพึ่งพาตนเอง ของสมาชิก องค์กรการเงินมี 3 ประเภท

1. องค์กรการเงินขนาดเล็ก เน้นการออมและการกู้ เช่น กองทุนหมู่บ้าน มีเป้าหมายเพื่อรักษา และเพิ่มเงินกองทุน

2. องค์กรประกอบการทางสังคม เป็นองค์กรที่ทำกิจกรรมการออม สำหรับกู้ เพื่อสวัสดิการ และการผลิตสินค้า และบริการ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต ได้แก่ กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์และชีวภาพ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประเภท และเงินสวัสดิการ

3. องค์กรประกันภัยระดับฐานราก เป็นองค์กรที่เก็บออมอย่างเดียว เพื่อจ่ายเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่ยางฮ่อ มีเป้าหมายเพื่อตอบสนองสมาชิก และชุมชน

เป้าหมายและทิศทางในการขับเคลื่อน

พัฒนาระบบบริหารจัดการกองทุนชุมชน ให้มีการบริหารจัดการที่มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ มีการประชาสัมพันธ์ ชี้แจงให้สมาชิก กองทุนได้รับทราบข้อมูลของกองทุน มีการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับภาคี

เครือข่ายทุกระดับที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับกลุ่มองค์กรการเงินเป็นสถาบันการเงินของตำบลโดยมีเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน ดังนี้

1. สนับสนุนให้สมาชิกกลุ่มองค์กรการเงินในตำบล และผู้นำชุมชน มีความเข้าใจขบวนการองค์กรการเงิน และกองทุนชุมชนในการจัดระบบการเงิน และแก้ไขปัญหาหนี้สิน
2. สำรวจข้อมูลทุนชุมชน และหนี้สินครัวเรือน จัดทำข้อมูลองค์กรการเงิน และกองทุนชุมชนในตำบลแม้อย่างย่อ เพื่อนำไปสู่การพัฒนา กลุ่มองค์กรการเงินต่อไป
3. เชื่อมโยงการทำงานกับองค์กรชุมชนในตำบล และสวัสดิการชุมชนตำบล เป็นกลไกกลางและเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อผลักดันแผนงานด้านองค์กรการเงินให้ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรม
4. ชุมชนท้องถิ่นมีระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่มั่นคง คนในชุมชน มีอาชีพ มีรายได้ มีเงินออม ไม่เป็นหนี้ มีสวัสดิการ

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

1. การเชื่อมโยงเครือข่าย และเชื่อมประสานภาคี ทั้งภาครัฐและเอกชน สนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนในเชิงพื้นที่ และเชิงประเด็น สมาชิกกลุ่มองค์กร ตัวแทน เข้าร่วมประชุม และอบรมในระดับอำเภอ จังหวัด และภาค ตลอดจนได้ไปศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบที่ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ เข้าร่วมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการขับเคลื่อนโรงปุ๋ยอินทรีย์ ของกรมพัฒนาที่ดิน ที่จังหวัดลำปาง และเข้าร่วมโครงการที่จังหวัดเชียงใหม่ ีธนาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และมหาวิทยาลัย

แม่ใจแพร่เฉลิมพระเกียรติ ได้ให้ความรู้ทางด้านวิชาการ และเชื่อมโยงองค์การการเงินชุมชน คณะกรรมการบริหาร และพัฒนาระดับสูง การจัดการทุนชุมชนของชุมชนท้องถิ่น โดยมีกลไกการขับเคลื่อนงาน มีท้องถิ่น ท้องที่ สภาองค์กรชุมชน สวัสดิการชุมชน องค์กรการเงิน และองค์กรชุมชน ซึ่งรัฐได้สนับสนุนการจัดตั้ง คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตำบล/อำเภอ โดยมีภาคประชาชนเป็นองค์ประกอบหลัก เช่น กรรมการกองทุนหมู่บ้านระดับอำเภอ กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ / จังหวัด

- 2. การพัฒนาระบบข้อมูล และการจัดการความรู้** โดยการพัฒนา ระบบข้อมูลของตำบลกลุ่มองค์กรชุมชน และทุนชุมชน โดยจัดเก็บ ข้อมูลที่ทันสมัยและสาธารณะชนเข้าค้นหาข้อมูลได้ง่าย และ สะดวกมีประสิทธิภาพ รวดเร็วทันใจ เช่น รูปเล่ม ไฟล์ DVD แผนที่ข้อมูล มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนในตำบล ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ ของนักเรียน ประชาชนทั่วไปได้มาศึกษาดูงาน เช่น โรงงาน ปุ๋ยอินทรีย์ / ชีวภาพ กลุ่มผลิตภัณฑ์แผ่นไม้ กลุ่มข้าวกล้องเพาะงอก หมอพื้นบ้าน ศิลป์การแสดงพื้นบ้าน
- 3. การพัฒนาระบบสนับสนุนของ พอช.** ซึ่งมีการออกแบบโครงสร้าง และกลไกรองรับภารกิจในการขับเคลื่อนงานที่เหมาะสม คณะ กรรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตำบล / อำเภอ คัดเลือกจาก ตัวแทนองค์กรชุมชนในพื้นที่ และมีกรรมการที่ปรึกษา เพื่อ พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการแผนงาน มีแผนงานรองรับ งบประมาณและการติดตามผล ได้ออกแบบระบบการติดตาม ประเมินผล มีการพัฒนาและเชื่อมโยงงานข้อมูล ให้เอื้อต่อการ สนับสนุนการขับเคลื่อนของชุมชนเช่นข้อมูลทั่วไปในตำบล ข้อมูล กลุ่มองค์กร และข้อมูลทุนชุมชน

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- มีแกนนำจิตอาสา ทำงานเป็นทีม มีจิตสำนึกรักท้องถิ่น ต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงในชุมชน
- มีเป้าหมายชัดเจน ที่จะพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนให้มีความมั่นคงประชาชนมีอาชีพ มีรายได้ ลดรายจ่าย ปลอดภัย มีสวัสดิการ
- มีกระบวนการวิเคราะห์เศรษฐกิจและทุนชุมชนของพื้นที่
- มีแผนพัฒนาดำเนินการด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง โดยมีองค์การการเงินในชุมชนสนับสนุน
- มีกลไกการทำงานพัฒนาเศรษฐกิจระดับตำบล
- มีการเชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจและทุนชุมชนกันเอง และภาคีพัฒนา ทั้งภาครัฐและเอกชน
- มีระบบข้อมูลสนับสนุนการพัฒนา
- มีโครงสร้างองค์กรที่สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ
- มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกัน แล้วนำไปปฏิบัติจริง และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ซึ่งจากปัจจัยต่างๆ ส่งผลให้คนในตำบลมีอาชีพ มีรายได้ ลดรายจ่าย มีเงินออมเพิ่มขึ้น 5% ของจำนวน 885 ครัวเรือน เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต ลดการใช้สารเคมีลง 10 % เกิดการเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นๆ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถต่อรองกับราคารับซื้อจากกลุ่มพ่อค้าคนกลาง แก้ไขหนี้ในระบบได้ 15 ราย มีการเชื่อมโยงกับสถาบันวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้แพร่ ทำให้ชุมชนมีองค์ความรู้ และนวัตกรรมที่ได้รับการยอมรับ เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิชาการ ชุมชนมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพิ่มขึ้นอีก 1 แห่ง คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก

ความภาคภูมิใจในผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม มีสวัสดิการชุมชนตำบล ซึ่งสมาชิกได้รับสวัสดิการอย่างครอบคลุม และทั่วถึง ทำให้คนในชุมชนมีความมั่นคงในชีวิต และมีสมาชิกเพิ่มขึ้น 8% ของจำนวนสมาชิกเดิม

ความล้มเหลว หรือข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

- ผู้นำชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์กรการเงินและทุนชุมชนเท่าที่ควร
- แกนนำคนรุ่นใหม่ มาขับเคลื่อนงานมีน้อย ทำให้ระบบการจัดเก็บข้อมูลล่าช้า
- ท้องถิ่นไม่ตั้งใจในการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของประชาชนในชุมชนอย่างจริงจัง
- กลุ่มองค์กรการเงินไม่มีการจัดเก็บข้อมูล หรือมีแต่ไม่ครบ บางครั้งให้ข้อมูลเท็จ (การอธิปรายกลุ่มย่อย ส่วนใหญ่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น)
- การจัดกิจกรรมอยู่ในช่วงฤดูทำนา ประชาชนไม่มีเวลาว่าง
- ในเวทีสรุปบทเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายทั้งหมด ทำให้การอภิปรายกลุ่ม การแสดงความคิดเห็นใช้เวลานาน
- งบประมาณสนับสนุนตามโครงการต่างๆ ทั้งภาครัฐ / เอกชน / มีมาก เวลาจัดกิจกรรมซ้ำซ้อนกัน เร่งรีบ เพราะใกล้สิ้นปีงบประมาณ ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมขาดความกระตือรือร้น
- เรื่องการจัดเก็บข้อมูล แบบสอบถาม เป็นเรื่องยุ่งยากสำหรับผู้ให้ข้อมูล จึงใช้การบันทึกข้อมูล จากการพูดคุยโดยตรง

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

- การมีส่วนร่วม การสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสำนึกความเป็นเจ้าของ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชน เป็นความสำเร็จที่สำคัญ ทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนงาน
- การพัฒนาจะสำเร็จตามเป้าหมายได้ ต้องเกิดความร่วมมือกันหลายๆ ฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน
- การจัดเก็บข้อมูล ต้องใช้เวลาจึงได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ควรคืนข้อมูลให้กับชุมชน หรือมีการเผยแพร่ ไม่ควรเก็บข้อมูลหรือประเมินโดยใช้ความรู้สึกส่วนตัว
- ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน
- ฐานข้อมูลในพื้นที่ กลุ่มองค์กรการเงินและทุนชุมชน เป็นรูปแบบของชุดความรู้ ในการจัดทำ แผนพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนได้อย่างดียิ่ง
- การเรียนรู้ร่วมกัน แล้วนำไปปฏิบัติจริง ทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง
- ใช้หลัก 5 ก. คือ กลุ่ม กรรมการ กฎ/กติกา กิจกรรม กองทุน ทำให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาประสบผลสำเร็จ

ทิศทางขบวนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- พัฒนาคนควบคู่ไปกับพัฒนางาน ทำให้แกนนำชุมชน ปรับเปลี่ยนวิถีคิด สำนึกรักท้องถิ่น พึ่งตนเอง
- การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน 3 ปี - 5 ปี
- เชื่อมโยงแกนนำผู้ก่อการดี

- สำรวจข้อมูล และการวิเคราะห์เชิงระบบ
- ตั้งเป้าหมายและตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลง
- สร้างเวทีกลางเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง
- ทบทวนแผนและปฏิบัติการให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง
- ประเมินผลความสำเร็จตามตัวชี้วัด เป้าหมาย และแผนงาน
- เชื่อมโยงกับพื้นที่อื่นเพื่อการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ขยายผล / ให้ความรู้แก่พื้นที่อื่น
- ยกกระตบการปฏิบัติการในพื้นที่รู้ปธรรมสู่การผลักตัน / ให้เป็นนโยบายทั้งภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

เขียนโดย เสกสัน ไชยวุฒิ

ตำบลเมืองแหง เป็นหนึ่งในสามตำบลของอำเภอเวียงแหง เป็นชุมชนดั้งเดิม คนในชุมชนส่วนใหญ่มีเชื้อสายไทยใหญ่ ประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ อีก 10 เปอร์เซ็นต์ เป็นชาวพื้นเมืองพื้นราบ และประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ เนื่องจากเป็นเขตชายแดนไทย-พม่า อำเภอเวียงแหงแยกจากอำเภอเชียงดาวเมื่อ 20 กว่าปีก่อน สภาพเศรษฐกิจทั่วไป เดิมเป็นทางเปิดค้าขายกับชนกลุ่มน้อยขอบชายแดนพม่า เป็นทางผ่านการค้าโคกระบือ ข้าวสาร ยางรถยนต์ เครื่องบริโภค อุปกรณ์ที่จำเป็น และต่อมาถูกปิดทำให้อำเภอนี้เสมือนเป็นเมืองปิด แต่มีการซื้อขายจากตัวเมืองเชียงใหม่เป็นส่วนมาก

บ้านเวียงแหง หมู่ 4 ตำบลเมืองแหง มี**กลุ่มสตรีเกษตรกร**จำนวนหนึ่ง ได้รวมตัวกันทำการแปรรูปอาหาร โดยใช้วัตถุดิบเมือง เช่น พริก ถั่วเหลือง ข้าวไร่ นำมาถนอมอาหาร แปรรูปเป็น น้ำพริกคั่วทราย ถั่วเน่าแผ่น เต้าหู้ถั่วเหลือง ผักดอง จนกลายเป็นวิถีชีวิต และเป็น OTOP ของชุมชน จากกลุ่มนี้เมื่อทางราชการเห็นความสำคัญและทำต่อเนื่องเป็นเวลามากกว่า 10 ปี จึงได้รับการส่งเสริมสนับสนุนต่อยอด สามารถเป็นตัวแทนออกงานข้างนอก เช่น งานกาชาด งานประเพณีฤดูหนาว และงานเครือข่ายระดับประเทศ จนสามารถมีทุนบริหารจัดการตนเอง มีเครื่องหมายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

จากกลุ่มนี้จึงได้ขยายไปสู่กลุ่มอื่นที่มีความผูกพันทั้งผู้นำ (กำนัน) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และยกระดับจาก โครงการ SIF ไปเชื่อมโยงกับ พอช. กทบ. ผู้สูงอายุ กองทุนสวัสดิการชุมชน สภาองค์กรชุมชน สภาเกษตรกร สมาคมสหพันธ์เกษตรกรเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย โดยมีเครือข่ายโครงการจัดการลุ่มแม่น้ำโขง เป็นเครือข่ายออมทรัพย์เครดิตยูเนียนเชียงดาว ถือเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน ระดับภูมิภาค และเกิดมีกองทุนประกันความเสี่ยงร่วมกัน ระดับภูมิภาค ไว้ประกันความเสี่ยง เมื่อเกิดภัยพิบัติ มีองค์ความรู้ ประสบการณ์ พร้อมพึ่งตนเองแบบยั่งยืนต่อไปได้

ตำบลเมืองแหง มีกลุ่มองค์กรการเงิน 17 กลุ่ม กลุ่มอาชีพ/แปรรูป 8 กลุ่ม กลุ่มทางสังคม 4 กลุ่ม กลุ่มอื่นๆ 1 กลุ่ม เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน สภาองค์กรชุมชน กลุ่มสตรีเกษตรกร ทำน้ำพริกคั่วทราย ถนอมอาหาร สามารถส่งตลาดภายนอก เป็น OTOP ระดับอำเภอ เป็นตัวแทนออกงานแทนอำเภอสม่ำเสมอ แบบพึ่งตนเอง และเอื้อต่อกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชน มีระเบียบการจัดสวัสดิการ จนเกิดนวัตกรรม และองค์ความรู้

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน

ชาวบ้านตำบลเมืองแหง ได้มีการถอดบทเรียน วิเคราะห์ชุมชนถึงสถานการณ์ของเศรษฐกิจทั่วไปของชุมชน พบว่า แต่เดิมตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง เป็นเส้นทางการค้าของชนกลุ่มน้อยชอบขายแดนพม่า เป็นทางผ่านการค้าวัว ควาย ข้าวสาร ยางรถยนต์ เครื่องบริโภคที่จำเป็น และต่อมาเส้นทางการค้านี้ถูกปิด ทำให้อำเภอเวียงแหงนี้เสมือนเป็นเมืองปิด จึงทำให้มีการซื้อขายจากตัวเมืองเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก (ศูนย์กลางการค้าเปลี่ยนแปลง)

ดังนั้น แนวทางจากการวิเคราะห์เศรษฐกิจชุมชน ชุมชนจึงมีการ คัดสรร รวมถึงการพัฒนา หนุนเสริมพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจจูงใจรวมใน ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญของ การพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน คือ

- 1) เพื่อให้ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เป็น ศูนย์กลางข้อมูลที่สำคัญระดับอำเภอ
 - 2) เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่น จัดการตนเอง ซึ่งตำบลเมืองแหงมีองค์กรที่ผ่านการคัดสรร และเป็นกลุ่มพื้นที่รูปธรรมความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจ และ ทุนชุมชน เช่น กลุ่มแปรรูปอาหารสตรีแม่บ้าน ตำบลเมืองแหง
 - 3) สามารถขยายผลเป็นเครือข่ายองค์กรการเงินที่เชื่อมโยงการ พัฒนาอาชีพ และจัดสวัสดิการแบบเอื้ออาทรต่อกัน
- การเชื่อมโยงขององค์กรพื้นที่รูปธรรมของการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน

แนวทาง และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

แนวทางของความสำเร็จที่ตำบลเมืองแหง ได้ใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ มีผู้นำที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน มีทีมงานที่สามารถถอดบทเรียน เนื้อหา รวมถึงการจัดการข้อมูลของชุมชนผ่านเวทีประชุมต่างๆ และการลงสำรวจเก็บข้อมูลพื้นที่เชิงลึก ทำให้ชุมชนตำบลเมืองแหง มีข้อมูลที่ชัดเจน และสามารถวิเคราะห์ต่อถึงทิศทางการพัฒนาภายใต้ทุนและศักยภาพของชุมชน โดยมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

- เปิดเวทีทำความเข้าใจระดับอำเภอ ให้มีกลไกคณะทำงานระดับอำเภอ
- เปิดเวทีทำความเข้าใจระดับตำบล
- รณรงค์การสงวนอาชีพ ภูมิปัญญา ในกลุ่มทั้งการเงิน สังคม เศรษฐกิจ เพื่ออนุรักษ์ และสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ดีและมีอยู่ เช่น อาชีพตีเหล็ก อาชีพตัดผม การแปรรูปเกษตรสู่อุตสาหกรรมครัวเรือน การรักษาและจัดงาน ออกงานเชื่อมโยงกับช่วงองค์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยกลุ่มสตรีนวดแผนโบราณ
- ยกระดับการประสานเป็นศูนย์ประสานงาน เชื่อมโยงข้อมูลกับเครือข่ายทุกระดับ และให้มีคณะทำงานติดตาม ประเมินผล รายงานระดับตำบล/อำเภอ และเครือข่าย

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

1. มีคนทำงาน/กลไก/โครงสร้างการทำงานในพื้นที่ ทุกกลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย มีการจัดทำข้อมูล และทำโครงสร้างเป็นชุดข้อมูลเฉพาะด้าน และจดทะเบียนภายใต้สภาองค์กรชุมชนตำบลเมืองแหง

2. ภาคประชาชน ร่วมกับผู้นำชุมชน (กำนัน) ประสานความร่วมมือทั้งด้านสถานที่ อุปกรณ์ วิทยากร จากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันพระสงฆ์ โดยมีหน่วยงานรัฐ ส่วนอำเภอ ทหาร ตชด. ร่วมสนับสนุนกิจกรรม เป็นเครือข่ายภายใน ส่วนภายนอกได้เชื่อมโยงเครือข่ายระดับชาติ เช่น เครือข่ายออมทรัพย์เครดิตยูเนียนเชียงดาว ภายใต้โครงการจัดการลุ่มแม่น้ำโขง (เป็นเครือข่ายระดับประเทศ) สมาคมสหพันธ์เกษตรกร เพื่อการพัฒนาประเทศไทย (เป็นเครือข่ายระดับประเทศและเชื่อมโยงกลุ่มประเทศอาเซียน)
3. มีการสรุปรายงาน ปรับปรุงข้อมูลทุกไตรมาสและประจำปี โดยผ่านการตรวจสอบ รับรองทั้งระดับเครือข่าย และองค์กรระดับภาค
4. จัดกิจกรรมแปรรูปอาหาร ส่งการจัดตั้งองค์กรการเงิน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ กองทุนสวัสดิการชุมชน เชื่อมโยงกลุ่มทางอาชีพการผลิตอาหารจากท้องถิ่น ซึ่งเดิมเคยซื้อจากตลาดเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันมีตลาดนัด อาทิตย์ละ 2 ครั้ง ผลิตอาหารพืชผัก เนื้อสัตว์หมุนเวียน เป็นการลดต้นทุนและเพิ่มรายได้ต่อการทำงานของกลุ่ม และครอบครัวเป็นรูปธรรม
5. มีการส่งเสริมอนุรักษ์อาชีพที่หาคนสืบทอดได้ยาก คือ อาชีพช่างตัดผม อาชีพช่างตีเหล็ก การปลูกพืชผักทดแทนการนำเข้าจากตลาดนอก และเป็นอาหารปลอดภัย
6. เกิดการเชื่อมโยงให้มีการเรียนรู้ และต่อยอดรูปธรรมระดับอำเภอ ให้เต็มพื้นที่ทั้ง 3 ตำบล โดยเฉพาะให้เกิดพื้นที่ขับเคลื่อน พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชนอีก 2 ตำบล กองทุนสวัสดิการชุมชนอีก 1 ตำบล เพื่อให้เต็มพื้นที่

ความล้มเหลว และข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

1. เครื่องมือสื่อสารไม่สามารถใช้ได้อย่างเต็มที่ เพราะสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขา สัญญาณโทรศัพท์ในพื้นที่ไม่สามารถเข้าถึงได้
2. การติดต่อสื่อสารทางภาษาถิ่นมีความยากลำบาก เพราะมีหลายคนเผ่าอยู่ร่วมกัน มีวิถีวัฒนธรรมที่ต่างกัน รวมถึงความเชื่อ และค่านิยมก็มีความแตกต่างกัน
3. จากปัญหาการขุดลอกไนตไนในพื้นที่ ก่อตัวกลายเป็นความขัดแย้งของชาวบ้าน 2 กลุ่ม เมื่อมีประเด็นงานพัฒนาร่วมกัน ทำให้ชาวบ้านที่มีความขัดแย้ง ไม่เข้าร่วมเวทีทำให้ชาวบ้านในพื้นที่เกิดความสับสน
4. ผู้นำระดับตำบล ระดับชุมชน ไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ส่วนใหญ่เป็นเพียงการเข้าร่วมประชุม แต่ไม่มีการร่วมขับเคลื่อนอย่างจริงจัง

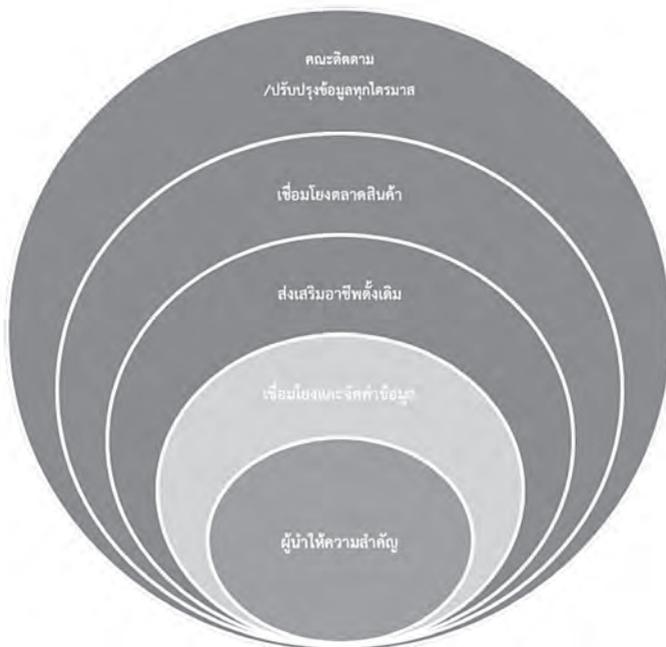
บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

1. โครงการ การพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชนในท้องถิ่น เป็นโครงการที่มีประโยชน์กับชุมชน ชาวบ้าน ผู้นำ หน่วยงานในพื้นที่ รวมถึงกลุ่มอาชีพได้มีเวทีในการแลกเปลี่ยน และสามารถพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านเป็นอย่างดี
2. เมื่อเสร็จสิ้นโครงการฯ ชุมชนสามารถพัฒนาต่อยอดโครงการได้ โดยนำเสนอกิจกรรมให้ท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณ เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างครบวงจร
3. โครงการการพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชนในท้องถิ่น สามารถขยายแนวคิดและเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆได้ เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน

สภาองค์กรชุมชน และขยายแนวคิดอย่างเป็นรูปธรรมไปยังตำบล
ใกล้เคียง (ตำบลใกล้เคียง 3 ตำบล)

4. จากเวทีของการทำโครงการฯ ได้พบประวัติศาสตร์ชุมชนที่มีความสำคัญ และสามารถเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรได้ เพราะคนในชุมชนเชื่อว่า สมเด็จพระนเรศวรได้มาเสียชีวิตในพื้นที่นี้ ซึ่งจะนำไปสู่การท่องเที่ยวในอนาคต
5. มีผู้นำทางการระดับอำเภอ (นายอำเภอ) เป็นศูนย์กลางของการขับเคลื่อน และยังสามารถเชื่อมประสานองค์กร หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอ และระดับตำบลเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเป็นมิติสู่การพัฒนาได้เป็นอย่างดี

รูปแบบปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน
ตำบลเมืองแหง

บ้านหนองคล้าตำบลพยุหะ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

เขียนโดย มนต์นันท์ ผลานิสงค์

องค์กรชุมชนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหนองคล้า หมู่ที่ 8 ตำบลพยุหะ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตมาปฏิบัติตั้งแต่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ จึงทำให้ครัวเรือน/หมู่บ้านสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง โดยเริ่มจากดำเนินการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ปี พ.ศ. 2543 เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนของชาวบ้าน โดยให้ชาวบ้านออมเงินทุกสิ้นเดือน และเมื่อปี พ.ศ. 2544 กรมพัฒนาชุมชนได้เข้ามาสนับสนุนกลุ่มออมทรัพย์และเงินกองทุนของหมู่บ้าน ซึ่งทางกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้ดำเนินการตามระเบียบของกรมพัฒนาชุมชน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2555 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้ให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนำเสนอนวัตกรรมใหม่เพื่อนำมาพัฒนาชุมชน ทางกลุ่มจึงได้นำเสนอเรื่องศูนย์สาธิตการตลาด และร้านค้าชุมชน

ในปี พ.ศ. 2556 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จำนวน 75,000 บาท ซึ่งมีกระบวนการ 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ทูลทางปัญญา โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

มาร่วมประชุมเพื่อวิเคราะห์ปัญหาภายในชุมชน ซึ่งมติในที่ประชุมสรุปได้ว่า “อยากให้มีส่วนราชการตลาดและร้านค้าชุมชน 2) การระดมทุน โดยให้ชาวบ้าน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งใน และนอกชุมชนที่สนใจ เข้ามาร่วมถือหุ้นๆ ละ 100 บาท และบริหารภายใต้วิสัยทัศน์ “ชุมชนเข้มแข็ง ห่างไกลยาเสพติด พิชิตความอยากจน” จึงทำให้ปี พ.ศ. 2555 บ้านหนองคล้า ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชนในการส่งเสริม และพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

จากผลการดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง และได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ระดับจังหวัดปี 2555 โล่รางวัลพระราชทานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี นับเป็นความภาคภูมิใจสูงสุดของชาวบ้านหนองคล้า

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

1. ชุมชนท้องถิ่น มีเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่มั่นคง สามารถนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง และสามารถพึ่งตัวเองได้
2. สมาชิกและประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งสามารถประเมินได้จากการทำบัญชีครัวเรือน การออมทรัพย์ การกู้หนี้ย่น้อยลง จำนวนคนและจำนวนเงินออมที่เพิ่มขึ้น
3. เป็นแหล่งเงินทุน และการพัฒนาชุมชนในการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว และชุมชน
4. เป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตทางการเกษตร และสินค้า OTOP ในชุมชน

แนวทาง วิธีการดำเนินงาน และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินการ

1. จัดเวทีเสวนาเรื่องทุนทางปัญญาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ และแสดงความคิดเห็น โดยเชิญคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ในชุมชน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดมุมมองที่

หลากหลาย อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เกิดความมั่นคงมากยิ่งขึ้น

2. จัดประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยเดือนละ 1-2 ครั้ง
3. จัดประชุมสามัญสมาชิกปีละ 1-2 ครั้ง
4. คนในชุมชนยึดหลักแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตประจำวัน
5. คนในชุมชนยึดหลักคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และ ความเห็นอกเห็นใจ โดยนำมาปรับใช้ในการทำงาน การอยู่ร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความสามัคคีปรองดองกัน รวมทั้งยังทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งมากขึ้น
6. ลดความเลื่อมล้ำระหว่างคนรวย คนจน ผู้มีอำนาจในชุมชน ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน เพื่อให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงเงินทุนของชุมชน
7. วางแผนการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนร่วมกัน (แผน 3 ปี)

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงในชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหนองคล้า ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน โดยยึด “หลักคุณธรรม 5 ประการ” ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และความเห็นอกเห็นใจ จึงทำให้คนในชุมชนมีการพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น เช่น การดำรงวิถีชีวิตประจำวัน ลดละเลิกอบายมุข และเน้นการดำเนินกิจกรรมโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง และหมู่บ้านศีล 5 อีกทั้งคนในชุมชนยังใช้เวลาว่าง หรือเวลาที่เหลือจากการทำงานประจำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนด้วย เช่น การทำกลุ่มอาชีพน้ำหมักชีวภาพ กลุ่มจักสานตะกร้า กลุ่มผู้เลี้ยงหมู กลุ่มสตรีบ้านหนองคล้า เป็นต้น

ซึ่งจาก “ความรักและความสามัคคีกัน” ของคนในชุมชน จึงทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นอย่างมากและสามารถก่อตั้งกองทุนต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะเป็นคน สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ เงินทุน และการบริหารจัดการต่างๆ ให้มีความมั่นคง และเกิดความยั่งยืนมากขึ้น คนในชุมชนมีปัญหาหนี้ดอกเบี้ยลดลงจากเดิมมาก ซึ่งประเมินได้จากจำนวนเงินกู้ยืม และจำนวนคนกู้ยืมที่ลดลงด้วยเช่นกัน จากเดิมที่เคยกู้ต่อคนประมาณ 20,000 – 30,000 บาท ลดลงเหลือ 20,000 กว่าบาท และจำนวนคนกู้จากอดีตจนถึงปัจจุบันยังคงที่ประมาณ 20 – 30 คน ซึ่งมียอดหนี้รวมทั้งหมดประมาณ 1,000,000 บาท แต่ปัจจุบันมียอดหนี้ลดลงเหลือประมาณ 700,000 บาท รวมทั้งการบริหารจัดการศูนย์สาธิตการตลาด และศูนย์สาธิตการเรียนรู้ด้วยความยุติธรรม ความถูกต้อง และความโปร่งใส

นอกจากนี้ยังพบว่า สิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงในชุมชน คือ การมีผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งหน้าที่การงาน และการใช้ชีวิตประจำวัน ให้สิทธิในการออกความคิดเห็น เคารพในสิทธิของชาวบ้านด้วยสามารถไต่ถาม ชักชวนให้สมาชิกในหมู่บ้านมีความสนใจที่จะทำกิจกรรมของหมู่บ้านร่วมกันด้วยความเต็มใจ คนในชุมชนเป็นคนมีเหตุผล รู้ว่าอะไรดีหรือไม่ดี ไม่เอาอคติมาจับ เชื่อและศรัทธาในแนวคิดและการปฏิบัติที่ดีของผู้นำ จึงส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนดีขึ้น ส่งผลทำให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ ขึ้นภายในชุมชน และมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาสนับสนุน ดังนี้

1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหนองคล้า เริ่มดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. 2543 มีคณะกรรมการทั้งหมด 15 คน มีสมาชิก 448คน โดยให้สมาชิกนำเงินมาฝากขั้นต่ำ 50บาท สูงสุดไม่เกิน 500 บาท ในวันที่ 30 ของทุกเดือน ปัจจุบันมียอดเงินรวมทั้งสิ้นประมาณ 5,200,000 บาท ซึ่งอดีตปล่อยกู้ให้กับสมาชิกเพียงอย่างเดียว แต่ปัจจุบัน ปี 2557 ปล่อยกู้ให้กับสมาชิกในรูปแบบกลุ่ม เพิ่มวงเงินสวัสดิการ ถือหุนกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน และคาดว่าปี 2558 จะปรับปรุงระเบียบข้อบังคับ ปล่อยกู้ให้กับสมาชิกในรูปแบบกลุ่ม เพิ่มวงเงินสวัสดิการ ถือหุนกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน กลุ่มสตรีบ้านหนองคล้า เป็นต้น

2) กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 มีคณะกรรมการ 11 คน มีสมาชิก 118คน โดยได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นเงินทั้งสิ้น 230,000 บาท และให้สมาชิกเข้ามาร่วมถือหุ้นไม่เกิน 10 หุ้นๆ ละ 100 บาท

3) กลุ่ม กขคจ. จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล จำนวน 28,000 บาท มีคณะกรรมการ 9 คน ดำเนินงานโดยให้สมาชิกในกลุ่มออมนทรัพย์เพื่อการผลิต สามารถกู้ได้เพียงอย่างเดียว

4) ศูนย์ข้าวชุมชน จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2545 ได้รับการสนับสนุนพันธุ์ข้าวมาจากกรมการข้าวทุกปี มีคณะกรรมการ 7 คน ซึ่งมีกระบวนการทำงานโดยให้คนในชุมชนมาซื้อข้าวในราคา 400 บาท เพื่อนำไปเพาะปลูก และนำเงิน 400 บาท มาใช้เป็นทุนหมุนเวียนให้กู้ยืมเพื่อไปลงทุนทำนาต่อไป

5) กลุ่มเลี้ยงสุกร ริเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2546 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล จำนวน 50,000 กว่าบาท มีคณะกรรมการ 7 คน มีสมาชิก 39 คน ดำเนินงานโดยปล่อยให้สมาชิกกู้เงินเพียงอย่างเดียว ปัจจุบันนี้ได้ช่วยกันคิดค้นหากิจกรรมเพิ่ม เพื่อที่จะมาพัฒนากลุ่ม อนาคตคาดว่าจะช่วยกันหาแหล่งทุนสนับสนุนเพิ่มเติม และหาแหล่งพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ที่มีคุณภาพ

6) กลุ่มทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ริเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2551 โดยการระดมทุนจากสมาชิก ให้สมาชิกถือหุ้นไม่เกิน 10 หุ้นๆละ 100 บาท มีคณะกรรมการ 7 คน มีสมาชิก 42 คน ปัจจุบันมีปุ๋ยชีวภาพจำหน่ายในหมู่บ้าน และเป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมัก ให้กับคนที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้

7) กลุ่มสตรีบ้านหนองคล้า เริ่มดำเนินงานเมื่อปี พ.ศ. 2553 เป็นกลุ่มอาชีพเกี่ยวกับการจักสานตะกร้า โดยการระดมทุนจากสมาชิก ให้สมาชิกถือหุ้นไม่เกิน 10 หุ้นๆ ละ 100 บาท มีคณะกรรมการ 21 คน มีสมาชิก 35 คน ปัจจุบันมีหมู่บ้านอื่นเข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายภาคี ทำให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้น

8) กลุ่มแปรรูปกล้วย จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2554 เป็นอีกหนึ่งกลุ่มอาชีพที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยการระดมทุนจากสมาชิก ให้สมาชิกถือหุ้นไม่เกิน 10 หุ้นๆ ละ 100 บาท มีคณะกรรมการ 9 คน มีสมาชิก 36 คน ซึ่งเป็นการ

นำกล้วยมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อส่งขาย เช่น กล้วยอบ กล้วยฉาบ กล้วยตากแห้ง เป็นต้น

9) ศูนย์สาธิตการตลาดและร้านค้าชุมชน จัดทำเมื่อปี 2556 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จำนวน 75,000 บาท นอกจากนั้นได้มีการระดมทุนจากสมาชิก ให้สมาชิกถือหุ้นไม่เกิน 10 หุ้นๆ ละ 100 บาท เพื่อนำมาจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาดและร้านค้าชุมชน ปัจจุบันมีคณะกรรมการ 9 คน มีสมาชิก 74 คน

11) กองทุนกุหลาบแดง เป็นกองทุนที่ปล่อยกู้ให้สมาชิกที่ไม่มีเงินคืน เพื่อช่วยในการปลดหนี้ ธกส. และหนี้ธนาคาร

12) อบต.พุเตย ได้เข้ามาช่วยเหลือชุมชนโดยการสนับสนุนเงิน จำนวน 100,000 บาท เพื่อนำมาเป็นทุนหมุนเวียนในชุมชน

ข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

ชุมชนยังมีข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน ได้แก่ ชุมชนยังขาดตลาดรองรับผลผลิตของกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน คณะทำงานและชาวบ้านยังขาดความรู้เกี่ยวกับการทำอาชีพ การประสานงานหาตลาดรองรับผลผลิต และทุนสนับสนุน จึงมีข้อเสนอแนะโดยอยากให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เช่น พอช. หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้แก่คณะทำงาน ชาวบ้าน เพื่อให้มีข้อมูลที่ทันสมัยมากขึ้น ช่วยหาตลาดรองรับผลผลิตอย่างต่อเนื่อง เป็นรูปธรรม รวมทั้งช่วยหาแหล่งทุนเข้ามาสนับสนุนเพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคง และยั่งยืนต่อไป

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

บทเรียนสำคัญที่ได้รับจากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนครั้งนี้ ทำให้ได้รับรู้ถึงแหล่งทุนต่างๆ ในชุมชนมากยิ่งขึ้น ได้แก่ ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับจากปราชญ์ชาวบ้าน ได้เรียนรู้แนวทางกลยุทธ์การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ การบริหารจัดการเงินทุนในชุมชนให้มีความยุติธรรม การพัฒนาอาชีพของคนในชุมชนเพื่อให้มีทางเลือกที่หลากหลาย และมีรายได้เพิ่มเข้าสู่ครอบครัว และชุมชนมากขึ้น เรียนรู้กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและทุนชุมชนของตนเองให้เกิดความยั่งยืน

นอกจากนี้ยังมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ จนทำให้มีจำนวนการกู้หนี้ยนในระบบลดลง ทำให้ทราบถึงกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้การบริหารจัดการงานต่างๆ ภายในชุมชนเป็นไปอย่างสมบูรณ์ และที่สำคัญทำให้เกิดภาคีเครือข่าย ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานของชุมชนกว้างมากขึ้น

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายซี ตำบลเนินปอ อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร

เขียนโดย อัมภรณ์ บุญชิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายซี เป็นองค์กรที่มีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และเปี่ยมด้วยคุณภาพ เป็นพลังสำคัญต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ การมีส่วนร่วมในชุมชนสร้างให้ตำบลเนินปอเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเอง มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี และเรียนรู้ร่วมกัน จะทำให้ชุมชนสามารถจัดการปัญหาที่มากกระทบกับชุมชนได้ แนวคิดดังกล่าว เป็นแนวคิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายซี โดยแกนนำที่ได้จัดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายซีขึ้น ปัจจุบันมีที่ทำการอยู่ หมู่ที่ 6 ตำบลเนินปอ พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรม ได้แก่ การให้สมาชิกกู้เงิน ศูนย์สาธิตการตลาด โรงสีสวัสดิการชุมชน และตลาดนัดชุมชน เป็นต้น

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ในระยะเริ่มแรก ทางกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายซี ยังไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน แต่ทำเพื่อให้มีผลงานเข้าร่วมประกวด หมู่บ้านพัฒนา เมื่อปี 2546 ที่กรมพัฒนาชุมชนได้จัดให้มีการประกวดหมู่บ้านออมทรัพย์ดีเด่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายซี จึงเข้าร่วมประกวด และได้รับรางวัลลำดับที่ 3 ในระดับภาคเหนือตอนล่าง

จากนั้นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี จึงได้เริ่มเห็นความสำคัญ และคุณค่าของกลุ่มออมทรัพย์ เกิดแนวคิดที่จะสร้างการมีส่วนร่วม จัดตั้งกองทุนในชุมชน เกิดการรวมตัวของคนในชุมชน ผู้นำในชุมชน และได้ยึดหลักการความเป็นเจ้าของ หลักการพึ่งตนเอง หลักคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจ และหลักการควบคุมกันเอง มาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการจนประสบผลสำเร็จ

ในปี พ.ศ. 2555 จึงได้รับการคัดเลือกจากกรมการพัฒนาชุมชน ให้จัดตั้งเป็นโรงเรียนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งเป็น 1 ใน 8 แห่งของประเทศ โดยกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี มีเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาตามหลักการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่อาศัยหลักคุณธรรม 5 ประการ เพื่อมุ่งหวังแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพของประชาชน และลดการพึ่งพิงเงินทุนจากภายนอก และมีการช่วยเหลือกันภายในชุมชน

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

1. สนับสนุนการประกอบอาชีพแก่สมาชิก โดยปรับเพิ่มวงเงินกู้ เพื่อให้สมาชิกมีทุนเพียงพอต่อการประกอบอาชีพ ลดการพึ่งพิง เงินทุนจากภายนอก
2. ขยายกิจการของศูนย์สาธิตการตลาดบ้านสระยายชี โดยขยายอาคาร และเพิ่มเงินทุนหมุนเวียน ปรับปรุงลานค้าชุมชน ให้มีระบบการจัดการที่ดี โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม
3. สร้างแม่แบบที่ดีในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านการพัฒนาองค์กรกลุ่มออมทรัพย์ และกิจกรรมเครือข่ายให้กับกลุ่มอื่นๆ นำไปปฏิบัติ
4. พัฒนาแหล่งผลิต และขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี โดยร่วมกับ

ศูนย์วิจัยข้าวพิษณุโลก และกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2 ทำการ
ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน จำหน่ายแก่เกษตรกร

การบริหารจัดการ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี และ
กิจกรรมเครือข่าย ได้แก่ ศูนย์สาธิตการตลาด และลานค้าชุมชน ได้ดำเนินการ
ตามแนวทางที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด และเป็นไปตามแนวทางกฎ
กติกากิจกรรมเครือข่ายที่หมู่บ้านกำหนด โดยมุ่งเน้นความโปร่งใส
ตรวจสอบได้ และตอบสนองความต้องการของประชาชนในหมู่บ้าน
สระยายชี หมู่บ้านและตำบลใกล้เคียง มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการ
โรงเรียนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยเป็นวิทยากรให้ความรู้ตามหลักสูตร
ต่างๆ ของโรงเรียนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้แก่ หลักสูตรการบริหาร
จัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หลักสูตรการบัญชีกลุ่มออมทรัพย์
เพื่อการผลิต และหลักสูตรกิจกรรมเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี มีสมาชิก 1,363 ราย
จัดเก็บเงินฝากสะสมสะสมจากสมาชิกได้เดือนละ 482,900 บาท ปัจจุบันมี
เงินสะสมสะสมรวมทั้งสิ้น 30,776,713 บาท (ข้อมูล ณ วันที่ 28 มกราคม
2556) มีคณะกรรมการรวมทั้งสิ้น 20 คน โดยมีนายศิริ พิธิ์ เป็นประธาน
คณะกรรมการ บริหารงานภายใต้คติพจน์ “ยึดทีมเป็นแกน ยึดแผนเป็นหลัก
เน้นหนักความสามัคคี” โดยใช้แนวทางการดำเนินงานแบบ “จงใจให้
ถูกต้อง อยู่เหนือความเกรงใจ”

การดำเนินงานได้เปิดโอกาสให้สมาชิก เข้ามามีส่วนร่วมในการวาง
กฎระเบียบ การคัดเลือกคณะกรรมการ ใช้วิธีการลงคะแนนโดยให้สมาชิกเป็น
ผู้เสนอชื่อกรรมการมา 20 คน แล้วจึงลงคะแนนคัดเลือกโดยการหย่อนบัตร
แล้วนับคะแนน ผู้ที่มีคะแนนสูงเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยจำนวน 15 คน
จะได้เป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่ม มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 3 ปี
คณะกรรมการบริหารกลุ่ม 20 คน แบ่งเป็น คณะกรรมการอำนวยการ 6 คน

ฝ่ายเงินกู้ 4 คน ฝ่ายตรวจสอบ 3 คน ฝ่ายส่งเสริม 7 คน มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ศูนย์สาธิตการตลาด ลานค้าชุมชน และโรงเรียนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี

หลักเกณฑ์ในการกู้ การฝากเงินในกลุ่มออมทรัพย์เป็น ดังนี้

1) ให้สมาชิกกู้ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และ 2) ให้สมาชิกกู้เป็นปุ๋ย /น้ำมันเพื่อใช้ในการเกษตร โดยการปันผลในแต่ละปีนั้น ขึ้นอยู่กับผลกำไร และแบ่งเงินส่วนหนึ่งไว้เป็นเงินสนับสนุนในการบริหารจัดการกองทุน 10% ในแต่ละปียังเหลือเงินประมาณกว่า 8 ล้านบาท นำไปซื้ออณูกากออมสิน และสลาทกวีสินของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ธนาคารละ 2 ล้าน รวม 4 ล้าน เพื่อนำเงินดอกเบี้ย หรืออาจจะถูกรางวัลสลาก และนำมาปันผลคืนสู่สมาชิกต่อไป

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี มุ่งหวังให้ประชาชนในหมู่บ้านเกิดความรักใคร่สามัคคีกัน ตามหลักการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่อาศัยหลักคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ **ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบร่วมกัน ความเห็นอกเห็นใจกัน และความไว้วางใจกัน** ส่งผลให้มีเงินสะสมจะสะสมในหมู่บ้านจำนวนมาก ที่สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุน ในการประกอบอาชีพของประชาชนในหมู่บ้าน เป็นการลดการพึ่งพิงเงินทุนจากภายนอกได้อย่างแท้จริง มีการทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการ และภาคีท้องถิ่น รวมทั้งได้รับการสนับสนุนในหลายด้าน เช่น ได้รับการสนับสนุนศูนย์สาธิตการตลาดบ้านสระยายชี โรงเรียนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โรงสีสวัสดิการชุมชนตำบลเนินปอ ได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชนจากการสร้างโรงสี โดยใช้ช่างในชุมชน ลานค้าชุมชน ร้านค้าชุมชน (ที่ตั้งชื่อแบบนี้เพราะไม่ต้องเสียภาษี จึงได้ใช้เป็นลาน

ร้านค้าชุมชน) ในพื้นที่ประมาณ 2 ไร่ มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นที่ศึกษาดูงานขยายผลต่อชุมชนอื่นๆ ได้ ครั้งละ 70 คน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี มีคณะทำงาน กลไกขับเคลื่อนแห่งความสำเร็จ คือ คณะกรรมการรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ให้มีความสำคัญในการเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง มีความรับผิดชอบต่อการทำงานทุกคน มีการคัดเลือกกรรมการทุกวาระ คนที่ถูกคัดเลือกต้องอยู่ในที่ประชุม นอกจากคณะกรรมการแล้วมีผู้นำกลุ่ม ผู้นำองค์กรที่มีความเข้มแข็ง เช่น ประธานกลุ่ม นายกเทศบาล อดีตผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน รวมถึงสมาชิกยังให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านสระยายชี หมู่ที่ 5, 6 และหมู่บ้านใกล้เคียงในตำบลเนินปอ ได้ใช้บริการกันอย่างทั่วถึงในกิจกรรมต่างๆ ได้แก่

1. ศูนย์สาธิตการตลาดบ้านสระยายชี จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2536 เป็นกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในเรื่องการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ลดต้นทุนการผลิต โดยให้บริการด้านสินค้าอุปโภค บริโภค และปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ อีกทั้งยังเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้แก่บุคคลทั่วไป และเปิดโอกาสให้สมาชิกได้รู้จักการค้าขายเอื้ออาทรต่อกัน

ศูนย์สาธิตการตลาดบ้านสระยายชี ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นเงิน 350,000 บาท เพื่อสร้างอาคารศูนย์สาธิตการตลาด และจัดซื้ออุปกรณ์ภายในศูนย์ ตลอดจนเป็นทุนซื้อสินค้าเข้าร้านบางส่วน จากการดำเนินงานดังกล่าว ทำให้สมาชิกมีความพึงพอใจเป็นอย่างมาก ต่อมา ได้ย้ายที่ทำการศูนย์สาธิตการตลาด ไปอยู่บริเวณตลาดนัดชุมชนบ้านสระยายชี เนื่องจากสถานที่เดิมคับแคบ ปัจจุบันมีสมาชิก 614 คน มีเงินทุนหมุนเวียน 500,000 บาท มียอดจำหน่ายสินค้าเฉลี่ยเดือนละ 800,000 บาท มีกำไรเฉลี่ยเดือนละ 80,000 บาท

การบริหารจัดการ คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านสระยายชี จะมีการตรวจสอบสินค้าภายในร้านทุกวันสิ้นเดือน และมี *นางรัชณีกร พิสิทธิ์* เป็นผู้จำหน่ายสินค้า มีค่าตอบแทนในอัตราร้อยละ 50 ของกำไร ซึ่งเป็นสิ่งจูงใจให้กับผู้จำหน่ายสินค้า โดยในทุกสิ้นปีจะมีการปันผลกำไรให้แก่สมาชิก

2. โรงสีสวัสดิการชุมชนตำบลเนินปอ จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 เกิดจากแนวคิดที่ประชาชนตำบลเนินปอ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลัก คือ ทำนา ประสบปัญหาหาลูกเอารถเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง และนำข้าวไปขาย ทั้งหมดต้องซื้อข้าวสารบริโภคในราคาแพง และมีความเสี่ยงต่อสารเคมีตกค้าง และข้าวปลอมปนจากการซื้อข้าวตลาด กำนันจันทิ พิสิทธิ์ นายสุนทร มัจฉิม ผู้ใหญ่เสริญ พิสิทธิ์ และแกนนำชุมชน จึงได้จัดเวทีประชาคม และจัดทำ แผนแม่บทชุมชนตำบลเนินปอขึ้น และขอรับการสนับสนุนงบประมาณ จากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) เพื่อสร้างโรงสีสวัสดิการชุมชน ตำบลเนินปอ เป็นเงิน 450,000 บาท และได้ระดมหุ้นจากสมาชิก 614 ราย อัตราหุ้นๆ ละ 100 บาท เป็นเงิน 178,000 บาท ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต จำนวน 200,000 บาท เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียน ปัจจุบันมี สมาชิก 1,300 ราย มีเงินทุนหมุนเวียนกว่า 6 ล้านบาท

โรงสีสวัสดิการชุมชนตำบลเนินปอ มีคณะกรรมการ 20 คน โดยมีนายศักดิ์ดา สุขเกษม เป็นประธาน มีการบริหารจัดการโดยมอบหมาย ให้กรรมการหมุนเวียนตรวจสอบทุกวันๆ ละ 1 คน มีการสรุปผลงานทุก วันที่ 1 ของเดือน และประชุมสมาชิกเพื่อแถลงผลงานในวันที่ 15 มกราคม ของทุกปี จึงทำให้ประสบผลสำเร็จ และมีการขยายกิจการออกไป ได้แก่ ลานตากข้าว ฉางข้าว เครื่องชั่งกลาง ตลอดจนได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2 ในการจัดซื้อโรงสีข้าวเพิ่ม 1 โรง และ โรงคัดเมล็ดพันธุ์ข้าว 1 โรง

3. ลานค้าชุมชนบ้านสระยายชี ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2548 โดยการใช้เงินกองกลางของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี จำนวน 778,243 บาท จัดซื้อที่ดินใจกลางหมู่บ้านขนาด 2 ไร่ 1 งาน 44 ตารางวา แล้วก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์ จำนวน 1 หลัง เพื่อเป็นลานค้าชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนนำผลผลิตที่ผลิตได้ และเหลือจากการบริโภคในครัวเรือน มาขายให้กับเพื่อนบ้านในราคาถูก ผลที่ได้คือครัวเรือนมีรายได้เพิ่มจากการขายผลผลิต เพื่อนบ้านได้ซื้อสินค้า ในราคาถูก มีคุณภาพ และปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่คนในชุมชน ได้เรียนรู้ในเรื่องของการเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน และการดูแลคนในชุมชน ด้านสุขภาพอนามัย

นอกจากนี้ ยังเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน ที่จะได้มีโอกาสซื้อสินค้าจากภายนอกในราคายุติธรรม ปัจจุบันลานค้าชุมชนบ้านสระยายชี เป็นจุดศูนย์กลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภค ประจำตำบลเนินปอ ซึ่งมีประชาชนในหมู่บ้านข้างเคียง และตำบลข้างเคียง มาใช้บริการเป็นจำนวนมาก เป็นการลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปซื้อสินค้า ในตัวอำเภอ และประชาชนได้มีโอกาสซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากเกษตรกร ผู้ผลิตโดยตรง

การบริหารจัดการลานค้าชุมชนบ้านสระยายชี บริหารโดยคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี โดยจะมีคณะกรรมการ ที่ได้รับมอบหมายดูแลในเรื่อง การจัดเก็บค่าบริการเช่าพื้นที่ขายสินค้า ซึ่งจัดเก็บรายละ 10 – 20 บาทต่อครั้ง ทำให้มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 10,000 บาท ทั้งนี้ ได้เปิดทำการทุกวัน ตั้งแต่เวลา 05.00 น.เป็นต้นไป สำหรับการจัดตลาดนัดตอนเย็นจะจัดทุกวันพุธ และวันศุกร์ ซึ่งก็จะมีผู้นำสินค้ามาจำหน่าย จำนวนมาก

4. โรงเรียนกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี จัดตั้งในปี พ.ศ. 2555 โดยการสนับสนุนของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย โดยให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี เป็นกลุ่มต้นแบบในการบริหารจัดการ ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั่วไป โดยแบ่งเป็น 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หลักสูตรการบัญชีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และ หลักสูตรกิจกรรมเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เปิดสอนหลักสูตรละ 1 รุ่น ๆ ละ 30 คน 3 วัน โดยกรมการพัฒนาชุมชนสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเรียนการสอน

นอกจากนั้น ยังมีการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในด้านการสนับสนุนด้านต่างๆ ตามความเกี่ยวข้องของแต่ละหน่วยงาน เป็นดังนี้

1. กรมการพัฒนาชุมชน โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสามง่าม สนับสนุนตั้งแต่เริ่มการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ให้การสนับสนุนงบประมาณสร้างอาคารศูนย์สาธิตการตลาด และสนับสนุนการยกระดับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้เป็นโรงเรียนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งเป็น 1 ใน 8 แห่งของประเทศไทย

2. กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งโรงสีสวัสดิการชุมชนตำบลเนินปอ ซึ่งเป็นโรงสีข้าวแห่งแรกของตำบลเนินปอ

3. สำนักงานกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2 ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อโรงสีชุมชนโรงที่ 2 และสนับสนุนโรงคัดเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 1 โรง

4. สำนักงานเกษตรจังหวัดพิจิตร ให้การสนับสนุนภาควิชาการ ในการผลิตข้าวคุณภาพ เพื่อให้เกษตรกรได้ผลิตข้าวคุณภาพสำหรับบริโภค และป้อนโรงสีชุมชน

5. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ให้การสนับสนุนด้านการจัดทำบัญชีรับจ่ายครัวเรือน การผลิตสารป้องกันแมลง ศัตรูพืช

6. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิจิตร ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมในชุมชน ได้แก่ การช่วยเหลือผู้สูงอายุ และ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม

7. เทศบาลตำบลเนินปอ ให้การสนับสนุนในการจัดระเบียบชุมชน โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐาน (ถนน ไฟฟ้า ประปา) ตลอดจนได้ร่วมจัดการ สิ่งแวดล้อมโดยการกำจัดขยะบริเวณลานค้าชุมชน ซึ่งเป็นทรัพย์สินของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี

8. โรงเรียนสระยายชีมิตรภาพที่ 79 และโรงเรียนเนินปอรั้งนกขุทิศ ได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในโรงเรียน โดยมุ่งหวังให้เยาวชน ได้เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม และปลูกฝังการมีวินัยในการออมเงินให้แก่เยาวชน ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี

9. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. สนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายขบวนเศรษฐกิจและทุนชุมชน เพื่อสร้าง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรชุมชน ที่ดำเนินการในเรื่องเศรษฐกิจ และทุนชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง

ข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

ข้อติดขัดสำคัญ ที่เป็นปัญหาในการทำงาน คือ การถอนหุ้นของสมาชิก ทำให้เกิดมาเป็นแนวทางการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม โดยคณะกรรมการ ได้ปรึกษาหารือกัน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จึงรู้ว่าปัญหาไม่ใช่ ปัญหา เพราะมีปัญหา แต่เป็นปัญหาเพราะการทำงานร่วมกันมากกว่า คณะ กรรมการจึงแก้ไขปัญหาร่วมกัน และมีคณะทำงาน กลไกขับเคลื่อน ทำให้ กิจกรรมของกลุ่มเกิดความสำเร็จได้

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

บทเรียนที่สำคัญของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี คือ การเรียนรู้และอยู่อย่างพอเพียง ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา โดยการสนับสนุน ช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านงบประมาณ และองค์ความรู้ต่างๆ ทำให้มีความตระหนักรู้ มีความสามารถในการเลือกและตัดสินใจ ดังนั้น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระยายชี จึงให้ความสำคัญกับการแสวงหา ความรู้ เพื่อมาปรับใช้ในการบริหารจัดการทั้งในส่วนของสมาชิก คณะ กรรมการฯ โดยการตั้งกฎระเบียบร่วมกันในการพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน ผ่านองค์กรการเงิน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในตำบลสระยายชี และ ร่วมสร้างกองทุนสวัสดิการชุมชน ให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของคนในชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตาก ตำบลระแหง อำเภอเมือง จังหวัดตาก

เขียนโดย อัมภรณ์ บุญชิต

เทศบาลเมืองตาก มีเขตพื้นที่ปัจจุบันที่รับผิดชอบรวม 7.272 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 4 ตำบลในเขตอำเภอเมืองตาก คือ ตำบลหัวเตี้ย ตำบลหนองหลวง ตำบลระแหง และตำบลเชียงเงิน จำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองตาก พ.ศ. 2554 มีทั้งสิ้น 18,234 คน แยกเป็นชาย 8,714 คน หญิง 9,520 คน มีจำนวนครัวเรือน 6,994 ครัวเรือน

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตาก เป็นองค์กรหนึ่งให้เห็นคุณค่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ให้ความสำคัญกับชุมชนเมือง สังคม และประเทศชาติ การมีส่วนร่วมในการรักษาความมั่นคงของชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ชุมชนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเอง มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี แนวคิดดังกล่าว เป็นแนวคิดของกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตาก โดยมีกลุ่มออมทรัพย์ในเขตเทศบาลเมืองตากรวม 4 ตำบล คือ ตำบลหัวเตี้ย ตำบลหนองหลวง ตำบลระแหง และตำบลเชียงเงิน ได้รวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยใช้ชื่อว่า

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตาก

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตาก ได้เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่ม และเชื่อมโยงจากกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลระแหง กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเชียงเงิน กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองหลวงและกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหัวเดียด จัดตั้งขึ้นในวันที่ 5 ตุลาคม 2538 โดยการรวมตัวกันของชาวบ้านในชุมชนเมือง มีสมาชิกเริ่มแรก 14 คน มีเงินทุน 14,000 บาท เป็นสมาชิกสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) การเคหะแห่งชาติ เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2538 เป็นสมาชิกโครงการสินเชื่อ สพช. วันที่ 10 มิถุนายน 2541 ปัจจุบันได้มีการพัฒนาขึ้น เกิดเป็นสถาบันการเงินชุมชนวัดเขาแก้ว มีทุนหมุนเวียนในสถาบันประมาณ 3,700,000 บาท มีสมาชิกทั้งหมด 372 คน ครอบคลุมไปถึงชาวบ้านตำบลใกล้เคียงในเขตเทศบาลเมืองตาก ให้สามารถเข้ามาเป็นสมาชิกของสถาบันได้

โดยเริ่มต้นจากแต่ละกองทุนในเทศบาลเมืองตาก ร่วมกันจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนในพื้นที่แต่ละตำบลของตนเอง เพื่อดำเนินการบริหารจัดการในเรื่องของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพื่อเป็นการดูแลกันและกันชุมชน ซึ่งในการดำเนินงานของแต่ละกองทุนนั้น มีการตั้งกฎและระเบียบของแต่ละกองทุนแตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชน ต่อมาวันที่ 28 มกราคม 2554 เกิดการรวมกลุ่มองค์กร และเชื่อมโยงภาคี ภายใต้ขบวนการองค์กรสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตากขึ้น ประกอบด้วยกลุ่มองค์กรการเงินกองทุนหมู่บ้านในเขตชุมชนเมือง 10 ชุมชน เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เมืองตากเดิม (บางกลุ่ม) กลุ่มออมทรัพย์มณีบรรพต กลุ่ม OTOP กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในการเชื่อมโยงขบวนทุนภายในเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ของสมาชิกและพี่น้องในชุมชนท้องถิ่นเทศบาลเมืองตาก

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตาก ได้ริเริ่มเห็นความสำคัญ และคุณค่าของสวัสดิการชุมชน จึงตั้งเป้าหมายในการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน ตามหลักการกลุ่ม จัดการทุนโดยใช้การเชื่อมโยงทุนภายในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ใช้พื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองตากเป็นตัวตั้ง ในการแก้ไขปัญหาสินเชื่อเครือข่ายออมทรัพย์เมืองตาก เกิดการยกระดับพัฒนาคุณภาพกองทุนฯ ให้มีความเข้มแข็ง เป็นกองทุนกลาง เพื่อจัดการหนี้สินนอกระบบ สนับสนุนแนวคิดการสร้างนวัตกรรมใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน เพื่อต่อยอดเศรษฐกิจและทุนชุมชน เป็นกองทุนเทศบาลเมืองตาก ช่วยเหลือกลุ่มองค์กรอื่นที่เข้าร่วมสมาชิก มีการกัก ฝึม โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อปลดหนี้สินนอกระบบ

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

การบูรณาการกับกลุ่มอื่นๆ มีเชื่อมโยงขบวนองค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองตาก ให้มีแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน และหนี้สินโดยขบวนองค์กรชุมชน เพื่อยกระดับพัฒนาคุณภาพอย่างเป็นระบบ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถาบันการเงินในชุมชนและธนาคารในพื้นที่ มีการสนับสนุนแนวความคิดนวัตกรรมใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน โดยการต่อยอดผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ สร้างรูปแบบและยกจุดเด่นในผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักของตลาดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ยกระดับการพัฒนาคุณภาพความเข้มแข็งขององค์กรในการจัดการหนี้อย่างเป็นระบบ มีการเชื่อมโยงกับขบวนองค์กรในพื้นที่ เพื่อหาแนวทางการรวมตัวกันแก้ไขปัญหา สร้างความมั่นใจ ความเชื่อมั่นให้กับตนเองในการพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็ง

1. พัฒนากองทุนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบ สร้างความมั่นใจ ร่วมกันแก้ไขปัญหา ใช้ปัญหาหนี้สินที่

เป็นวิกฤตร่วมของบุคคลเป็นตัวละครต้น เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาให้ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีกองทุนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน โดยมีผู้นำลุกขึ้นมาจัดการตนเองในการแก้ไขปัญหา มีการฟื้นฟูสินค้า เชื่อเครือข่ายออมทรัพย์เมืองตาก โดยการติดตามสินค้าเชื่อเดิม

2. สนับสนุนผู้นำและสมาชิก ให้มีศักยภาพในการจัดการตนเอง เพื่อ การแก้ไขปัญหา ยกกระดับพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ OTOP ในชุมชน ให้ก้าวไปสู่นวัตกรรมใหม่ สร้างความเข้มแข็งในกลุ่มองค์กรของตน และสร้างทุนประกันความเสี่ยง
3. สร้างความเข้มแข็งในกลุ่มองค์กรของตนเอง การสร้างกองทุนประกัน ความเสี่ยง และการพัฒนาเชื่อมโยงองค์กร/ ภาคีร่วมเพื่อพัฒนาสู่ ระดับจังหวัด ยกกระดับพัฒนาสู่สภาองค์กรชุมชน

การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตาก ได้อาศัย หลักธรรมาภิบาล ในการบริหารจัดการกลุ่ม และการทำกิจกรรมต่างๆ ของ เครือข่าย จนประสบความสำเร็จโดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. ให้ประชาชน และสมาชิกมีความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบร่วมกัน ความเห็นอกเห็นใจกัน และความไว้วางใจกัน สร้าง ความรู้ความเข้าใจ สร้างการมีส่วนร่วมให้มากขึ้น
2. กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
3. คณะกรรมการบริหาร จัดทำเอกสาร ทะเบียน บัญชีต่างๆ อย่างถูกต้อง มีการตรวจสอบทั้งภายใน และภายนอก ตลอดจนจัดให้มีการ แลกผลการทำงานในทศวรรษ
4. สร้างการมีส่วนร่วมการดำเนินงาน เพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิก การแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิก การจัดสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตาก มุ่งหวังที่จะให้ประชาชนกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตากมีการพัฒนา จึงได้จัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนวัดเขาแก้วให้เป็นศูนย์เรียนรู้ในเรื่องของสถาบันการเงินชุมชน การพัฒนาอาชีพ โดยมีการเปิดสอนในเรื่องของการตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นศูนย์การเรียนรู้ในเรื่องของการตัดเย็บ หน่วยงานทางภาครัฐ และเอกชนให้การสนับสนุน เช่น เทศบาลเมืองตาก ให้การสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตาก ใช้สถานที่ประชุม สนับสนุนให้ใช้รถยนต์ในการทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม แกนนำองค์กร เข้าไปเป็นสมาชิกสภาบริหารส่วนเทศบาลเมืองตาก มีแกนนำองค์กรชาวบ้านมีจิตอาสา ทำงาน โดยไม่หวังผลตอบแทน มีความโปร่งใส มีการจัดสวัสดิการให้สมาชิก มีของรางวัลจับฉลากช่วงปีใหม่

สูตรความสำเร็จในการทำงาน **ทำงานกับคน ต้องตั้งใจ จริ่งใจ ขยัน ทุ่มเท** จึงทำให้เกิดกลุ่มต่างๆ เช่นสถาบันพัฒนาชุมชนเมือง กลุ่มอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า โครงการที่อยู่อาศัย เป็นต้น เนื่องจากชาวบ้านไม่มีที่อยู่อาศัย ทางกลุ่มได้มีการตั้งคณะกรรมการที่อยู่อาศัย มาตรวจสอบดูความจำเป็น เริ่มจากการซื้อที่ดิน การแบ่งพื้นที่ในการสร้างที่อยู่อาศัย ปลูกบ้าน และตั้งหมู่บ้าน ออมทรัพย์ มีที่ดินเพิ่ม โดยให้สมาชิกกู้ และผ่อนชำระ เป็นรายเดือน มีการสร้างการมีส่วนร่วมการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิก การแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิก การจัดสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน

- ธนาคารอมสิน ความอนุเคราะห์การจัดทำโปรแกรม และอุปกรณ์ไอทีสำนักงาน และบุคลากรในการให้ความรู้ เรื่องการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในแบบธนาคาร ซึ่งจัดเป็นศูนย์เรียนรู้ในเรื่องของสถาบันการเงินชุมชน

- สำนักงานการศึกษาอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.จ.ตาก) สนับสนุนความรู้ และเครื่องจักรด้านการพัฒนาอาชีพ โดยเปิดสอนในเรื่องของการตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นศูนย์การเรียนรู้ในเรื่องของการตัดเย็บของชุมชน
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ให้การสนับสนุนด้านภูมิปัญญา นวดแผนไทย ได้มีการให้ความรู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา เพื่อนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว มีทั้งการนวดเพื่อรักษา ประคบสมุนไพร เพื่อผ่อนคลาย และอบสมุนไพรเพื่อสุขภาพ โดยมีการรับรองจากกระทรวงสาธารณสุข
- เทศบาลเมืองตาก หน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่ ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ได้แก่ ด้านข้อมูล บุคลากร สถานที่ดำเนินการ การประสานงาน การสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. สนับสนุนด้านข้อมูล บุคลากร และสนับสนุนงบประมาณ
- ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 16 จังหวัดตาก สนับสนุนสถานที่การประชุม
- สำนักงานพัฒนาชุมชน ให้ความรู้คำปรึกษาต่างๆ ในด้านของงานพัฒนาชุมชน
- มูลนิธิตันติสุนทร สนับสนุนงบประมาณ
- สำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดตาก
- หน่วยงานสนับสนุนทางด้านวิชาการต่างๆ

ข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตากมีข้อติดขัด และปัญหาต่างดังนี้

- กลุ่มเป้าหมายมีความหลากหลาย ทำให้ระบบการจัดการไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ
- เจ้าหน้าที่ของรัฐ ยังไม่มีความรู้ และความเข้าใจในการทำงานด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน และยึดติดกับกรอบระบบราชการ ทำให้การทำงานล่าช้า
- มีกลุ่มองค์กรหลายกลุ่ม เกิดความคิดเห็นที่แตกต่าง ต้องอาศัยระยะเวลาการทำงาน และสร้างความเข้าใจ

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

บทเรียนที่สำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตากที่ได้เรียนรู้ เน้นการมีส่วนร่วมกับชุมชน ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ มีความตระหนักรู้ มีความสามารถตัดสินใจ ทางกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตาก ให้ความสำคัญกับการแสวงหาความรู้ เพื่อมาปรับใช้ให้เข้ากับสมาชิกคณะกรรมการฯ มีการตั้งกฎระเบียบ จัดให้มีคณะกรรมการมาจากกลุ่มองค์กรในเทศบาลเมืองตาก ใช้ฐานข้อมูลจากกองทุนสวัสดิการชุมชน ร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์ ทำกิจกรรม และขับเคลื่อนงานในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนต่อไป

กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนสระสองห้อง เทศบาลนครพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

เขียนโดย อัมภรณ์ บุญชิต

ชุมชนสระสองห้อง เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตโบราณสถานพระราชวังจันทร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลก มีพื้นที่ 1.8 ตารางกิโลเมตร ประชากร 215 ครัวเรือน 589 คน ประชากรแฝงเป็นบ้านพักของหน่วยราชการ หอพัก ห้องเช่า เฟิงพักของประชาชนจากชนบทอพยพเข้ามาประกอบอาชีพ ข้าราชการบำนาญ รับจ้าง หาบเร่ กรรมกร นักศึกษา แม่บ้านที่ติดเขตพระราชฐานอาศัยละส่งเสริมให้เกิดการออมเงินในปัญหาที่พบในชุมชน เช่น ปัญหาหนี้ในระบบ ปัญหาความยากจน ปัญหาไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ปัญหาสิ่งแวดล้อม (ขยะ น้ำเน่าเสีย) ปัญหาสิ่งแวดล้อม ประชาชนไม่รวมตัวกันเป็นชุมชนอยู่กันอย่างตัวใครตัวมัน ไม่มีปฏิสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนบ้าน ไม่มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น นางจินตนา เสริมสุข แกนนำชุมชน ซึ่งเคยร่วมงานวิจัยกับคณะวิจัยของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ได้เรียนรู้การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เห็นปัญหาต่างๆ จึงปรึกษากับ นางสมพร ขำนิ่ม ร.อ.สนอง กลิ่นทอง นายณรงค์ ดินแดง รวมทั้งชวนคนในชุมชนมาร่วมประชุมกัน และจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ขึ้นเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2541 มีสมาชิกเริ่มแรก 32 คน เงินออมครั้งแรก 32,000 บาท โดยมีจุดประสงค์เพื่อแก้ปัญหาหนี้

นอกระบบเป็นอันดับแรก ใช้เวทินี้ดึงเงินจากประชาชนฐานะดี ลงมาช่วยประชาชนที่มีหนี้นอกระบบ และส่งเสริมให้เกิดการออมเงิน ลดปัญหาความยากจน สร้างวินัยทางการเงินเพื่อเป็นอุปถัมภ์ในการรวมประชาชนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน

ปัจจุบัน “กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนสระสองห้อง” ตั้งอยู่ ถ.เทพารักษ์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.พิษณุโลก มี ร.อ.สนอง กลิ่นทอง เป็นประธานกรรมการ มีกรรมการฝ่ายต่าง ๆ 10 คน มีกิจกรรมรับฝากเงิน ให้กู้เงิน ชาระหนี้ เปิดทำการทุกวันที 5 ของเดือน มีสมาชิก ณ ปัจจุบัน 302 คน มีเงินหมุนเวียน 3,125,612 บาท บริหารงานภายใต้คำขวัญ “ซื่อสัตย์ โปร่งใส สามัคคี มีส่วนร่วม ตรวจสอบได้ทันที” ทำให้กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนสระสองห้อง เป็นองค์กรที่มีคุณค่าเป็นพลังสำคัญต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม ทำให้การมีส่วนร่วมในชุมชนเพิ่มขึ้น ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง มีศักดิ์ศรีในการดำรงชีวิตอย่างมีแบบแผน และมีเรียนรู้ชุมชนร่วมกันจึงทำให้ชุมชนสามารถจัดการปัญหาที่มากกระทบกับชุมชนได้

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ในระยะเริ่มแรก มีแกนนำชุมชนที่เห็นปัญหาต่างๆ ของคนในชุมชน จึงจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนสระสองห้องขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน ให้มีกิจกรรมร่วมกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายใหญ่เรื่องความเข้มแข็งของชุมชน จึงต้องสร้างความสำคัญ และคุณค่าของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ขึ้น ทำให้เกิดการรวมตัวของคนในชุมชน โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง แก้ปัญหาหนี้นอกระบบ แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม (ขยะ น้ำเน่าเสีย) ส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้ เพื่อลดปัญหาความยากจน ส่งเสริมการออมเงินเพื่อแก้ปัญหาการไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เสริมสร้างคามมีวินัยทางการเงินแก่ประชาชน เพื่อเป็นพื้นฐานของคุณภาพชีวิตที่ดีสร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการรวมตัวกันของประชาชน พื้นวิถีชีวิตไทย ป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม สร้างความสามัคคี เอื้ออาทร สร้างภูมิคุ้มกันชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ วิธีการสำคัญที่ใช้ในการทำงานกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนสระสองห้อง มีคณะกรรมการบริหารงานที่เชื่อมโยงกันทุกกิจกรรม มีการออกระเบียบ ข้อตกลงในการบริหารงาน มีการจัดบันทึกข้อมูล และรายงานผล ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึงทุกเดือนที่ลานเสวนาชุมชน มีศูนย์หนังสืออัจฉริยะประจำชุมชนที่ให้ความรู้แก่สมาชิก คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ฯ และมติที่ประชุมใหญ่ประจำปี มีเป้าหมายเพิ่มรายได้จากกิจกรรมเกี่ยวกับขยะ ด้วยการจัดสรรกำไรของกลุ่มออมทรัพย์ ให้เป็นทุนในการขับเคลื่อน

คณะกรรมการกลุ่มฯ มีการทำงานแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ ได้แก่ เหนรัญญิก ทะเบียน สินเชื่อ บัญชีการเงิน ตรวจสอบ ประชาสัมพันธ์ และเลขานุการ ซึ่งแต่ละคนมีอำนาจหน้าที่ บริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนสระสองห้อง และกิจกรรมในเครือข่ายให้เป็นไปตามแนวทาง กฎ กติกาของกลุ่ม โดยมุ่งเน้น ความซื่อสัตย์ โปร่งใส สามัคคี มีส่วนร่วมตรวจสอบได้ทันที และตอบสนองความต้องการของสมาชิก คณะกรรมการของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ต้องมีส่วนร่วมเข้าไปเป็นกรรมการในกิจการต่างๆ ของชุมชน เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการขยะเพื่อการศึกษา ต้องมีกรรมการจากกลุ่มออมทรัพย์เข้าร่วมบริหารงานด้วย 1 คน

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนสระสองห้อง ได้มีการแก้ปัญหา และพัฒนา เศรษฐกิจและทุนของชุมชนได้ประสบผลสำเร็จให้เห็นเป็นรูปธรรมปัจจัยที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

สมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ทุกคน ไม่มีปัญหาหนี้นอกระบบ มีเงินออม และมีเงินทุนในการประกอบอาชีพ เกิดกลุ่มอาชีพจากการจัดสรรผลกำไรประจำปี สร้างรายได้เสริม จากกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น อาชีพรถสามล้อรับซื้อของเก่า อาชีพขายผลิตภัณฑ์จากขยะ อาชีพรับเหมาทำอาหารว่าง และ

โต๊ะจีนของกลุ่มแม่บ้าน ร้านค้าชุมชน ปิมน้ำมันหยอดเหรียญชุมชน สินค้าของฝากจากกล้วย ลดรายจ่ายจากพืชสวนครัวแก้ปัญหาการไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน จากการถูกรื้อย้ายเพิงพักตามโครงการบูรณะพระราชวังจันทน์

ผลจากการช่วยกันแก้ไขปัญหาของสมาชิก ทำให้สมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่ต้องรื้อย้ายที่อยู่อาศัยสามารถมีเงินออม ไปซื้อที่อยู่อาศัยใหม่ ในโครงการสหกรณ์เคหสถานสีหราชเดโชชัย 8 ราย บ้านมั่นคงตำบลหัวรอ 4 ราย บ้านมั่นคงตำบลอรัญญิก 2 ราย บ้านที่ตำบลพลายชุมชน 2 ราย บ้านที่ตำบลจอมทอง 1 ราย บ้านจัดสรรตำบลบ้านคลอง 1 ราย ปลุกบ้านในที่ดินเดิมที่จังหวัดชัยภูมิ 1 ราย เช่าที่ดินเอกชนปลูกบ้านอยู่ในชุมชนสระสองห้อง 2 ราย ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นแบบเป็นรูปธรรมชัดเจน แก้ไขปัญหาความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยของสมาชิก รวมทั้งเงินรายได้หมุนเวียนในกลุ่มออมทรัพย์ยังสามารถนำไปจัดสรรสาธารณประโยชน์ แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม (ขยะ น้ำเน่าเสีย) จนได้รับรางวัลชนะเลิศโครงการ Zero Waste (ชุมชนปลอดขยะ) ระดับประเทศ ถ้วยรางวัลสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปี 2552 ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจมีแรงบันดาลใจในการฟื้นฟูวิถีชีวิตไทย มีความสามัคคี เอื้ออาทร จนได้รับการยอมรับจาก อบท. ให้เป็นพื้นที่สำคัญของเทศบาลฯ ในการการแข่งขันในเวทีต่างๆ มากมาย ชุมชนมีเงินกองทุนเป็นของตนเอง ลดการพึ่งพิงเงินทุนจากภายนอก เป็นศูนย์การเรียนรู้ จากความสำเร็จบรรลุตามจุดประสงค์เมื่อแรกก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ ทำให้ชุมชนมีเงินทุน มีบุคลากร มีความร่วมมือจากประชาชน ได้รับการตอบรับจากชุมชนอื่นๆ ในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ชุมชนได้รับการยอมรับให้เป็นศูนย์เรียนรู้รับคณะศึกษาดูงานจากทั่วประเทศ เข้าศึกษาดูงานในศูนย์ เรียนรู้ชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) ปีละไม่ต่ำกว่า 100 คณะ โดยให้ความรู้ 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตร การบริหารจัดการขยะครบวงจรระดับครัวเรือน หลักสูตรขยะรีไซเคิลเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และหลักสูตรการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ขยะ

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

1. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนด้านข้อมูล บุคลากร และสนับสนุนงบประมาณ เป็นพี่เลี้ยงด้านการจัดสวัสดิการ วันละ 1 บาท จัดสรรงบประมาณสมทบการจัดสวัสดิการ 2 รอบ และอยู่ในระหว่างขอสมทบรอบที่ 3
2. เทศบาลนครพิษณุโลก เป็นหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่ให้การสนับสนุน การดำเนินงาน ได้แก่ ด้านข้อมูล บุคลากร สถานที่ดำเนินการ การประสานงาน การสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนด้านความรู้ ทรัพยากร เทคโนโลยี ให้การศึกษา อบรม
3. สำนักงานสหกรณ์จังหวัดพิษณุโลก เป็นหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่ ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ได้แก่ ด้านข้อมูล บุคลากร ให้ความรู้ด้านการบัญชี
4. จังหวัดทหารบกพิษณุโลก ใช้สถานที่การประชุมพื้นที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน
5. สำนักงานสิ่งแวดล้อมจังหวัดพิษณุโลก เป็นหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่ ให้การสนับสนุนการดำเนินงานด้านข้อมูล บุคลากร ให้การสนับสนุน ความรู้ อุปกรณ์ในการทำปุ๋ยหมัก
6. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิษณุโลก สนับสนุนทางด้านวิชาการต่างๆ และให้การสนับสนุนในการจัด กิจกรรม เช่น กิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ ช่วยเหลือผู้พิการ และผู้ด้อย โอกาส
7. พัฒนาชุมชน ผ่านทางโครงการ SML เป็นหน่วยงานข้อมูล บุคลากร และสนับสนุนงบประมาณ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จัดซื้อ วัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับธุรกิจรีไซเคิลเป็นจำนวนมาก เช่น เครื่องอัดขยะ เครื่องบดย่อยกิ่งไม้ เครื่องตัดเหล็ก เครื่องเสียง รถสามล้อเครื่อง รถ ปิคอัพบรรทุกขยะ ฯลฯ

ความล้มเหลว ข้อติดขัดสำคัญที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนสระสองห้อง มีอุปสรรคต่อการทำงาน ดังนี้ คณะกรรมการ มีการบริหารจัดการไม่ดีเท่าที่ควร ส่งผลให้การดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ล่าช้าไปบ้าง มีปัญหาเรื่องหนี้ในระบบ ปัญหาความยากจน

จากปัญหาดังกล่าว ทางกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนสระสองห้อง ได้ใช้งานวิจัยมาช่วยในการแก้ปัญหา และพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนได้ประสบผลสำเร็จ ให้สมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ทุกคน ไม่มีปัญหาหนี้ในระบบ มีเงินออมและมีเงินทุนในการประกอบอาชีพ เกิดกลุ่มอาชีพจากการจัดสรรผลกำไรสร้างรายได้ โดยส่งเสริมให้สมาชิกเกิดการออมเงิน สร้างวินัยทางการเงิน เพื่อเป็นการรวมประชาชนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ให้มีกิจกรรมร่วมกัน ส่งเสริมอาชีพสร้างรายได้ เพื่อลดปัญหาความยากจน มีหลักสูตรการทำกล้วยตากจากพลังงานแสงอาทิตย์ หลักสูตรอาหารว่างและขนมอบ เพื่อการประกอบอาชีพ และหัตถกรรมกลุ่มแม่บ้าน เพื่อการประกอบอาชีพ

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

บทเรียนที่สำคัญของกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนสระสองห้อง ที่ได้เรียนรู้การมีส่วนร่วมกับชุมชน มีความตระหนักรู้ มีความสามารถในการเลือกและตัดสินใจ ความสามารถในการต่อรองของกลุ่ม เปิดโอกาสให้สมาชิกเสนอแนวทางการพัฒนา ให้ความสำคัญกับการแสวงหาความรู้ เพื่อมาปรับใช้ให้เข้ากับสมาชิกและคณะกรรมการฯ สมาชิกจิตอาสา มีการตั้งกฎระเบียบร่วมกัน โปร่งใส ตรวจสอบได้ แก้ปัญหาได้จริง เกิดความช่วยเหลือพึ่งพากันในชุมชน คนในชุมชนร่วมกันพัฒนา ลดสังคมการอยู่แบบตัวใครตัวมัน รวมถึงมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกๆ ด้าน ให้เป็นที่พึ่งของคนในชุมชน ทางกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนสระสองห้องให้ความสำคัญกับการประเมินผลกิจกรรม

พร้อมทั้งข้อเสนอแนะหลังการทำการกิจกรรมเพื่อพัฒนาการทำงานในครั้งต่อไป ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แผนในการพัฒนาชุมชนในอนาคต

1. พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ฟื้นฟูวิถีชีวิตไทย มีความสามัคคี เอื้ออาทร สร้างการยอมรับจาก อปท.
2. ส่งเสริมชุมชนมีเงินกองทุนเป็นของตนเอง ลดการพึ่งพิงเงินทุนจาก ภายนอกอย่างแท้จริง
3. สร้างศูนย์การเรียนรู้จากความสำเร็จบรรลุตามจุดประสงค์เมื่อแรก ก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ ทำให้ชุมชนมีเงินทุนได้รับความร่วมมือจาก ประชาชน ในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก
4. สร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) เพื่อรับคณะ ศึกษาดูงานจากทั่วประเทศ โดยมีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม จัดทำหลักสูตร การบริหารจัดการขยะครบวงจรระดับ คราวเรือน
5. พัฒนาหลักสูตรขยะรีไซเคิลเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อม หลักสูตร การสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ขยะ หลักสูตรหัตถกรรมกลุ่มแม่ บ้าน เพื่อการประกอบอาชีพหลักสูตรการทำกล้วยตากจากพลังงาน แสงอาทิตย์ หลักสูตรอาหารว่างและขนมอบ เพื่อการประกอบอาชีพ

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลท่าแฝก อำเภอท่าปลา จังหวัดอุดรดิตถ์

เขียนโดย เสกสัน ไชยวุฒิ

ตำบลท่าแฝก ตั้งอยู่ในอำเภอท่าปลา จังหวัดอุดรดิตถ์ จากการศึกษาของผู้นำในกลุ่มเครือข่ายภาคประชาชนตำบลท่าแฝก ที่มีการปรึกษาหารือและศึกษาจากการดูตัวอย่างจากแหล่งเรียนรู้ และพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานในการบริหารจัดการองค์การการเงินชุมชนในการจัดระบบการเงินและการแก้ปัญหาหนี้สินในตำบล และจากการเข้าร่วมกระบวนการจัดทำแผนชุมชนทุกหมู่บ้านในตำบลท่าแฝกร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลท่าแฝกในการจัดทำแผนพัฒนาระดับหมู่บ้านและระดับตำบล พบปัญหาสำคัญของราษฎรตำบลท่าแฝก คือ ปัญหาความยากจนที่เกิดจากปัญหาหนี้สินที่กู้ยืมมาเพื่อทำการเกษตรหรือบางรายกู้ยืมเพื่อใช้ในการส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษ พบปัญหาในการส่งเงินกู้ซึ่งในช่วงระยะเวลาที่ต้องชำระหนี้ตามกำหนดไม่มีเงินส่งเนื่องจากปัญหาราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำหรือเกิดภัยพิบัติทำให้ในบางรายต้องกัหนี้ในระบบร้อยละ 5 ร้อยละ 10 ต่อเดือนเพื่อส่งในหนี้เงินกองทุนของหมู่บ้าน บางรายก็เป็นหนี้หลายกองทุนหมุนเวียนเงินส่งใช้กลายเป็นหนี้แบบงูกินหาง

ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวนี้เอง ทำให้กลุ่มเครือข่ายภาคประชาชนตำบลท่าแฝก มีการพูดคุยกันถึงปัญหาดังกล่าวและมีแนวคิดในการที่จะจัดการกับปัญหานี้ขึ้นให้คนภายในตำบล เบื้องต้นได้รับการประสานงานกับธนาคารออมสินเปิด OD ให้กับทางกลุ่มกองทุนหมู่บ้านซึ่งดอกเบี้ยเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของธนาคารคือร้อยละ 4.89 ต่อปี ก็ช่วยบรรเทาปัญหาในเรื่องดอกเบี้ยได้บางส่วนแต่เป็นเพียงการแก้ไขปัญหาที่ปลายทาง ปัญหาจริง ๆ ก็คือเงินต้นเดิมที่ราษฎรแต่ละคนกู้ยืมมาทำอย่างไรถึงจะลดลงและหมดไปได้ หรือใครที่มีสัญญาเงินกู้ยืมอยู่หลายกองทุนทำอย่างไรถึงจะลดจำนวนสัญญาเงินกู้และลดจำนวนเงินกู้ลงได้จึงเป็นเหตุผลในการจัดทำโครงการนี้ขึ้นมาเพื่อดำเนินการในการสำรวจข้อมูลกองทุนหมู่บ้านในตำบลท่าแฝก จำนวน 9 หมู่บ้านว่ามีกองทุนภายในหมู่บ้านกี่กองทุน กองทุนอะไรบ้าง มีจำนวนสมาชิกกี่ราย และรายได้บ้างที่ประสบปัญหาในการส่งชำระหนี้เงินกองทุน ปัญหาเกิดจากอะไร เชื่อมโยงทุนและร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้แก่คนในตำบลท่าแฝกเพื่อเป้าหมายในการหลุดพ้นจากปัญหานี้ขึ้นและปัญหาความยากจนของคนในตำบลท่าแฝกต่อไปในอนาคต

สถาบันการเงินชุมชนตำบลท่าแฝก เปิดทำการตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม 2554 เป็นต้นมา ผลการดำเนินการปัจจุบัน เงินฝาก 923,191 บาท เงินถอน 459,160 บาท ปล่อยเงินกู้ 1,344,000 บาท ชำระเงินกู้ 1,129,888 บาท เงินต้น 1,009,018 บาท ดอกเบี้ย 120,870 บาท จำนวนสมาชิกฝากเงิน 140 คน / ปิดบัญชี 5 คน / สมาชิกกู้ยืม 25 คน

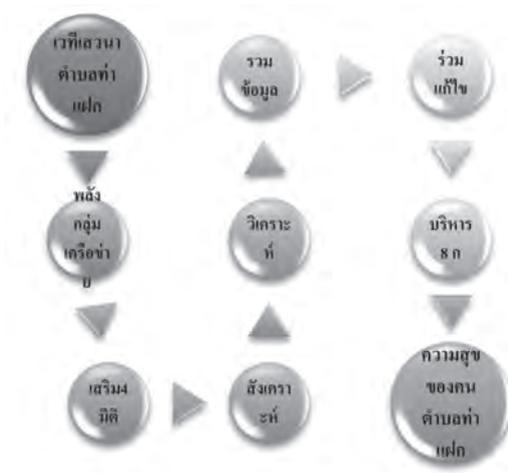
เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- สมาชิกในชุมชนรู้จักการออม การระดมทุนในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและยังเป็นการพัฒนาผู้นำและส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
- เกิดการทำงานที่มุ่งเน้น “การปรับทัศนคติ” และ “เสริมพลังชุมชน”

พร้อมทั้งเปิดโอกาสในการเรียนรู้และการเข้าถึงองค์ความรู้ของชุมชนในการบริหารและจัดการทุนชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน โดยมีความครอบคลุมทุกกลุ่ม เช่นกลุ่มออมทรัพย์ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้ด้อยโอกาส หรือ กลุ่มอื่นๆ เป็นองค์ประกอบหลักในการดำเนินโครงการ

- เกิดการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาไปสู่ชุมชนและท้องถิ่นที่น่าอยู่ โดยชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ ที่ครอบคลุมทั้ง 4 มิติ กาย ใจ สังคม และ ปัญญา หรือในมิติใดมิติหนึ่ง
- เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการชุมชน โดยการเก็บข้อมูล ประมวลผลข้อมูล และแสดงข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับปัญหาและทุนเดิมที่ชุมชนมีอยู่ (ทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรม ทุนทรัพยากรธรรมชาติ หรือทุนภูมิปัญญา) มีการวางแผนและการดำเนินการเพื่อการแก้ไขปัญหาตรงกับความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริงและแสดงความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและมีกิจกรรมสร้างสรรค์ เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในทุกกระบวนการตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล ร่วมดำเนินงาน และร่วมติดตาม ประเมินผล เพื่อให้ชุมชนที่เข้มแข็ง
- เกิดองค์กรการเงินชุมชนที่มีการวางแผนการทำงานที่ชัดเจนและมีแนวโน้มในการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง ผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการต้องเป็นคนในชุมชน ไม่เฉพาะเจาะจงสมาชิกกลุ่ม ชมรม หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง
- มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและมีแกนนำกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน โดยมีการบริหารจัดการด้วย 8 ก. ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนงานในชุมชน ได้แก่

- 1) มีแกนนำชุมชน หรือกลุ่ม/องค์กรหลักในการรับผิดชอบและขับเคลื่อนงาน
- 2) มีการสร้างสัมพันธ์ภาพ ภาศึเครือข่ายในการร่วมสนับสนุนและขับเคลื่อนงาน
- 3) มีการระดมทรัพยากรเพื่อเป็นกองทุนของชุมชนเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนงาน
- 4) มีระบบการจัดการ มีการแบ่งหน้าที่/โครงการสร้างการทำงานที่ชัดเจน
- 5) ส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน
- 6) มีการสื่อสารข้อมูลโครงการเป็นระยะ เพื่อสร้างความตื่นตัวของชุมชน ตลอดจนสื่อสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน
- 7) มีกระบวนการพัฒนาเสริมศักยภาพสำหรับคนในชุมชน
- 8) สร้างกฎกติกา ระเบียบชุมชนเพื่อเป็นแนวทาง ข้อปฏิบัติร่วมกันของชุมชน

รูปแบบโครงสร้างในการบรรลุเป้าหมายของพื้นที่รูปธรรมตำบลท่าแฝก

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินการ

- เวทีเสวนาวิเคราะห์สถานการณ์ตำบลท่าแฝก เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา
- เวทีรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ปัญหาจริงขององค์กร และกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ตำบลท่าแฝก
- เวทีสร้างกระบวนการเรียนรู้ และกำหนดแผนรวมถึงกติการ่วมกัน ขององค์กร และกลุ่มต่างๆในพื้นที่ตำบลท่าแฝก
- ประสานความร่วมมือ และขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการดำเนินโครงการ ดังนี้
 - ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น คณะผู้บริหาร อบต., สมาชิก อบต., กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนในชุมชนให้การสนับสนุน
 - ประชาชนทั่วไปให้ความสนใจเป็นสมาชิกนำเงินมาฝากออม-ถอน และเป็นลูกค้ากู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยตามที่กฎหมายกำหนด
 - ได้รับความเห็นชอบในการก่อสร้างอาคารสำนักงาน(ที่ทำการสถาบันการเงินชุมชนตำบลท่าแฝก) โดยผ่านกระบวนการประชาคมได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าแฝก ปี 2554–2556 ในยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาด้านการเมืองและการบริหาร แนวทางที่ 2 เพื่อเป็นการบริการแก่ประชาชนในตำบลท่าแฝก และเชื่อมโยงไปยังการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน
 - การบูรณาการความร่วมมือไปยังกองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ 6 บ้านเด่นยาว และธนาคารออมสินสาขาน้ำปาด ในการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนตำบลท่าแฝก และส่วนการคลังงานการเงินและบัญชี ให้ความช่วยเหลือในการเป็นพี่เลี้ยงในด้านการเงินและบัญชี อีกทั้งยังใช้ประโยชน์เป็นที่ทำการของส่วนการคลังได้อีกด้วย

- ได้บรรจุไว้ในข้อบัญญัติขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าแฝก ประจำปีงบประมาณ 2554 โดยการโอนเงินงบประมาณรายจ่าย มาตั้งเป็นรายจ่ายหมวดค่าครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ประเภท อาคารสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลท่าแฝก จำนวนเงิน 500,000 บาท โดยผ่านมติเห็นชอบจากที่ประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าแฝก

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- มีทีมสำรวจข้อมูลสภาพปัญหาที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพื้นที่เพื่อกำหนด กลุ่มประเด็นงานต่างเกี่ยวกับการจัดการการเงินและทุนชุมชน และ หาแนวทางแก้ไขร่วมกัน
- เกิดศูนย์รวมการประสานงานในการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรต่างๆ ใน พื้นที่ให้มีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในทุกด้านทุกประเด็น ร่วมกันแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการการเงินและทุนชุมชนแบบ บูรณาการเพื่อนำไปสู่การดำรงชีพของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน
- เกิดศูนย์กลางในการสร้างกลไกการเรียนรู้จากเหตุที่เกิดในชุมชน เพื่อนำไปสู่กระบวนการในการแก้ไขปัญหาของราษฎรตำบลท่าแฝก อย่างเป็นระบบ
- ก่อให้เกิดแหล่งเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกและความรู้สึกว่าเป็นส่วน หนึ่งในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการปัญหาและทรัพยากรใน พื้นที่ของตนเอง
- ก่อให้เกิดสร้างภาคีเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเชื่อมโยง องค์กรความรู้ในการแก้ไขปัญหาให้เกิดอย่างเป็นรูปธรรม
- มีหน่วยงานภาคี ให้การสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น ธนาคารออมสิน เข้ามาสนับสนุนองค์ความรู้ในการบริหารจัดการทุนชุมชนในลักษณะ

สถาบันการเงินชุมชน ได้มอบครุภัณฑ์เครื่องคอมพิวเตอร์พร้อมโปรแกรมระบบการจัดการธนาคาร วัสดุและครุภัณฑ์เพื่อจัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้ พร้อมทั้งให้เจ้าหน้าที่ของธนาคารมาสอนวิธีการใช้งานองค์การบริหารส่วนตำบลท่าแฝก ที่ช่วยสนับสนุนบุคลากรในการให้ความรู้เรื่องการเงินบัญชี รวมทั้งการก่อสร้างอาคารสถาบันการเงินชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้ให้การสนับสนุนเรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าแฝก รวมทั้งรับรางวัลการดำเนินงานพื้นที่รูปธรรมจากองค์กรพัฒนาชุมชน(พอช.) ในโครงการค้นหาและพัฒนาพื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชน จำนวนเงิน 90,000 บาท เป็นต้น

ข้อติดขัดสำคัญ ที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน

- สภาพพื้นที่ภูมิศาสตร์เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการติดต่อสื่อสารของหน่วยงาน และองค์กรภายนอกที่จะร่วมเป็นภาคีในการหนุนเสริมงานพื้นที่รูปธรรมตำบลท่าแฝก
- สภาพการประกอบอาชีพของชาวบ้านในชุมชนตำบลท่าแฝก มีวิถีชีวิตที่ทำงานตลอดทั้งปี ทำให้การประสานงาน การประชุม หรือการทำกิจกรรมของตำบล โดยทั้งผู้นำ และชาวบ้านต่างหาเวลาที่ตรงกันยากมาก
- การสร้างกระบวนการเรียนรู้ รวมถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติเป็นเรื่องที่ยาก และจำต้องใช้เวทีในการแลกเปลี่ยน รวมถึงตั้งกฎ กติกาของกลุ่มเพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง

บทเรียนสำคัญที่ได้รับจากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

- การจะแก้ไขปัญหาของชุมชนตำบลท่าแฝกที่สะสมเป็นเวลานาน จำเป็นต้องอาศัยการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างเข้าใจ โดยจะต้องมีความจริงใจของทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน องค์กร กลุ่มต่างๆ และชาวบ้านตำบลท่าแฝกทุกคนที่จะกำหนดแนวทาง วิธีการแก้ปัญหา (การปลดแอก) รวมถึงการปฏิบัติอย่างเอาจริง เอาจังร่วมกัน
- การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร หรือความรู้บางอย่างต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้รู้จากภายนอกชุมชน ซึ่งจะเป็นภาคที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนงาน เพราะข้อมูลข่าวสารสามารถนำมาประกอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ตำบลท่าแฝกทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ และยังเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการแก้ปัญห่อีกด้วย
- การสนับสนุน หรือการให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาชุมชนของแหล่งทุน ก็เป็นปัจจัยความสำเร็จอีกประการหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานให้เป้าหมายที่วางไว้สำเร็จร่วมกัน
- เวทีเสวนาในการแก้ไขปัญหา ไม่ได้เป็นกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลท่าแฝกอย่างเดียว แต่ยังสามารถสร้างผู้นำรุ่นใหม่ของชุมชน ที่จะสานต่องานจากรุ่นพี่ รวมถึงแนวทางการพัฒนาตำบลในทิศทางอื่น อีกด้วย

- จากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในตำบล อย่างต่อเนื่องจึงได้รับการยอมรับในระดับภูมิภาค ว่าเป็นการทำงานของภาคประชาชนที่มีผลการดำเนินงานที่มีความเป็นรูปธรรมเกิดจากการร่วมตัวของภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนการดำเนินงานและมีโอกาสเข้าร่วมประชุมในระดับภาคเหนือตอนล่างและนำเสนอผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนจนได้รับรางวัลอีกด้วย

ชุดความรู้

61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจ และทุนชุมชนจัดการตนเอง

◆ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ชุดความรู้ 61 พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชนจัดการตนเอง

พิมพ์ครั้งแรก	มีนาคม พ.ศ.2558
จำนวนพิมพ์	1,000 ชุด
ที่ปรึกษา	สิน สี่อสวน, สมชาติ ภาரசสุวรรณ, รัชรา เอียดศิริพันธ์ ศุภนิมิตร ศิลา
บรรณาธิการ	เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย, อภินันท์ ยอดมณี
ผู้เรียบเรียง	พัลลภา ฉัตรทอง
คณะผู้เขียน	กรรณิการ์ แพแก้ว, รุสนา อาเปาะอาลี, สุพิศ วงษ์ปลั่ง สันตติ เศษสุวรรณ, สุรมิตร ศรีสุรักษ์, ยุพิน คำแก้ว อาศิริระอนันต์ อินทร์ปาง, นันทกานต์ อุบลภาพ สุทธิลักษณ์ โตกทอง, ธีรภัทร เทพพันธ์, ลลิตา รั้งสรรค์วิวัฒน์ เสกสัน ไชยวุฒิ, อัมภรณ์ บุญชิต, มนัสนันท์ ผลานิสงค์
พิสูจน์อักษร	เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย
ออกแบบรูปเล่ม	คำประกอบ ศิลป์ศรี
ประสานการผลิต	ชัชฎาพร อำนวยสุวรรณ

เจ้าของ และผู้จัดพิมพ์

สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
912 ซอยนวมินทร์ 47 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ : 0 2378 8300-9 โทรสาร : 0 2378 8386
Home page : <http://www.codi.or.th> E-mail : codi@codi.or.th

สารบัญ

สภาองค์กรชุมชนตำบลบึงแก อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร	3
กลุ่มแปรรูปอาหารเพื่อการผลิตตำบลหนองสูงเขิน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น	8
“ตลาดสีเขียว” ตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด	17
สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองตอกแป้น อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์	26
เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม	31
สถาบันการเงินชุมชนตำบลพะเนา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	37
สถาบันการเงินชุมชนตำบลนางมุด อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์	44
การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลเกษมทรัพย์ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา	57
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ	64
สภาองค์กรชุมชนตำบลนาจะหลวย อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี	72
สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองกินเพล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี	81
สถาบันการเงินชุมชนตำบลทุ่งไผ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ	92
กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเขาคอก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์	101
สภาองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อย อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร	111
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี	117
กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโพหนอง อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย	124
วิสาหกิจเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้า ตำบลบุงคล้า อำเภอบุงคล้า จังหวัดบึงกาฬ	132
กองทุนตำบลโพธิ์หมากแข้ง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ	139

สภาองค์กรชุมชนตำบลบึงแก อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร

เขียนโดย สุพิศ วงษ์ปลั่ง

บริบทชุมชนตำบลบึงแก

สันนิษฐานกันว่า “บึงแก” เป็นหมู่บ้านมาตั้งแต่สมัยขอม เพราะสังเกตได้ว่าบ้านบึงแกมีบึงล้อมรอบหมู่บ้าน และมีชั้นคูรอบอีกชั้นหนึ่ง มีพระพุทธรูปใหญ่เก่าแก่ และโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก ตำบลบึงแกตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างตำบลโนนทราย และตำบลม่วง ห่างจากอำเภอมหาชนะชัยประมาณ 15 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดยโสธรประมาณ 43 กิโลเมตร พื้นที่โดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีห้วย หนอง บึงอยู่รอบๆ กระจัดกระจายอยู่ทั่วตำบลตามพื้นที่ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย ความอุดมสมบูรณ์ของดินอยู่ในระดับปานกลาง สภาพพื้นที่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 33,556 ไร่ หรือประมาณ 50 ตารางกิโลเมตร ตำบลบึงแกมีทั้งหมด 11 หมู่บ้าน 1,296 ครัวเรือน และมีประชากรจำนวน 5,622 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาคือ เลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป

เมื่อปี พ.ศ. 2552 ตำบลบึงแก ได้จัดตั้งจัดตั้งเป็น “สภาองค์กรชุมชนตำบลบึงแก” ขึ้น โดยมีตัวแทนกลุ่มต่างๆ ได้เข้าเป็นสมาชิก ทำหน้าที่ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาของชุมชนร่วมกัน เพื่อเดินไปสู่เป้าหมายการพัฒนา

ในเรื่องการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เพื่อให้เป็นเครือข่าย เศรษฐกิจและทุนชุมชนที่ยั่งยืนในอนาคต

เป้าหมายสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- เพื่อส่งเสริมการสร้างอาชีพ และรายได้ที่มั่นคงให้แก่ประชาชน ในตำบล
- เพื่อสร้างระบบเครือข่ายเศรษฐกิจ และทุนชุมชนสู่ความยั่งยืน
- เพื่อส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ และลดต้นทุนในการผลิต
- เพื่อเป็นการบูรณาการ การทำงานร่วมกัน ระหว่างคนในชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในดำเนินงาน

ในการขับเคลื่อนงานด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนตำบลบึงแกนั้น เริ่มจากการให้แกนนำ ในแต่ละหมู่บ้านได้มีเวทีในการพูดคุยกัน วิเคราะห์ปัญหา โอกาส วิเคราะห์ชุมชนร่วมกัน เพื่อให้ผู้นำมีความชัดเจนเกี่ยวกับชุมชนของตนเองมากขึ้น จึงร่วมกันจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ในระดับจังหวัด ทำให้เกิด “สภาองค์กรชุมชนตำบลบึงแก” เพื่อการขับเคลื่อนงานเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ ในตำบลเข้าด้วยกัน

จากนั้นสภาองค์กรชุมชนตำบลบึงแก จึงร่วมกับกลุ่มผู้นำ กลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนกลุ่มต่างๆในชุมชน เช่น กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มผลิต แหนม กลุ่มทอผ้าไหม เป็นต้น มาพูดคุยหารือ วิเคราะห์ชุมชนกำหนดเป้าหมายในการขับเคลื่อนร่วมกัน เพื่อให้ทุกกลุ่มองค์กรเดินไปสู่เป้าหมาย

เดียวกันได้ จากนั้นจึงเข้าไปต่อยอดหนุนเสริมกลุ่มองค์กรต่างๆ ให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ตามความต้องการของกลุ่มนั้นๆ ทำให้เกิดเครือข่ายเศรษฐกิจ และทุนชุมชนที่มีความเข้มแข็ง

ปัจจัยในความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- **เปิดเวทีให้มีพื้นที่พูดคุยเสวนาบ่อยๆ** การพูดคุยกันบ่อยๆ ทำให้เกิดการแสดงความคิดเห็น แต่ละกลุ่มได้เสนอปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง และกลุ่มองค์กร ซึ่งเวทีนี้ จะเป็นเวทีที่ร่วมกันรับฟังปัญหา ความคิดเห็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการนำเสนอของแต่ละคน แต่ละกลุ่ม ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้รับการแก้ไข โดยความร่วมมือกันไม่ใช่แค่เพียงคนเดียว และถ้ามีสิ่งดีๆ เกิดขึ้นก็เป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนให้กันและกัน ได้เรียนรู้ และนำไปปฏิบัติกับกลุ่มองค์กรของตนได้
- **คณะทำงานที่เข้มแข็ง** การเคลื่อนงานด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลบึงแกนั้น อาศัยสภาองค์กรชุมชนตำบลบึงแก เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน ซึ่งคณะทำงานของสภาองค์กรนั้น เป็นคณะที่มีความเข้มแข็ง มีจิตสาธารณะ มีความเป็นผู้นำ และสามารถรับแรงกดดันต่างๆ ได้ สามารถเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเข้ามารวมกลุ่มกัน และเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน จึงทำให้การทำงานนั้นประสบผลสำเร็จ และที่สำคัญการทำงานต้องมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ บอกที่มาที่ไปของงบประมาณต่างๆ ได้
- **ทุนภายใน** การทำงานของบึงแกนั้น ได้ใช้ทุนภายในชุมชนให้มากที่สุด เพื่อการต่อยอด และหนุนเสริมจากสิ่งที่มีอยู่ให้เกิดการพัฒนา จนนำไปสู่ความเข้มแข็ง

- **งบประมาณ** งบประมาณนั้นมีส่วนสำคัญ ทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นได้ จนนำไปสู่การขับเคลื่อนงานต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสภาองค์กรชุมชนตำบลบึงแก ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และสถาบันส่งเสริมอาชีพที่สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดเวทีส่งเสริม สัมมาชีพกลุ่มแม่บ้าน ทำให้เกิดการพัฒนาด้านอาชีพในชุมชน
- **การเรียนรู้จากภายนอก** เช่น การศึกษาดูงาน การนำวิทยากรจากภายนอกเข้าหนุนเสริมให้ความรู้ในการทำงานเสริมสัมมาชีพ เช่น การแปรรูปผลผลิต การพัฒนาประสิทธิภาพสินค้าของชุมชน เป็นต้น

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ปัญหาสำคัญของสภาองค์กรชุมชนตำบลบึงแก ในการขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจและทุนชุมชนนั้น เป็นปัญหาในเรื่องการเข้าร่วมเวทีประชุม ซึ่งบางหมู่บ้านสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกครั้ง และอีกจำนวน 4 หมู่บ้าน มีปัญหาเรื่องการเดินทาง เนื่องจากพื้นที่อยู่ห่างกันออกไปเกือบ 10 กิโลเมตร ทำให้การร่วมงานประชุม หรืองานต่างๆ ไม่สม่ำเสมอ ทำให้กลุ่มองค์กรที่อยู่หมู่บ้านที่ห่างออกไปจากที่ตั้ง ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชน คณะทำงานสภาองค์กรชุมชนจึงแก้ปัญหาโดย ให้กลุ่มองค์กรในพื้นที่นั้นบริหารจัดการตนเองในการทำงาน และเมื่อเกิดความพร้อม จึงจัดแจ้งเข้าร่วมกับสภาองค์กรชุมชน ซึ่งจากเวทีประชุมสภาองค์กรชุมชนกับผู้นำหมู่บ้านนั้น ได้ตั้งเป้าหมายร่วมกันว่า การรวมกลุ่มให้ครอบคลุมพื้นที่ของตำบล ถือเป็นเป้าหมายร่วมกันของสภาองค์กรชุมชนตำบลบึงแก และผู้นำหมู่บ้าน ในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน ในปี 2557-2558 นี้

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนงานพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจและทุนชุมชนของตำบลบึงแกนั้น การรู้จักใช้สิ่งที่ชุมชนมี และนำไปต่อยอดหนุนเสริมจากทุนของชุมชนเอง ทำให้การทำงานเป็นไปด้วยความราบรื่น และในพื้นที่เองมีการเปิดเวทีให้คนทำงานได้มีเวทีคุยกันบ่อยๆ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รั้บรั้ รั้บฟัง ปรึกษาหารือกันนั้นสำคัญมาก เนื่องจากงานต่างๆ เกิดขึ้นจากคน ฉะนั้นคนจึงต้องคุยกัน และกำหนดเป้าหมายที่จะเดินไปด้วยกัน มีเป้าหมายเป็นหนึ่งเดียวกัน รวมไปถึงการทำงานจะต้องมีความโปร่งใส และการเลือกคนที่จะเข้ามาเป็นผู้นำนั้น ต้องเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน มีความเป็นผู้นำสูง ทำให้การทำงานนั้นจะเกิดผลสำเร็จอย่างที่ตั้งใจไว้

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การรวมกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนให้เกิดความเหนียวแน่น เป็นกลุ่มเดียวกันมากกว่าปัจจุบัน เพื่อทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในภาพรวม และขยายเครือข่ายฐานเศรษฐกิจและทุนชุมชนมากขึ้น

กลุ่มแปรรูปอาหารเพื่อการผลิตตำบล หนองกุ้งเขิน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

เขียนโดย นันทกานต์ อุบลภาพ

ตำบลหนองกุ้งเขิน แบ่งเขตการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2518 ออกจากตำบลนาหว้า ปัจจุบันเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอภูเวียง ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านหนองกุ้งเขิน หมู่ 2 บ้านหนองโน หมู่ 3 บ้านโนนพัฒนา หมู่ 4 บ้านหนองกระเดา หมู่ 5 บ้านหนองกระແห่ง หมู่ 6 บ้านโนนศิลา หมู่ 7 บ้านโนนม่วง หมู่ 8 บ้านหนองกุ้งเขิน หมู่ 9 บ้านน้ำเขิน

บ้านหนองกุ้งเขิน เกิดกลุ่มแปรรูปอาหารขึ้น เนื่องจากชุมชนมีปัญหาการว่างงาน และหลังฤดูทำนาชาวบ้านไม่มีงานทำประกอบกับมีปัญหาหนี้สินครัวเรือน ทำให้เริ่มมีการหารือกินในกลุ่มผู้นำชุมชนถึงสภาพปัญหาของชุมชน จึงมีการจัดประชุมหารือร่วมกันกับชาวบ้าน มีการเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาหาร่วมกันจนได้ข้อสรุปว่า ชุมชนมีสิ่งที่น่าส่งเสริม คือ เรื่องภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่ในเรื่องการถนอมอาหาร ประกอบกับพื้นที่บ้านหนองกุ้งเขินเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้กับลุ่มน้ำเขิน อ่างเก็บน้ำอุบลรัตน์ มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ เช่น มีป่าชุมชน และมีแหล่งน้ำที่มีสัตว์น้ำหลากหลายชนิดอาศัยอยู่ และมีการถนอมอาหารกินใช้ในครัวเรือนกันอยู่แล้ว เช่น ปลาตากแห้ง ปลาร้า ปลาจ่อม ฯลฯ จึงเริ่มมีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มกันผลิตอาหารแปรรูป

ชนิดต่างๆ เพื่อจำหน่าย โดยได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มขึ้น ชื่อว่า **กลุ่มแปรรูปอาหารน้ำเขิน** มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 มีนางสาวลี ชัยงาม เป็นประธานกลุ่มคนแรก มีสมาชิกแรกเริ่มจำนวน 16 คน ดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จนได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นสินค้าโอท็อประดับ 4 ดาว และกำลังพัฒนาขึ้นเป็นระดับ 5 ดาว จนกระทั่งมีสมาชิก 65 คน มีการจัดตั้งศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ กลุ่มแปรรูปอาหารเพื่อการผลิตบ้านน้ำเขิน เลขที่ 155 หมู่ 9 ตำบลหนองกุ้งเขิน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ขึ้นในวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2555 ซึ่งมียอดเงินกองทุนเงินออมทรัพย์ จำนวน 2,774,565 บาท และกองทุนส่งเสริม 142,520,547 บาท รวมทุนที่ดำเนินการกับเศรษฐกิจและทุนชุมชน 145,295,112 บาท (ข้อมูล ณ วันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2557)

นอกจากกลุ่มแปรรูปอาหารแล้ว ยังมีการส่งเสริมกลุ่มอาชีพต่างๆ เกิดขึ้นมาอีกหลายกลุ่ม รวมทั้งมีการจัดตั้งกองทุนต่างๆ ขึ้น เพื่อช่วยสนับสนุนด้านทุนการประกอบอาชีพต่างๆ ช่วยเหลือสมาชิกด้านสวัสดิการ และส่งเสริมงานด้านข้อมูลองค์ความรู้ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่องานพัฒนาของชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทำให้แต่ละกลุ่มสามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี จนกลุ่มเกิดความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีกลุ่มต่างๆ เช่น กองทุนเงินล้าน กลุ่มร้านค้าสาธิต 2 แห่ง กองทุนสตรีทุกหมู่บ้าน กลุ่ม อสม.(ทุกหมู่บ้าน) กลุ่มทอเสื่อกก กองทุนสงเคราะห์ศพ กลุ่มเย็บปักถักร้อย กลุ่มกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มผู้เลี้ยงโคกระบือ กลุ่มปลาร้าสมุนไพรมะขาม กลุ่มปลาร้าบอง กลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชัง กลุ่มแปรรูปปลา ปลาร้าสมุนไพรมะขาม ไอโอดีน เป็นต้น

เป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน

1. เพื่อให้การจัดตั้งกองทุนชุมชนที่เป็นแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ พัฒนาให้เป็นสถาบันการเงินหลักของชุมชนที่ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อชุมชน เป็นชุมชนที่เข้มแข็งในการพึ่งตนเอง
2. เกิดศูนย์การเรียนรู้ ที่มีศักยภาพเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยน องค์ความรู้ด้านการผลิต การแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ การตลาด ที่ได้มาตรฐาน และบริหารงานอย่างครบวงจรโดยชุมชนเอง รวมทั้ง งานด้านสถาบันการเงินชุมชน ให้ผู้สนใจกลุ่มต่างๆ ได้มาศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้
3. สมาชิกมีความสามารถในการออมอย่างยั่งยืน สามารถลดรายจ่าย และสร้างรายได้ให้ครอบครัว พึ่งตนเองได้
4. มีกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่ช่วยดูแลความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ได้อย่างเพียงพอและยั่งยืนในด้านต่างๆ เช่น ทุนการศึกษา ทุนผู้สูงอายุ ทุนฌาปนกิจ ทุนช่วยเหลือฉุกเฉิน ซึ่งปัจจุบันมีการดำเนินการ อยู่แล้วแต่เงินหมุนเวียนยังไม่มากพอ และยังไม่ทั่วถึง
5. พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน เป็นที่ต้องการของ ผู้บริโภคและตลาด รวมทั้งสามารถวางแผนการตลาดได้ดีขึ้น เพราะ การตลาดมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างมากสำหรับผู้ผลิต จึงต้องมีการพัฒนาการตลาดอยู่เสมอ เพื่อให้สินค้าของกลุ่มสามารถจำหน่าย และแข่งขันกับผู้ผลิตรายอื่นที่ผลิตสินค้าประเภทเดียวกันในตลาดได้

ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และวิธีการดำเนินงาน

1. การส่งเสริมให้สมาชิกช่วยกันระดมทุน โดยการออมเงินทุกเดือน สมาชิกต้องส่งเงินออมขั้นต่ำ 20 บาท โดยจะมีการปันผลให้สมาชิก ทุกปี มากน้อยตามผลกำไรที่ได้ในแต่ละปี ตัวอย่างเช่น ปันผลร้อยละ 50 ค่าการบริหารจัดการของคณะกรรมการร้อยละ 20 เป็น ค่ากองทุนสวัสดิการและงานสาธารณะต่างๆ ในชุมชน ร้อยละ 30 เป็นต้น
2. มีการส่งเสริมให้มีการศึกษาดูงานตามศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ทำให้ สมาชิกได้นำความรู้ที่ได้มาพัฒนา และปรับใช้กับชุมชน เพื่อสร้าง องค์ความรู้ให้ชุมชน
3. มีความร่วมมือ และการประสานงานที่ดีกับหน่วยงาน ภาคี เครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หนองกุ้งเงิน สนับสนุนสถานที่ งบประมาณ และความช่วยเหลือ อื่นๆ ที่จำเป็น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) สนับสนุนอาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และจัดอบรมให้ความรู้ต่างๆ พัฒนาชุมชน อำเภอกุเวียง สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การผลิตต่างๆ และจัดอบรม ให้ความรู้ที่มีประโยชน์ต่องานพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนงบประมาณ และองค์ความรู้การดำเนินงานด้าน ต่างๆ สหกรณ์จังหวัดขอนแก่น สนับสนุนงบประมาณ และความรู้ ในเรื่องการจัดทำบัญชีและการตลาด เป็นต้น
4. พัฒนาระบบการจัดการด้านต่างๆ ให้มีคุณภาพ ทั้งในเรื่องบุคลากร เรื่องระบบบัญชีและการเงิน รวมทั้ง เรื่ององค์ความรู้ต่างๆ ที่จะใช้ พัฒนางานของชุมชน ส่งเสริมให้มีการอบรมความรู้ความเข้าใจใน เรื่องของการผลิต รูปแบบสินค้า การบรรจุภัณฑ์ และการวางแผน การตลาด ให้กับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

5. มีการประชุมสมาชิกกลุ่มทุกเดือน เพื่อร่วมกันตรวจสอบรายรับ-จ่าย ฐานทางการเงินของกลุ่ม พร้อมสรุปผลการดำเนินงานในรอบเดือน หากพบเจอปัญหา ก็จะช่วยกันหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบร่วมกัน การมีข้อตกลงในเรื่องรายได้ อย่างชัดเจน ช่วยให้ทุกฝ่ายเข้าใจ และพอใจ ปัญหาต่างๆ จึงลดน้อยลง กลุ่มจึงเกิดความเข้มแข็งขึ้น
6. มุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน แบบพึ่งตนเอง ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัตถุดิบในชุมชน โดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน มีการวิเคราะห์วางแผนช่วยเหลือ สนับสนุน ให้ความรู้ เสริมประสบการณ์ให้ตรงกับความต้องการของสมาชิก

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จและสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

1. บุคลากรให้ความร่วมมือ รับผิดชอบต่อหน้าที่ และงานที่ได้รับมอบหมาย ทำให้การขับเคลื่อนงานเป็นไปด้วยดี
2. องค์ความรู้ต่างๆ ที่ได้รับจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย ด้านการบริหารจัดการ เช่น การวางแผนงาน การวิเคราะห์ปัญหา การหาแนวทางแก้ไข การจัดทำระบบบัญชีต่างๆ การประเมินผล การพัฒนาบุคลากร ด้านการผลิต เช่น การคัดเลือกวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต ทักษะและความรู้ในการใช้วัสดุอุปกรณ์การผลิต การควบคุมคุณภาพสินค้าให้ได้มาตรฐาน ปริมาณการผลิตที่เหมาะสม รวมทั้งการต่อยอดวัตถุดิบที่มีแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ด้านการตลาด ในการพัฒนาการตลาดที่จะต้องมีการวางแผนการตลาด ต้องมีการสำรวจข้อมูลความต้องการของผู้บริโภค รูปแบบสินค้า การบรรจุภัณฑ์ ราคาที่เหมาะสมแต่ได้กำไร รวมถึงช่อง

- ทางการจำหน่ายที่ดี ด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า บรรจุภัณฑ์ที่สวยงามเหมาะสมจะช่วยดึงดูดใจผู้บริโภคได้ จึงต้องมีการพัฒนาให้ทันสมัยอยู่เสมอ
3. การเรียนรู้สิ่งใหม่ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ช่วยให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจ และทันต่อสถานการณ์ ช่วยเติมเต็มมุมมองความคิดที่กว้างไกลขึ้น เป็นการพัฒนาศักยภาพให้กับสมาชิก
4. มีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำ ป่าชุมชน สัตว์น้ำ ซึ่งทางกลุ่มพยายามช่วยกันสร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน ให้ชุมชนตระหนักว่าเราต้องช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรที่มี เพื่อที่จะได้พึ่งพาอาศัยเป็นแหล่งอาหาร และสร้างรายได้ให้คนในชุมชน
5. มีพลังชุมชน (ความสามัคคี) เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อหาแนวทางแก้ไข และนำไปสู่การวางแผนพัฒนาร่วมกัน จากที่เคยแตกแยกก็เริ่มสามัคคีกันมากขึ้น ปัญหาต่างๆ เริ่มลดลง
6. มีวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่เรียบง่าย ผูกพันกับวัดของคนอีสาน ทำให้เกิดการถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน การได้เห็นปัญหาเรื่องความทุกข์จากหนี้สิน ทำให้คนในชุมชนช่วยกันหาวิธีการแก้ไขปัญหานี้สิน และเริ่มกลับมาใช้ชีวิตแบบพอเพียงมากขึ้น
7. หน่วยงานภาครัฐ ช่วยส่งเสริมการศึกษาของบุคลากรในท้องถิ่น สนับสนุนให้คนในชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้ และคอยช่วยจัดหาอุปกรณ์ และเทคโนโลยีใหม่ๆ ให้ชุมชนได้เรียนรู้ และพัฒนาทักษะความสามารถอย่างต่อเนื่อง
8. ภาคีเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และให้ความร่วมมือช่วยสนับสนุนการพัฒนาทางด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

9. กลุ่มเริ่มมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นจึงมีแหล่งทุน จากภายนอกเริ่มเข้ามาให้ความสนใจ และยื่นข้อเสนอดีๆ ให้มากขึ้น แหล่งทุนเป็นฝ่ายเข้ามาหากกลุ่ม แต่ก็มีอาหารหรือร่วมกันเพื่อวิเคราะห์ผลดีผลเสียจากเงื่อนไขของแหล่งทุนให้ละเอียดชัดเจนเสียก่อน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและมีประโยชน์กับชุมชน
10. มีความรู้เรื่องสื่อและเทคโนโลยี จากการเรียนรู้ทำให้การจัดเก็บข้อมูล และการวางระบบแผนงานต่างๆ สะดวกรวดเร็วขึ้น มีความทันสมัยและการพัฒนาทำได้ง่ายขึ้น แต่ก็ยังไม่ครบทุกเรื่อง เช่น เรื่องระบบบัญชีการเงิน

ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานชุมชน

1. ขาดองค์ความรู้ หรือความชำนาญการในงานพัฒนาที่สำคัญ ซึ่งทางกลุ่มกำลังเร่งพัฒนาแก้ไขปัญหาต่างๆ อย่างจริงจัง เพื่อให้งานพัฒนาดำเนินไปได้ เช่น ระบบการจัดการต่างๆ เช่น ระบบการเงิน ระบบบัญชี ระบบการสื่อสารและเทคโนโลยี การวางแผนที่เป็นระบบ
2. บางส่วนของคนในชุมชนขาดความสามัคคี แต่ไม่มากเหมือนช่วงแรก จากปัญหาความไม่เข้าใจหรือไม่เห็นความสำคัญของงานที่กลุ่มดำเนินการ จึงไม่ค่อยให้ความร่วมมือ กลุ่มจึงต้องพยายามทำความเข้าใจให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันด้วยการจัดการประชุมอย่างสม่ำเสมอ
3. คนทำงานบางคนขาดความซื่อสัตย์ เนื่องจากที่ผ่านมาระบบบัญชีและระบบการจัดการต่างๆ อาจจะยังไม่ได้มาตรฐาน จึงต้องมีระบบตรวจสอบที่ครอบคลุมให้เกิดความโปร่งใสสร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชน

4. สมาชิกบางส่วนไม่มีวินัยทางการเงิน ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม ผิดนัดสัญญาการเงิน และใช้จ่ายฟุ่มเฟือยทำให้รายได้ไม่พอกับรายจ่าย และไม่สามารถมีเงินเป็นเงินออมในอนาคต
5. ปัญหาด้านปัจจัยการผลิต เช่น วัตถุดิบมีไม่เพียงพอ
6. ขาดบุคลากรที่เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถ เนื่องจากคนรุ่นใหม่เมื่อเรียนจบก็นิยมไปทำงานทำในเมือง หรือสนใจทำงานบริษัทต่างๆ มากกว่าจะนำความรู้ความสามารถมาช่วยพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
7. ต้นทุนการผลิตที่สูงทำให้ผลกำไรไม่คุ้มทุน มีผลต่อรายได้ และการออมของสมาชิก

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

1. การเรียนผิดเรียนถูกจากการดำเนินงานที่ผ่านมาของชุมชน ทำให้เห็นถึงอุปสรรคปัญหาต่างๆ ได้ ลองหาวิธีการแก้ไข ทำให้ได้เห็นถึงผลดีผลเสียของแต่ละวิธี จนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
2. ปัญหาความแตกแยกทางความคิดในช่วงแรกเริ่มโครงการ ที่นำไปสู่การจัดการแก้ไขด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การเปิดใจรับฟังความคิดที่แตกต่าง จนเกิดมติการทำงานร่วมกัน
3. การได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาของกลุ่ม และชุมชนจนเกิดความสามัคคี โดยเฉพาะเรื่องปัญหาหนี้นอกระบบ ที่เคยเป็นบทเรียนสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย จึงทำให้ทุกฝ่ายพร้อมใจที่จะช่วยกันหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน จากปัญหานำสู่การแก้ไขจนเกิดความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ซึ่งทำให้ปัจจุบัน หนี้นอกระบบได้หายไปจากชุมชน เนื่องจากชาวบ้านรู้ถึงผลเสีย และผลกระทบจากหนี้นอกระบบ ทำให้ไม่อยากกลับไปเจอปัญหาเดิมๆ อีก

4. ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จากภายนอก และเรียนรู้ตนเองไปพร้อมๆ กัน และนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในการสร้างระบบจัดการต่างๆ ร่วมกัน ทำให้กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น แข็งแรงขึ้น

ทิศทางในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

1. เน้นเรื่องการพัฒนาศักยภาพคนเป็นหลัก เช่น ส่งเสริมการศึกษาของบุคลากรในท้องถิ่น สนับสนุนให้คนในชุมชนได้มีโอกาสไปเรียนรู้แล้ว นำความรู้มาพัฒนาต่อยอด
2. เพิ่มหลักสูตรเรื่องทุนชุมชนในการเรียนการสอนของโรงเรียนในพื้นที่ ให้นักเรียนได้มีโอกาสได้ฝึกเรื่องของการเก็บข้อมูลชุมชน การทำโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับทุนชุมชน เพื่อปลูกฝังเรื่องการทำงานกับชุมชนให้คนรุ่นใหม่
3. ส่งเสริมการสร้างอาชีพในครัวเรือน เพื่อรองรับคนรุ่นใหม่ที่ย้ายกลับบ้านให้มีความมั่นคงและอาชีพ ไม่ต้องออกไปหางานทำที่อื่น
4. เตรียมแผนงานพัฒนาคนรุ่นใหม่ ให้มีจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง เช่น การจัดตั้งสภาเด็ก ส่งเสริมงานด้านจิตอาสาของคนรุ่นใหม่ และสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาศักยภาพคนรุ่นใหม่ใจอาสาของเยาวชนในพื้นที่
5. ส่งเสริมการผลิตอย่างครบวงจรในชุมชน ให้ชุมชนสามารถดำเนินการเอง มีระบบกระจายการจัดการกันเอง ผลิตเอง แปรรูปเอง และหาแหล่งตลาดเอง
6. ส่งเสริมด้านกองทุนต่างๆ ภายในชุมชนเอง พึ่งแหล่งทุนภายนอกให้น้อยที่สุด

“ตลาดสีเขียว” ตำบลหนองแคน อำเภอบุธุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

เขียนโดย สุพิศ วงษ์ปลั่ง

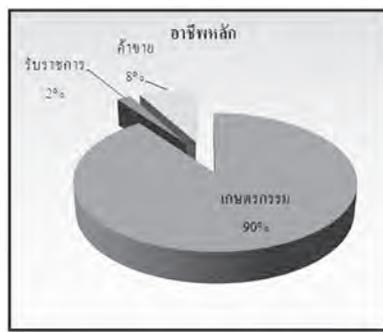
บริบทชุมชนตำบลหนองแคน

ในปี พ.ศ. 2455 มีพรานล่าสัตว์จากบ้านตาแย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอกวาปี จังหวัดมหาสารคาม ได้มาเห็นลักษณะภูมิประเทศในบริเวณที่ตั้งของบ้านหนองแคนมีต้นไม้หนาแน่น และมีสัตว์ป่าหลายชนิด มีต้นตะเคียน (ภาคอีสานเรียกว่าต้นแคน) ขนาดใหญ่อยู่ข้างหนองน้ำ ชาวบ้านที่มาตั้งบ้านเรือนแถบจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า **บ้านหนองแคน** และได้ชักชวนเพื่อนมาตั้งรกรากอยู่แถบนั้น โดยครั้งแรกขึ้นในเขตการปกครองของตำบลน้ำอ้อม อำเภอเกษตรวิสัย

ต่อมาจึงได้ยกขึ้นเป็นตำบลหนองแคน อำเภอบุธุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ห่างจากตัวจังหวัดร้อยเอ็ด ประมาณ 56 กิโลเมตร ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองร้อยเอ็ด และอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอบุธุมรัตน์ ซึ่งห่างจากตัวอำเภอประมาณ 10 กิโลเมตร ตำบลหนองแคนมีทั้งหมด 14 หมู่บ้าน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 7,842 คน มีเนื้อที่ทั้งหมด 26,327 ไร่ หรือ 42.12 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็นพื้นที่ทำการเกษตร 25,174 ไร่ ประชากรส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ปลูกข้าว

รูปที่ 1 แผนที่ตำบลหนองแคน

รูปที่ 2 ผังการประกอบอาชีพประชากร

จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของประชากร จึงเกิดปัญหาจากการใช้สารเคมี ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิต และสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เกษตรกรมุ่งเน้นการทำเกษตรแบบเชิงเดี่ยว และไม่มีกลไกการตลาดที่ชัดเจน ทำให้เกษตรกรพึ่งตัวเองไม่ได้ จึงเกิดปัญหาหนี้สินตามมา และทำให้ประชาชนในตำบลต้องออกไปทำงานหาเงินในเมืองหลวง ทำให้ชุมชนขาดบุคลากรในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นทางคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองแคนจึงได้เสนอ “โครงการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนตำบลหนองแคน” เพื่อการส่งเสริมอาชีพ และสร้างรายได้ผ่านกลไกตลาดสีเขียว และการทำเกษตรอินทรีย์และปศุสัตว์อินทรีย์ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างเป็นระบบ และต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ และความเหมาะสม ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงของระบบนิเวศน์ สุขภาวะ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรม ซึ่งการจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนตำบลหนองแคนดังกล่าว ชุมชนและหน่วยของรัฐและภาคส่วนต่างๆ ต้องมีส่วนร่วมด้วยจึงร่วมกันเปิดตลาดในวันที่ 24 ธันวาคม 2553 ซึ่งดำเนินการโดยสมาคมเกษตรอินทรีย์ทุ่งกุลาร้องไห้ ตามแนวคิดของการทำเกษตรอินทรีย์ โดยกลุ่มสมาชิกผลิตเกษตรอินทรีย์ตำบลหนองแคน

มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมระบบตลาดที่ผู้บริโภค ให้สามารถเข้าถึงสินค้าและบริการที่มีความเป็นธรรม และปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม สามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ทุกระบวนการผลิต รวมทั้งเพื่อขยายแนวคิดประสบการณ์การพัฒนาชุมชน สังคมอย่างยั่งยืน บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สาธารณะ และผลักดันนโยบาย โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เอกชนภาครัฐ และนักวิชาการในการพัฒนาท้องถิ่น การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรของสมาชิกเกษตรอินทรีย์ ที่ทางสมาคมเกษตรอินทรีย์ทุ่งกุลาร้องไห้ ได้มีการส่งเสริมและการตรวจสอบรับรองผลผลิตของสมาชิก อาหารพื้นบ้านผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสมุนไพร สินค้ากลุ่มอาชีพ การแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเผยแพร่องค์ความรู้ และข่าวสารการพัฒนาท้องถิ่น ผ่านเวทีเสวนา และชุดนิทรรศการ ซึ่งการดำเนินการของตลาดสีเขียวก็มีปัญหาหลายอย่าง จึงได้เสนอโครงการนี้เพื่อให้ชุมชนตำบลหนองแคนมีตลาดสินค้าที่ปลอดภัย และเกษตรกรมีแหล่งจำหน่ายสินค้าเพื่อสร้างรายได้ นำไปสู่การออมเพื่อลดปัญหาหนี้สินต่อไป

เป้าหมายสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน

กลุ่มตลาดสีเขียวตำบลหนองแคนมีเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ในด้านการส่งเสริมเกษตรกรให้มีอาชีพ สร้างกลไกระบบเศรษฐกิจชุมชน เพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าของเกษตรกร และกลุ่มอาชีพ รวมถึงส่งเสริมการออมเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

• ประชุมคณะทำงานกำหนดแผนการดำเนินโครงการ

คณะทำงานได้เชิญกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มปศุสัตว์อินทรีย์ ศูนย์เครือข่ายเรียนรู้การเลี้ยงปศุ-สัตว์อินทรีย์ เครือข่ายเกษตรยั่งยืน สมาคมเกษตรอินทรีย์ทุ่งกุลาร้องไห้ ธนาคารโคกระบือ ศูนย์เรียนรู้เครือข่าย ปรากฏชาวบ้านบ้านสำราญ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ เข้ามาร่วมกันทำแผนการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนา และให้แนวทางเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

• สืบหาข้อมูลชุมชน

คณะทำงานได้ร่วมกันลงพื้นที่สืบหาข้อมูลชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ชุมชนร่วมกัน ในเรื่องปัญหาหนี้สินของครัวเรือน ปัญหาสุขภาพ ปัญหาต้นทุนการผลิต เป็นต้น โดยใช้วิธีการประชุมทำความเข้าใจสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองแคน และผู้นำชุมชน เพื่อชี้แจงการลงพื้นที่สืบหาข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน จากนั้นจึงลงพื้นที่สืบหาข้อมูลต่าง ๆ ของแต่ละครัวเรือน โดยใช้แบบสำรวจที่ร่วมกันออกแบบของคณะทำงานเพื่อเก็บข้อมูลที่ต้องการ เช่น อาชีพ การบริโภคอาหารของประชาชน ข้อมูลการใช้สารเคมีในการทำเกษตร หนี้สินครัวเรือน เป็นต้น เพื่อทำความเข้าใจสรุป และวิเคราะห์ข้อมูลรายครัวเรือน /หมู่บ้าน/ตำบล

• กิจกรรมวางแผนระบบการผลิต และการควบคุมคุณภาพ

นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สู่การทำงานในพื้นที่ โดยการสร้างตลาดสีเขียว โดยการประชุมเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ตำบลหนองแคน เพื่อร่วมกันผลิตสินค้าด้านอาหารในการป้อนตลาดสีเขียว พร้อมทั้งร่วมกันสร้างข้อตกลง สร้างกติกาในการจัดการและบริหารตลาดร่วมกัน รวมทั้งการลดต้นทุนโดยลดการใช้ปุ๋ย และสารเคมี และมาใช้ปุ๋ยและน้ำหมักชีวภาพ และเพิ่มประสิทธิภาพของสินค้าโดยผู้ที่เข้าร่วมจะได้รับความรู้จากวิทยากรเกี่ยว

กับการผลิตอาหารที่ปลอดภัย โดยผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกนั้น ต้องสมัครสมาชิก และลงทะเบียนเป็นผู้ขายกับโครงการ ไม่ใช้สารเคมีในการผลิตทุกขั้นตอน ต้องผ่านการตรวจสอบจากกรรมการอย่างต่อเนื่อง ต้องเข้าร่วมการประชุม และกิจกรรมของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง และสินค้าที่นำมาขายนั้นต้องสามารถตรวจสอบไปถึงแหล่งผลิตของสินค้าได้

• กิจกรรมส่งเสริมการตลาด สร้างพื้นที่กลางของชุมชน

โดยการหาพื้นที่สำหรับให้ทุกกลุ่ม นำสินค้าเข้ามาจำหน่ายใน ตลาดสีเขียว ที่เป็นพื้นที่กลางให้เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น เป็นพื้นที่ขายสินค้า เป็นพื้นที่ออม เป็นต้น ซึ่งผู้ที่เข้ามาขายสินค้านั้นต้องสมัครเป็นสมาชิก และสินค้าต้องไม่ใช้สารเคมี รวมทั้งจะมีการตรวจสอบสินค้าที่นำมาขาย ซึ่งสินค้าที่นำมาขายนั้นต้องมาจากแหล่งที่คณะทำงานรับรอง และสามารถตรวจสอบไปยังต้นทางได้ ทำให้คนที่สนใจและรักสุขภาพให้ความสนใจในการซื้อสินค้า และเป็นผู้บริโภคหลัก ทำให้ตลาดมีเงินทุนหมุนเวียนไม่ต่ำกว่าปีละ 500,000 บาท

• การติดตาม สรุปรายโครงการ

โดยการประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงให้การทำงานประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น และนำข้อมูลต่างๆ มาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการลงพื้นที่ติดตามตรวจสอบสมาชิก รับฟังปัญหาต่างๆ และนำสิ่งต่างๆ ที่ได้เข้าสู่ที่ประชุมคณะทำงาน เพื่อวางแผนงานในการทำงานและแก้ปัญหาต่อไป

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การมีจุดมุ่งหมายเดียวกันของคณะทำงาน การมีจิตอาสา มีความรักในชุมชน มีประเด็นความสนใจที่ตรงกัน มีภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในชุมชนเข้ามาร่วม การมี บทบาท และการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการ

อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการติดตามประเมินผลโครงการอย่างสม่ำเสมอ และบรรยากาศของกิจกรรมร่วมกัน เป็นต้น ทำให้ตลอดระยะเวลาการดำเนินงานประสบความสำเร็จ

โดยมีปัจจัยสำคัญ ดังนี้ คณะกรรมการมีการบริหารจัดการที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีความโปร่งใส และเข้มแข็ง ได้รับความร่วมมือจากสมาชิก เกิดความสามัคคี และมีระเบียบ วินัย รักษากติกาของกลุ่มเป็นอย่างดี และระบบเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

- **การสร้างการตื่นรู้** โดยการใช้ปัญหาเปลี่ยนเป็นโอกาส เมื่อนโยบายบางอย่างที่ได้รับผลกระทบ กับชุมชน และคนในชุมชนไม่เห็นชอบยอมรับ เช่น โครงการเตาเผาขยะของ อบต. เมื่อเกิดการรับรู้ของชาวบ้าน ทำให้คณะทำงานอาศัยโอกาสจากปัญหานั้น สร้างการมีส่วนร่วม และตื่นรู้ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการทำงานของท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ รู้สึกเป็นเจ้าของปัญหา เกิดเป็นการร่วมมือกันทำงานในทุกชั้นตอนเพื่อทำงานร่วมกัน
- **ทุนภายในชุมชน** ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน อบต. สมาคมเกษตรอินทรีย์ทุ่งกุลาร่องไห้ วัด พระสงฆ์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลหนองแคน ป่าชุมชน วัฒนธรรม กศน. กลุ่มเยาวชน กองทุนพัฒนากิจตำบล สภาวัฒนธรรมตำบล กลุ่มหมอนสุนทรใจ กลุ่มผลิตภัณฑ์จากไม้ อปพร.หนองแคน กลุ่มเพาะเห็ด เป็นต้น เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน ของตัวแทนแต่ละกลุ่ม และได้ร่วมกันกำหนดทิศทางการทำงานของแต่ละกลุ่มองค์กร และนำมาเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน

- **แกนนำหลัก** เป็นผู้มีจิตใจที่เสียสละเวลา และความรู้ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น มีการเชื่อมโยงและหนุนเสริมจากภาคี หน่วยงานรัฐ เอกชน เครือข่าย และพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง สมาชิกทุกคนมีร่วมมือกับกลุ่มเป็นอย่างดี และยังสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน

- **ผลผลิตไม่พอกับความต้องการของผู้บริโภค และขาดความหลากหลายของผลผลิต**

การสร้างพื้นที่กลางของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและทุนชุมชนนั้น ได้รับการตอบรับที่จำกัดในบางเรื่อง เช่น เรื่องความหลากหลายของผลผลิต ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ครบตามที่ต้องการ ซึ่งทางคณะทำงานแก้ปัญหาโดยการขยายพื้นที่แปลงเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ รวมทั้งการสร้างแปลงเกษตรอินทรีย์กลางของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการปลูกผักภาคครัวเรือน และผักสวนครัวรั้วกินได้ พร้อมทั้งเปิดช่องทางการจำหน่ายแบบใหม่ ๆ เช่น การนำเสนอไฮอินทรีย์ จนได้รับการตอบรับจากตลาด ทำให้ไข่ที่ผลิตได้ไม่พอขาย และการขยายฐานการผลิตได้รับการตอบรับมากขึ้น

- **การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง**

ทำให้การรับรู้ข่าวสารของชุมชนนั้น เข้าไม่ถึงทุกพื้นที่ คณะทำงานจึงเพิ่มรูปแบบการให้ข้อมูลข่าวสารโดยเพิ่มช่องทางโซเชียลเฟสบุ๊ค (Face book) และเพิ่มจดหมายข่าว ให้ผู้นำแต่ละหมู่บ้านแจกชาวบ้านได้อ่าน ซึ่งสามารถแก้ปัญหาได้

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การทำงานในการขับเคลื่อนชุมชนนั้น การเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ ในชุมชนถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะเมื่อทุกกลุ่มได้มาพูดคุยกัน กำหนดเป้าหมายร่วมกัน และกลับไปทำงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง เพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ทำให้การขับเคลื่อนนั้นแตกต่างกันไปตามความถนัดของแต่ละกลุ่มถึงต่างคนจะต่างทำงาน แต่เป็นการทำงานที่มีเป้าหมายร่วมกัน **“ร่วมกันคิด แยกกันทำ”**

ฉะนั้น การให้ทุกกลุ่มได้ร่วมกำหนดทิศทางเป้าหมายร่วมกัน กำหนดบทบาทของตนให้ชัดเจนตั้งแต่แรก เช่น กลุ่มเป้าหมาย คือ อาหารที่ปลอดภัย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลหนองแคน (รพ.สต.) ทำเรื่องวิชาการ และให้ความรู้ ผู้ผลิตนำความรู้มาปฏิบัติ อบรม หนุนเสริมสนับสนุน และผลักดันแผน กลุ่มทำหน้าที่ตามที่ตนวางไว้ ความสำเร็จก็จะเกิดจากการทำงานร่วมกัน ดังนั้น จึงต้องกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนตั้งแต่ต้น แล้วให้แต่ละกลุ่มขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย และสนับสนุนกันและกัน เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- ส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มอาชีพ พร้อมพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน สร้างความมั่นคงให้กลุ่มอาชีพ และระบบเศรษฐกิจชุมชนสู่การพึ่งตนเองของชุมชน
- จัดเวทีเสวนาสร้างความร่วมมือ ในการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกับท้องถิ่น และหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ และประสานเชื่อมโยงภาคีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนตำบลหนองแคน

- การพัฒนาระบบการผลิตเกษตรกรรมยั่งยืน จัดการมาตรฐานระดับตำบล
- จัดตั้งวิสาหกิจกลาง เพื่อรวบรวมผลผลิต และการจัดการด้านเศรษฐกิจชุมชน
- พัฒนาหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองทุกมิติ
- พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ชุมชน เกษตรอินทรีย์ส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับชุมชน
- เชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจชุมชนทุกหมู่บ้านร่วมสร้างระบบชุมชนนิยาม
- จัดทำยุทธศาสตร์ตำบล และเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ในทุกระดับ
- ยกระดับกองทุน เพื่อการพัฒนา และแก้ไขปัญหาของตำบลอย่างเป็นระบบ

สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองตอกแป้น อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

เขียนโดย สุพิศ วงษ์ปลั่ง

บริบทชุมชนตำบลหนองตอกแป้น

ตำบลหนองตอกแป้น อยู่ในเขตอำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ เดิมชื่อว่าบ้านหนองบัวบาน โดยมีกลุ่มคน 2 กลุ่ม ที่มาตั้งถิ่นฐานบริเวณแถบนี้ คนกลุ่มหนึ่งย้ายมาจากบ้านเชียงเทียน อีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มของพ่อมหาวงศ์ พ่อใหญ่โยงค์ พ่อใหญ่อู๋ ย้ายมาจากบ้านเกิง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อประมาณ พ.ศ. 2407 สาเหตุที่ทั้งสองกลุ่มเลือกตั้งหลักปักฐานในพื้นที่ตรงนี้ เพราะมีต้นยางอยู่มากมาย เหมาะกับการสร้างบ้าน และได้ตั้งชื่อบ้านหนองบัวบาน เพราะบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านมีหนองน้ำใหญ่ และป่าไม้ใหญ่ สมัยนั้นยังเป็นสมัยโบราณอยู่เครื่องมือจะสร้างบ้านก็ไม่มี ห่างไกลจากตัวเมือง สถานที่ตั้งหมู่บ้านมีป่าไม้ใหญ่เต็มไปหมด ชาวบ้านจึงคิดหาวิธีสร้างบ้านโดยเอาเหล็กและไม้ เป็นอุปกรณ์มาตัดเอาไม้ไปทำแป้น (แผ่นไม้) ปูพื้นทำแป้นมุงหลังคา และ อื่น ๆ ตะปูก็ไม่มีใช้จึงใช้ไม้ตอกแทนตะปู หลังจากทั้งสองกลุ่มมาปักหลักฐานอยู่ประมาณ 5 ปี จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า หนองตอกแป้น เพราะการสร้างบ้านในสมัยนั้นต้องตอกไม้ตอกแป้นแทนตะปูมุงหลังคาเรือน

ในอดีตตำบลหนองตอกแป้น ขึ้นกับตำบลห้วยแก้ว ต่อมาแยกออกมาขึ้นอยู่กับตำบลหนองอิเฒ่า ปัจจุบันได้ยกฐานะเป็นตำบลหนองตอกแป้น เมื่อปี พ.ศ. 2538 และได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลหนองตอกแป้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 มีจำนวนครัวเรือน 765 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 4,143 คน จากทั้งหมด 10 หมู่บ้าน

เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 ตำบลหนองแป้น ได้จัดแจ้งจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองตอกแป้น โดยการรวมฐานกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเข้าด้วยกัน ใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีกลางในการปรึกษาหารือ วางแผนการทำงาน และเชื่อมโยงการทำงานของกลุ่มต่างๆ เข้าด้วยกัน

1 กุมภาพันธ์ 2551 ได้จัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการและบริการวันละ 1 บาท ชุมชนตำบลหนองตอกแป้น ขึ้น มีสมาชิกรวม 1,321 คน เงินกองทุนสวัสดิการชุมชนรวม 3,021,902 บาท โดยการสนับสนุนด้านความรู้ และกระบวนการดำเนินการจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. นอกจากนั้นยังขับเคลื่อนงานกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้านมหาดไทย กลุ่มออมทรัพย์ (ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 2,000,000 บาท) ศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรรมยั่งยืน เป็นต้น จนประสบความสำเร็จ และพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน โดยคณะทำงานจากฐานกองทุนสวัสดิการฯ ร่วมกับกลุ่มต่างๆ จึงร่วมกันทำงานเพื่อพัฒนากลุ่มองค์กรไปสู่การเป็นสถาบันการเงินโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินธุรกิจชุมชน และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตำบลหนองตอกแป้นให้ขับเคลื่อน และพัฒนาไปพร้อมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

เป้าหมายสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองตอกแป้น ตั้งเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ไปสู่การเป็นธุรกิจชุมชน และการเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน เพื่อจะได้เป็นสถาบันการเงินของคนตำบลหนองตอกแป้นในอนาคต

กลยุทธ์ และวิธีการดำเนินงาน

- **ประชุมจัดตั้งคณะทำงาน** โดยใช้ฐานผู้นำในชุมชน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เข้ามาเป็นคณะทำงานพัฒนา เศรษฐกิจและทุนชุมชน
- **ศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้** นำคณะทำงานเดินทางศึกษาดูงาน การทำงานด้านสถาบันการเงินที่ประสบความสำเร็จ และเครือข่าย เครือข่ายศูนย์เรียนรู้จังหวัดมหาสารคาม เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน เช่น วิธีการทำงาน กฎระเบียบข้อบังคับ เข้ามาปรับใช้ในพื้นที่
- **จัดทำแผนการทำงาน** นำข้อมูลจากตัวแทนกลุ่มต่างๆ ผู้นำหมู่บ้าน ที่นำข้อมูลมาเสนอ มาทำเป็นแผนและปรับใช้ร่วมกับองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน เพื่อเป็นแผนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรสู่การเป็นสถาบันการเงินเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
- **ลงพื้นที่ประชุมทำความเข้าใจ** เพื่อนำเสนอแผนการทำงานพร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ ถึงแผนงาน ทิศทางการทำงานในการขับเคลื่อนงานด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านในตำบล
- **รับสมัครสมาชิก** เพื่อเข้าเป็นสมาชิกของเครือข่าย และร่วมกันขับเคลื่อนเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- **ผู้นำชุมชน** เป็นตัวแทนสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านร่วมกับคณะทำงาน รวมทั้งช่วยประชาสัมพันธ์หาสมาชิกเข้าร่วมกองทุนสวัสดิการชุมชนด้วย ซึ่งการได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน ทำให้การนำข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของคณะทำงานสู่ชาวบ้านเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างการรับรู้ และความเข้าใจให้กับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี
- **ทุนชุมชน** จากทุนเดิมของคณะทำงานที่มีกับชุมชน เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งเป็นทุนในการขับเคลื่อน และกลุ่มองค์กรต่างๆ กลุ่มเกษตรอินทรีย์หนองตอกแป้น ทุนชุมชนของกลุ่มองค์กรต่างๆ เหล่านี้ เป็นทุนที่มีประสิทธิภาพในการทำงาน เพราะแต่ละกลุ่มมีความสามารถ มีข้อมูลพร้อมทั้งทรัพยากรของกลุ่มตนเอง ทำให้การขับเคลื่อนงานประสบความสำเร็จ
- **การศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้** การศึกษาดูงานเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทำให้การทำงานมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นในชุมชนสามารถนำความรู้จากการศึกษาดูงานมาปรับใช้ได้เป็นอย่างดี

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

การรวมกลุ่มต่างๆ เพื่อดำเนินสู่การเป็นสถาบันการเงินนั้นเป็นสิ่งใหม่สำหรับชุมชน จึงทำให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน ทำให้บางกลุ่มบางหมู่บ้านยังไม่กล้าที่จะเข้าร่วมได้กับเครือข่าย ทางคณะทำงานจึงอาศัยผู้นำชุมชน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ และประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้าน จนทำให้การทำงานประสบความสำเร็จ และขยายพื้นที่ได้ 5 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 10 หมู่บ้าน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

การทำงานชุมชนให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องลงพื้นที่ชุมชนจริง และนำข้อมูลจากชุมชน จากกลุ่มต่างๆ จากตัวแทนชาวบ้าน มาทำเป็นแผนชุมชน ร่วมกันกับชาวบ้าน โดยต้องสร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ และสิ่งสำคัญการทำงานนั้นต้องเริ่มจากทุนต่างๆ ที่มีในชุมชน โดยการนำสิ่งที่มีอยู่จากภายนอกมาหนุนเสริม และพัฒนาให้เข้ากับการทำงานของชุมชน ทำให้การทำงานนั้นเดินหน้าไปได้

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เดินหน้าสู่การพัฒนาองค์กรต่างๆ เป็นสถาบันการเงิน “สหกรณ์ เครดิตยูเนียน” เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนให้สำเร็จ และขยายฐานสมาชิก ให้มากยิ่งขึ้นครอบคลุมทั้งตำบล

เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

เขียนโดย สุพิศ วงษ์ปลั่ง
สันตติ เศษสุวรรณ

บริบทชุมชนตำบลหนองคูขาด

ประธานเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลหนองคูขาด นายสรารัฐ ไตรสุ เลาให้ฟังเป็นภาษาท้องถิ่นว่า “แต่ก่อนบได้ลื้อว่าตำบลหนองคูขาด แต่มัน ลิมิคูน้ำไว้เก็บน้ำ พอฮอดหน้าฝน น้ำหลายคูนเอาน้ำบอยู่มันกะขาด ขาดคูน นายอำเภอที่เผิ่นลงมาแก้ปัญหาประจำ เผิ่นกะเอิ้นคูนนั้นว่าหนองคูขาดเพราะ มันขาดคูน กะเลยพากันเอิ้นว่าหนองคูขาดมาเรื่อยๆ จนฮอดคูนนี้”

หนองคูขาดก่อตั้งเป็นตำบลเมื่อปี พ.ศ.2512 แยกจากตำบลโนนแดง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม อยู่ห่างจากอำเภอบรบือไปทางทิศใต้ 16 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 53 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ตำบลหนองคูขาด มีลักษณะเป็นลูกคลื่น เป็นที่ราบและที่ราบสูงสลับกัน ตำบลหนองคูขาดมีทั้งหมด 18 หมู่บ้าน จำนวนประชากร 6,417 คน และได้รวมตัวกัน เป็น “เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลหนองคูขาด” เป็นการรวมของกลุ่มต่างๆ ในตำบลหนองคูขาดเข้าด้วยกัน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ใน หมู่บ้าน เป็นต้น เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานของตำบลหนองคูขาด ใน กิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองคูขาด ในการจ่าย

สวัสดิการต่างๆ ให้แก่ชุมชนกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ตำบลหนองคูขาด และพัฒนาเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ร่วมกัน

เป้าหมายสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลหนองคูขาด ตั้งเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ในด้านการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลหนองคูขาด ส่งการเป็นสหกรณ์เครดิตสัญเนี่ยนห้วยนาไทย จำกัด และยกระดับการขับเคลื่อนงานจากองค์กรชุมชนเป็นนิติบุคคล ที่บริหารโดยภาคประชาชน

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

การทำงานของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลหนองคูขาด ต้องย้อนกลับไปถึง โครงการมียาชาว่า ที่รัฐบาลมีงบลงมาถึงชุมชน จำนวน 120,000 บาท ชาวบ้านในตำบลจึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมา แต่การทำงานในช่วงเริ่มแรกนั้น ติดปัญหาหลายอย่าง คณะทำงานจึงรวมตัวกัน เพื่อไปศึกษาดูงานของกลุ่มต่างๆ เช่น บ้านโคกกล่อง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม วิสาหกิจชุมชนเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้า องค์กรสวัสดิการชุมชนตำบลบุงคล้า แล้วนำความรู้มาทำงานในพื้นที่ของตนเอง แต่ไม่ประสบความสำเร็จ คณะทำงานจึงเริ่มมองหาวิธีการทำงานที่จะเดินไปสู่ความสำเร็จ โดยเริ่มจาก

- **การเชิญผู้นำเข้ามาพูดคุยกัน** ถึงปัญหา วิเคราะห์การทำงานที่ผ่านมา และวิเคราะห์ชุมชนของตนเอง ทำให้ผู้นำเริ่มมองเห็น ถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้น มองเห็นปัญหาอุปสรรค มองเห็นทุนที่มีอยู่ในชุมชนของตน จึงเริ่มนำความรู้ต่างๆ มาปรับใช้ เดินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน ผู้นำจึงมีความเห็นร่วมกันว่าให้นำกลุ่มออมทรัพย์ของแต่ละหมู่บ้านมาทำงานร่วมกัน จึงกลายเป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์

ตำบลหนองคูขาด โดยมีสมาชิกทั้งหมด 1,742 คน มีเงินออมรวมโดยประมาณ 1,950,000 บาท

- **วิเคราะห์ชุมชนร่วมกัน** โดยการวิเคราะห์ถึงความพร้อมของชุมชนว่าชุมชนมีความพร้อมในด้านใดบ้าง มีทุนใดบ้าง จากนั้นจึงเริ่มจากทุนที่มีอยู่ โดยการใช้ทุนให้น้อยที่สุด ให้เกิดความคุ้มค่าที่สุด มองว่าอะไรมีความจำเป็นก่อน ให้ทำสิ่งนั้นก่อน
- **กำหนดยุทธศาสตร์ในการทำงาน** โดยการวางแผนการทำงานของคณะทำงานตามบริบทชุมชน ใช้สิ่งที่ชุมชนมี เพื่อเป็นทุนในการขับเคลื่อน นายสรารัฐ ไตรสุ กล่าวไว้ว่า การทำงานของหนองคูขาดนั้น ใช้ความพร้อมของชุมชนเป็นตัวตั้ง และเป็นทุนในการขับเคลื่อน โดยบอกว่า “บ้านผมมีปลาไว้เห็ดกับข้าว เขาสิเป็นแค่ไฟให้เขา เขาสิบั้ง สิทอด กะแล้วแต่เขา แต่เขาต้องไปบอกเขาว่า เอาไฟนี้ไปเห็ดต้มปลา” ยุทธศาสตร์การทำงานของหนองคูขาด จึงใช้ความต้องการของชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนงาน ให้ชุมชนได้ทำงานตามความต้องการของตนเอง เพื่อเดินไปสู่เป้าหมาย โดยมีคณะทำงานเป็นเพียงผู้แนะนำ มิใช่ผู้ทำให้
- **กระจายการทำงานเชื่อมโยงเครือข่าย** โดยการให้กลุ่มออมทรัพย์นั้นมีความเข้มแข็ง คณะทำงานเป็นเพียงผู้หนุนเสริมการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ในแต่ละหมู่บ้าน ให้เดินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้
- **การสร้างกฎระเบียบการทำงาน** โดยการสร้างกฎระเบียบที่ชุมชนของตนเอง ด้วยการลงพื้นที่รับฟังความคิดเห็นประชาคมตามหมู่บ้าน จนเกิดเป็นกฎระเบียบที่มาจากชุมชน ในการขับเคลื่อนงานเพื่อเดินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

- **ระดมทุนสำหรับขับเคลื่อนงาน** เครือข่ายระดมทุน โดยใช้สวัสดิการชุมชนเป็นฐานในการระดมทุน และรับสมัครจากฐานกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่ โดยการลงพื้นที่สร้างความรู้ความเข้าใจ และสร้างการมีส่วนร่วมกับกองทุน

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

การทำงานให้เกิดความสำเร็จของตำบลหนองคูขาดนั้น จะเริ่มจากชุมชนเป็นฐาน จึงใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเดินไปสู่ความสำเร็จนั้นก็คือ

- **ทุนและทรัพยากรที่มีอยู่** เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลหนองคูขาด ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ไม่มีหนี้้นอกระบบมาเกี่ยวข้อง อาศัยเงินจากการระดมทุนในการขับเคลื่อน โดยอาศัยทุนที่มีอยู่อย่างจำกัดในการทำงานตามความจำเป็น อะไรมีความจำเป็นมาก ทำก่อน อะไรมีความจำเป็นน้อย จะทำทีหลัง “คนเข็ดงาน เขาปมีคนฮู้เรื่องคอมพิวเตอร์ กะมีคนเสนอให้ซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ มาเข็ดเอกสาร เขากะมาวิเคราะห์ว่า ซื้อมากะปมีคนใช้เป็น อีก็อย่างเอกสารตอนนี เขาจะจัดการได้อยู่ แต่พอเข็ดงานไปคนรุ่นใหม่เข้ามา เครือข่ายเขาเข้มแข็งแล้ว คนกะมีแล้ว เขาจะซื้อคอมพิวเตอร์มา” ซึ่งประธานเครือข่ายกล่าวไว้ แสดงถึงตัวอย่างการบริหารจัดการทุนของเครือข่ายได้เป็นอย่างดี
- **การใช้ชุมชนเป็นตัวตั้ง** การทำงานของเครือข่ายในการดำเนินงานนั้น กิจกรรมต่างๆ จะพัฒนาจากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ชาวบ้านมีปัญหาอะไรก็เข้าไปแก้ปัญหานั้น แก่จากปัญหาของชุมชนไม่ใช่แก่จากปัญหาที่คณะทำงานเห็นว่ามี หรือต้องการแก้ฝ่ายเดียว
- **การใช้วิชาการช่วยเสริม** ชุมชนใช้นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (มมส.) เข้ามาช่วยวิเคราะห์ชุมชน เข้ามาช่วยถอดองค์ความรู้ และนำสิ่งที่ได้มาปรับใช้ในการขับเคลื่อนงานของชุมชน

- **การยึดกฎระเบียบในการแก้ปัญหา** ทุกคนที่เป็นสมาชิกต้องเคารพกฎ กติกา เพราะกฎระเบียบมาจากการลงความเห็นของชุมชน เมื่อเกิดปัญหาอะไรขึ้น ให้ไปถามคณะทำงานในแต่ละหมู่บ้าน อย่าเก็บไว้ แม้แต่ปัญหาที่เล็กที่สุด ถ้าตัวแทนตอบไม่ได้ แก้ปัญหาไม่ได้ ให้ถามประธานเครือข่าย และแก้ปัญหานั้นโดยยึดกฎร่วมกัน ไม่ทิ้งปัญหาไว้เนิ่นนาน ถ้าปัญหาใดไม่มีในกฎระเบียบที่วางไว้ จะใช้วิธีการแก้ปัญหาในที่ประชุม จากนั้นจึงค่อยเพิ่ม และแก้ไขในที่ประชุมใหญ่
- **วัฒนธรรม งานบุญ ประเพณี** การเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน ให้ชุมชนได้รู้ ได้เห็น ได้ยิน และสัมผัสถึงตัวองค์กร และรู้ถึงการทำงาน ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการเข้าไปมีส่วนร่วมขององค์กร ทำให้คนในชุมชนยอมรับมากขึ้น

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน

- **การขาดความเชื่อมั่น** เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงแรกของการเริ่มต้นในการดำเนินการ ที่ไม่ค่อยได้รับความไว้วางใจ ซึ่งคณะทำงานได้ใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ทำงานให้ประสบความสำเร็จ และนำความสำเร็จนั้นสู่ชุมชน เมื่อความสำเร็จนั้นเกิดผลอย่างสม่ำเสมอ ชุมชนสามารถสัมผัสได้แบบต่อเนื่อง ชาวบ้านจึงช่วยขยายปากต่อปาก จนได้รับความเชื่อถือในที่สุด
- **ขาดบุคลากร** การขาดแคลนบุคลากรด้านคอมพิวเตอร์ ทำให้ขาดการจัดการเอกสารที่เป็นระบบ เมื่องานมีจำนวนมากขึ้น ซึ่งต่อมาจึงอาศัยการเรียนรู้และอาศัยคนรุ่นใหม่เข้ามาช่วยทำงาน และสอนการใช้คอมพิวเตอร์ให้กับคณะทำงานได้

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

การทำงานขับเคลื่อนการทำงานในชุมชนที่สำคัญ คือ การแก้ปัญหาทุกที่ต้องมีปัญหา ฉะนั้นการแก้ปัญหาตั้งแต่ปัญหายังเล็กอยู่นั้น เป็นเรื่องสำคัญในการทำงานมาก เพราะถ้าปล่อยไว้ ปัญหานั้นอาจบานปลาย เป็นปัญหาใหญ่โต จนนำไปสู่การแตกแยกขององค์กรได้ การแก้ปัญหาที่สำคัญคือ ต้องยึดกฎระเบียบ เอาะระเบียบที่เป็นข้อบังคับของชุมชนเป็นตัวตั้ง อย่าเอาความคิดของตนเอง หรือคณะทำงานเป็นตัวตั้ง และถ้าปัญหาใดที่กฎกติกาไม่ได้บังคับใช้ ให้นำปัญหานั้นเข้าที่ประชุม แล้วนำมาเป็นกฎกติกาในภายหลังโดยการเห็นชอบของชุมชน

การขับเคลื่อนที่สำคัญอีกประการ คือ คน ต้องให้ได้ใจคนมาก่อน ได้คนทำงานที่มีจิตอาสา มีความทุ่มเทมาทำงานร่วมกัน การทำงานต้องมีความโปร่งใส ให้ทุกคนที่สงสัยสามารถตรวจสอบได้ ประการต่อมา คือ ทุน ต้องดูว่าชุมชนมีทุนอะไรอยู่ และเอาทุนนั้นมาสร้างงานให้ประสบความสำเร็จ มาเรียงลำดับจัดการทุนว่าอะไรควรทำก่อน อะไรควรทำหลัง จะทำให้ชุมชนหรือกลุ่มใช้ทุนอย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลหนองคูขาด ไปสู่การเป็นนิติบุคคล เพื่อให้การทำงานของเครือข่ายเป็นรูปธรรมมากขึ้น ในด้านการบริหารจัดการชุมชน

สถาบันการเงินชุมชนตำบลพะเนา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

เขียนโดย นันทกานต์ อุบลภาพ

ตำบลพะเนา เป็นตำบลหนึ่งใน 24 ตำบลของอำเภอเมืองนครราชสีมา แยกจากตำบลมะเริง และเป็นตำบลพะเนา เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2536 โดยตั้งชื่อตำบลตามชื่อหมู่บ้าน ตำบลพะเนา เป็นตำบลที่มีความสัมพันธ์ด้านการพัฒนากับคณะทำงานขบวนจังหวัดนครราชสีมา โดยร่วมกันจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2554 ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 454 คน ครอบคลุม 9 หมู่บ้าน มีเงินสทบพจากสมาชิกทั้งหมด 206,177 บาท ต่อมาคณะกรรมการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพะเนา ได้มีการดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลพะเนา เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรเครือข่าย และเป็นเวทีกลางในการปรึกษาหารือของคนในชุมชนตำบลพะเนา

จากการขับเคลื่อนงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลพะเนาที่ผ่านมา และมีมติในที่ประชุมให้มีการดำเนินการในการยกระดับจากกลุ่มองค์กรการเงินระดับหมู่บ้าน เป็นสถาบันการเงินระดับตำบล โดยร่วมกันวางแผนเพื่อการเชื่อมโยงทุนภายในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน และส่งเสริมให้คนในชุมชนมีอาชีพ มีรายได้ มีเงินออม ใช้เวลาจำเป็น การมีอยู่ มีกินอย่างพอเพียงโดยไม่มีหนี้สิน

สภาองค์กรชุมชนตำบลพะเนา ได้ใช้โครงสร้างสถาบันการเงินชุมชนตำบลพะเนา เป็นกลไกในการขับเคลื่อนงานด้านระบบเศรษฐกิจชุมชน โดยการสำรวจข้อมูลกลุ่มเป้าหมายเชิงพื้นที่ตำบลพะเนา จำนวน 90 ครัวเรือน จาก 9 หมู่บ้าน เพื่อให้ทราบจำนวนหนี้สินของสมาชิกในระดับครัวเรือน ที่พอสรุปเป็นภาพรวมของตำบลเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการหาทางแก้ไขปัญหานี้สินต่างๆ ของชุมชนร่วมกัน โดยสถาบันการเงินได้จัดให้มีครอบครัวต้นแบบจัดการหนี้สินขึ้น เพื่อเป็นตัวอย่างในการแก้ไขปัญหานี้สิน โดยทางสถาบันจะให้กู้เงินในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ เพื่อนำไปใช้ชำระหนี้สินต่างๆ ที่มี แต่ทางสถาบันการเงินยังมีเงินให้กู้ยืมได้ไม่มาก จึงให้กู้สูงสุดในแต่ละรายไม่เกิน 50,000 บาท/ ราย และให้ทยอยผ่อนชำระเป็นรายเดือน ทั้งต้นและดอกเบี้ย กำหนดให้จ่ายต้นตามกำลังที่จะสามารถใช้หนี้ได้ตามกรณีแต่ละบุคคล ตามอัตราที่กำหนดของสถาบันการเงินชุมชนตำบลพะเนา

หนี้สินส่วนใหญ่ของครอบครัวต้นแบบเกิดขึ้นมาจาก การกู้ยืมเงินนอกระบบเพื่อมาประกอบอาชีพ เกิดการขาดทุนในการประกอบอาชีพ ชำระหนี้ให้กับคนในครอบครัว ให้บุตรเพื่อการศึกษา จึงเกิดการกู้ยืมเงินนอกระบบมาในอัตราร้อยละ 20 บาทต่อเดือน ดังนั้น คณะกรรมการจึงคัดสรรสมาชิกของสถาบันการเงิน และสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพะเนา เพื่อเข้าร่วมในโครงการการแก้ไขหนี้สิน และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเป็นครอบครัวต้นแบบในการจัดการหนี้กับสถาบันการเงินชุมชนตำบลพะเนา ในการกู้ยืมอัตรา ร้อยละ 1.5 ต่อเดือน สมาชิกได้เข้าสู่ขบวนการในการชำระหนี้กับสถาบันการเงินชุมชนฯ ตามระเบียบข้อบังคับในการให้สมาชิกส่งแก่สถาบันการเงินชุมชนฯ ซึ่งในอนาคตจะขยายครอบครัวต้นแบบในการจัดการและแก้ไขหนี้สินให้ได้ 18 ครัวเรือน

เป้าหมายสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

1. สามารถแก้ปัญหาหนี้สินให้สมาชิกในชุมชนได้อย่างแท้จริง สมาชิกหยุดการเป็นหนี้
2. เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครอบครัวต้นแบบ และครอบครัวที่สนใจ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหานี้สินร่วมกันอย่างยั่งยืน ทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคี และเกิดการพัฒนาร่วมกัน
3. เกิดพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จด้านการจัดการหนี้สิน และการจัดการระบบเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน สามารถเป็นต้นแบบให้กับพื้นที่อื่นได้
4. สมาชิกสถาบันการเงินชุมชนตำบลพะเนามีอาชีพที่มั่นคง มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จนสามารถส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

ยุทธศาสตร์ และวิธีการในการดำเนินงาน

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งพัฒนาศักยภาพกลุ่มองค์กร-ครอบครัว โดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสภาองค์กรชุมชนตำบลพะเนา สถาบันการเงินชุมชนตำบลพะเนา กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพะเนา ในการขับเคลื่อนงานด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน เช่น การพาสมาชิกไปทัศนศึกษาดูงานด้านแนวทางการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงที่ตำบลผักไหม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

2. การเชื่อมโยงงานระดับจังหวัด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างตำบล ผลที่ได้รับจากการเชื่อมโยงงานเพื่อเพิ่มศักยภาพของผู้นำ ได้แนวความคิดในงานด้านต่างๆ การเชื่อมโยงงานในพื้นที่ ค้นหาสิ่งที่ควรจะไปพัฒนาและปรับใช้ในพื้นที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการทำงานของการจัดการตนเอง การเชื่อมโยงงานเกิดผลสะท้อนในการทำงานของแต่ละตำบล ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในพื้นที่เพื่อการพัฒนาภายในตำบล

3. การจัดเวทีในการพูดคุยของสถาบันการเงินชุมชนตำบลพะเนา ด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนเชื่อมโยงงานร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลพะเนา การพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นร่วมกันนั้น ช่วยสะท้อนผลของการทำงานในพื้นที่เพื่อให้คนในชุมชนเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ให้สามารถช่วยกันหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้ และยังได้ข้อเสนอแนะหรือแนวคิดต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการพัฒนาภายในตำบลต่อไป จนสามารถเกิดแผนงานในอนาคต ดังนี้

- การจัดระบบในการใช้นี้สินของครัวเรือนให้ได้มาตรฐาน
- ทำให้เกิดการรวมหนี้สินของครัวเรือนเป็น 1 ครอบครัวต่อ 1 สัญญา
- เกิดแนวทาง/วิธีการในการเชื่อมโยงงานด้านต่างๆ มาบูรณาการในการพัฒนาให้เกิดกองทุนเพื่อการจัดการแก้ปัญหาภายในตำบลอย่างยั่งยืน
- ขยายครอบครัวต้นแบบในการพัฒนา และเรียนรู้เพิ่มขึ้นภายในตำบล
- เกิดกระบวนการกระตุ้นในการระดมเงินออม-ทุนในระดับครัวเรือน และในระดับกลุ่ม-องค์กร

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

1. จำนวนอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำในการกู้ยืมของสถาบันฯ เป็นการช่วยลดรายจ่ายในแต่ละเดือนให้สมาชิก ทำให้สมาชิกสามารถผ่อนชำระได้ทั้งต้นและดอก และมีเงินเหลือเก็บออมมากขึ้น
2. ครอบครัวต้นแบบในการจัดการหนี้สิน เป็นรูปธรรมในการสร้างความเข้าใจให้สมาชิกเห็นถึงประโยชน์ความจำเป็น และประโยชน์ของการออม เพื่อขยายการจัดการหนี้สินให้กับสมาชิกรายอื่นๆ ต่อไป
3. การมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้เกิดการปรับทัศนคติ โดยใช้วิธีการพูดคุย แลกเปลี่ยน จัดเวทีระดมความคิดเห็น
4. มีการเชื่อมโยงงานกับหน่วยงานต่างๆ อย่างบูรณาการในการพัฒนากองทุนเพื่อการจัดการแก้ปัญหาหนี้สินภายในตำบล ดังนี้
 - สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เชื่อมโยงการขับเคลื่อนงานด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน ให้คำแนะนำข้อมูลข่าวสารแนวทางดำเนินงาน และสนับสนุนงบประมาณ
 - ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เป็นที่ปรึกษาและเชื่อมโยงเครือข่ายงานด้านต่างๆ ร่วมกับพื้นที่อื่นๆ ทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด การศึกษาดูงาน การพัฒนาศักยภาพของแกนนำ
 - สภาองค์กรชุมชนตำบลพะเนา ช่วยสนับสนุนงบประมาณในการเชื่อมโยงเครือข่ายภายในตำบล
 - กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพะเนา สนับสนุนข้อมูล และบูรณาการการเชื่อมโยงงานด้านต่างๆรวมทั้งการดูแลสมาชิกในตำบลด้านสวัสดิการชุมชน
 - ธนาคารออมสินสาขานนจอมพล และธนาคารออมสินภาค 13 สนับสนุนการขับเคลื่อนการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนระดับตำบล

- องค์การบริหารส่วนตำบลพะเนา สนับสนุนบุคลากรเพื่อให้คำปรึกษา และเอื้อเพื่อการใช้วิทยุชุมชน และหอกระจายเสียงในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารภายในชุมชน
- พัฒนาการอำเภอ ให้คำปรึกษาและงานข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- เครือข่ายกองทุนเงินล้าน ช่วยสนับสนุนงานด้านข้อมูลต่างๆ

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

1. ข้อเท็จจริงของข้อมูลนี้บางครัวเรือน ยังไม่ตรงกับความเป็นจริง ต้องมีการชี้แจงทำความเข้าใจและขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่แท้จริง เพื่อประโยชน์ของครัวเรือนเองในการที่ทางสถาบันการเงินตำบลจะช่วยแก้ไขปัญหาค่าตรงจุด
2. เงินทุนของสถาบันการเงินชุมชนฯ ยังมีจำนวนน้อยไม่สอดคล้องกับความต้องการของครอบครัวที่มีหนี้สินจำนวนมาก ทำให้ได้รับความช่วยเหลือไม่ทั่วถึง
3. การนำเงินจากการกู้ยืมกับสถาบันการเงินชุมชนฯ ไปใช้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสถาบันการเงินชุมชนฯ กำลังหามาตรการในการบริหารจัดการให้สมาชิกนำเงินไปใช้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตกลงไว้ในสัญญา เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาได้จริง
4. ช่วงแรกการขับเคลื่อนงาน และการประสานงานมีความล่าช้า แต่ก็ได้มีการปรับปรุงระบบการบริหารงาน และพัฒนาศักยภาพการทำงานของบุคลากรขึ้นเรื่อยๆ จนปัญหาลดน้อยลง

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

เนื่องจากปัญหาหนี้สินของชุมชน ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชน รวมทั้งการทำงานที่ผ่านมาของกลุ่มมีปัญหาอุปสรรคเรื่องการทำงานที่ล่าช้า มีข้อมูลหนี้สินไม่ถูกต้อง มีเงินทุนไม่เพียงพอที่จะช่วยแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนให้เรียบร้อยได้ในคราวเดียว ซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้เกิดบทเรียนที่ต่อเนื่อง จึงทำให้สมาชิกในชุมชนร่วมคิด ร่วมกันพัฒนาระดับการทำงานมาตั้งแต่การเป็นกลุ่มออมทรัพย์ รวบรวมกลุ่มต่างๆ ด้านองค์กรการเงิน จนมาเป็นสถาบันการเงินชุมชนตำบล มีการบูรณาการทุนชุมชนแล้ว เริ่มมีการพัฒนาจากการเรียนรู้ในการสำรวจข้อมูลหนี้สินชุมชน วางแผนแก้ไขปัญหาหนี้สิน ช่วยสมาชิกแก้ไขปัญหาหนี้สินในรูปแบบของครอบครัวแก้หนี้ต้นแบบเริ่มต้น 5 ครอบครัว เพื่อให้สมาชิกครอบครัวอื่นๆ เห็นความสำคัญ และประโยชน์จนเกิดแผนที่จะขยายผลครอบครัวแก้หนี้เพิ่มขึ้นแต่ละปีจนสามารถดูแลสมาชิกได้อย่างทั่วถึงต่อไป

ทิศทางในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน (แผนพัฒนา 3 ปี)

- การจัดระบบเศรษฐกิจชุมชนสู่การจัดการตนเอง
- การจัดการระบบเศรษฐกิจทุนชุมชน
- การจัดการหนี้สินโดยชุมชน
- การจัดการองค์ความรู้ชุมชน
- การยกระดับธนาคารชุมชน

สถาบันการเงินชุมชนตำบลนางมุด อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์

เขียนโดย ยุพิน คำแก้ว

บริบทของชุมชน

ตำบลนางมุด อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ครอบคลุม 15 หมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 125 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 78,953 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตทิศเหนือ ติดกับ ตำบลโคกสะอาด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ทิศใต้ ติดกับประเทศกัมพูชา ประชาธิปไตย ทิศตะวันออก ติดกับตำบลโคกตะเคียน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ทิศตะวันตกติดกับตำบลบักได อำเภอนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์

ส่วนใหญ่ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา และปอ เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่า และบางแห่งเป็นป่าทึบ เป็นแนวเชิงเขา มีแนวเทือกเขาบรรทัด หรือเทือกเขาพนมดงรักอยู่ทางทิศใต้ เป็นเส้นกั้นอาณาเขตไทยกับกัมพูชา พื้นที่จะลาดมาทางทิศเหนือ มีระดับความสูงจากน้ำทะเลเฉลี่ย 200 เมตร ลักษณะดินเป็นกลุ่มดินร่วนปนทราย ที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

ตำบลนางมุดในอดีต เผชิญกับผลกระทบจากสงครามภายในประเทศ เพื่อนบ้าน เสียงปืน และลูกระเบิดจำนวนมากที่ข้ามมาตกในฝั่งไทยโดยเฉพาะ

ในพื้นที่ตำบลนางมุด ประกอบกับการปล้น ฆ่า ที่เกิดขึ้นรายวัน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างอยู่อย่างหวาดกลัว และต้องหนีเอาตัวรอด บางรายอพยพครอบครัวไปตั้งรกรากในพื้นที่ใหม่ที่ไกลจากภัยสงคราม ส่วนคนที่ไม่มีที่ไป ต้องละทิ้งบ้านเรือนของตนเอง และหลบหนีไปนอนในผืนป่ากร้าง เพื่ออำพรางตนเองให้รอดพ้นจากการถูกปล้น ฆ่าของโจรป่า จนหมู่บ้านนั้นแทบจะกลายเป็นหมู่บ้านร้าง

หลังปี พ.ศ.2520 เป็นต้นมา เมื่อภาวะบ้านเมืองเริ่มเข้าสู่ความสงบ ผู้คนบางกลุ่มที่เคยอพยพลี้ภัยสงครามก็เริ่มทยอยเดินทางกลับเข้าสู่พื้นที่ ในขณะที่คนต่างถิ่นบางกลุ่มก็อพยพเข้ามาจับจองผืนดินในการทำกิน และอยู่อาศัยเพิ่มขึ้น พื้นที่ชายแดนที่เคยเป็นพื้นที่ที่ไม่ปลอดภัยและน่ากลัว กลับกลายเป็นแหล่งรวมของคนหลากหลายถิ่นเกิด หลากหลายวัฒนธรรม ภาษา และชุมชนได้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ตำบลนางมุด ได้รับผลกระทบจากปัญหาต่างๆ ที่สำคัญ ดังนี้

- 1) การเปิดเขตเศรษฐกิจเสรีอาเซียน มีแนวโน้มของการอพยพของแรงงานจากต่างชาติ เข้ามาเพิ่มมากขึ้น การครอบครองเอกสารสิทธิ์ที่ดินและการเปลี่ยนมือ รวมทั้งปัญหานอมนิ เช่น เรื่องซื้อขายที่ดิน มีนายทุนมาซื้อที่ดิน โดยใช้ชื่อชาวบ้านเป็นคนซื้อ แต่ที่ดินเป็นของนายทุน ส่งผลให้เกิดการยึดครองที่ดินโดยนายทุนเพิ่มขึ้น
- 2) จุดผ่านแดนถาวรช่องจอม เป็นเส้นทางผ่านที่สำคัญมีมูลค่าการค้าเพิ่มขึ้นในทุกปี และจากการที่มีคาสีโนในเขตราชอาณาจักรกัมพูชา ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าออกเป็นจำนวนมากทำให้เกิด ปัญหาอาชญากรรม ความรุนแรง ลักเล็กขโมยน้อย ยาเสพติด ซึ่งเป็นภัยกับชุมชนโดยตรง
- 3) เขตเศรษฐกิจพิเศษ การสร้างโรงงานอุตสาหกรรม มีแผนจะสร้างแต่ยังไม่ดำเนินการ เพียงแต่มีเจ้าหน้าที่เข้ามาทำการประชาคม โดยใช้

วิธีให้ผู้นำชุมชนเรียกชาวบ้านมาเซ็นชื่อ ไม่มีคำอธิบายใดๆ ที่ชัดเจน และชาวบ้านเองก็ไม่เข้าใจ ซึ่งในอนาคตอาจเกิดปัญหาตามมา เช่น ปัญหามลพิษด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม และการอพยพแรงงาน

- 4) ที่ดินทับซ้อนเขตแนวเทือกเขาพนมดงรัก กินอาณาเขตพื้นที่กว้างประมาณร้อยละ 35% ทำให้เกิดปัญหาความไม่ชัดเจนในการครอบครองที่ดิน และเอกสารสิทธิ์ ทำให้เกิดการบุกรุก การฟ้องร้องคดีความระหว่างรัฐกับประชาชน ซึ่งหนึ่งในนั้นอยู่ในเขตตำบลนางมุดด้วย
- 5) การตัดไม้พุงเขตชายแดน เป็นชนวนให้เกิดการปะทะระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐ สร้างความเปราะบางให้กับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งรอยปะทะอยู่ในเขตตำบลนางมุด โดยบริบทพื้นที่ตำบลนางมุดเป็นแนวยาวซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะไม่เกิดปัญหา
- 6) เกษตรกรส่วนใหญ่หันไปทำเกษตรเชิงเดี่ยว และพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา อ้อย ปาล์มน้ำมันมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ควบคุมราคาเองไม่ได้ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง การขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 95% อาศัยน้ำฝน และไม่มีการขุดบ่อเพิ่มเพื่อเก็บกักน้ำไว้ในฤดูแล้ง
- 7) ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่เน้นการใช้ประโยชน์จากดินโดยมีการใส่ปุ๋ยเคมี ทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง ขาดจิตสำนึกหวงแหนในการปรับปรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้ถาวร
- 8) ด้านปศุสัตว์ เกษตรกรมีการเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง เลี้ยงแบบธรรมชาติ ไม่มีการป้องกันโรค ส่วนโค กระบือ เลี้ยงแบบไม่มีการจัดการ ไม่มี

พื้นที่สำหรับปลูกอาหารไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์โดยตรง พื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ปัจจุบันถูกบุกรุกจากชาวบ้าน ซึ่งหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจที่เรียกว่าพืชพันธสัญญา เช่น อ้อย มากขึ้น

- 9) กลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชนขาดความสามัคคี ยังขาดความกระตือรือร้นจริงจังในการรวมกลุ่ม และความรู้เรื่องการแปรรูปผลผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

จากสภาพความเป็นอยู่ และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และวิถีชีวิตของชาวตำบลนางมุดก็ได้เริ่มเปลี่ยนไป โดยเมื่อปี พ.ศ.2544 หมู่บ้านต่างๆ ในพื้นที่ตำบลนางมุด 15 หมู่บ้านได้รับการสนับสนุนงบประมาณกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท ตามนโยบายการพัฒนาของรัฐบาล โดยให้คนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ ในรูปแบบของกองทุนหมุนเวียน ที่ตอบสนองต่อการแก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แม้การดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าวได้สร้างประโยชน์ให้คนในชุมชนได้ไม่น้อย แต่ขณะเดียวกันก็กลายเป็นช่องทางของกลุ่มนายทุนที่แสวงหาผลประโยชน์จากกองทุน โดยเมื่อถึงกำหนดชำระเงินกองทุนหมู่บ้าน นายทุนจะนำเงินมาปล่อยให้กู้เป็นเงินกู้ระยะสั้น ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3-5 หรือมากกว่า และหักดอกเบี้ย ณ ที่จ่าย เพื่อให้ชาวบ้านได้กู้ยืมไปชำระหนี้กองทุนหมู่บ้าน ก่อนที่จะยื่นกู้รอบใหม่ และเงินทั้งหมดที่ชาวบ้านกู้ได้ก็จะถูกหักให้กับนายทุนตามจำนวนเงินที่กู้ยืมมาทั้งหมด กองทุนหมุนเวียนจึงกลายเป็นหนี้สินหมุนเวียน ที่พันธนาการให้คนยากจนในชุมชนต้องตกอยู่ภายใต้การถูกเอารัดเอาเปรียบของนายทุนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้แกนนำชุมชนบางกลุ่ม ที่ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจำนวน 15 คน ได้เล็งเห็นถึงความจำเป็น และรวม

ตัวกันเพื่อจัดการปัญหาดังกล่าวอย่างเร่งด่วน ด้วยการจัดตั้ง**สถาบันการเงินชุมชนตำบลนางมุด**ขึ้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2549 เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- เพื่อแก้ปัญหาหนี้สินที่หมุนเวียนในชุมชน โดยเริ่มจากการตัดวงจรหนี้ในระบบ ที่ชาวบ้านถูกนายทุนเอาเปรียบ เป็นแหล่งเก็บเงินออมที่มีความมั่นคง ปลอดภัย และมีผลตอบแทนที่เหมาะสมแก่สมาชิก
- เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เสริมสร้างวินัยทางการเงิน และให้คำปรึกษาทางการเงินแก่ชุมชนร่วมกันในการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชน และสังคม
- สถาบันการเงินชุมชนตำบลนางมุด เป็นแหล่งเงินออม และทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพของคนในชุมชน ช่วยเหลือกำกับดูแลกองทุนหมู่บ้าน ส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจในชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนพึ่งตนเอง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชุมชน

ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

- การพัฒนา**สถาบันการเงินชุมชนนางมุด** ให้เป็นหน่วยงาน**นิติบุคคล** ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) การเปิดรับสมัครสมาชิก ช่วงแรกมีการเปิดให้สมาชิกมาซื้อหุ้น ราคาหุ้นละ 200 บาท และเปิดทำการครั้งแรกเมื่อปี 2549 มีสมาชิกทั้งหมด 452 ราย จำนวนหุ้นทั้งสิ้น 1,361 หุ้น (มกราคม พ.ศ.2556) ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 1,628 คน และทุน

เรือนหุ้นจำนวน 4,198 หุ้น เป็นเงินจำนวน 839,600 บาท สถาบันทำหน้าที่เป็นสถานที่รับฝาก-ถอน เงินออมให้กับสมาชิก ทั้งที่เป็นบุคคลทั่วไปซึ่งมีมากกว่า 2,000 คน หรือในลักษณะของกลุ่ม หรือหน่วยงาน เช่น วัด โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจ กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น และให้บริการเงินกู้ยืม โดยปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียน เพื่อให้บริการแก่สมาชิกอยู่ประมาณ 10 ล้านบาท รวมถึงยังทำหน้าที่ให้คำปรึกษาด้านการบริหารจัดการเงิน ทุนแก่ผู้สนใจ โดยมีเจ้าหน้าที่สถาบันการเงินชุมชน คอยให้บริการในวัน จันทร์-ศุกร์ ตั้งแต่เวลา 08.00น.-15.30น.

- **สถาบันการเงินชุมชนตำบลนางมุด เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน และบริหารจัดการกองทุนคุณธรรม** โดยทำหน้าที่บริหารจัดการกองทุน และส่งเสริมให้ชุมชนรวมถึงสมาชิกของสถาบันการเงินฝากออมในรูปของกองทุนคุณธรรมสวัสดิการพึ่งตนเอง สมาชิกแต่ละคนจะนำเงินมาฝากกับกองทุนคุณธรรมคนละ 1 บาทต่อวัน ซึ่งคณะกรรมการได้กำหนดระยะเวลาในการรับเงินออมจากสมาชิกไว้ปีละ 2 ครั้ง และเงินเหล่านี้จะหมุนเวียนกลับมา เพื่อใช้จัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ครอบคลุมเงื่อนไขการจัดสวัสดิการ 8 ข้อ ได้แก่ สวัสดิการการเกิด, จ่ายเงินโบนัสแก่ผู้สูงอายุ, จ่ายสวัสดิการ การเจ็บป่วย, จ่ายสวัสดิการงานศพปลอดเหล้า, จ่ายสวัสดิการทุนการศึกษา, จ่ายสวัสดิการกรณีประสบอุทกภัยและอัคคีภัย, จ่ายสวัสดิการแก่คนด้อยโอกาส, และจ่ายสวัสดิการเชิดชูคนขยัน คนดีมีคุณธรรม
- **เชื่อมโยงขบวนองค์กรชุมชน ภาคีพัฒนาในพื้นที่ และนอกพื้นที่** โดยเชื่อมโยงทุนชุมชน ยกกระดับกลไกขบวนองค์กรชุมชน พัฒนาศักยภาพชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน พัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ และการสื่อสารชุมชน พัฒนาระบบการติดตามประเมิน

ผลของขบวนการองค์กรชุมชน และผลักดันแผนยุทธศาสตร์สู่รูปธรรม
ความสำเร็จเชิงนโยบายสาธารณะ

- **พัฒนาศักยภาพคนให้ตรงกับประสบการณ์** สถาบันฯ มีการพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ตำบลนางมุด รวบรวมองค์ความรู้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ผ่านประสบการณ์ของเจ้าของเรื่อง และแสดงแหล่งที่อยู่พร้อมการประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนทั่วไปสนใจเข้าไปศึกษาเรียนรู้ เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้านสถาบันการเงินชุมชนนางมุด เลขที่ 155 หมู่ 13 ตำบลนางมุด อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ มีนายวิศิษฐ์ ภาณุพิณฑุ วิทยากรบรรยายพิเศษความรู้ด้านสวัสดิการชุมชน นายสุชาติ เนิงงาม วิทยากรบรรยายพิเศษด้านส่งเสริมอาชีพการปลูกยางพารา การเผาถ่านด้วยถัง 200 ลิตร การเลี้ยงกบนา การเลี้ยงหมูหลุม การปลูกพุทรา การทำอัฐิประสาน เป็นต้น
- **ใช้กิจกรรมคู่ขนานกับการออม** เพื่อให้เกิดการทำงาน การจัดสวัสดิการที่มีความยั่งยืน สถาบันฯ จึงได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมกลุ่มวิสาหกิจ เพื่อแปรรูปผลผลิตจำหน่ายเพื่อเลี้ยงครอบครัว เปิดตลาดนัดสีเขียว เพื่อเป็นพื้นที่กลางสำหรับจำหน่ายผลผลิตด้วย

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- มีกระบวนการสร้างสำนึกร่วม ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนในชุมชน โดยเริ่มจากแกนนำในชุมชน และครัวเรือนต้นแบบเป็นแกนหลักในการกำหนดแนวทางการจัดการหนี้สินของครัวเรือนขยายผลสู่ตำบลอื่นต่อไป
- มีการประชุมวางแผนสร้างการมีส่วนร่วม และได้รับการสนับสนุนจากภาคี ช่วงเริ่มต้นคณะกรรมการเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบล

นางมุด ได้ประชุมกันเพื่อคัดเลือกตัวแทนคณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบลนางมุด โดยคัดเลือกจากกรรมการกองทุนหมู่บ้านหมู่บ้านละ 1 คน และประธานกรรมการ 1 คน รวมเป็น 16 คน
ทุนในการก่อตั้งมาจากการขายหุ้นให้กับกองทุนหมู่บ้านทั้ง 15 กองทุน กองทุนละ 50 หุ้น ราคาหุ้นละ 200 บาท และจากเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านอีก 50 หุ้น รวมทั้งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เป็นทุนดำเนินการ แรกเริ่ม 1 แสนบาท เพื่อให้สถาบันการเงินชุมชนตำบลนางมุด มีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการบริหารจัดการ เงินทุนแรกก่อตั้ง 260,000 บาท

- มีการพัฒนาด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ในการปิดบัญชีบุคคล มีการจัดทำงบทดลอง งบดุล และงบกำไรขาดทุนทุกสิ้นเดือน การจัดสรรผลกำไรของสถาบันการเงินชุมชนตำบลนางมุด มีการจัดสรรผลกำไรจากการดำเนินงานทุกสิ้นปีในวันที่ 31 ของเดือนธันวาคมของทุกปี การจัดสรรเงินกำไรเป็นค่าตอบแทนคณะกรรมการ 40% สมทบกองทุนสถาบันการเงินชุมชน 30% สมทบกองทุนสาธารณประโยชน์ 20% สมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน 10% บริการรับฝาก-ถอนเงิน 2 ประเภท ได้แก่ (1) ฝากออมทรัพย์ธรรมดาไม่มีดอกเบี้ย (2) ฝากประจำแบ่งออกเป็น ประจำ 3 เดือน อัตราดอกเบี้ย 0.50บาท/ปี, ประจำ 6 เดือน อัตราดอกเบี้ย 2บาท/ปี และประจำ 12 เดือน อัตราดอกเบี้ย 6บาท/ปี (3) ฝากออมเพื่อลูกรักฝากเดือนละ 1,000 บาท ต่อเนื่องยาว 5 ปี นอกจากจะได้รับดอกเบี้ย ร้อยละ 1.5 บาท/ปี ยังได้รับเงินขวัญถุงเพิ่มทุกปีในอัตรา 400, 500, 600, 700 และ 900 บาทตามลำดับ

- พัฒนาศักยภาพบุคลากร โดยได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงหนุนเสริมวิทยาการความรู้ต่างๆ ที่จำเป็น ผ่านกระบวนการฝึกอบรมและการศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ
- คนทำงานมีจิตอาสา กรรมการกองทุนหมู่บ้านที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นกรรมการสถาบันการเงินชุมชนนางมุดไม่มีค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน แต่จะได้รับเงินปันผลเมื่อสิ้นปี การปฏิบัติงานมีการเปลี่ยนเวรกัน คณะกรรมการทุกคนจะเข้าเวรอาทิตย์ละครั้ง โดยในการเข้ามาปฏิบัติงานได้รับค่าตอบแทนวันละ 100 บาท ต่อคน
- มีเป้าหมายชัดเจนเรื่องการช่วยเหลือ บรรเทาความยากจนของคนในชุมชน เช่น การปล่อยสินเชื่อของสถาบัน มีเกณฑ์ดังนี้ (1) สินเชื่อระยะสั้น 1 เดือน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท สูงสุด 50,000 บาท (2) สินเชื่อระยะสั้น 3 เดือน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท สูงสุด 3,000 บาท/ราย (3) สินเชื่อในโครงการร้านค้าชุมชนระยะเวลา 12 เดือน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 บาท/ปี สูงสุดไม่เกิน 10,000- 20,000 บาท/ราย (4) บริการสินเชื่อฉุกเฉินทั่วไป เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานบวช นอกจากกิจกรรมหลักข้างต้น
- มีมิติของการพัฒนาด้านศาสนาและวัฒนธรรม ผ่านการสนับสนุนสวัสดิการชุมชน ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น ทำบุญวันขึ้นปีใหม่ วันเด็กแห่งชาติ งานบุญข้าวจี รำผีฟ้า ประเพณีสงกรานต์ งานวันผู้สูงอายุ งานบุญพระเวส เทศมหาชาติ งานบวชขนาด ประเพณีเข้าพรรษา แขนงโขนตา เบญตู้จ เบญทม ประเพณีลอยกระทง ออกพรรษา ทอดกฐินสามัคคี ทำขวัญข้าว วันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ส่งผลต่อการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ เสริมพลังความรักความสามัคคีของคนในชุมชน ทำให้สถาบันมีความเข้มแข็งมากขึ้น

ข้อติดขัดสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน

คณะทำงานสถาบันการเงินชุมชนตำบลนางมุด บางท่านยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ชัดเจน ไม่ได้เข้าร่วมทำงานอย่างเต็มที่ แต่ให้ความร่วมมือในบางโอกาสเท่านั้น ทำให้การพัฒนางานในสถาบันฯ ไม่รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- สถาบันฯ ได้พยายามออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อสู่การจัดสวัสดิการที่มีคุณภาพ ทุกคนเข้าถึงการบริการ และประโยชน์จากกองทุน ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมการจัดการด้านหนี้สิน และการจัดการทุนชุมชนในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน การส่งเสริมการประกอบอาชีพ การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มทำเข็มขัดบ้านสายทอง กลุ่มเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มเลี้ยงโคขุน กลุ่มขายลอตเตอรี่ กลุ่มพุทธาสามรส กลุ่มทำอิฐประสาน ส่งเสริมกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน ส่งเสริมการลดรายจ่ายในครัวเรือนจากการปลูกอยู่ ปลูกกิน พืชสวนครัว และสัตว์เลี้ยง เช่น หมู กบ ไก่ โค เป็นต้น ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนโดยจัดตั้งตลาดนัดสีเขียว เพื่อเป็นพื้นที่ซื้อขายสินค้าในชุมชน
- การส่งเสริมประชาธิปไตยชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคองอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่ เช่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีการส่งเสริมสวัสดิการการปลูกต้นไม้ พัฒนาโครงการเด็กกำพร้าถิ่น ให้มีการดูแลป่าชุมชน ป่าโคกหนองขาม รณรงค์การดูแลรักษาต้นสนสองใบในพื้นที่ ส่งผลให้คนในชุมชนเชื่อมโยงการจัดสวัสดิการว่าเป็นวิถีชีวิต ที่สามารถพัฒนาคุณภาพ

ชีวิตโดยรวมทั้งมิติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม นอกเหนือจากเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจครอบครัวเท่านั้น

- การจัดการด้านองค์ความรู้ในสถาบันฯ โดยที่ผ่านมามีการจัดเวทีประชุมสัญจรลงพื้นที่ทั้ง 15 หมู่บ้านสามารถสร้างทุนสังคมในการขับเคลื่อน ช่วยให้มีฐานข้อมูลที่พร้อมจะนำมาพัฒนางานของสถาบันฯ ได้เป็นอย่างดี โดยการถอดชุดองค์ความรู้ (ประเภท/ เนื้อหา) จะมีการเชื่อมโยงภายใน เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน พัฒนาแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชน และจัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ รูปแบบแผ่นพับ แผ่นซีดี อินเทอร์เน็ต เป็นต้น
- การประสานความร่วมมือ เป็นหัวใจหลักของการพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็ง ที่ผ่านมามีสถาบันฯ ได้รับบทเรียนเรื่องนี้อย่างชัดเจน การประสานทำให้เกิดความเข้าใจ และถ่ายทอดข้อมูลความรู้ รวมทั้งเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถพัฒนาเป็นชุดองค์ความรู้ได้โดยมีการประสานกับภาคีต่างๆในชุมชน ได้แก่ กองบุญคุณธรรม สวัสดิการชุมชนพึ่งตนเองตำบลนางมุด สภาองค์กรชุมชนตำบลนางมุดเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านอำเภอกาบเชิง เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลนางมุด องค์การบริหารส่วนตำบลนางมุด เป็นต้น

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- **อุดมการณ์และเป้าหมายร่วมของระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน**
สถาบันฯ พยายามส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาคุณภาพชีวิตจากกองทุนสวัสดิการ ที่เกิดจากการบริหารจัดการ รู้สึกมีความเป็นเจ้าของร่วม ยกย่องสนับสนุนเรียนรู้ให้เป็นโรงเรียนแก้หนี้ระดับตำบล โดยพัฒนาการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนจากโรงเรียนแก้หนี้ และเกิดแนวทางในการจัดการทุนที่มี เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงมีกระบวนการพัฒนาสมาชิกโดยการให้เก็บข้อมูล

ด้านหนี้สิน ส่งเสริมให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน ทหาอาสาสมัครครัวเรือนที่ต้องการจะแก้ไขปัญหาหนี้สิน และทำกิจกรรมประกอบการแก้ไขปัญหาให้ยั่งยืนได้แก่ ให้ประชาชนทำเกษตรอินทรีย์ และทำปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างคุ้มค่า ให้ประชาชนรู้จักวางแผนการแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม ประสานความร่วมมือกับภาคีพัฒนา เชื่อมโยงทุนชุมชนเพื่อบูรณาการทั้งในระดับหมู่บ้านและตำบล อำเภอ ฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพบุคลากร และจัดการชุดองค์ความรู้ชุมชนผ่านศูนย์เรียนรู้สถาบันการเงินชุมชน และสวัสดิการชุมชน

• ทิศทางสำคัญของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ควรเดินไปสู่ทิศทางใด

พัฒนาให้เกิดสถาบันการเงินชุมชนเต็มพื้นที่อำเภอกาบเชิง เป็นการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน ยกย่องสนับสนุนเรียนรู้ให้เป็นโรงเรียนแก้หนี้ระดับตำบล มีหลักสูตรการเรียนรู้ชุมชนสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สินในระดับครัวเรือน เกิดครัวเรือนต้นแบบการแก้ไขปัญหาหนี้ และมี “หมอนี้” ที่สามารถให้คำปรึกษาและหนุนเสริมด้านองค์ความรู้แก่ครัวเรือนต้นแบบและครัวเรือนที่สนใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สุดจะเกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายสถาบันการเงินชุมชนเข้มแข็งทุกตำบลในอำเภอกาบเชิง ขยายผลสู่การจัดตั้งธนาคารประชาชนระดับอำเภอกาบเชิง

ปัจจุบันสถาบันฯ เป็นองค์กรการเงิน เป็นศูนย์การศึกษาดูงานด้านการบริหารจัดการทางการเงินของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ศูนย์ถ่ายทอดความรู้เรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นที่ตั้งของศูนย์ กศน. มีห้องสมุด และสถานที่จัดการเรียนการสอน มีจานดาวเทียมของตำบล เป็นสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์เงินล้านอำเภอกาบเชิง ซึ่งถือเป็นการขยายองค์ความรู้ในการทำงานให้กว้างขวางมากขึ้น

- กระบวนการขับเคลื่อน และวิธีการที่จะไปให้ถึง

- พัฒนา และจัดโครงสร้างคณะทำงาน ให้มีระบบการบริหารจัดการที่พิจารณาตามความสามารถของแต่ละคน ได้แก่ ประธานบริหาร รองประธาน เลขานุการ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายสินเชื่อ ฝ่ายการตลาด เป็นต้น
- พัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน ให้สามารถเป็นหมอนี่ทุกหมู่บ้าน อย่างน้อยหมู่บ้านละ 1 คน
- พัฒนาชุดองค์ความรู้การบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน และสวัสดิการชุมชน จากการสรุปบทเรียนร่วมกัน
- ติดตามประเมินผลการดำเนินงานการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน 4 ตำบล สภาองค์กรชุมชน 6 ตำบล กองทุนสวัสดิการชุมชน 6 ตำบล เครือข่ายคณะทำงานด้านที่ดิน
- การเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายระดับอำเภอ และจังหวัด จากนั้นนำบทเรียนมาพัฒนาเป็นแนวทาง แผนงานประจำปี เพื่อขับเคลื่อนการทำงานต่อไป

ติดต่อประสานงาน นางอัมรา มาลาทอง ประธาน

ที่ตั้งศูนย์ประสานงาน: 299 หมู่ 13 ตำบลนางมุด อำเภอกาบเชิง
จังหวัดสุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ 32210 โทร 08 1071 2243

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ตำบลเกษมทรัพย์ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

เขียนโดย นันทกานต์ อุบลภาพ

ตำบลเกษมทรัพย์ ได้แยกออกมาจากตำบลสำโรง อำเภอปักธงชัย และได้ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2540 มีเนื้อที่ทั้งหมด 10.40 ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลนกออก และตำบลดอน ทิศใต้ติดต่อกับตำบลสำโรง ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลดอน และตำบลสำโรง ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลนกออก และตำบลสะแกราช สภาพภูมิประเทศของตำบลเกษมทรัพย์ ส่วนใหญ่เป็นลูกคลื่นลอนลาดถึงลูกคลื่นลอนชัน มีความสูงประมาณ 250 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่จะมี 2 ลักษณะ คือ เป็นที่ดอนประมาณ 50% เป็นที่ราบลุ่มประมาณ 50%

ตำบลเกษมทรัพย์มีองค์กรการเงินในพื้นที่รวม 8 กลุ่ม มีจำนวนสมาชิกของเครือข่ายรวม 1,469 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 3,622 คน จำนวนเงินออมรวมทั้งตำบล 9,617,260.73 บาท จากจำนวน 8 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านหนองศาลา มีสมาชิกจำนวน 110 คน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านตะคร้อ มีสมาชิกจำนวน 221 คน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านดอนมะเฟือง มีสมาชิกจำนวน 139 คน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านปอนางเจริญ มีสมาชิกจำนวน 183 คน
 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านเก่านางเจริญ มีสมาชิกจำนวน 250 คน
 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านหลุมข้าว มีสมาชิกจำนวน 297 คน
 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านท่าเยี่ยม มีสมาชิกจำนวน 105 คน และ
 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านโคกนางเจริญ มีสมาชิกจำนวน 167 คน

เป้าหมายสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและทุนชุมชน

1. เพื่อการลดหนี้ของประชาชนในพื้นที่ เนื่องจากที่ผ่านมาชาวบ้านในชุมชนหลายราย ได้เป็นหนี้ระบบ เนื่องจากจำเป็นต้องหาเงินมาลงทุนในอาชีพ เป็นค่าการศึกษาบุตรหลาน และซื้อของที่จำเป็นในครอบครัว ทำให้ต้องประสบปัญหาหนี้สินเพิ่มทวีมากขึ้น เพราะรายได้ที่มีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ระบบที่มีดอกเบี้ยค่อนข้างสูง ทางกลุ่มจึงพยายามช่วยเหลือด้วยการให้สมาชิกได้นำเงินที่กู้จากกลุ่มซึ่งมีดอกเบี้ยต่ำกว่าเงินกู้ระบบไปจัดการชำระหนี้สินต่างๆ แล้วทยอยผ่อนส่งกับทางกลุ่ม ซึ่งในอนาคตทางกลุ่มหวังว่า จะสามารถช่วยให้สมาชิกหลุดพ้นจากการเป็นหนี้ระบบได้ทั้งหมด
2. สมาชิกกลุ่มได้รับการสนับสนุนในเรื่องการฝึกอาชีพ ฝึกอบรมตามความต้องการของประชาชน กลุ่มอาชีพ ในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มสมรรถนะและพัฒนาการผลิต การปลูก การสร้างผลผลิตผลิตภัณฑ์
3. ชุมชนปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือยลง ใช้ของอย่างรู้คุณค่าประหยัดสูงสุด ประโยชน์สูง ปลูกผักไว้กินเองส่วนที่เหลือจากการบริโภคก็นำไปขายช่วยเพิ่มรายได้ และลดรายจ่ายให้กับครอบครัว

4. เกิดกองทุนหมุนเวียนในชุมชน ช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ โดยใช้สถาบันการเงินที่เข้มแข็งเป็นของตนเอง เพื่อให้สมาชิกไม่ต้องไปกู้เงินจากภายนอก (หนี้นอกระบบ) ซึ่งมีดอกเบี้ยค่อนข้างสูง

กลยุทธ์และวิธีการดำเนินงาน

1. จัดตั้งกองทุนหมุนเวียนการประกอบอาชีพ และสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนให้กับกลุ่มอาชีพที่มีความเข้มแข็ง มีความพยายามที่จะพัฒนาให้ยั่งยืน เช่น กลุ่มข้าวแต่นบ้านปอนางเจริญ
2. จัดเวทีการแลกเปลี่ยน ทบทวน ร่วมกับผู้นำกลุ่ม องค์กร ครัวเรือนต้นแบบ เพื่อติดตามประเมินผล
3. พัฒนากลุ่มทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน และสถานการณ์หมู่บ้านในตำบล
4. ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจในการจัดทำแผนการส่งเสริมอาชีพที่สอดคล้องกับแผนการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน
5. สนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ ตลอดจนเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพของประชาชน
6. กลุ่มออมทรัพย์บ้านหลุมข้าว สามารถจัดซื้อปุ๋ยให้สมาชิกได้ในราคาถูกกว่าท้องตลาด ทำให้ช่วยลดต้นทุนการผลิตให้กับสมาชิกได้

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ปัจจัยภายใน

1. ผู้นำชุมชน หรือคณะกรรมการ มีความเสียสละ ซื่อสัตย์ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก เน้นการมีส่วนร่วม ยึดถือผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นหลัก มีการบริหารจัดการที่มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้และยุติธรรม
2. สมาชิกกลุ่มหรือคนในชุมชนมีความสามัคคี และให้ความร่วมมือในการร่วมคิด ร่วมทำ ในกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย มีจิตสำนึกที่ดีต่อกันในการร่วมกันพัฒนา และร่วมทำกิจกรรมในชุมชน
3. มีทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่เอื้ออำนวยต่อการผลิต ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่ม
4. ผู้บริหารท้องถิ่นให้การส่งเสริมสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในอาชีพ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความสำเร็จ ทักษะในการประกอบอาชีพที่เหมือนกัน หรือใกล้เคียงกันอันเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาอาชีพ และสร้างโอกาสให้เกิดการทำงานสร้างรายได้แก่ประชาชนวัยทำงาน สตรี และผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่รับผิดชอบของท้องถิ่น

ปัจจัยภายนอก

1. ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมด้านวิชาการ คำแนะนำ ด้านการเงิน จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งการประสานขอความช่วยเหลือ และขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่
 - สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนงบประมาณให้คำแนะนำความรู้ต่างๆ

- องค์การบริหารส่วนตำบลเกษมทรัพย์ ให้ความรู้ และข้อมูลงานพัฒนาต่างๆ
 - ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ให้ความรู้ คำแนะนำ และจัดศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้พื้นที่ต่างๆ
 - พัฒนาชุมชนระดับตำบล สนับสนุนข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้งกลุ่มเรื่องการทำบัญชีต่างๆ
 - กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเกษมทรัพย์ เป็นเครือข่ายการทำงานร่วมกัน
 - สภาองค์กรชุมชนตำบลเกษมทรัพย์ ดูแลเรื่องกลุ่ม ให้ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การแปรรูป บรรจุภัณฑ์
 - เครือข่ายกองทุนเงินล้านภายในตำบลเกษมทรัพย์ เป็นเครือข่ายการทำงานร่วมกัน
 - กลุ่มออมทรัพย์ และ อสม. เป็นเครือข่ายทำงานร่วมกัน
2. การประสานเครือข่ายด้านการพัฒนาคุณภาพสินค้า ด้านการตลาด และด้านการประชาสัมพันธ์ที่ดีก็จะช่วยให้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนเป็นที่รู้จักในตลาดมากยิ่งขึ้น ผลิตภัณฑ์ข้าวแตนบ้านปอนางเทริญ ซึ่งในปัจจุบันมีการขยายตลาดวางขายตามร้านของฝากต่างๆ และในห้างสรรพสินค้า อีกทั้งยังมีคณະนักท่องเที่ยวกจากต่างประเทศ มาศึกษาดูงานการผลิตข้าวแตนของกลุ่ม เช่น ประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น
 3. กระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่ส่งผลให้ผลผลิตของชุมชนเป็นที่ต้องการของตลาด และผู้บริโภค

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

1. วิธีคิดของคนบางกลุ่มยังไม่เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ และไม่ยอมรับ
ความรู้ใหม่ๆ
2. ชาวบ้านเคยชินกับการทำงานแบบเดิมๆ มีบางกลุ่มที่ยังไม่ให้ความ
ร่วมมือกับการเปลี่ยนแปลง
3. วิธีการบริหารจัดการบางกิจกรรม บางกลุ่มอาชีพ มีปัญหาเกิดขึ้นยัง
แก้ปัญหาไม่ถูกต้อง
4. ขาดความรู้การบริหารจัดการในรูปแบบกลุ่ม ไม่มีการวางแผนด้าน
การบริหารจัดการ ทำให้สมาชิกบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือ ไม่
ประชุมเพื่อปรึกษาหารือกัน
5. วัสดุ อุปกรณ์ ในการบริหารจัดการของคณะกรรมการยังมีไม่เพียง
พอ
6. เงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอสำหรับสมาชิกในแต่ละกลุ่ม
7. สมาชิกบางส่วนที่ยังต้องยืมเงินจากนายทุน เพื่อส่งชำระให้แก่อุปกรณ์
ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหา
8. ราคาผลผลิตผันผวนขึ้นลงตามฤดูกาล พ่อค้าคนกลางเข้ามา
แทรกแซงราคาผลผลิต กลุ่มไม่มีอำนาจต่อรอง

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและทุน ชุมชน

1. ชุมชนจะเข้มแข็งได้ คนในชุมชนกับหน่วยงานทุกภาคส่วนที่ทำงานใน
พื้นที่หมู่บ้าน ตำบล ต้องร่วมคิด ร่วมรู้ ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา และ
รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเท่าเทียม มีการบริหารจัดการได้อย่าง
โปร่งใส

2. เมื่อชุมชนเข้มแข็งเพราะทุกฝ่ายร่วมมือกัน จึงจะทำให้สามารถส่ง
เสริม และยกระดับแหล่งเรียนรู้ จุดเรียนรู้ ให้เป็นศูนย์เรียนรู้
เป็นรูปธรรมได้
3. ครอบครัวดันแบบที่ทำการกู้เงินกลุ่มออมทรัพย์ไปชำระหนี้
นอกระบบ มีผลทำให้สามารถลดค่าใช้จ่ายดอกเบี้ยนอกระบบ ช่วยให้
ครอบครัวยังมีรายจ่ายลดลง และมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

1. สร้างการมีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหาของกลุ่มต่างๆ ในตำบล
เพื่อวางแผนการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
2. จัดทำข้อมูลการสำรวจกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ
สังคม ในการวางแผนพัฒนาตำบล
3. พัฒนากองทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพให้เข้มแข็งมั่นคง
4. การอบรมให้ความรู้แก่คณะกรรมการ และสมาชิกในเรื่องการ
จัดทำบัญชี การบริหารจัดการ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย
สวยงาม เพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้สูงขึ้น
5. ขอสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ ตลอดจน
เทคโนโลยีที่เหมาะสม ต่อการประกอบอาชีพของประชาชน จาก
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
6. ขยายผลครัวเรือนต้นแบบให้ครอบคลุมทั่วทุกครัวเรือนในระดับ
หมู่บ้าน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

เขียนโดย สุรमितร์ ศรีสุรักษ์

บริบทชุมชน

ตำบลหนองคำพระ คำว่า “คำพระ” เป็นชื่อของธรรมชาติที่มีอยู่เดิม โดยความจริงตามสภาพภูมิประเทศก่อนจะมีผู้คนมาตั้งบ้านเรือนในบริเวณนี้ ลักษณะภูมิประเทศเขตนี้นี้เป็นที่ราบสูง มีป่าไม้ปกคลุมอย่างหนาแน่นและกว้างขวาง รอบบริเวณดงใหญ่มีน้ำซึมไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ซึ่งภาษาชาวบ้านเรียกว่า “น้ำคำ” เฉยๆ ซึ่งตามบริเวณรอบดงใหญ่จะมี “น้ำคำ” หรือ “คำ” อยู่หลายแห่ง เช่น คำแหลม คำหมาไก่ คำขี้เป็ด คำหมี คำม่อง คำไผ่ และคำพระ เป็นต้น

บ้านคำพระ เป็นบ้านเก่าแก่ ได้ยกขึ้นเป็นตำบลมี 12 หมู่บ้าน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของ อำเภอหัวตะพาน ห่างจากจังหวัดอำนาจเจริญ ประมาณ 23 กิโลเมตร ทิศเหนือติดกับตำบลน้ำปลีก ทิศใต้ติดกับ ตำบลหัวตะพาน ทิศตะวันออกติดกับ ตำบลเค็งใหญ่และ ตำบลดอนเมย ทิศตะวันตกติด ตำบลเชียงเพ็ง อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร มีประชากรทั้งหมด 6,600 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีประมาณ 24,000 บาท มีพื้นที่ทำการเกษตร 21,850 ไร่ เป็นพื้นที่ในเขตชลประทาน 400 ไร่ส่วนอีก

ประมาณ 21,450 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าชุมชนและโคกทำการเกษตรไม่ค่อยได้ผล เป็นน้ำกร่อยใต้ดิน และอยู่นอกพื้นที่ชลประทาน ชาวบ้านส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย คือ การทำการเกษตรเฉพาะการทำนาตามฤดูกาลเท่านั้น ลำน้ำที่ไหลผ่านคือ “ลำเซบาย” และ “ลำห้วยปลาแดก” ลำน้ำทั้งสองแห่งนี้ เป็นลำน้ำที่ช่วยเหลือหล่อเลี้ยงชาวบ้านตำบลคำพระและใช้ประโยชน์ในการทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ของชาวตำบลคำพระทั้งตำบล

ศูนย์วิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ ได้แก่ ผ้าลายขิด หมอนขิด ผ้าปูโต๊ะ ผ้าขาวม้า ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่แปรรูปจากผ้าลายขิด ได้แก่ กระเป๋าผ้าขิด กลองกระดาดขิดขู่ กระเป๋าใส่เอกสาร ผ้าตุ่ง เป็นต้น ศูนย์วิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระ ในปี พ.ศ. 2537 ได้รับรางวัลชนะเลิศ และรองชนะเลิศอันดับ 1 ในการประกวดผ้าขิด รางวัลที่ 1, 2, 3 ณ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นอกจากนั้น เมื่อปี พ.ศ. 2542 ศูนย์วิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระได้มีการทอผ้าขิดที่ยาวที่สุดในโลก ประมาณ 2,199.99 เมตร ทั้งหมด 72 ลาย เพื่อเฉลิมฉลองในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุครบ 6 รอบ 72 พรรษา

เป้าหมายสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระ และคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตั้งเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนไว้ดังนี้

- 1) การรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างให้เกิดรายได้
- 2) การพัฒนาต่อยอดจากการทำผ้าลายขิดและทำผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆหลากหลาย

- 3) ส่งเสริมให้คนในชุมชน กลับคืนถิ่นและร่วมอนุรักษ์ถิ่นฐานบ้านเกิด
- 4) ส่งเสริมการทำการเกษตรให้มีมูลค่าเพิ่ม
- 5) จัดทำศูนย์จำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ของคนในชุมชนให้อยู่ได้อย่างยั่งยืน

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระ และคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีแนวทางและวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน คือ

- 1) **การประชุมพูดคุยกัน** เป็นวงปรึกษาหารือถึงเรื่องราวการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ของคนในชุมชนมาสร้างงานสร้างอาชีพสร้างรายได้ และร่วมกันคิดออกแบบค้นคว้าวิธีการใหม่ๆ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ และการกำหนดราคาของผลิตภัณฑ์จากชุมชนเอง
- 2) **การรณรงค์ให้คนในชุมชนหันมาใช้ผลิตภัณฑ์ชุมชน** ด้วยการเริ่มจากกลุ่มที่มีการผลิตสินค้า รณรงค์ให้ใช้สินค้าของชุมชนในงานเทศกาลต่างๆ ปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรักและหวงแหนในภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษทำให้เกิดการใช้สินค้าของชุมชนอย่างแพร่หลายมากขึ้น
- 3) **ปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างให้เห็นถึงความสำเร็จ** สร้างความเชื่อมั่นให้คนในชุมชนโดยกลุ่มที่ทำผลิตภัณฑ์จะต้องมีความอดทนและทำเป็นแบบอย่างให้คนในชุมชนเห็นว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างเป็นอาชีพนั้นสามารถสร้างรายได้มาสู่ตนเองและครอบครัวได้เป็นอย่างดี และมีความภาคภูมิใจที่ได้นำภูมิปัญญาของบรรพบุรุษกลับมาทำประโยชน์เมื่อมีหน่วยงานของภาครัฐที่สนใจจะมาสับสนุนกลุ่มได้ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ที่มีการส่งผลิตภัณฑ์เข้าไปประกวดแข่งขันในระดับต่างๆ

- 4) **มีการประชาสัมพันธ์กลุ่ม** จะให้ความร่วมมือกับทางหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาสนับสนุนโดยการนำเอาผลิตภัณฑ์ไปร่วมประกวดเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้กับบุคคลภายนอกได้ทราบถึงสินค้าที่มีความสวยงามและน่าใช้มากขนาดไหนเหมาะสมกับการนำไปใช้ในเทศกาลหรือชีวิตประจำวันอย่างไร และยังคงได้รับการกระตุ้นถึงความสำเร็จ และมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ถ้าสินค้าได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดแข่งขัน
- 5) **การมีส่วนร่วมที่เท่าเทียมกันของสมาชิก** เมื่อมีผู้มาเยี่ยมเยียนศึกษาดูงานจากหน่วยงานภาครัฐ หรือคนจากต่างท้องถิ่น กลุ่มจะเรียกประชุมสมาชิกทุกคนมาทำการต้อนรับ และให้ความรู้แก่คณะศึกษาดูงาน และให้นำสินค้าที่ตนเองมีมาแนะนำเสนอ และขายให้กับผู้มาดูงาน เป็นการกระจายรายได้ให้คนในชุมชนอย่างเท่าเทียม
- 6) **จัดสร้างศูนย์แสดงสินค้าและจัดจำหน่าย** หาสถานที่จัดสร้างศูนย์วิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าของคนในชุมชนให้กลุ่มที่ผลิตสินค้ามีที่ขายสินค้าและสามารถร่วมกันกำหนดราคาได้เอง
- 7) **มีการออมทรัพย์** จัดให้กลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่มมีการออมทรัพย์เพื่อจะได้นำเงินที่เก็บรวบรวมได้ มาเป็นทุนในการซื้อวัตถุดิบมาทำผลิตภัณฑ์ต่อไป

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชน

- 1) **การรวมกลุ่ม** การทำผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เมื่อก่อนมีการทำแบบตัวใครตัวมัน บางคนทำออกมาแล้วมีความสวยงามบางคนทำออกมาไม่มีคุณภาพ การจำหน่ายสินค้าก็ต่างคนต่างจำหน่าย ทำให้พ่อค้าคนกลางมาหาผลประโยชน์จาก

ชาวบ้าน บางครั้งคนที่ทำสวยงามก็ไม่สามารถที่จะผลิตได้ทันตามความต้องการของลูกค้า ทำให้คุณภาพเริ่มไม่ได้มาตรฐาน เมื่อเริ่มมีการรวมกลุ่มกัน ทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น จากการที่พ่อค้ากตราคาก็สามารถกำหนดราคาได้เอง และสามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน

- 2) **มีการตรวจสอบคุณภาพ** การผลิตสินค้าของชุมชนนั้น จะต้องมีการตรวจสอบคุณภาพสินค้า และผลิตภัณฑ์อยู่ตลอดเวลาโดยการตรวจสอบคุณภาพสินค้านั้น จะให้แต่ละกลุ่มสลับกันไปตรวจสอบกันและกันเช่นกลุ่มที่1 ไปตรวจกลุ่มที่ 3 กลุ่มที่2 ไปตรวจกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 3 ไปตรวจกลุ่มที่ 2 เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้มีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในการทำผลิตภัณฑ์เกิดการแข่งขันในเรื่องของการรักษามาตรฐานการผลิตสินค้าทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ส่งออกไปขายนั้นเป็นที่ยอมรับในคุณภาพไม่ได้รับคำตำหนิจากลูกค้า
- 3) **การสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ** มีการเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงานราชการ คือ พัฒนาชุมชน ได้เข้ามาให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการ การสนับสนุนแหล่งเงินทุนเริ่มต้น การทำผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆ ที่ทันสมัยมีการนำสินค้าเข้าไปประกวดในระดับจังหวัดจนถึงระดับประเทศ
- 4) **การประกวดแข่งขัน** มีการส่งสินค้าและผลิตภัณฑ์เข้าไปประกวดของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1, 2 และ 3 ตามลำดับ ได้รับถ้วยพระราชทานจากสมเด็จพระเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2537 ทำให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และได้หันกลับมาทำอาชีพนี้เพิ่มมากขึ้น

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชน

- 1) **เกิดการแอบอ้างลอกเลียนแบบ** เมื่อสินค้าของกลุ่มได้รับการยอมรับและเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ทำให้คู่แข่งขนานเอาชื่อกลุ่มไปแอบอ้างทำให้เสียชื่อเสียง เพราะสินค้าที่แอบอ้างนั้นผลิตไม่ได้ตรงตามมาตรฐานและไม่มีคุณภาพเมื่อลูกค้าที่ซื้อสินค้าไปแล้วเกิดความไม่พอใจ ก็มาตำหนิกลุ่มว่าผลิตสินค้าไม่ด้อย่างที่พูดไว้ ทำให้เกิดความเสียหาย
- 2) **มีการลักลอบขายสินค้า** การลักลอบขายสินค้าของคนในกลุ่ม คือ เมื่อมีพ่อค้ามารับซื้อสินค้าที่หมู่บ้าน สมาชิกบางคนจะนำเอาสินค้ามาขายให้พ่อค้า โดยที่พ่อค้าจะไม่ไปรับซื้อที่จุดจำหน่ายสินค้ารวมของกลุ่ม เพราะได้ราคาที่ถูกกว่า ทำให้คนที่รวมกลุ่ม หรือสมาชิกในกลุ่มแต่ละคนก็นำสินค้าไปวางจำหน่ายที่ศูนย์จำหน่ายสินค้าขาดรายได้ และเสียผลประโยชน์ของกลุ่ม
- 3) **การจ่ายเงินที่ล่าช้า** เมื่อแต่ละกลุ่มนำสินค้ามาวางจำหน่ายที่ศูนย์จำหน่ายสินค้า จะไม่ได้รับเงินทันที ทางวิสาหกิจชุมชนได้มีการกำหนดจ่ายเงินทุกๆ 15วัน จึงทำให้เกิดการลักลอบขายสินค้าให้พ่อค้าที่มารับซื้อ เพราะได้เงินสดทันที ถึงแม้จะได้ราคาที่ต่ำกว่านำวางขายที่ศูนย์ฯ ก็ตาม
- 4) **การผลิตสินค้า** การผลิตสินค้าของกลุ่มไม่สามารถที่จะผลิตได้ทันตามคำสั่งซื้อของลูกค้าได้ เพราะงานที่กลุ่มผลิตนั้นเป็นงานฝีมือต้องใช้ความสามารถ ความชำนาญในการทำ และใช้เวลานานพอสมควร

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

การบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการรวมกลุ่มของ
คนที่มีภูมิปัญญาในท้องถิ่น นำความรู้ความสามารถมาถ่ายทอดให้กับคนใน
ชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของคนในกลุ่ม ที่เปิด
โอกาสให้แสดงความคิดเห็น และยังรับสมัครสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มจากทุกเพศ
ทุกวัย เพื่อจะได้ทำให้เกิดการสานต่อ รุ่นต่อรุ่น และยังได้การดูแลพึ่งพาอาศัย
ซึ่งกันและกันของคนในชุมชนเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย ตลอดจนยังได้มองเห็น
ภาพบรรยากาศเก่าๆ ในอดีตกลับคืนมา ซึ่งเป็นภาพคนในชุมชนช่วยเหลือ
จุนเจือกัน มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
ของบรรพบุรุษที่สำคัญ คือ มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างเป็นอาชีพ
เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และยังทำให้ลูกหลานกลับมาอยู่ถิ่นฐาน
บ้านเกิดอย่างภาคภูมิใจ

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระ ได้วางทิศทางการพัฒนาระบบ
เศรษฐกิจและทุนชุมชนของตำบลไว้ในเรื่อง การพัฒนาด้านเกษตรกรรม
การทำนา เพื่อให้ชาวบ้านร่วมกันคิดเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อจัดจำหน่ายให้กับ
เกษตรกรในพื้นที่อื่นๆ และตั้งเป้าหมายว่าจะทำการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อให้
เกษตรกรลดต้นทุนในการผลิต ลดการใช้สารเคมี และทำนาปลอดสารพิษ
ให้ได้แบบร้อยเปอร์เซ็นต์ จะเป็นแหล่งแปรรูปสินค้าทางการเกษตรเพื่อเพิ่ม
รายได้ให้กับคนในชุมชน

นอกจากนั้น จะรวมกลุ่มกันก่อตั้งธนาคารประชาชน โดยจะรวบรวม
เงินออมของแต่ละกลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อที่จะแก้ปัญหาหนี้สินที่
ต้องทำสัญญาหลายใบของแต่ละคน และจะได้มีแหล่งเงินทุนในการนำมา

พัฒนาอาชีพ สนับสนุนการเรียนรู้ และสร้างรูปแบบใหม่ๆ ให้กับสินค้า และ
ผลิตภัณฑ์ ให้มีความทันสมัย เข้ากับยุคปัจจุบัน รวมถึงการมีระบบการ
บริหารจัดการ ในเรื่องการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ให้มีความสะดวกรวดเร็วมาก
ยิ่งขึ้น โดยการสนับสนุนให้สมาชิกไปอบรมเพิ่มเติมความรู้ และประสบการณ์
ในเรื่องที่ยังขาด เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ การทำปุ๋ยชีวภาพ การทำนา
เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น ให้เกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ อย่างถ่องแท้ เพื่อให้เป็น
ต้นแบบของชุมชนพึ่งพาตนเองได้อย่างมีระบบ และยั่งยืนในอนาคต

ผู้ประสานงาน ประธานศูนย์วิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระ นางดารา
จันทป

สถานที่ติดต่อ องค์การบริหารส่วนตำบลคำพระ โทรศัพท์ 045 469 502
มือถือ 08 7876 4851

สภาองค์กรชุมชนตำบลนาจะหลวย อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี

เขียนโดย สุรमितร์ ศรีรักษ์

บริบทชุมชน

ตำบลนาจะหลวย เป็นชุมชนชนบท เพิ่งได้ยกระดับเป็นเทศบาลได้ประมาณ 6 เดือนที่ผ่านมา อยู่ห่างจากตัวอำเภอนาจะหลวยประมาณ 2 กิโลเมตร สภาพแวดล้อมของชุมชน เป็นที่ราบเชิงเขา มีแหล่งน้ำสำคัญไหลผ่านหมู่บ้าน 2 แห่งใหญ่ๆ คือ ฮ่องน้อย และ ห้วยหมากมี มีแหล่งน้ำที่เป็นหนองน้ำสาธารณะ 2 แห่ง ชื่อหนองสองห้อง พื้นที่ขนาด 21 ไร่ และหนองหลวงพื้นที่ 28 ไร่ มีพื้นที่ป่าชุมชนจำนวน 105 ไร่ และได้แบ่งพื้นที่ป่าชุมชนให้ตั้งเป็นเทศบาลจำนวน 20 ไร่

ตำบลนาจะหลวย มีอาณาเขตทิศเหนือ ติดกับ ต.บ้านตุม อ.นาจะหลวย จ.อุบลราชธานี ทิศใต้ ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศตะวันออก ติดกับ ต.ห้วยข่า อ.บุญศรี จ.อุบลราชธานี ทิศตะวันตก ติดกับ ต.โดมประดิษฐ์ อ.น้ำยืน จ.อุบลราชธานี มีประชากรทั้งหมด 12,000 คน 2,768 ครัวเรือน 19 หมู่บ้าน บ้านแต่ละหลังปลูกห่างกัน ไม่แออัดประชาชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นตนเอง อาชีพหลักทำไร่ ทำนา รองลงมารับจ้าง และข้าราชการ การทำนาใช้น้ำจากน้ำฝนเป็นหลัก

น้ำอุปโภคบริโภค ใช้ประปาหมู่บ้าน และน้ำบาดาล นอกจากนั้นยังมีโรงเรียนมัธยม 4 แห่ง โรงเรียนประถม 15 แห่ง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 แห่ง วัด 25 แห่ง

ตำบลนาจะหลวย มีกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ เป็นจำนวนมาก เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน(เงินล้าน) กลุ่มเงิน SML กลุ่มออมทรัพย์ กระจายกันอยู่ตามหมู่บ้านทั้ง 19 หมู่บ้าน ต่างดำเนินกิจกรรมแตกต่างกันไป ทั้งประสบความสำเร็จ และประสบปัญหาข้อติดขัดต่างๆ เช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้านเมื่อมีการจัดสรรเงินให้สมาชิกแต่ละคนไปทำกิจกรรมระยะเวลา 1 ปี พอครบกำหนดในการนำเงินพร้อมดอกเบี้ยมาส่งคืนกลุ่ม จะเกิดความล่าช้าบางคนต้องไปกู้เงินมาคืน เป็นต้น และปัญหาที่สำคัญของชาวบ้าน คือ การนำเงินที่ได้ไปทำกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ การคืนเงินของสมาชิกก็ไม่มีข้อบังคับที่ชัดเจน

จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2547 ได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชน โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. เข้ามาให้ความรู้ในการจัดตั้งจัดตั้ง เพื่อให้กลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ มีสถานภาพ เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคอื่นๆ ได้ สภาองค์กรชุมชนตำบลนาจะหลวย จึงมีบทบาทภารกิจสำคัญในหลายด้าน ได้แก่ การประชุมรับฟังข้อคิดเห็นความต้องการของคนในชุมชน รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ในเรื่องการส่งเสริมการออมเงินของกลุ่มออมทรัพย์ระดับตำบล คือ “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต” เพื่อให้คนในตำบลมีระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน เป็นของตนเอง โดยการบริหารผ่านคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และได้ตั้งเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนไว้ร่วมกัน ดังนี้

เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยคนในชุมชนท้องถิ่น และเพื่อคนในชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ร่วมกัน ประกอบด้วย ตัวแทนของสถาบันในชุมชนท้องถิ่น เช่น วัด โรงเรียน สถานีนอนามัย เป็นต้น ตัวแทนของกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่ม SML และกลุ่มกิจกรรมพัฒนาอื่นๆ ที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้รู้ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในชุมชนท้องถิ่น เข้ามาร่วมใช้เวทีพูดคุย เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น ร่วมกัน เป็นระบบการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ที่มีกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน เป็นตัวอย่างของการจัดการตนเองในรูปแบบขององค์กรชุมชน เปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น สนับสนุน คัดค้าน กฎหมาย นโยบายที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยผ่านเวทีสมัชชาองค์กรชุมชน ที่ประชุมสมัชชาสภาองค์กรชุมชน จะทำหน้าที่กลั่นกรอง ติดตาม ตรวจสอบกฎหมาย นโยบาย ของหน่วยงาน ที่ดำเนินกิจกรรมพัฒนาอยู่ในชุมชนท้องถิ่น และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยใช้ความรู้ภูมิปัญญาบวกกับความรู้ภายนอก ให้กับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมพัฒนาในพื้นที่ได้ดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนกำหนดไว้

เป้าหมายสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

สภาองค์กรชุมชนตำบลนาจะหลวย ตั้งเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชนไว้ดังนี้

- 1) พัฒนาเกี่ยวกับสินค้าภาคการเกษตร โดยเปิดเป็นแหล่งรับซื้อสินค้าเกษตร ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา
- 2) พัฒนากลุ่มอาชีพ และกลุ่มต่างๆ ในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง

- 3) ร่วมมือกันระหว่างกลุ่มองค์กรภายในชุมชน คือ กลุ่มอาชีพต่างๆ และกลุ่มภายนอกชุมชน เพื่อการสร้างแหล่งทุนชุมชน
- 4) รวมกลุ่มจัดตั้งธนาคารชุมชน เพื่อเป็นแหล่งทุนให้กับคนในชุมชน
- 5) เป็นแหล่งเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาทุนชุมชนโดยคนของชุมชน สู่การขยายผล

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

สภาองค์กรชุมชนตำบลนาจะหลวย ได้มีแนวทางและวิธีการทำงานที่เป็นข้อตกลงร่วมกัน ดังนี้

- 1) **จัดการประชุมคณะกรรมการแต่ละหมู่บ้าน** โดยการประชุมได้มีการเชิญคณะกรรมการหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านประธานกลุ่มอาชีพต่างๆ มาทำความเข้าใจในเรื่องสำคัญๆ และรับฟังแนวทางการดำเนินงานในเรื่องต่างๆ และนำไปชี้แจงกับสมาชิกของตนเองให้เข้าใจตรงกัน
- 2) **จัดเวทีประชุมทุกเดือน** เป็นเวทีประชุมประจำเดือนที่ประธานกลุ่มอาชีพต่างๆ จะเข้ามาร่วมประชุม เพื่อนำเสนอผลการดำเนินงานของกลุ่มตนเอง ให้สมาชิกและชาวบ้านได้รับทราบ
- 3) **ระดมทุนโดยการเก็บเงินออม** มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของตำบล เมื่อมีการประชุมประจำเดือนจะถือเป็นวันที่ต้องจัดเก็บเงินออมพร้อมดอกเบี้ยในแต่ละเดือนไปด้วย และยังมี การจัดเก็บเงินออมของแต่ละกลุ่มอาชีพ เพื่อนำมาใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีเงินหมุนเวียนประมาณ 5,000,000 บาท (ห้าล้านบาท) และกลุ่มอาชีพต่างๆ มีเงินหมุนเวียนประมาณ 400,000บาท ต่อกลุ่ม รวมเงินหมุนเวียนที่มีอยู่ในตำบลประมาณ 7,000,000 บาท (เจ็ดล้านบาท) มีการนำเงินออมทรัพย์ของแต่ละกลุ่ม

มารวมกัน โดยใช้ชื่อร่วมกันว่า “**กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต**” โดยแต่ละกลุ่มจะมีการออมเงินทุกเดือน เมื่อเก็บได้แล้วก็จะนำไปรวมไว้ที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้ดำเนินการต่อไป แต่ยังไม่รวมเงินกับกลุ่มเงินล้าน และกลุ่มSML

- 4) **สร้างกฎระเบียบข้อบังคับ** เป็นการสร้างข้อตกลงร่วมกันของสมาชิก กับกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อเป็นข้อปฏิบัติในการดำเนินการ และบริหารกฎระเบียบที่ใช้ร่วมกัน เช่น
- การกู้ยืมเงินต้องมีการจับกลุ่ม และค้ำประกันทั้งหมด 3 คน ถ้าผิดสัญญาต้องรับผิดชอบร่วมกัน
 - กำหนดการคืนเงิน และออมเงินทุกวันที่ 5 ของเดือน
 - การปันผล แบ่งออกเป็น เฉลี่ยเป็นทุนการศึกษา กองทุนกิจกรรม สาธารณประโยชน์ กองทุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของ คณะกรรมการ และเป็นกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จเกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนของสภาองค์กรชุมชนตำบลนาจะหลวย มีปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) **การวางแผนการทำงานร่วมกัน** ในการประชุมแต่ละครั้ง คณะกรรมการ และชาวบ้านจะมีการตกลงและวางแผนร่วมกันในเรื่องต่างๆ ชาวบ้านจะนำเสนอแผนงานที่ต้องการทำ และคณะกรรมการนำมาพิจารณาในแผนงานที่คนในชุมชนได้นำเสนอนั้น
- 2) **คณะกรรมการมีความเข้มแข็ง** ในการประชุมแต่ละครั้งผู้นำ หรือ คณะกรรมการจะให้ความสำคัญและเสียสละเวลามาประชุมเพื่อทำความเข้าใจในประเด็นงานต่างๆ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และทำความเข้าใจ

เข้าใจในวิธีการดำเนินงานของแต่ละเรื่อง เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องชัดเจน

- 3) **คนในชุมชนมีความสามัคคี** คนในชุมชนมีความร่วมมือกันเป็นอย่างดี เมื่อมีการประชุม หรือทำกิจกรรมใดๆ คณะกรรมการจะแจ้งให้ทราบเพียงครั้งเดียว คนในชุมชนจะบอกต่อๆ กันไป และเข้ามาร่วมทำกิจกรรม และทำหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่
- 4) **ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม เห็นได้จริงจากความสำเร็จ** เริ่มจากการทำจากจุดเล็กๆ เพียงแค่คนไม่กี่คนในชุมชน และทำกิจกรรมด้วยความตั้งใจ เพื่อจะไม่ให้เกิดข้อผิดพลาด เมื่อมีปัญหาช่วยกันแก้ไขทำให้คนส่วนใหญ่มองเห็นว่า สิ่งที่ทำนั้นเกิดผลที่ได้จริง เช่น เรื่องการออมเงินสามารถทำให้เห็นว่าคนในกลุ่มที่เป็นหนี้ สามารถปลดหนี้สินจนหมดได้มีสมาชิกที่สามารถปลดหนี้ได้ร้อยละ 70 คือประมาณ 90 คน หนี้สินแต่ละรายจำนวนตั้งแต่ 50,000 – 100,00 ต่อราย บางรายยังสามารถชำระหนี้ นอกกรอบได้อีกด้วย คนที่ไม่เป็นหนี้เลย เมื่อมารวมกลุ่มก็ทำให้มีเงินเก็บเพิ่มมากขึ้นอีกด้วยเช่นกัน
- 5) **คนในชุมชนเกิดความเชื่อมั่น** เมื่อคนในกลุ่มทำให้เห็นแล้วว่าการออมเงินได้ผลดีอย่างไร คือสามารถที่จะช่วยเหลือคนที่เป็หนี้สิน ให้หมดหนี้สินได้อย่างสบาย ไม่ต้องลำบากไปทำงานไกลบ้าน เพื่อหาเงินมาใช้หนี้ จึงทำให้คนในชุมชนเริ่มหันมาสนใจ และเข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์และออมเงินมากขึ้น จากเดิมมีสมาชิก 83 คน ปัจจุบันมีสมาชิกรวม 132 คน จากกลุ่มอาชีพสตรี กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น เพราะเห็นว่ามีความประโยชน์ต่อตนเอง และคนในชุมชนจึงเกิดความเชื่อมั่น

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานการพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

- 1) **ขาดแหล่งเงินทุนขนาดใหญ่** สภาพองค์กรชุมชนตำบลนาจะหลวย ได้มีการระดมเงินทุนจากการออมของกลุ่มออมทรัพย์ และระดมทุนจากการออมของแต่ละกลุ่มอาชีพมารวมกัน เพื่อเป็นเงินทุนในการดำเนินงาน แต่จำนวนเงินยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน เพราะการจะทำกิจกรรมในการรับซื้อสินค้าเกษตร ต้องใช้เงินจำนวนมากในการลงทุน
- 2) **ขาดการสนับสนุนแหล่งเงินทุน และเทคโนโลยีในการจัดการ** เงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มออมทรัพย์มาจากการระดมทุนเงินของกลุ่มออมทรัพย์ และการออมเงินของกลุ่มต่างๆ ในตำบล ซึ่งการดำเนินงานอาจล่าช้า เพราะต้องรอเงินของแต่ละกลุ่มนำมารวมกัน เพื่อจะได้ทราบถึงจำนวนเงินที่แน่ชัด หลังจากนั้นจึงจะได้ดำเนินการต่อไป อีกทั้งในการเก็บเงินยังต้องลงข้อมูลด้วยมือ ไม่มีเทคโนโลยีเข้ามาอำนวยความสะดวก จึงอาจทำให้เกิดความผิดพลาด ล่าช้าข้อมูลไม่ชัดเจน
- 3) **ขาดการจดทะเบียนขึ้นเป็นนิติบุคคล** กลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล จึงทำให้มีข้อติดขัดในการทำธุรกรรมด้านการเงิน บางครั้งเมื่อมีการอนุมัติเงินให้กับสมาชิกไป เมื่อถึงเวลาชำระหนี้ไม่สามารถทวงถามได้ เพราะเอกสารไม่มีกฎหมายรองรับในการติดตามดำเนินคดีทำให้ต้องเสียเวลาในการดำเนินงาน
- 4) **ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายการติดตามหนี้** คณะกรรมการที่ดำเนินงานและสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์มีความเข้าใจในเรื่องของกฎหมายในการติดตามหนี้ไม่ตรงกันและสมาชิกบางคนยังไม่ยอมรับ และอ้างกฎหมายว่ากันไปว่ากันมา จึงทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและ ทุนชุมชน

ในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้น คณะกรรมการขาดความชัดเจน ในเรื่องการอนุมัติเงินให้กับสมาชิกจึงทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการดำเนินงาน เมื่อถึงเวลาชำระหนี้ของสมาชิก แล้วสมาชิกไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลา ทำให้ต้องเสียเวลาในการติดตามทวงถาม จึงต้องมาคิดทบทวนและหาข้อตกลงในการตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการ ให้คณะกรรมการมีความซื่อสัตย์มากขึ้น เพราะการทำงานของคณะกรรมการนั้น ใช้วิธีทำแบบคนกันเอง คิดว่าคงง่าย เพราะเป็นญาติพี่น้องของตนเองจึงทำให้เกิดปัญหาหนี้ผิดนัด

นอกจากนั้น มีการนำเงินมาลงทุนในเรื่องการรับซื้อสินค้าเกษตรกรรมของคนในชุมชน แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะทางกลุ่มมีทุนน้อย และไม่สามารถสู้ราคาพ่อค้าคนกลางมารับซื้อได้ ทำให้กลุ่มขาดทุน จึงต้องมาปรับรูปแบบใหม่ในการรับซื้อสินค้าทางการเกษตร โดยการรับซื้อสินค้าเฉพาะของสมาชิก และเข้าไปปรับซื้อให้ถึงที่ พร้อมทั้งให้ราคาที่สูงกว่าคนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกนิดหน่อย ทำให้กลุ่มมีสินค้าไว้ขายตลอด เมื่อมีการสั่งสินค้าจากพ่อค้าคนกลาง สมาชิกจะไม่นำสินค้าไปขายให้กับพ่อค้าคนกลาง

ในส่วนของการออมเงินในช่วงแรกๆ นั้นไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์อะไรมากมาย ทำให้การออมไม่ได้ผลเท่าที่ควร จึงหาวิธีการเริ่มมีกฎเกณฑ์กติกาในการออมเพิ่มขึ้น ทำให้สมาชิกเกิดความเข้าใจตรงกันและมีการเข้าร่วมเป็นอย่างดี

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ทิศทางในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน คณะกรรมการได้มีการจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องของการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการเรื่อง การออมทรัพย์ และการจัดการเงินทุนไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการกลาง คือ คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ และคณะกรรมการกลุ่มอาชีพต่างๆ

ในเรื่องของการออมทรัพย์ ได้ส่งเสริมการพัฒนาดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาชีพต่างๆ ให้มีศักยภาพในการทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อ สมาชิกในกลุ่มนั้นๆ จะจัดตั้งธนาคารชุมชนโดยการระดมเงินทุนของกลุ่มต่างๆ ที่ยังมีอยู่ในชุมชน ให้นำมารวมเป็นแหล่งเดียว เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ และสามารถตรวจสอบติดตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการจัดทำแผน เพื่อขอรับการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานจากภาครัฐ

สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองกินเพล อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

เขียนโดย สุรมิตร ศรีสุรักษ์

บริบทชุมชนตำบลหนองกินเพล

ชุมชนตำบลหนองกินเพล กับ ตำบลบึงหวายเดิมเป็นพื้นที่ตำบลเดียวกัน ต่อมาได้ทำการแยกออกจากตำบลบึงหวาย มาเป็นตำบลหนองกินเพลในปัจจุบัน สาเหตุที่ขนานนามว่า “หนองกินเพล” เพราะชาวบ้านที่เดินทาง มาหรือจูงวัว ควายมาเลี้ยงจากที่ต่าง ๆ มักจะแวะพักทานข้าวกลางวัน และ พักเหนื่อยระหว่างทาง ณ บริเวณหนองน้ำที่ชื่อว่า “หนองกินเพล” แห่งนี้ เนื่องจากเป็นหนองน้ำที่มีน้ำหลาก และมีทุ่งหญ้าอุดมสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกชื่อแห่งนี้ว่า “หนองกินเพล”

ตำบลหนองกินเพล เป็นชุมชนชนบทมีอาณาเขตทิศเหนือ ติดกับ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ทิศใต้ ติดกับ ต.โนนผึ้ง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี ทิศ ตะวันออก ติดกับ ต.คำน้ำแซบ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี และทิศตะวันตก ติดกับ ต.บึงหวาย อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี ครอบคลุม 9 หมู่บ้าน ประมาณ 1,800 หลังคาเรือน ประชากรประมาณ 7,000 คน มีวัดจำนวน 8 วัด วัดคริสต์ 1 วัด มีอนามัย 2 อนามัย โรงเรียน 8 โรงเรียน เป็นประถม 6 โรงเรียน และโรงเรียนมัธยม 2 โรงเรียน รายได้ประชาชนไม่ตกเกณฑ์ จปฐ.

พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลเป็นที่ราบ แบ่งเป็น 2 โซนต่างระดับกันคือ โซนที่ 1 เป็นพื้นที่น้ำท่วม โซนที่ 2 เป็นพื้นที่น้ำท่วมไม่ถึง และมีลำน้ำมูลไหลผ่านตลอดปี พื้นที่ที่ใช้สำหรับทำนามีความสมบูรณ์เป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นที่ชุ่มน้ำ ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีอาชีพทำนา สำหรับพื้นที่น้ำท่วมถึงนั้น เศรษฐกิจจะดีเพราะสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง และยังมีอาชีพจับปลาขาย ทำให้คนในชุมชนที่เป็นพ่อค้าแม่ค้ามีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีอาชีพเลี้ยงปลาในกระชังจำนวนกว่า 500 กระชัง และอาชีพรับจ้าง ค่าขายรับราชการ บางส่วนมีอาชีพรับจ้างในเมือง เป็นพนักงานโรงงาน และห้างสรรพสินค้าอยู่ใกล้ๆ และรอบบริเวณชุมชน เป็นต้น

นอกจากมีพื้นที่เป็นเขตลุ่มน้ำแล้ว ตำบลหนองกิงเพล ยังมีพื้นที่ป่าชุมชนของแต่ละหมู่บ้านรวมกันประมาณ 30 ไร่ มีหนองน้ำสาธารณะคือ “หนองกุด” และ “ร่องจันทะเปิด” ส่วน “บึงเหือง” จะสร้างเป็นแก้มลิงเพื่อกักเก็บน้ำในช่วงฤดูน้ำหลากอีกด้วย

แกนนำตำบลหนองกิงเพล ได้ร่วมกันจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองกิงเพล มีกระบวนการทำงาน และกลไกการทำงานต่างๆ ร่วมกันทำงาน เช่น คณะทำงานแผนชุมชน (แกนนำ ชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) คณะทำงานรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน มีศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบล เครือข่ายสวัสดิการชุมชนตำบล ที่มีตัวแทนจากหลายกลุ่มองค์กรในตำบล มีเครือข่ายจัดการทรัพยากรในตำบล เป็นต้น ซึ่งได้มีการจัดเวทีประชุมร่วมกันเป็นประจำ

สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองกิงเพล ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนชุมชนท้องถิ่น โดยคนในชุมชนท้องถิ่น มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ประกอบด้วย ตัวแทนของสถาบันในชุมชนท้องถิ่น เช่น วัด โรงเรียน สถานีนอนามัย เป็นต้น ตัวแทนของกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ เช่น กลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืด กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสตรี กลุ่มจักสาน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และ

กลุ่มกิจกรรมอาชีพอื่นๆ ที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน โดยมีแกนนำได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน กรรมการกลุ่มอาชีพเข้ามาร่วม ใช้เวทีพูดคุยเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน เป็นระบบการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น เปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น สนับสนุนคัดค้าน กฎหมาย นโยบายที่มีผลกระทบกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่น มีการพัฒนากลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืดบ้านคูสว่าง สนับสนุนให้ไปขึ้นทะเบียนวิสาหกิจชุมชน และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยใช้ความรู้ภูมิปัญญาบวกกับความรู้ภายนอกให้กับหน่วยงานที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมพัฒนาในพื้นที่

เป้าหมายสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองกิงเพล และคณะกรรมการกลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืดบ้านคูสว่าง ตั้งเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนไว้ดังนี้

- 1) **แก้ปัญหานี้สินของคนในชุมชน** เนื่องจากพื้นที่ชุมชนหนองกิงเพล เป็นพื้นที่กึ่งชนบท กึ่งชุมชนเมือง พื้นที่ที่อยู่ใกล้เมือง จะมีอาชีพรับจ้างทำงานในเมือง และมักจะนำเอาความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ความสะดวกสบาย และค่านิยมต่างๆ เข้ามาสู่ชุมชนไปด้วย ทำให้เกิดการเลียนแบบและอยากมีฐานะดีขึ้นอย่างคนอื่น ชาวบ้านจึงได้พากันไปกู้เงินทั้งในระบบ และนอกระบบเพื่อที่จะนำมาใช้จ่ายซื้อหาเครื่องอำนวยความสะดวก และสิ่งของฟุ่มเฟือยต่างๆ ทำให้บางครั้งหมุนเงินไม่ทัน เกิดการเป็นหนี้ตามมา
- 2) **ส่งเสริมกลุ่มอาชีพคนในชุมชน** การส่งเสริมกลุ่มอาชีพ โดยการให้ความรู้ในการทำกิจกรรมกลุ่มและเพิ่มทักษะความรู้ให้กับคนในกลุ่ม พยายามทำให้กลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่มมีความเข้มแข็ง และสามารถที่จะพึ่งพาช่วยเหลือตนเองได้ โดยการสนับสนุนเงินทุน

และบริหารจัดการให้เป็นระบบโดยเริ่มส่งเสริมกลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืดบ้านคูสว่าง เป็นกลุ่มแรก จำนวน 40,000 บาท เพราะมีความชัดเจนในการดำเนินงาน และช่วยแนะนำให้กลุ่มอาชีพดังกล่าว ไปจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เพื่อเพิ่มเติมทางด้านกฎหมาย ทางกลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืดบ้านคูสว่าง ยังได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มเข้มแข็งจากอำเภวารินชำราบ และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) มาลงทุน และทุกวันนี้กลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืดบ้านคูสว่างยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

- 3) **การทำบัญชีครัวเรือน** ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือนของคนในชุมชน เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลการใช้จ่ายเงินของตนเองว่า มีรายรับรายจ่าย และหนี้สินเท่าไร เพื่อนำข้อมูลมาวางแผนทาง และวิธีแก้ไขปัญหาของแต่ละครัวเรือน ในการปลดหนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) **การออมทรัพย์** มีการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน และยังสนับสนุนให้แต่ละกลุ่มมีการออมเงินเพื่อให้มีเงินทุนในการดำเนินงานของแต่ละกลุ่ม
- 5) **พัฒนาทุนชุมชน** การพัฒนาทุนชุมชนนั้นจะต้องให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการตนเองในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดการเรื่องคน ทรัพยากร วัฒนธรรม ประเพณี ให้โอกาสทุกคนในชุมชน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และเข้ามาบริหารจัดการร่วมกัน
- 6) **สร้างธนาคารชุมชน** โดยการรวมทุนจากกลุ่มต่างๆ ที่มีในชุมชน มารวมเป็นหนึ่งเดียว เพื่อให้เกิดเป็นแหล่งทุนที่มีทุนมากขึ้น เพื่อให้เป็นระบบการบริหารการเงินที่มีประสิทธิภาพ

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองกิงเพล และคณะกรรมการกลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืดบ้านคูสว่างได้มีแนวทางและวิธีการทำงานที่เป็นข้อตกลงร่วมกัน ดังนี้

- 1) **การประชุมคณะกรรมการแต่ละหมู่บ้าน** โดยการประชุมจะมีการเชิญคณะกรรมการหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน มาทำความเข้าใจในแนวทางการดำเนินงานเรื่องต่างๆ และนำไปชี้แจงกับสมาชิกของตนเอง เมื่อคณะกรรมการหมู่บ้านไปชี้แจงข่าวสารข้อมูลให้กับคนในชุมชนแล้ว จะคัดเลือกสมาชิกที่สมัครใจ และมีแนวความคิดที่ตรงกัน ร่วมกันทำกิจกรรมและชวนเข้ามาประชุมอีกครั้งรวมทั้งประสานกลุ่มอาชีพต่างๆ มาร่วมรับฟังแนวทางรายละเอียดการดำเนินงานให้เข้าใจตรงกัน เมื่อสมาชิกคนใดสนใจในกิจกรรมเรื่องใด ให้กำหนดเงื่อนไขร่วมกัน และทำตามมติที่ทุกคนกำหนดเงื่อนไขของแต่ละกลุ่ม
- 2) **การให้เงินสนับสนุน** เมื่อได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากหน่วยงานต่างๆ จะมีการให้คนในชุมชนแยกกลุ่มกันทำโครงการกิจกรรมต่างๆ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการดำเนินกิจกรรม โดยแต่ละกลุ่มจะต้องมีการรวมตัวกันทำงาน และทุกคนที่เข้ามาต้องมีความสมัครใจอยากจะทำงาน เพื่อจะได้ไม่เกิดปัญหาตามมา และสามารถตรวจสอบได้อย่างถูกต้อง
- 3) **การบริหารจัดการกลุ่ม** ในการดำเนินงานของกลุ่มนั้น จะให้สมาชิกเป็นคนจัดการว่าจะทำอย่างไรเช่น กลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืดบ้านคูสว่าง ในการเลี้ยงปลาของสมาชิกแต่ละคนนั้น จะมีทั้งการเลี้ยงแบบกลุ่มและเลี้ยงแบบอิสระ หรือมีทั้งสองแบบ กลุ่มจะแนะนำให้มีการเลี้ยงทั้งสองแบบควบคู่กันไป และให้มีการติดต่อพูดคุยทำสัญญากับบริษัทที่จะนำปลามาให้เลี้ยงเอง ทำข้อตกลงตามความพอใจ เพราะเมื่อถึงช่วงที่มีการจับปลาขึ้นมาจำหน่าย หากถึงกำหนดแล้วทางบริษัท

ไม่มา คนในชุมชนก็ยังมีปลาที่สมาชิกแต่ละคนเลี้ยงเองแบบอิสระ ไร่ขายให้พ่อค้าแม่ค้าในชุมชนที่มารับซื้อได้ ทำให้คนในชุมชนไม่เสียโอกาส และขาดรายได้ เพราะไม่ได้ผูกขาดโดยบริษัทเพียงเจ้าเดียว

- 4) มีการกำหนดกฎเกณฑ์กติการ่วม โดยสมาชิกในกลุ่มจะต้องมีการ ออมฌาปนกิจสงเคราะห์ของกลุ่มเป็นข้อกำหนด แคมบังคับให้ทุกคนออม เพื่อที่จะเป็นเงินช่วยเหลืออีกทางหนึ่งให้กับคนในชุมชน เมื่อคนในชุมชนเกิดการเสียชีวิตจะได้มีเงินไว้ใช้จ่าย
- 5) จัดทะเบียนผู้ทำอาชีพเลี้ยงปลา โดยการลงทะเบียนและไปขึ้นทะเบียนกับกรมประมงเพื่อให้มีข้อมูลที่แน่ชัดและมีหลักฐานเมื่อเกิดภัยพิบัติจะได้รับการช่วยเหลือดูแล

ปัจจัยให้ความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ของสภาองค์กรชุมชนหนองกิงเพล และคณะกรรมการกลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืดบ้านคูสว่าง มีปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) คณะกรรมการมีความเข้มแข็งและมีความรู้ คณะกรรมการจะให้ความสำคัญและเสียสละเวลาเข้ามาทำงานให้กลุ่ม และเมื่อเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละครั้งจะนำเอาความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการไปอบรมหรือประชุมมาถ่ายทอดให้กับสมาชิก ได้อย่างชัดเจนและในการประชุมร่วมกับสมาชิกทุกครั้ง จะชี้แจงทำความเข้าใจให้สมาชิกได้เข้าใจ และรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก ในประเด็นงานต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องชัดเจนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีการเชื่อฟังกันและกัน

- 2) ประชาชนมีรายได้เพิ่ม เนื่องจากพื้นที่ตำบลหนองกิงเพล เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำตลอดปี ทำให้เกิดอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ตลอดปี คืออาชีพการหาปลาและเลี้ยงปลาในกระชัง อีกทั้งพื้นที่ยังอยู่ใกล้กับตัวเมืองอุบลราชธานี ทำให้มีพ่อค้าแม่ค้ามารับซื้อปลาตลอดเวลา และยังมีคนในชุมชนที่เป็นพ่อค้าแม่ค้าเองอีกด้วยทำให้สมาชิกกลุ่มที่ทำอาชีพจับปลา และเลี้ยงปลา มีรายได้ทุกวัน
- 3) สร้างความอุ่นใจในครัวเรือนไม่ทิ้งถิ่นฐาน เพราะการเลี้ยงปลา ต้องมีการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีถ้าคนที่ดูแลไม่มีความชำนาญอาจทำให้ปลาที่เลี้ยงเกิดความเสียหายได้หรือถ้าคนเลี้ยงปลาจ้างคนอื่นมาเลี้ยงให้ก็จะไม่คุ้มค่าเพราะคนที่รับจ้างเลี้ยงอาจไม่ดูแลอย่างเต็มที่จึงเกิดปัญหาตามมา เช่น ปลาไม่ได้น้ำหนัก เป็นต้นจึงทำให้คนที่อยู่ในครอบครัวต้องช่วยกันดูแลไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่พี่น้องเพื่อที่จะไม่ให้เกิดปัญหาทำให้ครอบครัวอบอุ่นผู้คนไม่ทิ้งถิ่นฐาน
- 4) การได้รับการคัดเลือกให้เป็นกลุ่มเข้มแข็งของบ้านคูสว่าง จากการทำน่วยงานภาครัฐ คืออำเภวารินชำราบได้ทำการคัดเลือกกลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืดบ้านคูสว่าง เป็นกลุ่มที่เข้มแข็งของทางอำเภอทำให้คนในชุมชนเกิดการตื่นตัว และสนใจในการรวมกลุ่ม เพื่อให้มีการรักษามาตรฐานของชุมชนเข้มแข็ง และเกิดการกระตือรือร้นในการสร้างความเข้มแข็ง ให้เกิดขึ้นกับกลุ่มอื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชนร่วมด้วย

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน

จากการที่คณะกรรมการ และสมาชิกของกลุ่มเลี้ยงปลาบ้านคูสว่าง ได้ทำงานร่วมกันมาตลอดระยะเวลากว่า 10 ปี ย่อมมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานอยู่บ้าง ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

- 1) **กรรมการไม่ค่อยเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง** กรรมการส่วนหนึ่ง ยังไม่เข้าใจว่าตนเองต้องมีหน้าที่อย่างไรบ้าง ในการทำงาน เพราะ กรรมการบางท่านรับตำแหน่งหลายบทบาท ทำให้เกิดการผิดพลาด ในการทำงาน
- 2) **การเข้าร่วมประชุมของกรรมการและสมาชิก** กรรมการบางท่าน หรือสมาชิกบางส่วนไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุม เพราะจะถามถึงเรื่องค่าตอบแทนในการประชุมว่าได้หรือไม่โดยให้ เหตุผลว่า ถ้าไม่มีค่าตอบแทนจะทำให้เสียเวลาทำมาหากินขาดรายได้ให้กับครอบครัว ดังนั้น เมื่อประชุมแต่ละครั้ง ถ้าจะให้สมาชิก มาประชุมครบต้องมีสิ่งที่เป็นแรงจูงใจ กระตุ้นให้เกิดการอยากมา เข้าร่วมประชุม เช่น เมื่อมีบริษัทขายสินค้าจะมาทำการเสนอขาย สินค้า คณะกรรมการจะขอให้ทางบริษัทมีของแจกมาให้ชาวบ้าน ด้วย พร้อมทั้งขายสินค้า และการประชุมหมู่บ้านไปด้วย
- 3) **ปลาตาย** เกิดปัญหาปลาตายเนื่องจากน้ำเสียของผู้เลี้ยงปลาใน กระชังที่เห็นแก่ตัว คือ มีการนำเอาเศษเนื้อ และใส่ปลามาทำเป็น อาหารปลา โดยนำมาเลี้ยงให้ปลากินเพื่อลดค่าใช้จ่าย ทำให้เกิดน้ำ เสียไหลไปหาคนอื่น และปัญหาจากปลาน็อกน้ำ ทำให้ปลาตายในช่วงฤดูน้ำหลาก น้ำท่วม
- 4) **ปัญหาหน้าแล้งในพื้นที่ทำนา** พื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึง เมื่อถึงหน้าแล้ง จะไม่มีน้ำทำนา จึงทำให้คนในพื้นที่ไม่มีรายได้ต้องหาอาชีพอื่นๆ มา ทำแทน หรือไปรับจ้างในตัวเมือง
- 5) **ทรัพยากรมนุษย์ขาดคุณธรรม** ไม่มีการเคารพผู้ใหญ่ของเด็กและ เยาวชนในชุมชน สาเหตุมาจากการที่ชุมชนใกล้เมืองมาก และมี ห้างสรรพสินค้าต่างๆ เกิดขึ้น ทำให้เด็กและเยาวชนหลงไหลในสิ่ง ใหม่ๆ รวมทั้งผู้ใหญ่บางคนยังขาดคุณธรรม และเป็นแบบอย่าง ที่ไม่ดี ทำให้เด็กและเยาวชนเลียนแบบ

- 6) **ทรัพยากรที่ดินทำกิน** พื้นที่ของคนในชุมชนเป็นพื้นที่ที่นายทุนมี ความต้องการซื้อสูงมาก เพราะเหมาะสำหรับสร้างโรงงานและห้าง สรรพสินค้าหรืออื่นๆ ทำให้มีการซื้อขายที่ดินในราคาที่สูง คนใน ชุมชนหลายคนตัดสินใจขาย และสุดท้ายก็ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของ ตนเอง

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและทุน ชุมชน

ในการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน มีบทเรียนที่สำคัญ ที่ทางสภาองค์กรชุมชนหนองกิงเพล และคณะกรรมการกลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืด บ้านคูสว่าง มีบทเรียนต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) สมาชิกกลุ่มได้ความรู้โดยเฉพาะกลุ่มที่ให้ความสนใจ และทำงาน ประสบความสำเร็จ ได้เข้าใจบริบทพื้นที่ตัวเอง และได้ขยายการเรียนรู้ให้กับกลุ่มที่กำลังพัฒนาตามกลุ่มต้นแบบการเลี้ยงปลา
- 2) คนในชุมชนไม่ทิ้งถิ่นฐาน เมื่อมีอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน อย่างยั่งยืน ทำให้คนในชุมชนไม่ออกไปทำงานต่างจังหวัด ส่วนคนที่ ออกไปแล้วส่วนใหญ่คิดถึงบ้าน และอยากกลับมาทำมาหากินในท้องถิ่นในพื้นที่ดินของตนเอง
- 3) ชุมชนเข้มแข็ง คนในชุมชนมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้อ อาทรรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชนมีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
- 4) ใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพ การจัดการเรื่อง ของพื้นที่ในการทำกินโดยมีการแบ่งพื้นที่ในการประกอบอาชีพ เช่น พื้นที่น้ำท่วมไม่ถึง ให้มีการทำนาปีและทำการเกษตรอื่นๆ ส่วนพื้นที่ ที่น้ำท่วม ก็แบ่งพื้นที่ให้ทำนาปรัง การเลี้ยงปลา แบ่งแหล่งน้ำบางที่

ให้สามารถเลี้ยงปลาในกระชัง ที่เหลือให้เป็นแหล่งหาปลาของชุมชน ตามธรรมชาติ โดยใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างยั่งยืน

- 5) มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันของกลุ่มเลี้ยงปลาแต่ละกลุ่ม ในเรื่องของวิธีการเลี้ยงปลาการแก้ไขปัญหาต่างๆ เมื่อกระชังของใครเกิดปัญหา ก็จะช่วยกันแก้ไข และบอกต่อกันไปแจ้งข้อมูลข่าวสารให้ทราบเป็นข้อมูลเดียวกัน

ทิศทางการพัฒนาในระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- 1) **เสนอโครงการแปรรูปผลผลิตทางการประมง** ตำบลหนองกินเพล มีความสามารถในการผลิตปลาสดออกสู่ตลาด เนื่องจากราคาที่ขายได้ดีพอสมควร แต่ต้องการให้กลุ่มคิดค้น ทำในสิ่งใหม่ๆ เพิ่มเข้ามา เช่น การแปรรูปปลาเพื่อเพิ่มรายได้ และทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับการถนอมอาหาร เป็นการสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนอีกทางด้วย
- 2) **การจัดตั้งธนาคารชุมชน** เนื่องจากแต่ละกลุ่มแต่ละอาชีพ มีทุนสนับสนุนในการประกอบอาชีพอยู่แล้ว เช่น กลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืดบ้านคูสว่าง มีการออมเงินของกลุ่มตนเอง และกลุ่มอื่นๆ ก็มีการออมเงินของกลุ่มตนเอง จึงต้องการให้แต่ละกลุ่มร่วมปรึกษาร่วมกันหาแนวทางในการจัดตั้งธนาคารชุมชน โดยการรวมกับกลุ่มกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ให้เข้ามาร่วมทุนเป็นธนาคารชุมชนร่วมกัน
- 3) **พัฒนาคนในชุมชนให้มีศีลธรรมกับตนเองและครอบครัว** ในอดีตครอบครัวถูกแวดล้อมด้วยชุมชน ดังนั้น ชุมชนจึงมีความสำคัญรองลงมาจากครอบครัว ในการกล่อมเกลาศีลธรรมแก่บุคคล ตั้งแต่เล็กจนโต การกล่อมเกลานั้น อาจเกิดจากปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชน ซึ่งมักเอาใจใส่ดูแลกันในฐานะที่เป็นเครือญาติกัน หรือเพราะ

นับญาติกันทั้งหมู่บ้าน นอกจากนั้น การกล่อมเกลาศีลธรรมบางส่วนยังเกิดจากประเพณีที่มีส่วนร่วมกันทั้งชุมชน ซึ่งช่วยเสริมสร้างสำนึกทางศาสนา ท่าทีต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความรู้สึกผูกพันแน่นแฟ้นกับชุมชน ประกอบกับวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ในชุมชน ยังทำให้ทุกคนไม่อาจทำตามใจตน หรือละเมิดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมของชุมชนได้ การละเมิดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมของชุมชน อาจมีผลให้ถูกลงโทษจากชุมชนได้ แต่สภาพดังกล่าวได้เปลี่ยนไปแทบจะสิ้นเชิง ความผูกพันแน่นแฟ้นภายในชุมชนได้จางหายไปมาก เพราะผู้คนมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันน้อยลง เศรษฐกิจสมัยใหม่ทำให้ผู้คนพึ่งพาสินค้าและบริการภายนอกมากขึ้น รวมถึงการไปทำงานนอกชุมชน ประเพณีต่าง ๆ ก็มีผู้คนเข้าร่วมน้อยลง เพราะไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ ดังนั้น ความเป็นชุมชนจึงมีอิทธิพลต่อสำนึกทางศีลธรรมของผู้คนน้อยลง

- 4) **ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น** พัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการประกอบอาชีพส่งเสริมและสนับสนุนองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน ให้มีการศึกษาถ่ายทอดเพื่อช่วยกันพัฒนาองค์ความรู้ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ยังช่วยทำให้ปราชญ์ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจในการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่รุ่นลูกหลานต่อไปได้ นอกจากนั้นยังสนับสนุน และประสานให้เกิดการปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ และทรัพย์สินทางปัญญาที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

สถาบันการเงินชุมชนตำบลทุ่งไชย อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

เขียนโดย สุรมิต เขียนโดย สุพิศ วงษ์ปลั่ง
สันติ เศษสุวรรณ ร ศรีรักษ์

บริบทชุมชนตำบลทุ่งไชย

สถาบันการเงินชุมชนตำบลทุ่งไชย กับสโลแกนที่ว่า “กินอ้ม นอนอ้วน ทุนมี หนี้ลด ปลอดภัย อยู่ดีมีสุข” ตั้งอยู่ที่ บ้านทุ่งไชย หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งไชย อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษเป็นตำบลที่อยู่ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือบนที่ราบสูงโคราชมีลักษณะเป็นแอ่งดินคล้ายกะทะหงาย และลาดเอียงไปทางทิศตะวันออกค่อนไปทางเหนือเล็กน้อยที่ราบนี้ประกอบด้วยทุ่งนา หนองน้ำ และลำห้วย มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 100 เมตร ถึง 200 เมตร ตำบลทุ่งไชยมีหมู่บ้านทั้งหมด 9 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 960 หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้นรวม 4,999 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาที่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก และอาชีพด้านการเกษตรอื่นๆ เช่น ปลูกมันสำปะหลัง ทำสวนยางพารา ซึ่งอาศัยน้ำจากฝนและห้วยสำราญ บึงหนอง อ่างเก็บน้ำในชุมชนเป็นหลัก

เหตุที่ชาวตำบลทุ่งไชยประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก จึงทำให้ประสบกับปัญหาหนี้สินอยู่มาก เนื่องจากต้องกู้ยืมมาเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพทุกปี เกิดหนี้สินหมุนเวียนไปเรื่อยไม่สิ้นสุด จนทำให้ชาวบ้าน

ตำบลทุ่งไชยได้ร่วมกันคิดก่อตั้ง “สถาบันการเงินชุมชนตำบลทุ่งไชย” ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2550 โดยมีเป้าหมายสำคัญ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของตำบลตนเอง และให้เป็นที่พึ่งของคนในตำบลได้โดยไม่ต้องหวังพึ่งแหล่งเงินทุนภายนอก

เป้าหมายสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

สมาชิกสถาบันการเงินชุมชนตำบลทุ่งไชย ได้ร่วมกันตั้งเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ดังนี้

- 1) เพื่อเป็นแหล่งทุนที่ประชาชนเป็นเจ้าของและให้ชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุด
- 2) เพื่อแก้หนี้ครัวเรือน โดยใช้ภูมิปัญญาและประสบการณ์ของชุมชนผสมผสานด้านวิชาการ
- 3) สร้างนวัตกรรมการแก้หนี้ในระบบ โดยใช้ภาคีความร่วมมือระหว่างองค์กรภายในและภายนอก
- 4) แสวงหาภาคีความร่วมมือเพื่อการสร้างนวัตกรรมในการใช้ทุนชุมชนให้เกิดมูลค่าเพิ่ม และมีความยั่งยืน
- 5) เป็นแหล่งเรียนรู้ของเครือข่าย เพื่อการพัฒนาทุนชุมชนโดยคนของชุมชนสู่การขยายผล

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

ในการดำเนินงานของสถาบันการเงินตำบลทุ่งไชยนั้น ได้มีแนวทางและวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) การจัดทำแผนชุมชนโดยการค้นหาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนบ้านทุ่งไชย ใช้วิธีการวิเคราะห์ แล้วสังเคราะห์ข้อมูล ระหว่างผู้นำชุมชนชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน เพื่อ

ค้นหาตัวตนของชุมชน วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา และโอกาส ในการพัฒนาของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้ชุมชนเกิดการรู้เรียนรู้ชุมชนของตนเอง รู้จุดแข็งของชุมชนเพื่อนำมาพัฒนาชุมชน รู้จุดอ่อนของชุมชนเพื่อป้องกันปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้ชุมชนมองเห็นโอกาสจากการวิเคราะห์ข้อมูลจนเกิดเป็นแผนชุมชน เพื่อนำไปพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการทำแผนชุมชน โดยเป็นแผนชุมชนโดยชุมชนเพื่อชุมชน

- 2) **จัดตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการตามแผนชุมชน** โดยการคัดเลือกคนที่มีจิตอาสา บวกกับการมีจิตสำนึกเข้ามาเป็นคณะกรรมการในการดำเนินการ ใช้กระบวนการชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการคัดเลือก โดยให้คนในชุมชนคัดเลือกคนในชุมชนจากกลุ่มต่างๆ เข้ามาเป็นคณะกรรมการดำเนินการ
- 3) **ระดมทุนโดยการตั้งกองทุน** ร่วมกับกองทุนสวัสดิการชุมชนมีการออมบุญวันละ 1 บาท โดยเริ่มจากหมู่ที่ 3 บ้านทุ่งไชยเป็นหมู่บ้านแรก ดำเนินการมาเรื่อยๆ จนประสบความสำเร็จ
- 4) **ขยายพื้นที่กองทุน** เป็นการขยายพื้นที่ความสำเร็จกองทุนฯ วันละบาทไปในอีก 8 หมู่บ้านให้ครบทุกหมู่บ้านในตำบลทุ่งไชย โดยใช้ประสบการณ์ทำงานจากความสำเร็จในพื้นที่เล็กๆ ก่อน จากนั้นค่อยนำความสำเร็จขยายไปในพื้นที่ใกล้เคียง
- 5) **จัดตั้งเป็นองค์กรชุมชน** การจัดตั้งจากกองทุนฯ เป็นองค์กรชุมชน มีการรับรองสถานภาพจากหน่วยงานของรัฐเป็นการแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาของกลุ่มและสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ชาวบ้านและหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ ให้เกิดความเชื่อถือ มั่นใจและไว้วางใจในการทำงานของคณะทำงานมากยิ่งขึ้น

- 6) **รวมหุ้นบูรณาการกองทุน** เป็นการรวมหุ้นหรือบูรณาการกองทุนต่างๆ ในชุมชนโดยใช้บ้านทุ่งไชยหมู่ที่ 3 เป็นพื้นที่นำร่อง คณะกรรมการจึงรวมหุ้นกัน และบูรณาการกับกองทุนสวัสดิการชุมชน และกองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาท บ้านทุ่งไชยหมู่ที่ 3 และกองทุนพัฒนาหมู่บ้านกู้เงินธนาคารออมสินในนามกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนในสถาบัน มีระเบียบข้อบังคับของธนาคารเป็นเอกเทศ โดยแยกออกจากกองทุนหมู่บ้าน ชัดเจน
- 7) **สร้างกฎระเบียบข้อบังคับ** เป็นการสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างสมาชิกชุมชนกับสถาบันการเงินฯ เพื่อเป็นข้อปฏิบัติในการดำเนินการและบริหาร เนื่องจากสถาบันการเงินฯ ต้องแยกตัวออกจากกองทุนหมู่บ้านเพื่อให้เป็นอิสระและคล่องตัวในการบริหารจัดการ มีความชัดเจนทั้งเป้าหมายวัตถุประสงค์การดำเนินงานมากขึ้น
- 8) **รวมหุ้นสร้างการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของสถาบันการเงิน** ด้วยการเปิดให้ชาวบ้านเข้ามาเป็นเจ้าของสถาบันการเงินร่วมกัน โดยการเปิดขายหุ้น หุ้นละ 100 บาท เมื่อชาวบ้านคนใดที่ซื้อหุ้น มีหุ้นในสถาบันการเงิน สามารถนำหุ้นนั้นเป็นตัวค้ำประกันเงินกู้ และสามารถนำใบหุ้นไปกู้เงินในกองทุนหมู่บ้านหมู่บ้านของตนได้ 3 เท่าของมูลค่าหุ้นที่ตนถืออยู่ และเมื่อสิ้นปีจะมีการจัดสรรเงินปันผลให้กับสมาชิกที่ซื้อหุ้นด้วย

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- 1) **การบริหารจัดการหนี้สินของชาวบ้านและนโยบายของรัฐบาล** การที่รัฐออกนโยบายกองทุนหมู่บ้าน ออกกฎหมายเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน สนับสนุนเงิน 1 ล้านบาทให้หมู่บ้านถึงแม้จะเป็นการเปิดโอกาสในการทำงานให้กับชาวบ้านในรูปแบบของกองทุนหมู่บ้าน

ก็ตามแต่นโยบายที่ว่านี่นำมาซึ่งการเป็นหนี้สินของภาคครัวเรือน ซึ่งการบริหารหนี้สินของชาวบ้านนั้น ส่วนหนึ่งใช้การหมุนเวียนหนี้สินชำระหนี้ของตนเอง กู้ยืมเงินจากแหล่งหนึ่งไปใช้หนี้แหล่งหนึ่ง ซึ่งการหมุนเวียนหนี้ดังกล่าวมีสำนมาจากนโยบายต่างๆ ที่ลงมาสู่ชาวบ้านอย่างไรก็ตามชาวบ้านยังได้รับโอกาสในนโยบายด้านวิสาหกิจและกองทุนชุมชน ที่ทำให้สถาบันการเงินนั้นประสบความสำเร็จโดยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการจัดระบบการจัดการหนี้สินของครัวเรือน

2) วัฒนธรรม ประเพณี งานบุญ เทศกาลวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ในชุมชน เช่น งานบุญ งานศพ งานผ้าป่า กล้ากิน บั้งไฟ เป็นต้น เป็นโอกาสให้สถาบันการเงินฯ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานภาคชุมชน โดยการให้ความช่วยเหลือต่างๆ เช่นการเงิน หรือ กำลังคนเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ สถาบันฯ ได้ประชาสัมพันธ์ นำเสนอนโยบาย แสดงวิสัยทัศน์ ให้สถาบันการเงินตำบลทุ่งไชยเป็นที่รู้จักรับรู้ของชาวบ้านมากขึ้นและยังทำให้ชาวบ้านได้ รับฟัง เข้าใจการทำงาน เป้าหมายการดำเนินงานของสถาบันการเงิน อีกทั้งได้ใกล้ชิดกับชุมชนและมีส่วนร่วมกับชุมชน ทำให้สถาบันฯ ได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี เห็นได้จากปัจจุบันในบางงานประเพณีทางสถาบันฯ

3) วิธีกระบวนการชุมชนจิตอาสา *บวกกับ จิตสำนึก* คณะทำงานของสถาบันการเงิน ได้รับการสรรหามาจากบุคคลในชุมชนเข้ามาทำงาน ซึ่งจะต้องเป็นผู้มีจิตอาสาและมีจิตสำนึกรักชุมชน โดยวิธีชุมชนและกระบวนการชุมชนเป็นส่วนสำคัญในการได้มาซึ่งการเลือกผู้นำของตนเอง เข้ามาเป็นคณะทำงานที่มีจิตอาสาและมีจิตสำนึกรักชุมชนสูง เพราะเป็นการทำงานในชุมชนที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือได้แต่น้อย ซึ่งกระบวนการในการคัดเลือกนั้นชาวบ้านจะอาศัยความคุ้น

เคยการรู้จักกันผ่านการทำงานต่างๆ และกระบวนการเลือกก็เป็นไปตามกระบวนการในชุมชน ทำให้ผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นคณะทำงานนั้นเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน เป็นบุคคลที่ชุมชนมีความไว้วางใจ และ**มีจิตอาสาและจิตสำนึกรักชุมชน**

4) ระบบในการบริหารจัดการเมื่อมีภาคีเครือข่ายต่างๆ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอำเภออุทุมพรพิสัย สำนักงานบัญชีสหกรณ์ศรีสะเกษ เป็นต้น เข้ามาร่วมสนับสนุนการทำงาน ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการของสถาบันการเงินประสบความสำเร็จได้โดยบทบาทของภาคีเครือข่ายนั้นได้ช่วยในการอบรมให้ความรู้ สนับสนุนโปรแกรมในการทำงาน ให้คำปรึกษา ยกกระดับความรู้ในการทำงาน นำไปสู่การออกแบบระบบการทำงานที่เป็นขั้นตอน เป็นการจัดการที่เป็นระบบสามารถดำเนินไปได้ตามระบบที่ออกแบบไว้ แม้เปลี่ยนคณะทำงานก็ยังสามารถดำเนินการต่อได้ ทำให้การทำงานเป็นระบบปัจจุบัน โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

1) คณะทำงาน ในสถาบันการเงินยังขาดทักษะความรู้ในด้านการจัดการของสถาบันการเงิน ขาดประสบการณ์ในด้านการทำธุรกิจ จึงเป็นปัญหาบ้างในการขับเคลื่อนการทำงาน ซึ่งต้องบริหารให้เป็นอย่างดีตามระบบ

การแก้ปัญหา ขอคำแนะนำจากภาคีเครือข่ายในการอบรมและพัฒนาความรู้เพื่อยกระดับความสามารถของคณะทำงาน เช่นความรู้

ในการทำบัญชี ได้รับการถ่ายทอดจากสำนักงานบัญชีสหกรณ์ ทำให้มีความรู้ในเรื่องการทำบัญชี สหกรณ์เพื่อการเกษตรเพื่อการตลาด ลูกค้านาคาการเพื่อการเกษตร(สกต.) สอนเรื่องเทคโนโลยีในการขาย ปุ๋ย เช่นเครื่องรูดบัตร ธนาคารออมสิน สอนการใช้โปรแกรม ทำให้ปัญหาต่างๆได้รับการแก้ไข และเพิ่มความสามารถในการทำงานของ คณะทำงานได้เป็นอย่างดี

2) การขาดความเชื่อมั่นของชุมชน จากช่วงแรกที่มีการก่อตั้งสถาบันการเงินเพื่อรวมทุนสำหรับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ในการรวมทุนนั้นได้มีการพูดคุยกันของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านทั้ง 9 หมู่บ้าน แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะขาดความเชื่อถือและขาดความไว้วางใจ กลัวการสูญหายของเงินหมู่บ้านของตนเอง ทำให้เกิดปัญหาไม่สามารถรวมทุนในชุมชนได้

การแก้ปัญหา 1. ทางคณะทำงานที่มีความเชื่อมั่นกันและกัน ได้รวมตัวกันบูรณาการทุนที่สามารถรวมได้เข้าด้วยกัน ได้แก่งกองทุนสวัสดิการชุมชนและกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทบ้านทุ่งไชยหมู่ที่ 3 และกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กู้เงินจากธนาคารออมสิน ทำให้เกิดทุนหมุนเวียนขึ้น และแยกตัวออกเป็นเอกเทศกับกองทุนหมู่บ้านเพื่อการตรวจสอบ โปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดในชุมชน และเมื่อเกิดความเชื่อมั่นแล้ว จึงระดมทุนโดยการเปิดขายหุ้น ให้แก่บุคคลที่สนใจเข้าร่วม และสร้างหุ้นให้มีความน่าเชื่อถือในด้านคุณค่าและมูลค่า เพื่อเป็นแรงจูงใจ จึงเกิดหุ้นหนึ่งหุ้นสามารถนำไปกู้เงินในกองทุนที่เข้าร่วมได้ 3 เท่าของเงินหุ้น

2. การใช้ความเชื่อวัฒนธรรม ประเพณี โดยคณะทำงานจุดธูปสาบานต่อหน้าพระประธานที่ชาวบ้านเคารพกราบไหว้บูชา โดยการปฏิญาณตนว่าคณะทำงานจะบริหารอย่างโปร่งใส ยุติธรรมเต็มความสามารถสร้างความน่าเชื่อถือแก่ชาวบ้านได้

3) การขาดพระราชบัญญัติรองรับสถาบันการเงินชุมชนโดยสถาบันการเงินของชุมชนขาดพระราชบัญญัติการประกันเงินฝากรองรับ ทำให้การระดมเงินทุนไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควรในเรื่องการฝากเงิน

การแก้ปัญหา คณะทำงานชุมชน ใช้หลักการบริหารความเสี่ยงในการทำงาน โดยทำอย่างไร ให้เกิดความเสี่ยงน้อยที่สุด หรือไม่เสี่ยงเลย เช่น เมื่อชาวบ้านใช้วิธีการบริหารจัดการหนี้ ทางคณะทำงานก็จะมีข้อมูลของสมาชิกคนนั้นว่า วงเงินในการหมุนเท่าไร ก็จะออกกู่ให้ไม่เกินนั้น ทำให้ไม่มีความเสี่ยงเพราะชาวบ้านที่กู้ จะมีเงินค้ำประกันตามวงเงินมาคั่นแน่นอน และเป็นข้อดีที่ชาวบ้านจะไม่เพิ่มหนี้ให้ตัวเองด้วย

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ในการขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจและทุนชุมชนผ่านสถาบันการเงินนั้น สถาบันการเงินต้องดำเนินกิจกรรมมากกว่าการเป็นสถาบันการเงิน ทำมากกว่าการทำธุรกรรมทางการเงินคือ การฝาก ถอน กู้ ใช้หนี้ เพราะสถาบันการเงินต้องนำไปสู่การปลดหนี้ของภาคครัวเรือน และต้องมีเป้าหมายชัดเจน ในทิศทางการเดินไปข้างหน้า เช่นทิศทางของสถาบัน เดินไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ นั่นก็คือ **กินอิม นอนอุน ทุนมี หนี้ลด ปลดหนี้ อยู่ดีมีสุข** สถาบันการเงินจึงต้องอาศัยทุนที่มีในชุมชนในการดำเนินการ

เมื่อสถาบันการเงินช่วยให้ชาวบ้านสามารถลดหนี้จนถึงขั้นปลดหนี้ได้ ทำให้ชาวบ้านเดินไปสู่การมีทุน และมีความสุขในที่สุด เมื่อชาวบ้านอยู่ดีมีสุข สถาบันการเงินก็อยู่ได้ แต่หากการดำเนินสถาบันการเงิน มุ่งหากำไรอย่างเดียว จะเดินไปสู่การล่มสลายของชุมชน สถาบันการเงินก็ไม่สามารถตั้งอยู่ได้ ดังนั้น สถาบันการเงินจึงต้องทำมากกว่าการเป็นสถาบันการเงิน และ

นำทุนต่างๆ ที่ชาวบ้านไว้วางใจนั้นไปสู่การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่นอกเหนือจากธุรกรรมการเงิน ไปดำเนินธุรกิจขับเคลื่อนชุมชนผ่านการบริหารจัดการความเสี่ยงต่างๆ เช่นสถาบันการเงินตำบลทุ่งไชย ทำในเรื่อง ธนาคารข้าว การไถ่ถอนนาของชาวบ้านและทำข้อตกลงร่วมกันในการใช้หนี้ โดยผลผลิตส่วนหนึ่งนำไปใช้หนี้ตัดดอกเบี้ยย และตัดต้น ชาวบ้านมีที่นาทำนา มีข้าวกินส่วนสถาบันการเงินก็มีกำไร เป็นแหล่งซื้อขายปัจจัยการผลิตที่สำคัญกับสมาชิกในชุมชน เช่นปุ๋ย น้ำมัน เป็นต้น รวมถึงยังเป็นแหล่งเงินทุนช่วยคนในชุมชนได้โดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอก

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

สำหรับทิศทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและทุนของชุมชน ไปสู่เป้าหมาย **กินอิ่ม นอนอุ่น ทุนมี หนี้ลด ปลอดภัย อยู่ดีมีสุข** นั้นการขับเคลื่อนต้องสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนให้คนหันมาพัฒนาตนเองมากกว่าการพัฒนาภายนอก ปัจจุบันท้องถิ่นเคยได้ข้าวเท่าไร ก็ยังได้ข้าวเท่านั้น ดังนั้นคนจึงต้องพัฒนา ทำอย่างไรให้ชาวนาพัฒนาตัวเอง ตั้งใจทยอยในการพัฒนาตัวเองได้ ทำอย่างไรจะได้ข้าว 1 ตัน ต่อไร่ ทำอย่างไรจะขายข้าวได้ราคาเพิ่มขึ้น นั่นคือต้องมีคุณภาพ กินข้าวต้องได้มากกว่าข้าวเพราะฉะนั้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของสถาบันการเงินตำบลทุ่งไชย จึงตั้งเป้าหมายในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจต้องไปสู่การปรับพฤติกรรมของคนในชุมชนให้เกิดการพัฒนาตนเอง ให้คนในชุมชนพัฒนาทักษะด้านการประกอบอาชีพของตนให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ พร้อมกับการพัฒนาของชุมชน เมื่อคนพัฒนาชุมชนก็พัฒนา เมื่อถึงเวลานั้นสถาบันก็เป็นผู้จัดการระบบ เพิ่มการจัดการผลผลิตในชุมชน เช่น เป็นธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นโรงสีข้าว เป็นคนขายข้าว ทำให้เกิดการเคลื่อนของเศรษฐกิจชุมชนเกิดการหมุนรอบผลผลิตอยู่ในชุมชน ให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์ได้มากที่สุด

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเขาคอก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

เขียนโดย ยุพิน คำแก้ว

บริบทของชุมชน

ตำบลเขาคอก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มี 15 หมู่บ้าน อยู่ห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ประมาณ 80 กิโลเมตร มีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติชื่อ ป่าเขาคอก เนื้อที่ 6,100 ไร่ เมื่อปี พ.ศ. 2540 “นางประมวล มาลัย” เป็นแกนนำชาวบ้านทำโครงการเรื่องป่า ในเนื้อที่ป่าห่อกระสังข์ประมาณ 3,500 ไร่ ดำเนินกิจกรรมรวมกลุ่มกันรักษาป่า ต่อมาได้รับคำแนะนำจาก ตชด.216 ให้รวมกลุ่มเป็นคณะกรรมการดูแลป่าและต่อมาปี พ.ศ. 2541 ได้ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (อช.) และได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIP) จำนวน 50,000 บาท เพื่อจัดเวทีสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่า 5 หมู่บ้าน ให้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาจัดการป่าร่วมกัน

พ.ศ. 2543 ได้เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ขอการจัดตั้งเป็น **ป่าชุมชน** เพื่อให้ชุมชนจะได้เข้าไปมีส่วนร่วมดูแลได้อย่างจริงจัง โดยประชาชน 15 หมู่บ้านที่เห็นความสำคัญร่วมลงชื่อสนับสนุน และจัดเวทีสัญจรเปิดประชาคมทำความเข้าใจ หลังจากนั้นนานพอสมควรผู้ว่าราชการจังหวัด

ได้มีการตอบรับ และส่งเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ลงพื้นที่เพื่อจับพิกัด GPS หรือ เครื่องนำทางแสดงอาณาเขต/ตำแหน่ง รวมระยะเวลาในการขับเคลื่อนให้ ได้เป็นป่าชุมชนประมาณปีเศษ

พ.ศ. 2548-2549 มีงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย (สกว.) เข้ามาพัฒนาให้คนในชุมชนทำโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าห่อกระสังข์” การ พัฒนาโครงการส่งผลให้เริ่มเห็นปัญหาของประชาชนว่า เมื่อเกิดการเจ็บป่วย ชาวบ้านไม่มีสวัสดิการรักษา และเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงไปถึงปัญหาพลังของ แกนนำในการจัดการป่า นางประมวล มาลัยในฐานะหัวหน้าทีมโครงการวิจัย จึงใช้แนวคิดฐานมวลชน มาจัดตั้งกลุ่มกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน เริ่ม ที่สมาชิก 130 คน เก็บเงินปีละ 100 บาท เพื่อออมไว้ และมีการนำเงินทุนนี้ มาจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก

พ.ศ. 2551-2554 ปตท. ได้เลือกตำบลเขาคอกเป็นพื้นที่นำร่องของภาค อีสานในโครงการรักษป่าสร้างคน 84 ตำบลวิถีพอเพียง ได้รับการสนับสนุน งบประมาณหนุนเสริมกิจกรรมทุกปี ปีละประมาณ 1,300,000 บาท นำไปจัด กิจกรรมหลากหลาย อาทิ การประชุม จัดอบรม ดูแลรักษาป่า เป็นต้น ส่งผล ให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดตั้ง คณะกรรมการจาก 15 หมู่บ้านๆ ละ 2 คนเข้าร่วมประชุมทุกเดือน ติดตาม การทำงาน และได้พูดคุยในเรื่องอื่นๆ เป็นการยกระดับการดูแลชุมชนไปใน ตัวด้วย หลังจากนั้นประมาณ 4 ปี ปตท. ก็ยกเลิกสนับสนุน

พ.ศ. 2549 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้มีแนวทางในการสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลเขาคอก จึงได้เป็นตำบลนำร่อง ได้รับงบประมาณสนับสนุนก้อนแรก 100,000 บาท เพื่อสมทบในกองทุนสวัสดิการชุมชนที่สมาชิกมีอยู่ โดยคณะกรรมการได้นำ ไปใช้ในการจัดเวทีพูดคุยทำความเข้าใจ 20,000 บาท ที่เหลือ 80,000 บาท เป็นทุนเริ่มต้นของการจัดสวัสดิการให้เข้มแข็ง

พ.ศ. 2553 ได้รับงบประมาณสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชนจาก พอช. อีก ครั้ง ในรอบที่ 1 จำนวน 105,000 บาท รอบ 2 จำนวน 300,000 เศษ กลุ่ม จึงได้เริ่มออกแบบการสร้างความยั่งยืน มีการจัดตั้งธนาคารสวัสดิการชุมชน เขาคอก เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาถือหุ้นร่วมกับการตั้งธนาคาร หุ้นละ 10 บาท ตั้งแต่ปี 2554 –ปัจจุบัน มีเงินกองทุน 870,000 บาท ธนาคารช่วย แก้ไขปัญหาให้สมาชิกได้มาก โดยเฉพาะช่วงฤดูการทำนา และช่วงเด็กเปิด เทอม โดยให้สมาชิกกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำร้อยละ 2 บาท แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ ปล่อยกู้แบบสามัญ และแบบฉุกเฉิน ส่งเงินคืนภายใน 6 เดือน ที่ ผ่านมาไม่มีปัญหาหนี้สูญ เพราะใช้กรรมการแต่ละหมู่บ้านช่วยกันคัดกรอง ใน การกู้ยืมเงินก็มีเงื่อนไขให้ 5 คน ค้ำประกันในการกู้ยืม และหัก 20% ของงบ ประมาณทั้งหมดไว้ประชุมชนกรรมการ

นอกจากนั้น ได้จัดสรรกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ทุกคนได้ร่วมกันออม เดือนละ 3,000 บาท ปัจจุบันเพิ่มเป็น 12,000 บาทเนื่องจากกองทุนโตขึ้น ไว้สำหรับการดูแลป่าชุมชน เช่น ทำแนวกันไฟ ใช้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการ อนุรักษ์ ลาดตระเวนป่า ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ได้ช่วยป้องกันไม่ให้ไฟป่าเกิด ขึ้นได้อีก มีผลสำเร็จนับตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา รวมไปถึงการจัดค่ายเด็ก เยาวชนรักษาป่า การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ กลุ่มอาชีพ แปลง เกษตรอินทรีย์ พลังงาน 1 ไร่ 1 ความพอเพียง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ไป ตอบเรื่องปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

กองทุนสวัสดิการตำบลเขาคอก มีเป้าหมายสำคัญของการพัฒนา คือ ประชาชนพึ่งตนเองได้ มีสวัสดิการในชีวิต และครอบครัว ชุมชนมีการร่วม กันแก้ไขปัญหาหรือจัดการสถานการณ์ที่มากกระทบได้อย่างเหมาะสม

ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

- **ยุทธศาสตร์การสร้างการมีส่วนร่วม** เพราะเมื่อประชาชนในพื้นที่ได้รับการกระตุ้นให้เกิดความตระหนักต่อสถานการณ์ปัญหาที่เผชิญร่วมกันแล้ว การพัฒนากิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมได้ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ผลักดันให้การทำงานเกิดผลได้อย่างชัดเจน
- **การพัฒนาแผนจากสถานการณ์ปัญหา** คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน มีกิจกรรมประชุมพบปะกลุ่มอย่างต่อเนื่อง และมีการคิดค้น วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาตลอดเวลา มองหาทุนสังคม และทุนทางเศรษฐกิจที่มี เพื่อพัฒนาแนวทางให้เกิดการต่อยอดด้วยการวางแผนร่วมกัน
- **มีกลยุทธ์การทำงานที่สร้างแรงบันดาลใจ** ได้แก่ การค้นหาต้นแบบคนทำงานที่มีจิตอาสาเพื่อส่วนรวม เป็นต้นแบบลดหนี้ มีแนวคิดพึ่งตนเอง ตั้งชื่อคนต้นแบบว่า “นักรบבקจกเฮียน” (นักรบจอบสั้น) เพราะแกนนำเกษตรกรคนหนึ่งที่ตั้งใจพลิกพื้นที่ดิน 6 ไร่ ที่เป็นดินเนิน แข็ง ไม่เหมาะแก่การปลูกพืช ทำงานแม้กระทั่งตอนกลางคืนในคืนเดือนหงาย เป็นสวนที่เต็มไปด้วยพืชพรรณนานาชนิด มีผลผลิตที่สร้างรายได้โดยไม่ยากจน หนี้ไม่มี มีเงินออม มีความสุขในครอบครัว และอีกคนไม่ยอมเป็นหนี้ ไม่ซื้อสินค้าเงินผ่อนที่ไร้ขายในชุมชน เก็บเงินสดซื้อ บุคคลเหล่านี้ทำให้เกิดแรงบันดาลใจ มีการใช้บุคคลต้นแบบมาถ่ายทอดประสบการณ์ในเวที
- **ใช้พลังภาคีในการขับเคลื่อน** ผู้นำกลุ่มยอมรับว่าภาคีเพื่อนร่วมทางมีความสำคัญอันดับแรกของการทำงาน ขาดเพื่อนร่วมทางทำให้ไม่เห็นการขยายงาน หรือความเข้มแข็ง หน่วยงานที่สนับสนุนต่อเนื่องคือ พอช. ซึ่งเป็นองค์กรหลักของชุมชน นอกจากนี้ ผู้นำหลัก (นางประมวล มาลัย) ยังมีบทบาทเป็นกรรมการกลั่นกรองภูมิภาคของ

ปตท. เป็นที่ปรึกษา เป็นวิทยากรของสำนักงานป่าไม้จังหวัดบุรีรัมย์ ทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ (ผศ.อนันต์ ลิขิตประเสริฐ) วิชาเอกการพัฒนาชุมชน ซึ่งถือเป็นเพื่อนภาคีที่ให้บทเรียนในการทำงาน การติดตามงานกองทุน SIP

- **สร้างความเป็นหนึ่งเดียว** ของคณะกรรมการที่ร่วมขับเคลื่อน พร้อมกับการเสริมสร้างให้เกิดคนรุ่นใหม่ เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่สำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเขาคอก เพราะคนทำงานที่มีพลัง มีความเข้าใจกัน ทำให้ความขัดแย้งในกลุ่มลดลง ไม่บั่นทอนการทำงาน และการสร้างคนรุ่นใหม่เข้ามาช่วยสืบสานแนวคิดการทำงาน ทำให้เห็นความยั่งยืนในอนาคต

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- มีการเชื่อมโยงงานจากฐานทรัพยากรธรรมชาติ ไปยังฐานงานสวัสดิการชุมชนในด้านอื่นๆ อย่างสอดคล้อง เนื่องจากระหว่างทางของการทำงาน แกนนำมีการวิเคราะห์ และพัฒนาแนวทางการทำงานอย่างต่อเนื่อง ช่วงแรกที่ทำเรื่องการจัดการป่า ก็พบเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อน คือ กำลังคนที่ไม่แข็งแรง ทั้งด้านสุขภาพครอบครัว จำเป็นต้องมีเรื่องการจัดสวัสดิการแก่คนในชุมชน โดยการออกแบบร่วมคิด และลงมือทำด้วยกันของกลุ่มแกนนำทำให้กองทุนฯ มีการเรียนรู้ และเติบโตมากขึ้น
- มีการเริ่มต้น และหนุนเสริมจาก พอช. เช่น การเริ่มต้นด้วยการสนับสนุนงบประมาณ 100,000 บาท แก่กองทุนสวัสดิการชุมชน มีการแบ่งงบประมาณไปจัดเวทีเสริมศักยภาพทำความเข้าใจแก่ประชาชน และจัดสรรเงินส่วนหนึ่งเป็นทุนเริ่มต้น การสนับสนุนเหล่านี้เป็นเชื้อไฟอย่างดีในการขับเคลื่อนงานให้เกิดเป็นรูปธรรม

- ใช้ฐานการสนับสนุนเป็นทุนสังคมที่สำคัญ ในช่วงที่คณะกรรมการได้รับบริการสนับสนุนให้ดำเนินกิจกรรมหลายอย่าง โดยเฉพาะช่วง ปตท. เข้ามาจัดทำโครงการร่วมกับประชาชนในพื้นที่ คณะกรรมการกองทุนฯ อาศัยช่วงจังหวะนี้ จัดตั้งคณะกรรมการติดตามพัฒนางานในตำบล โดยขอให้หมู่บ้านส่งตัวแทนเป็นกรรมการหมู่บ้านละ 2 คน รวม 15 หมู่บ้าน การสร้างกลไกเหล่านี้ช่วยให้การทำงานขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน
- มีการบริหารจัดการทรัพยากรให้คุ้มค่า และเติบโตขึ้นตลอดเวลา โดยแนวคิดของคนทำงานที่มองว่าหากกองทุนนี้ ไม่เกิดประโยชน์ ไม่เติบโตก็หมายถึงความล้มเหลวของการทำงาน เงินกองทุนต้องพัฒนาให้เติบโตขึ้น มีการช่วยเหลือสมาชิกได้ตามเป้าหมายของกองทุน
- ความต่อเนื่องของการสนับสนุนช่วยให้งานเดินหน้าไปเรื่อยๆ เริ่มด้วยงานจัดการป่าชุมชน ปี 2547 ป่าชุมชนท่อกระสังข์ โดยนางประมวล มาลัยได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคลได้รับเงินรางวัล 100,000 บาท แต่ไม่ได้เก็บเงินไว้ที่ตนเอง กลับนำเงินมาซื้อที่ดินในชุมชน จำนวน 35,000 บาท เพื่อใช้เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์แก่ชุมชน มอบเงินให้โรงเรียนๆ ละ 20,000 บาท และมอบให้ผู้สูงอายุ คนละ 1,000 บาท ที่เหลือนำมาจัดงานเลี้ยงขอบคุณ เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชน ช่วยให้เกิดความร่วมมือมากขึ้นในการทำงานร่วมกันต่อไป
- ครอบครัวยุคใหม่มีความพร้อม แข็งแรง คนในครอบครัวให้คุณค่าพร้อม และเข้าใจในการทำงานเพื่อสังคม ในขณะที่เดียวกันสถานะเศรษฐกิจครอบครัวค่อนข้างมั่นคง เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การทำงานเพื่อสังคมของผู้นำไปได้เร็วมากขึ้น

- การเรียนรู้ และพยายามพัฒนาศักยภาพตลอดเวลาของผู้ในกลุ่ม เช่น การอ่านหนังสืออย่างน้อยวันละไม่ต่ำกว่า 1 ชั่วโมงก่อนนอน ช่วยให้นอนหลับดี และความรู้ที่ได้รับก็สะสมเพิ่มขึ้นจากการอ่านเรื่อยๆ ไม่ว่าจะเป็นหลักการ แนวคิดการทำงานสังคม นอกจากนี้ การเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง การได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดกับที่ประชุม การจดบันทึกขณะประชุม สามารถช่วยให้เกิดทักษะการเรียบเรียงการเขียน และพัฒนาแนวคิด การสร้างเวทีเรียนรู้ให้ตนเองตลอดเวลา มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน

ข้อติดขัดสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน

- คณะกรรมการ ถูกคาดหวังมากจากสมาชิก โดยเฉพาะคณะกรรมการที่เคยมีตำแหน่งหน้าที่ทางราชการ หรือมีบทบาททางสังคม เช่น เคยเป็นครู เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ว่าจะสามารถทำหน้าที่ได้ดี แต่ความจริงกลับไม่มีเวลาทำงาน และจิตอาสาให้ส่วนรวมเท่าที่ควร ต่อมามีการปรับเปลี่ยนโดยคัดเลือกจิตอาสาช่วยงานไม่คำนึงถึงองค์ประกอบแต่มุ่งที่เชื่อมั่นว่า ทุกคนพัฒนาศักยภาพได้ ทำให้เกิดการดำเนินงานที่แข็งแกร่งมากขึ้น
- กฎหมายไม่รองรับ เปิดช่องให้แก่กองทุนสวัสดิการชุมชนว่าเป็นนิติบุคคล หากคณะกรรมการจะขอการสนับสนุนจากหน่วยงานใด ก็ต้องใช้สภากองค์กรชุมชนตำบลที่มีฐานะทางกฎหมาย ให้การรับรองการพัฒนากระบวนการบางอย่างจึงล่าช้า
- สภากองค์กรชุมชนตำบล ถึงแม้จะมีสถานะทางกฎหมาย แต่เป็นเพียงพื้นที่กลางของการรวมงานของชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงในการดูแลทุกข์สุขประชาชน แต่ไม่มีงบประมาณสนับสนุนที่ชัดเจน ต่างกับกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่มีการออมจากสามฝ่าย คือ สมาชิก อบต.

และรัฐสมทบ ภายใต้กฎกติกาที่สมาชิกร่วมกำหนดขึ้น มีแนวทางพัฒนากองทุนให้เติบโต ดังนั้น จึงเป็นข้อจำกัดของการแก้ไขปัญหาประชาชนในประเด็นอื่นๆ ที่ต้องการใช้สภาพองค์กรชุมชนขับเคลื่อน เพราะมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ

- นโยบายระดับท้องถิ่น ท้องที่ ไม่ตอบสนองเรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชน เนื่องจากไม่ชัดเจนว่าต้องให้ทุกพื้นที่ขับเคลื่อนพร้อมกันหรือไม่ ดังนั้นการจัดสวัสดิการชุมชนจึงขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของผู้บริหารในระดับท้องถิ่นนั้นๆ จะให้ความสำคัญหรือไม่
- การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนในพื้นที่ ส่วนใหญ่ในภาพจังหวัดมักตามกระแสมากกว่าที่จะสนใจเอาจริงเอาจังในเป้าหมายของการจัดตั้ง ดังนั้นจึงส่งผลต่อการสร้างความยั่งยืนในกลุ่มกองทุน
- คณะกรรมการระดับจังหวัด ยังมีแนวคิดการทำงานที่ไม่สอดคล้องกัน มองคนละมุม เช่น บางคนเน้นการทำงานแบบเดินสายประชุม จึงเกิดแกนนำฐานลอย ไม่มีฐานปฏิบัติการ ละเลยงานพื้นที่ตนเอง ส่งผลต่อการขยายแนวคิดเชิงปฏิบัติการ ไม่มีประสบการณ์ที่แท้จริงนำมาพัฒนางานในชุมชน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- การทำงานเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกัน และต้องทำเป็นขบวน จะทำให้เกิดการหนุนเสริมกันเอง สิ่งนี้สำคัญกว่าการที่ไปรณรงค์และคำสั่งให้ปฏิบัติตาม เพราะนโยบายไม่แน่นอน และหลายครั้งไม่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่
- การผสมผสานงานเป็นเรื่องสำคัญมาก กองทุนจะเติบโต และขยายผลสู่คุณภาพชีวิตประชาชนในชุมชนได้อย่างดีนั้น คนทำงานต้องคิด

วิเคราะห์ มิติการทำงานให้ครอบคลุมหลายๆ เรื่อง และต้องต่อยอดกองทุนตลอดเวลา ตั้งคำถามเสมอว่า ทำอย่างไรเงินจะงอกเงย หาผลกำไรเพื่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

- การทำงานแล้วมีผลสำเร็จเป็นรางวัล ทำให้เชื่อมั่นในแนวคิด และสิ่งที่ทำมากขึ้น เช่น การที่ผู้นำกลุ่มได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวจากปตท. รางวัล ครูภูมิปัญญาไทย จากสภาการศึกษาแห่งชาติรุ่นที่ 5 ด้านการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมชุมชน รางวัลรางวัล FAO จากสมเด็จพระเทพฯ ว่าด้วยเรื่องของบุคคลที่มีการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจชุมชน และดูแลประชากรเรื่องความมั่นคงทางอาหาร เป็นต้น ซึ่งถือการสร้างขวัญกำลังใจให้คนทำงาน ช่วยให้การขับเคลื่อนเป็นไปอย่างมีความสุข คนทำงานมีกำลังใจ ได้รับการยอมรับ และสร้างความศรัทธาให้เพื่อนในชุมชนได้

ทิศทางข้างหน้าของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- **อุดมการณ์ และเป้าหมายร่วมของระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน**
การทำงานเพื่อส่วนรวมเป็นผลกำไรของชีวิต การช่วยเหลือประชาชนเป็นสิ่งที่มีความหมายของการใช้ชีวิต อุดมการณ์ของการสร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน คือ ทุกคนมีส่วนร่วมพัฒนาดูแลฐานทรัพยากรในชุมชน และบริหารจัดการให้เกิดสวัสดิการชุมชนให้มั่นคงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

• ทิศทางสำคัญของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ควรเดินไปสู่ทิศทางใด

ปัจจุบัน จ.บุรีรัมย์ มีกลไก 4 ระดับ ที่เสริมสร้างเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับจังหวัด ได้แก่ กลไก ตำบล อำเภอ จังหวัด และโซน มีการประชุมพัฒนาระเบียบกติกาของเครือข่ายให้เข้มแข็ง ดังนั้นทิศทางข้างหน้า คือ

ความยั่งยืนและพัฒนาต่อยอดงานออกไปให้สอดคล้องกับสถานการณ์ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมใหญ่

- **กระบวนการขับเคลื่อนและวิธีการที่จะไปให้ถึงควรทำอย่างไร**

จ.บุรีรัมย์มี 197 ตำบล ที่เป็นเป้าหมายของการสร้างความเข้มแข็งแต่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเขาคอก มีสมาชิกกองทุน 1,725 คน มีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น อาชีพ ทอผ้า จักสาน เยวชน มุ่งมั่นจะพัฒนา และขยายงานที่เกิดผลนี้สู่ทุกตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผ่านการคิดงานเชิงยุทธศาสตร์ โดยคณะยุทธศาสตร์จังหวัดจำนวน 5 คน ที่เป็นผู้นำของภาคประชาชน ช่วยกันมองภาพรวม และพัฒนาแผนงานขับเคลื่อนไปข้างหน้า

ติดต่อประสานงาน นางประมวล มาลัย ตำแหน่งประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเขาคอก

ที่ตั้งศูนย์ประสานงาน: เลขที่ 191 หมู่ที่ 2 ตำบลเขาคอก อำเภอประโคนชัย

จังหวัดบุรีรัมย์ 31140 โทรศัพท์ 08 1977 4209

สภาองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อย อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

เขียนโดย นายสุพิศ วงษ์ปลั่ง

ตำบลพอกน้อย ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลพอกน้อย เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540 เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ทั้งหมด 37.50 ตร.กม. สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม จำนวนประชากร 8,943 คน 1,893 หลังคาเรือน อาชีพหลักทำนา ทำสวน ทำไร่ อาชีพเสริมทำหัตถกรรม

ตำบลพอกน้อยอยู่ห่างจากอำเภอพรรณานิคม ไปทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 14 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดสกลนครทางด้านทิศตะวันตกประมาณ 25 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบและดินเค็ม มีแหล่งน้ำธรรมชาติกระจายอยู่ทั่วไปทุกหมู่บ้าน

หลังจากที่มีการประกาศพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน องค์กรต่างๆ ในตำบลพอกน้อย จึงรวมตัวกันจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อยขึ้นในเดือน มกราคม 2552 โดยมีตัวแทนจากทุกหมู่บ้านเข้าเป็นสมาชิก มีนายณรงค์ ชันติยู เป็นประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อย และจับมือกับศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อย ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและทุนชุมชนของตำบลพอกน้อย

เป้าหมายสำคัญ และวิธีการในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การส่งเสริมการทำงานด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนโดยสภาองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อยนั้น มุ่งเป้าหมายในเรื่อง การทำให้ชาวบ้านนั้นมีความอยู่ดีกินดี มีฐานะและความมั่นคงด้านเศรษฐกิจในชุมชนที่ดี มีการรวมกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง เป็นตัวของตัวเองในการทำงาน และด้วยตำบลพอกน้อยเป็นตำบลที่มีผู้นำที่เข้มแข็ง การขับเคลื่อนในภาพรวมของตำบล จึงอาศัยผู้นำในการดำเนินการ ในการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อย โดยเริ่มจากการเชิญผู้นำในแต่ละหมู่บ้าน เข้ามาประชุมสร้างความเข้าใจร่วมกัน ปรึกษาหารือ และแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม นำไปสู่การกำหนดทิศทางการดำเนินการ วัตถุประสงค์ เป้าหมายที่มาจากมติที่ประชุมที่เกิดขึ้น

หลังจากนั้นจึงมอบหมายให้ผู้นำแต่ละหมู่บ้านไปสร้างความเข้าใจกับชุมชนของตนเองต่อ และให้แต่ละหมู่บ้านคัดเลือกตัวแทนในหมู่บ้านของตนเอง หมู่บ้านละ 4 คน เข้ามาเป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อย

การขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจและทุนชุมชนของสภาองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อยนั้น สภาองค์กรชุมชน ได้จับมือกับศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อย หรือ “ศอช.ต.พอกน้อย” ที่ทำงานด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนเพื่อเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การบริหารจัดการกลุ่ม การรวมกลุ่มกันเพื่อกำหนดราคาผลผลิตทางการเกษตร ตลอดจนร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชน ซึ่งสภาองค์กรชุมชนได้ขับเคลื่อน หนุนเสริมการทำงานซึ่งกันและกันจนประสบความสำเร็จ เช่น ปัญหาเรื่องการใช้ปุ๋ยและสารเคมี ศอช.ต.พอกน้อย ทำการส่งเสริมกลุ่มอาชีพผลิตปุ๋ยหมักและปุ๋ยอินทรีย์ สภาองค์กรชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมอาชีพในชุมชน ประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มองค์กรต่างๆ อนุรักษ์การลดการใช้ปุ๋ยเคมี **กองทุนสวัสดิการชุมชน** ที่ดำเนินการโดย ศอช.ต.พอกน้อย อยู่แล้ว สภาองค์กรชุมชนก็มีบทบาทในการสนับสนุน รวมทั้งช่วยประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจ

แก่ให้ชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเข้าใจ และให้ความสำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชน ทำให้กองทุนสวัสดิการได้รับความสนใจจากชาวบ้านมากขึ้น และสมัครเป็นสมาชิกกองทุนมากขึ้นด้วย

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

การขับเคลื่อนการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อยนั้น อาศัยปัจจัยต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชน เป็นปัจจัยหลักการขับเคลื่อน ด้วยวิธีการต่อยอด หนุนเสริมการทำงาน ซึ่งทุนเหล่านั้น ได้แก่

- **ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อย (ศอช.ต.พอกน้อย)**

เป้าหมายสำคัญของศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อย คือ เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มต่างๆ ในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม รวมกลุ่มกันเพื่อกำหนดราคาผลผลิตทางการเกษตร ตลอดจนร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพต่างๆ ในตำบลเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ สภาองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อย จึงอาศัยฐานของ ศอช.ต.พอกน้อย ด้วยการหนุนเสริมกันและกันในการขับเคลื่อนงานในชุมชนร่วมกัน ซึ่งกรรมการส่วนใหญ่เป็นกรรมการชุดเดียวกันทำให้ง่ายต่อการขับเคลื่อน และสร้างความเข้าใจ

- **ผู้นำชุมชน**

การทำงานได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้นำชุมชน ทำให้งานต่างๆ ในชุมชน สามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี ดังนั้น ผู้นำจึงมีความสำคัญมากในการให้ข้อมูล การเผยแพร่ข่าวสาร ประชาสัมพันธ์แบบเข้าถึงทุกหมู่บ้าน และเป็นจุดประสานงาน รวมทั้งเป็นฐานการทำงานในระดับหมู่บ้าน เพื่อการขับเคลื่อนงานชุมชนต่อไป

- **บุญประเพณี ต่างๆ** เป็นเวทีสำหรับการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน เช่น การสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนกำลังคน เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในงานบุญประเพณีกับชุมชน ทำให้ชุมชนได้รับรู้ถึงการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อย และการประชาสัมพันธ์ถึงผลสำเร็จในการดำเนินงาน ทำให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อถือมากขึ้น นอกจากนั้นการมอบกองทุนสวัสดิการชุมชนให้แก่สมาชิกในงานต่างๆ ทำให้ชาวบ้านเกิดการรับรู้ และเห็นถึงผลสำเร็จในการดำเนินการมากขึ้นด้วย
- **นโยบายท้องถิ่น** ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงาน อีกประการหนึ่งนโยบายท้องถิ่นทำให้เกิดการผลักดันการทำงานให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น จากการหนุนเสริมสู่การเป็นนโยบาย เช่น สนับสนุนให้เกษตรกรในหมู่บ้าน รวมตัวเป็นกลุ่มอาชีพขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันและกัน มีการระดมเงินออมเพื่อใช้เป็นกองทุนให้สมาชิกกู้ยืม อาทิ กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ กลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพจากหอยเชอร์รี่ กลุ่มปลูกพริก กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง กลุ่มปลูกข้าวหอมมะลิ กลุ่มจักสาน กลุ่มกลองยาว กลุ่มผลิตน้ำดื่ม กลุ่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ อบต. ยังมีบุคลากรและงบประมาณ เช่น ศอช. มีแผนการส่งเสริมด้านเกษตรอินทรีย์ สนับสนุนให้เกษตรกรหันมาทำปุ๋ยอินทรีย์ ทำปุ๋ยหมักเอาไว้ใช้เอง จึงได้เสนอแผนงานไปยัง อบต. พอกน้อย และ อบต. ได้เห็นชอบและสภาองค์กรชุมชน ได้ช่วยหนุนเสริม ผลักดัน ให้การทำงานประสบความสำเร็จตาม นโยบาย และเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อยนั้น เนื่องจากการทำงานต้องอาศัยผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และเป็นที่ยอมรับจากคนในชุมชน และการประชาสัมพันธ์ให้เกิดการรับรู้ถึงการทำงานอย่างทั่วถึง ทำให้ปัญหาต่างๆ นั้นไม่ค่อยเกิดขึ้น มีเพียงการไม่ได้รับความไว้วางใจในช่วงเริ่มต้นของการดำเนินการ ทำให้การรับสมัครสมาชิก ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่ม ซึ่งในช่วงแรกการรวมกลุ่มต่างๆ ได้เพียง 10 กลุ่ม รวมถึงการรับสมัครสวัสดิการชุมชนที่ไม่ได้รับการตอบรับเท่าที่ควร คณะทำงานได้แก้ปัญหาโดยอาศัยผู้นำลงไปสร้างความเข้าใจกับชุมชนของตนเอง และการทำงานให้ประสบผลสำเร็จเชิงประจักษ์ จากนั้นนำสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบการดำเนินงาน ทำให้การดำเนินงานได้รับการยอมรับในเวลาต่อมา จนกระทั่งมีกลุ่มต่างๆ สมัครเข้าเป็นสมาชิกในการขับเคลื่อนงานรวม 25 กลุ่ม และร่วมกันออมเป็นกองทุนส่วนกลาง เพื่อใช้สำหรับเป็นทุนกลางสำหรับกู้ยืมของตนเอง และกลุ่มที่เข้าร่วม และกองทุนสวัสดิการชุมชนก็ได้รับความสนใจมีสมาชิกเข้าร่วมกระจายทั้งตำบล

สิ่งสำคัญที่ทำให้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นมีน้อยลงนั้น เกิดจากการเปิดให้มีการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่องและสร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยใครสงสัยอะไรก็จะถามในที่ประชุม ทำให้ปัญหาต่างๆ เล็กๆ น้อยๆ ที่เกิดขึ้นได้รับการแก้ไขตั้งแต่ต้นทาง ไม่บานปลายออกไป

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ณรงค์ ชันติยู ประธานสภาองค์การชุมชนตำบลพอกน้อย ไพฑูรย์ ทองนิวัน ประธานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลพอกน้อย และกำนันตำบลพอกน้อย กล่าวเหมือนกันว่า “ในการขับเคลื่อนอะไรก็แล้วแต่ สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ “คนพอกน้อย” และสิ่งที่พอกน้อยใช้ก็คือ ผู้นำที่มีความเข้มแข็ง มีจิตอาสา และการมีผู้นำที่มีความเข้มแข็ง มีจิตอาสา นั้น ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้ และที่ขาดไม่ได้ คือ “การประชาสัมพันธ์” อย่าคิดว่าชาวบ้านเขาจะรู้อะไร เราต้องประชาสัมพันธ์ให้เขารู้อะไรบ้าง และการทำงานต้องสร้างให้เกิดผลสำเร็จเชิงประจักษ์ สัมผัสได้ ตรวจสอบได้ โปร่งใส จะทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี”

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- การซื้อพันธบัตร เป็นการสร้างรายได้ของกองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งขณะทำงานเห็นว่า การซื้อพันธบัตรนั้น เป็นการสร้างรายได้ให้เกิดดอกออกผลที่มีความเสี่ยงน้อยที่สุด และดอกผลนั้นนำมาคืนสู่ชุมชน ทำให้กองทุนนั้นงอกเงยมากยิ่งขึ้น
- การขยายกองทุนสวัสดิการชุมชนให้กว้างขวาง โดยขยายกองทุนสวัสดิการชุมชนให้ได้มากที่สุด เพื่อเป็นสวัสดิการของชุมชน
- การสร้างคนรุ่นใหม่ เป็นการสร้างคน ที่จะเข้ามาสานงานต่อจากคณะทำงานที่ทำงานอยู่ เพื่อให้เดินไปสูเป้าหมายที่วางไว้อย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้เกิดความรู้ความเข้าใจในการทำงาน สานงานต่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

เขียนโดย นายสุพิศ วงษ์ปลั่ง

ในปีพุทธศักราช 2505 ตำบลนิคมสงเคราะห์ แยกออกจากตำบลเชียงพิณ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ในพื้นที่ที่แยกออกมานั้น มีนิคมสร้างตนเองเชียงพิณตั้งอยู่ เป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญในการให้ความช่วยเหลือประชาชน หลังจากแยกออกจากตำบลเชียงพิณแล้ว จึงใช้ชื่อว่า ตำบลนิคมสงเคราะห์

ตำบลนิคมสงเคราะห์มีเนื้อที่จำนวน 26,828 ไร่ หรือประมาณ 43 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ทางกายภาพเป็นที่ราบลุ่ม และมีบางส่วนเป็นพื้นที่ราบผสมกับพื้นที่ราบสูง ล้อมรอบด้วยทุ่งนา และป่าโปร่ง มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ห้วยหนอง คลอง บึง กระจายอยู่ทั่วไป ปัจจุบันมีทั้งหมด 11 หมู่บ้าน ประชากรจำนวน 9,709 คน จากเรือนทั้งหมด 1,982 ครัวเรือน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร รองลงมาคือ ประกอบธุรกิจส่วนตัว รับจ้างทั่วไป พนักงานเอกชน และข้าราชการหรือรัฐวิสาหกิจ

ตำบลนิคมสงเคราะห์มีกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น วิสาหกิจชุมชนตัดเย็บกระเป๋าบ้านโนนสง่า วิสาหกิจแปรรูปจากกล้วย วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงผึ้งนิคมสงเคราะห์ วิสาหกิจชุมชนศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์ วิสาหกิจชุมชนปลาไร่หลน เป็นต้น

จากการรวมกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนครั้งแรกที่ทำนั้น มีหมู่บ้านต่างๆ เข้าร่วม เพียง 3 หมู่บ้าน และต่อมาเริ่มขยายออกไป ทำให้การจ่ายสวัสดิการเริ่มมากขึ้น จึงได้ก่อตั้ง **กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์** เพื่อรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในตำบลนิคมสงเคราะห์ และนำเงินออมของกองทุนมาสนับสนุนให้เกิดการรอกเงย และพัฒนากลุ่มอาชีพ ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

เป้าหมายสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์ มีเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน โดยการสร้างสถาบันการเงินชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทุนใกล้ตัว ให้ชาวบ้านพึ่งพาตนเองได้ในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนในปัจจุบันหันไปพึ่งพิงแหล่งเงินทุนจากภายนอก เพื่อนำเงินมาลงทุนในการประกอบอาชีพของตนเอง บางรายต้องกู้หนี้ยืมสินนอกระบบ หรือกู้ยืมจากแหล่งทุนต่างๆ ที่มีอยู่ทั้งในชุมชน และภายนอกชุมชน เมื่อถึงเวลาชำระหนี้ก็ไม่สามารถนำเงินมาชำระหนี้ได้ จึงเกิดการหมุนเวียนหนี้สิน ย้ายจากแหล่งหนึ่งไปคืนอีกแหล่งหนึ่ง ไม่มีที่สิ้นสุด คณะทำงานจึงเห็นว่า การมีแหล่งทุนภายในของชุมชนเอง จะสามารถแก้ไขปัญหาให้แก่คนในชุมชนได้ ถึงแม้ว่าจะยังเป็นหนี้ยู่ก็ตาม แต่อย่างน้อยก็ยังเป็นหนี้ในระบบของชุมชนเอง ที่คนในชุมชนสามารถดูแลกันและกันได้

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

การดำเนินงานด้านการขับเคลื่อนด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน ในพื้นที่ตำบลนิคมสงเคราะห์ อาศัยผู้นำในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน แกนนำกลุ่มออมทรัพย์ แกนนำกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และผู้นำธรรมชาติ เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงานด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน โดยเริ่มจากการเปิดเวทีพูดคุย

คุยเสวนา วิเคราะห์ชุมชนร่วมกัน ทำให้ผู้นำที่ร่วมเวทีทราบถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น จากการเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกันและกัน เมื่อผู้นำเห็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทราบถึงทรัพยากรสำคัญๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์ นำไปสู่การมองเห็นโอกาสในการทำงาน จึงร่วมกันออกแบบกระบวนการทำงานเพื่อใช้ในการขับเคลื่อน สร้างระบบการขับเคลื่อนร่วมกัน เมื่อได้ระบบในการทำงานแล้วจึงเริ่มสร้างทีมขึ้นมาบริหารจัดการออกแบบระบบให้เดินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ทีมงานที่เข้ามาบริหารจัดการ จึงนำปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกลับมาวิเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อความคมชัดของปัญหา จากนั้นนำประเด็นต่างๆ เสนอสู่ชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน ลงพื้นที่ทำประชาคมขอประขามติ ให้ชาวบ้านทราบถึงทิศทางการทำงาน เป้าหมาย ปัญหา โอกาส ทรัพยากรของชุมชน และลงมติสร้างกฎระเบียบของชุมชน และนำไปสู่การเขียนแผนชุมชน เพื่อเดินทางสู่เป้าหมายของชุมชนที่มาจากชุมชนทุกภาคส่วน

แผนชุมชนที่ร่วมกันสร้างขึ้น เป็นแผนที่เห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชน และเป็นแผนที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน โดยแบ่งเป็นแผนต่างๆ ในการทำงานแบบขั้นบันได ที่น่าสนใจ ดังนี้

- 1) มอบหมายให้ผู้นำในพื้นที่ของตนเอง ในการทำความเข้าใจ และนำเสนอข้อมูลในการทำงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์ โดยอาศัยความใกล้ชิดกับชาวบ้านเป็นฐานสร้างความเข้าใจกับชุมชน
- 2) การขอรับการสนับสนุน ข้อเสนอแนะของกลุ่มในชุมชน ต้องนำเสนอผ่านกลุ่มของตนเองสังกัดอยู่ และให้กลุ่มพิจารณา จากนั้นนำสิ่งต่างๆ ที่ได้เข้ามาพิจารณาร่วมกับส่วนกลาง
- 3) คณะทำงานขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์ (ส่วนกลาง) รับข้อเสนอ หรือการขอรับการสนับสนุน โดยนำข้อมูลจากตัวแทนของกลุ่มมาร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพิจารณา

- 4) ข้อเสนอแนะที่ผ่านการพิจารณาแล้ว ถ้าข้อเสนอใดเห็นสมควรนำเสนอต่อองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนกลางจะเป็นแกนหลักในการนำข้อเสนอนั้นเข้าสู่ท้องถิ่น หรือสิ่งใดควรต่อยอด ส่วนกลางขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐให้เข้ามาต่อยอด

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ในการขับเคลื่อนงานของตำบลนิคมสงเคราะห์ จนนำมาสู่ความสำเร็จในปัจจุบันนั้น อาศัยปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การขับเคลื่อนงานเดินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ คือ

- **ความเข้าใจกันและกัน** คนทำงานมีความเข้าใจที่ตรงกัน มีเป้าหมายมีทิศทางที่ชัดเจนร่วมกัน มีจุดหมายเดียวกัน และจับมือเดินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน
- **ระบบในการดำเนินงาน** การมีระบบที่ดีในการดำเนินงาน และเป็นระบบที่คนในพื้นที่สามารถทำได้ โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์ ได้สร้างระบบการดำเนินงานมาจากการออกแบบร่วมกันให้เหมาะกับคนในพื้นที่ ระบบการดำเนินงานดังกล่าว ได้แก่ การทำงานแบบขั้นบันได โดยชุมชนต้องการสิ่งใดจะเข้าพูดคุยกับกลุ่มวิสาหกิจของตนเองที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ จากนั้นให้กลุ่มของตนเองตรวจสอบพิจารณา แล้วจึงนำข้อเสนอของตนเข้าพูดคุยกับส่วนกลาง โดยระบบนั้นเริ่มจาก ชุมชน - กลุ่มวิสาหกิจ - กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลนิคมสงเคราะห์- ท้องถิ่น นอกจากนั้นยังสามารถใช้ทรัพยากรบุคคลในพื้นที่เข้ามาทำงานร่วมได้ ใช้ความใกล้ชิดแบบญาติพี่น้อง เครือญาติในจัดการความเสี่ยง และมีการทำงานแบบขั้นบันไดโดยเริ่มจากหมู่บ้าน ยกกระต๊อบไปสู่กลุ่มต่างๆ หน่วยงานต่างๆ ในชุมชน

จากนั้นจึงผลักดันไปสู่ท้องถิ่น ให้เข้ามาช่วยขับเคลื่อนงานไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้

- **วิถีชุมชน** ตำบลนิคมสงเคราะห์ใช้วิถีชุมชนในการบริหารจัดการความเสี่ยง ใช้ความใกล้ชิดของคนชุมชนในการพิจารณาความเสี่ยง เช่น การให้การสนับสนุนกลุ่ม จะใช้ผู้นำชุมชนที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มนั้นๆ ในการพิจารณา และนำเสนอข้อมูล ทำให้ทราบถึงศักยภาพของกลุ่มต่างๆ ในเชิงลึกมากขึ้น
- **การต่อยอดและหนุนเสริม** การต่อยอดและหนุนเสริมจากภาคีต่างๆ นั้นมีความสำคัญมาก เช่น สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) หนุนเสริมเรื่องคุณภาพนำไปสู่การรับรองผลิตภัณฑ์สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. สนับสนุนงบประมาณ และกระบวนการทำงานด้านต่างๆ
- **ผู้นำชุมชน** ในการขับเคลื่อนงานของตำบลนิคมสงเคราะห์ ผู้นำชุมชนมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ช่วยผลักดันนโยบาย สร้างความเข้าใจกับชุมชน รวมทั้งนำนโยบายไปปฏิบัติกับชุมชนของตนเอง ทำให้การทำงานในแต่ละพื้นที่มีความสำเร็จไปได้ด้วยดี
- **วัฒนธรรมประเพณี** เป็นเครื่องมือ และเวทีที่สร้างการมีส่วนร่วม กับชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยคณะกรรมการได้เข้าไปมีส่วนร่วมในงานประเพณีต่างๆ ของชุมชน เหมือนเป็นเวทีที่ให้โอกาสกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์ได้แสดงผลงานเชิงประจักษ์ ผลงานที่ชาวบ้านสัมผัสได้ ให้เป็นที่รับรู้ของชุมชน ทำให้กลุ่มต่างๆ สมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์มากยิ่งขึ้น นำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชน และความเข้มแข็งของเครือข่าย

ปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจ และชุมชน

- **การขาดความเข้าใจของผู้นำชุมชน** เนื่องจากการทำงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์ ซึ่งเริ่มมาจากกองทุนสวัสดิการชุมชน ในช่วงแรกนั้นผู้นำไม่มีความเข้าใจ และไม่รู้ว่าทำงานอะไร ไม่รู้ว่าอะไรคือ พอช. ทำให้การประสานงานในเบื้องต้นนั้นติดขัดเล็กน้อย เนื่องจากที่ผ่านมาในการลงพื้นที่ทำงาน พอช. ไม่ได้มีหนังสือชี้แจงการทำงานไปยังกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้านก่อน เพื่อดำเนินการจะได้สะดวกยิ่งขึ้น ซึ่งทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์ ได้ใช้เวทีสร้างความเข้าใจ และชี้แจงถึงบทบาทการทำงาน และเป้าหมายการทำงาน จนนำไปสู่ความร่วมมือกันทำงานจนประสบความสำเร็จ
- **เวลาของผู้นำ** เนื่องจากผู้นำส่วนใหญ่มีงานหลายด้าน ทำให้การนัดประชุมปรึกษาหารือ หรือนัดหมายทำงานนั้นเป็นไปได้ยาก จึงแก้ปัญหาโดยการใช้เวลาที่ต่างๆ คุยกันทุกครั้งที่มีโอกาส และผู้นำปรับเวลาเข้าหากันให้มากที่สุด ทำให้การทำงานนั้นเป็นไปได้ด้วยดี

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชน

ในการทำงานในชุมชนนั้น คนทำงานต้องตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน และเป็นเป้าหมายเดียวกัน มีความเข้าใจกันและกัน มีจิตอาสา มีจิตสำนึกรักชุมชน และการดำเนินงานต้องเป็นไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ เห็นผลชัดเจน สัมผัสได้ ยิ่งทำให้ประสบความสำเร็จเร็วเท่าไร ยิ่งเป็นการดีต่อกลุ่มและคนทำงาน และเมื่อสำเร็จแล้ว ต้องประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกรับทราบถึงผลงาน

ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เมื่อสมาชิกรับทราบจะเกิดการขยายต่อข้อมูล ทำให้งานนั้นสำเร็จได้เร็วยิ่งขึ้น ฉะนั้นการทำงานที่มีเป้าหมายชัดเจน ทำให้ประสบความสำเร็จโดยเร็ว และนำข้อมูลสู่ชุมชนทันที จะทำให้การทำงานในชุมชนได้รับความร่วมมือ และประสบความสำเร็จ

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและชุมชน

- ขยายกองทุนสวัสดิการชุมชนให้เต็มพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนมีสวัสดิการของชุมชนใช้ดูแลคนในชุมชน
- สร้างสถาบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลนิคมสงเคราะห์ ให้เป็นแหล่งทุนของคนในชุมชน เพื่อใช้ในการพัฒนาอาชีพ และเป็นแหล่งทุนเริ่มต้นของชุมชน
- ขยายกลุ่มเครือข่ายในการประกอบอาชีพให้มากขึ้น เพื่อเป็นทางเลือก และอาชีพของคนในชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโพธิ์ทอง อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย

เขียนโดย นายสุพิศ วงษ์ปลั่ง
สันตติ เศษสุวรรณ

บริบทชุมชนตำบลโพธิ์ทอง

ในอดีตชาวลาวจากเมืองพวน แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้เดินทางข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมาทำการค้าขายยังประเทศไทย เมื่อเดินทางมาถึงตำบลโพธิ์ทองเห็นว่าที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำมาหากิน จึงตั้งหลักปักฐานบริเวณนี้ที่มีต้นโพธิ์ใหญ่ จึงได้ตั้งชื่อที่ตั้งหลักแหล่งแห่งนี้ว่า “บ้านโพธิ์ตาก” และชาวบ้านที่อาศัยอยู่แถบนี้เรียกว่า “ชาวไทยพวน”

เนื่องจากปัญหาเรื่องการเดินทางที่มีความยากลำบากในการติดต่อราชการ ผู้นำท้องถิ่นจึงมีมติให้มีการแบ่งการปกครอง เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2540 ตำบลโพธิ์ตาก ตำบลโพธิ์ทอง และตำบลด่านศรีสุข แยกเขตการปกครองออกจากอำเภอศรีเชียงใหม่ และได้จัดตั้งกิ่งอำเภอโพธิ์ตาก ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ตำบลโพธิ์ทองจึงขึ้นเขตการปกครองกับอำเภอโพธิ์ตาก ตั้งแต่นั้นมา

ตำบลโพธิ์ทอง แบ่งเขตปกครองเป็น 11 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด 4,867 คน อาชีพหลัก คือการเกษตร เช่น ปลูกข้าวนาปี นาปรัง สวนยางพารา

และปลูกปาล์ม มีลักษณะพื้นที่ผสมผสาน คือ ทิศเหนือและทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีลักษณะที่ราบสูงสลับที่ราบต่ำ เหมาะแก่การทำนา ทำไร่ ทำสวน หรือเลี้ยงสัตว์ ส่วนทิศใต้และทิศตะวันออก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง เหมาะแก่การทำนา และการประมงน้ำจืด

จากการประกอบอาชีพต่างๆ ของชาวบ้านในพื้นที่ผู้นำในพื้นที่ต้องการให้ชาวบ้านมีแหล่งทุนใกล้ตัว พัฒนาศักยภาพด้านการประกอบอาชีพ เกิดความสามัคคีและเกิดคุณค่าแก่ชุมชน วันที่ 1 กันยายน 2552 ได้จัดตั้ง “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโพธิ์ทอง” และได้ดำเนินการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

เป้าหมายสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโพธิ์ทอง ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2552 ได้ดำเนินการอย่างจริงจัง วันที่ 1 มีนาคม 2553 จนถึงปัจจุบัน เปิดทำการทุกวัน ที่ 3 ของทุกเดือน เพื่อการปฏิบัติงานในเรื่อง ระดมทุน ผากเงิน ถอนเงิน ให้กู้เงิน ใถ่ถอนหนี้สิน ให้สวัสดิการกับลูกสมาชิก ได้แก่เกิด นอนโรงพยาบาล บวช คลอดบุตร และสวัสดิการด้านทุนการศึกษา เพื่อการส่งเสริม สนับสนุน กับเด็กที่มีความยากจนให้มีทุนการศึกษา และส่งเสริมเด็กที่เป็นคนดี

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโพธิ์ทอง มีสมาชิกทั้งหมดประมาณ 2,300 คน ครอบคลุม 11 หมู่บ้านของตำบลโพธิ์ทอง ปัจจุบันมีกรรมการ 8 คน จากการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนดังกล่าวคณะกรรมการ และผู้ถือหุ้นได้ร่วมกันตั้งเป้าหมายในการดำเนินการไว้ ดังนี้

1) พัฒนาสถาบันการเงินทั้ง 4 แห่ง คือ สถาบันการเงินชุมชนต้นแบบบ้านโพธิ์ทองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง, ธนาคารหมู่บ้านดอนไผ่ - บ้านม่วง , ธนาคารหมู่บ้านไร่ - สันติสุขตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโพธิ์ทอง เข้าทำงานร่วมกันเป็นสถาบันการเงินให้ดียิ่งขึ้น และเชื่อมโยงไปยังกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่

2) พัฒนากลุ่มอาชีพ ที่เข้ามาเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโพหนองให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เช่นกลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ และกลุ่มอื่นๆ เป็นต้น

3) พัฒนาเชื่อมโยงภาคีของภาครัฐ และเอกชนให้มากที่สุด เช่น อปท. , อบต. , กรมประมงจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4) เชื่อมงานภาคีเครือข่ายโดยใช้สภาองค์กรชุมชนระดับตำบล และสภาองค์กรชุมชนระดับจังหวัดเป็นเวทีกลางในการทำงานรวมทั้งกองทุนสวัสดิการควบคู่ไปด้วย

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

จากวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2552 ที่ได้ก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อขับเคลื่อนการทำงานคณะทำงานได้ดำเนินการ ดังนี้

1) **ประชุมผู้นำชุมชน** โดยการเปิดเวทีให้ผู้นำชุมชน แกนนำชาวบ้าน ผู้นำกองทุนต่างๆ ในตำบล ตัวแทนวิสาหกิจในชุมชน ผู้นำแต่ละหมู่บ้านได้พูดคุยกัน โดยใช้วิธีการสร้างเป้าหมายร่วมกันในการขับเคลื่อนชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนประสบความสำเร็จ ซึ่งการพูดคุยแลกเปลี่ยนทำให้เกิดการวิเคราะห์ชุมชนขึ้นในเวทีพูดคุย ทำให้ผู้เข้าร่วมได้รับรู้ว่า อะไรคือปัญหา อะไรคือโอกาส อะไรคือจุดแข็ง อะไรคือจุดอ่อน ชุมชนมีทุนอะไรบ้าง จากการพูดคุยของเขาเอง เมื่อมีข้อมูลต่างๆ จึงนำไปสู่การจัดทำแผนชุมชน

2) **เขียนแผนชุมชน** โดยการนำข้อมูล นำเสนอสู่ชุมชนเปิดเวทีประชาคมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม สร้างความเข้าใจ รับฟังความคิดเห็นของชุมชน ทำให้เกิดแผนชุมชนที่ผ่านการเห็นชอบจากชาวบ้าน และนำแผนนั้นไปสู่การปฏิบัติ

3) **รวมทุนในชุมชน** โดยการเชิญผู้นำจากกองทุนต่างๆ ในชุมชนมาพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน เรียนรู้กัน ทำความเข้าใจกันอีกครั้ง และรวมกองทุนต่างๆ ในชุมชนที่มีแนวทางและเป้าหมายเดียวกันเข้าด้วยกัน มาขับเคลื่อนร่วมกัน

4) **สร้างทีม** เข้ามารับผิดชอบงานและขับเคลื่อน โดยให้แต่ละพื้นที่เลือกคนของตนเองเข้ามาร่วมขับเคลื่อน คนในทีมงานของตนมาบริหารกองทุนสวัสดิการ

5) **สร้างกฎระเบียบ** โดยการจัดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกความเห็น เสนอแนวทาง เสนอความคิด เพื่อใช้เป็นกฎระเบียบ ทำให้เกิดกฎระเบียบในการดำเนินงาน และนำไปประกาศใช้

6) **รวมหุ้นเพิ่มทุน** เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของ และเพิ่มทุนในการดำเนินงาน โดยผู้ที่เข้าร่วมจะได้รับสวัสดิการชุมชน ทำให้เกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วม ทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนมีทุนในการขับเคลื่อน และให้สามารถดำเนินการไปตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของชุมชนต่อไป

ปัจจัยในความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ในปัจจุบันการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโพหนองนั้นเกิดความมั่นคง มีเงินทุนหมุนเวียนจากการรวมกลุ่มต่างๆในการทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจและทุนชุมชนมากกว่า 40 ล้านบาท และนำผลกำไรที่เกิดขึ้นจ่ายคืนแก่ผู้ที่ถือหุ้น จ่ายดอกเบี้ยแก่ผู้ที่ฝากเงิน จ่ายสวัสดิการชุมชน นำเงินส่วนหนึ่งช่วยผู้ที่กำลังจะถูกยึดทรัพย์สินจากการไม่สามารถชำระหนี้ได้ โดยการซื้อหนี้และให้มาเป็นลูกหนี้ของสถาบันการเงินชุมชนแทน ส่วนหนึ่งนำกลับไปสู่ชุมชนเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพต่างๆ ของชุมชน เช่น การเลี้ยงปลา การเลี้ยงไก่ไข่ ทำให้ชุมชนเกิดสิ่งต่างๆ ตามมา ชาวบ้านมองเห็นความสำคัญของการออมเพื่อสวัสดิการ เกิดความรัก ความสามัคคีความเอื้อ

อารีของคนในตำบล เกิดการบูรณาการการทำงานระหว่างภาคีเครือข่ายการพัฒนาในตำบล และเป็นที่ยึดให้คนในตำบลเวลาเดือดร้อน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เกิดจากปัจจัยต่างๆ ในการทำงานอัน ได้แก่

1) การเข้าถึงชุมชน คณะทำงานทุกคนเดินเข้าหาครัวเรือนต่างๆ แบบเคาะประตูบ้าน ในเขตรับผิดชอบของตน “เอื้อยยอมมือไหว้ตั้งแต่หัวกะไดฮอดเท็งเฮือน” นางหนูลักษณ์ สมตั้งใจ ประธานคณะทำงานได้กล่าวไว้ หรือคณะทำงานท่านหนึ่งเล่าถึงตอนที่ตนเองเข้าทำงานในชุมชนของตนว่า “เห็นเขาซุ่มๆ กันอยู่ จักคนกะแล้วแต่ เฮากะเขาไปเว้าไปคุยนำเขา เฮากะได้ตอบคำถามเขา ได้อธิบายให้เขาฟัง ให้เขาเข้าใจ” ซึ่งทำให้การทำงานแบบเข้าถึงทำให้ชาวบ้านสนใจ และเข้าสมัครเป็นสมาชิกมากขึ้น

2) งานบุญประเพณี เมื่อชุมชนมีการจัดกิจกรรม หรืองานบุญประเพณีนี้ถือเป็นโอกาสที่คณะทำงานจะไปมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน เช่น งานกฐินเข้าไปร่วมสนับสนุนการทำงานของชาวบ้าน งานวัด งานโรงเรียนไปสร้างโรงทาน เป็นต้น ชาวบ้านได้เห็นและต้องสัมผัสการมีส่วนร่วมของคณะทำงาน ซึ่งงานประเพณีต่างๆ เหล่านี้ ถือเป็นเวทีในการสร้างการรับรู้ และแสดงผลงานของคณะทำงานให้ชาวบ้านรับรู้ได้เป็นอย่างดี

3) สวัสดิการชุมชน ที่ช่วยเหลือคนในชุมชนในเรื่อง งานศพ งานบวช คลอดลูก แต่งงาน นอนโรงพยาบาล พิจารณ์ ด้อยโอกาส และสวัสดิการด้านการศึกษา เพื่อเป็นสวัสดิการของชุมชนให้แก่เด็กที่มีความสามารถ คนในชุมชนมีสิทธิ์ได้รับสวัสดิการคณะทำงานจะไปมอบเงินช่วยเหลือให้ถึงที่ ทำให้เกิดภาพการทำงานจริงที่ประสบผลสำเร็จ และมีสวัสดิการดูแลทำให้ชาวบ้านเกิดความสนใจ เพราะเน้นการทำงานที่ทำให้เห็นผลเชิงประจักษ์

4) การทำงานที่เห็นผลเชิงประจักษ์ โดยเน้นการทำงานที่ทำให้เกิดคุณภาพสูงสุด โดยเริ่มจากจุดเล็กๆ ในช่วงแรกการทำงานให้เห็นผลสำเร็จทำได้จริง พูดอะไรไว้ สัญญาอะไรไว้ต้องทำให้ได้ จากการทำงานที่ทำได้อย่างที่พูดแล้ว ทำให้เกิดการประชาสัมพันธ์แบบ การบอกปากต่อปาก ทำให้จาก

การเดินทางเคาะประตูบ้านและทำให้เห็นผลสำเร็จตามเป้าหมาย ชาวบ้านจะเป็นคนช่วยที่สำคัญในการทำงาน ในการสร้างความน่าเชื่อถือได้เป็นอย่างดี และเมื่อเกิดการบอกปากต่อปากไปตามชุมชนจะทำให้เกิดความสนใจจำนวนมาก

6) คณะทำงาน ต้องเป็นคนที่มีจิตอาสา เป็นคนดี ได้รับการยอมรับ โปร่งใส ยิ่งทำกับเรื่องเงินยิ่งต้องโปร่งใส เสียสละ

7) การประชาสัมพันธ์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ขาดไม่ได้ ต้องทำแบบทั่วถึง อย่าคิดว่าชาวบ้านเขาไม่รู้ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรับรู้ถึงการ ทำงาน และสิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้นให้มากที่สุด

จากปัจจัยดังกล่าวทำให้การทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจและทุนชุมชนตำบลโพหนองประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

1) การขาดความมั่นใจของกองทุนในช่วงแรก ซึ่งก่อนหน้านั้น กองทุนที่เคยมีในชุมชนนั้น เกิดปัญหาและขาดซึ่งความรับผิดชอบ ทำให้ชาวบ้านขาดความมั่นใจ และมีความกังวล ไม่กล้าร่วมกิจกรรมของกองทุน ซึ่งคณะทำงานได้ทำความเข้าใจกับชาวบ้านแบบเคาะประตูบ้าน พูดคุยกับชาวบ้าน รับฟังชาวบ้าน และสถาบันการเงินทั้ง 4 กลุ่มที่รวมกันจับมือกันแบบเหนียวแน่นช่วยเหลือกัน และทำงานจากทุนที่มีอยู่ให้ประสบความสำเร็จเห็นผลอย่างชัดเจน และประชาสัมพันธ์ตามงานประเพณีต่างๆ ผ่านผู้นำชุมชน ให้ชาวบ้านได้รับรู้ จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิก และเกิดการขับเคลื่อนงานตามแผนที่วางไว้ได้

2) ขาดความรู้ด้านวิชาการในการบริหารจัดการ เนื่องจากคณะทำงานนั้นเป็นชาวบ้าน บางครั้งการจัดการความรู้ หรืองานต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิชาการยังไม่เพียงพอ ขาดการสรุปองค์ความรู้ที่เป็นระบบ ซึ่งมีแนวทางการแก้ปัญหา คือ การอาศัยภาคี เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. หรือ หน่วย

งานในพื้นที่ เช่นสำนักงานสหกรณ์ ประมงอำเภอ เกษตรอำเภอ ให้มาช่วยสรุปชุดความรู้ หรือช่วยสอนให้คณะทำงานมีความรู้ด้านการเขียน เพื่อจะใช้ในการดำเนินงานต่อไปเองได้ในระดับหนึ่ง

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและทุนชุมชนนั้น คณะทำงานต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับ เป็นบุคคลที่เสียสละ ซึ่งการได้มาของคณะทำงานนั้น ต้องมาจากการเลือกของชาวบ้านเอง โดยใช้กระบวนการและวิถีทางของชุมชนเอง

เมื่อเข้ามาทำงานแล้ว คณะทำงานต้องมีความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมที่จะดำเนินงาน และมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และต้องผ่านการตัดสินใจร่วมกับชาวบ้าน ต้องทำประชาคมให้ชาวบ้านรับรู้ และการดำเนินงานต้องเป็นไปอย่างโปร่งใส และให้ตรวจสอบได้ และนำดอกผลที่ได้คืนสู่ชุมชน คืนสู่ชาวบ้าน และที่สำคัญต้องทำตามสัญญาที่ให้ชาวบ้าน หรือสมาชิกไว้ ทำให้เห็นถึงผลสำเร็จ ทำให้ชาวบ้านจับต้องได้

รวมถึงต้องหมั่นประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจ เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ต้องรีบแก้ไขอย่าปล่อยไว้ แม้เป็นปัญหาที่เล็กที่สุดก็ตาม แม้การขับเคลื่อนงานในตอนเริ่มต้นนั้นจะเป็นไปด้วยความยากลำบากก็ตาม แต่การเริ่มทำความเข้าใจที่ตนเองและคนใกล้ตัวก่อน จากนั้นค่อยเริ่มขยายไปสู่ครัวเรือน รอบข้าง คุ่มข้างๆ เมื่อทุกอย่างประสบความสำเร็จ และเริ่มจับต้องได้ สิ่งที่เกิดขึ้นจะถูกพูดปากต่อปาก จะทำให้ทำงานง่ายขึ้น และทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ในการขับเคลื่อนงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโพหนองในอนาคตเครือข่ายมีทิศทางการขับเคลื่อนในการทำงานโดยกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการดำเนินงานคือ

1) **ให้ค่าตอบแทนคณะทำงาน** เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงานของคณะทำงานที่ร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานจนประสบความสำเร็จมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นการแบ่งเบาภาระของคณะทำงานในเรื่องค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการขับเคลื่อนงาน เพื่อให้ผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมาย และเป็นกำลังใจให้กับคณะทำงานและครอบครัวด้วย

2) **ซื้อหนี้นอกระบบมาเป็นของสถาบันการเงินมากขึ้น** เนื่องจากชาวบ้านต้องเป็นหนี้สิน แบกรับอัตราดอกเบี้ยที่สูง การซื้อหนี้นอกระบบเข้ามาเป็นลูกหนี้สถาบันการเงินทำให้ชาวบ้านมีภาระน้อยลง และที่สำคัญชาวบ้านได้เข้ามาออกแบบการชำระหนี้ของตนเองด้วย เพื่อให้ชาวบ้านรับภาระเรื่องอัตราดอกเบี้ยน้อยลง และมีความมั่นคงในทรัพย์สินของตนมากขึ้น และดอกผลที่เกิดทำให้กองทุนมีความมั่นคงมากขึ้น

3) **สร้างกลุ่มอาชีพในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง** นำดอกผลที่เกิดจากการดำเนินงาน ไปสนับสนุนกลุ่มอาชีพต่างๆ ให้มีศักยภาพมากขึ้นโดยมีทั้งต่อยอดกลุ่มเดิมที่มีการดำเนินงานอยู่แล้ว เช่นกลุ่มเลี้ยงปลาที่ได้ร่วมมือกับกรมประมงในการพัฒนากลุ่มเลี้ยงปลา โดยแผนต่อไปก็คือการแปรรูปปลาที่ได้จากการเลี้ยง เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน รวมถึงการพัฒนาและขยายกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ให้ได้ผลผลิตที่มากขึ้น นอกจากนี้ก็จะเป็นการ สร้างกลุ่มอาชีพใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน คือ

- กลุ่มรับซื้อยางพารา เพื่อเป็นการลดขั้นตอนทางการตลาด และเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และสร้างกลุ่มอาชีพเพิ่มขึ้น
- กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อการจำหน่าย เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีการทำนาปรัง และมีการซื้อเมล็ดพันธุ์ทุกปี และเป็นจำนวนมาก ทางกลุ่มจึงมีแผนที่จะสร้างกลุ่ม เพื่อทำการผลิต และขายให้กับสมาชิก
- กลุ่มเพาะเห็ด เนื่องจากมีช่องทางการตลาดที่สดใส

วิสาหกิจเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้า ตำบลบุงคล้า อำเภอบุงคล้า จังหวัดบึงกาฬ

เขียนโดย นายสุพิศ วงษ์ปลั่ง

บริบทชุมชนบุงคล้า

ตำบลบุงคล้า เดิมเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในตำบลหนองเติน อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ต่อมาได้แบ่งแยกหมู่บ้านขึ้นเป็นตำบลบุงคล้า และได้ยกฐานะขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลบุงคล้า จากประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 16 ธันวาคม 2539 เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอบุงคล้า มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 9 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 89 ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากรประมาณ 4,780 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,171 หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนา และทำสวน

ชาวตำบลบุงคล้า ได้รวมตัวกันก่อตั้ง “วิสาหกิจเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้า” ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2534 แต่เกิดความล้มเหลว ต่อมา ปี พ.ศ. 2536 ได้มีคณะกรรมการชุดใหม่เข้ามาบริหารจัดการ นำทุนเดิมที่เหลืออยู่เพียง 2,950 บาท มาสานต่อในการดำเนินการ โดยเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน คือ

1. เพื่อส่งเสริมการออมการลงทุนในชุมชนสร้างรายได้ และลดรายจ่าย
2. เพื่อสงเคราะห์โดยการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย
3. เพื่อรวมพลังในการแก้ปัญหา ความยากจน หนี้สิน ความเหลื่อมล้ำในชุมชน และเป็น แหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้แก่สมาชิกในชุมชน
4. เพื่อพัฒนาจิตใจของสมาชิกให้เป็นคนดี ซื่อสัตย์
5. เพื่อให้ชุมชนเกิดความเอื้ออาทร มีความรัก ความสามัคคี

โดยแผนงานและกิจกรรมหลักๆ ที่วิสาหกิจเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้าดำเนินการ ได้แก่ การฝาก ถอน ปล่อกู้แก่สมาชิก กองทุนสวัสดิการชุมชน (สัจจะวันละบาท) กองทุนประกันหนี้ กองทุนฌาปนกิจ การบริหารโรงน้ำดื่ม ปัจจุบันมีกองทุนเงินออมทรัพย์ทั้งสิ้นประมาณ 22 ล้านบาท มีสมาชิกทั้งหมด 1,967 คน มาจาก 19 หมู่บ้านจาก 300 กว่าครัวเรือน และมีสมาชิกบางส่วนที่เป็นชาวลาวที่มีความสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้องกับคนไทยรวมอยู่ในนั้นด้วย เนื่องจากคนทั้งสองฝั่งมีความสัมพันธ์ช่วยเหลือเกื้อกูล และมีกิจกรรมต่างๆ ด้วยกัน

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

เนื่องการทำงานของวิสาหกิจเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้า นั้นเป็นการกอบกู้สถานการณ์ของเครือข่ายที่กำลังอยู่ในภาวะล้มเหลวเป็นอย่างมาก คณะทำงานจึงเข้ามารับช่วงจากคณะกรรมการชุดเดิม จากทุนที่เหลืออยู่ โดยอาศัยความน่าเชื่อถือของคณะทำงานเป็นสิ่งสำคัญในการระดมทุน โดยการทำงานเริ่มจาก

- **คัดเลือกผู้นำ** ที่เป็นผู้นำธรรมชาติเข้ามาดำเนินการ โดยให้ชาวบ้านเลือกผู้นำที่ตนเองให้การยอมรับนับถือ และไว้วางใจเข้ามาดำเนินงานร่วมกันโดยไม่ยึดติดกับตำแหน่ง เช่น ผู้นำทางความคิด ปราชญ์ชุมชน เป็นต้น

- **วิเคราะห์ชุมชนร่วมกัน** คณะทำงานร่วมกับผู้นำต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งชาวบ้านได้ร่วมกันวิเคราะห์ชุมชนของตนเอง โดยมีการประชุมพูดคุยร่วมกันของผู้นำแต่ละหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือน ทำให้มองเห็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และแนวทางในการทำงาน ซึ่งทำให้คณะทำงานมีเป้าหมายร่วมกันในการทำงานของชุมชน
- **สร้างกฎระเบียบในการทำงาน** เปิดเวทีการนำเสนอแผนการทำงาน ให้ชุมชนได้รับรู้ข้อมูล เป้าหมาย และทิศทางการดำเนินงานของชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน แล้วทำการประชาคม สร้างกฎระเบียบของการทำงานร่วมกัน
- **ระดมทุน ขยายหุ้น** ในช่วงแรกในการระดมทุนสำหรับใช้ดำเนินการนั้น คณะทำงานใช้ความน่าเชื่อถือของกลุ่มคณะทำงานโดยการชี้แจงการทำงาน และข้อมูลต่างๆ ให้กลุ่ม และบุคคลต่างๆ ที่มีกำลังทรัพย์ซื้อหุ้น หรือนำเงินมาฝากกับกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเป็นทุนในการดำเนินงานเริ่มแรก และสร้างความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มคืนกลับมาอีกครั้ง

ปัจจัยในความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- **อุมบุญ อุมบ้าน** การเปิดให้ผู้ที่เป็สมาชิก เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกด้วยกัน โดยเฉพาะสมาชิกที่มีฐานะยากจน และไม่สามารถจ่ายเงินสมทบกองทุนได้ โดยให้ผู้ที่มียกกำลังทรัพย์ ช่วยจ่ายเงินสมทบสวัสดิการแก่ผู้ที่ยากไร้ และบริจาคที่นอน สิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน ให้กับบ้านที่ขาดแคลน และช่วยกันทำงานร่วมกับคณะทำงาน ทำให้เครือข่ายมีความสามัคคีมากขึ้นในชุมชน
- **กรรมการ และคณะทำงาน** คณะทำงานถือว่ามีค่าสำคัญมาก เพราะการเริ่มต้นด้วยการขาดความไว้วางใจ ขาดความน่าเชื่อถือ และขาดวิสัยทัศน์ ดังนั้นในการทำงานคณะทำงานต้องเป็นคนที่ชุมชน

ยอมรับ เป็นผู้นำตามธรรมชาติ โดยไม่ยึดว่ามีตำแหน่งใดในชุมชนหรือไม่ ทำให้การทำงานของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์กลับมาเติบโตได้ เพราะความน่าเชื่อถือของคณะทำงาน และการทำงานของคณะทำงานมีความโปร่งใส และการเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเสียสละ มีจิตอาสา จนเดินสู่ความสำเร็จขององค์กรอีกครั้ง

ซึ่ง **นายสรารุช ไตรสุ** ประธานเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลหนองคูขาดได้กล่าวถึงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้าว่า บุงคล้าได้ทำงานไปไกลเกินกว่าที่คิดไว้มาก มีการชวนพี่น้องจากเมืองลาวมาร่วมเป็นสมาชิก นำทุนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในหลายทาง “บุงคล้าเดินเฮ็ดงานไปไกลแล้ว กรรมการเดินมีวิสัยทัศน์ เขาเฮ็ดงานแค่นี้ตำบลกันอยู่ แต่บุงคล้าเฮ็ดงานเกินเลข 13 ไปแล้ว คือคนลาวเขากะยังเอามาเป็นสมาชิกของเครือข่าย เขามีทุนตรงนั้นแล้วกะเอาทุนนั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์” และสิ่งสำคัญคณะทำงานทุกคนต้องรู้จักกติกาของวิสาหกิจเครือข่ายออมทรัพย์บุงคล้า ซึ่งได้จัดให้มีการสอบกฎระเบียบสำหรับคณะทำงานด้วย

เนื่องจากวิสาหกิจเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้า มีอาณาเขตติดกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว มีการไปมาหาสู่กันปกติตามวิถีชีวิตของคนสองฝั่งแม่น้ำโขง มีกิจกรรมและประเพณี ต่างๆ ร่วมกัน เช่น การค้าขาย การแต่งงาน กิจกรรมทางศาสนา ทำให้ คณะทำงานของวิสาหกิจเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้า มองเห็นโอกาสในการทำให้วิสาหกิจเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้า เกิดความเข้มแข็ง พร้อมทั้งเพิ่มความสามัคคีของพี่น้องสองฝั่งแม่น้ำโขง จึงเปิดโอกาสให้ชาวลาวที่มาแต่งงาน หรือเป็นญาติกับคนไทยเข้ามาเป็นสมาชิก จะได้รับสิทธิ์ต่างๆ เช่นเดียวกับสมาชิกที่เป็นคนไทย

- **เปิดโอกาสให้วิพากษ์วิจารณ์** เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น รวมทั้ง ติ ชม การทำงานของคณะทำงาน และคณะทำงานจะได้รับฟังชาวบ้านรวมทั้งข้อสงสัยต่างๆ ของชุมชน วิสาหกิจเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้าจึงมีสโลแกนของเครือข่ายว่า **ซื่อสัตย์ มั่นคง สงสัย ได้ถาม**
- **บุญประเพณี** เป็นเวทีที่ทำให้คณะทำงานได้เข้าไปร่วมสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน และการเข้าไปร่วมทำงานกับคนในชุมชน
- **การใช้คนให้เหมาะกับงาน** โดยการมอบหมายงานให้มีความเหมาะสมกับคนทำงาน เช่น คนที่ทำอาหารอร่อย ให้ดูแลเรื่องอาหาร คนที่มีความละเอียดสูง ให้ดูแลเรื่องสัญญา คนที่ขยันเรียนรู้ หัวเร็ว ให้ทำงานเรื่องบัญชี คนที่แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี ให้ทำงานต้อนรับ ทำงานรับฝากและถอนเงินงานบริการ เป็นต้น ทำให้การทำงานนั้นประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี
- **สามดี (3ดี)** ใช้ความดีสามอย่างในการทำงาน เพื่อเป็นการกระตุ้นและสร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่สมาชิก หรือการส่งเงินออมตามกฎที่ตกลงร่วมกัน ซึ่งทางกลุ่มจะคิดดอกเบี้ย สำหรับสมาชิกที่กู้ยืมไป ในอัตราร้อยละ 1.25 บาทต่อเดือน แต่ระเบียบที่ตกลงร่วมกันนั้น จะเก็บอัตราดอกเบี้ยที่ร้อยละ 2 เข้าสมทบ แล้วทางกลุ่มเครือข่ายออมทรัพย์จะคืนเงิน 75 สตางค์ให้เมื่อผู้ที่เป็นสมาชิกทำตามกฎ 3 ดี ได้แก่
 1. ส่งดอกเบี้ย ส่งต้น ครบตามกำหนดที่ทำสัญญาร่วมกันจะได้รับคืน 25 สตางค์
 2. ร่วมกิจกรรมกับกลุ่มออมทรัพย์ เช่น ร่วมกิจกรรมออมวันละบาท สนับสนุนสินค้า สม่าเสมอ ทำประกันหนี้ตนเองกับกลุ่มออมทรัพย์ รับคืน 25 สตางค์

3. มีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มองค์กร หากเกิดข้อสงสัยหรือไม่เข้าใจเกี่ยวกับองค์กร สามารถที่จะสอบถามได้ทันที โดยไม่นำข้อสงสัยนั้นไปก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่องค์กร ดังคำกล่าวของวิสาหกิจเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้าที่ว่า **ซื่อสัตย์ มั่นคง สงสัย ได้ถาม** รับคืน 25 สตางค์

- **การเป็นที่พึ่งของชุมชน** เมื่อสมาชิกเดือนร้อนวิสาหกิจเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้า สามารถเป็นที่พึ่งของสมาชิกได้ **ดาบตำรวจชูศักดิ์ ดอนเกิด** ประธานคณะทำงาน เล่าถึงสิ่งที่เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้า เข้าไปช่วยเหลือชุมชนว่า **“ช่วงนั้นมีสมาชิกคนหนึ่งเดือดร้อน แกเอาที่ไปจำนำกับนายทุนไว้ 300,000 บาท พอถึงเวลาแกไม่สามารถชำระหนี้ได้ แกก็พยายามประกาศขายที่ เขาไม่พูดอะไรมาก เขาจะมายึดที่แกเลย เครือข่ายก็เลยเข้าไปชำระหนี้ให้แล้วทำการตกลงกับแก ให้แกออกแบบว่าจะชำระหนี้อย่างไร แกตัดสินใจที่จะขายที่ เพราะต้องการทุนไปทำงานด้วย เวลาผ่านไปประมาณ 2-3 เดือน แกขายที่ได้ ประมาณ 2,000,000 กว่าบาท แกก็กลับมาชำระหนี้พร้อมดอกเบี้ย ส่วนที่เหลือแกเก็บไว้เป็นทุนของแกเอง”** นี่ถือเป็นความสำเร็จของเครือข่ายในการเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ปัญหาใหญ่วิสาหกิจกลุ่มออมทรัพย์บุงคล้า คือ การขาดความเข้าใจ และมีความระแวง ไม่ไว้วางใจ ไม่ได้ได้รับความน่าเชื่อถือเป็นอย่างมากในช่วงเริ่มต้นการทำงาน เนื่องจากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนหน้า คณะทำงานจึงอาศัยความไว้วางใจ และความเชื่อถือส่วนตัวของคณะทำงานเดินเข้าไปหา

ผู้ที่มีความน่าเชื่อถือในชุมชน ให้เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม และทำงานให้เห็นผลเชิงประจักษ์ ตามเป้าหมายที่วางไว้ และนำสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นคืนสู่ชุมชน ประชาสัมพันธ์ให้เกิดการรับรู้

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

ในการขับเคลื่อนงานไปสู่ความสำเร็จนั้น บุงคล้าใช้การทำงานให้เป็นไปตามธรรมชาติ คือ การทำงานให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน ชาวบ้านต้องการน้ำดื่มที่สะอาด ราคาไม่แพง คณะทำงานได้สร้างโรงผลิตน้ำดื่ม ฉะนั้น การรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านจึงเป็นสิ่งสำคัญ กฎระเบียบที่ตั้งก็ต้องมาจากชาวบ้าน และมาจากคณะทำงาน ต้องให้ทั้งสองฝ่ายรับได้ ไม่เป็นความเห็นของคณะทำงานมากเกินไป ไม่เป็นความเห็นของชาวบ้านมากเกินไป แบบพอดีๆ รับผิดชอบต่อทั้งสองฝ่าย คนทำงานจะได้ทำงานได้อย่างสบายใจ

ที่สำคัญคือ บุงคล้าใช้คนทำงานที่เป็นผู้นำตามธรรมชาติเข้ามาทำงาน ไม่ต้องยัดเยียดมาจากตำแหน่งใด แล้วต้องทำงานให้โปร่งใส ตรวจสอบได้ และทำงานให้เห็นผลที่ชาวบ้านจับต้องได้ และงานต่างๆ ที่ทำจนประสบความสำเร็จต้องให้ชาวบ้านรับรู้ ไม่คิดว่าชาวบ้านเขาไม่รู้เอง และในการทำงาน ถือหลักว่าจะเปลี่ยนแปลงอะไรต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่เปลี่ยนแปลงกะทันหัน เพราะเมื่อเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านจะไม่เข้าใจและต่อต้านได้ และต้องสร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน ก้าวไปพร้อมกันกับชาวบ้าน

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การก้าวไปสู่การเป็นสหกรณ์ และเป็นนิติบุคคล เพื่อให้การทำงานมีกฎหมายรองรับ และการทำงานของสหกรณ์นั้นสามารถทำธุรกรรมต่างๆ ได้มากขึ้น

กองทุนตำบลโพธิ์หมากแข้ง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ

เขียนโดย นายสุพิศ วงษ์ปลั่ง

บริบทชุมชนตำบลโพธิ์หมากแข้ง

หมากแข้ง คือภาษาท้องถิ่นอีสาน ที่ใช้เรียก **มะเขือพวง** ในภาษากลางนั่นเอง ในอดีตนั้นที่วัดบ้านโพธิ์หมากแข้ง มีต้นหมากแข้ง (มะเขือพวง) ขึ้นตามธรรมชาติอยู่มากมาย และมีต้นโพธิ์ล้อมล้อมต้นหมากแข้งอยู่ เวลาผ่านไปต้นโพธิ์ก็มีการเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่นั้น ต่อมาทางราชการได้มีการประกาศตั้งตำบล กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่แถบนั้น จึงมีความเห็นร่วมกันใช้ชื่อ ต้นโพธิ์ที่เจริญเติบโตมาจากการล้อมล้อมต้นหมากแข้ง เป็น “**ตำบลโพธิ์หมากแข้ง**” จนถึงปัจจุบัน

ตำบลโพธิ์หมากแข้ง เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ มีเนื้อที่ทั้งหมด 97.456 ตารางกิโลเมตร มีหมู่บ้านทั้งหมด 15 หมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม “**กองทุนตำบลโพธิ์หมากแข้ง**” จึงก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือน เมษายน 2545 เพื่อสนับสนุนกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงปลานิลเพื่อจำหน่าย กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง เพื่อจำหน่าย และนำเงินมาปันผล กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือเพื่อนำมูลสัตว์มาทำปุ๋ย ให้แต่ละกลุ่มทำกิจกรรมของตนเองให้มีความเข้มแข็ง

ปัจจุบันมีสมาชิกกองทุนตำบลโพธิ์หมากแข้งทั้งหมดประมาณ 400 คน เงินทุนหมุนเวียนประมาณ 6,000,000 บาท โดยให้การสนับสนุนกลุ่มต่างๆ เช่น การให้สินเชื่อแก่กลุ่มต่างๆ และปันผลกำไรคืนสู่กลุ่ม นำวิทยากรภายนอกมาสอนเรื่องต่างๆ เช่น การแปรรูปปลา การทำกระดืบ รวมทั้งการพากลุ่มต่างๆ ศึกษาดูงาน เช่น ศึกษาดูงานเครื่องกลั่นน้ำชุมชนนาแสงหรือเมืองทองธานี เป็นต้น

เป้าหมายสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

1. เพื่อเชื่อมโยงองค์กรภาครัฐ ท้องถิ่น กลุ่มอาชีพ สภาองค์กรชุมชน กลุ่มทุน ร่วมบูรณาการการทำงาน
2. ทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน ระยะ 3-5 ปี เพื่อเป็นต้นแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน
3. ได้แนวทางในการบริหารจัดการกลุ่มของกลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อยกฐานะให้มีความมั่นคงยั่งยืนต่อไป

แนวทาง และวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน

- จัดเวทีประชุมระดับแกนนำ โดยเชิญประธานกองทุนแต่ละหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน กำนันผู้ใหญ่บ้าน และตัวแทนจากแต่ละกลุ่มในชุมชน เข้ามาพูดคุยกัน เพื่อให้เกิดการมองทิศทางการพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยการวิเคราะห์ชุมชน แลกเปลี่ยนปัญหา มองถึงทรัพยากรของตนเองว่ามี และเป็นอย่างไร
- ทำแผนชุมชน โดยการนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชน มาร่วมกันทำแผนชุมชน เพื่อกำหนดทิศทาง เป้าหมายในการดำเนินงานของกองทุน เพื่อผลักดันเข้าสู่การเป็นแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ

และทุนชุมชน 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์หมากแข้ง เพื่อให้การดำเนินของกองทุนตำบลโพธิ์หมากแข้ง และการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์หมากแข้งเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดย อบต. โพธิ์หมากแข้ง จะรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มต่างๆ และนำไปเป็นแผนในการทำงานของคณะบริหารของตำบล ทำให้การทำงานของกลุ่มต่างๆ กับองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และร่วมกันทำงานในเป้าหมายเดียวกัน

- นำแผนเข้าสู่องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน 3 ปีของกองทุนตำบลโพธิ์หมากแข้ง ได้เป็นแผนดำเนินการร่วมกันระหว่างกองทุน และ อบต. ท้องถิ่น
- ประชุมร่วมประธานกลุ่มต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจ และวางแผนการทำงานร่วมกัน และกำหนดแนวทางการบริหารจัดการร่วมกัน
- สร้างกองทุนกลาง ออมจากกำไรของแต่ละกลุ่มเพื่อเป็นกองทุนกลางร่วมกัน

ปัจจัยความสำเร็จที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- ผู้นำแต่ละกลุ่ม การที่ผู้นำแต่ละกลุ่ม เข้าร่วมดำเนินการกับกองทุน ทำให้การขับเคลื่อนนั้นได้รับความสะดวกในการรวมกลุ่มต่างๆ เป็นอย่างมาก
- งานประเพณีของชุมชน เช่น งานโรงเรียน งานบุญต่างๆ ซึ่งเป็นพื้นที่ในการเข้าไปมีส่วนร่วมของคณะทำงานกับชุมชน เช่น การมอบทุนการศึกษาให้แก่นักเรียน ทำให้ผู้ปกครองเห็นถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่ม และเป็นการแสดงผลการดำเนินงานของกลุ่มด้วย
- การสนับสนุนเป็นกลุ่ม ทำให้คนในกลุ่มนั้นเกิดความสามัคคี ไม่สนับสนุนการช่วยเหลือแบบรายบุคคล และสมาชิกได้ช่วยกัน

ออกแบบการทำงานของกลุ่มตนเอง

- **วิถีชุมชน** การให้การช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มนั้น ได้อาศัยวิถีชุมชนอาศัยความใกล้ชิดในการตรวจสอบ และติดตามงาน ทำให้ได้ข้อมูลในการทำงานอย่างลึกซึ้ง และเป็นแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยตามแบบชุมชน

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

- **ความไม่เข้าใจของสมาชิก** ในการทำงานในช่วงแรกนั้น ชุมชนยังขาดความเข้าใจ คณะทำงานอาศัยผู้นำชุมชนของแต่ละกลุ่มลงพื้นที่ทำความเข้าใจกับชุมชนของตนเอง และทำงานให้ประสบความสำเร็จและนำความสำเร็จนั้นคืนสู่ชุมชนโดยอาศัยผู้นำ และงานประเพณีประชาสัมพันธ์ ทำให้ชาวบ้านเข้าใจ และเกิดผลสำเร็จในเวลาต่อมา
- **กรรมกรขาดจิตอาสา** จากการทำงานที่ผ่านมา ยังพบว่ากรรมกรบางท่านยังขาดความเป็นจิตอาสา จึงได้ทำความเข้าใจร่วมกัน และเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามาทำงานแทน

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน

การทำงานของกองทุนตำบลโพธิ์หมากแข้งนั้น เป็นการให้ความช่วยเหลือกลุ่มต่างๆ ให้มีความเข้มแข็ง โดยการช่วยเหลือ สนับสนุน ทั้งวิชาการและเงินทุนกู้ยืม เมื่อแต่ละกลุ่มเข้มแข็งแล้วจึงปล่อยให้กลุ่มต่างๆ นั้นเป็นอิสระจากกองทุนกลาง ให้แต่ละกลุ่มนั้นสามารถกำหนดทิศทางของตนเองและเดินต่อไปด้วยตนเอง เช่น กลุ่มยางพารา กลุ่มหินขาว เป็นต้น เมื่อกลุ่มต่างๆ นั้น เกิดความเป็นอิสระ กองทุนก็จะเกิดความเข้มแข็งตามมา

ทิศทางข้างหน้าในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน

1. การรวมกลุ่มกับกลุ่มต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่ยังไม่ได้ร่วมเป็นสมาชิกกองทุนตำบลโพธิ์หมากแข้ง
2. ขยายฐานผู้ถือหุ้น เพื่อเป็นการระดมทุนให้มากขึ้น และขยายฐานสวัสดิการให้ครอบคลุมคนในชุมชนให้มากขึ้น

